



# ILLEGALE DRUGSMARKTEN IN BELGIË EN NEDERLAND

Communicerende vaten?

EINDRAPPORT



# Illegale drugsmarkten in België en Nederland: Communicerende vaten?

## *Onderzoekers*

Freja De Middel<sup>1</sup>

Stephan Van Nimwegen<sup>2</sup>

Rik Ceulen<sup>2</sup>

Sabine Gerbrands<sup>2</sup>

Elke Roevens<sup>3</sup>

## *Promotoren*

Prof. dr. Toine Spapens<sup>2</sup>

Prof. dr. Letizia Paoli<sup>3</sup>

## *Extern adviseurs*

Prof. dr. Cyrille Fijnaut<sup>2</sup>

Benny Van Camp<sup>4</sup>

## *Coördinatoren*

Prof. dr. Brice De Ruyver<sup>1</sup>

Prof. dr. Charlotte Colman<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Universiteit Gent, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP)

<sup>2</sup> Tilburg University, Tilburg Law School, Department of Criminal Law

<sup>3</sup> Katholieke Universiteit Leuven, Leuven Instituut voor Criminologie (LINC)

<sup>4</sup> Voormalig gerechtelijk commissaris Federale Politie, Centrale Directie voor de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit, dienst Drugs

# VOORWOORD

## **Wanneer Belgische en Nederlandse drugsmarkten in elkaar verstrengeld raken**

Voor de geïnformeerde lezer is het geen nieuws dat de Belgische en Nederlandse drugsmarkten al decennialang aan elkaar gelinkt worden. Als communicerende vaten zijn ze met elkaar verweven. Hoe en in welke vorm deze verwevenheid zich vandaag uit, is het onderwerp van het onderzoek in dit boek beschreven.

Vanuit de Belgische praktijk werd al enkele jaren terug de vrees geuit dat de betrokkenheid van Nederlandse criminele groepen binnen de Belgische drugsmarkten alsmaar toeneemt. Vanaf begin jaren 2000 was er niet enkel een stijging in het aantal Belgische ontmantelde cannabisplantages met een link naar Nederland, maar vormden ook de synthetische druglabo's in de Belgisch-Nederlandse grensregio een opvallend gegeven. De historische verwevenheid van de criminaliteitsproblematieken tussen België en Nederland, evenals de antwoorden erop, roepen vragen op over de huidige verbinding tussen de Belgische en Nederlandse drugsmarkt.

In voorliggend onderzoek worden de ontwikkelingen binnen de Belgische en Nederlandse synthetische drugs-, de cannabis- en de cocaïnemarkt op een wetenschappelijke manier in kaart gebracht. Meer specifiek wordt op basis van een combinatie van onderzoeksmethodes onderzocht of er sprake is van een verschuiving, dan wel uitbreiding van deze drugsmarkten op de echelons productie, tussenhandel en detailhandel.

## **Het samenbrengen van wetenschap, beleid en praktijk**

Voorliggend tweejarig onderzoek (2016-2018) gebeurde in opdracht van de Programmatorische Federale overheidsdienst Wetenschapsbeleid en kadert binnen het onderzoeksprogramma ter ondersteuning van de Federale Beleidsnota Drugs.

De drijvende kracht achter dit onderzoek was Prof. dr. Brice De Ruyver, de promotor van mijn masterthesis, mijn doctoraat, mijn post-doctoraat én mijn mentor. Ik herinner me goed dat we de laatste hand legden aan dit onderzoeksvoorstel op een mooie septemberdag, tijdens de eerste editie van de *Lisbon Addictions* conferentie. We keken er bijzonder naar uit dit onderzoek samen met de andere promotoren en het onderzoeksteam aan te vatten. Brice slaagde er immers als geen ander in om wetenschap, beleid en praktijk met elkaar samen te brengen. Door zijn gedrevenheid en verregaande expertise was hij actief betrokken bij elke mijlpaal van het Belgische drugsbeleid: van de parlementaire werkgroep drugs, over de Federale Beleidsnota Drugs tot de Gemeenschappelijke Verklaring.

Als opvolgend coördinator van een gedreven onderzoeksteam kan ik dan ook alleen maar hopen dat dit rapport een even waardevolle bijdrage kan leveren aan de verdere evolutie van het Belgische drugbeleid.

## **Een woord van dank**

Voorliggend onderzoek was een ambitieus en leerrijk proces, dat dankzij de bijdrage van een aantal personen succesvol kon afgerond worden. Het onderzoeksteam wenst dan ook een aantal personen oprecht te danken voor hun medewerking.

In eerste instantie willen we de talrijke respondenten die hun ondersteuning en medewerking hebben geboden aan het onderzoek hartelijk danken. Hun expertise en inzichten hebben toegelaten cijfers en hypotheses correct te kaderen, opdat verdere vertaling naar beleidsacties mogelijk zou zijn.

Verder gaat een speciaal woord van appreciatie uit naar de leden van de begeleidingscommissie. Zij hebben het onderzoeksteam met gedegen kennis en inzicht ondersteund. Dit betreffen

- Mevrouw Alexandra De Moor (Parket van de procureur des Konings Oost-Vlaanderen)
- Mevrouw Anke Vosters (RIEC Zeeland-West-Brabant en Oost-Brabant)
- De heer Benny Van Camp (voormalig lid Federale Politie, DJSOC/Drugs)
- Mevrouw Carine Buckens (Parket van de procureur des Konings Limburg)
- Monsieur Claude Gillard (SPF Justice)
- De heer Peter Blanckaert (Sciensano)
- Monsieur Emmanuel De Smet (PJF Liège)
- De heer Frank Mulleners (PZ Carma)
- De heer Freek Pecht (Politie Zeeland-West-Brabant)
- De heer Ken Witpas (Parket van de procureur des Konings Antwerpen)
- De heer Kris Vandepaer (Federale Politie Limburg)
- De heer Kurt Desoete (Federale Politie West-Vlaanderen)
- De heer Kurt Doms (FOD Volksgezondheid)
- De heer Kurt Suykerbuyk (PZ Antwerpen)
- Mevrouw Liesbeth Vandam (EMCDDA)
- De heer Manolo Tersago (FGP Antwerpen)
- Monsieur Marc Garin (ZP Mons-Quévy)
- Monsieur Marc Gerits (ZP Liège)
- De heer Marc Vancoillie (Federale Politie, DJSOC/Drugs)
- Monsieur Michel Bruneau (Police Fédérale, DJSOC/Drogue)
- De heer Norbert Somers (Algemene Administratie Douane & Accijnzen)
- Monsieur Pascal Garlement (PJF Charleroi)
- De heer René Nuijten (Taskforce Brabant-Zeeland)
- De heer Rienk de Groot (Politie Zeeland-West-Brabant)
- De heer Roger Leys (PZ Regio Turnhout)
- Madame Stéphanie Ovaere (Federale Politie, DJSOC/Drugs)
- Madame Vanessa Laus (Parquet du procureur du Roi de Liège).

Tot slot wensen we de heer Aziz Naji te danken, die als verantwoordelijke voor het “Onderzoeksprogramma ter ondersteuning van de federale beleidsnota drugs” ons meer dan gedegen heeft bijgestaan tijdens dit traject.

We hopen dat deze studie een meerwaarde kan zijn voor wetenschap, beleid en praktijk en dat we de lezers ervan kunnen stimuleren de aanbevelingen om te zetten in acties.

Gent, 31 mei 2018

Charlotte Colman

Universiteit Gent, Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, *Institute for International Research on Criminal Policy* (IRCP)

# ABSTRACT

## Aanleiding tot het onderzoek

Belgische en Nederlandse criminele netwerken zijn al sinds jaar en dag met elkaar verweven. In België worden de criminaliteitsontwikkelingen in Nederland dan ook al lange tijd met zorg gevolgd. Gezien de historische verwevenheid van de zware misdaadproblematiek, is er immers een kans dat vraagstukken die zich in het ene land stellen, overlopen naar het andere. Zo worden vanaf begin jaren 2000 in België in toenemende mate cannabisplantages gevonden, waarbij doorgaans een verband met Nederland aan de orde is: er zijn Nederlanders direct bij betrokken, de kweekbenodigdheden worden in Nederland aangeschaft of de oogst wordt er afgezet. Daarnaast is er de aanwezigheid van de synthetische drugsproductie in de Belgisch-Nederlandse grensregio, in handen van Nederlandse criminele organisaties. Vanaf eind jaren 1990 zagen we ook meer drugspanden opduiken in steden als Gent en Antwerpen, die mede vanuit Nederland werden bevoorrad.

Dit roept dan ook de vraag op hoe de recente ontwikkelingen in de Nederlandse en Belgische drugsmarkten moeten worden geduid en welke maatregelen ertegen kunnen worden genomen, zowel autonoom als in nauwe samenwerking tussen beide landen. Kunnen we vandaag spreken van een verschuiving dan wel een expansie van (delen van) illegale drugsmarkten tussen Nederland en België? Zo ja, wat ligt aan de oorzaak hiervan?

## Doelstellingen

Het DISMARK-onderzoek heeft drie onderzoeksdoelstellingen:

1. *Beschrijven* welke ontwikkelingen zich op de Nederlandse en Belgische markten voor cannabis, synthetische drugs en cocaïne voordoen;
2. *Duiden* hoe deze ontwikkelingen zich konden voordoen en toelichten of er sprake is van een verschuiving of expansie van (delen van) illegale drugsmarkten van Nederland naar België;
3. *Nagaan* welke mogelijke implicaties de bevindingen hebben voor het (opsporings)beleid van de Belgische en Nederlandse overheid, en parallel hieraan (*beleids*)aanbevelingen formuleren.

Het DISMARK-onderzoek focust op drie klassieke illegale drugsmarkten: cannabis, synthetische drugs (xtc/amfetamines) en cocaïne. We belichten hierbij de verschillende segmenten van de drugsmarkt, *in casu* de echelons productie (cannabis en synthetische drugs), tussenhandel (cocaïne) en detailhandel (cannabis, synthetische drugs en cocaïne).

## Methodologie

Het onderzoek hanteert een combinatie van verschillende onderzoeksmethoden:

- Een *literatuurstudie* van (inter)nationale academische literatuur en beleidsdocumenten over drugsmarkten en druggerelateerde criminaliteit;
- Een *dossieranalyse* van parketdossiers over de tussenhandel van cocaïne in België (n = 59), en van rechtshulpverzoeken (n = 92) en parketdossiers in Nederland (n = 63);
- Een *bevraging van professionele sleutelfiguren* in België (n = 55) en Nederland (n = 10), die over kennis beschikken omtrent de Nederlandse en Belgische illegale drugsmarkten;
- Een *bevraging van gedetineerden*, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel, in Belgische gevangenissen (n = 25);
- *Focusgroepen* met professionele sleutelfiguren in België (n = 1) en Nederland (n = 1).

## Conclusies

Uit de resultaten van het onderzoek kunnen enkele belangrijke conclusies worden gedestilleerd. Ten eerste wijzen de bevindingen erop dat bij de productie van cannabis en synthetische drugs, net als bij de tussenhandel van cocaïne, eerder sprake is van een autonome toename (en dus een expansie) van deze fenomenen in België, alsook van een integratie van Belgische en Nederlandse criminele netwerken, dan dat er sterke indicaties zijn dat de problematiek vanuit Nederland verschuift naar België. Op het niveau van de detailhandel, en dus de bevoorrading van Belgische gebruikers, zien we echter wel een duidelijk verschuivingseffect van Nederland naar België.

De verwachting is reëel dat de Belgische binnenlandse drugsmarkten op termijn meer in handen kunnen komen van in België gevestigde criminele groeperingen, ook voor wat betreft de bevoorrading van de gebruikersmarkt. Deze groeperingen worden aangetrokken door opportuniteiten die zich op het juiste moment in België voordoen en zij trachten daarbij een balans te bewaren tussen verschillende factoren (zoals contacten, prijs en kwaliteit van de drugs). Het is echter lastig te voorspellen in hoeverre de rol van deze in België gevestigde criminele groeperingen zich in de toekomst zal ontwikkelen, vooral wat betreft de bevoorrading van buitenlandse afzetmarkten. Verder valt evenmin te voorzien in welke mate de drugsproblematiek in België, naar analogie met deze in Nederland, op termijn nog kan groeien.

## Aanbevelingen

- Versterk de (nationale en internationale) monitoring van de illegale drugshandel
- Stuur de opsporingscultuur op nationaal niveau bij
- Bouw geïntegreerde samenwerkingen met de publiek-private sector uit
- Versterk de rol van bestuurlijke handhaving
- Vereenvoudig de (nationale en internationale) recuperatie van criminele vermogens
- Stimuleer de Belgisch-Nederlandse operationele samenwerking
- Versterk de sociale vangnetten voor kwetsbare groepen
- Cannabis: pak de growshops aan
- Synthetische drugs: versterk de monitoring van de handel in chemicaliën
- Cocaïne: pak alle smokkelmethoden aan

# INHOUDSOPGAVE

Voorwoord .....	iii
Abstract.....	v
Lijst van figuren en tabellen.....	xiii
Lijst van afkortingen.....	xvii
<b>1. Algemene inleiding.....</b>	<b>21</b>
1.1    Aanleiding tot het onderzoek .....	21
1.2    Doelstelling en onderzoeksvragen .....	23
1.3    Uitvoering van het onderzoek.....	24
1.3.1    Literatuurstudie .....	25
1.3.2    Dossierstudie .....	25
1.3.2.1    Analyse van gerechtelijke dossiers in België .....	25
1.3.2.2    Analyse van internationale rechtshulpverzoeken en dossiers in Nederland .....	26
1.3.3    Interviews en focusgroepen met professionele actoren .....	27
1.3.3.1    Interviews met professionele actoren in België .....	27
1.3.3.2    Interviews met professionele actoren in Nederland .....	27
1.3.3.3    Focusgroepen in België en Nederland .....	28
1.3.4    Interviews met veroordeelde gedetineerden in Belgische gevangenissen .....	28
1.4    Leeswijzer .....	29
<b>2. De drugsproblematiek en het beleid (1965-2010).....</b>	<b>33</b>
2.1    Inleiding .....	33
2.2    De jaren zestig en zeventig .....	33
2.2.1    Het ontstaan van het gedoogbeleid.....	33
2.2.2    De situatie in België.....	35
2.3    De jaren tachtig en negentig.....	36
2.3.1    Schaalvergroting van de drugsimport, -export en het drugstoerisme .....	36
2.3.2    Nederland als productieland van xtc .....	37
2.3.3    De ‘groene lawine’ .....	38
2.3.4    De gevolgen van ‘Schengen’ voor het drugstoerisme.....	39
2.3.5    Aanscherping van het coffeeshopbeleid .....	40
2.3.6    De drugsproblematiek komt op de Belgische politieke agenda .....	42
2.4    De jaren 2000 – 2010: uitbreiding van de tegenmaatregelen .....	43
2.4.1    Maatregelen tegen de cocaïnehandel .....	43
2.4.2    De hoogste prioriteit voor synthetische drugs .....	44
2.4.3    De wietteelt wordt geproblematiseerd .....	46
2.4.4    Coffeeshops en het drugstoerisme.....	50
2.4.5    De ontwikkelingen in België.....	53

2.5	Besluit .....	56
<b>3.</b>	<b>2010 – heden: Strijd tegen ondermijnende criminaliteit.....</b>	<b>61</b>
3.1	Inleiding .....	61
3.2	Integrale aanpak.....	61
3.3	Coffeeshops en het drugstoerisme .....	66
3.4	Andere aanpassingen van wet- en regelgeving .....	67
3.5	De proef met gereguleerde wietteelt .....	69
3.6	Besluit .....	70
<b>4.</b>	<b>De actuele situatie op de Belgische illegale drugsmarkten en de link met Nederland .....</b>	<b>75</b>
4.1	Inleiding .....	75
4.2	Cannabismarkt.....	76
4.2.1	Professionele cannabisproductie.....	76
4.2.1.1	Evolutie en geografische spreiding .....	77
4.2.1.2	Criminele betrokkenen.....	81
4.2.1.2.1	Organisatie van de teelt.....	83
4.2.1.2.2	Opbouw van de plantages.....	88
4.2.1.2.3	Onderhoud van de plantages .....	89
4.2.1.2.4	Knippen van de plantages .....	90
4.2.1.3	Productieproces van professionele cannabisteelt .....	91
4.2.1.3.1	Verwerven van kweeklocaties .....	92
4.2.1.3.2	Herkomst kweekmateriaal en knowhow .....	95
4.2.1.3.3	Stijgende professionalisering.....	99
4.2.1.3.4	Evolutie in de productiecapaciteit.....	101
4.2.1.3.5	Distributie en afzet eindproduct.....	103
4.2.1.3.6	Dumping van afval uit de cannabisteelt.....	106
4.2.2	Detailhandel inzake cannabis.....	107
4.2.2.1	Evolutie van het drugstoerisme na het I-criterium .....	107
4.2.2.2	Online aankoop als alternatief .....	111
4.2.3	Besluit .....	113
4.3	Synthetische drugsmarkt.....	115
4.3.1	Productie van synthetische drugs.....	115
4.3.1.1	Evolutie en geografische spreiding .....	116
4.3.1.2	Criminele betrokkenen.....	121
4.3.1.2.1	Dominantie van Nederlandse criminele actoren in de organisatie .....	122
4.3.1.2.2	Hulpkrachten .....	125
4.3.1.2.3	Dienstverleners/facilitators .....	125
4.3.1.3	Productieproces van de synthetische drugsproductie.....	126
4.3.1.3.1	Belang van de Belgische-Nederlandse grensstreek als locatie voor productie .....	127



4.3.1.3.2	Herkomst hardware en knowhow .....	128
4.3.1.3.3	(Pre-)precursoren .....	129
4.3.1.3.4	Toenemende productiecapaciteit en professionalisering .....	135
4.3.1.3.5	De wereldwijde distributie van synthetische drugs.....	137
4.3.2	Detailhandel inzake synthetische drugs .....	139
4.3.2.1	Onlinehandel in synthetische drugs.....	139
4.3.3	Besluit .....	142
4.4	Cocaïnemarkt .....	144
4.4.1	Tussenhandel van cocaïne.....	144
4.4.1.1	Beperkte beeldvorming van de tussenhandel .....	146
4.4.1.2	Criminele betrokkenen.....	147
4.4.1.2.1	Complexe, gefragmenteerde structuur van de tussenhandel .....	147
4.4.1.2.2	Diverse daders en dadergroepen .....	149
4.4.1.3	Nederland als distributiecentrum na de in- en doorvoer van cocaïne .....	151
4.4.1.3.1	België als invoerland .....	151
4.4.1.3.2	Doorvoer van cocaïne naar Nederland en de toenemende concurrentiestrijd..	155
4.4.1.4	Bevoorrading van de Belgische tussenhandel .....	157
4.4.1.5	Internationale afzetmarkt van de Belgische tussenhandel .....	159
4.4.2	Detailhandel inzake cocaïne.....	161
4.4.2.1	Dealpanden en drugsrunners .....	163
4.4.2.1.1	Ontstaan en geografische evolutie.....	164
4.4.2.1.2	Veranderende definiëring doorheen de tijd .....	166
4.4.2.2	Callcenters als antwoord op de repressie tegenover dealpanden en drugsrunners	169
4.4.2.2.1	Ontstaan en evolutie.....	169
4.4.2.2.2	Criminele betrokkenen.....	171
4.4.2.2.3	Modus operandi in België .....	175
4.4.3	Besluit .....	179
4.5	Aanpak van illegale drugsmarkten door de Belgische autoriteiten .....	180
4.5.1	Aanpak van de professionele cannabisteelt.....	180
4.5.1.1	Problemen omtrent taakverdeling tussen lokale en federale politie.....	181
4.5.1.2	Capaciteitsproblemen .....	183
4.5.1.3	Beperkt door onderzoeken naar de top van Nederlandse criminele organisaties ..	185
4.5.1.4	Beperkingen met betrekking tot de opgelegde strafmaat in België .....	187
4.5.1.5	Samenwerking met externe partners.....	188
4.5.1.6	De noodzaak tot een bestuurlijke aanpak .....	190
4.5.2	Naar een bestuurlijke aanpak van de cannabisdetailhandel .....	192
4.5.3	Aanpak van de synthetische drugsproductie.....	193
4.5.4	Moeizame aanpak van de online verkoop van synthetische drugs .....	195

4.5.5	Onduidelijke aanpak van de tussenhandel van cocaïne .....	197
4.5.6	Noodzakelijke grensoverschrijdende aanpak van de callcenters.....	199
4.6	Besluit .....	202
<b>5.</b>	<b>Push- en pullfactoren van illegale drugsmarkten in België en Nederland volgens veroordeelde gedetineerden in Belgische gevangenissen .....</b>	<b>207</b>
5.1	Beïnvloedende factoren voor beslissingen in de illegale keten.....	207
5.1.1	Bruikbare contacten.....	207
5.1.2	Winstmaximalisatie .....	211
5.1.3	Hoge kwaliteit .....	212
5.1.4	Aanwezigheid van een (afzet)markt .....	212
5.1.5	Laag risico en lage pakkans .....	213
5.1.5.1	Pakkans beïnvloeden .....	213
5.1.5.1.1	Identiteit .....	213
5.1.5.1.2	Afstand.....	215
5.1.5.1.3	Vervoer en routes .....	216
5.1.5.1.4	Waakzaam.....	217
5.1.5.1.5	Communicatie.....	218
5.1.5.1.6	Levensstijl .....	219
5.1.5.1.7	Samenwerking.....	220
5.1.5.1.8	Risico doorschuiven .....	220
5.1.5.2	Inschatting pakkans .....	221
5.1.6	Perceptie van de straf.....	223
5.1.7	Opportunities .....	224
5.2	Besluit .....	225
<b>6.</b>	<b>Operationele politionele en justitiële samenwerking tussen België en Nederland .....</b>	<b>233</b>
6.1	Inleiding .....	233
6.2	Structuren voor de samenwerking.....	233
6.2.1	Verdragsrechtelijke kaders .....	234
6.2.2	Organisatie van de operationele samenwerking .....	236
6.2.3	Beleidsmatig overleg .....	237
6.3	Internationale rechtshulp .....	238
6.3.1	Ontwikkeling van het rechtshulpverkeer.....	239
6.3.2	Geografische spreiding rechtshulpverkeer .....	239
6.3.3	Inkomende- en uitgaande rechtshulp per drugsmarkt.....	240
6.3.4	Soorten rechtshulpverzoeken.....	242
6.4	De Belgisch-Nederlandse samenwerking: knelpunten en oplossingen .....	243
6.4.1	Toewijzing van mankracht en middelen .....	243
6.4.2	Uitvoering van onderzoeken.....	246

6.4.3	Structurele samenwerking .....	247
6.5	Besluit .....	250
<b>7.</b>	<b>Conclusies en aanbevelingen .....</b>	<b>255</b>
7.1	Inleiding .....	255
7.2	Verschuiving of expansie van (delen van) illegale drugsmarkten van Nederland naar België . .....	256
7.2.1	Cannabismarkt.....	257
7.2.2	Synthetische drugsmarkt .....	260
7.2.3	Cocaïnemarkt .....	261
7.3	Aanbevelingen .....	262
7.3.1	Overkoepelende beleidsaanbevelingen .....	262
7.3.1.1	Aanbeveling 1: Versterk de (nationale en internationale) monitoring van de illegale drugshandel .....	262
7.3.1.2	Aanbeveling 2: Stuur de opsporingscultuur op nationaal niveau bij.....	264
7.3.1.3	Aanbeveling 3: Bouw geïntegreerde samenwerkingen met de publiek-private sector uit .....	265
7.3.1.4	Aanbeveling 4: Versterk de rol van bestuurlijke handhaving .....	267
7.3.1.5	Aanbeveling 5: Vereenvoudig de (nationale en internationale) recuperatie van criminele vermogens.....	270
7.3.1.6	Aanbeveling 6: Stimuleer de Belgisch-Nederlandse operationele samenwerking ..	271
7.3.1.7	Aanbeveling 7: Versterk de sociale vangnetten voor kwetsbare groepen .....	274
7.3.2	Specifieke beleidsaanbevelingen .....	275
7.3.2.1	Aanbeveling 8 – Cannabis: pak de growshops aan .....	275
7.3.2.2	Aanbeveling 9 – Synthetische drugs: versterk de monitoring van de handel in chemicaliën.....	276
7.3.2.3	Aanbeveling 10 – Cocaïne: pak alle smokkelmethoden aan .....	278
	Bibliografie .....	281
	Bijlage 1: Gegevensverzameling .....	299
1.1	Dossierstudie in België en Nederland .....	299
1.1.1	Selectie van relevante dossiers in België .....	299
1.1.2	Selectie van relevante dossiers in Nederland .....	300
1.1.3	Analyse van de geselecteerde dossiers in België en Nederland .....	301
1.2	Interviews met professionele actoren in België en Nederland .....	303
1.2.1	Selectie van respondenten in België .....	303
1.2.2	Selectie van respondenten in Nederland .....	304
1.2.3	Verloop en analyse van de interviews .....	305
1.3	Interviews met veroordeelde gedetineerden in Belgische gevangenissen .....	309
1.3.1	Selectie van respondenten .....	309
1.3.2	Verloop van de interviews .....	310

1.3.3	Beperkingen.....	313
1.3.4	Beschrijving respondenten .....	314
1.4	Focusgroepen in België en Nederland .....	315
1.4.1	Selectie van respondenten .....	315
1.4.2	Verloop en analyse van de focusgroepen .....	316

# LIJST VAN FIGUREN EN TABELLEN

## Lijst van figuren

<i>Figuur 1: Aantal ontmantelde synthetische drugslaboratoria in Nederland, 2000–2009 .....</i>	<i>46</i>
<i>Figuur 2: Aantal ontdekte cannabisplantages in België, 2003-2017 .....</i>	<i>78</i>
<i>Figuur 3: Spreiding van het aantal ontdekte cannabisplantages in België, 2017 .....</i>	<i>79</i>
<i>Figuur 4: Spreiding van het aantal ontdekte cannabisplantages in België per gerechtelijk arrondissement, 2012-2017 .....</i>	<i>80</i>
<i>Figuur 5: De verschillende componenten van de georganiseerde cannabisteelt .....</i>	<i>82</i>
<i>Figuur 6: Businessmodel inzake cannabisteelt volgens Paoli et al. ....</i>	<i>91</i>
<i>Figuur 7: Aantal ontdekte plantages in België volgens omvang, 2007-2017 .....</i>	<i>101</i>
<i>Figuur 8: Teeltcapaciteit van de ontdekte plantages in België in combinatie met het totaal aantal ontdekte plantages en de gemiddelde teeltcapaciteit, 2008-2017 .....</i>	<i>102</i>
<i>Figuur 9: Aantal grenscontroles in de politiezone Lanaken-Maasmechelen, 2013-2017 .....</i>	<i>108</i>
<i>Figuur 10: Percentage niet-ingezetenen volgens enquête coffeeshopbezoekers en stratenquête actuele gebruikers in drie zuidelijke Nederlandse provincies .....</i>	<i>109</i>
<i>Figuur 11: Aantal feiten van in- en uitvoer, handel en bezit van cannabis in België, 2012-2015 .....</i>	<i>110</i>
<i>Figuur 12: Aantal transacties en hun marktaandeel op het darknet in 2013 en 2016 .....</i>	<i>113</i>
<i>Figuur 13: Aantal ontdekte productiesites van synthetische drugs in België, 2002-2017.....</i>	<i>117</i>
<i>Figuur 14: Aantal ontdekte productiesites van synthetische drugs in België, 2006-2011.....</i>	<i>118</i>
<i>Figuur 15: Aantal ontdekte ATS-laboratoria en opslagplaatsen in België, 2017.....</i>	<i>119</i>
<i>Figuur 16: Aantal ontdekte dumpingsites in België, 2017 .....</i>	<i>120</i>
<i>Figuur 17: Aantal ontdekte dumpingsites in België, 2004-2017.....</i>	<i>121</i>
<i>Figuur 18: Woonplaats in België en in Nederland van de daders die in België werden aangehouden in het kader van de aanmaak van synthetische drugs, 2006-2011.....</i>	<i>123</i>
<i>Figuur 19: Overzicht van de te bespreken aspecten van de synthetische drugsproductie in België..</i>	<i>126</i>
<i>Figuur 20: Aantal meldingen van verdachte orders en transacties meegedeeld aan de Cel Precursoren, 2007-2016.....</i>	<i>131</i>
<i>Figuur 21: Overzicht van de inkomsten uit de online verkoop van illegale drugs in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Nederland via het darknet, 2011-2015.....</i>	<i>141</i>
<i>Figuur 22: De situering van de tussenhandel in de cocaïnemarkt volgens Pearson en Hobbs.....</i>	<i>145</i>

<i>Figuur 23: Hoeveelheden in beslag genomen cocaïne in België en de haven van Antwerpen (in kg), 2000-2017 .....</i>	<i>152</i>
<i>Figuur 24: Gemiddelde cocaïneprijs op het niveau van de detailhandel in België, 2005-2017 .....</i>	<i>162</i>
<i>Figuur 25: Geografische spreiding van drugspanden in België, 2012-2015 .....</i>	<i>165</i>
<i>Figuur 26: Politiezones met een druggerelateerde prioriteit in het ZVP 2014-2017 .....</i>	<i>180</i>
<i>Figuur 27: Politiezones met het woord 'cannabis' expliciet omvat in de definitie van de drugsprioriteit in het ZVP 2014-2017 .....</i>	<i>181</i>
<i>Figuur 28: Rechtshulpverkeer tussen België en Nederland, 2012-2016 .....</i>	<i>239</i>
<i>Figuur 29: Aantal inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken per IRC, 2012-2016 .....</i>	<i>240</i>
<i>Figuur 30: Totaal aantal inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken in Nederland per drugsmarkt, 2012-2016 .....</i>	<i>240</i>
<i>Figuur 31: Aantal inkomende rechtshulpverzoeken in Nederland per drugsmarkt, 2012-2016.....</i>	<i>241</i>
<i>Figuur 32: Aantal uitgaande rechtshulpverzoeken uit Nederland per drugsmarkt, 2012-2016.....</i>	<i>242</i>
<i>Figuur 33: Overzicht soorten inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken in Nederland, 2012-2016 .....</i>	<i>243</i>

### **Lijst van tabellen**

<i>Tabel 1: Verhouding van aantal ontdekte plantages volgens omvang ten opzichte van totaal aantal ontdekte plantages in België, 2012-2017.....</i>	<i>102</i>
<i>Tabel 2: Verhouding van aantal ontdekte plantages volgens omvang ten opzichte van totaal aantal ontdekte plantages in België, 2003-2016.....</i>	<i>103</i>
<i>Tabel 3: Aantal ontdekte ATS-laboratoria, dumpingen en productiesites in België, 2011-2017.....</i>	<i>117</i>
<i>Tabel 4: Aantal inbeslaggenomen precursoren in België, 2014-2017 .....</i>	<i>133</i>
<i>Tabel 5: Crimineel verdienstenmodel inzake de invoer van cocaïne in de haven van Antwerpen .....</i>	<i>154</i>
<i>Tabel 6: Aantal drugspanden in België, 2012-2017 .....</i>	<i>164</i>
<i>Tabel 7: Beslissingsbeïnvloedende factoren.....</i>	<i>225</i>
<i>Tabel 8: Overzicht Belgische pull- en Nederlandse pushfactoren .....</i>	<i>227</i>
<i>Tabel 9: Overzicht Nederlandse pull- en Belgische pushfactoren .....</i>	<i>228</i>
<i>Tabel 10: Indicatoren die wijzen op verschuiving of expansie van (delen van) de betrokken illegale drugsmarkten van Nederland naar België .....</i>	<i>257</i>
<i>Tabel 11: Aantal geanalyseerde dossiers in België, volgens locatie .....</i>	<i>299</i>
<i>Tabel 12: Indicatorenlijst dossierstudie in België en Nederland.....</i>	<i>302</i>

<i>Tabel 13: Bevroagde professionele actoren in België, volgens locatie en functie .....</i>	<i>304</i>
<i>Tabel 14: Bevroagde professionele actoren in Nederland, volgens functie .....</i>	<i>305</i>
<i>Tabel 15: Topiclijst interviews professionele actoren inzake cannabis en synthetische drugs.....</i>	<i>306</i>
<i>Tabel 16: Topiclijst interviews professionele actoren inzake cocaïne.....</i>	<i>307</i>
<i>Tabel 17: Codering bevroagde professionele actoren in België .....</i>	<i>308</i>
<i>Tabel 18: Codering bevroagde professionele actoren in Nederland.....</i>	<i>308</i>
<i>Tabel 19: Steekproef van de bevroagde gedetineerden in Belgische gevangenissen, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel .....</i>	<i>310</i>
<i>Tabel 20: Topiclijst interviews bevroagde gedetineerden in Belgische gevangenissen, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel .....</i>	<i>312</i>
<i>Tabel 21: Samenstelling Belgische focusgroep .....</i>	<i>315</i>
<i>Tabel 22: Samenstelling Nederlandse focusgroep .....</i>	<i>316</i>





## LIJST VAN AFKORTINGEN

AADA	Algemene Administratie Douane en Accijnzen
AIK	Arrondissementeel Informatiekruispunt
ANG	Algemene Nationale Gegevensbank
ARIEC	Arrondissementeel Informatie- en Expertisecentrum
ATS	Amphetamine-Type Stimulants
B-criterium	Besloten Club-criterium
BES	Bureau Euregionale Samenwerking
BIBOB	Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur
DIS	Douane Informatie Systeem
DJSOC	Centrale Directie voor de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit
DRR	Dienst Regionale Recherche
DSB	Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid
EAB	Europees Aanhoudingsbevel
EILCS	Europol Illicit Laboratory Comparison System
EMCDDA	European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
EOT	Euregionaal Opsporingsteam
EPICC	Euregionaal Politie Informatie- en Coöperatiecentrum
EURIEC	Euregionaal Ontwikkel- en Expertisecentrum
FAGG	Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten
FGP	Federale Gerechtelijke Politie
FIOD	Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst
HARC	Hit and Run Container Team
IAB	Integraal Afpakteam Brabant
IC	Iterative Categorization
I-criterium	Ingezetenen-criterium
IMB	ItalianMafiaBrussels
IRC	Internationaal Rechtshulpcentrum
JHT	Joint Hit Team
JIT	Joint Investigation Team
KBO	Kruispuntbank van Ondernemingen
KMar	Koninklijke Marechaussee

LFO	Groep Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen
LIRC	Landelijk Internationaal Rechtshulpcentrum
LURIS	Landelijk Uniform Registratiesysteem Internationale Rechtshulp
MMA	Meld Misdaad Anoniem
NeBeDeAgPol	Nederländisch-Belgisch-Deutsche Arbeitsgemeinschaft Polizei
NICC	Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
NPS	Nieuwe Psychoactieve Stoffen
NVP	Nationaal Veiligheidsplan
OIPG	Operationeel Invalspunt voor de Grensregio
OM	Openbaar Ministerie
OMG	Outlaw Motorcycle Gang
PGP	Pretty Good Privacy
PSD	Psychosociale Dienst
REA-TPI	Rechtbank van Eerste Aanleg - Tribunal de Première Instance
RIEC	Regionaal Informatie- en Expertisecentrum
SEA	South-East Asian
SUO	Schengen Uitvoeringsovereenkomst
TEU	Twenty Foot Equivalent Unit
TFB5	Taskforce B5
TFBZ	Taskforce Brabant-Zeeland
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USD	Unit Synthetische Drugs
WCO	World Customs Organization
WIV	Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid
ZVP	Zonaal Veiligheidsplan

---

# HOOFDSTUK 1

---

## ALGEMENE INLEIDING

### Tilburg University

Toine Spapens

Stephan Van Nimwegen

Rik Ceulen

Sabine Gerbrands

### Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middel

Charlotte Colman

### Katholieke Universiteit Leuven (LINC)

Elke Roevens

Letizia Paoli



# 1. ALGEMENE INLEIDING

## 1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Belgische en Nederlandse criminele netwerken zijn sinds jaar en dag met elkaar verweven. Zelfs voordat België als natie ontstond, waren er in de zeventiende en achttiende eeuw dievenbendes in het grensgebied actief, zoals de roemruchte Bokkenrijders. Nadat België zich in 1830 afscheidde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, kwam al gauw een omvangrijke smokkel op gang van allerlei goederen die in het ene land goedkoper waren dan in het andere.<sup>1</sup> Deze smokkel werd na afloop van de Tweede Wereldoorlog steeds grootschaliger en professioneler, totdat er begin jaren zestig van de vorige eeuw, als gevolg van de oprichting van de Benelux Douane-Unie, een einde aan kwam. Een ander voorbeeld uit de naoorlogse jaren is de illegale alcoholstokerij. Hoewel dit aan beide zijden van de Belgisch-Nederlandse landsgrens gebeurde, was de omvang van de stokerij in België lange tijd veel groter. Echter, nadat de Belgische autoriteiten de illegale alcoholstokerij harder gingen aanpakken, mede als gevolg van een schandaal in 1958 met methylalcohol waarbij minstens acht dodelijke slachtoffers vielen, verschoof het zwaartepunt van het probleem naar het Nederlandse grensgebied.<sup>2</sup> Voor mensenhandelaars speelt de Belgisch-Nederlandse grens eveneens een rol, zoals het voorbeeld van de ‘Bende van de miljardair’ laat zien: een Belgische criminele groep die in de jaren tachtig onder andere Filipijnse vrouwen in beide landen in de prostitutie dwong.<sup>3</sup>

Zuid-Nederland was al sinds de jaren zeventig een belangrijk productiegebied van amfetamine, maar begin jaren negentig werd het dat ook van ecstasy. Als gevolg van de hoge opsporingsprioriteit die Nederland vanaf eind jaren negentig gaf aan de aanpak van de synthetische drugsproductie, gingen de producenten in toenemende mate ook aan de Belgische kant van de grens laboratoria inrichten. Ze verdeelden het productieproces over de beide landen of voerden het afwisselend aan de ene en de andere kant van de landsgrens uit.<sup>4</sup> Spapens duidde deze ontwikkeling door te stellen dat er met name bij de synthetische drugsproductie ‘geïntegreerde’ criminele netwerken in het grensgebied waren ontstaan, waarvan de leden aan beide zijden van de landsgrens woonden en bijvoorbeeld in het ene land MDMA vervaardigden, de pillen in het andere sloegen en zowel in Nederland als in België opslagplaatsen voor chemicaliën en productiemiddelen hadden. Maar ook voor ‘ouderwetse’ vermogenscriminaliteit in de vorm van ramkraken, overvallen van geldtransporten, ladingdiefstallen en inbraken en diefstallen zijn grensgebieden nog altijd extra kwetsbaar.<sup>5</sup>

In Zuid-Nederland staat de problematiek van ‘ondermijnende’ criminaliteit<sup>6</sup> om een aantal redenen hoog op de agenda van de overheid. Dat heeft om te beginnen te maken met de gepercipieerde omvang van de georganiseerde misdaad: zo worden in Zuid-Nederland structureel meer laboratoria voor synthetische drugs en wietkwekerijen gevonden dan in andere delen van Nederland. Ten tweede gaan conflicten in de onderwereld regelmatig gepaard met grof geweld. Ten derde keerden criminelen zich de afgelopen jaren ook steeds openlijker tegen de wetshandhavers. De burgemeester van Helmond moest enige tijd onder politiebewaking worden gesteld (2011); het gemeentehuis van Waalre werd door een aanslag met brandbommen vernietigd (2013); er waren aanwijzingen voor plannen om officier van justitie Greetje Bos te ontvoeren (2017) en de burgemeester van Voerendaal werd begin 2018 met een vuurwapen bedreigd. Leden van het misdaadmilieu manifesteerden zich in de afgelopen jaren ook

---

<sup>1</sup> Moors & Spapens, 2017.

<sup>2</sup> Spapens & Horsten, 1990.

<sup>3</sup> Fijnaut, 1993.

<sup>4</sup> Boerman, Grapendaal, Nieuwenhuis & Stoffers, 2012; KLPD, 2012.

<sup>5</sup> Spapens, 2008.

<sup>6</sup> Deze term kwam er vanuit de opvatting dat de drugshandel de Nederlandse samenleving ondermijnt door haar infiltratie van de onderwereld in de bovenwereld. Autoriteiten richten zich in dit kader specifiek op de wietteelt, de synthetische drugs en de zogenaamde *Outlaw Motorcycle Gangs*. Zie Klerks, 2016.

zichtbaarder, door openlijk lid te worden van een *Outlaw Motorcycle Gang* (OMG), zoals het Tilburgse criminele kopstuk in de synthetische drugs Corin Denis, die *captain* werd van *OMG No Surrender*.<sup>7</sup>

Het spreekt vanzelf dat een reactie hierop niet kon uitblijven. Zo werd in 2012 een speciale Taskforce opgericht en is enkele jaren later het aantal rechercheurs fors uitgebreid. Iets eerder al (2008) werden Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIEC's) ingericht, waarvan één in Brabant/Zeeland en één in Limburg, die een integrale aanpak moeten bevorderen.<sup>8</sup> In 2017 maakte de nieuw aangetreden Nederlandse regering 100 miljoen euro extra vrij voor de bestrijding van ondermijnende criminaliteit, waarvan naar verwachting een belangrijk deel aan Zuid-Nederland zal worden toegewezen. Ook op beleidsmatig vlak werden maatregelen getroffen, zoals het tegengaan van het drugstoerisme door niet-ingezetenen te verbannen uit de coffeeshops. Hoewel niet alle gemeenten in de grensstreek dit zogenoemde 'I-criterium' handhaven, heeft het tot een merkbare reductie van coffeeshopbezoekers uit de buurlanden (en Frankrijk) geleid.

In België worden de criminaliteitsontwikkelingen in Nederland al lange tijd met zorg gevolgd. Gezien de historische verwevenheid van de zware misdaadproblematiek, is er immers een gerede kans dat vraagstukken die zich in het ene land stellen, overlopen naar het andere. Zo worden vanaf begin jaren 2000 in België in toenemende mate cannabisplantages gevonden, waarbij doorgaans een verband met Nederland aan de orde is: er zijn Nederlanders direct bij betrokken, de kweekbenodigdheden worden in Nederland aangeschaft of de oogst wordt er afgezet.<sup>9</sup> Daarnaast is er de aanwezigheid van de synthetische drugsproductie in de Belgisch-Nederlandse grensregio, in handen van Nederlandse criminele organisaties. Vanaf eind jaren 1990 doken ook meer drugspannen op in steden als Gent en Antwerpen, die mede vanuit Nederland werden bevoorrad. De clientèle bestond vooral uit Franse drugstoeristen die, na het wegvallen van de vaste grenscontroles in 1995, vaker in Rotterdam hun harddrugs gingen aanschaffen (en cannabis in steden als Terneuzen, Roosendaal en Bergen op Zoom) en onderweg ook in België halt hielden. Voorts begonnen Nederlandse criminelen in België te investeren in vastgoed. Al in de jaren negentig streek een aantal (grotendeels alweer geliquideerde) leden van onder andere het Amsterdamse misdaadmilieu neer in een villawijk in Neerpelt. Ook in handelszaken wordt geïnvesteerd. Zo probeerden Noord-Brabantse criminelen recent horecagelegenheden over te nemen in Turnhout.<sup>10</sup> Tot slot is de snelle groei van bestaande criminele motorclubs, en de vorming van nieuwe, een ontwikkeling die in het hele grensgebied zichtbaar is, waarbij de bestuurlijke druk die in Nederland op OMG's wordt gezet – zij kunnen nauwelijks nog clubhuizen openen of evenementen organiseren – mede maakt dat de *chapters* hun heil in België zoeken.<sup>11</sup>

Dit roept dan ook de vraag op hoe de recente ontwikkelingen in de Nederlandse en Belgische drugsmarkten moeten worden geduid en welke maatregelen ertegen kunnen worden genomen, zowel autonoom als in nauwe samenwerking tussen beide landen. Kunnen we vandaag spreken van een verschuiving dan wel een expansie van (delen van) illegale drugsmarkten tussen Nederland en België? Zo ja, wat ligt aan de oorzaak hiervan?

Dit onderzoek beperkt zich tot de drie belangrijkste illegale drugsmarkten: synthetische drugs, cannabis en cocaïne. Andere criminele 'markten' die een grensregionale dimensie hebben, bijvoorbeeld die voor vermogensmisdrijven, mensenhandel en milieucriminaliteit, blijven buiten beschouwing.

Behalve dat deze vraag een duidelijke praktische en maatschappelijke relevantie heeft, is ze ook wetenschappelijk van belang. Drugsmarkten werden tot op vandaag vooral bestudeerd naar analogie met de legale markt, namelijk via studies van vraag en aanbod, hoewel het in dit geval dan gaan om illegale producten. Pas sinds kort begint het besef te groeien dat drugsmarkten een geheel eigen dynamiek kennen, mede als gevolg van een gebrek aan transparantie en de buitensporige waardevermeerdering die het product ondergaat in de fasen voordat het de consument bereikt.

<sup>7</sup> Tops & Tromp, 2016.

<sup>8</sup> Van Nimwegen, De Middelmeer, Spapens & De Ruyver, 2017.

<sup>9</sup> Spapens, van de Bunt, Rastovac & Miralles Sueiro, 2007.

<sup>10</sup> Van Nimwegen et al. 2017.

<sup>11</sup> Spapens, Kolthoff & Stol, 2016; Van Nimwegen et al., 2017.

Tegelijkertijd is omtrent deze dynamieken nog weinig bekend. Deze studie beoogt dan ook aan die ontbrekende kennis bij te dragen.

Het onderzoek werd gefinancierd door de POD<sup>12</sup> Wetenschapsbeleid (BELSPO).<sup>13</sup> Het werd uitgevoerd tussen juni 2016 en mei 2018, onder leiding van het *Institute for International Research on Criminal Policy* (IRCP – Universiteit Gent). De andere partners in de onderzoeksgroep waren Tilburg University en de Katholieke Universiteit Leuven. Professor emeritus C.J.C.F. Fijnaut en voormalig gerechtelijk commissaris B. Van Camp waren als adviseur bij het project betrokken.

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt het project beschreven. Eerst worden de doelstelling en de onderzoeksvragen (1.2) nader toegelicht, alsmede de methodologie (1.3), waarin zowel de afbakening van het onderzoeksproject als de verschillende onderzoeksmethoden worden verduidelijkt.

## 1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Dit onderzoek heeft als doel om de Belgisch-Nederlandse relatie in het kader van het drugsfenomeen te bestuderen en na te gaan of deze relatie in een nieuwe fase is aanbeland. Indien dit het geval is, wenst deze studie eveneens te onderzoeken hoe overheden van beide landen op deze evolutie(s) kunnen inspelen. Om deze doelstelling te bereiken is informatie verzameld en geanalyseerd omtrent het in beide landen gevoerde (criminaliteits)beleid, de ontwikkelingen op de drugsmarkten en de strategieën van de betrokken criminele organisaties.

De centrale onderzoeksvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. *Welke ontwikkelingen doen zich voor op de Nederlandse en Belgische markten voor cannabis, synthetische drugs en cocaïne?*
2. *Hoe konden deze ontwikkelingen zich voordoen en is er sprake van een verschuiving of expansie van (delen van) illegale drugsmarkten van Nederland naar België?*
3. *Welke mogelijke implicaties hebben de bevindingen voor het (opsporings)beleid van de Belgische en Nederlandse overheid?*

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, werd om te beginnen de stand van zaken op de drie illegale drugsmarkten onderzocht, zowel in Nederland als België, aan de hand van de volgende deelvragen:

- Hoe hebben de geselecteerde Nederlandse en Belgische drugsmarkten zich de voorbije 25 jaar ontwikkeld?
- Welk beleid ten aanzien van drugs(criminaliteit) en in het bijzonder synthetische drugs, cannabis en cocaïne is in beide landen gevoerd?
- Hoe functioneren de Belgische en Nederlandse drugsmarkten en welke verbanden zijn er tussen beide markten?
- Welke ontwikkelingen gerelateerd aan de beschikbaarheid van synthetische drugs, cannabis en cocaïne zijn zichtbaar in België?

In de tweede plaats lag de focus op het verklaren van de bevindingen, waarbij tevens is gekeken naar voorzienbare toekomstige ontwikkelingen op de drie drugsmarkten. Dit bracht de volgende deelvragen met zich mee:

- Hoe kunnen we verklaren wat we hebben geobserveerd?

<sup>12</sup> Programmatorische Federale Overheidsdienst.

<sup>13</sup> Het project kreeg de afkorting DISMARK (Displacement of [Drug] Markets).

- Kan er gesproken worden van een (gedeeltelijke) verplaatsing naar België op het vlak van cannabis, synthetische drugs en cocaïne als gevolg van de Nederlandse inspanningen om drugsnetwerken te verstoren? Of ligt de verklaring meer in de dynamiek van de drugsmarkten, zoals diversificatie op het vlak van aanbod en integratie van criminele netwerken?
- Hoe kunnen de geselecteerde markten in de toekomst evolueren?

Bij het zoeken naar verklaringen werden drie hypothesen onderzocht:

1. Er bestaat een verplaatsingseffect op een of meer van de geselecteerde drugsmarkten, en deze verschuiving kan toegeschreven worden aan veranderingen in het Nederlandse drugsbeleid en opsporingsinspanningen.
2. Er bestaat een verplaatsingseffect en deze verplaatsing is het gevolg van autonome ontwikkelingen op een of meer van de geselecteerde drugsmarkten.
3. Er bestaat helemaal geen verplaatsingseffect: Belgische criminaliteitsontwikkelingen zijn niet afhankelijk van veranderingen in het Nederlandse drugsbeleid, opsporingsinspanningen of autonome ontwikkelingen.

Ten derde concentreerde het onderzoek zich op de maatregelen en strategieën die mogelijke effecten van een (gedeeltelijke) verplaatsing kunnen matigen en counteren, en welke implicaties er zijn voor het beleid en de strafrechtsbedeling.

- Hoe kunnen de (mogelijke) negatieve effecten van de geconstateerde ontwikkelingen worden tegengegaan?
- Wat zijn, gezien de gevonden verklaringen, de juiste strategieën voor de Belgische en Nederlandse overheden en de strafrechtbedeling om, gezamenlijk dan wel afzonderlijk, adequaat met deze nieuwe ontwikkelingen om te gaan?

Zoals eerder gesteld, beperkt het project zich tot drie illegale drugsmarkten: de synthetische drugmarkt, de cannabismarkt en de cocaïnemarkt. Daarbinnen spitst het onderzoek zich toe op drie onderdelen van de aanbodketen: de productie, de tussenhandel en de detailhandel.<sup>14</sup> Aangezien cocaïne niet in Europa wordt vervaardigd, beperkt het onderdeel *productie* zich tot cannabis en synthetische drugs. De groothandel wordt in het onderzoek niet betrokken en de tussenhandel wordt alleen meegenomen bij de cocaïnemarkt. De *detailhandel* wordt bij alle geselecteerde drugsmarkten onderzocht.

### 1.3 Uitvoering van het onderzoek

Om de centrale onderzoeksvragen en de deelvragen te beantwoorden, is een multimethodisch onderzoeksdesign toegepast, gebaseerd op een vergelijkende criminologische analyse.<sup>15</sup> De sterkte van deze aanpak ligt bij de datatriangulatie, waarmee de zwakte van de ene methode wordt gecompenseerd door de sterktes van de andere methode.<sup>16</sup> Ten behoeve van het empirische onderzoek werden drie dataverzamelmethode toegepast: een dossierstudie (in Nederland en België), individuele en groepsinterviews met professionele sleutelfiguren (eveneens in Nederland en België) en interviews met gedetineerden (in België). Om te beginnen is een uitgebreide documentenanalyse uitgevoerd, zowel van academische literatuur, statistieken, beleidsrapporten als mediaberichten.

<sup>14</sup> Dorn, South & Murji, 1992.

<sup>15</sup> Belackova, Maalsté, Zabransky & Grund, 2015.

<sup>16</sup> Creswell, Plano Clark, Gutmann & Hanson, 2003; Johnson & Onwuegbuzie, 2004.



Navolgend worden de dataverzamelmethode in grote lijnen weergegeven. Nadere details zijn opgenomen in bijlage 1.

### **1.3.1 Literatuurstudie**

Het onderzoek is gestart vanuit de bestaande wetenschappelijke literatuur, andere relevante documenten (beleidsonderzoek, statistieken, rechterlijke uitspraken, etc.) en mediaberichtgeving over de Nederlandse en Belgische illegale drugsmarkten, alsmede over het gevoerde (opsporings)beleid.

Meer specifiek is een kwantitatieve beschrijving van de drie illegale drugsmarkten gemaakt, om inzicht te krijgen in recente ontwikkelingen. Daarbij werd gefocust op de periode 2000-2015, omdat verscheidene belangrijke (Nederlandse) beleidsbeslissingen in deze tijdspanne werden genomen. De kwantitatieve beschrijving is gebaseerd op verschillende gegevens. Sommige waren openbaar te consulteren, terwijl andere dan weer verkregen werden via Belgische en Nederlandse politiediensten.

### **1.3.2 Dossierstudie**

Ter aanvulling van de statistische informatie over ontwikkelingen op de drie drugsmarkten, is een selectie van parketdossiers en internationale rechtshulpverzoeken tussen Nederland en België geanalyseerd.

In België werd het onderzoek gefocust op gerechtelijke dossiers inzake de tussenhandel in cocaïne, waarin sprake was van Belgisch-Nederlandse criminele samenwerking. In Nederland was de informatieverzameling gericht op rechtshulpverzoeken die tussen België en Nederland zijn uitgewisseld in het kader van opsporingsonderzoeken. Kleinschalige verzoeken, waarin bijvoorbeeld louter wordt gevraagd om de identificatie van een persoon, telefoonnummer of kenteken, zijn buiten beschouwing gelaten. Rechtshulpverzoeken waarin sprake was van Belgisch-Nederlandse criminele samenwerking zijn bestudeerd en zo nodig werden ook de bijbehorende opsporingsdossiers ingekeken.

Hierna wordt ingegaan op de manier waarop deze dossierstudie in België en Nederland is uitgevoerd. Zowel de afbakening van de dossierstudie, de selectie van relevante dossiers als de analyse ervan komen aan bod, zij het beperkt. Een meer gedetailleerde beschrijving is opgenomen in de bijlagen.

#### **1.3.2.1 Analyse van gerechtelijke dossiers in België**

Gerechtelijke dossiers werden onderzocht bij de Parketten van Eerste Aanleg en/of Hoven van Beroep op de volgende locaties: Gent, Antwerpen, Hasselt, Brussel en Luik. Het onderzoek had betrekking op dossiers in de periode 2013-2016. Meer recente dossiers konden niet worden meegenomen, omdat deze veelal nog lopende zijn (en dus nog niet gevonnist). De zaken dienden betrekking te hebben op de tussenhandel in cocaïne, waarvoor een aantal criteria zijn gehanteerd. Ten eerste diende er minstens één (contact)persoon tussen de tussenhandelaar en de invoerder te staan en moest er nog minstens één winstmakende speler onder hem zijn.<sup>17</sup> Op basis van het onderzoek van Caulkins et al.<sup>18</sup> en Pearson en Hobbs<sup>19</sup> moest in het parketdossier sprake zijn van een handelshoeveelheid van minstens 0,5 en maximaal 5 kilo. Niettemin werden dossiers met een kleinere transactiehoeveelheid in sommige gevallen, wanneer die relevante informatie bevatten, toch geselecteerd voor analyse. Het ging dan meer bepaald om dossiers waarin bijvoorbeeld dagelijks 100 gram door de tussenhandelaar aan de kleinhandelaar geleverd werd, wat ervoor zorgde dat de wekelijkse transactiehoeveelheid in dergelijke gevallen wel binnen de gestelde criteria viel. Ten derde is de aanwezigheid van drugsrunners en/of dealpanden als criterium genomen. Tot slot is, zoals eerder gesteld, gezocht naar dossiers waarin

---

<sup>17</sup> Pearson & Hobbs, 2001.

<sup>18</sup> Caulkins et al., 2016.

<sup>19</sup> Pearson & Hobbs, 2001.

sprake was van de betrokkenheid van Nederlandse actoren en/of locaties. Op de voorgaande criteria werden af en toe uitzonderingen gemaakt: in het gerechtelijk arrondissement Luik zijn casussen geanalyseerd waarin niet alleen in cocaïne, maar ook (en wel voornamelijk) in heroïne werd gehandeld. Vanuit het gerechtelijk arrondissement Antwerpen werden ook dossiers aangeleverd die informatie bevatten over de in- en doorvoer van cocaïne, hasj en cannabis, over de cannabisteelt en over de productie van xtc en amfetaminen, gezien de relevantie van deze dossiers voor het onderzoek.

In totaal werden op de genoemde locaties 59 gerechtelijke dossiers bestudeerd. Daarbij is zoveel mogelijk het gehele dossier geanalyseerd, maar in enkele gevallen (zoals in het gerechtelijk arrondissement Luik) kon alleen het vonnis en/of het synthese PV ingekeken worden via de betrokken politiediensten.

De zaken werden geanalyseerd aan de hand van een indicatorenlijst die werd samengesteld op basis van eerder onderzoek<sup>20</sup>. Deze lijst bevat algemene informatie over het dossier, zoals het aantal betrokkenen en het type illegale drugs; informatie over de criminele organisatie en details over de criminele activiteiten, zoals over de aankoop en verkoop van de middelen. Deze indicatoren werden verwerkt in een formulier dat daarvoor werd aangemaakt in het programma Microsoft Access. Dit maakte het mogelijk om alle informatie uit de dossiers op een uniforme manier in te vullen. Indien het een zeer uitgebreid en complex dossier betrof, is ook een korte samenvatting gemaakt.

### **1.3.2.2 Analyse van internationale rechtshulpverzoeken en dossiers in Nederland**

Internationale politie en justitie samenwerking is nog altijd primair gebaseerd op het uitgangspunt van nationale soevereiniteit. Dit wil zeggen dat, enkele uitzonderingen binnen de EU buiten beschouwing gelaten, beschikbare informatie alleen wordt uitgewisseld op basis van een internationaal rechtshulpverzoek.<sup>21</sup> Datzelfde geldt wanneer onderzoekshandelingen op buitenlands grondgebied moeten worden uitgevoerd. Opnieuw met slechts enkele uitzonderingen binnen de EU, kunnen politie- en justitiefunctionarissen niet zelf bewijsmateriaal verzamelen op buitenlands grondgebied, maar gebeurt dit door de bevoegde instanties van het aangezochte land, wederom op basis van een internationaal rechtshulpverzoek.<sup>22</sup> De Nederlandse en Belgische politie kunnen informatieverzoeken zonder tussenkomst van het openbaar ministerie uitwisselen, tenzij de informatie als bewijs in een strafzaak wordt gebruikt. Wanneer nieuw bewijsmateriaal moet worden verzameld, is een zogenoemd justitieel rechtshulpverzoek nodig. Informatieverzoeken zijn veelal summier, maar in justitiële rechtshulpverzoeken wordt doorgaans een korte samenvatting van het opsporingsonderzoek weergegeven. Tijdens grotere opsporingsonderzoeken die meerdere landen aanbelangen, worden doorgaans meerdere, soms tientallen, rechtshulpverzoeken uitgewisseld. Om inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in de internationale criminele samenwerking vormen rechtshulpverzoeken dan ook een interessante informatiebron.

Ten behoeve van het onderhavige onderzoek zijn rechtshulpverzoeken onderzocht die vanuit Nederland naar België zijn gestuurd, of van daaruit ontvangen, en die betrekking hadden op de eenheden van de Nationale politie die direct aan de landsgrens liggen (dat wil zeggen: Zeeland/West-Brabant, Oost-Brabant en Limburg). Deze afbakening werd gehanteerd omdat zich in deze grensregio's, zoals hiervoor werd beschreven, de te onderzoeken criminaliteitsproblemen concentreren en er tevens de meest

---

<sup>20</sup> Smet, De Ruyver, Colman, Surmont, Pauwels et al., 2013.

<sup>21</sup> Die uitzonderingen betreft informatie over DNA-profielen en vingerafdrukken in nationale databestanden die op grond van het Verdrag van Prüm zelfstandig door andere EU-lidstaten (op basis van hit/no-hit) kunnen worden geraadpleegd. In datzelfde verdrag is ook rechtstreekse toegang tot nationale kentekenregisters van de Lidstaten geregeld.

<sup>22</sup> Op het terrein van de opsporing is grensoverschrijdende achtervolging en observatie mogelijk, zonder voorafgaande toestemming. Wanneer bevoegde functionarissen om die reden de landsgrens oversteken, moet dat overigens wel achteraf middels een rechtshulpverzoek worden goedgekeurd.

intensieve veranderingen in het (opsporings)beleid hebben plaatsgevonden. In het Nederlandse deel van de dossierstudie zijn zowel synthetische drugs, cannabis als cocaïne meegenomen.

Om te beginnen is aan de hand van het Nederlands Landelijk Uniform Registratiesysteem voor Internationale Rechtshulp (LURIS) een totaaloverzicht gemaakt van het druggerelateerde rechtshulpverkeer dat in Zuid-Nederland plaatsvond tussen 1 januari 2012 en 31 december 2016. In totaal betrof het 9287 voor het onderhavige onderzoek relevante verzoeken. Hieruit zijn de dossiers geselecteerd die inhoudelijk meer gedetailleerde informatie bevatten over de betrokken illegale drugsmarkten en deze zijn vervolgens nader geanalyseerd. Dit gebeurde op basis van dezelfde indicatorenlijst als bij de dossieranalyse in België, zij het dat deze werd uitgebreid om specifieke aspecten van de markten voor synthetische drugs en cannabis te kunnen opnemen. De gegevens zijn wederom ingevoerd in het, daartoe uitgebreide, Access-formulier. Zo werden in de regio Zuid-3 in totaal 63 individuele strafrechtelijke onderzoeken geanalyseerd, die allen samen in totaal 92 rechtshulpverzoeken bevatten. Het is immers niet abnormaal dat in strafrechtelijke onderzoeken meerdere rechtshulpverzoeken verstuurd worden.

### 1.3.3 Interviews en focusgroepen met professionele actoren

Het tweede empirische luik bestond uit interviews met professionele actoren, afzonderlijk en in twee focusgroepen in België, respectievelijk Nederland. Navolgend wordt daarvan een overzicht gegeven.

#### 1.3.3.1 Interviews met professionele actoren in België

In België zijn interviews afgenomen bij praktijkdeskundigen van het openbaar ministerie, de lokale en federale politie, de douane, het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG), Eandis<sup>23</sup>, Infrax, alsmede Europol en het *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* (EMCDDA) en bij de *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC). In de periode van januari 2017 tot januari 2018 vonden gesprekken plaats met 55 professionele actoren.

De interviews waren semigestructureerd en werden gebaseerd op een topiclijst uit eerder onderzoek<sup>24</sup>, aangevuld met informatie uit de literatuurstudie. Deze topiclijst is verder onderverdeeld volgens vragen inzake de cannabis-, synthetische drugs- en cocaïnemarkt. De interviews werden opgenomen en woordelijk uitgeschreven, waarna ze werden gecodeerd en geanalyseerd. Daarbij is gebruikgemaakt van NVivo 11, een softwareverwerkingsprogramma voor kwalitatieve data-analyse.

#### 1.3.3.2 Interviews met professionele actoren in Nederland

Ten behoeve van het onderzoek zijn in Nederland ook semigestructureerde kwalitatieve interviews met professionele sleutelfiguren gehouden. In deze interviews is in de eerste plaats gevraagd naar verklaringen voor de bevindingen uit de analyses van de dossiers en de literatuur. Daarna is vooral doorgevraagd naar trends en ontwikkelingen op het gebied van de (internationale) aanpak van de verschillende drugsmarkten. Bij de selectie van respondenten is gezocht naar functionarissen die zowel op operationeel als strategisch niveau betrokken zijn bij de aanpak van drugscriminaliteit. Op operationeel niveau gaat het om sleutelfiguren die een coördinerende rol vervullen op de thema's 'hennep', 'synthetische drugs' en 'cocaïne'. De respondent op het thema 'cocaïne' houdt zich onder meer bezig met de aanpak van havengerelateerde criminaliteit, waaronder import van cocaïne via de

---

<sup>23</sup> Eandis is één van de twee overkoepelende werkmaatschappijen dat de exploitatietaken en de openbare dienstverplichtingen voor elektriciteit en aardgas uitvoert in naam van en voor rekening van zeven Vlaamse distributienetbeheerders. Eandis is actief in 229 Vlaamse steden en gemeenten, plus vier Waalse gemeenten. De tweede overkoepelende werkmaatschappij is Infrax, die instaat voor het beheer van de overige vier distributienetbeheerders. Beide bedrijven zullen in de loop van 2018 samensmelten tot een nieuwe maatschappij: Fluvius.

<sup>24</sup> Smet et al., 2013.

(Zeeuwse) zeehavens. Daarnaast zijn respondenten geïnterviewd van het Openbaar Ministerie (OM), de Taskforce Brabant-Zeeland (TFBZ), en het Regionaal informatie- en Expertisecentrum Zeeland-West Brabant (RIEC). In totaal werden 10 individuele interviews afgenomen, tussen december 2017 en februari 2018. Ook deze interviews werden woordelijk uitgewerkt. Analyse vond hier handmatig plaats, dat wil zeggen, zonder gebruik van het softwarepakket NVivo 11.

### 1.3.3.3 Focusgroepen in België en Nederland

Tot slot zijn in dit empirisch luik twee focusgroepen georganiseerd, één in België en één in Nederland. Deze gesprekken hadden een tweeledig doel. Ten eerste boden ze de mogelijkheid om aspecten die tot dan toe nog onvoldoende waren belicht, nogmaals voor te leggen aan de professionele sleutelfiguren. Ten tweede zijn deze focusgroepen gebruikt om de deelnemers te laten reflecteren op de onderzoeksbevindingen en de consequenties die eraan kunnen worden verbonden, in de vorm van aanbevelingen voor het beleid en de strafrechtsbedeling.

De deelnemers aan de focusgroepen waren wederom professionele actoren, die over specifieke expertise beschikken inzake de Belgische en Nederlandse drugsmarkten. Zij zijn betrokken bij de strafrechtsbedeling, het beleid en de administraties en werden ook reeds geconsulteerd bij de voorgaande delen het onderzoek. De Belgische focusgroep werd georganiseerd in maart 2018 en er namen acht praktijkdeskundigen aan deel. De Nederlandse focusgroep vond plaats in april 2018 en kende eveneens acht deelnemers.

### 1.3.4 Interviews met veroordeelde gedetineerden in Belgische gevangenissen

Het derde deel van het empirische onderzoek betrof interviews in Belgische gevangenissen met gedetineerden veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel. Deze interviews hadden vooral tot doel om bij personen die actief waren op een van de drie onderzochte drugsmarkten na te gaan welke beweegredenen zij hadden om (hun) illegale activiteiten uit te voeren in België of Nederland. Op die manier werden de push- en pullfactoren van beide landen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de direct betrokken actoren. De interviews binnen dit onderzoek worden gebruikt om zicht te krijgen op de productie van cannabis en synthetische drugs, en de tussenhandel van cocaïne.

Van de federale overheid (directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen) werd toestemming verkregen voor interviews in drie gevangenissen: Hoogstraten, Hasselt en Dendermonde. Gedetineerden werden geselecteerd op grond van: een veroordeling voor productie en/of handel van cocaïne, cannabis en/of synthetische drugs (geen straathandel of dealen); geen ontkenning van de feiten; machtig zijn van de Nederlandse taal; in staat tot deelname aan een interview (zowel praktisch als op vlak van sociale vaardigheden). In totaal konden 25 interviews worden gerealiseerd.

De interviews vonden plaats op basis van volstrekte garantie van anonimiteit en aan de hand van een topiclijst. Daarin waren vragen opgenomen over drugsproductie (financiën, kennis/expertise, coördinatie, personeel, grondstoffen/materiaal, locatie, geweld) en -handel. Naast een algemene situering en een afsluitend onderdeel werd onder andere ingegaan op: de productie en/of handel aan de hand van een verkenning van het productieproces; de handel; de randvoorwaarden van de productie en/of handel; alsook motieven waarom hun modus operandi gewijzigd worden. Belangrijk is dat bij ieder topic achterhaald moest worden welke activiteit in België of Nederland plaatsvindt, met welk van deze landen er contacten zijn en wat de reden is waarom voor België of Nederland gekozen wordt voor die specifieke activiteit of wijziging ervan. De interviews werden opgenomen, *ad verbatim* uitgetypt en geanalyseerd met behulp van het softwareprogramma NVivo.

## 1.4 Leeswijzer

In het vervolg van dit rapport wordt in de hoofdstukken 2 en 3, om te beginnen, geschetst hoe de drugscriminaliteit en het -beleid zich vanaf 1965 tot heden heeft ontwikkeld. De nadruk ligt daarbij op Nederland, maar ook het Belgische beleid komt beknopt aan de orde. Vervolgens gaan de hoofdstukken 4 en 5 in op de huidige situatie op de Belgische illegale drugsmarkten (cannabis, cocaïne en synthetische drugs), met de nadruk op de link met Nederland. Beide hoofdstukken zetten de bevindingen uit de dossieranalyse, en de zienswijze van professionele sleutelfiguren en veroordeelde gedetineerden tegenover elkaar. Daarna wordt in hoofdstuk 6 de Belgisch-Nederlandse politionele samenwerking in de aanpak van illegale drugsmarkten toegelicht. Uiteindelijk tracht hoofdstuk 7 op basis van alle bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken te concluderen of er effectief sprake is van een verschuiving dan wel expansie van (delen van) Nederlandse illegale drugsmarkten, waarna nog beleidsaanbevelingen voor de Belgische en Nederlandse autoriteiten volgen.



---

## HOOFDSTUK 2

---

# DE DRUGSPROBLEMATIEK EN HET BELEID (1965-2010)

Tilburg University

Toine Spapens

Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middeleer

Charlotte Colman





## **2. DE DRUGSPROBLEMATIEK EN HET BELEID (1965-2010)**

### **2.1 Inleiding**

In dit hoofdstuk wordt een beknopte historie geschetst van de ontwikkeling van de drugsproblematiek in Nederland en hoe daarop beleidsmatig werd gereageerd. Daarnaast wordt, zeer kort, ingegaan op hoe België beleidsmatig heeft ingespeeld op de deels verschillende, maar deels ook vergelijkbare ontwikkelingen. Dit hoofdstuk start met een schets van de jaren zestig en zeventig, om de achtergrond van de ontwikkeling van het gedoogbeleid en de coffeeshops te kunnen begrijpen (2.2). Vervolgens gaat paragraaf 2.3 in op de schaalvergroting in de drugsimport en -doorvoer, die zich in de jaren tachtig en negentig manifesteerde. Tegelijkertijd ontroppte Nederland zich als een grote drugsproducent, te beginnen met amfetamine in de jaren zeventig, maar vooral vanaf de vroege jaren negentig met de productie van xtc en de inpandige wietteelt. De jaren negentig was ook de periode waarin de schaal van het drugstoerisme, mede vanwege het wegvallen van de vaste grenscontroles met Frankrijk en Duitsland, enorm toenam. In deze periode verscheen de drugsproblematiek ook voorzichtig op de Belgische agenda. Na de eeuwwisseling begon Nederland steeds zwaardere maatregelen te nemen om de xtc-productie te beteugelen en ook tegen de cocaïnesmokkel en het drugstoerisme werd actie ondernomen. De wietteelt kwam echter als probleem op de radar. In deze periode begonnen de Belgische autoriteiten steeds duidelijker geconfronteerd te worden met de synthetische drugsproductie, de wietteelt en de cocaïnesmokkel via de Antwerpse haven, waarbij vaak een verband met Nederland bestond (2.4). Paragraaf 2.5 besluit dit hoofdstuk met een korte reflectie op de bevindingen.

### **2.2 De jaren zestig en zeventig**

#### **2.2.1 Het ontstaan van het gedoogbeleid**

Het gebruik van verdovende middelen, en van hasjesj en cannabis in het bijzonder, werd in Nederland lange tijd niet of nauwelijks als een probleem gezien. Pas in 1955 werden de voornoemde middelen in de Opiumwet op één lijn gesteld met cocaïne en opiaten. Gebruikers hoefden echter maar weinig te vrezen voor een arrestatie en als dat al gebeurde, volgden minimale straffen.<sup>25</sup> Deze houding veranderde vanaf het midden van de jaren zestig, toen de ontwikkelingen in de internationale jeugdcultuur ook Nederland bereikten en het gebruik van verdovende middelen toenam. Hoewel dit voornamelijk beperkt bleef tot hasjesj en marihuana en de gebruikers vooral studenten in de grote steden waren, beschouwden de autoriteiten drugs als een maatschappelijke dreiging en begonnen ze repressiever op te treden. Het gevolg was dat personen die zelfs maar een kleine hoeveelheid bij zich droegen, het risico liepen op een celstraf van zes maanden of meer.<sup>26</sup> Deze aanpak leidde al snel tot een maatschappelijk debat. De gebruikers kwamen vooral uit de hogere sociaaleconomische kringen en konden niet of nauwelijks als 'criminelen' worden gezien. Een strafblad zou bovendien de carrièrekansen van deze toekomstige elite ernstig kunnen schaden. In de media werd daarnaast betoogd dat, in vergelijking met cocaïne en heroïne, het gebruik van hasjesj en marihuana onschadelijk was en men omschreef deze middelen als 'softdrugs'.<sup>27</sup> Mede als gevolg van deze discussie vaardigde het College van Procureurs-Generaal al in 1968 een richtlijn uit om het bezit van hasjesj of marihuana niet langer te vervolgen, zolang de hoeveelheid binnen de marge van 30 gram bleef.<sup>28</sup>

---

<sup>25</sup> Spapens, Müller & van de Bunt, 2015.

<sup>26</sup> Cohen, 1975; De Kort, 1995.

<sup>27</sup> Cohen, 1994.

<sup>28</sup> Spapens et al., 2015a.

Naar goed Nederlands gebruik stelde de regering tevens een Commissie in, die de opdracht kreeg om een nationaal drugsbeleid te ontwikkelen, gebaseerd op een totaalbeeld van het druggebruik en de bijhorende markt in Nederland. Deze Commissie Hulsman, genoemd naar zijn voorzitter, bracht in 1971 haar bevindingen naar buiten in het rapport *Ruimte in het drugsbeleid*. De Commissie constateerde dat er geen sprake was van een nationaal probleem, hoewel de omvang van het druggebruik steeg. De hoeveelheid geregistreerde klachten (mentaal en/of fysiek) was beperkt, omdat problematisch gebruik bij kwetsbare jongeren nog niet voorkwam.<sup>29</sup> Bovendien was de Commissie van mening dat de overheid haar burgers niets kon verplichten op het vlak van hun gezondheid. Ze waarschuwde ervoor dat het criminaliseren van cannabisgebruik dit gebruik zelfs kon verergeren. Het strafrechtelijk gelijkstellen van cannabis met andere illegale drugs bracht het risico met zich mee dat het onderscheid met 'gevaarlijkere' drugs wegviel, waardoor de kans bestond dat het gebruik daarvan zou toenemen. Het openbaar ministerie volgde de opvatting dat een onderscheid moest worden gemaakt en seponerde het merendeel van de opgestelde processen-verbaal voor cannabisgebruik.<sup>30</sup> De Commissie nam tevens aan dat weinigen in de Nederlandse verhoudingen rijk zouden worden van de handel in cannabis. De handel was kleinschalig en de meeste dealers waren tevens gebruikers.

Begin jaren zeventig begon zich echter een nieuw probleem te manifesteren, allereerst in Amsterdam: het heroïnegebruik en de bijbehorende straathandel. Dit had een aantal oorzaken. Om te beginnen was in de hoofdstad, vanwege kleinschalig gebruik binnen de Chinese gemeenschap, al van oudsher kwalitatief goede heroïne verkrijgbaar tegen relatief lage prijzen. Dit raakte al snel bekend bij in Duitsland gestationeerde Amerikaanse militairen, die in Vietnam met het middel kennis hadden gemaakt. De gebruikers begonnen tijdens hun verloven naar Amsterdam te trekken, waardoor de vraag steeg en een groter aanbod volgde. Ten tweede kwam in deze periode een omvangrijke immigratiegolf op gang vanuit Suriname en een deel van die bevolkingsgroep kwam in Nederland in een gemarginaliseerde positie terecht. Een deel van, met name, de jonge mannen, zocht een uitweg in heroïnegebruik, terwijl sommigen ook in de handel verzeild raakten. Tot slot stapte een deel van de softdruggebruikers over naar de zwaardere middelen.<sup>31</sup>

Hoewel dit minder als een probleem werd ervaren, omdat van problematisch gebruik in eigen land geen sprake was, ontwikkelde Nederland zich vanaf de jaren zestig ook tot een bronland voor amfetamine. Op dat moment werd die vooral naar Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Scandinavië gesmokkeld. De reden was dat amfetamine in Nederland nog legaal was (tot 1975), terwijl het elders al op de lijst van verboden psychotrope stoffen stond.<sup>32</sup>

Met name de ontwikkelingen op het terrein van hasjiesj en marihuana enerzijds en heroïne anderzijds, leidden tot de intentie om een scheiding aan te brengen tussen de 'markten' voor 'softdrugs' en 'harddrugs.' De discussie over de scheiding der markten eindigde in 1976 met een herziening van de Opiumwet.<sup>33</sup> De maximale vrijheidsstraf voor de (internationale en binnenlandse) handel in harddrugs werd verhoogd, terwijl deze voor de handel in cannabis verlaagd werd. Daarnaast werd het gebruik van cannabis aanvaard en verminderde men de strafmaat voor het bezit van kleine hoeveelheden, waaraan bovendien nog maar weinig opsporingsprioriteit werd toegekend. Voor het bezit van maximaal 30 gram cannabisproducten riskeerde men voortaan ten hoogste één maand hechtenis. Volledige decriminalisering en regulering was vanwege internationale verdragsverplichtingen onmogelijk, maar de autoriteiten veronderstelden dat een wijziging van die overeenkomsten al snel mogelijk zou worden, omdat andere landen in de ogen van Nederland ongetwijfeld tot dezelfde conclusies en hetzelfde beleid zouden gaan komen. Voorlopig werd dus voortgegaan met het niet-vervolgen op basis van het opportuniteitsbeginsel.<sup>34</sup> De herziening hield wel in dat amfetamine werd opgenomen in de Opiumwet

---

<sup>29</sup> Werkgroep van de stichting algemeen centraal bureau voor de geestelijke volksgezondheid, 1971, p.241-255; van de Bunt, 2006, p.12.

<sup>30</sup> De Kort, 1995, p.216.

<sup>31</sup> Van de Wijngaart, 1988, p.485; Van Gemert & Verbraeck, 1994, p.148-149. Zie ook van de Bunt, 2006, p.12.

<sup>32</sup> Huisman, 2005, p.38.

<sup>33</sup> Van de Bunt, 2006, p.13.

<sup>34</sup> Van de Bunt, 2006, p.14; Blom, 2008, p.40-52; Korf, 1995, p.43-45, 69-71; Spapens et al., 2015a.

en daarmee van het legale naar het illegale domein verhuisde. Het gevolg was dat al snel een clandestiene productie op gang kwam.<sup>35</sup>

Er was dan wel besloten om het bezit en gebruik van cannabis niet langer te vervolgen, maar hoe zat het dan met de verkoop? Het ene niet aanpakken en het andere wel, was immers tegenstrijdig. Eind jaren zestig loste het openbaar ministerie het dilemma al lokaal op, door de cannabisverkoop in jongerencentra te gedogen wanneer zij een ‘huisdealer’ aanstelden, onder voorwaarde dat deze zijn waar niet adverteerde, geen harddrugs aanbood en er meer in het algemeen geen overlast werd veroorzaakt. Begin jaren zeventig ontstond echter ook het fenomeen van de coffeeshops, waarvan de Mellow Yellow in Amsterdam en Sarasani in Utrecht de eerste waren. In de jaren daarna groeide het aantal shops explosief, tot 1200 à 1500, waarvan het merendeel in Amsterdam werd geopend.<sup>36</sup> De coffeeshops concurreerden de huisdealers al in de vroege jaren tachtig zo goed als weg.<sup>37</sup> In 1979 vaardigde het College van Procureurs-Generaal dan ook een landelijke richtlijn uit dat de huisdealers en coffeeshops niet langer vervolgd zouden worden, onder de dezelfde voorwaarden als hiervoor al genoemd.<sup>38</sup> De veronderstelling was dat de coffeeshops zouden bijdragen aan de scheiding der markten, omdat ze geen harddrugs aanboden, en aan het beperken van de illegale straathandel.<sup>39</sup>

De toelevering van hasjesj en marihuana aan de coffeeshops bleef buiten het gedoogbeleid. Daarvoor bestond een logische reden: de shops boden op dat moment vrijwel alleen geïmporteerde producten aan en men kon moeilijk besluiten om de drugssmokkel naar Nederland eveneens te gaan toelaten. Er werd door gebruikers wel geëxperimenteerd met de teelt van Nederwiet, maar de kwaliteit schoot voorlopig nog teveel tekort om de vraag naar het product te doen toenemen.<sup>40</sup>

## 2.2.2 De situatie in België

De nieuwe jeugdcultuur van ‘love en peace’ ging uiteraard ook aan België niet onopgemerkt voorbij. In tegenstelling tot Nederland, kreeg België begin jaren zeventig echter niet te maken met een vergelijkbare explosie van het heroïneprobleem. Er ontstond wel een maatschappijkritische beweging die de individuele vrijheid centraal stelde. De beweging, die onder meer pleitte voor het gebruik van geestverruimende middelen, ontlokte reacties bij de conservatieven, waarvan toenmalig minister van Justitie A. Vranckx de voortrekker was. Vranckx beweerde dat “*de kwaal van de verdovende middelen en de aantasting van de goede zeden*” aan elkaar gelinkt waren, en dat de georganiseerde misdaad bijgevolg de controle had over zowel de handel in verdovende middelen als de handel in pornografische publicaties.<sup>41</sup> Hij maakte gebruik van een sterke toename aan alarmerende berichten over het drugsprobleem om het gevecht ertegen aan te gaan. Internationale bekommernis was eerder al uitgemond in het Enkelvoudig Verdrag van New York van 1961 en in de Conventie van Wenen inzake de psychotrope stoffen van 1971. Overigens kon in de Belgische gerechtelijke statistieken geen stijging van de drugsproblematiek worden teruggevonden.<sup>42</sup>

Vranckx voerde dus eerst en vooral een morele strijd, die leidde tot een ontwerp tot wijziging van de drugswet van 1921.<sup>43</sup> Hierin voerde hij enkele nieuwe strafbare feiten in, evenals verzwarende omstandigheden en een verschoningsgrond voor verklikkers bij drugsmisdrijven. Het voorstel van de verschoningsgrond ging uit van zijn overtuiging dat de medewerking van criminelen nodig was om door te dringen tot de kern van de criminele organisaties die de drugshandel controleerden.<sup>44</sup> Het

<sup>35</sup> Huisman, 2005, p.38; KLPD, 1993.

<sup>36</sup> Kuipers, 1991.

<sup>37</sup> Blom, 2008, p.40-52; Korf, 1995, p.43-45, 69-71.

<sup>38</sup> Spapens et al., 2015a.

<sup>39</sup> Jansen, 1994.

<sup>40</sup> Jansen, 1996, p.257-259.

<sup>41</sup> Senaat, *Parlementaire Handelingen*, 1970-1971, p.1203. Zie ook Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.190.

<sup>42</sup> Tisseyre, 1977, p. 55 ; Cornil & Tisseyre, 1972, p.223-224.

<sup>43</sup> Senaat, *Gedrukte Stukken*, 1970-1971, nr. 290.

<sup>44</sup> De Ruyver, 1988, p.246-247.

wetsontwerp van Vranckx leidde uiteindelijk tot de wet van 9 juli 1975, waarin tot uitdrukking kwam dat België het internationale drugsbeleid wilde volgen<sup>45</sup>. Toch duurde het rijkelijk lang vooraleer België de Conventie van Wenen en het Enkelvoudig Verdrag van New York ratificeerde.

In tegenstelling tot in Nederland, bestond er in België echter geen politiek en maatschappelijk draagvlak voor het maken van een onderscheid tussen categorieën van verdovende middelen: alle illegale drugs moesten op dezelfde manier behandeld worden.<sup>46</sup> Verder dan deze opvattingen ging men echter niet. Aangezien de drugsproblematiek ook daarna, in de jaren tachtig, geen politiek thema was, bestond er geen aanzet tot het vormen van een drugsbeleid.

## **2.3 De jaren tachtig en negentig**

### **2.3.1 Schaalvergroting van de drugsimport, -export en het drugstoerisme**

De Commissie Hulsman en de Nederlandse overheid waren er steeds van uitgegaan dat de handel in verdovende middelen een kleinschalige activiteit was, waarmee, gezien de omvang van de markt, geen grote rijkdom te verwerven zou zijn. Dat mocht dan mogelijk een correcte inschatting zijn wanneer louter naar het binnenlandse gebruik werd gekeken, maar het betekende een zware onderschatting van het drugstoerisme en de internationale handelsgeest van drugsimporteurs. Beide zouden in de jaren tachtig leiden tot forse schaalvergroting van de import en doorvoer van hasjiesj en marihuana, en ook cocaïne werd aan het palet van de 'Hollandse netwerken' toegevoegd.

Het tolerante Nederlandse drugsbeleid had onvermijdelijk een aantrekkingskracht op drugstoeristen. Amsterdam was al in de tweede helft van de jaren zestig een magneet geworden voor jongeren uit de hele Westerse wereld en de mogelijkheid om zonder risico hasjiesj of marihuana uit te kunnen proberen, bepaalde mede de populariteit van de stad. Dat het leeuwendeel van de coffeeshops zich in Amsterdam concentreerde, was derhalve niet zonder reden. Het drugstoerisme beperkte zich echter niet tot de hoofdstad. Ook in de grensregio's deed het fenomeen zich voor. Begin jaren tachtig trok de zaak van de Kokerjuffer, een jongerencentrum in de grensstad Enschede, bijvoorbeeld de aandacht. Hier was een huisdealer actief die ook op grote schaal cannabis leverde aan Duitse klanten, hetgeen de autoriteiten aldaar in woede had doen ontsteken. Als gevolg daarvan besloot het openbaar ministerie in 1983, ondanks de gedoogrichtlijn, toch strafrechtelijk op te treden. In de jaren tachtig en negentig durfden Duitse drugstoeristen, vanwege de nog altijd bestaande grenscontroles, het nog minder goed aan om hasjiesj en marihuana mee terug naar huis te smokkelen, met als gevolg dat ze veelal in het weekend naar Nederland kwamen en ter plekke de drugs gebruikten.

In Rotterdam werden drugstoeristen aangetrokken na de opstart van *Perron Nul*: een open harddrugscene die dealers en gebruikers de mogelijkheid bood om elkaar te ontmoeten en drugs te gebruiken, en waar verslaafden konden doorverwezen worden naar de hulpverlening.<sup>47</sup> *Perron Nul* ontwikkelde zich onvoorzien tot een internationale harddrugsmarkt, aangezien het niet alleen Nederlandse dealers en verslaafden aantrok, maar ook afnemers uit België, Frankrijk en Duitsland. Deze open scene werd in 1994 gesloten.

Duitse heroïneverslaafden trokken voorts naar de grensgemeenten om drugs te kopen. Met name in Heerlen ontstond in de jaren negentig, mede omdat deze gemeente middels een korte treinrit vanuit Aken bereikbaar is en de verslaafden meestal geen auto (meer) bezaten, rond het station een vrijwel onhoudbare situatie met straathandel, alsmede prostitutie en vermogenscriminaliteit om de drugs te bekostigen. Het probleem deed zich ook voor in Maastricht, waar het stadspark zich ontwikkelde tot een openlucht drugsmarkt voor verslaafden uit bijvoorbeeld Luik, die eveneens de trein konden nemen. Bovendien bezochten al in 1993 elk weekend naar schatting 400 tot 600, vooral Belgische en Franse,

<sup>45</sup> De Ruyver, 1988, p.61-75.

<sup>46</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.193.

<sup>47</sup> Blanken & Visser, 1996.

drugstoeristen de coffeeshops. Die aantallen waren overigens nog maar een kleine voorbode van wat de stad nog te wachten stond.<sup>48</sup> Het leidde in het kader van de Benelux tot het zogenoemde Maastrichtoverleg, dat zich focuste op het drugstoerisme op de as Maastricht-Luik-Luxemburg.<sup>49</sup> Verderop wordt op deze problemen en de tegenmaatregelen die na de eeuwwisseling volgden nog nader ingegaan.

Het was bovendien duidelijk dat er niet alleen sprake was van individueel drugstoerisme, maar dat verdovende middelen vanuit Nederland ook hun weg vonden naar handelaars in het buitenland. De geschiedenis van hoe zich dat precies heeft ontwikkeld, moet nog worden geschreven, maar Nederland groeide in de jaren tachtig en negentig langzaam maar zeker uit tot een 'supermarkt' waar allerlei soorten verdovende middelen gemakkelijk konden worden gevonden.<sup>50</sup> Behalve met hasjiesj, marihuana, heroïne en amfetamine, gingen de Nederlandse drugscriminelen zich in de jaren tachtig ook bezighouden met de import van cocaïne. Eind jaren tachtig merkten de opsporingsinstanties al dat grote partijen cocaïne het land in gesmokkeld werden. In 1988 vond een eerste grote inbeslagname van 208 kilo plaats in de haven van Rotterdam.<sup>51</sup> Dat jaar werd in totaal 517 kilogram cocaïne onderschept. Het jaar daarop, in 1989, steeg de omvang van in beslag genomen cocaïne tot bijna 1,5 ton.<sup>52</sup> Nederland groeide, naast Spanje, uit tot één van de belangrijkste Europese invalspunten voor cocaïne uit Zuid-Amerika.<sup>53</sup> De grootschalige cocaïne-transporten kwamen voornamelijk binnen met zeeschepen in de haven van Rotterdam, verborgen tussen of verwerkt in reguliere handelsgoederen uit Zuid-Amerika, zoals fruit, hout en vruchtensap. Er werden echter ook andere methoden gebruikt, zoals smokkel met zeiljachten, die arriveerden in kleinere havens waar de controle minder scherp was. Die methode was vanwege het stormseizoen echter maar een deel van het jaar bruikbaar. Pakketten cocaïne konden ook voor de kust vanaf zeeschepen overboord worden gegooid en later opgehaald met kleinere vaartuigen.

In de jaren negentig ontwikkelde zich daarnaast het fenomeen van het zogenoemde 'bolletjesslikken', waarbij per vliegtuig reizende koeriers paxons drugs innamen. Zij maakten vooral gebruik van de directe vluchten vanuit Suriname en de Nederlandse Antillen naar Schiphol.<sup>54</sup> Ze reisden echter ook wel vanuit andere Zuid-Amerikaanse of Caraïbische landen naar Europese bestemmingen, met inbegrip van Brussel en Parijs.<sup>55</sup> Hoewel de zendingen kleiner waren, kwamen door het grote aantal koeriers op die manier toch substantiële hoeveelheden cocaïne het land binnen. Mede als gevolg van sterk verscherpte controles, vond het grootste deel van de inbeslagnames plaats op de luchthaven Schiphol.<sup>56</sup>

### 2.3.2 Nederland als productieland van xtc

MDMA, de werkzame stof in xtc, was al in 1898 uitgevonden, maar een zinvolle toepassing had het nooit gekregen. Het middel werd weleens gebruikt in de psychiatrie, omdat patiënten er opener en communicatiever door werden. Hippies en *new agers* namen later MDMA tijdens mediatiesessies, maar dat alles op kleine schaal. In het begin van de jaren tachtig vond het ook zijn weg naar de beweging van de Bhagwan, waar het bij massale 'worshippingsessies' werd gebruikt.<sup>57</sup> Hierna werd MDMA populair op Goa en Ibiza, plekken waar een internationaal gezelschap van (voormalige) hippies, (ex-) leden van de Bhagwan en bohémiens elkaar ontmoette. Vervolgens introduceerden Engelse dj's die in de zomer op Ibiza werkten de drug, die inmiddels de populaire naam xtc had gekregen, in hun thuisland.<sup>58</sup> Vanaf het midden van de jaren tachtig ontwikkelde zich, het eerst in Manchester, onder invloed van xtc een

<sup>48</sup> Korf, Müller, Freeman & Lettink, 1993, p.42-44.

<sup>49</sup> Tweede Kamer, 1993-1994, 19326, nr. 77.

<sup>50</sup> Spapens, 2008.

<sup>51</sup> Weijnenburg, 1996.

<sup>52</sup> Zaitch, 2002.

<sup>53</sup> Bieleman & De Bie, 1992.

<sup>54</sup> Gruter & Van de Mheen, 2005, p.69.

<sup>55</sup> Van der Heijden, 1999.

<sup>56</sup> Van der Heijden, 1999.

<sup>57</sup> Cortebeek, 1994, p.14.

<sup>58</sup> Spapens, 2006.

compleet nieuwe muziekstijl (*acid house*) en uitgaanscultuur (*raves*). De Engelse mode werd ditmaal in België het snelst opgepikt, maar Nederland bleef niet lang achter.

MDMA stond sinds 1986 op de lijst van verboden psychotrope stoffen van de Verenigde Naties, maar Nederland had weinig haast gemaakt met het opnemen ervan in de Opiumwet, aangezien de autoriteiten de indruk hadden dat het middel nauwelijks werd gebruikt. Dat was op dat moment waarschijnlijk al een onderschatting, maar toen xtc in 1988 werd verboden, was het middel uitgegroeid tot een hype. MDMA van topkwaliteit was tot dan eenvoudig legaal te koop. Het duurde niet lang voordat bijvoorbeeld Engelse *ravers* dat ontdekten en geregeld naar Nederland reisden om xtc te kopen. Zo verdienden leden van de band Happy Mondays, die deel uitmaakte van de 'Manchester-scene', in hun eerste jaren meer aan hun handeltje in pillen, die ze in Amsterdam aanschafte, dan aan hun muziek.<sup>59</sup> Nadat MDMA werd verboden, konden de Nederlandse dealers nog een tijd putten uit de voorraden die ze met vooruitziende blik hadden aangelegd, maar al gauw kwam ook de illegale productie op gang. Al in 1988 werd het eerste Nederlandse xtc-laboratorium door de politie ontdekt.<sup>60</sup> Ook de illegaal geproduceerde 'Nederlandse' xtc was zeer gewild vanwege de over het algemeen uitstekende kwaliteit, vermoedelijk een gevolg van het feit dat er in het begin professionele chemici bij betrokken waren, zoals de later vermoorde Belg Danny Leclere.<sup>61</sup> De eerste criminele groeperingen die zich gingen toeleggen op xtc waren gevestigd in de Randstad<sup>62</sup>, maar korte tijd later kwam ook in Zuid-Nederland, en al snel ook in het Belgische grensgebied, de productie op gang. Aldaar had men immers eveneens ervaring met chemische processen vanwege de amfetamineproductie en alcoholstokerij.<sup>63</sup> De productie begon zich gaandeweg zelfs vooral in Zuid-Nederland te concentreren, terwijl de handelscontacten zich in Amsterdam afspeelden. In de beginjaren was het Verenigd Koninkrijk de grootste afnemer, maar al gauw kwamen 'inkopers' vanuit de hele wereld naar Nederland om pillen aan te kopen. In de tweede helft van de jaren negentig ontwikkelden de Verenigde Staten zich tot verreweg het belangrijkste bestemmingsland. De zogenoemde *kosher connection*, die bestond uit Israëliische en Joods-Amerikaanse criminelen die in beide landen (familie)contacten hadden, speelde daarbij een belangrijke rol.<sup>64</sup>

In Duitsland en Frankrijk leidde de constatering dat vrijwel alle in beslag genomen xtc aan Nederland te linken viel, maar overigens ook het leeuwendeel van alle andere soorten verdovende middelen, tot grote ergernis. Het zette de Nederlands overheid aan tot het nemen van de eerste tegenmaatregelen, in de vorm van de oprichting van de Unit Synthetische Drugs (USD) in 1997. De USD kreeg 48fte<sup>65</sup> toegewezen, om als nationaal en internationaal aanspreekpunt te gaan fungeren en ook zelf opsporingsonderzoeken – met name naar 'dienstverleners' die grondstoffen en productiemiddelen leverden – en rechtshulpverzoeken, te gaan uitvoeren.<sup>66</sup> Dat laatste was met name een respons op de voortdurende klachten vanuit het buitenland dat Nederland nauwelijks gevolg gaf aan die verzoeken. De USD leverde een positieve bijdrage aan de opsporing, maar was veel te klein om het xtc-probleem in zijn eentje te beteugelen. Voorlopig leken de hoeveelheden geproduceerde synthetische drugs alleen nog maar toe te nemen.

### 2.3.3 De 'groene lawine'

Een tweede grote ontwikkeling in de jaren negentig is die van de in pandige (of *indoor*) cannabisteelt. Deze techniek werd aan het begin van het decennium geïntroduceerd. Deze wijze van kweken leverde cannabis op met hoge percentages werkzame stof (THC) en door deze sterk toegenomen 'kwaliteit'

---

<sup>59</sup> Ryder, 2011.

<sup>60</sup> Weijenburg, 1996.

<sup>61</sup> Cortebeek, 1994; Moors & Spapens, 2017.

<sup>62</sup> De Randstad is het poly-centrische stedelijke gebied in westelijk Nederland dat Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en talrijke middelgrote steden omvat.

<sup>63</sup> Huisman, 2005, p.38-40.

<sup>64</sup> Meijer, Grapendaal, van Ooyen, Wartna, Brouwers & Essers, 2003, p.38; Moors & Spapens, 2017.

<sup>65</sup> Fulltime-equivalent.

<sup>66</sup> Bakker, van Ruth & Goosens, 2000.

verdrong de Nederwiet binnen een paar jaar de geïmporteerde hasjesj en marihuana vrijwel van de markt. Midden jaren negentig werd deze ontwikkeling door de Nederlandse overheid zelfs toegejuicht, aangezien men veronderstelde dat de teelt vooral het werk was van kleinschalige idealisten, terwijl bij de import juist georganiseerde criminele groeperingen betrokken waren.<sup>67</sup> In werkelijkheid waren die ook razendsnel in de wietteelt actief geworden.<sup>68</sup> In 1992 trof de politie al een kwekerij aan met 80.000 planten en werd een criminele organisatie opgerold die zich bezighield met het kweken op verschillende locaties.<sup>69</sup> In de jaren negentig zou wietteelt zich, in de woorden van Bovenkerk<sup>70</sup>, ontwikkelen tot een “*alternatieve economie van de onderklasse*” en konden in achterstandswijken en op woonwagencampen op vrijwel elk adres plantages worden gevonden. Growshops leverden de nodige kennis en het materiaal, en fungeerden vaak ook als inkoopadres voor de gekweekte wiet.<sup>71</sup> Waar men het in 1990 nog had over minder dan tien growshops, was hun aantal in 1996 al uitgegroeid tot bijna honderd.<sup>72</sup>

Vanwege de veronderstelde kleinschaligheid kreeg wietteelt jarenlang nauwelijks aandacht van de opsporingsinstanties. Als men al werd gepakt, stonden de straffen bovendien niet in verhouding tot de financiële opbrengsten.<sup>73</sup> Tevens had het College van Procureurs-Generaal in 1996 de richtlijn uitgevaardigd dat telers met maximaal vijf planten niet vervolgd werden, ongeacht de opbrengst van de teelt. Aangezien de focus van de opsporing in de jaren negentig vrijwel geheel op synthetische drugs lag, bleef er nauwelijks capaciteit over om de criminele organisaties achter de wietteelt aan te pakken. Tevens speelde mee dat cannabis, mede als gevolg van het jarenlange gedoogbeleid, door de bevolking steeds meer als een gewoon product werd gezien. Vooral het openbaar ministerie worstelde daarom met de vraag waarom wietteelt hard moest worden aangepakt, terwijl de verkoop in coffeeshops werd toegestaan. Er vonden incidenteel wel ruiming van wietkwekerijen plaats, maar veranderingen in het beleid en de prioritering lieten nog lang op zich wachten.

### 2.3.4 De gevolgen van ‘Schengen’ voor het drugstoerisme

Zoals hiervoor al werd aangegeven, ontwikkelde het drugstoerisme in de Nederlandse grensgebieden zich al vanaf de jaren zeventig, maar durfden de kopers – behalve die uit België, aangezien met de Benelux Douane-Unie al begin jaren zestig de vaste grenscontroles waren afgeschaft – vaak geen drugs mee naar huis te smokkelen. Daarom legden ze doorgaans ook geen grote afstanden af en waren ze bijgevolg vaak uit het grensgebied zelf afkomstig. De inwerkingtreding van het Akkoord van Schengen in 1995 betekende voor het Duitse en Franse drugstoerisme echter een wezenlijke verandering, aangezien men nu ook vanuit die landen vrijwel zonder risico met verdovende middelen de grens kon passeren en het voor grotere groepen gebruikers aantrekkelijk werd om naar Nederland te rijden.

Het is vanzelfsprekend niet zo dat dit onverwacht was. Al tijdens de onderhandelingen over het Schengen Akkoord (1985) werd voorzien dat grote verschillen in wetgeving en beleid ten aanzien van verdovende middelen (maar bijvoorbeeld ook vuurwapens), smokkelaars in de kaart zouden gaan spelen wanneer de vaste douanecontroles zouden zijn afgeschaft. Het Akkoord verplichtte de betrokken landen dan ook om “*op hun grondgebied de illegale handel in verdovende middelen met kracht te bestrijden en hun acties dienaangaande op efficiënte wijze te coördineren*” (art. 8). In dit licht kwam men overeen om de onderlinge politieke en douanesamenwerking te versterken (art. 9). Men moest op lange termijn ook streven naar harmonisatie van wetgeving en wettelijke voorschriften op het gebied van

---

<sup>67</sup> Ondanks deze opvatting, waarschuwde toenmalig minister van Justitie Ballin eerder al in zijn notitie over de nederwietteelt voor het feit dat de coffeeshops te dicht bij de georganiseerde criminaliteit gekomen waren. Zie Tweede Kamer, 1992-1993, 23056, nr.1. Zie ook Tweede Kamer, 1994-1995, 24077, nr.2-3; Zie ook van Ooyen-Houben, 2006, p.28; Jansen, 1996, p.257-259.

<sup>68</sup> Moors & Spapens, 2017.

<sup>69</sup> Weijenburg, 1996.

<sup>70</sup> Bovenkerk, 2001.

<sup>71</sup> Spapens et al., 2007.

<sup>72</sup> Jansen, 1996, p.257-259.

<sup>73</sup> Jansen, 2002, p.276.

verdovende middelen (art. 19). Indien het gevoerde drugsbeleid in een lidstaat afweek, moest deze “de noodzakelijke strafrechtelijke en bestuurlijke maatregelen (nemen) teneinde de illegale in- en uitvoer van die middelen en stoffen in het bijzonder naar het grondgebied van de overige Overeenkomstsluitende Partijen tegen te gaan”. Lid 5 van artikel 71 voegde daaraan toe dat Partijen al het mogelijke moesten doen “om de nadelige effecten van de illegale vraag te voorkomen en tegen te gaan”. De maatregelen daartoe ressorteerden onder de eigen verantwoordelijkheid van elk van de Overeenkomstsluitende Partijen.<sup>74</sup>

In Nederland bestond geen politiek draagvlak voor het inperken, laat staan afschaffen, van het gedoogbeleid en de coffeeshops. De gekozen formulering bood echter de ruimte om beide in stand te houden, zolang alles in het werk werd gesteld om de in- en uitvoer van drugs naar het grondgebied van de andere Partijen te voorkomen. Dit betekende wel dat Nederland het drugstoerisme moest tegengaan.<sup>75</sup> Vooral Frankrijk stond daarop, aangezien al snel duidelijk werd dat Noord-Franse drugstoeristen hun roesmiddelen in onder andere Terneuzen, Roosendaal, Breda, Rotterdam en Maastricht begonnen te kopen.<sup>76</sup> Het ging lang niet alleen om cannabis in coffeeshops: met name de Franse drugstoeristen waren (ook) op zoek naar harddrugs. De verkoop daarvan vond op dat moment vooral plaats in dealpanden, die de Fransen vooral in Rotterdam bezochten, maar die ook in andere grenssteden te vinden waren. Veelal jeugdige Marokkaans-Nederlandse drugsrunners benaderden vrijwel elk personenvoertuig met een Frans kenteken al op de snelweg E17 naar Rotterdam, op soms agressieve wijze. Degenen die op zoek waren naar verdovende middelen werden vervolgens begeleid naar een dealpand in de stad.<sup>77</sup>

Als reactie hierop startte Rotterdam in 1995 met Operatie Victor, die zich richtte op de drugstoeristen. Daarnaast werden politiecontroles georganiseerd op de as Rotterdam-Lille. Deze acties vloeiden voort uit beleidsoverleg tussen de Benelux en Frankrijk: het zogenoemde Hazeldonk-overleg.<sup>78</sup> In 1998 werd in het kader daarvan begonnen met de vorming van een permanent politieteam dat controles zou gaan uitvoeren op het Nederlandse deel van de route Rotterdam-Lille. Een nieuwigheid was dat daarvan ook enkele Franse politiemensen deel uitmaakten. Ook werd overeengekomen dat Nederland een politieliaison zou stationeren in Lille, die zich specifiek ging richten op het samenwerken met de Fransen om het drugstoerisme in te perken. Daarnaast startte de gemeente Rotterdam in 1998 met de zogenaamde Alijda-aanpak. Die richtte zich op de aanbodzijde, dat wil zeggen: op de drugsrunners, de dealers en de drugspanden in de stad. Een evaluatie van het project toonde aan dat de aanpak de door burgers ervaren overlast had verminderd, hoewel de omvang van die vermindering niet kon worden gekwantificeerd.<sup>79</sup>

### 2.3.5 Aanscherping van het coffeeshopbeleid

De explosieve groei van het aantal coffeeshops die zich in de jaren zeventig en tachtig had voorgedaan, baarde de Nederlandse autoriteiten om meerdere redenen zorgen. Om te beginnen vielen de coffeeshops buiten het vergunningenbeleid voor de horeca, aangezien de verkoop van cannabis formeel nog steeds verboden was. Het gevolg was dat geen screening kon plaatsvinden en personen met een fors strafblad of banden met de georganiseerde misdaad probleemloos een coffeeshop konden beginnen. Zo was Henk de Vries, de uitbater van de Bulldog, een van de grootste coffeeshops in Amsterdam en later zelfs onderdeel van een hele keten, met zijn eerste winkel begonnen nadat hij in Duitsland een celstraf voor drugsmokkel had uitgezeten. Ten tweede ontbrak het aan een vestigingsbeleid voor coffeeshops, waardoor de gemeenten de opening van steeds weer nieuwe shops,

<sup>74</sup> Publicatieblad van de Europese Unie, 2000, L 239/55, onder 3. Zie ook Van Kempen & Fedorova, 2014, p. 105-114.

<sup>75</sup> Tweede Kamer, 1995-1996, 19326, nr.128. Zie ook Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.77.

<sup>76</sup> Van der Torre, 1996.

<sup>77</sup> Van der Torre, 1998, p.10-11; Van der Torre, 1996, p.127; De Ruyver, Surmont, De Moor & Vandam, 2007, p.19-21.

<sup>78</sup> Van der Torre, 1996, p.117-118.

<sup>79</sup> Snippe, Hoogeveen & Bieleman, 2000.



of concentraties op bepaalde locaties, niet konden tegenhouden. Tot slot was de achtergrond van de softdruggebruiker in de jaren tachtig ingrijpend veranderd. Het waren niet langer vertegenwoordigers van de tegencultuur die in de coffeeshops te vinden waren, maar veeleer kansarme jongeren. Dit verplichtte de overheid om meer aandacht te hebben voor consumentenbescherming. Bovendien werd geschat dat midden jaren negentig het drugstoerisme niet minder dan 38% van de omzet van de coffeeshops bepaalde.<sup>80</sup> Aangezien de meeste coffeeshops zich in de binnensteden bevonden, zorgden buitenlandse drugstoeristen vooral in de grensstreek voor veel overlast, bijvoorbeeld vanwege parkeerproblemen. Het cannabistoerisme werkte ook de export van harddrugs in de hand en dat alles leverde Nederland steeds weer veel kritiek uit het buitenland op.<sup>81</sup>

Het vergunningenprobleem, waarvan eerder sprake was, werd het eerst opgelost in de gemeente Amsterdam, waar de coffeeshops vanaf 1993 werden verplicht om een horecaverunning aan te vragen, op grond van het feit dat ze niet alleen in drugs handelden, maar ook legale producten verkochten, zoals koffie, thee en voedingswaren. Het Amsterdamse vergunningenbeleid werd ook elders overgenomen of gemeenten kozen voor het afgeven van zogenoemde 'gedoogvergunningen', waarin ze eveneens voorwaarden stelden. Het gevolg voor de bestaande coffeeshops was echter relatief beperkt. Zo lieten coffeeshopeigenaren in het Amsterdamse Wallengebied, waarvan later is vastgesteld dat ze destijds in de georganiseerde misdaad actief waren (vanwege latere veroordelingen of omdat ze werden geliquideerd), de shops vlak voor de vergunningplicht inging op papier over aan een familielid, een toenmalige vriendin, of een andere bekende zonder strafblad. Overigens werd ook in algemene zin zeer inschikkelijk omgesprongen met uitbaters met een crimineel verleden. Zo bleek uit onderzoek dat in 2004 nog altijd 78% van de Amsterdamse coffeeshophouders een strafblad had, dat meestal was opgelopen in de periode voordat zij de shop waren begonnen.<sup>82</sup>

Ten tweede kondigde toenmalig minister van Justitie Hirsch-Ballin begin jaren negentig aan vestigingsregels te gaan stellen om verdere groei van het aantal coffeeshops te stoppen en het bestaande aantal te verminderen.<sup>83</sup> Nederlandse gemeenten konden vanaf 1996 kiezen welk vestigingsbeleid ze wilden voeren.<sup>84</sup> Daarbij koos 69% voor een 'nulbeleid', waarmee ze geen enkele coffeeshop op hun grondgebied toestonden.<sup>85</sup> Het striktere beleid zorgde ervoor dat het aantal coffeeshops vanaf de tweede helft van de jaren negentig langzaam begon te dalen, van 1460 in 1995, naar 846 in 1999.<sup>86</sup> Deze daling zette zich de latere jaren voort. Eind 2016 telde Nederland nog 573 coffeeshops, verspreid over 103 coffeeshopgemeenten.<sup>87</sup>

Tot slot werden de voorwaarden voor het gedogen van coffeeshops aangescherpt met de zogenoemde AHOJG-criteria. Dat wil zeggen: geen Affichering van de verkoop; geen verkoop van Harddrugs; geen Overlast; geen verkoop aan Jeugdigen; geen verkoop van Grote hoeveelheden.<sup>88</sup> In 1994 stelde het College van Procureurs-Generaal deze criteria in een richtlijn vast. Per persoon mocht slechts een maximum van 30 gram verkocht worden en de leeftijdsgrens werd vastgelegd op achttien jaar.<sup>89</sup> In 1996 werd de maximaal toegestane hoeveelheid per persoon verlaagd naar 5 gram en de handelsvoorraad van de coffeeshop beperkt tot 500 gram.<sup>90</sup> Daarnaast werd in 1999 artikel 13b (Wet Damocles) toegevoegd aan de Opiumwet. Deze gaf burgemeesters extra mogelijkheden om bestuursdwang toe te passen bij voor het publiek toegankelijke lokalen, waaronder coffeeshops. De burgemeester kreeg de

---

<sup>80</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 1994/95, 24077, nr.2-3, p.36-37. Zie ook Bieleman, Goeree & Naayer, 2005, p.17-20, 83-85; Korf, 2008.

<sup>81</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 1994.95, 24077, nr.2-3.

<sup>82</sup> Snippe, Bieleman & Naayer, 2004.

<sup>83</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 1992.93, 23 056, nr.1.

<sup>84</sup> Bieleman et al., 2005, p.23.

<sup>85</sup> Bieleman & Nijkamp, 2010; Grund & Breeksema, 2013, p.32.

<sup>86</sup> Bieleman & Snippe, 2006, p.46; Bieleman & Goeree, 2000, p.10-11.

<sup>87</sup> Bieleman, Mennes & Sijstra, 2017.

<sup>88</sup> Van de Bunt, 2006, p.16; Mein & Ooyen-Houben, 2013, p.19.

<sup>89</sup> Staatscourant, 12.10.1994, p.203. Zie ook Bieleman et al., 2005, p.2.

<sup>90</sup> Zie onder meer de *Aanwijzing Opiumwet* van het College van Procureurs-Generaal d.d. 10 september 1996.

bevoegdheid om dergelijke lokalen te sluiten als er harddrugs werden verkocht, afgeleverd of verstrekt, als er harddrugs (of wapens) voorradig waren en als er een bewijs was van publieke overlast.<sup>91</sup>

De burgemeester kreeg in 1997 ook uitgebreidere mogelijkheden om dealpanden bestuurlijk aan te pakken, door middel van de Wet Victoria (art. 174a: Wet sluiting drugspanden). Dit wetsartikel, dat deel uitmaakt van de Gemeentewet, bood de burgemeester de bevoegdheid om een woning of een niet voor het publiek toegankelijk lokaal te sluiten bij verstoring van de openbare orde.

### 2.3.6 De drugsproblematiek komt op de Belgische politieke agenda

De drugsproblematiek was in België begin jaren zeventig van de politieke agenda verdwenen, maar begin jaren negentig kwam het thema terug aan de orde. In 1991 won extreemrechts op 'zwarte zondag' (24 november) de nationale verkiezingen en dit werd onder meer toegeschreven aan de criminaliteitsstijging, en dan vooral de druggerelateerde misdrijven, en aan de neergang van het sociale weefsel. Hoewel er wederom geen statistieken voorhanden waren om deze bevinding te onderbouwen, werden ze wel als correct aanvaard.<sup>92</sup> Het leidde tot uiteenlopende initiatieven.

Toenmalig minister van Binnenlandse Zaken Tobback sloot veiligheids- en preventiecontracten af met steden en gemeenten, die deze contracten gebruikten om projecten te financieren in de aanpak van criminaliteit en overlast. Daarnaast lanceerden minister van Justitie Wathélet en de vijf procureurs-generaal in 1993 een circulaire die bepaalde dat iedere overtreding van de drugswet een justitieel gevolg moest krijgen. In deze omzendbrief maakte men geen onderscheid tussen de verschillende soorten drugs. Wel onderscheidde men de gelegenhedengebruiker, gewoontegebruiker en verkoper van elkaar. Het probleem van dergelijke initiatieven was echter dat deze elk in hun eigen beleidsdomein ontstonden, zonder enig overleg met de voltallige regering.<sup>93</sup> Het duurde tot 1995 vooraleer het drugsprobleem voor het eerst door de voltallige regering besproken werd. Dit resulteerde in het Federaal Actieplan Toxicomanie-drugs. Dit 10-puntenplan breidde onder andere de bevoegdheden van de burgemeester uit om gebouwen te sluiten waar druggerelateerde misdrijven werden gepleegd. Men had op dat moment echter nog steeds geen idee hoe groot de drugsproblematiek precies was. Wel ging men ervan uit dat cannabisgebruik niet al te problematisch was.<sup>94</sup>

Ondanks de totstandkoming van het Federaal Actieplan werd het drugsprobleem pas voor het eerst in zijn integraliteit behandeld door de Parlementaire Werkgroep Drugs van de Kamer (1996-1997).<sup>95</sup> De werkwijze van de Parlementaire Werkgroep was redelijk uniek in de parlementaire geschiedenis van België. De analyses en aanbevelingen die de werkgroep maakte, moesten leiden tot een integraal en geïntegreerd beleid<sup>96</sup>, met de volksgezondheid als centraal uitgangspunt en met prioriteiten voor preventie en hulpverlening. De Werkgroep verkoos een 'normaliseringsbeleid' te volgen en het repressief optreden tegenover de druggebruiker als een ultimum remedium te beschouwen. Men zou een lage vervolgingsprioriteit hanteren tegenover meerderjarigen die in het bezit waren van een gebruikershoeveelheid cannabis, tenzij dit gebruik problematisch was of gepaard ging met overlast. Hiermee maakte men onmiddellijk een onderscheid tussen cannabis en andere illegale drugs. De repressieve focus lag op de productie van en handel in drugs. Daarom benadrukte de Werkgroep dat de nationale en internationale strijd tegen criminele organisaties die hiermee betrokken zijn, versterkt moest worden.<sup>97</sup> Twee aanbevelingen van de Parlementaire Werkgroep werden vertaald in een nieuwe circulaire van het College van Procureurs-Generaal over het vervolgingsbeleid omtrent het bezit van en de detailhandel in illegale verdovende middelen (COL 5/98 van 8 mei 1998). Men maakte een

<sup>91</sup> Nederlands Staatsblad, 1999, 217.

<sup>92</sup> De Ruyver, Vander Lanen & Eelen, 2012, p.35.

<sup>93</sup> De Ruyver et al., 2012, p.35.

<sup>94</sup> De Ruyver et al., 2007, p.6-7.

<sup>95</sup> Kilmer, Kruithof, Pardal, Caulkins & Rubin, 2013, p.15; Tieberghien, 2014, p.93.

<sup>96</sup> Men verstaat hieronder beleidsafstemming tussen de beleidsniveaus (verticaal) en de beleidssectoren (horizontaal).

<sup>97</sup> Kamer, *Gedrukte Stukken*, 1996-1997.

onderscheid tussen het bezit van cannabis en andere illegale drugs en gaf aan het bezit van cannabis voor persoonlijk gebruik de laagste vervolgingsprioriteit, in tegenstelling tot het verhandelen en verkopen van drugs. Men maakte in de Drugswet van 1921 echter nog geen wettelijk onderscheid tussen cannabis en andere illegale drugs.<sup>98</sup>

Vervolgens verdween de aandacht voor het drugsbeleid naar de achtergrond, naar aanleiding van een tweede fase in de Dutroux-affaire, namelijk zijn ontsnapping in 1998.<sup>99</sup> Dit blijkt onder andere uit cijfers van het aantal inbeslagnames van cannabis en cocaïne: vanaf 1998 begonnen deze scherp te dalen.<sup>100</sup>

## **2.4 De jaren 2000 – 2010: uitbreiding van de tegenmaatregelen**

### **2.4.1 Maatregelen tegen de cocaïnehandel**

Zoals hiervoor werd geschetst, waren Nederlandse criminele groeperingen zich vanaf de jaren tachtig ook gaan toeleggen op de import en doorvoer van cocaïne en deze activiteit nam in de jaren negentig verder in omvang toe. Nederlandse criminele groeperingen legden rechtstreekse contacten met de Colombiaanse kartels, maar werkten ook samen met bijvoorbeeld de Italiaanse maffia, ofwel in *joint ventures* met gezamenlijk betaalde partijen, ofwel door het transport voor hen te regelen.<sup>101</sup> Deze netwerken richtten zich vooral op grotere partijen, die per zeeschip werden gesmokkeld en waarvan een groot deel ook weer werd doorgevoerd. De bolletjesslikkers werkten in de regel voor criminele groeperingen die bestonden uit immigranten van Antilliaanse of Surinaamse herkomst die zich op de kleinhandel in Nederland zelf toelegden, en op deze manier in hun eigen aanvoer van cocaïne konden voorzien.<sup>102</sup>

Om de strijd aan te gaan met de smokkel vanuit de Nederlandse Antillen werd ter plaatse een Recherchesamenwerkingsteam opgezet, waaraan rechercheurs vanuit Nederland waren toegevoegd. Door intensievere controles van passagiers steeg ook het aantal gearresteerde drugskoeriers op de luchthaven Schiphol zienderogen. Waar in 2000 en 2001 respectievelijk 800 en 1303 koeriers gearresteerd werden, liep dit aantal in 2002 op tot 2176.<sup>103</sup> Begin 2004 werden zelfs 100%-controles ingevoerd op alle inkomende vluchten uit de Nederlandse Antillen. De gevolgen bleven niet uit: het aantal drugskoeriers daalde van 30 tot 50 koeriers per vlucht naar 3 tot 6.<sup>104</sup> In 2005 werden de 100%-controles uitgebreid naar vluchten uit Aruba, Suriname, Peru, Venezuela, Ecuador en de Dominicaanse Republiek.<sup>105</sup> Ook deze maatregel veroorzaakte een daling van het aantal opgepakte drugskoeriers, nadat eerst een stijging opgemerkt werd.<sup>106</sup> De smokkel door koeriers die drugs in hun gewone bagage vervoerden, daalde evenzeer.<sup>107</sup>

Voor controles op het vrachtvervoer via de luchthaven werd een speciaal team opgericht, het *Hit and Run Container Team* (HARC).<sup>108</sup> In dit team werkten de douane, de Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD) en de Koninklijke Marechaussee, die de politiediensten op de Nederlandse luchthavens vertegenwoordigt, samen. Het leidde eveneens tot een merkbare afname van de cocaïnesmokkel via luchtvracht.

---

<sup>98</sup> Serlippens, 2012, p.4.

<sup>99</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.201.

<sup>100</sup> Leurquin, Bils, Hariga, Köttgen, Laudens & Vanderveken, 2000, p.23.

<sup>101</sup> OM, Nationale Politie, & Belastingdienst/FIOD, 2017.

<sup>102</sup> Spapens, 2008.

<sup>103</sup> Rigter, Van Laar & van Gageldonk, 2002, p.7.

<sup>104</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2003/04, 28 192, nr.29.

<sup>105</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2003/04, 28 992, nr.29; *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2004/05, 28 192, nr.38; *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2004/05, 28 192, nr.41.

<sup>106</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2003/04, 28 192, nr.29; *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2004/05, 28 192, nr.38.

<sup>107</sup> Van Laar et al., 2008, p.120.

<sup>108</sup> Neve et al., 2005, p.30.

In de havens van Amsterdam en Rotterdam werd de controle eveneens verscherpt en ook daarvoor werden HARC-teams opgericht. Aangezien het door het enorme volume aan containers dat deze havens binnenkomt onmogelijk is om alles te controleren, werkten deze teams op basis van gedetailleerde risicoanalyses en focusten ze zich op (rechts)personen die bij de in-, door- en uitvoer van verdovende middelen betrokken waren.<sup>109</sup>

Uiteraard probeerden de cocaïnesmokkelaars steeds methoden te vinden om de controles te ontwijken. Koeriers die per vliegtuig reisden, begonnen naar andere Europese luchthavens te vliegen, waar de controles minder scherp waren. West-Afrika ontwikkelde zich als doorvoerregio, waardoor vooral Spanje en Portugal kwetsbaarder werden voor de invoer van cocaïne.<sup>110</sup> Deze Afrikaanse route won in de tweede helft van de jaren 2000 verder aan belang.<sup>111</sup> Vanaf de tweede helft van de jaren 2000 ontdekten men in Nederland zo nu en dan ook goederen die geïmpregneerd waren met cocaïne. Deze behandeling vond plaats in het land van oorsprong, waarna de cocaïne in Europa uit de goederen geëxtraheerd werd in speciale laboratoria.<sup>112</sup>

## 2.4.2 De hoogste prioriteit voor synthetische drugs

Het aantal Nederlandse xtc-pillen dat in het buitenland in beslag genomen werd, steeg van 9,7 miljoen in 1999 naar 25,7 miljoen in 2001, tot zelfs 38 miljoen in 2002.<sup>113</sup> In 2006 werd geschat dat zeventig procent van de wereldwijd in beslag genomen xtc-pillen (tussen 112 en 224 miljoen) van Nederlandse afkomst was.<sup>114</sup> Hoewel de kwaliteit van de registratie ongetwijfeld meespeelde – bij de USD werd zorgvuldig bijgehouden wat er in de buitenlandse media over ‘Nederlandse’ xtc verscheen – gaven de cijfers aan dat het xtc-probleem zeker nog niet onder controle was. Dat bleek in de tweede helft van de jaren negentig, toen zoals vermeld de export naar de Verenigde Staten alleen maar leek toe te nemen en ditmaal de Amerikaanse autoriteiten in opstand kwamen. Ze dreigden Nederland zelfs op een zwarte lijst te zetten. Toenmalig Minister-president Kok werd eind 2000 tijdens een bezoek aan Washington de mantel uitgeveegd door Bill Clinton en hij riep, furieus over de onverwachte vernedering, direct na thuiskomst de top van het openbaar ministerie en de politie bij elkaar om maatregelen te eisen. Vanaf dat moment ging de opsporing op volle toeren draaien.<sup>115</sup>

In 2001 zag het programma *Samenspannen tegen XTC* het licht. Daarin kregen alle aspecten van de keten aandacht, namelijk: grondstoffen/productiemiddelen, productie/handel en distributie. Ook de internationale samenwerking zou worden geïntensiveerd. De precursoren, ofwel de chemicaliën die nodig waren voor de productie, kwamen vooral uit China. Voorgenomen werd om de beperkingen bij de (strafrechtelijke) samenwerking met dat land – vanwege de doodstraf die kon worden opgelegd voor drugsdelicten – te verminderen. Voortaan zouden meer gegevens worden uitgewisseld, mits ze geen betrekking hadden op personen.

De meest concrete maatregel betrof de uitbreiding van de personele inzet voor de opsporing van de synthetische drugscriminaliteit.<sup>116</sup> Om te beginnen zouden speciale xtc-teams – met een beoogde capaciteit van opgeteld tussen de negentig en honderd medewerkers – worden gevormd, die zich uitsluitend gingen richten op de opsporing en ontmanteling van productie en handel. Elk xtc-team diende tenminste vijf opsporingsonderzoeken per jaar te gaan uitvoeren, met name op basis van buitenlandse rechtshulpverzoeken. Het mandaat van de USD werd niet alleen verlengd, maar de eenheid kreeg er ook nog vijftien extra medewerkers bij. Tot slot werd ook het overgrote deel van de ‘gewone’ recherchecapaciteit voor de opsporing van zware en georganiseerde misdaad besteed aan onderzoek

<sup>109</sup> Samenwerkingsafspraken SOZ, 2016, p.1-2 (intern document).

<sup>110</sup> *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2001/02, 23 760, nr.14.

<sup>111</sup> Van Laar, et al., 2008, p.120.

<sup>112</sup> Van Laar et al., 2009, p.120.

<sup>113</sup> Van de Bunt, Kunst & Siegel, 2003, p.1.

<sup>114</sup> Van Laar et al., 2006, p.20.

<sup>115</sup> Spapens, 2006.

<sup>116</sup> Spapens, 2006.

naar synthetische drugs.<sup>117</sup> Een behoorlijk aantal kopstukken verdween als gevolg van dit alles langdurig in de gevangenis.

Niet onbelangrijk was ook dat Nederlandse leveranciers die zaken deden met Amerikanen voortaan onverbiddelijk werden uitgeleverd. Het bestaande bilaterale rechtshulpverdrag bood de mogelijkheid om eigen onderdanen uit te leveren. De Verenigde Staten kennen het systeem van *plea bargaining*, waarbij een verdachte schuld kan bekennen en een zware celstraf ontlopen door mee te werken met justitie. In Amerika aangehouden xtc-verdachten kozen er onder die voorwaarden doorgaans voor om hun Nederlandse leveranciers erbij te lappen. Nederlandse criminelen zijn over het algemeen gewend om te blijven zwijgen en ze liepen in de Verenigde Staten dus het risico op draconische straffen. Die werden overigens wel verzacht doordat het verdrag hen het recht gaf om hun celstraf na veroordeling in eigen land uit te mogen zitten, waarbij de lengte bovendien naar Nederlandse normen werd omgezet. Dat laatste leidde er, ook weer tot ergernis van de Amerikanen, doorgaans toe dat ze na aankomst op Schiphol direct in vrijheid werden gesteld. De afschrikking zat dan ook vooral in het feit dat het enkele jaren duurde voordat de zaak werd behandeld, en zelfs die *pre-trial detention* in een Amerikaanse gevangenis kon de Nederlandse pillendraaiers maar weinig bekoren. Ze werden dan ook aanzienlijk voorzichtiger bij het zakendoen met Amerikanen, waardoor het belang van deze afzetmarkt afnam. Voorts speelde mee dat Chinese xtc-producenten, die vanuit Canada opereerden, zich ontwikkelden tot stevige concurrenten nadat ze in Nederland de kunst van het fabriceren van MDMA hadden afgekeken. De grootschalige export werd nog een tijdlang verlegd naar Australië, maar tegen het einde van het decennium nam ook die markt in belang af, waarschijnlijk vooral omdat de netwerken van zowel de importeurs als exporteurs forse klappen kregen als gevolg van langdurige veroordelingen. Voorts waren zulke enorme hoeveelheden pillen geïmporteerd dat het continent vermoedelijk nog jaren vooruit kon met de voorraad.

Een volgende effectieve tegenmaatregel was dat de Nederlandse overheid, door succesvolle diplomatieke actie, afspraken met China wist te maken over het inperken van de (heimelijke) productie in dat land van de essentiële verboden grondstoffen PMK (voor xtc) en BMK (voor amfetamine). Dit leidde tot een merkbare schaarste (zie hierna).

Tot slot nam na de eeuwwisseling ook de vraag naar MDMA gestaag af. Na de aanslagen van 9/11 werd de tijdgeest grimmiger en daar paste een *hug drug* als xtc niet zo goed meer bij. Hoewel het gebruik van het middel bij grote dansfestivals en tijdens zonzakanties aan bijvoorbeeld de Spaanse *costa's*, populair bleef, raakte xtc in het normale uitgaansleven uit de mode.

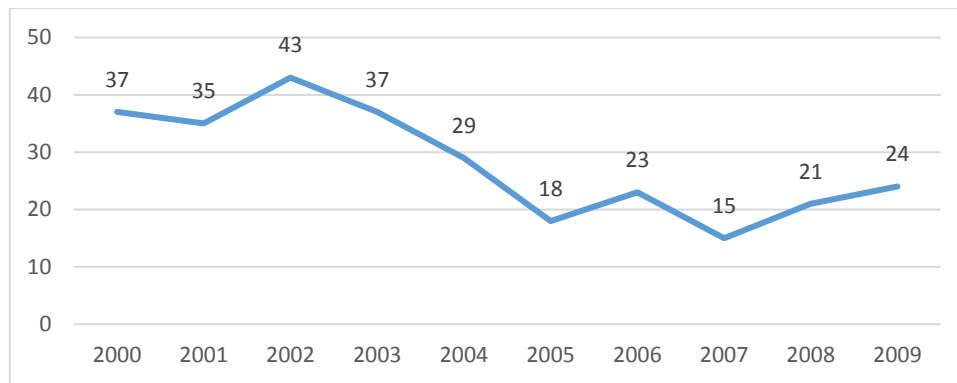
Als gevolg van deze opgetelde ontwikkelingen daalde het aantal aangetroffen productieplaatsen sterk (figuur 1). Men ontmantelde in 2004 'slechts' 29 laboratoria en het jaar daarop 18.<sup>118</sup> Na een lichte stijging in 2006 kende het aantal ontmantelde laboratoria uiteindelijk een dieptepunt in de periode 2007-2009, toen nog wel productie van amfetamine werd aangetroffen, maar nauwelijks nog van xtc. De maatregelen die in China werden genomen, zorgden ervoor dat de hoeveelheid aangetroffen PMK (in Nederland en wereldwijd) vanaf 2006 tot quasi nul daalde. Het opdrogen van de stroom PMK veroorzaakte echter niet onmiddellijk een daling in de beschikbare hoeveelheid xtc. Het tekort werd pas duidelijk vanaf 2008, toen men merkte dat Nederlandse criminelen zelf probeerden om voet aan de grond te krijgen in China en men in Nederland opmerkelijk minder inbeslagnames en productieplaatsen van xtc registreerde.<sup>119</sup>

---

<sup>117</sup> Spapens, 2006.

<sup>118</sup> Spapens, 2006, p.131-165.

<sup>119</sup> KLPD, 2012, p.12-13, 127; Van Laar & van Ooyen-Houben, 2016, p.179; Vijlbrief, 2012, p.205.



**Figuur 1:** Aantal ontmantelde synthetische druglaboratoria in Nederland, 2000–2009<sup>120</sup>

De inperking van de toevoer van BMK was minder effectief dan die van PMK. De eerste grondstof werd ook nog in Rusland gefabriceerd en toen deze fabrieken werden gesloten, wisten de producenten een alternatief te vinden in het toen nog legale APAAN, dat met containers tegelijk vanuit China werd geïmporteerd. Het bleek aanmerkelijk lastiger om een vervanger voor PMK te verkrijgen. Safrol wordt het meest gebruikt, maar dat middel staat, net als PMK zelf, op de lijst van verboden precursoren van de Verenigde Naties en is daardoor minder ruim beschikbaar.

De sterke terugval van het aantal ontmantelde laboratoria zorgde ervoor dat de urgentie van de aanpak van synthetische drugs afnam, en het onderwerp, hoewel het in de jaren daarna op papier nog steeds als een opsporingsprioriteit werd aangemerkt, van de politieke agenda verdween. De USD, die altijd al bedacht was als een tijdelijke eenheid, ging in 2004 op in de nieuw gevormde Nationale Recherche, waardoor veel expertise verdween. Een van de redenen was dat veel rechercheurs weinig animo hadden om (al dan niet tijdelijk) in andere delen van het land te worden geplaatst en bijgevolg lange reistijden te moeten maken. Ze kozen er daarom voor om naar een rechedienst over te stappen die wel regionaal gebonden was. De USD was bovendien een multidisciplinaire eenheid en de medewerkers van de FIOD en de Koninklijke Marechaussee die erbij gedetacheerd waren, keerden na de opheffing eveneens naar hun eigen organisaties terug. De politieleiding schrok van deze snelle leegloop en besloot tot het weer in ere herstellen van specialisten die zich bezighielden met synthetische drugs, maar de nieuwelingen moesten zich uiteraard wel eerst weer de benodigde kennis eigen maken. Toen het xtc-probleem enkele jaren later leek te zijn 'opgelost', verdween ook die urgentie en bleven er nog maar enkele informatierechercheurs over die zich specifiek op synthetische drugs richtten. Het aantal grootschalige opsporingsonderzoeken daalde na 2008 een aantal jaren vrijwel tot nul.

### 2.4.3 De wietteelt wordt geproblematiseerd

In de tweede helft van de jaren negentig werd steeds duidelijker dat de omvang van de inpandige wietteelt was uitgegroeid tot enorme proporties. Een rechercheur vertelde kort na de eeuwwisseling dat als zij met een helikopter met infraroodcamera's, op een koude nacht boven een Zuid-Nederlandse stad vlogen, hele wijken als een kerstboom oplichtten en bij sommige dorpen eromheen was het al niet anders.<sup>121</sup> Helaas was dat onvoldoende om toestemming te verkrijgen voor doorzoeken: het kon immers ook betekenen dat de bewoners massaal op de zonnebank lagen.

Rond de eeuwwisseling verschenen ook de eerste wetenschappelijke publicaties die de wietteelt problematiseerden en het verloederende effect ervan op sociaal en economisch zwakkere bevolkingsgroepen begonnen te beschrijven. Frank Bovenkerk besteedde er in 2001 een hoofdstuk aan in zijn boek *Misdaadprofielen* en deed met collega's een vervolgstudie.<sup>122</sup> Vooral de bevinding dat in

<sup>120</sup> Deze cijfers werden verzameld uit verschillende Nederlandse drugsrapporten.

<sup>121</sup> Spapens, 2016.

<sup>122</sup> Bovenkerk & Hogewind, 2003.

achterstandswijken criminele organisaties de wietteelt aanstuurden en bovendien bewoners dwongen om hun zolders beschikbaar te stellen, trok de aandacht. Dat laatste bleek later overigens overdreven, omdat de criminelen aan vrijwilligers volstrekt geen gebrek hadden. Het gevolg was echter wel dat vanaf dat moment elke gepakte wiettelers beweerde dat hij werd gedwongen. Hoewel daarmee niet is gezegd dat er geen telers in kwetsbare posities bestaan, zowel qua intelligentieniveau, psychische problematiek als financieel, die eerder slachtoffer dan dader zijn.

Ten eerste was er nog altijd een groot aantal zelfstandige thuiskwekers die, zonder inmenging van criminele organisaties, kwekerijen opzetten en de oogsten aan coffeeshops, of aan criminele inkopers, verkochten. Ten tweede toonden sommigen ondernemingszin en gebruikten ze (een deel van) de winst om te investeren in grotere of meerdere kwekerijen. De derde categorie bestond uit personen die ervaring hadden met het opzetten van kwekerijen en die werden gevraagd door anderen die zelf de kennis niet hadden, om ook bij hen een plantage in te richten, waarbij een percentage van de opbrengst werd afgesproken. Tot slot waren er criminele organisaties die een tiental grotere kwekerijen met elk vijfhonderd à vijfduizend exploiteerden in woningen of loodsen, of enkele zeer grote met tienduizenden planten. Daarnaast waren criminele groeperingen verantwoordelijk voor de inkoop en de export. Er was al met al sprake van een samenhangend 'cannabisnetwerk', waarin bovendien ook allerlei specialisten actief waren, zoals electriciërs voor het illegaal aftappen van de stroom, makelaars die kweeklocaties zochten, 'hokkenbouwers', knipploegen, verhuurders van voertuigen, enzovoort.<sup>123</sup>

Hoe groot de omvang van de wietteelt nu eigenlijk was, bleek echter zeer moeilijk te bepalen. Schattingen in uiteenlopende publicaties in de jaren negentig gingen van 36 tot 250 ton. Van der Heijden<sup>124</sup> kwam echter tot een ondergrens van 323 ton en een bovengrens van 766 ton. Deze cijfers waren politiek explosief, omdat ze inhielden dat zelfs wanneer werd uitgegaan van de ondergrens, het overgrote deel van de gekweekte Nederwiet de landsgrens overging. Immers, de consumptie van de inwoners van Nederland bedroeg naar schatting slechts 22 tot 54 ton.

Ondanks deze ontwikkelingen, werd beleidsmatig nog altijd traag op het wietteeltprobleem gereageerd. Toenmalig minister van Justitie Korthals stuurde in april 2000 een notitie naar het parlement waarin de aanbodzijde in de schijnwerpers werd gezet: *Het pad naar de achterdeur*. Hij kaartte in deze brief de semi-commerciële thuisteelt aan. Ook in deze nota werd geconstateerd dat criminele organisaties de wietteelt in sommige stadswijken controleerden, zonder dat dit tot extra opsporingsprioriteit had geleid. Korthals stelde dat de onmacht om de productie van en handel in Nederwiet aan te pakken de geloofwaardigheid van de overheid aantastte. Tot slot constateerde de Minister dat de verkoop in de coffeeshops sterk was verschoven van geïmporteerde cannabis naar in eigen land gekweekte wiet, die ondertussen driekwart van de markt zou hebben ingenomen.<sup>125</sup> Tot beweging leidde het echter allemaal niet.

Het rapport van Bovenkerk en Hogewind<sup>126</sup> bracht daarin een eerste verandering. Het inspireerde Minister van Justitie Donner, die Korthals inmiddels had opgevolgd, in 2004 mede tot het opstellen van zijn zogenoemde *Cannabisbrief*. Deze beleidsnota kondigde onder andere een intensivering van de integrale aanpak van de wietteelt aan. Dit hield in dat het probleem niet alleen via het strafrecht moest worden aangepakt, maar ook bestuursrechtelijk, fiscaal en door maatregelen van private partijen. Bij dat laatste valt te denken aan energiebedrijven die worden bestolen door het illegaal aftappen van elektriciteit, en de sociale woningbouwverenigingen in wiens panden kwekerijen worden ingericht, wat grote schade aanrichtte. Bovendien leverde het een aanzienlijk brandgevaar op. De samenwerking diende vooral op lokaal niveau te worden georganiseerd.<sup>127</sup> Dit beleid werd in 2006 nogmaals bevestigd, waarbij tevens werd aangekondigd dat de productie van grote hoeveelheden cannabis (naast de handel

---

<sup>123</sup> Spapens et al., 2007.

<sup>124</sup> Van der Heijden, 2006.

<sup>125</sup> Tweede Kamer, 1999-2000, 24077, nr.75.

<sup>126</sup> Bovenkerk & Hogewind, 2003.

<sup>127</sup> Tweede Kamer, 2003-2004, 24077, nr.125. Zie verder Tweede Kamer, 2005-2006, 24077, nr.170; Tweede Kamer, 2005-2006, 24077, bijlage bij nr.184.

en het bezit), zou worden onderworpen aan strengere strafmaxima. De opsporing zou bovendien worden geïntensiveerd.<sup>128</sup>

Als gevolg van dit beleid steeg het aantal ontmantelde wietkwekerijen van rond de 1500 à 2000 per jaar in de jaren 2000-2002, naar 5000 à 6000 vanaf 2005. Dat aantal bleef lange tijd redelijk stabiel. Dit werd overigens vooral verklaard door de tijd die de politie aan de opsporing besteedde en niet zozeer door ontwikkelingen in de omvang van de wietteelt. Zo werden in de meeste toenmalige politieregio's vaste maandelijkse 'ruimdagen' gehouden, waarop een reeks adressen werd bezocht waar indicaties bestonden dat er een plantage aanwezig was. Daarnaast werd vooral gereageerd op toevallige ontdekkingen, bijvoorbeeld wanneer politiemensen ter plaatse kwamen om een huiselijke ruzie te sussen en zij in de woning een onmiskenbare canaabislucht roken. Zowel ten aanzien van de ruimdagen als de integrale aanpak, werd lokaal een wisselend beleid gevoerd. Gepakte telers konden gewoonlijk wel een naheffing van de belastingdienst verwachten over hun illegale inkomsten, alsmede een rekening van het energiebedrijf voor de gestolen elektriciteit. Echter, aan de door de telers zeer gevreesde uitzetting uit de huurwoning, waarbij men dan ook een aantal jaren geen nieuwe sociale huisvesting kreeg toegewezen, werkten de woningbouwverenigingen slechts in een paar gemeenten mee. Tegen wiettelers die de plantage in een koopwoning hadden staan, kon een dergelijke maatregel bovendien niet worden genomen.

Volgens sommigen was het gevolg dat juist de idealistische thuiskwekers werden afgeschrikt, terwijl criminele groeperingen de repressie slechts als een kleine bedreiging zagen.<sup>129</sup> Het beleid zou dus vooral de criminele groeperingen achter de wietteelt in de kaart hebben gespeeld. Bewijs voor die stelling ontbreekt echter: ook in latere jaren werden de meeste kwekerijen nog altijd in woonhuizen gevonden.<sup>130</sup> Wel leek de grootte van de thuisplantages af te nemen, van rond de driehonderd planten naar zestig à honderd, waarschijnlijk om de financiële gevolgen van een ontdekking te verkleinen. De winstberekeningen van de overheid waren *überhaupt* tamelijk conservatief.<sup>131</sup> Voorts hielden gepakte telers bijna altijd vol dat het pas de eerste oogst betrof en het tegendeel viel meestal moeilijk te bewijzen, ook al omdat er op de plaats delict geen technisch onderzoek werd gedaan. Bijgevolg bleef de wietteelt ook voor kleinere telers lucratief.

De grootste tekortkoming van het beleid was dat de criminele organisaties achter de wietteelt, alle goede voornemens ten spijt, niet of nauwelijks werden aangepakt. Wanneer dat wel gebeurde, eindigde het opsporingsonderzoek doorgaans in grote frustratie voor het openbaar ministerie en de politie. De criminele groepen deden op het vlak van afschermingsmethoden niet onder voor bendes die zich met harddrugs bezighielden, waardoor ook bij de wietteelt grote inspanningen nodig waren om tot bewijs te komen. De rechters legden vervolgens slechts zeer lichte straffen op. Zo kreeg het kopstuk van een criminele groep, die behalve de export vrijwel alle aspecten van de wietteelt beheerste, zich bezighield met grootschalige teelt en er diverse growshops op nahield waar ook wiet werd ingekocht en geleverd, in eerste aanleg 4 jaar celstraf opgelegd, welke in hoger beroep werd teruggebracht naar 2,5 jaar.<sup>132</sup> Dit droeg vanzelfsprekend niet bij aan de animo om nogmaals een dergelijk omvattend onderzoek te doen. Het ontnemen van de criminele winsten, wat langzamerhand als een effectievere manier werd beschouwd dan een veroordeling tot een celstraf, bleek in de praktijk eveneens buitengewoon moeilijk te realiseren. Rechters haalden de initiële vorderingen doorgaans stevig naar beneden bij en het volledig innen ervan bleek veelal onmogelijk omdat er, behalve aan zichtbare bezittingen zoals voertuigen, luxegoederen en panden, die dan ook nog vaak waren geleased of op naam van derden stonden, meestal weinig van waarde te vinden was.

Daarmee is niet gezegd dat er niet werd geprobeerd om de georganiseerde criminaliteit achter de wietteelt aan te pakken. Om te beginnen besloot het openbaar ministerie in het arrondissement

---

<sup>128</sup> Tweede Kamer, 2006, 24077, nr.184-b1.

<sup>129</sup> Maalsté & Panhuysen, 2007; 2010, p.272-273.

<sup>130</sup> Spapens, 2017.

<sup>131</sup> Spapens, 2017.

<sup>132</sup> Spapens et al., 2007.



Roermond in 2005 tot het opzetten van de pilot *Hennepteelt en georganiseerde criminaliteit*. Ook werd er een Taskforce Hennepteelt opgericht bij het parket Den Bosch (niet te verwarren met de Taskforce BZ, zie hierna). Die omvatte maar een paar mensen en deed geen opsporingsonderzoeken, maar probeerde vooral het thema op de agenda te zetten en innovatieve interventies te bedenken. Dat laatste was bij de wietteelt overigens moeilijker dan bij de productie van synthetische drugs, aangezien er voor wietteelt geen cruciale grondstoffen of productiemiddelen nodig zijn.<sup>133</sup>

In 2006 sprak de Nederlandse overheid de intentie uit om ook de growshops aan te pakken. Deze winkels verkochten op één plek alle legale producten die nodig waren om een wietkwekerij te bouwen en af te schermen, en waren daarmee uitgegroeid tot “*de motor en stimulator van de hennepteelt*”<sup>134</sup>. De shops verlaagden de drempel om met de teelt van cannabis van start te gaan, omdat ze tevens – onder de toonbank – stekken aanboden en de oogsten inkochten, of daarvoor tenminste doorverwezen naar anderen.<sup>135</sup> Ook namen ze afval van kwekers in, die daarmee het risico konden vermijden dat medewerkers van de gemeentelijke stortplaatsen hun kentekens noteerden. In november 2007 diende een parlementslid een motie in waarin gevraagd werd om maatregelen te nemen tegen de growshops<sup>136</sup>, hoewel de wetgeving daartoe maar weinig mogelijkheden bood. Gemeenten konden lokaal, op basis van bestemmingsplannen, wel verbieden dat de winkels op bepaalde locaties werden gevestigd, of zelfs een vergunning vereisen, maar dat beleid werd vrijwel nergens gevoerd.

In het kader van de pilot *Hennepteelt en georganiseerde criminaliteit* werd ook nader onderzoek gedaan, dat in 2007 werd gepubliceerd als *De wereld achter de wietteelt*.<sup>137</sup> Op basis van interviews met wiettelers en dossiers van opsporingsonderzoeken werd in dat rapport de structuur van de cannabisindustrie geschetst. De onderzoekers wezen nogmaals op de cruciale rol van de growshops, die inderdaad gezien konden worden als ‘uithangborden’ van de georganiseerde misdaad. Ze nuanceerden het punt van ‘kweken onder dwang’, maar niet het geweld dat aan cannabis gerelateerd was. De conclusie was echter ook dat het verstoren van de wietteelt niet eenvoudig zou zijn. De urgentie van ingrijpen werd in december 2007 nog eens benadrukt door officier van justitie Clarijs, die de Roermondse pilot mede had opgezet, toen hij op een conferentie cijfers presenteerde over de aan wiet gerelateerde moord en doodslag in Zuid-Nederland. Het ging in vijf jaar tijd om 25 gevallen, wat neerkwam op de helft van het aantal slachtoffers dat kon worden toegeschreven aan conflicten in het misdaadmilieu.<sup>138</sup> Een aanwezige journalist schreef hierover en dat leidde tot veel ophef, overigens tot grote ergernis van zijn werkgever, omdat die vond dat Clarijs de cijfers niet openbaar had mogen maken.

De onderzoeksbevindingen werden meegenomen in het beleidsprogramma *Versterking aanpak georganiseerde misdaad*. De regionale Taskforce Aanpak Georganiseerde Hennepteelt werd in het kader daarvan in 2008 uitgebreid tot een landelijk project, waarin ook de Roermondse pilot opging. Deze Taskforce zou zich focussen op de strafrechtelijke aanpak van de cannabisteelt, en in het bijzonder op de strijd tegen de achterliggende criminele samenwerkingsverbanden. Ze kreeg echter geen operationele taak bij de opsporing of analyse en werd evenmin verantwoordelijk voor de coördinatie van opsporingsonderzoeken. Evenals de regionale voorganger bleef ze zich richten op het geven van algemeen advies, het proberen ontwikkelen van vernieuwende interventies, het kweken van aandacht voor het probleem en het bepleiten van integrale samenwerking. Commissaris Max Daniel reisde namens de Taskforce het land af en trok onder meer de aandacht met de stelling dat de wietteelt inmiddels zo’n vier miljard euro per jaar opbracht en dat wanneer alle kwekerijen op een landkaart zouden worden geprojecteerd, ze de provincie Utrecht zouden bedekken. Dat laatste was misschien wat overdreven, maar het eerste vermoedelijk nog een stevige onderschatting. De politie en het openbaar ministerie formuleerden een actieprogramma genaamd *Programma Aanpak Georganiseerde Hennepteelt*, waarin de nadruk nogmaals werd gelegd op de noodzaak van een integrale aanpak van

---

<sup>133</sup> Spapens, 2011.

<sup>134</sup> Tweede Kamer, 2006, 24077, nr.184-b1, p.9.

<sup>135</sup> Tweede Kamer, 2006, 24077, nr.184-b1.

<sup>136</sup> Tweede Kamer, 2007-2008, 32100-VI, nr.52.

<sup>137</sup> Spapens et al., 2007.

<sup>138</sup> Clarijs, 2007.

de criminele netwerken achter de grootschalige cannabisteelt. De vele doelen die in het programma werden gesteld, vormden volgens sommigen een illustratie dat er tot die tijd eigenlijk nog niet veel prioriteit aan het probleem was gegeven.<sup>139</sup>

Het Programma werd in 2009 een eerste keer aan een evaluatie onderworpen door de Adviescommissie Drugsbeleid, die datzelfde jaar was opgericht om het bestaande drugsbeleid uit de jaren zeventig te herbekijken.<sup>140</sup> De Commissie concludeerde dat het Programma positief evolueerde, maar dat het nog te weinig concreet werd uitgevoerd. Bovendien moest het meer ondersteuning krijgen. In het algemeen constateerde men dat de strijd tegen de druggerelateerde georganiseerde misdaad tekort schoot, met name in relatie tot de cannabisteelt. De Commissie adviseerde om niet alleen op niveau van de autoriteiten samenwerkingsverbanden op te starten, maar ook de publiek-private samenwerking verder te ontwikkelen. Onder andere energie- en verzekeringsmaatschappijen moesten meer bij de bestrijding van de georganiseerde cannabisteelt betrokken worden.

#### **2.4.4 Coffeeshops en het drugstoerisme**

De criteria voor de verkoop van cannabis in coffeeshops waren in de jaren negentig, zoals aangeduid, verder aangescherpt en bovendien waren de shops onder een vergunningplicht gebracht, die het ook mogelijk maakte om de uitbaters preventief te screenen op banden met de georganiseerde misdaad. De mogelijkheden daartoe werden in 2003 fors uitgebreid met het van kracht worden van de Wet BIBOB (Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur). Deze wet, die deel uitmaakt van de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit, richt zich op activiteiten die kwetsbaar zijn voor criminele inmenging, zoals de horeca, de prostitutie en de gokbranche. De coffeeshopbranche behoorde eveneens tot deze kwetsbare sectoren. Via de BIBOB-wet konden vergunningen, contracten of subsidies geweigerd worden bij aanwijzingen van misbruik. Deze strenge eisen zorgden ervoor dat het investeren in coffeeshops minder aantrekkelijk werd voor criminele organisaties.<sup>141</sup> Het bood echter minder mogelijkheden om degenen aan te pakken die er al inzaten, aangezien een vuistregel is, hoewel daar formeel niets over in de wet staat, dat feiten of aanwijzingen die ouder zijn dan vijf jaar niet meer (zwaar) mogen meetellen. De meeste coffeeshopeigenaren waren echter al minstens sinds het begin van de jaren negentig actief. Zij hadden in al die jaren voorts zoveel winst gemaakt dat eventuele banden met verdachte financiers, een ander criterium in de voornoemde wet, al lang niet meer nodig waren. Zo lang ze niet opnieuw in de fout gingen, kon hen op vergunningengebied dus niets in de weg worden gelegd.

In de jaren 2000 was het drugstoerisme in gemeenten aan de landsgrens met België steeds massaler geworden. Zoals al werd geschetst, leidden de 'open grenzen' tot nieuwe stromen van klanten uit Frankrijk en Duitsland. De economische welvaart zorgde voorts voor toenemende mobiliteit, aangezien steeds meer jongeren zich een eigen auto konden veroorloven en geld genoeg hadden om regelmatig de tocht naar een Nederlandse coffeeshop te maken. In de slipstream daarvan konden zij in drugspannen terecht voor andere middelen dan cannabis, of grotere hoeveelheden wiet dan de 5 gram waartoe de shops waren beperkt. Gemeenten, zowel kleinere als grotere, worstelden dan ook met de vraag hoe daarmee om te gaan.

Ze probeerden bijvoorbeeld de overlast voor hun eigen inwoners te bestrijden door coffeeshops vanuit het centrum van de stad te verplaatsen naar locaties dicht bij de grens, waar weinigen er last van hadden. In Venlo lukte het in 2004 om de shops te verhuizen naar het voormalige douaneterrein aan de grensovergang met Duitsland, waar voldoende parkeergelegenheid was en de gebouwen toch niet meer werden gebruikt. Toen Maastricht in 2005 echter een vergelijkbaar idee lanceerde, leidde dit, naarmate het concreter werd, tot steeds meer verzet van de Belgische grensgemeenten. Zij vreesden juist een toename van de overlast en de onveiligheid, omdat het aanbod dicht bij de vraag (namelijk Belgische

<sup>139</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.118.

<sup>140</sup> Adviescommissie Drugsbeleid, 2009.

<sup>141</sup> Bieleman & Snippe, 2006, p.55-56.

en Franse afnemers) gebracht zou worden.<sup>142</sup> Uiteindelijk zag Maastricht onder die druk van deze plannen af. In een kleinere gemeente als Terneuzen, waar dagelijks ongeveer 3500 (Belgische en Franse) drugstoeristen kwamen, trof de gemeente voorzieningen als speciale verkeersborden, die de klanten de weg wezen naar de coffeeshop Checkpoint, de grootste van de twee in de gemeente, om ze maar weg te houden uit het centrum. En dat terwijl de Terneuzense coffeeshops ooit slechts waren toegestaan om in de lokale behoefte te voorzien en de verkoop met het oog op export naar het buitenland was verboden.<sup>143</sup> Bovendien hielpen de maatregelen niet om de overlast in te perken die werd ondervonden door een aantal Belgische grensgemeenten op de route naar Terneuzen, in de vorm van verkeersoverlast en doorverkoop van cannabis.<sup>144</sup>

Van dit soort maatregelen kan nog worden gezegd dat ze het drugstoerisme eerder faciliteerden dan inperkten, maar de grensgemeenten ondernamen vanzelfsprekend ook actie op repressief en preventief vlak. Venlo verplaatste niet alleen de coffeeshops, maar startte in 2001 ook het project Hektor om de drugshandel en verloedering in de binnenstad aan te pakken. Aan het project was een researchteam gekoppeld dat zich ging richten op de dealpanden en op de 'kilohandel' naar Duitsland. Een evaluatie uit 2005 liet zien dat het aantal drugspanden en straatdealers in de binnenstad duidelijk verminderde: de gerapporteerde overlast was met maar liefst 75% afgenomen.<sup>145</sup> De drugstoeristen kwamen dan wel niet meer naar de stad, maar het gevolg was wel dat dichterbij de grens op openbare plaatsen werd gehandeld, terwijl de Nederlandse leveranciers ook rechtstreeks kleinere dealers in Duitsland waren gaan bevoorraden. De regelmatige zendingen van uiteenlopende soorten verdovende middelen werden eenvoudigweg met personenwagens vervoerd, waarbij de pakkans vrijwel nihil was. De drugshandel ging dus op een andere manier gewoon door.<sup>146</sup>

Ook Heerlen had, zoals vermeld, te kampen met grote drugsoverlast, die in dit geval vooral werd veroorzaakt door Duitse heroïneverslaafden. Dit leidde kort na de eeuwwisseling tot Operatie Hartslag, die erop was gericht om de veiligheid in de binnenstad en met name rond het treinstation te vergroten en de openbare orde te herstellen. De gemeente werkte daarbij als een van de eersten met een uitgebreid cameratoezicht in de openbare ruimte, destijds voor Nederland een nieuwigheid. Ook hier wist men de situatie te normaliseren, ofschoon dat wel een lange adem vergde. In 2007 werd het project verlengd en omgezet in Project Hartslag Heerlen, waarbij men op dezelfde lijn verder ging.<sup>147</sup>

Hiervoor werd eveneens al aangestipt dat eind jaren negentig een experimenteel Nederlands-Frans politieteam was gevormd, dat aan de Nederlandse kant van de grens controles ging uitvoeren op drugstoerisme via de route van Rotterdam naar Lille. Dit team, dat de naam *A-team* kreeg, bleek, nadat de nodige praktische en juridische perikelen waren overwonnen, een succes. Het project werd voortgezet en kreeg in 2004 een nieuwe naam: het Joint Hit Team (JHT). Het JHT zou niet alleen verkeerscontroles blijven uitvoeren, maar voortaan ook onderzoek gaan doen naar de dealpanden, wanneer drugstoeristen bijvoorbeeld een verklaring aflegden over waar ze de middelen hadden gekocht. Het gevolg van dit succes was echter ook dat de problematiek op andere plaatsen op de route naar Frankrijk toenam.

Al in 2003 was in Roosendaal en Bergen op Zoom de overlast van de drugshandel, niet alleen in coffeeshops maar ook in dealpanden, dusdanig groot geworden dat de beide gemeenten het project Courage opzetten. Hierin werkten de gemeenten, de politie, het openbaar ministerie, de belastingdienst en woningcorporaties samen. Het doelwit waren de drugsrunners en -dealers, wiettelers, de drugstoeristen, de illegale verkooppunten en de gedoogde coffeeshops.<sup>148</sup> Het project leidde hier echter niet tot merkbaar resultaat. In 2008 toonde onderzoek aan dat er wekelijks nog altijd ruim 13.000 drugstoeristen naar Roosendaal kwamen, waarvan ongeveer tien procent drugs in dealpanden of op

<sup>142</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.93-98.

<sup>143</sup> Zie het arrest van het Gerechtshof 's-Gravenhage: ECLI:NL:HR:2013:7, p.10-11.

<sup>144</sup> Surmont, 2005.

<sup>145</sup> Tweede Kamer, 2005-2006, 24077, nr.167.

<sup>146</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.76-78.

<sup>147</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.76-77. Zie ook Gemeente Heerlen, 2001; Tops & Gooren, 2009.

<sup>148</sup> Zie de Nota Cannabisbeleid van de Gemeente Roosendaal, 2009, p.4.

straat kocht. Ook in Bergen op Zoom kwamen nog steeds zo'n 12.000 drugstoeristen per week.<sup>149</sup> In 2009 besloten beide steden als ultieme maatregel om alle coffeeshops te sluiten.<sup>150</sup> Dit had wel een onmiddellijk effect: het aantal drugstoeristen daalde met maar liefst negentig procent en ook de straathandel en de overlast verminderden opmerkelijk. Desondanks bleef de illegale markt buitenlandse toeristen aantrekken. De handel verplaatste zich van de voormalige coffeeshoplocaties naar woonwijken en locaties met een gunstige ligging tegenover uitvalswegen.<sup>151</sup> Daardoor zagen Roosendaal en Bergen op Zoom zich genoodzaakt om door te gaan met het project Courage, zij het in een afgeslankte vorm.

In 2008 werd de Terneuzense coffeeshop Checkpoint eveneens gesloten. Hier gebeurde dat onder druk van het openbaar ministerie: het lokale bestuur voelde er eigenlijk weinig voor en ook de Belgische grensgemeenten niet, aangezien ze vreesden voor verschuivingseffecten.<sup>152</sup> De enorme omvang van de coffeeshop was voor de landelijke overheid zo langzamerhand echter onacceptabel geworden. Bovendien begon de eigenaar lokaal ook steeds meer invloed te krijgen, onder meer door zijn voornemen om miljoenen in een skihal te gaan investeren. Tijdens invallen in de coffeeshop werden veel grotere hoeveelheden cannabis gevonden dan de 500 gram die was toegestaan. Bij een eerste controle in 2007 vond de politie bijna 4,5 kilo cannabis. Een tweede in 2008 leverde zelfs een vangst van 130 kilo op. Ook hier bleek dat de sluiting nauwelijks straathandel of overlast veroorzaakte: het aantal drugstoeristen nam in 2009, ten opzichte van 2007, af met 82%.<sup>153</sup>

Een stad die wel last had van de sluiting van de coffeeshops in Roosendaal, Bergen op Zoom en Terneuzen, was Breda. Daar steeg het aantal drugstoeristen fors.<sup>154</sup> Breda zag zich dan ook genoodzaakt om vanaf 2011 een exploitatievergunning voor coffeeshophouders in te voeren, om de situatie enigszins onder controle te houden.<sup>155</sup> Nog verder weg begon ook Maastricht de gevolgen te ondervinden van de activiteiten van het Joint Hit Team, aangezien criminele groeperingen uit Rotterdam nu dealpanden in Maastricht gingen bevoorraden en Marokkaans-Nederlandse drugsrunners, die veelal eveneens uit de Randstad afkomstig waren, op de snelweg van Luik naar Maastricht begonnen te opereren. Ook het aantal bezoekers van de coffeeshops was explosief gestegen, tot naar schatting 1,1 miljoen per jaar. Als gevolg hiervan werd besloten om ook een Joint Hit Team op te richten op de as Maastricht-Luxemburg en startte de gemeente een project (Nomen) dat gericht was tegen de drugspannen. Het gevolg was dat in enkele maanden tijd tachtig drugsrunners konden worden aangehouden.<sup>156</sup>

De problemen bleken door dit alles echter maar weinig af te nemen. Om die reden startte Maastricht in 2008 met het project BorderlineS en werden twee nieuwe teams opgericht. Een eerste team, bestaande uit gekwalificeerde rechercheurs, zou de strijd met de runners en de drugspannen verder aangaan. Daarnaast werd een Euregionale Taskforce Drugs gevormd, om de politionele en justitiële samenwerking met de buurlanden op het vlak van drugsbestrijding te bevorderen. Hoewel dit er wel toe leidde dat de problematiek van de drugsrunners afnam, zoals te zien in een dalend aantal aanhoudingen (van 650 in 2006 naar 379 in 2009), had het geen merkbaar effect op de stroom naar de coffeeshops en de drugspannen.<sup>157</sup> In 2008 bepleitten Fijnaut en De Ruyver<sup>158</sup> om enerzijds het toezicht, de opsporing en de vervolging in de Euregio te versterken, en anderzijds om het aanbod zo goed als mogelijk te verkleinen, door een vermindering van het aantal coffeeshops. Enkele jaren later stelden

<sup>149</sup> Van der Torre, Wigmans & Cachet, 2008, p.4.

<sup>150</sup> Zie de Nota Cannabisbeleid van de Gemeente Roosendaal, 2009, p.4. Zie ook Jansen, 2012, p.35; Mein & Ooyen-Houben, 2013, p.27.

<sup>151</sup> Zie de Nota Cannabisbeleid van de Gemeente Roosendaal, 2009, p.38; Jaaroverzicht van het project Courage, 2010, p.8.

<sup>152</sup> Zie bijdragen in De Ruyver & Surmont, 2007. Verder Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.79-81; Bieleman & Naayer, 2007; Werkgroep drugsoverlast, 2007.

<sup>153</sup> Mein & Van Ooyen-Houben, 2013, p.55-57, 65.

<sup>154</sup> Dobbelaar, van der Torre & Besselink, 2009, p.37.

<sup>155</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.133.

<sup>156</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.101-106, 113-114; Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.144-145.

<sup>157</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014, p.145.

<sup>158</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.158-173.

Fijnaut en Rovers<sup>159</sup> dat ook de vraagzijde ingeperkt moest worden en stelden daarbij voor om buitenlanders de toegang tot de coffeeshops te ontzeggen.

De geschetste problematiek manifesteerde zich vooral in de Zuid-Nederlandse grensgemeente, en werd primair lokaal aangepakt. Het besef groeide echter dat dit op termijn niet zou volstaan en dat er bovendien nauwer internationaal moest worden samengewerkt. In 2005 riep een samenwerkingsverband van de gemeenten Maastricht, Aken, Hasselt, Heerlen en Luik (de zogenoemde MAHHL-gemeenten), in de *Resolutie van Maastricht* op om de drugsproblematiek gemeenschappelijk aan te pakken.<sup>160</sup> De verkoop, zowel de gedoogde als de volledig illegale, groeide er immers enorm door de grote aantallen drugstoeristen die de Nederlandse coffeeshops bezochten. De georganiseerde misdaad zorgde op de achtergrond voor de import en productie en voor de toelevering naar coffeeshops en dealers, de laatsten ook in de buurlanden. Dit alles was niet meer op eigen kracht te beheersen door politie, justitie en bestuur in elk van de landsdelen afzonderlijk.<sup>161</sup>

In het verlengde hiervan bundelden acht Limburgse coffeeshopgemeenten in 2009 de krachten in een gezamenlijk plan om het drugstoerisme aan te pakken. De notitie *'Limburg trekt zijn grens'; een provinciebreed alternatief voor het huidige softdrugsbeleid* stelde allerhande maatregelen voor: de verplichte legitimatie door bezoekers, de beperking van de toegang tot Nederlandse ingezetenen, de ontmoediging van drugstoeristen via een publiciteitscampagne, enzovoorts. Vanuit het kabinet werd positief gereageerd op de notitie en men verklaarde de achterdeur te willen regelen.<sup>162</sup>

De conclusies van de voorgaande initiatieven werden onderschreven door de Adviescommissie Drugsbeleid. In haar rapport *Geen deuren maar daden*, concludeerde de Commissie dat de betrokkenheid van de georganiseerde misdaad fors gestegen was en dat de drugshandel (in samenhang met de vraag) groter, professioneler en commerciëler werd. De basisdoelstelling van het Nederlandse beleid uit de jaren zeventig, namelijk de soft- en harddrugsmarkt van elkaar scheiden, was bereikt, maar bracht ook vele neveneffecten met zich mee. Volgens de Commissie werd de coffeeshopbranche gedomineerd door *"grootschalige en vaak ook bovenlokaal opererende, commerciële uitbaters die al dan niet rechtstreeks verbonden zijn met de wereld van de georganiseerde misdaad"*<sup>163</sup>. De Commissie stelde voor om de coffeeshops te laten functioneren als clubs met een beperkt aantal leden, waar ieder lid kon kweken voor eigen gebruik. Op die manier zouden de voor- en de achterdeur met elkaar verbonden worden.<sup>164</sup>

## 2.4.5 De ontwikkelingen in België

De criminaliteitsontwikkeling in Nederland en de maatregelen die de autoriteiten ertegen begonnen te treffen, begonnen in de periode 2000-2010 onmiskenbaar ook gevolgen te krijgen voor België en, in mindere mate, Duitsland.

Om te beginnen was het zwaartepunt van de synthetische drugsproductie in de jaren negentig, zoals beschreven, verschoven naar Zuid-Nederland en gezien de nauwe banden die de criminele groeperingen aldaar onderhielden met België, begonnen onvermijdelijk laboratoria op te duiken in het hele grensgebied, ook in Duitsland en het Franstalige deel van België, maar toch vooral in het Vlaamse deel. Zo deed de recherche van de politieregio Zuid-Limburg al eind jaren negentig een grootschalig onderzoek in nauwe samenwerking met de Belgische politie naar twee nauw samenwerkende criminele groepen, één die resideerde in Heerlen en omgeving en bestond uit Nederlanders, en de ander die draaide om een beruchte Italiaans-Belgische criminele familie uit Maasmechelen.<sup>165</sup> Het verspreiden

<sup>159</sup> Fijnaut & Rovers, 2011, p.61-66.

<sup>160</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.18.

<sup>161</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.108-109.

<sup>162</sup> Maalsté et al., 2010. Zie ook Tweede Kamer, 2008-2009, 24077, nr.232, p.2-4.

<sup>163</sup> Adviescommissie Drugsbeleid, 2009, p.40.

<sup>164</sup> Adviescommissie Drugsbeleid, 2009.

<sup>165</sup> Spapens, 2002.

van de productieprocessen over de beide landen was deels het gevolg van opportunisme, namelijk waar op dat moment een geschikte productielocatie voorhanden was, waarbij men net zo gemakkelijk uitweek naar andere delen van Nederland, zoals Friesland. Het besef dat de opsporingsinstanties aanzienlijk meer moeite hadden om bewijs te verzamelen wanneer ze over de landsgrens moesten samenwerken, speelde echter ook mee.<sup>166</sup> Overigens waren zowel België als Duitsland ook landen waar Nederlandse synthetische drugsproducenten legaal verkrijgbare chemicaliën aankochten, aangezien men daar niet verplicht was verdachte transacties te melden, wat in Nederland op grond van de Wet Voorkoming Misbruik Chemicaliën, wel het geval was. Leveranciers van chemicaliën kenden uiteraard hun klanten en een plotselinge nieuwkomer die grote hoeveelheden ging bestellen zonder daar op het oog een reëel doel voor te hebben, viel al snel door de mand. Door Nederlanders bestelde chemicaliën arriveerden, net zoals cocaïne (zie hierna) ook wel via de haven van Antwerpen. Bijvoorbeeld in 2010, ontdekte men in de haven van Antwerpen 2 ton APAAN die verborgen was in een lading jacuzzi's en douchecabines uit China.<sup>167</sup>

Ten tweede leidden de activiteiten van het A-team en later het Joint Hit Team op het Nederlandse deel van de snelweg van Rotterdam naar Lille, alsmede de hiervoor beschreven lokale maatregelen in gemeenten die op of in de buurt van die route lagen, niet alleen tot een verschuiving van de illegale verkoop naar Maastricht, maar ook naar België. De Belgische politie organiseerde zelf wel controleacties, maar nam op dat moment nog niet deel aan het JHT. De Franse drugstoeristen liepen dus minder risico wanneer zij in België roesmiddelen kochten. Logischerwijs ontstonden dus in België drugspanden, die voornamelijk vanuit Nederland werden bevoorrad.<sup>168</sup> De eerste drugspanden werden in 2001 opgemerkt in Antwerpen na klachten van buurtbewoners over overlast.<sup>169</sup> Vrijwel onmiddellijk hanteerden de lokale recherche en het parket een harde aanpak en toen na verloop van tijd bleek dat het probleem niet afnam, voerde de Antwerpse Procureur des Konings in 2002 een tweesporenbeleid in. Dit focuste op de vervolging en veroordeling van dealers enerzijds en de ontmoediging van Noord-Franse drugstoeristen anderzijds.<sup>170</sup> Men maakte dossiers van Franse drugstoeristen bovendien over aan de Franse justitie, in plaats van hen in België te vervolgen.<sup>171</sup>

De Antwerpse maatregelen zorgden op hun beurt voor een verschuiving naar Mons (2002) en Gent (2003). Net zoals in Antwerpen zou men in Gent gebruikmaken van een tweesporenbeleid in samenwerking met Frankrijk. In Mons ondernam men op haar beurt COBRA-acties<sup>172</sup>. Deze maatregelen zorgden ervoor dat het fenomeen van de dealpanden verder verschoof naar Sint-Niklaas, Brussel en in de richting van West-Vlaanderen (Oostende, Roeselare, Kortrijk).<sup>173</sup> Pas vanaf 2005 gingen de Belgen deelnemen aan de JHT's, in zowel Breda als Maastricht, maar de deelname bleef beperkt tot de detachering van slechts twee Belgische politieambtenaren, een bij elk team. In Limburg was eenzelfde effect zichtbaar: dealpanden waren namelijk ook in Luik opgedoken en verder langs de E25, tot in Luxemburg.<sup>174</sup> De Nederlandse drugsrunners en de (reeds gevestigde) Noord-Afrikaanse dealers haalden hun cannabis en hasj in Nederland (Maastricht) en hun cocaïne via Amsterdam, Rotterdam en Breda, en via de haven van Antwerpen en de luchthaven van Bierset.<sup>175</sup>

De komst van dealpanden en Noord-Franse drugstoeristen had ook gevolgen voor de Belgische lokale markt. Enerzijds zagen de lokale dealers in de drugstoeristen een nieuwe afzetmarkt.<sup>176</sup> Anderzijds

---

<sup>166</sup> Spapens, 2008.

<sup>167</sup> KLPD, 2012.

<sup>168</sup> Van der Torre & Gerz, 1996, p.110-111; De Ruyver, 2006, p.139.

<sup>169</sup> Decorte, De Ruyver, Ponsaers & Vander Laenen, 2004, p.131-132.

<sup>170</sup> De Ruyver et al., 2007, p.17.

<sup>171</sup> De Ruyver, 2006, p.140.

<sup>172</sup> De COBRA-acties werden in 2005 geïnitieerd door de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, die vanuit de federale politie een jaar lang extra middelen ter beschikking stelde om het probleem van het drugstoerisme aan te pakken. In dit kader werkten de gerechtelijk directeur-coördinator, de bestuurlijke directeur-coördinator en de Dienst Vreemdelingenzaken samen om operaties uit te voeren. Zie De Ruyver et al., 2007, p.36.

<sup>173</sup> De Ruyver et al., 2007, p.22, p.36-37.

<sup>174</sup> Garlement & Dommicent, 2007, p.8.

<sup>175</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.152.

<sup>176</sup> De Ruyver et al., 2007, p. 22, p.34.

merkte men sinds halverwege de jaren 2000 dat door het toenemende 'succes' van de dealpanden ook lokale afnemers aan de panden werden gesignaleerd. Dit zorgde voor een beginnende verankering van de panden in de betrokken steden en een groeiende zichtbaarheid van het fenomeen, ook voor de lokale recherche. Als gevolg van de versterkte opsporing ten aanzien van de dealpanden bloeide de straathandel op en verplaatste de drugshandel zich vervolgens naar parkings langs de autosnelwegen (E17 en E25). Drugrunners werden daarbij ingezet als 'rijdende dealers', namelijk als koeriers tussen de dealpanden en de afnemers.

Ten derde reisden drugskoeriers met cocaïne vanuit het Caraïbische gebied ook via Zaventem naar Europa en nam het aantal aanhoudingen toe. In hoeverre dit direct toe te schrijven valt aan een verschuivingseffect is minder duidelijk. Criminele groepen sturen hun drugskoeriers gewoonlijk sowieso al via verschillende routes om het risico van aanhouding te spreiden, waarbij ze uiteraard wel plekken vermijden waar de pakkans als hoog wordt gepercipieerd. De zendingen waren dan beslist ook niet alleen voor Nederland bestemd, maar ook voor bijvoorbeeld Spanje, Italië en het Verenigd Koninkrijk. Bij de partijen die in de havens van Rotterdam, respectievelijk Antwerpen, werden onderschept, begon echter op te vallen dat de hoeveelheden zich vanaf net voor de eeuwwisseling tegenovergesteld gingen gedragen. Wanneer men in Nederland een stijging kende, zag men in België een daling en omgekeerd. De beide havens zijn ook qua legale transportactiviteiten als 'tweelingen' te beschouwen, waarbij zowel de rederijen als scheepsagenten doorgaans vestigingen hebben in beide havens en goederen versturen al naar gelang waar op dat moment de goedkoopste scheepsruimte beschikbaar is, of het eerstvolgende schip naar een bepaalde bestemming vertrekt.<sup>177</sup>

Tot slot kwam ook in België het probleem van de wietteelt opduiken, waarbij er veelal een verband met Nederland was. In 2001 speelde wietteelt in het rechtshulpverkeer tussen beide landen nog vrijwel geen enkele rol, terwijl het in 2005 al zo'n tien procent van de verzoeken betrof.<sup>178</sup> Die gingen ten eerste over Nederlanders die in België een huis hadden gekocht en vervolgens een cannabiskwekerij in hun woning hadden ingericht, of dat door iemand anders hadden laten doen. Gezien de omvangrijke migratie die vanuit Nederland naar België op gang was gekomen, als gevolg van forse prijsverschillen in woningen, had dit een substantiële impact op de cijfers. In wat mindere mate ging het om gevallen waarin Nederlanders leegstaande woningen of bedrijfspanden hadden gehuurd en waarin vervolgens cannabisplantages werden gevonden. Tot slot betroffen de verzoeken Belgische telers, die de kweekbenodigdheden in Nederland bij een *growshop* hadden gekocht en eventueel ook de oogsten daar verkochten.<sup>179</sup>

De Belgische overheid zag zich als gevolg van deze evolutie genoodzaakt om het fenomeen van de cannabisproductie in het Nationaal Veiligheidsplan van 2008-2012 als een prioriteit op te nemen. Bij justitie bestond echter maar weinig animo om de wietteelt in België te gaan bestrijden en lokaal werd er ook door het bestuur weinig prioriteit aan gegeven. Er was dan ook geen of weinig steun voor politiediensten die zich focusten op het monitoren, ondersteunen en stimuleren van de strijd tegen de cannabisteelt.<sup>180</sup>

De verschuiving van het drugstoerisme noodzaakte de Belgische regering om tegenmaatregelen ten aanzien van de dealpanden en drugrunners nog meer grensoverschrijdend te gaan benaderen.<sup>181</sup> In het verlengde hiervan stelde het College van Procureurs-Generaal in 2007 bijvoorbeeld een omzendbrief op inzake de strafrechtelijke aanpak van het drugstoerisme.<sup>182</sup> Op het vlak van de bestuurlijke aanpak bleken de mogelijkheden voor Belgische overheden om preventief of repressief op te treden tegen de drugshandel niettemin beperkt. Zij konden vergunningsaanvragen niet screenen op basis van gerechtelijke of fiscale informatie en er was geen expliciet verdragsrechtelijk kader om

---

<sup>177</sup> Spapens, Mehlbaum & Neve, 2018.

<sup>178</sup> Spapens, 2008.

<sup>179</sup> Spapens et al., 2007.

<sup>180</sup> De Ruyver, 2011.

<sup>181</sup> Federale Beleidsnota Drugs, 2001.

<sup>182</sup> COL 7/2007, 21 juni 2007.

informatie omtrent dergelijke aanvragen te delen met de Nederlandse collega's. Men kon enkel informatie delen over al dan niet geweigerde vergunningen. Daarnaast kon men publiek toegankelijke inrichtingen wel 'bestrafen' wegens inbreuken op de drugswetgeving.<sup>183</sup> Belgische burgemeesters beschikken sinds 2006 over de mogelijkheid om panden te sluiten, indien er aanwijzingen zijn dat deze geassocieerd zijn met de handel in illegale drugs. Toen werd artikel 9bis toegevoegd aan de Drugswet. Deze maatregel kwam onder andere van pas voor de sluiting van theehuizen in Brussel en Charleroi, waar personen van Noord-Afrikaanse origine instonden voor de verkoop van illegale drugs. Deze bevoegdheid tot sluiting kon echter niet toegepast worden bij private woningen.<sup>184</sup>

## 2.5 Besluit

In dit hoofdstuk zijn, met name, de ontwikkelingen in de drugsproblematiek in Nederland geschetst en hoe daarop werd gereageerd. De analyse laat zien dat dit beleid in grote lijnen logisch was en dat zeker niet kan worden gesteld, een beeld dat in het buitenland nog weleens wil heersen, dat de Nederlandse autoriteiten de drugsproblematiek zonder veel tegengas te geven, uit de hand lieten lopen. In het algemeen volgde op manifeste problemen steeds een reactie. Wel is duidelijk dat de problemen uitermate hardnekkig zijn en drugsmarkten op tegenmaatregelen eerder reageren met het zoeken naar methoden om die te omzeilen, dan dat de omvang van de markt afneemt. Zeker bij kleinschalige smokkel zijn verschuivingseffecten in de genomen routes of locaties waarop de verkoop zich concentreert evident. De criminele groothandelaars en -producenten lijken daarentegen de verplaatsingen dichter bij huis te houden.

Uit dit hoofdstuk kunnen twee andere rode draden gedestilleerd worden. De eerste is dat Nederland in het beleid vaak een opmerkelijke blinde vlek heeft gehad voor het feit dat de criminele netwerken het grote geld niet verdienen op de thuishmarkt, maar door zaken te doen met het buitenland. De tweede is dat het gedoogbeleid de Nederlandse autoriteiten regelmatig heeft gegijzeld toen duidelijk werd, of te voorzien was, dat er ook minder prettige ontwikkelingen gaande waren en er eigenlijk direct repressief of preventief had moeten worden ingegrepen. Dat is vooral terug te zien bij de aanpak van de grootschalige wietteelt.

Het is achteraf gezien een opvallende veronderstelling van de Commissie Hulsman dat niemand in Nederland rijk zou worden van de handel in cannabis. Het 'buitenland' zag de Commissie daarbij totaal over het hoofd. De verschillen tussen Nederland en het buitenland waren echter groot, vanwege de in het algemeen tamelijk ontspannen houding van de bevolking tegenover drugs, wellicht dan niet overal in het land, maar toch tenminste in Amsterdam, waar men zich graag als het summum van de 'typisch Hollandse' tolerantie zag. Het was vanaf de jaren zestig dus slechts een kwestie van tijd voordat gebruikers en dealers de grens begonnen over te steken, op zoek naar kleinere en grotere hoeveelheden roesmiddelen. Ongetwijfeld speelden ook de 'Hollandse handelsgeest', de internationale oriëntatie, het belang van de logistieke sector, de gunstige ligging van het land en niet te vergeten toeval, bij die ontwikkeling eveneens een rol. Dat laatste bijvoorbeeld in de vorm dat sommige van de grotere immigrantengemeenschappen afkomstig waren uit landen waaruit uiteenlopende soorten drugs konden worden gehaald, zoals hasjiesj (Marokko), cocaïne (via Suriname en de Antillen) en heroïne (via Turkije). Hoewel de Nederlanders al in de jaren zeventig evenmin weinig moeite hadden om contacten te leggen met drugsleveranciers in bijvoorbeeld Libanon, Pakistan en Zuidoost-Azië.

Nederland heeft al vanaf de jaren zestig steeds grote moeite gehad met een 'war on drugs'. Op klachten vanuit het buitenland omtrent de export van verdovende middelen vanuit Nederland, werd zonder uitzondering pas onder zware druk gereageerd. Zo werd de USD opgericht omdat Frankrijk en Duitsland het Nederlands voorzitterschap van de EU in 1997 dreigden te verpesten vanwege de drugshandel.<sup>185</sup> Hoewel de USD later ook qua opsporing een succes werd, had ze in het begin vooral de niet

<sup>183</sup> De Buysscher, 2008; Geerits & Wiertz, 2008.

<sup>184</sup> Smet et al., 2013, p.218.

<sup>185</sup> Spapens, 2006.



onbelangrijke taak om te laten zien dat Nederland de bestrijding van synthetische drugs toch echt wel serieus nam. *Samenspannen tegen XTC* was een rechtstreeks gevolg van grove dreigementen vanuit de Verenigde Staten. Het is een opmerkelijke discrepantie dat, terwijl de criminele netwerken in een zo hoge mate internationaal georiënteerd zijn, de focus van het Nederlandse criminaliteitsbeleid al decennialang vooral naar binnen gericht lijkt te zijn.

Het gedoogbeleid wordt in Nederland *grosso modo* als een belangrijk nationaal bezit gezien, en als een illustratie van de vooruitstrevendheid van het land. Als indicatie van het succes van het beleid wordt erop gewezen dat heroïneverslaving, na de piek in de vroege jaren zeventig, al snel onder controle werd gebracht en er momenteel nauwelijks nog verslaafden te vinden zijn die niet al de pensioengerechtigde leeftijd beginnen te naderen. Tegelijkertijd laten de cijfers over cannabisgebruik zien dat het gebruik in Nederland niet hoger is dan gemiddeld, in vergelijking met andere landen in de EU. Dit ondanks het feit dat het middel voor elke inwoner eenvoudig verkrijgbaar is. Het ligt daarom uiterst gevoelig wanneer andere landen Nederland voorbij lijken te steken bij de regulering van cannabis. Men kan echter ook stellen dat het gedoogbeleid een krachtige aanpak van de uitwassen diverse malen in de weg heeft gestaan. Een algemene wetmatigheid van het decriminaliseren en reguleren van een voorheen illegale markt – hoewel in dit geval van formele regulering geen sprake kon en kan zijn – is dat het evenwicht dat daarmee wordt bereikt ruw kan worden verstoord door onvoorziene ontwikkelingen en dat de overheid grote moeite heeft om daarop te reageren. Doorgaans worden onverwachte veranderingen veroorzaakt door technische innovaties, internationalisering of onverwachte veranderingen in de voorkeur van consumenten.<sup>186</sup> Het gedoogbeleid ‘scoort’ op minstens twee van de drie.

De introductie van de inpandige wietteelt maakte dat Nederland in korte tijd van een importland van cannabis veranderde in een productieland en exporteur. Internationalisering was, zoals geschetst, al langer aan de orde, maar leidde vanaf de tweede helft van de jaren negentig tot een enorme expansie van het drugstoerisme. De overheid kan op dergelijke ontwikkelingen op twee manieren reageren, ofwel door de regulering uit te breiden, ofwel door middel van repressie. Het eerste is vaak buitengewoon lastig, omdat het een langdurig politiek proces vergt en in dit geval de bewegingsruimte voorts door internationale overeenkomsten stevig werd ingeperkt. Het tweede is evenmin eenvoudig, omdat gedogen of reguleren het gedrag in kwestie tevens normaliseert. Dit brengt vooral de staande en zittende magistratuur in een spagaat. Waarom moet er repressief worden opgetreden, terwijl er tegelijkertijd sprake is van tolerantie, niet in de laatste plaats bij het publiek? Deze worsteling doet zich op verschillende momenten voor.

De Nederlandse autoriteiten hadden ten eerste veel tijd nodig om te onderkennen dat de import van cannabis, zoals bijvoorbeeld door de bende van Klaas Bruinsma, grootschalige proporties had aangenomen. Slechts het gepleegde geweld en het feit dat de criminele netwerken zich ook op cocaïne gingen richten, en later het feit dat de opbrengsten onmiskenbaar in de bovenwereld werden geïnvesteerd, op dat moment vooral in bedrijven en vastgoed in het Amsterdamse Wallengebied, plaatsten de problematiek hoger op de agenda.

Ten tweede had de overheid moeite om te reageren op de opkomst van de inpandige wietteelt. Het feit dat die in eerste instantie als een positieve verandering werd verwelkomd, is tekenend voor het gebrek aan inzicht in wat zich toen al afspeelde. Of het werd mede ingegeven door de wetenschap dat een harde aanpak van de telers op dat moment politiek niet te verkopen viel. Achteraf bezien was het wellicht het ideale moment geweest om de toevoer van cannabis naar de coffeeshops te gaan regelen, of liever nog een geheel ander verkoopsysteem van bijvoorbeeld staatswinkels op te zetten, maar die kans werd gemist.

Ten derde is het dilemma zichtbaar in de discussie over de te verwachten gevolgen van ‘Schengen’ voor het drugstoerisme. Ongetwijfeld hebben de Nederlandse autoriteiten beseft dat de bezwaren van de andere landen gerechtvaardigd waren, maar konden ze die politiek op dat moment onmogelijk vertalen in een aanscherping van het beleid. Met de kennis van nu had men toen onmiddellijk de

---

<sup>186</sup> Spapens, 2012b.

buitenlanders moeten gaan weren uit de coffeeshops, hetgeen nu pas veel later gebeurde (zie hoofdstuk 3).

Tot slot hadden de Nederlandse autoriteiten na de eeuwwisseling, toen de wietteelt al onmiskenbaar zodanig grootschalig was geworden dat ze tot een alternatief verdienmodel voor de onderklasse was uitgegroeid, grote moeite om er zware maatregelen op toe te passen. Het staat buiten kijf dat vooral het openbaar ministerie er jarenlang niet op zat te wachten om 'achter de wiet aan te moeten'. Niet geheel onbegrijpelijk, aangezien zelfs langdurige opsporingsonderzoeken uitliepen op straffen die weinig tot niets bijdroegen aan de versterking van criminele netwerken die ermee bezig waren. Ook lokaal zwabberde het beleid ten aanzien van de kleine telers ernstig. Waar ze in de ene gemeente hard werden aangepakt en zelfs hun huurwoning werden uitgezet, hadden ze op andere plaatsen niets anders te vrezen dan een lichte taakstraf, een naheffing van de fiscus en een rekening van het energiebedrijf. Het kostte een inspanning van ruim tien jaar voordat het beeld van *'het is maar wiet, waar maken we ons druk over'* enigszins begon te kantelen. En ook hier niet zozeer vanwege de intrinsieke problemen van de teelt, maar vooral vanwege het geweld dat er het gevolg van was, ook tegen de gezagsdragers zelf.

Vanzelfsprekend moeten ook enkele woorden worden besteed aan het Belgische drugsbeleid, hoe beknopt dat hier ook werd geschetst. Het stemt bepaald niet tot optimisme, aangezien het laat zien dat ook in België voor lange tijd maar weinig werd onderkend hoe internationaal de drugsproblematiek was en is. Men liet het, net als Duitsland en Frankrijk, niet na om Nederland steeds met de vinger te wijzen, maar de eigen verantwoordelijkheden mogen allerminst onder stoelen of banken gestoken worden. Belgen vorm(d)en immers een belangrijk deel van de afzetmarkt van de Nederlandse toeleveranciers. Verschuivings- en expansie-effecten zijn inherent aan dit type drugsmarkten, maar het moet erkend worden dat de Belgische autoriteiten daar in de zonet beschreven periodes beleidsmatig onvoldoende op reageerden.

---

## HOOFDSTUK 3

---

### 2010 – HEDEN: STRIJD TEGEN ONDERMIJNENDE CRIMINALITEIT

Tilburg University

Toine Spapens

Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middeleer

Charlotte Colman



## **3. 2010 – HEDEN: STRIJD TEGEN ONDERMIJNENDE CRIMINALITEIT**

### **3.1 Inleiding**

De drugsproblematiek in België begon weliswaar al na de eeuwwisseling toe te nemen, maar vanaf 2010 werden de zorgen daarover steeds groter. In de navolgende hoofdstukken wordt daar meer gedetailleerd op ingegaan. Dit hoofdstuk beperkt zich dan ook tot de gebeurtenissen in Nederland. Om te beginnen komt in paragraaf 3.2 aan de orde hoe met een integrale aanpak de criminaliteitsproblemen in Zuid-Nederland werden benaderd en wordt meer in het bijzonder ingegaan op de activiteiten van de Taskforce (eerst B5, later BZ). Paragraaf 3.3 beschrijft vervolgens de aanscherping van het coffeeshopbeleid, met het primaire doel om het drugstoerisme in de grensstreken tegen de gaan. In paragraaf 3.4 komen enkele nadere veranderingen in de wet- en regelgeving aan bod, zoals de invoering van een verbod op voorbereidingshandelingen in de context van cannabis. Paragraaf 3.5 gaat beknopt in op de mogelijke effecten van experimenten met het gedogen van wietteelt, hoewel die pas in 2020 van start zullen gaan. Paragraaf 3.6 besluit dit hoofdstuk met een korte reflectie op de bevindingen.

### **3.2 Integrale aanpak**

In Nederland werd al vanaf medio de jaren negentig steeds sterker de nadruk gelegd op het belang van het integraal aanpakken van georganiseerde misdaad, dat wil zeggen middels de gecoördineerde toepassing van uiteenlopende straf- en reguleringswetgeving, fiscale instrumenten en waar mogelijk ook met de hulp van private partijen. Omstreeks 2008 waren op tien locaties verspreid over het land in dat kader ook Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIEC's) gevormd, ondersteund door een landelijk centrum. In deze RIEC's werken gemeenten, de politie, het openbaar ministerie en de belastingdienst samen en kunnen zij op grond van een convenant vrij informatie uitwisselen. De partners kunnen casussen inbrengen ('RIEC-casussen'), waarna gezamenlijk wordt gezocht naar interventiemogelijkheden. Dat kan een strafrechtelijk opsporingsonderzoek zijn, maar bijvoorbeeld ook een fiscaal onderzoek. Het uitgangspunt is steeds dat bij RIEC-casussen deze mogelijkheden samenhangend worden gebruikt. In Zuid-Nederland werden oorspronkelijk drie RIEC's ingericht: voor Zeeland en West-Brabant, Oost-Brabant en Limburg. De eerste twee zijn inmiddels samengevoegd tot het Brabantse RIEC, dat zich tot een van de grootste en actiefste ontwikkelde.

In de provincie Noord-Brabant werden de criminaliteitsproblemen desondanks als zodanig ernstig beschouwd, dat in 2012 een speciale voorziening werd ingericht: de Taskforce B5 (TFB5). Het initiatief kwam van de burgemeesters van vijf Brabantse steden – Eindhoven, Tilburg, Den Bosch, Breda en Helmond (vandaar B5) – en werd ondersteund door het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de provincie.<sup>187</sup> De aanleiding was drieledig. Om te beginnen was sprake geweest van forse bedreigingen vanuit de onderwereld aan het adres van de burgemeester van Helmond, die waren begonnen toen de gemeente het voornemen uitte om een tweede coffeeshop toe te staan. Nog voor de nieuwe shop de deuren opende, werd deze aangevallen met enkele handgranaten. De burgemeester, die het in zijn vorige gemeente ook al aan de stok had gehad met een coffeeshopeigenaar, moest zelfs een tijdlang 24 uur per dag worden beschermd, na aanhoudende bedreigingen. Hoewel geen daders konden worden aangehouden, vloeiden de incidenten vermoedelijk voort uit een concurrentiestrijd tussen cannabisbendes.<sup>188</sup> Ten tweede 'scoorden' de Brabantse steden voortdurend hoog op de Veiligheidsindex, die jaarlijks door een landelijke krant wordt gemaakt op basis van aangiftecijfers van veel voorkomende criminaliteit en die positie was de burgemeesters een doorn in het oog. Ten derde

<sup>187</sup> Tweede Kamer, 2010-2011, 299911, nr.49.

<sup>188</sup> Van Laar et al., 2011, p.24.

liet nader onderzoek naar die cijfers zien dat ze niet los stonden van de problemen met georganiseerde misdaad. De onderzoekers concludeerden dat de lokale, nationale en internationale drugshandel zich diep in de samenleving genesteld had en bevestigde nog eens dat de wietteelt gepaard ging met geweld.<sup>189</sup>

De Taskforce B5 werd ingesteld voor een periode van twee jaar, hetgeen even later werd uitgebreid naar drie jaar omdat het enige tijd duurde voordat de aanpak op stoom kwam. De Taskforce betrof een samenwerking tussen de politie, het openbaar ministerie, de douane, de Belastingdienst, de Koninklijke Marechaussee en de Nationale Recherche en coördineerde alle bestuurlijke en justitiële maatregelen in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit.<sup>190</sup> De TFB5 opereerde volgens dezelfde filosofie als de RIEC's en werkte daarmee ook nauw samen.

De nadruk lag vooral op het ontnemen van crimineel vermogen. Eveneens in 2012 werd daarom, als onderdeel van de Taskforce, het Integraal Afpakteam Brabant (IAB) gevormd. Het IAB bestond uit politiemensen (rechercheurs en financieel specialisten), medewerkers van de Belastingdienst en een gemeenteambtenaar. Het team deed geen omvangrijke opsporingsonderzoeken, maar richtte zich op financiële aspecten. Zo kan vermogen waarvan de bezitter de herkomst niet kan verklaren, in beslag worden genomen op grond van witwasbepalingen. Bij niet-opgegeven inkomsten – of deze al dan niet met het plegen van strafbare feiten zijn verkregen, maakt voor de Nederlandse fiscus geen verschil – kunnen naheffingen en boetes worden opgelegd. Als degene naast de criminele inkomsten ook nog sociale uitkeringen heeft ontvangen, zet de gemeente die stop en vordert ze terug.

De Taskforce B5 kon na drie jaar heel wat positieve resultaten voorleggen. In 2012 werd een bedrag van bijna 1,2 miljoen euro geïncasseerd en is voor bijna 32 miljoen euro beslag gelegd op crimineel vermogen.<sup>191</sup> Het daaropvolgende jaar steeg dit bedrag tot maar liefst 96 miljoen euro. Daarnaast werden er in 2012 en 2013 interventies gepleegd ten aanzien van respectievelijk 11 en 21 criminele netwerken.<sup>192</sup> Het werd echter al snel duidelijk dat de problemen te groot waren om in drie jaar tijd te kunnen worden opgelost.

In 2012 was ook een vooraanstaand lid van een groep wiettelers, na ernstige bedreigingen door zijn 'bazen', naar de politie gestapt voor bescherming en hij had uitgebreide verklaringen afgelegd over de wietteelt in de stad Tilburg en omgeving. De man, die over een fotografisch geheugen bleek te beschikken, schatte dat er in de regio zo'n zestig professionele bendes van wiettelers actief waren, die elk een tiental grote kwekerijen in bedrijf hadden, en dat er daarnaast nog enkele duizenden zelfstandige telers met kleinere plantages waren. De jaarlijkse illegale verdiensten schatte hij op 800 miljoen euro en er zouden zo'n 2500 personen permanent op de een of andere manier actief zijn in dit netwerk. Bovendien stelde hij dat de opbrengsten per plant veel groter waren dan het openbaar ministerie bij zijn voordeelsberekeningen veronderstelde.<sup>193</sup> Daar stond wel tegenover dat hij ook de kosten aanzienlijk forser voorstelde. Die moesten onder meer worden gemaakt omdat burgers alsnog alerter werden op signalen dat ergens een kwekerij zat en er dus steeds uitgebreidere afschermingsmaatregelen moesten worden genomen. Wanneer er bijvoorbeeld in een loods op een bedrijfsterrein werd gekweekt, diende de criminele organisatie ook enkele personen in te huren die net deden of ze er aan het werk waren, omdat een bedrijfspand waar ogenschijnlijk nooit activiteiten waren of waar niemand een praatje maakte met de burens, onmiddellijk opviel. De cijfers waren uiteraard schokkend voor de autoriteiten en ze lieten een team van het RIEC, het IAB en de universiteit Tilburg onderzoeken of ze plausibel waren. De conclusie luidde dat ze bepaald niet als onrealistisch konden worden afgedaan.<sup>194</sup> Wel leken de kosten te zijn overdreven, vermoedelijk omdat de spijtoptant bang was dat hij alsnog voor zijn criminele

<sup>189</sup> Beke, van der Torre & van Duin, 2011, p.11, 32.

<sup>190</sup> Zie in dit kader het Regionaal beleidsplan Zeeland-West-Brabant 2015-2018, "Samen doorwerken aan veiligheid". Zie ook Spapens et al., 2015a, p.201.

<sup>191</sup> Tweede Kamer, 2016.

<sup>192</sup> Zie het nieuwsbericht van de Rijksoverheid, "Aanpak van B5 breidt uit naar heel Brabant en Zeeland", 11.12.2013.

<sup>193</sup> Spapens, 2017.

<sup>194</sup> RIEC Zuidwest, Integraal Afpakteam & Tilburg University, 2013.

verdiensten zou worden aangeslagen. Het rapport werd vertaald in een *Integraal appel* dat bedoeld was om degenen die nog altijd niet overtuigd waren van de aard en omvang van de wietproblematiek, met de neus op de feiten te drukken.

Hoewel het niet tot geheim werd verklaard, werd het appel toch niet officieel gepubliceerd, ten gevolge van bezwaren van het openbaar ministerie (vanwege de lopende rechtszaak tegen de criminele groep waar de spijtoptant deel van had uitgemaakt) en van de politie (omdat de toenmalige chef van de eenheid Zeeland-West-Brabant zich niet kon vinden in de aanbevelingen). Het stuk zou echter meer dan voldoende aandacht krijgen, aangezien toenmalig burgemeester Noordanus er al gauw over begon te vertellen tegen journalisten. Het gevolg was dat Tilburg in de media op de kaart kwam als 'de' wietstad van Nederland. Dat was wat overdreven: als de spijtoptant uit een andere grote stad in Zuid-Nederland afkomstig was geweest, of evengoed uit sommige andere steden in het land, had het verhaal vermoedelijk niet heel anders uitgepakt. Bovendien ging het niet over de stad alleen, maar over de hele regio, terwijl de informant in zijn verklaringen niet exact had afgebakend hoe hij die zag. Tot slot betrof die 800 miljoen euro de geschatte waarde van de ingekochte wiet en had hij niet beweerd dat alle kwekerijen die daarvoor nodig waren, ook in de regio zelf stonden. Zijn eigen criminele groep had er bijvoorbeeld ook enkele net over de grens met België geïnstalleerd. Dat soort nuances gingen in de berichtgeving uiteraard verloren, terwijl het beeld nog eens werd versterkt toen in 2015 een reeks artikelen verscheen in de Volkskrant, waarin Tilburg eveneens een prominente rol speelde. Die verhalen werden even later gebundeld en aangevuld in het boek *De achterkant van Nederland*, dat inmiddels elke bestuurder in de provincie op zijn bureau heeft liggen.<sup>195</sup>

Het was al bij al vrij snel duidelijk dat de oorspronkelijke gedachte achter de Taskforce, namelijk dat deze zou functioneren als een aanjager van de samenhangende bestrijding van, met name, de wietteelt en dat deze versterkte aanpak na enkele jaren voldoende ingebed zou zijn om ze weer volledig aan de reguliere instanties over te kunnen laten, niet realistisch was. Bovendien waren er enkele nieuwe serieuze problemen bijgekomen.

Om te beginnen had de synthetische drugsproductie, met name die van amfetamine, vanaf omstreeks 2010 weer omvangrijke proporties aangenomen, zeker in Zuid-Nederland. Het aantal dumpingen van chemisch afval uit deze laboratoria steeg eveneens sterk, waardoor het milieu plaatselijk ernstig vervuild kon raken en in de gemeente Baarle-Nassau zelfs de waterzuivering werd ontregeld. De stijging van de hoeveelheid afval ontstond mede door het gebruik van nieuwe precursoren en pre-precursoren, zoals APAAN.<sup>196</sup> Het gebruik daarvan maakte een extra stap in het productieproces noodzakelijk, waardoor meer chemicaliën nodig waren. Criminelen begonnen zich, evenals in de jaren negentig, weer te specialiseren in één specifiek onderdeel van het productieproces, zoals de conversie van precursoren, de synthese van de werkzame stof (zoals MDMA), of het slaan van pillen.<sup>197</sup> Dit was mogelijk te wijten aan de toegenomen opsporingsdruk, waardoor men weer koos voor meer compartimentering, maar het kon ook betekenen dat het vanwege de toegenomen schaal opnieuw rendabel was.

Ten tweede hadden bestaande *outlaw motorcycle gangs*, zoals Satudarah, hun toelatingsbeleid sterk versoepeld en waren er nieuwe clubs, zoals No Surrender, bijgekomen, met een explosieve groei van het aantal leden tot gevolg. Opmerkelijk was ook dat veel bekende criminelen opeens zichtbaar lid werden van een motorclub. OMG's waren overigens niet alleen in Zuid-Nederland een probleem, maar manifesteerden zich in het hele land. Met name in Limburg had men er extra veel last van, onder andere vanwege tegenmaatregelen die in Duitsland tegen bepaalde motorclubs waren genomen.

De criminele ontwikkelingen leidden er in januari 2014 niet alleen toe dat werd besloten om de Taskforce voort te zetten, maar om deze tevens uit te breiden tot alle tachtig gemeenten in de provincies Noord-Brabant en Zeeland. Het samenwerkingsverband kreeg een nieuw mandaat voor drie jaar onder de

---

<sup>195</sup> Tromp & Tops, 2017.

<sup>196</sup> Boerman et al., 2012, p.44-54.

<sup>197</sup> Boerman et al., 2012, p.44-54.

noemer van Taskforce Brabant Zeeland (*Taskforce BZ*).<sup>198</sup> De Taskforce BZ concentreerde zich op de aanpak van drie hoofdthema's: wietteelt, synthetische drugs en OMG's. De wietteelt wordt onder meer bestreden door de growshops aan te pakken, hetgeen beter mogelijk werd gemaakt door nieuwe wetgeving (zie hierna). Bij de synthetische drugsproductie lag de nadruk op de laboranten, omdat zij cruciaal zijn voor het productieproces. Daarnaast zette men ook in op het ontdekken van laboratoria en illegale dumpingsites.<sup>199</sup> Meer in het algemeen was bij elk van deze thema's het doel om de vitale elementen van de criminele netwerken te raken: kopstukken, vermogen en facilitators of gelegenheidsstructuren. De nadruk lag nog altijd op het afpakken van het vermogen van de criminele organisaties, omdat men merkte dat de veelal korte gevangenisstraffen weinig effect hadden, en omdat financiële overwegingen vrijwel altijd het doorslaggevende motief vormen om in de misdaad te stappen. Tot slot richt de Taskforce zich ook op personen en/of faciliteiten die moeilijk vervangbaar zijn, zoals handelaars in koolstoffilters (die de wietgeur uit de kwekerij halen) of transportondernemingen.<sup>200</sup>

De inspanningen van de Taskforce BZ ten aanzien van deze vormen van georganiseerde misdaad, waaraan intussen het nieuwe label 'ondermijnende' criminaliteit was gehangen, bleken nog altijd onvoldoende, aangezien met name de opsporingscapaciteit bij de politie en het openbaar ministerie tekort bleek te schieten. Hoewel een integrale aanpak voorop stond, moet niet worden vergeten dat strafrechtelijk bewijs en veroordelingen, ook indien het om relatief ondergeschikte feiten gaat, het nemen van bestuurlijke of fiscale maatregelen een stuk eenvoudiger maakt. Bijvoorbeeld voor bestuurlijke maatregelen is het anders vaak een tijdrovende aangelegenheid om een dossier op te bouwen dat maatregelen rechtvaardigt, zo lang er geen sprake is van een direct gevaar voor de openbare orde. Daarom besliste de landelijke overheid in oktober 2014 om meer politiecapaciteit in te zetten en gedurende twee jaar de aanpak van de ondermijnende criminaliteit te versterken onder de noemer *Intensivering Zuid-Nederland*. In het kader daarvan werden bij de politie 125 medewerkers extra vrijgemaakt voor zogenoemde 'ondermijningsteams', en bij het openbaar ministerie 15 medewerkers.<sup>201</sup> In de provincies Noord-Brabant en Zeeland vindt de intensivering plaats via de Taskforce BZ. In de provincie Limburg is het RIEC in Maastricht de draaischijf.

Zowel de Taskforce BZ als de ondermijningsteams concentreren zich op kortdurende interventies die binnen een tijdspanne van maximum drie maanden kunnen worden uitgevoerd. Daarbij wil men direct en zichtbaar reageren op signalen van georganiseerde misdaad en stelt men het afpakken van crimineel vermogen centraal. Bij productieprocessen ligt de nadruk op precursoren, stekkerijen, growshops en elektriciens, terwijl men bij de productie zelf op kwekers en laboranten focust. Bij het logistieke proces legt men zich ten slotte toe op productielocaties, transporteurs en logistieke knooppunten. Door deze *korte klap-methode* voert men jaarlijks een zeer groot aantal interventies uit en krijgt men een goed zicht op de criminele netwerken en structuren.<sup>202</sup>

In 2014 ruimde de Taskforce BZ 1108 cannabiskwekerijen op, vergeleken met 1122 in 2012 en 911 in 2013. Het aantal in beslag genomen planten steeg eveneens, van 255.564 in 2013 naar 312.884 in 2014.<sup>203</sup> Het aantal geruimde kwekerijen steeg in 2015 verder naar 1277.<sup>204</sup> Voorts werden in 2014 in totaal 34 laboratoria voor de productie van synthetische drugs opgerold.<sup>205</sup> Het jaar daarop, in 2015, ging het om een 15-tal, terwijl er in de periode januari 2016-juni 2016 alweer 12 productieplaatsen werden ontdekt. Daarnaast ontdekte men in dezelfde tijdspanne 27 opslagplaatsen van chemicaliën, in

---

<sup>198</sup> Zie in dit kader het Regionaal beleidsplan Zeeland-West-Brabant 2015-2018, "*Samen doorwerken aan veiligheid*".

<sup>199</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage 01.2014-10.2014*.

<sup>200</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage 01.2014-10.2014*.

<sup>201</sup> Zie Brief aan de Tweede Kamer van 4 september 2014 over "Intensivering aanpak ondermijnende en georganiseerde criminaliteit Zuid-Nederland".

<sup>202</sup> Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.6. Zie ook Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 11.2014-06.2015.

<sup>203</sup> Taskforce BZ, *Jaaroverzicht 2014*, 13.2.2015.

<sup>204</sup> Openbaar Ministerie, 2016, p.15.

<sup>205</sup> Taskforce BZ, *Jaaroverzicht 2014*, 13.2.2015. Zie ook Taskforce Brabant Zeeland, *Voortgangsrapportage 01.2014-10.2014*.



vergelijking met 44 in 2015.<sup>206</sup> In het eerste kwartaal van 2015 pakte de Taskforce BZ al onmiddellijk 20 criminele samenwerkingsverbanden aan, in vergelijking met 71 in het hele jaar 2014.<sup>207</sup> In 2015 werd tevens ruim 36,5 miljoen aan crimineel vermogen afgepakt.<sup>208</sup> De ondermijningsteams die in het kader van de Intensivering Zuid-Nederland waren gevormd, legden datzelfde jaar beslag op 3 miljoen euro aan contant geld en pakte 45 criminele samenwerkingsverbanden aan.<sup>209</sup> Daarnaast werden tussen oktober 2014 en september 2015 in dit kader 172 cannabisplantages ontmanteld en tot januari 2016 148.933 planten in beslag genomen.<sup>210</sup> Vanaf oktober 2014 tot en met januari 2016 werden voorts 199.722 liter chemicaliën en/of precursoren en 344.396 xtc-pillen in beslag genomen. Daarnaast ontmantelde men 46 opslagplaatsen van chemicaliën en 45 synthetische drugslaboratoria.<sup>211</sup>

Hoewel de cijfers indrukwekkend waren, konden ook kritische noten worden gehoord. De praktijk van *hit-and-run*, waarbij men zoveel mogelijk drugssites wil ontdekken en ontmantelen, houdt niet altijd rekening met het grotere plaatje van de georganiseerde criminaliteit.<sup>212</sup> Zo bleef het aantal strafrechtelijke veroordelingen zeer sterk achter tegenover het aantal interventies. Officier van justitie Greetje Bos beklaagde zich dat grotere strafprocessen steeds meer een logistieke nachtmerrie waren geworden, aangezien de advocaten vele mogelijkheden hebben om tijd te rekken en daarvoor gewoonlijk aan het eind door de rechters worden beloond met strafvermindering voor hun cliënt, omdat de procedure zo lang duurde. Vertragingstrucs, zoals het proberen wraken van de rechtbank of het halverwege een proces neerleggen van de verdediging zodat nieuwe advocaten zich eerst weer moeten inwerken, behoren zo langzamerhand tot het standaardrepertoire. In maart 2018 gebeurde dat laatste bijvoorbeeld nog in het proces tegen Klaas Otto, een kopstuk van OMG No Surrender, die onder meer wordt verdacht van gewelddadige afpersingspraktijken. Het proces werd daarmee niet alleen maanden vertraagd, maar bovendien oordeelden de rechters dat Otto vanwege dat uitstel voorwaardelijk in vrijheid moest worden gesteld.

Deze omstandigheden hadden mede tot gevolg dat de politie en het openbaar ministerie terughoudend zijn geworden tegenover langdurige en grootschalige opsporingsonderzoeken naar criminele kopstukken. Daar komt bij dat in beide organisaties medewerkers die in staat zijn om de meest complexe onderzoeken tot een goed einde te brengen, schaars zijn geworden en dientengevolge vaak zwaar overbelast zijn, nog afgezien van de bedreigingen uit het criminele milieu waar zij mee te maken kunnen krijgen. Het leidt er onder meer toe dat er regelmatig voor gekozen wordt om louter het geld af te pakken, buiten het strafrecht om. Dat laatste is dan weer tegen het zere been van advocaten, aangezien op die manier de rechter geen kans krijgt om een dergelijke overeenkomst te toetsen.

In 2017 kondigde de nieuw aangetreden regering Rutte III aan dat er voor het hele land 100 miljoen euro aan extra middelen ter beschikking zouden worden gesteld voor de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Het was minder dan de 150 miljoen euro alleen voor Zuid-Nederland, waarom de lokale bestuurders hadden gevraagd, maar wel een indicatie dat de intensieve aanpak wordt voortgezet. Evaluaties van de Taskforce BZ en het programma Intensivering Zuid-Nederland worden in de zomer van 2018 verwacht. Of deze initiatieven worden voortgezet, is de vraag, maar het is duidelijk dat

---

<sup>206</sup> Taskforce BZ, Factsheet januari – juni 2016.

<sup>207</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 11.2014-06.2015.

<sup>208</sup> Taskforce BZ, *Jaaroverzicht 2015*.

<sup>209</sup> Zie Brief aan de Tweede Kamer van 15 juni 2016 over "Aanpak ondermijnende criminaliteit in Zuid-Nederland: rapportages van de Taskforce Brabant Zeeland en Intensivering Zuid Nederland". Zie ook Aanpak Zuid-Nederland in cijfers, 21.11.2015.

<sup>210</sup> Aanpak Zuid-Nederland in cijfers, 21.11.2015; Brief aan de Tweede Kamer van 15 juni 2016 over "Aanpak ondermijnende criminaliteit in Zuid-Nederland: rapportages van de Taskforce Brabant Zeeland en Intensivering Zuid Nederland".

<sup>211</sup> Zie Brief aan de Tweede Kamer van 15 juni 2016 over "Aanpak ondermijnende criminaliteit in Zuid-Nederland: rapportages van de Taskforce Brabant Zeeland en Intensivering Zuid Nederland".

<sup>212</sup> Wouters, 2008, p.97; Schoenmakers, Mehlbaum, Everartz & Poelarents, 2016.

Nederland na alle inspanningen beseft dat het probleem van de ondermijnende criminaliteit ernstiger is en dieper in de samenleving is geworteld dan men bij aanvang van de intensivering vermoedde.<sup>213</sup>

### **3.3 Coffeeshops en het drugstoerisme**

Het was al langer duidelijk dat van de oorspronkelijke gedachte achter de coffeeshops, dat het zou moeten gaan om kleinschalige lokale voorzieningen, in veel gemeenten door het drugstoerisme weinig meer over was gebleven. De al genoemde Commissie Drugsbeleid bepleitte dan ook maatregelen om de schaal en de overlast van de coffeeshops weer tot beheersbare proporties terug te brengen. De toenmalige regering besloot die aanbeveling op te volgen, zoals in september 2009 duidelijk werd gemaakt in een brief aan het parlement. In de eerste plaats zou er een ingezetenen criterium (I-criterium) worden ingevoerd, met de zuidelijke regio's als proefproject. Ten tweede zouden de coffeeshops besloten clubs moeten worden, met een maximum aantal leden dat initieel op tweeduizend werd gesteld (B-criterium). De kopers moesten zich inschrijven als lid en ontvingen een 'wietpas' waarmee zij in de shop ten hoogste 3 gram per keer konden kopen.<sup>214</sup> Beide criteria (met uitzondering van het maximale ledenaantal), werden in mei 2012 voor het eerst toegepast in het zuiden van Nederland, namelijk in de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. Men koos het zuiden omwille van de overlast van het drugstoerisme in de grensgemeenten en de problematiek omtrent de georganiseerde criminaliteit.<sup>215</sup>

Logischerwijs stuitten de maatregelen op zware kritiek vanuit de coffeeshopbranche. Men argumenteerde tegen het B-criterium dat veel gebruikers zich niet zouden willen laten registreren, uit angst dat die informatie in handen zou vallen van de autoriteiten. Bijgevolg werd verwacht dat zij hun cannabis bij illegale verkopers zouden gaan aanschaffen. Ook van het I-criterium verwachtte de coffeeshopbranche dat het ertoe zou leiden dat drugstoeristen hun toevlucht zouden nemen tot straatdealers, met een toename van overlast tot gevolg. Voor wat betreft het B-criterium hadden ze gelijk en het zou al snel een zachte dood sterven. Zo bleek de voorspelling dat veel bezoekers weg zouden blijven uit de coffeeshops omdat zij wantrouwig waren tegenover de ledenregistratie, correct. Zo'n zestig procent (vooral 18- tot 23-jarigen) zocht zijn toevlucht tot illegale dealers.<sup>216</sup> Veel gemeenten handhaafden het B-criterium sowieso al niet en de weinigen die het wel deden, stapten er al na korte tijd weer vanaf.

De bezwaren tegen het I-criterium sneden minder hout. De ervaringen in Terneuzen, Roosendaal en Bergen op Zoom na de sluiting van de coffeeshops waren immers juist dat het drugstoerisme er zeer sterk afnam. Bovendien hadden de drugstoeristen ook in dit geval nog steeds de keuze om een stukje verder te rijden naar een gemeente waar het I-criterium (nog) niet gold, terwijl ook lang niet alle coffeeshopgemeenten aan de landsgrens het criterium handhaafden. Een eerste evaluatie bevestigde inderdaad dat het drugstoerisme enorm was gedaald en opvallend genoeg zonder dat het aantal coffeeshopbezoeken in de rest van Nederland significant was veranderd, ook al was het criterium daar nog niet van toepassing. Wel was er in Limburg sprake van verschuiving naar gemeenten die het criterium niet handhaafden, zoals Sittard. In Maastricht viel het aantal buitenlandse bezoeken aan coffeeshops terug van 2,7 miljoen per jaar naar nul.<sup>217</sup> In het begin was, wederom vooral in Limburg, wel even sprake van een toename van de straathandel, maar volgens de gemeenten bleef de situatie beheersbaar. De illegale parallelmarkt werd grotendeels teruggedrongen door er meer politiecapaciteit aan te besteden.

---

<sup>213</sup> Zie Brief aan de Tweede Kamer van 15 juni 2016 over "Aanpak ondermijnende criminaliteit in Zuid-Nederland: rapportages van de Taskforce Brabant Zeeland en Intensivering Zuid Nederland".

<sup>214</sup> Tweede Kamer, 2009-2010, 24077, nr.239: Tweede Kamer, 2010-2011, 24077, nr.259, p.2-4. Zie ook Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.15.

<sup>215</sup> Tweede Kamer, 2011-2012, 24077, nr.265, 267.

<sup>216</sup> Van der Torre et al., 2013, p.11-12; Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.10-11, 129; Van Ooyen-Houben, Bieleman & Korf, 2014, p.168-169. Zie ook Tweede Kamer, 2012-2013, 24077, nr.293, 309.

<sup>217</sup> Van der Torre, Holvast, Keijzer, Beke & Bik, 2013, p.11-12.

De regering besloot in 2013 om het B-criterium weer uit de Aanwijzing Opiumwet van het openbaar ministerie te laten schrappen. Het I-criterium zou op landelijk niveau worden ingevoerd. In de praktijk kwam daar echter maar weinig van terecht. Gemeenten waar drugstoerisme niet aan de orde was of niet als overlastgevend werd ervaren, zoals in Amsterdam of Utrecht waar de drugstoeristen tegelijkertijd ook 'echte' toeristen waren, hadden geen enkele animo om het formeel toe te passen. Ook in Zuid-Nederland stapten sommige gemeenten er weer van af, zoals Eindhoven en Tilburg. In de laatstgenoemde stad worden regelmatig muziektfestivals en andere evenementen georganiseerd die veel buitenlandse bezoekers trekken en daarom kregen de coffeeshops al diverse keren per jaar tijdelijk de toestemming om niet-ingezetenen toe te laten. De nieuwe burgemeester Weterings besloot in februari 2018 om buitenlanders weer permanent toegang te geven, in de verwachting dat dit niet opnieuw zou leiden tot een stroom van drugstoeristen uit België en Frankrijk.<sup>218</sup> Voorshands lijkt die inschatting te kloppen, mogelijk omdat de Belgische kopers zich intussen inderdaad gemakkelijker in eigen land kunnen bevoorraden.

### 3.4 Andere aanpassingen van wet- en regelgeving

De Adviescommissie Drugsbeleid adviseerde ook om maatregelen te nemen tegen de growshops, vanwege de belangrijke rol die ze speelden bij de wietteelt.<sup>219</sup> Het aantal winkels was al gedaald als gevolg van sluiting na controles waarbij stekken of cannabis werden aangetroffen, of omdat ze zich op een andere wijze niet aan de regels hielden, bijvoorbeeld door als groothandel ingeschreven te staan, maar toch aan particulieren te leveren. In 2011 telde Nederland nog een 120-tal growshops, ten opzichte van 275 in 2009.<sup>220</sup>

De regering wilde de growshops verder terugdringen door zogenoemde voorbereidingshandelingen ook bij cannabis strafbaar te stellen (art. 11a). De Opiumwet kende al een dergelijk artikel voor harddrugs (art. 10a) en dit was in het verleden effectief gebleken om leveranciers te vervolgen van op zichzelf legale goederen, wanneer die gebruikt werden voor de productie van synthetische drugs.<sup>221</sup> In 2011 diende toenmalig minister van Veiligheid en Justitie Opstelten hieromtrent een wetsvoorstel in. Na talrijke discussies in de volksvertegenwoordiging werd het artikel 11a in maart 2015 van kracht.<sup>222</sup> Het gevolg was dat een aantal ondernemers dat de bui zag hangen al vrijwillig de deuren sloot of het assortiment aanpaste en zich voortaan een tuincentrum ging noemen. Anderen gingen, met een in het buitenland geregistreerde website, de spullen via het internet aanbieden.<sup>223</sup> De Taskforce BZ begon onmiddellijk growshops te controleren en aan het eind van dat jaar waren er Noord-Brabant en Zeeland al zeventig aangepakt.<sup>224</sup> In Limburg, en overigens ook elders in Nederland, werd echter geen systematische actie ondernomen. De rechters oordeelden in eerste instantie dat de interventies bij de growshops rechtmatig waren.<sup>225</sup>

De uitbaters bleven vanzelfsprekend echter zoeken naar mogelijkheden om juist binnen de mazen van de wet te blijven. Zo huurde een exploitant om de hoek van zijn winkel nog een tweede loods en verdeelde de inventaris over de beide locaties, onder het mom dat met de op elk van die plekken aanwezige goederen geen complete wietkwekerij gebouwd kon worden. Een specifiek probleem voor de wetshandhavers is ook dat growshops waar een overtreding van artikel 11a wordt geconstateerd niet met bestuursdwang kunnen worden gesloten, tenzij er ook drugs of wapens worden gevonden. Doorgaans volgt dus een langdurige procesgang en tijdens die periode kan de growshop gewoon

---

<sup>218</sup> *Gemeente Tilburg*, "I-criterium tijdelijk on hold", 21/02/2018.

<sup>219</sup> Adviescommissie Drugsbeleid, 2009, p.61.

<sup>220</sup> *De Pers*, "Growshops sterven uit", 30.11.2009.

<sup>221</sup> Spapens, 2006.

<sup>222</sup> Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2014, nr.444, 21.11.2014. Zie ook Van Laar & van Ooyen-Houben, 2016, p.6.

<sup>223</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 06.2015-11.2015.

<sup>224</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 06.2015-11.2015.

<sup>225</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

openblijven. Meer recentelijk (in januari 2018) kreeg een verdachte uitbater ook steun van de rechter.<sup>226</sup> Hoewel in zijn winkel een indrukwekkende hoeveelheid apparatuur werd aangetroffen die gebruikt kan worden voor de wietteelt, inclusief materialen om kwekerijen te verbergen (zoals koolstoffilters), kwam het gerechtshof in hoger beroep toch tot de vrijspraak. Een belangrijke overweging was dat artikel 11a zich niet richt op de bestrijding van alle cannabisteelt, maar louter op de professionele dan wel bedrijfsmatige en/of grootschalige teelt. Dat is op zichzelf merkwaardig, aangezien alle cannabisteelt in principe verboden is, maar de bewijslast wordt daarmee dus ingewikkelder. Ook het aloude punt dat de verkoper niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor wat de klant met de door hem geleverde goederen doet, kwam weer op tafel. Het openbaar ministerie had gesteld dat de growshop een actieve onderzoeksplicht heeft, maar de rechter constateerde dat daarover niets in de wet staat.

De rechter verwees met deze uitspraak deels, terecht of niet, naar het feit dat het telen van ten hoogste vijf wietplanten niet strafrechtelijk wordt vervolgd. Deze richtlijn van het openbaar ministerie zorgt al jaren voor grote verwarring, omdat ze in de volksmond – en zelfs door sommige politiemensen – zo wordt opgevat als dat het telen van vijf planten volledig legaal zou zijn. Dat is het uiteraard niet: het feit dat niet wordt vervolgd, wil bijvoorbeeld niet zeggen dat de politie vijf planten niet in beslag kan nemen en laten vernietigen. De richtlijn werd in 2011 wel aangescherpt. Een van de redenen was het bij de buitenteelt opduiken van zogenoemde ‘wietstruiken’, die per stuk een opbrengst van tot wel 1 kilo cannabis kunnen opleveren. Desondanks bepaalde de rechter dat een dergelijke struik toch als een enkele plant moest worden opgevat.<sup>227</sup> De richtlijn werd gewijzigd om de mogelijkheid te bieden om voortaan ook de omstandigheden waarin wordt geteeld bij de vervolgingsbeslissing mee te wegen, zoals de vraag of voor eigen gebruik wordt gekweekt of om geldelijk gewin te verkrijgen.<sup>228</sup>

Een andere ontwikkeling in de strijd tegen de illegale cannabisteelt was de aanscherping van de zorgplicht voor verhuurders. Deze hield in dat verhuurders rekening moesten houden met bepaalde richtlijnen bij het verhuren van hun panden. Op die manier maakte men het malafide huurders moeilijk om een pand te bemachtigen voor het opzetten van een cannabisplantage. In het kader van de aanscherping van de zorgplicht moesten verhuurders onder andere een screening uitvoeren van hun toekomstige huurder en konden zij periodiek het pand controleren op eventuele malafide praktijken.<sup>229</sup>

Op lokaal niveau kunnen, op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening, ook maatregelen worden getroffen om het faciliteren moeilijk te maken. Een voorbeeld is de vergunningplicht die de gemeente Tilburg invoerde voor autoverhuurders, nadat was gebleken dat tientallen van dergelijke bedrijven in de stad waren gevestigd, terwijl de grote meerderheid van de huurders personen met een strafblad waren. Deze plicht reduceerde het aantal verhuurbedrijven drastisch, ook al omdat de meeste firma's niet eens meer een aanvraag indienden.

Tot slot is het, vanwege hun rol bij de drugshandel en -productie, van belang om te vermelden dat ook tegen criminele motorbendes nadere juridische maatregelen werden genomen. In december 2017 besloot de rechter tot een onmiddellijk landelijk verbod van de motorclub Bandidos. Er wordt ook gestreefd naar het verbieden van andere OMG's. In de afgelopen jaren werden criminele motorclubs al onderwerp van een integrale aanpak en is sprake van regelmatige doorzoeken van clubhuizen en woningen van leden, waarbij vaak strafbare feiten worden geconstateerd, zoals wapenbezit. Op hun beurt leiden die bevindingen weer tot bestuurlijke maatregelen, waardoor het voor dergelijke motorclubs vrijwel onmogelijk is geworden om nog locaties voor samenkomsten te huren, of evenementen zoals *ride outs* te organiseren. Naar aanleiding van deze interventies, alsmede ook door wetenschappelijk onderzoek naar de criminele achtergrond van leden van OMG's, is het beeld van 'gezellige' rebellenclubs waar vooral broederschap hoog in het vaandel staat volledig gekanteld. Dat imago was mede ontstaan door pr-offensieven van OMG's, waarbij onder andere bekende artiesten,

<sup>226</sup> Gerechtshof Den Haag, ECLI:NL:GHDHA: 2018:134.

<sup>227</sup> *Eindhovens Dagblad*, "Eis: 350 euro boete voor telen van wietstruiken zo groot als kersteden", 04/12/2008.

<sup>228</sup> *Staatscourant* 2011, nr.11 134, 27.06.2011. Zie ook Jansen, 2012, p.17-18.

<sup>229</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.4.

zoals Guus Meeuwis, in staat werden gesteld om documentaires met een positieve invalshoek over hen te maken en door hun bijdragen aan goede doelen.<sup>230</sup>

### 3.5 De proef met gereguleerde wietteelt

Hoewel in dit hoofdstuk criminaliteitsontwikkelingen en met name repressieve interventies om deze tegen te gaan, centraal staan, is het goed om ook kort aandacht te besteden aan het regeringsbesluit om te gaan experimenteren met een gesloten coffeeshopketen, met andere woorden: om ook de toevoer van wiet naar de coffeeshops te gedogen. Van feitelijke regulering is geen sprake: internationale verdragen verbieden immers nog steeds formele decriminalisering, waardoor ook hier moet worden gewerkt op grond van het opportuniteitsbeginsel en de keuze om niet te vervolgen. De wet- en regelgeving voorziet, aldus het wetsontwerp, dus louter formeel in *“experimenten met als doel om te bezien of en hoe op kwaliteit gecontroleerde wiet gedecriminaliseerd (sic) aan de coffeeshops toegeleverd kan worden en wat de effecten hiervan zijn”*. Voor deze experimenten konden gemeenten zich aanmelden, wat een aanzienlijk aantal heeft gedaan, en deze worden op het moment van schrijven voorbereid. Het experiment zal worden uitgevoerd in zes tot tien (middel)grote gemeenten voor een periode van vier jaar en zal, als de beide Kamers akkoord gaan, starten in 2020. Het is de bedoeling dat in elk van die gemeenten tenminste één teler een vergunning gaat krijgen. Zeer waarschijnlijk worden dat er echter (veel) meer, aangezien de coffeeshopbranche al het bezwaar maakte dat hun aanbod te gevarieerd is voor slechts een toeleverancier om erin te kunnen voorzien.

Een belangrijke reden voor de proef is dat vanuit het lokale bestuur al een aantal jaren een sterke lobby is gevoerd, waarbij werd aangehaald dat de huidige situatie problemen oplevert voor de openbare orde en veiligheid, de volksgezondheid en het tegengaan van ondermijnende criminaliteit. Daarnaast lijken voor anderen vooral morele argumenten mee te spelen. Maatschappelijk zou tegen hasjiesj en marihuana nauwelijks nog weerstand bestaan en ook de schadelijkheid zou binnen acceptabele grenzen vallen. Het verminderen van de schadelijkheid is overigens ook een argument voor het gedogen van de teelt, omdat daarmee het THC-gehalte beter kan worden gelimiteerd en het gebruik van allerlei zware bestrijdingsmiddelen worden tegengegaan. Ook wordt gesteld dat er dan waarschuwingen op het product kunnen worden geplakt, zoals bij sigaretten en alcohol gebeurt, ofschoon dat in principe niets te maken heeft met het feit dat de wiet in een gedoogsituatie is gekweekt: het zou nu ook al kunnen.

Het voert te ver om hier het hele plan tot in detail te bespreken. Belangrijk is om te beperken tot de vraag of het sluiten van de coffeeshopketen naar verwachting zal leiden tot een vermindering van de criminaliteitsproblemen, en de grootschalige illegale wietkwekerij in het bijzonder. Men moet zich hierbij vooral realiseren dat het gaat om een experiment. Er zijn 103 coffeeshopgemeenten in Nederland en de proef gaat slechts plaatsvinden in zes à tien daarvan, waarbij een spreiding tussen grote en kleine gemeenten in het hele land moet worden aangehouden. Dat alleen al maakt dat het effect op de totale illegale productie beperkt zal zijn, zelfs wanneer louter wordt gekeken naar de toelevering aan de coffeeshops. Kwekers in de experimentgemeenten die niet in aanmerking komen voor een vergunning kunnen hun oogsten nog altijd eenvoudig elders kwijttraken, aan coffeeshops in gemeenten die niet aan het experiment deelnemen, maar anders ook aan exporteurs.

Het voorstel kent bovendien nog tal van open einden. Zo kan het feit dat de experimenten tijdelijk zullen zijn, waarna wordt teruggekeerd naar de oude situatie, forse invloed gaan hebben. Welke ervaren wietkweker zal in dat licht de overheid voldoende vertrouwen om zich bekend te maken door een vergunning aan te vragen? Is hij dan zijn inkomstenbron kwijt als de experimenten weer worden beëindigd? Terugkeren naar de illegaliteit wordt dan immers moeilijk. Krijgt de vergunningvrager die voorheen altijd in de onderwereld actief is geweest volledige immuniteit ten aanzien van eerder gepleegde strafbare feiten, illegale inkomsten en eventueel genoten uitkeringen? Zullen ervaren kwekers om die redenen wellicht proberen om blanco strolieden naar voren te schuiven, waardoor het

---

<sup>230</sup> Bruinsma, Ceulen & Spapens, 2018.

experiment al direct in een schimmige sfeer belandt? Of zullen juist onervaren nieuwkomers vergunningen gaan aanvragen? Hoe moet in dat geval de kwaliteit en variëteit van het product worden gegarandeerd? Wat gebeurt er als de coffeeshops zich beklagen over inferieure kwaliteit, of (tijdelijk) onvoldoende aanvoer? Het zijn slechts enkele vragen waarop nog geen duidelijk antwoord voorhanden is, maar die mede gaan bepalen of het experiment enige invloed zal hebben op de problematiek van ondermijning. Voorlopig zijn de voortekenen niet erg gunstig.

### **3.6 Besluit**

Dit hoofdstuk heeft laten zien dat vanaf omstreeks 2012 de aanpak van wat ondermijnende criminaliteit is gaan heten, in met name het werkgebied van de provincie Noord-Brabant en even later ook Zeeland, sterk is geïntensiveerd. De ontwikkelingen in Limburg bleven daarbij wat achter, hoewel de provincie wel een 'ondermijningsteam' van 50fte bij de politie kreeg (de overige 75fte gingen naar Brabant/Zeeland). De noodzaak van die intensivering werd vooral duidelijk doordat het criminele milieu steeds brutaler werd in het bedreigen van vooral lokale bestuurders, maar ook officieren van justitie. Dat kan wellicht worden toegeschreven aan het feit dat de overheid het misdaadmilieu het vuur nader aan de schenen begon te leggen, maar het valt ook niet uit te sluiten dat criminelen zich steeds onaantastbaarder zijn gaan voelen.

De strategie van de Taskforce BZ om te werken met zoveel mogelijk 'korte klappen' en omvangrijke en moeizame strafprocessen waar mogelijk te vermijden, is niet helemaal zonder kritiek. Er mag echter worden aangenomen dat de lawine aan interventies wel degelijk de nodige onrust in het criminele milieu heeft gezaaid, ook al vloeiden er weinig tot geen langdurige gevangenisstraffen voor kopstukken uit voort. Ook het reservoir aan meer eenvoudige criminele uitvoerders is niet onuitputtelijk en het consequent treffen van de kleine krabbelaars heeft eveneens een effect op criminele processen. Zelfs een simpele drugskoerier is niet altijd eenvoudig te vervangen. De integrale benadering van ondermijnende criminaliteit is in Noord-Brabant en Zeeland inmiddels gemeengoed en er zijn nog maar weinig autoriteiten te vinden die niet overtuigd zijn van het feit dat er een criminaliteitsprobleem bestaat.

In dat licht blijkt het wel een uitdaging om die inspanning vol te houden. In Nederland bestaat gewoonlijk een afkeer van het treffen van speciale organisatorische voorzieningen voor specifieke problemen en deze worden dan ook liefst maar voor korte tijd, als de nood echt het hoogst is, getroffen. Dat was het geval bij de Taskforce en eerder ook bij de USD. Ook het besluit in 2017 van de lokale politiechef van de eenheid Zeeland-West-Brabant om zonder redenen het JHT-West op te heffen, en te 'vergeten' om de Belgische en Franse autoriteiten daarvan in kennis te stellen, is symptomatisch. Er zou toch op zijn minst nader onderzoek moeten hebben plaatsgevonden om na te gaan of dat team, vanwege het afgenomen drugstoerisme, geen toegevoegde waarde meer had. Het gevaar is steeds dat die specifieke voorzieningen te vroeg worden afgebouwd en van de 'inbedding van de activiteiten in de normale structuren' weinig terecht komt.

We kunnen constateren dat de invoering van het I-criterium in Zuid-Nederland een wezenlijke verandering, en vanuit Nederlands perspectief een succes, heeft betekend. De logica schreef voor dat het voor drugstoeristen geen zin meer had om een reis naar Nederland te ondernemen om aldaar de middelen bij een illegale dealer te moeten aanschaffen, terwijl datzelfde veel dichterbij in eigen land ook kon. Dat was dan ook precies de keuze die ze maakten. De keerzijde van de medaille is dat, zoals later nog zal worden aangehaald, dezelfde drugs voortaan door Nederlandse criminelen in België worden bezorgd.

Tot slot blijft de 'wetspagaat' die in het besluit van het voorgaande hoofdstuk werd beschreven, zich tot op zekere hoogte manifesteren. De motivering van de recente vrijspraak van een growshopuitbater wijst daarop, maar ook het feit dat de Tilburgse burgemeester heeft toegegeven aan druk vanuit de coffeeshopbranche om het I-criterium niet langer te handhaven, is er een symptoom van. Ook bij de voorgenomen experimenten met gedoogde wietteelt voor de coffeeshops ligt vermoedelijk nog een

moeilijke discussie in het verschiet, wanneer de praktische details moeten worden ingevuld. Het blijft een lastig laveren tussen het repressief aanpakken van de problemen die het gedoogbeleid en de wietteelt veroorzaken enerzijds en anderzijds het morele ongemak daarvan in het licht van de overtuiging van velen, dat er eigenlijk geen gegronde redenen meer zijn om hasjiesj en marihuana niet volledig te decriminaliseren.





---

## HOOFDSTUK 4

---

# DE ACTUELE SITUATIE OP DE BELGISCHE ILLEGALE DRUGSMARKTEN EN DE LINK MET NEDERLAND

### Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middeleer

Charlotte Colman

### Tilburg University

Toine Spapens

Stephan Van Nimwegen

Rik Ceulen

Sabine Gerbrands



## **4. DE ACTUELE SITUATIE OP DE BELGISCHE ILLEGALE DRUGSMARKTEN EN DE LINK MET NEDERLAND**

### **4.1 Inleiding**

Na de historische beschrijving van (voornamelijk) de Nederlandse ontwikkeling van de drugsproblematiek en de beleidsmatige reacties hierop in de voorgaande hoofdstukken, schetst dit hoofdstuk de huidige stand van zaken op de Belgische illegale drugsmarkten, waarbij specifiek naar de cannabismarkt, de synthetische drugsmarkt (echelons productie en detailhandel) en de cocaïnemarkt (echelons tussenhandel en detailhandel) gekeken wordt. Dit hoofdstuk gaat vooral na hoe deze verschillende illegale drugsmarkten in België functioneren en welke connecties zij hebben met hun Nederlandse tegenhangers. Het uiteindelijke doel is na te gaan hoe de Belgische en Nederlandse illegale drugsmarkten met elkaar interageren, om vervolgens, na een vergelijking met de historiek, te besluiten of er sprake kan zijn van een verschuiving dan wel expansie van (bepaalde delen van) de illegale drugsmarkten.

De informatie in dit hoofdstuk werd enerzijds verzameld via kwalitatieve interviews met professionele sleutelfiguren uit Nederland en België, en anderzijds via een analyse van parketdossiers in Nederland en België<sup>231</sup>. Tijdens de interviews kwamen in beide landen alle betrokken illegale drugsmarkten aan bod. Terwijl de dossierstudie in België zich enkel toespitste op het niveau van de tussenhandel van cocaïne, behandelde de dossierstudie in Nederland daarentegen alle betrokken illegale drugsmarkten. Indien nodig, werd de informatie uit de interviews en de dossierstudie aangevuld met gegevens uit de literatuurstudie en met cijfermateriaal. Hierbij moet nogmaals benadrukt worden dat het Belgisch perspectief in dit hoofdstuk primeert. De Nederlandse vaststellingen gelden louter als aanvulling op de Belgische bevindingen.

Achtereenvolgens worden in dit hoofdstuk de cannabismarkt (4.2), de synthetische drugsmarkt (4.3) en de cocaïnemarkt (4.4) besproken. Iedere beschrijving wordt voorafgegaan door een summier overzicht van de centrale bevindingen. Daarna volgt een bespreking van de (al dan niet aanwezige) aanpak en reactie van de Belgische autoriteiten op deze illegale drugsmarkten (4.5). Paragraaf 4.6 besluit dit hoofdstuk met een korte reflectie op de bevindingen.

---

<sup>231</sup> In dit hoofdstuk wordt bij iedere bewering duidelijk verwezen naar het bronmateriaal uit het kwalitatieve onderzoek, namelijk een interview of een specifiek dossier. Uitleg over de codering van deze bronnen is terug te vinden in bijlage 1.

## 4.2 Cannabismarkt

### Centrale bevindingen cannabisteelt en –detailhandel

- Tot 2000 werd het overgrote deel van de in België beschikbare cannabis in Nederland geproduceerd. Nadien begon de professionele productie zich te verspreiden naar België. Het fenomeen van de cannabisteelt strekt zich vandaag uit over het volledige Belgische grondgebied, inclusief Wallonië, hoewel de gerechtelijke arrondissementen Limburg en Antwerpen kunnen beschouwd worden als de hotspots van dit fenomeen.
- De professionele cannabisteelt in België wordt vooral gedomineerd door Nederlandse organisatoren. Alsmear meer criminele organisaties, van allerhande afkomst, starten echter met de professionele cannabisteelt, al dan niet ter financiering van andere criminele activiteiten. Door de kennisverspreiding die doorheen de jaren plaatsvond, wordt de markt dus niet enkel meer gedomineerd door criminele organisaties uit Nederland. Zo komen vaker multinationale criminele samenwerkingsverbanden aan de oppervlakte.
- De cannabisteelt wordt steeds professioneler. Dit blijkt onder andere uit de flexibiliteit van criminele organisaties, de technologische vooruitgang van het kweekmateriaal en de toenemende grootte van de plantages en de teeltcapaciteit. De mate van professionaliteit hangt veelal sterk samen met de aanwezigheid van een Nederlandse connectie (materiaal, afzetmarkt etc.): hoe groter de plantage, hoe groter de kans dat er een link is met Nederland.
- Het merendeel van het kweekmateriaal blijft afkomstig uit Nederland, waar de ‘voormalige’ growshops actief blijven. Toch komt het fenomeen van de growshops ook in België opzetten, al blijft het momenteel nog onduidelijk of bij deze growshops een Nederlandse connectie kan geïdentificeerd worden.
- De oogst van de professionele cannabisteelt in België is in grote mate bestemd voor Nederland, waar growshops en coffeeshops een dankbare afzetmarkt vormen. Daarnaast fungeert Nederland ook als distributiecentrum waar de geïmporteerde cannabis wordt verwerkt en terug uitgevoerd.
- Het Nederlandse I-criterium veranderde de cannabisdetailhandel in die mate dat Belgische gebruikers, naast de coffeeshops die het i-criterium niet hanteren, zich tot alternatieve verkoopkanalen moeten wenden. Nederlandse leveranciers trachten hierop in te spelen door het (Nederlandse) aanbod naar de (Belgische) vraag te brengen, via de online verkoop en via koeriers.

### 4.2.1 Professionele cannabisproductie

De hiernavolgende beschrijving van de Belgische cannabisproductiemarkt focust zich louter op de professionele (of bedrijfsmatige) teelt, en dus niet op de kleinschalige teelt voor eigen gebruik. Volgens Het Nationaal Veiligheidsplan 2016-2019 verstaat men onder de professionele en commerciële cannabisproductie:

- *het zonder vergunning kweken van ten minste 50 cannabisplanten met het oog op de handel, de distributie en/of de uitvoer van de planten, van delen ervan of van de oogsten;*
- *het zonder vergunning kweken van stekken van cannabisplanten;*

- *het bewust ter beschikking stellen of inrichten van een lokaal voor de kweek en/of het aanleveren van de nodige materialen, knowhow en andere noodzakelijke voorzieningen, inclusief zaden en stekken*<sup>232</sup>

De indicatoren die tijdens de interviews met professionele sleutelfiguren bevroegd werden, focusten dan ook vooral op de professionele segmenten van de markt waarin criminele organisaties een centrale rol vervullen. Dit neemt echter niet weg dat tijdens de interviews ook informatie over kleinschaligere plantages aan bod kwam.

Er wordt achtereenvolgens dieper ingegaan op de beeldvorming van de cannabisproductie in België (4.2.1.1), de criminele organisaties en actoren die actief zijn op deze markt (4.2.1.2) en het productieproces (4.2.1.3).

#### 4.2.1.1 Evolutie en geografische spreiding

Het historisch overzicht beschreef reeds dat tot de eeuwwisseling het merendeel van de in België beschikbare cannabis, ongeveer negentig procent, in Nederland geproduceerd werd. Nadien begon de productie zich te verspreiden naar België.<sup>233</sup> Tijdens de interviews haalden de Belgische politionele respondenten aan dat **vooral sinds 2007 meer plantages opdoken in België**. Er zou zelfs sprake geweest zijn van een ware toevloed.<sup>234</sup> Dit beeld moet enigszins genuanceerd worden, zo leert cijfermateriaal ons (figuur 2). Het aantal ontmantelde cannabisplantages in België is sinds 2007 effectief gestegen, maar de sterke stijging in dat jaar (met maar liefst 89% ten opzichte van 2006) kan te wijten zijn aan de optimalisering van de registratie van ontmantelde cannabisplantages door de federale politie, namelijk bij de dienst Drugs van de *Centrale Directie voor de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit* (DJSOC/Drugs). Bovendien vond tussen 2005 en 2015 een verzesvoudiging plaats van het totaal aantal ontmantelde plantages in België (van 172 in 2005 naar 1257 in 2015). Niet alleen in 2007, maar in de hele periode 2005-2010 was er sprake van een toevloed. De toename van het aantal ontmantelde plantages sinds 2005 zou, samen met de expansie van het Nederlandse ondernemerschap, vooral een geval van risicospreiding geweest zijn.<sup>235</sup>

**Sinds 2010 verloopt de toename van het aantal ontmantelde plantages echter meer gestaag.** Waar dit aantal tussen 2005 en 2010 steeg met een jaarlijks gemiddelde van 44%, vlakke deze stijging tussen 2010 en 2015 af naar een jaarlijks gemiddelde van 5%. Enkel in 2011 en 2013 (plus 9%) viel enigszins nog een hogere stijging te noteren. Dit kan mogelijk verklaard worden door de invoering van het I-criterium in Nederland in 2012, waardoor de stroom van drugstoeristen naar Nederland deels drooggelegd werd. Enerzijds begonnen voormalige Belgische drugstoeristen via thuisteelt in hun eigen voorraad te voorzien, zodat ze zich niet meer naar Nederland moesten verplaatsen om hun gebruikershoeveelheid aan te kopen.<sup>236</sup> Anderzijds zorgde het I-criterium er volgens sommige politionele respondenten<sup>237</sup> voor dat Nederlandse betrokkenen nog meer baat leken te hebben bij het opzetten van cannabiswekerijen in België, namelijk om de Belgische binnenlandse markt te bevoorraden.<sup>238</sup>

<sup>232</sup> Nationaal Veiligheidsplan, 2016, p.45.

<sup>233</sup> Sleiman & Sartor, 2002, p.53.

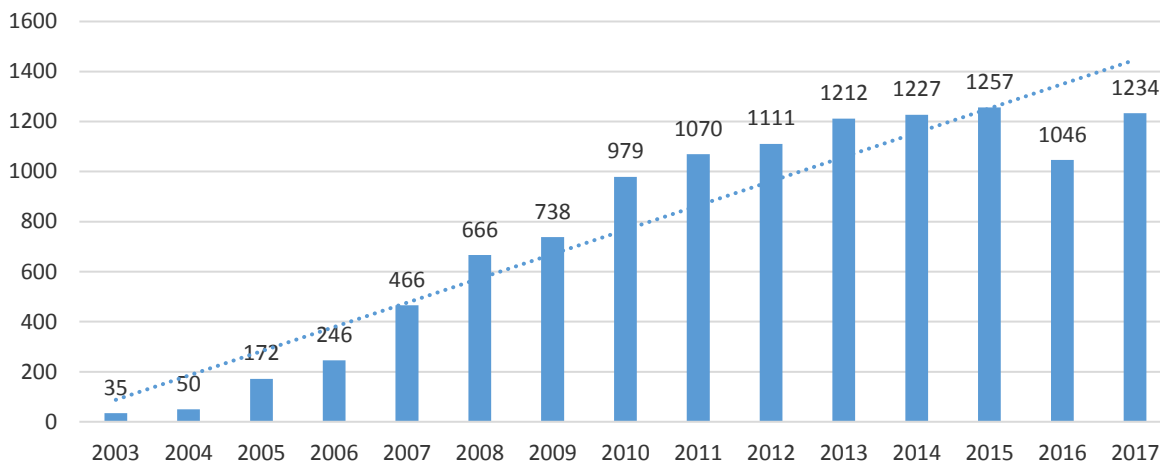
<sup>234</sup> Int-FP-6; -11; -18.

<sup>235</sup> Int-TF-8.

<sup>236</sup> Int-LP-1; -9; -21; dossier LI-13-01. Zie ook Van der Torre et al., 2013, p.61; Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.57, 59; Federale Politie, 2016, p.101.

<sup>237</sup> Int-LP-1.

<sup>238</sup> Van der Torre et al., 2013, p.61.



**Figuur 2: Aantal ontdekte cannabisplantages in België, 2003-2017<sup>239</sup>**

**Na de stijging van het aantal ontmantelde cannabisplantages in de periode 2003-2013, vond in 2014-2015 een stagnatie plaats.** In 2016 liet de federale politie zelfs een daling optekenen van bijna 17% ten opzichte van het jaar voordien. Men ontdekte ‘slechts’ 1046 plantages. Deze daling vond (in verhouding tot het totaal aantal plantages) vooral plaats in de gerechtelijke arrondissementen Limburg, Antwerpen en Oost-Vlaanderen, en zou grotendeels te wijten zijn aan een uitbreiding van het takenpakket van de Belgische politiediensten, dit vooral in de strijd tegen terreur. In 2017 steeg het aantal ontmantelde plantages echter opnieuw naar een meer ‘normaal’ niveau. Ten opzichte van 2016 betekende dit een stijging van 18%.

*“Ik geloof niet dat de weerspiegeling van dat cijfer, van een daling, dat dat ook het effectieve verhaal is. Nee. Dat is gewoon ten gevolge van. (...) Dat dat zich dan wel vertaalt in de resultaten en in minder vaststellingen, dat is logisch. (...) De drugscapaciteit is overal gedaald en wordt niet aangevuld. En dat vertaalt zich in de vaststellingen.”<sup>240</sup>*

Aanvankelijk leken cannabisplantages enkel in de Belgisch-Nederlandse grensregio op te duiken, met de toenmalige arrondissementen Tongeren<sup>241</sup> en Turnhout als koplopers.<sup>242</sup> Vanaf 2007 ging de cannabisteelt zich echter **verspreiden over het volledige Belgische grondgebied** (figuur 3). Er werden bijvoorbeeld meer en meer plantages ontdekt in Luik.<sup>243</sup> Volgens interviews afgenomen in het kader van de Drugsscan in Bergen op Zoom – Roosendaal (NL) in 2012, verklaarden Belgische politiefunctionarissen dat de aanscherpingen van het drugsbeleid in Nederland, de risicospreiding door drugshandelaren, de criminele concurrentie en de verscherpte aanpak in Antwerpen de cannabiskwekerijen naar Zuid-België verplaatsten.<sup>244</sup> De federale politie was er zich toen dan ook al van bewust dat in deze regio veel mogelijkheden waren om plantages te bouwen.<sup>245</sup> In Wallonië bevinden zich namelijk uitgestrekte gebieden, leegstaande panden<sup>246</sup> en is er de nabijheid van Franse en Belgische steden met veel softdruggebruikers.<sup>247</sup>

<sup>239</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>240</sup> Int-FP-18.

<sup>241</sup> In de voormalige politiezone Noordoost-Limburg (Bree, Bocholt, Kinrooi, Meeuwen-Gruitrode) zou de recherche nog steeds voor tachtig procent van haar tijd bezig zijn met de strijd tegen de cannabisteelt (Int-LP-9).

<sup>242</sup> Spapens, 2008, p.99-116.

<sup>243</sup> Police fédérale, 2007; Baumans, 2008.

<sup>244</sup> Vanhove, Van Damme, Surmont, van Puyenbroeck & De Ruyver, 2012; Beke, van der Torre & Keijzer, 2012, p.19.

<sup>245</sup> Police fédérale, 2007; Baumans, 2008.

<sup>246</sup> Int-FP-34.

<sup>247</sup> Beke et al., 2012, p.19.



**Figuur 3:** Spreiding van het aantal ontdekte cannabisplantages in België, 2017<sup>248</sup>

**Actueel blijft geen enkel gerechtelijk arrondissement in België gevrijwaard van de problematiek van de cannabisproductie**, ondanks de nog steeds overheersende concentratie van plantages in het noorden van het land.<sup>249</sup> De redenen voor een expansie van het Nederlands ondernemerschap die eerder opgesomd werden, lijken actueel nog steeds in grote mate van toepassing te zijn, zo blijkt uit de interviews met verschillende professionele actoren. Zowel de repressievere aanpak in Nederland<sup>250</sup>, als de grote criminele concurrentie<sup>251</sup> worden vermeld. Verder haalt men naast de risicospreiding ook de goed georganiseerde Belgisch-Nederlandse criminele samenwerking opnieuw aan<sup>252,253</sup>

Momenteel heerst bij politie en justitie nog steeds de indruk dat **het fenomeen als het ware geografisch naar beneden geschoven is**. Zo stellen respondenten dat Wallonië vaker op de radar komt<sup>254</sup> en is men bijvoorbeeld op de hoogte van belangrijke Limburgse actoren die in Wallonië plantages starten<sup>255</sup>. Daarnaast uit deze expansie, die men beschrijft als “een olievlek”<sup>256</sup>, zich eveneens in de politionele statistieken van het Waalse landsgedeelte. Hoewel men in het gerechtelijk arrondissement Luik op het moment van de bevraging (juni 2017) toch eerder sprak van een constante in het aantal ontmantelde plantages sinds 2013-2014<sup>257</sup>, kende dit aantal volgens de statistieken van 2017 een stijging van 83% ten opzichte van 2016. Algemeen kenden de gerechtelijke arrondissementen in het Waalse landsgedeelte in 2017 een sterkere gemiddelde stijging van het aantal ontmantelde plantages (78%) dan de gerechtelijke arrondissementen in Vlaanderen (3%). Deze stijging deed zich in 2016 al voor in de gerechtelijke arrondissementen Henegouwen<sup>258</sup> en Namen<sup>259</sup>, ondanks de toenmalige daling van het aantal ontdekte plantages op nationaal niveau (figuur 4).

<sup>248</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>249</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.60-61; Federale Politie, 2016, p.102.

<sup>250</sup> Int-FP-6; -18; Int-LP-9; -19.

<sup>251</sup> Int-FP-6.

<sup>252</sup> Int-FP-6; Int-J-30.

<sup>253</sup> Bovenkerk & Hogewind, 2003; Spapens et al., 2007.

<sup>254</sup> Int-FP-11; Int-J-14; Int-LP-16.

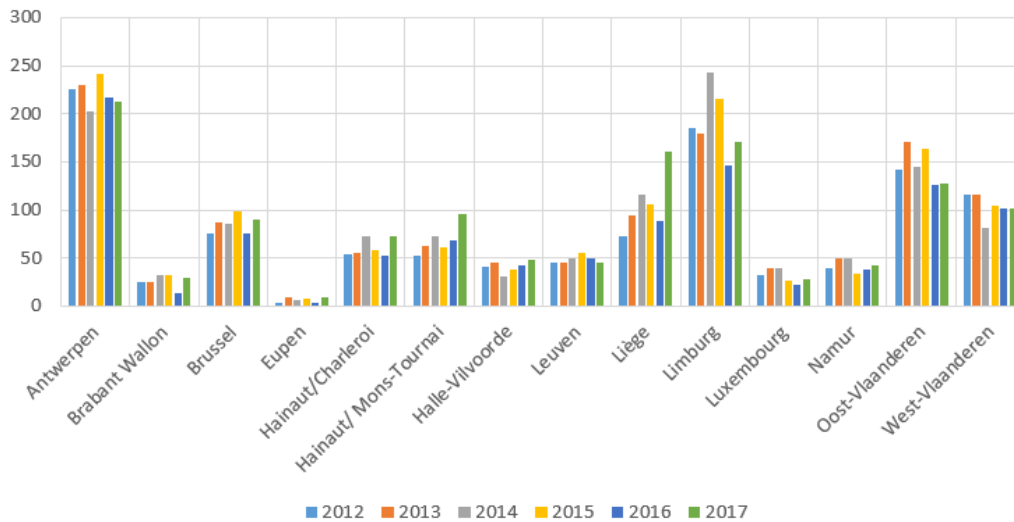
<sup>255</sup> Int-J-14.

<sup>256</sup> Int-FP-11.

<sup>257</sup> Int-FP-15.

<sup>258</sup> 107 plantages in 2012, 119 in 2013, 146 in 2014, 119 in 2015, 122 in 2016 en 169 in 2017.

<sup>259</sup> 40 in 2012, 50 in 2013, 49 in 2014, 34 in 2015, 38 in 2016 en 42 in 2017.



**Figuur 4: Spreiding van het aantal ontdekte cannabisplantages in België per gerechtelijk arrondissement, 2012-2017<sup>260</sup>**

Deze specifieke expansie naar Wallonië, die vanaf 2010 echt merkbaar was<sup>261</sup>, kan mede veroorzaakt zijn door de hoge druk die men sindsdien in Zuid-Nederland voert, onder andere via de Taskforce Brabant-Zeeland.<sup>262</sup> In haar voortgangsrapportage van de periode oktober 2014 – juni 2015 signaleerde deze Taskforce namelijk dat her en der niet alleen melding gemaakt werd van verschuivingseffecten van de cannabisteelt naar andere plaatsen in Nederland, maar ook naar België. Dit waren volgens hen de eerste signalen dat de aanpak van de ondermijnende criminaliteit in Brabant en Zeeland zijn vruchten begon af te werpen.<sup>263</sup> Desondanks lijkt de aanwezigheid van de cannabisteelt op basis van de politionele statistieken nog steeds minder opmerkelijk in Wallonië dan in Vlaanderen. Volgens een respondent kan dit te maken hebben met de mate waarin overheden tewerk gaan in het Waalse landsgedeelte.<sup>264</sup>

*“En misschien de controle van overheden. Dat er misschien toch een andere manier van omgang is. Het ligt misschien gevoelig, maar dat er in het Vlaamse landsgedeelte anders wordt omgegaan met de inschrijving van mensen, de controle van plaatsen etc. Een beetje nonchalanter. (...) En dat is misschien niet alleen van de overheden, maar ook van de lokale bevolking zelf. Een Vlaming die iets meer ligt te kijken in de tuin van de andere of alles daar op de correcte manier neergezet wordt, terwijl in Wallonië... Ils s'en foutent.”<sup>265</sup>*

**Momenteel is de productie van cannabis in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen en Limburg nog steeds oververtegenwoordigd ten opzichte van de rest van België.** Zo blijkt uit het jaarverslag van de Federale Gerechtelijke Politie (FGP) Limburg dat in 2015 iets meer dan 17% van het aantal ontmantelde plantages in België zich in Limburg bevindt. Bij het aantal plantages met meer dan vijftig planten gaat het zelfs om bijna een kwart van het aantal ontmantelde plantages in België.<sup>266</sup> Een professionele sleutelfiguur verwoordde het als volgt:

<sup>260</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>261</sup> Int-FP-15.

<sup>262</sup> Vanhove et al., 2012, p.64.

<sup>263</sup> Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 11.2014-06.2015.

<sup>264</sup> Int-FP-34.

<sup>265</sup> Int-FP-34.

<sup>266</sup> Federale Politie Limburg, 2017, p.12.



*“Dat is echt een pest. Dat is overal. Dat is zo veelvuldig, cannabisplantages, dat het bijna een fait divers geworden is.”<sup>267</sup>*

Ten slotte werd in de interviews met professionele actoren aangehaald dat **mogelijk niet alleen de evolutie van het fenomeen van de cannabisplantages een invloed heeft op de statistieken van het aantal ontmantelde plantages**. Statistieken zijn namelijk allesbehalve zaligmakend en beschrijven het totaalpakket van het fenomeen niet. Als de inzet van politie en justitie in de strijd tegen de cannabisteelt daalt, ten gevolge van een focus op andere taken, zullen de statistieken automatisch dalen.<sup>268</sup> De federale politie schat het *dark number* inzake cannabisplantages tussen de 50% en 65%.<sup>269</sup> Verder dient men ook rekening te houden met onderlinge verschillen tussen databanken. De databank van DJSOC/Drugs bevat zo maar liefst dubbel zoveel ontmantelde plantages als de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG). Men vermoedt dat de oorzaak hiervoor ligt bij een foute indeling (of ‘vatting’) van misdrijven in de ANG door de optredende politiediensten. Om te anticiperen op deze foute indeling, voedt DJSOC/Drugs zijn eigen statistieken van het aantal ontmantelde plantages met informatie<sup>270</sup> van het Arrondissementeel Informatiekruispunt (AIK).<sup>271</sup> Tot slot zijn er ook twijfels bij de kwaliteit van de nationale politionele cijfers. Een gebrekkige capaciteit bij DJSOC/Drugs zou hier een rol kunnen spelen, namelijk door een ondercapaciteit kan moeilijk nagegaan worden of de kwaliteit van het ingevoerde cijfermateriaal optimaal is.<sup>272</sup>

#### 4.2.1.2 Criminele betrokkenen

Alvorens dieper in te gaan op de verschillende aspecten van de professionele cannabisteelt in België, worden de criminele organisaties en actoren die actief zijn in deze teelt kort geschetst. Het is namelijk van belang om een zicht te hebben op de structuur van deze betrokken criminele organisaties, alsook op de samenstelling ervan en op de verschillende rollen van de criminele actoren, om duidelijk de betrokkenheid van Belgische en Nederlandse actoren te kunnen identificeren.

In de professionele cannabisteelt zou zelden tot nooit sprake zijn van onafhankelijke daders die instaan voor het volledige productieproces.<sup>273</sup> Toch blijkt uit eerder onderzoek dat er weinig wetenschappelijk onderbouwde informatie beschikbaar is over criminele organisaties die betrokken zijn bij de professionele cannabisteelt in België.<sup>274</sup> Gezien de link tussen de Belgische en Nederlandse cannabismarkt, wordt daarom vaak verwezen naar de situatie in Nederland.<sup>275</sup> In Nederland is het beeld van de criminele organisaties of samenwerkingsverbanden in de professionele cannabisteelt de laatste tien jaar nog niet drastisch veranderd.<sup>276</sup> Naast de aanwezigheid van meer traditionele (hiërarchische) groeperingen<sup>277</sup>, moeten criminele organisaties aanschouwd worden als flexibele sociale netwerken die onderling een collectief vormen<sup>278</sup>. De samenstelling van deze groepen of netwerken is vaak een zeer dynamisch gegeven, gestuurd door opportuniteiten, criminele competitie of beleidsmaatregelen.<sup>279</sup> Dit beeld werd eveneens erkend door de bevraagde professionele actoren.<sup>280</sup>

---

<sup>267</sup> Int-FP-11.

<sup>268</sup> Int-FP-18.

<sup>269</sup> Federale Politie, 2016, p.102.

<sup>270</sup> Volgens de fiche B42 van de ministeriële omzendbrief MFO-3 moet de optredende politiedienst een kopie van het pv verzenden aan het AIK, dat op zijn beurt een afschrift van deze kopie aan DJSOC/Drugs bezorgt.

<sup>271</sup> Int-FP-6.

<sup>272</sup> Int-FP-18.

<sup>273</sup> De Ruyver, Vereecke & Kazadi Tshikala, 2016.

<sup>274</sup> Decorte et al., 2014, p.18.

<sup>275</sup> Decorte et al., 2014, p.18.

<sup>276</sup> Jansen, 2012, p.86-87.

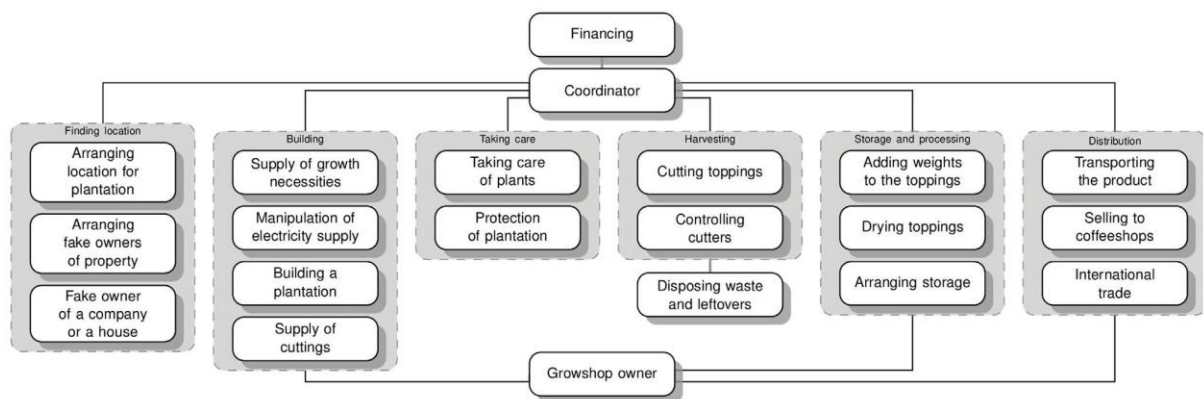
<sup>277</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.47.

<sup>278</sup> Duijn, Kashirin & Sloot, 2014, p.1. Zie ook United Nations Office on Drugs and Crime, 2010; Sparrow, 1991, 251-274; Klerks, 2001, 53-65; Krebs, 2001, 43-52; Natarajan, 2006, 171-192; Morselli, 2009; Spapens, 2010, 185-215.

<sup>279</sup> Duijn et al., 2014, p.2. Zie ook Morselli, 2009.

<sup>280</sup> Int-FP-11; Int-LP-21.

In navolging van de Nederlandse situatie, zouden in België drie types van organisatiestructuren te onderscheiden zijn: piramidestructuren, losse samenwerkingsverbanden (tussen telers onderling) en samenwerkingsverbanden met een doorgedreven taakverdeling onder leiding van één of meer organisatoren.<sup>281</sup> In het laatste geval is sprake van **een cellulaire structuur met een dienstenaanbod** (figuur 5). In dergelijke structuur bestaat iedere cel uit een of meer personen die, al dan niet aan verschillende organisaties<sup>282</sup>, een bepaalde expertise kunnen aanbieden en elk hun specifieke taak hebben.<sup>283</sup> Deze taken zijn zeer strikt verdeeld.<sup>284</sup> Zo zetten organisaties ‘werkploegen’ in, waarbij de ene ploeg bijvoorbeeld instaat voor de opbouw van de plantage en de andere voor het onderhoud.<sup>285</sup>



**Figuur 5:** De verschillende componenten van de georganiseerde cannabisteelt<sup>286</sup>

Dergelijke taakverdeling, waarbij verschillende cellen samenwerken, maakt criminele netwerken bijzonder flexibel en daardoor ook zeer weerbaar tegen externe invloeden, zoals de aanpak van autoriteiten. De efficiëntie van criminele netwerken zou zelfs toenemen naarmate autoriteiten de criminele keten trachten te ontwrichten.<sup>287</sup> Onderzoek toonde namelijk aan dat het structureel aanpakken van een crimineel drugsnetwerk over een langere periode de activiteiten van dit netwerk helemaal niet vermindert, maar dat het netwerk haar structuur aanpast in functie van de overheidsaanpak.<sup>288</sup> Toch zou de efficiëntie van criminele netwerken na verloop van tijd (parallel aan het aantal overheidsinterventies) afnemen wanneer overheidsinterventies focussen op het wegnemen van betrokkenen met een specialisatie, zoals elektriciens. Pogingen van het netwerk om zich na overheidsinterventies te herstellen, door vervanging van deze specialisten, maakt haar activiteiten namelijk beter zichtbaar, wat op termijn in het voordeel van de autoriteiten speelt.<sup>289</sup> Daarnaast creëert de specifieke expertise van criminele betrokkenen ook mogelijkheden voor de autoriteiten.<sup>290</sup> Als de autoriteiten op de hoogte zijn van de specialisatie van een bepaalde betrokkene, kan deze persoon mogelijk gelinkt worden aan andere cannabisplantages waar een zelfde modus operandi gehanteerd wordt.

De **aansturing van criminele netwerken** kan vervolgens op diverse manieren plaatsvinden. Verschillende organisatoren kunnen zich min of meer op gelijke hoogte bevinden, terwijl zij een zogenaamde ‘onderlaag’ van hulpkrachten en facilitators aansturen.<sup>291</sup> Zo was er in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen sprake van een organisatie waarbij de kopstukken of

<sup>281</sup> Vanhove et al., 2012, p.123.

<sup>282</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -17; Int-LP-21.

<sup>283</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -17; Int-LP-21.

<sup>284</sup> De Ruyver et al., 2016, p.103. Williams, 2001; Smet et al., 2013, p.119.

<sup>285</sup> Int-LP-21.

<sup>286</sup> Emmet & Broers, 2008; Morselli, 2001; Spapens et al., 2007. Zie Duijn et al., 2014, p.7.

<sup>287</sup> Duijn et al., 2014, p.1. Zie ook Morselli, 2009; Spapens, 2011, 19-40.

<sup>288</sup> Morselli & Petit, 2007, p.109-130.

<sup>289</sup> Duijn et al., 2014, p.1. Zie ook Morselli, 2009; Spapens, 2011, p.40.

<sup>290</sup> Int-LP-21.

<sup>291</sup> Jansen, 2012, p.86-87.

'locatieverantwoordelijken' van de organisatie alle cannabisplantages in hun regio dagelijks kwamen inspecteren. Zo was één iemand verantwoordelijk voor alle plantages in Oost-Vlaanderen en een ander iemand voor de plantages in Limburg. Beide personen werkten dus in een samenwerkingsverband.<sup>292</sup> In het gerechtelijk arrondissement Limburg werd men dan weer geconfronteerd met een hiërarchische organisatie die cannabisplantages beheerde in Nederland, België en Spanje. De leider van de organisatie beschikte over alle contacten om de oogst van de plantages te verkopen en te transporteren. Hij bevond zich in Nederland en werd in elk van de betrokken landen bijgestaan door een luitenant.<sup>293</sup>

Tot slot lijkt ook **de bestaansduur van criminele netwerken** te variëren. Deze hangt vooral af van de rol van de betrokken criminele actoren, aangezien relaties binnen en tussen criminele netwerken aangegaan worden afhankelijk van de opportuniteiten die zich voordoen. Aangezien de professionele cannabismarkt constant in beweging is, zijn (actoren binnen) criminele netwerken genoodzaakt om regelmatig nieuwe samenwerkingen aan te gaan. Organisatoren zullen min of meer voor een langere periode samenwerken, terwijl dit minder het geval is voor de personen die tot de zogenaamde 'onderlaag' behoren (namelijk hulpkrachten en facilitators).<sup>294</sup>

Leden van criminele organisaties betrokken in de professionele cannabissteelt zouden elkaar meestal al lange tijd kennen (vijf tot twintig jaar) en zouden ook al gedurende langere tijd met elkaar samenwerken, al dan niet in de cannabissteelt.<sup>295</sup> De leden van criminele organisaties komen onder andere met elkaar in contact door familierelaties<sup>296</sup>, via de gemeenschap of via een subgroep.<sup>297</sup> Zo werden door sleutelfiguren van de Belgische politie verschillende actieve groepen in de bedrijfsmatige cannabissteelt geïdentificeerd<sup>298</sup>:

- Nederlands-Belgische organisaties
- Noord-Afrikaanse organisaties
- Turks(e)-(-Bulgaarse) organisaties
- South-East Asian (Vietnamese of Chinese) organisaties
- Criminele motorclubs<sup>299</sup>

#### 4.2.1.2.1 Organisatie van de teelt

##### A. Dominantie van Nederlandse criminele actoren

Actueel dient men op basis van de interviews met de professionele sleutelfiguren te concluderen dat in België **vooral criminele actoren uit Nederland de touwtjes van de professionele cannabissteelt in handen** hebben.<sup>300</sup> Belgische politionele en justitiële autoriteiten komen in hun, vaak beperkt, onderzoek naar de bovenbouw van criminele organisaties in de professionele cannabissteelt meestal in Nederland uit, hoewel het voor hen erg moeilijk is om deze bovenbouw ook effectief in beeld te krijgen.<sup>301</sup> Dit werd in eerder onderzoek al aangetoond.<sup>302</sup> In het gerechtelijk arrondissement Limburg slaagde men hier in 2011 voor het eerst in, toen men kon doorstoten naar de top van een Belgisch-Nederlands drugsnetwerk van in totaal achttien verdachten en men hiermee voor het eerst het bewijs leverde dat professionele cannabisplantages in België gerund worden vanuit Nederland.<sup>303</sup>

---

<sup>292</sup> Int-FP-4.

<sup>293</sup> Int-FP-11.

<sup>294</sup> Jansen, 2012, p.87-88.

<sup>295</sup> Jansen, 2012, p.86. Zie ook Malm & Bichler, 2011, p.127.

<sup>296</sup> Smet et al., 2013, p.119.

<sup>297</sup> Jansen, 2012, p.86.

<sup>298</sup> Int-FPLP-3; Int-O-32.

<sup>299</sup> Boerman et al., 2012; Federale Politie, 2016, p.19.

<sup>300</sup> Int-LP-1; -19; -29; Int-J-14; -27; Int-C-28; Int-ZWB-2.

<sup>301</sup> Int-LP-1; Int-FP-11; -18; Int-J-14. Zie ook Smet et al., 2013, p.120.

<sup>302</sup> Decorte et al., 2014, p.18; Fijnaut & De Ruyver, 2008; Spapens & Fijnaut, 2005; Smet et al., 2013, p.120. Zie ook Van Camp, 2008; Federale Politie, 2016, p.18; DGJ/DJP/Drugs, 2008, p.1.

<sup>303</sup> *Gazet van Antwerpen*, "Politie ontmantelt drugsnetwerk: 14 verdachten opgepakt", 21/06/2011.

Volgens cijfermateriaal van de federale politie zou in de periode 2002-2004 14% van de in België geregistreerde verdachten inzake cannabisteelt de Nederlandse nationaliteit gehad hebben.<sup>304</sup> De daaropvolgende jaren bleef het aandeel van Nederlandse (11% in 2017) en Belgische verdachten vrij stabiel (van 72% in 2012 naar 68% in 2017). Deze cijfers komen echter niet overeen met de ervaring van de politionele sleutelfiguren, die vermoeden dat er in 75%<sup>305</sup> tot 99%<sup>306</sup> van alle dossiers over professionele cannabisteelt een link is met Nederland. In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen beweert de federale politie zelfs nog nooit een dossier zonder een Nederlandse connectie behandeld te hebben.<sup>307</sup> Dit werd eerder bevestigd door getuigenissen van Belgische professionele actoren aan de Nederlandse politie, waarin men stelde dat in negentig procent van de in België aangetroffen kwekerijen een link met Nederland aanwezig zou zijn.<sup>308</sup> Dit uit zich onder andere in het identificeren van Nederlandse verhuurfirma's, Nederlandse nummerplaten, Nederlandse knippers en andere Nederlandse betrokkenen die in Nederland gekend zijn voor misdrijven inzake de Opiumwet.<sup>309</sup> Cijfermateriaal uit het gerechtelijk arrondissement Luik zorgt daarentegen toch voor enige nuance. In de periode 2014-2016 bleek in slechts 4% van de dossiers omtrent cannabisteelt verdachten met de Nederlandse nationaliteit betrokken te zijn als organisator van een plantage. Volgens de respondenten werken zij eerder als tussenpersoon en niet zozeer als de draaischijf van de teelt.<sup>310</sup> De reden hiervoor ligt mogelijk bij de taalbarrière die Nederlanders ervaren in Wallonië.

Plantages met honderd à tweehonderd planten<sup>311</sup> of plantages met minder dan vijfhonderd planten<sup>312</sup> lijken wel regelmatig door Belgen alleen te worden opgezet. Vooral bij plantages vanaf vijfhonderd planten zou de link met Nederland quasi onvermijdelijk zijn.<sup>313</sup> Hoe groter de plantage, hoe groter de kans dat er een link is met Nederland<sup>314</sup> en hoe meer de connecties met Nederland in aard en aantal toenemen.<sup>315</sup> Zo zou in 2005 81% van de verdachten in Belgische dossiers van cannabisplantages met meer dan vijfhonderd planten de Nederlandse nationaliteit gehad hebben.<sup>316</sup>

Een gelijkaardig verhaal als bij de nationale overheden is te horen bij Europol, waar men erkent dat Nederlandse betrokkenen een zeer grote rol spelen in de professionele cannabisteelt in andere Europese lidstaten. Men is het echter niet helemaal zeker *“of zij steeds de organisator zijn van de teelt of zij enkel ingeschakeld worden als ‘consultant’”*, en dus geen deel uitmaken van de betrokken criminele organisatie.<sup>317</sup> Ter illustratie kan een onderzoek naar cannabisteelt in Spanje aangehaald worden. Dit onderzoek constateerde dat meer dan 28% van de gearresteerde niet-Spaanse betrokkenen (ongeveer 15% van het totaal aantal gearresteerden) over de Nederlandse nationaliteit beschikte. Deze personen zouden meestal aan het hoofd van de criminele organisatie staan en huren anderen in om plantages op te zetten en te onderhouden. Via een dossier van 2013 toonde dit onderzoek aan dat alle kweekbenodigdheden overgebracht werden vanuit Nederland, net als het professionele personeel. De oogst werd daarop terug naar Nederland gebracht en was voorzien voor de coffeeshops.<sup>318</sup>

Achter de overwegend Nederlandse nationaliteit van de organisatoren, schuilt niettemin een grote verscheidenheid qua origine.<sup>319</sup> De origine zou namelijk voor een zeer sterke connectie zorgen bij de

---

<sup>304</sup> Van der Heijden, 2006, p.43.

<sup>305</sup> Int-FP-18.

<sup>306</sup> Int-LP-1; Int-FP-11.

<sup>307</sup> Int-FP-4.

<sup>308</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.21.

<sup>309</sup> Int-FP-4.

<sup>310</sup> Int-FP-15.

<sup>311</sup> Int-J-14.

<sup>312</sup> Int-LP-12.

<sup>313</sup> Int-LP-12; Int-J-14. Zie ook Soulliaert & Tersago, 2003, p.13-16.

<sup>314</sup> Int-FP-6.

<sup>315</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.61.

<sup>316</sup> Van der Heijden, 2006, p.43.

<sup>317</sup> Int-O-32.

<sup>318</sup> Alvarez, Gamella & Parra, 2016, p.76.

<sup>319</sup> Jansen, 2012, p.81-83.

criminele netwerken die zich inlaten met de professionele cannabisteelt<sup>320</sup>, terwijl de structuur van families eveneens teruggevonden worden in de hiërarchie van deze netwerken.<sup>321</sup>

In België lijken **vooral actoren van Turkse<sup>322</sup> en Marokkaanse origine een voet te hebben in de organisatie en de sturing van de professionele cannabisteelt.**<sup>323</sup> Dit wordt bevestigd door professionele actoren uit de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen<sup>324</sup>, Limburg<sup>325</sup>, Luik<sup>326</sup> en Oost-Vlaanderen<sup>327</sup>. Deze Turkse of Marokkaanse betrokkenen, die zich van oudsher inlaten met de handel in hasj en heroïne, behoren tot de bovenbouw die voor de financiering van de teelt zorgt. Zij zijn afkomstig uit de Nederlandse provincies Noord-Brabant (Tilburg<sup>328</sup>, Breda<sup>329</sup>, Eindhoven<sup>330</sup>, Roosendaal en Bergen op Zoom<sup>331</sup>) en Limburg (Heerlen, Geleen, Sittard<sup>332</sup> en Maastricht), wat gezien de cannabisproblematiek in deze regio's niet verrassend is. Ondanks de oververtegenwoordiging van Zuid-Nederlandse organisatoren, kreeg men in Belgisch Limburg ook reeds te maken met actoren uit de regio Amsterdam<sup>333</sup>, Rotterdam<sup>334</sup> en verder uit het noorden van Nederland.<sup>335</sup>

Uit de Nederlandse dossieranalyse blijkt bovendien dat, op enkele uitzonderingen na, de meeste Nederlandse betrokkenen op een steenworp afstand van de Belgisch-Nederlandse grens wonen. Criminele organisaties maken dan ook handig gebruik van deze grens. Ze zijn zich namelijk goed bewust van de moeilijkheden die deze landsgrens met zich meebrengt. De landsgrens heeft vooral een invloed op de samenwerking tussen Belgische en Nederlandse autoriteiten (politie, justitie, douane).

#### B. Groeiende rol van niet-Nederlandse criminele actoren

In tegenstelling tot de Nederlandse actoren, lijken **Belgen zelden een hogere functie in professionele criminele organisaties** in België te bekleden, wat niet wegneemt dat hierop geen uitzonderingen bestaan. Toch gaan er, ondanks de overweldigende aanwezigheid van Nederlandse organisatoren, bij de FGP Brussel stemmen op dat dit Nederlandse leiderschap lijkt af te zwakken. Initieel bevatte het merendeel van de Brusselse plantages een Nederlandse connectie, waarbij Nederlandse betrokkenen de plantage kwamen opbouwen en oogsten, terwijl actoren uit het Brusselse instonden voor het onderhoud. Actueel identificeert men echter steeds vaker betrokkenen van het lokale criminele milieu, zoals Noord-Afrikaanse of Albanese groepen, die onafhankelijk van Nederlandse actoren van start gaan met de cannabisteelt nadat zij in de loop der jaren voldoende kennis vergaarden. De enorme opbrengsten vormen hun drijfveer, in combinatie met minder strenge straffen, en zij maken gebruik van zo min mogelijk tussenpersonen. Dit wil echter niet zeggen dat zij helemaal geen beroep meer doen op Nederland voor bepaalde stappen in het productieproces. Zo bestaat nog steeds de mogelijkheid dat zij hun materiaal aankopen in Nederland.<sup>336</sup>

*“Hun zelfstandig worden is gewoon een evolutie van de tijd geweest, waarbij ze uiteindelijk de Nederlandse organisatie op zichzelf niet meer nodig hebben om de zaken hier in mekaar te krijgen. Ze hebben hun ervaring die ze opbouwden. (...) De elektriciens*

<sup>320</sup> Malm et al., 2011, p.127.

<sup>321</sup> Jansen, 2012, p.87.

<sup>322</sup> Int-ZWB-2.

<sup>323</sup> Decorte et al., 2014, p.18; Boerman et al., 2013. Zie ook Smet et al., 2013, p.120; Van Camp, 2016; Federale Politie, 2016, p.17.

<sup>324</sup> Int-LP-1; -27 Int-FP-4; Int-J-5.

<sup>325</sup> Int-LP-13; -29.

<sup>326</sup> Int-FP-15; Int-J-23.

<sup>327</sup> Int-FP-18; Int-LP-19.

<sup>328</sup> Int-LP-1; -FP-4; -J-5; -FP-11.

<sup>329</sup> Int-LP-1; -FP-4; -J-5.

<sup>330</sup> Int-FP-11.

<sup>331</sup> Int-FP-18; -LP-27.

<sup>332</sup> Int-LP-13.

<sup>333</sup> Int-FP-11.

<sup>334</sup> Zie dossieranalyse Nederland.

<sup>335</sup> Int-FP-11.

<sup>336</sup> Int-FP-34.

*die ze nodig hebben, die moet niet meer van Nederland komen. Die is hier. Nu heb je elektriciens die specifiek van hier zijn, maar dat kunnen evengoed elektriciens zijn die uit Roemenië komen of dergelijke meer. Maar Nederland is niet meer noodzakelijk.”<sup>337</sup>*

*“Dat is een markt. Dat is duidelijk. Ze concurreren de Nederlanders eruit. Want die namen een groot deel van de winst voor zich.”<sup>338</sup>*

Een lokaal crimineel milieu van **Noord-Afrikaanse betrokkenen** bestaat ook in het gerechtelijk arrondissement Luik. Politiediensten merken er steeds vaker hun betrokkenheid op in de professionele cannabisteelt.<sup>339</sup> Ook actoren uit het domein van het zware banditisme (gewapende overvallen) lijken zich sinds 2013 in te laten met de cannabisteelt in Luik.<sup>340</sup> Een plantage kan hen namelijk heel wat meer opbrengen dan bijvoorbeeld het plegen van een gewapende overval, waarmee ook de nodige risico's gepaard gaan.<sup>341</sup>

Over de betrokkenheid van **Albanese criminele organisaties** zijn de professionele actoren minder uitgesproken<sup>342</sup>. Ze benoemen dit nog niet als een opmerkelijke tendens<sup>343</sup>. Niettemin erkent de Algemene Cel Drugsbeleid de betrokkenheid van deze criminele organisaties<sup>344</sup>, zij het onder het bewind van Syriërs. Deze criminele organisaties werden, naast Brussel, reeds opgemerkt in de gerechtelijke arrondissementen Oost-Vlaanderen<sup>345</sup>, Luik<sup>346</sup> en Limburg<sup>347</sup>. Het stijgende belang van Albanese criminele organisaties in de organisatie van de professionele cannabisteelt kan opmerkelijk genoemd worden, vanwege de rol die zij normaal gezien spelen in het onderhoud van de plantages<sup>348</sup>. In Luik starten deze organisaties eveneens met de cannabisteelt omwille van het winstgevend oogmerk, hoewel zij zich in eerste instantie bezighielden met de cocaïnehandel.<sup>349</sup>

Andere fenomenen duiken dan weer op in de gerechtelijke arrondissementen West- en Oost-Vlaanderen. In West-Vlaanderen krijgt men alsmaar meer te maken met **Noord-Franse organisaties**, die eveneens plantages beheren in Frankrijk. Zij onderscheiden zich door hun agressieve benadering met tal van dreigementen, vooral ten aanzien van Franse inwoners die zich eerder in België kwamen vestigen en die een schuld te vereffenen hebben. Deze personen worden gedwongen om (bijvoorbeeld) hun woning ter beschikking te stellen van de organisatie.<sup>350</sup>

Verder zetten ook Chinese organisaties voet aan de grond in West-Vlaanderen. Zij bouwen vooral plantages in woningen en loodsen die gelinkt zijn aan Chinese restaurants<sup>351</sup>. Dergelijke organisaties behoren tot de zogenaamde **South-East Asian (SEA) Criminal Groups**, waar ook Vietnamese criminele organisaties deel van uitmaken. Deze Zuidoost-Aziatische criminele organisaties zijn een belangrijke speler op de Europese cannabismarkt, hoewel hun aandeel nog niet even groot is als dat

---

<sup>337</sup> Int-FP-34.

<sup>338</sup> Int-FP-34.

<sup>339</sup> Int-FP-15. Zie ook Nederlandse Politie, 2016; Van Camp, 2016.

<sup>340</sup> Int-FP-15. Zie ook Federale Politie, 2016, p.34.

<sup>341</sup> Int-LP-16.

<sup>342</sup> Int-FP-18.

<sup>343</sup> Verschillende Europese landen meldden recent de aanwezigheid van Albanezen in het kader van professionele indoorplantages. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat Albanië sinds januari 2017, onder druk van hun kandidatuur voor toetreding tot de EU, een zeer intensief en ambitieus nationaal strategische en multidisciplinair actieplan is gestart voor de integrale aanpak van de grootschalige outdoor teelt van cannabis. Doordat dit beleid de klassieke outdoor teelt in gevaar brengt, gaan criminele organisaties op zoek naar alternatieven, in dit geval de indoorteelt. Zie *Financial Times*, “Albania cracks down on cannabis trade ahead of hoped-for EU talks”, 21/07/2017.

<sup>344</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.61.

<sup>345</sup> Int-FP-18.

<sup>346</sup> Int-J-23.

<sup>347</sup> Int-LP-29.

<sup>348</sup> Int-FP-18.

<sup>349</sup> Int-J-23.

<sup>350</sup> Int-FP-17.

<sup>351</sup> Int-FP-17.

van sommige andere spelers, zoals de Belgisch-Nederlandse en Turks-Bulgaarse organisaties.<sup>352</sup> Zij bouwden in heel Europa criminele netwerken uit tijdens hun migratie richting het Verenigd Koninkrijk, toen zij er, op zoek naar betere inkomsten, ingeschakeld werden in *safehouses* waarin ook cannabisplantages opgezet waren. De teeltactiviteiten van Zuidoost-Aziatische organisaties gaan echter steeds gepaard met andere inbreuken, zoals witwas en mensenhandel.

In België werden Vietnamese organisaties voor het eerst opgemerkt in 2009.<sup>353</sup> Zij lijken aan de oppervlakte te komen in de gerechtelijke arrondissementen Luik<sup>354</sup> en Limburg<sup>355</sup>, en zouden vooral betrokken zijn bij grootschalige en industriële plantages.<sup>356</sup> De Vietnamese groepen werken onderling autonoom samen en verzorgen alle taken zelf.<sup>357</sup>

Ondanks de verscheidenheid aan origine, mogen autoriteiten echter niet vervallen in een stereotiep beeld van ‘de cannabisteler’. Een respondent benadrukte dit op volgende wijze:

*“Echt om te zeggen dat die organisaties van daar en daar komen, dat is moeilijk. (...) Daar kan je niet zeggen: uit die regio komen ze. (...) Je kan niet zeggen: die organisaties zitten er achter”.*<sup>358</sup>

Daarnaast waarschuwt Europol ervoor dat de *high-level* drugshandel niet noodzakelijk in handen is van criminele organisaties met eenzelfde nationaliteit en/of origine.<sup>359</sup> Strafrechtshandhavers zouden steeds vaker geconfronteerd worden met **multinationale organisaties**.<sup>360</sup> Dit werd eveneens benadrukt in verschillende wetenschappelijke studies, die de samenwerking tussen criminele netwerken uit België, Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk als voorbeeld aanhalen.<sup>361</sup>

Dergelijke multinationale organisaties hebben het voordeel dat zij een grotere afzetmarkt kunnen bereiken, net door de wijdverspreide contacten van hun leden in verschillende etnische groepen. Multinationale criminele organisaties zouden vaak met cannabisteelt starten bij wijze van investering. Zij aanzien dit als een *basic area*, omdat het relatief eenvoudig uit te voeren is en er grote winsten mee gegenereerd worden. Met de opbrengsten van de cannabisteelt kan men vervolgens investeren in de trafiek van andere verdovende middelen, zoals de invoer van cocaïne, of men gebruikt de oogst als ruilmiddel.<sup>362</sup>

### C. De betrokkenheid van criminele motorbendes

Tot slot dient ook de rol van criminele motorbendes in de professionele cannabisteelt in acht genomen te worden. Nadat de Nederlandse criminaliteitsbeeldanalyse van 2012 waarschuwde voor de groter wordende rol van criminele motorbendes in de cannabisteelt en –handel in Nederland<sup>363</sup>, lijkt dit fenomeen ook in België aan de oppervlakte te komen. In het gerechtelijk arrondissement Limburg blijken personen die betrokken zijn bij de cannabisteelt namelijk vaak gekend te zijn als lid van een criminele motorbende<sup>364</sup>, al dan niet in Nederland<sup>365</sup>. Dit kan enerzijds te maken hebben met een toenemend

<sup>352</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.49; Jansen, 2012, p.84.

<sup>353</sup> Smet et al., 2013, p.120; *De Standaard*, “Vietnamese misdadigers rukken op naar België. Na de frietchinesees de wietvietnamees”, 02/02/2013. Zie ook Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.61.

<sup>354</sup> Int-FP-15.

<sup>355</sup> Int-FP-11; Int-LP-29.

<sup>356</sup> Federale Politie, 2016, p.104.

<sup>357</sup> Int-FP-15. Zie ook Jansen, 2012, p.85; Federale Politie, 2016, p.104.

<sup>358</sup> Int-LP-29.

<sup>359</sup> Europol, 2017, p.14.

<sup>360</sup> Int-O-32; Int-SOZ-4; Int-TF-8.

<sup>361</sup> Spapens et al., 2007; Potter, Bouchard & Decorte, 2011; Alvarez et al., 2016, p.76.

<sup>362</sup> Int-O-32; Int-ZWB-1; Int-ZWB-5.

<sup>363</sup> Jansen, 2012, p.48. Ook in een van de Nederlandse dossiers wordt een lid van Satudarah benoemd als een van de grote inkopers van cannabis in Tilburg. Hij gebruikte vervolgens zijn netwerk om de cannabis in Duitsland af te zetten in groothandelshoeveelheden.

<sup>364</sup> Federale Politie Limburg, 2016, p.51.

<sup>365</sup> Int-LP-9.

aantal criminelen dat toetreedt tot een criminele motorbende. Anderzijds lijken criminele motorbendes zelf op zoek te gaan naar nieuwe leden met een criminele achtergrond, al dan niet om hun eigen crimineel netwerk uit te breiden.<sup>366</sup> Het is voor politiediensten echter niet eenvoudig om de link te leggen tussen de activiteiten inzake de cannabisteelt en het lidmaatschap van een criminele motorbende.<sup>367</sup>

In de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen verschijnen de criminele motorbendes evenzeer op het toneel.<sup>368</sup> In West-Vlaanderen gaat het dan meer specifiek om Satudah en Hell's Angels<sup>369</sup>, terwijl Antwerpen ook geconfronteerd wordt met No Surrender<sup>370</sup>. De betrokkenheid van deze clubs hangt echter meestal af van de aanwezigheid van een *chapter*<sup>371</sup> van de club in het betreffende gerechtelijk arrondissement. No Surrender richtte zo een clublokaal op in Ravels, nadat ze eerder in Tilburg gevestigd waren. De betrokkenheid van motorclubs valt echter nog niet als een trend te beschouwen. Daarvoor is de periode van monitoring momenteel nog te kort.<sup>372</sup>

#### 4.2.1.2.2 Opbouw van de plantages

Criminele organisaties die instaan voor de organisatie van de professionele teelt zijn niet zelf verantwoordelijk voor het opbouwen van de plantages, maar maken daarvoor gebruik van facilitators.<sup>373</sup> Over facilitators is in de academische literatuur weinig bekend, met uitzondering van het feit dat ze vaak verantwoordelijk zijn voor het inrichten van meerdere kwekerijen op meerdere locaties, al dan niet voor verschillende criminele organisaties.<sup>374</sup>

De gesprekken met professionele actoren toonden namelijk aan dat **specifieke personen verantwoordelijk zijn voor het technisch opbouwen van een plantage**, aangezien niet iedereen hiertoe in staat is. Politieautoriteiten vinden dikwijls dezelfde vingerafdrukken terug op verschillende locaties, wat erop kan wijzen dat dezelfde personen de plantages gaan opzetten. Ofwel beschikken criminele organisaties zelf over dergelijke bekwame personen, ofwel doet men een beroep op een andere organisatie die hierin gespecialiseerd is.<sup>375</sup> De opbouw van plantages wordt dan ook meestal in verband gebracht met Nederlandse criminele betrokkenen.<sup>376</sup> Zo kon een Antwerps dossier aantonen dat Nederlandse betrokkenen eerst het pand in kwestie kwamen inspecteren, waarna andere personen langskwamen om het materiaal voor de plantage te leveren en te installeren. Deze personen werden daarbij vergezeld door een 'werfleider' en een elektricien.<sup>377</sup> De modus operandi die gehanteerd werd in dit Antwerps dossier, werd ook reeds herkend in het gerechtelijk arrondissement Luik.<sup>378</sup>

*“Er zijn mensen die de sites verkennen. Ze installeren verschillende sites voor eenzelfde netwerk. (...) Dan komt er een ploeg alles installeren, met een professionele elektricien en Nederlands materiaal. Ze bereiden kweekkamers voor en de plantage kan van start gaan. De organisatoren zien we nooit (...) Ze controleren alles van op afstand.”<sup>379</sup>*

Criminele organisaties doen ook een beroep op **gespecialiseerde elektriciens**, aangezien niet iedere teler in staat is om op een correcte en veilige manier elektriciteit af te nemen.<sup>380</sup> Bij vrijwel elke professionele cannabisplantage op het Belgisch grondgebied wordt namelijk energiediefstal gepleegd,

---

<sup>366</sup> Jansen, 2012, p.48.

<sup>367</sup> Int-LP-29.

<sup>368</sup> Int-FP-4; -17; -18.

<sup>369</sup> Int-FP-17.

<sup>370</sup> Int-FP-4.

<sup>371</sup> Een *chapter* is een plaatselijke afdeling van een motorclub.

<sup>372</sup> Int-FP-4.

<sup>373</sup> Jansen, 2012, p.26.

<sup>374</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.25.

<sup>375</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11.

<sup>376</sup> Int-FP-11.

<sup>377</sup> Dossier ANR-14-01.

<sup>378</sup> Int-LP-16; dossier LI-15-06.

<sup>379</sup> Int-FP-15.

<sup>380</sup> Jansen, 2012, p.26.



waarbij de elektriciteit voor de meter afgetakt wordt<sup>381</sup> of men de elektriciteitsmeters manipuleert<sup>382</sup>. In plantages van dergelijke grootte wordt bepaalde elektrisch aangedreven apparatuur gebruikt (kweeklampen<sup>383</sup>, afzuiginstallaties en ventilatoren) die enorm veel energie eist. Volgens cijfers van Eandis werden in 2017 127 dossiers opgestart over energiediefstal gelinkt aan illegale cannabisteelt, of iets meer dan 54% van het totaal aantal dossiers inzake energiediefstal, tegenover 135 in 2015 en 169 in 2016. Bij de dossiers uit 2017 werd in totaal naar schatting 14.770.697 kWh aan elektriciteit gestolen. Bij Infrac, de tegenhanger van Eandis, startte men in 2017<sup>384</sup> 102 nieuwe dossiers op over energiediefstal gelinkt aan cannabisteelt, terwijl men daarnaast nog eens 69 dossiers over dezelfde problematiek wist af te sluiten.<sup>385</sup>

Elektriciens kunnen zowel Nederlanders<sup>386</sup>, Belgen<sup>387</sup> als personen van Oost-Europese origine<sup>388</sup> zijn. Net als de opbouwers van de plantage staan deze elektriciens meestal ten dienste van verschillende organisaties.<sup>389</sup> Het probleem met dergelijke profielen is dat deze zeer moeilijk, zo niet onmogelijk, op te sporen zijn. Geruchten doen zelfs de ronde dat criminele organisaties binnen de reguliere elektriciteitsmaatschappijen en -bedrijven personen met de nodige expertise zouden rekruteren.<sup>390</sup> Dit bleek alleszins in Nederland het geval te zijn. Niettemin laten deze personen door in iedere plantage een zelfde structuur op te zetten ook een soort van vingerafdruk na, wat opnieuw opportuniteiten biedt voor de autoriteiten.<sup>391</sup> Indien een elektricien kan gevat worden, bezorgt dit de criminele organisatie(s) de nodige kopzorgen. Dergelijke experts zijn er immers niet in overvloed, waardoor ze ook minder makkelijk te vervangen zijn. Ze moeten gezien hun specifieke taak niet alleen een degelijke opleiding genoten hebben, maar moeten ook nog eens te vertrouwen zijn.<sup>392</sup>

#### 4.2.1.2.3 Onderhoud van de plantages

Hoewel het moeilijk blijft om een specifiek profiel op te stellen van 'de cannabisteler', stellen professionele actoren dat de personen die de plantage onderhouden en bewaken vaak **sociaal kwetsbare personen met geldproblemen** zijn die uitgebuit worden door criminele organisaties.<sup>393</sup> Zo zag men tien tot vijftien jaar geleden in het gerechtelijk arrondissement Limburg vooral Nederlandse zelfstandigen met financiële problemen, die in opdracht van een organisatie op zoek gingen naar snel geld.<sup>394</sup> Daarna evolueerde dit, niet alleen in het gerechtelijk arrondissement Limburg, naar illegalen, waaronder vooral personen van Oost-Europese (Bulgaarse<sup>395</sup>, Roemeense<sup>396</sup> of Poolse<sup>397</sup>) en Marokkaanse origine<sup>398</sup>. Ook in Nederland merkt men de laatste jaren dat meer en meer personen van Oost-Europese origine (Bulgaren, Roemenen, Oekraïners en Albanen) in de professionele cannabisteelt betrokken zijn.<sup>399</sup>

---

<sup>381</sup> Int-FP-11.

<sup>382</sup> Int-O-36.

<sup>383</sup> Voornamelijk kweeklampen van 600 Watt worden gebruikt, waarbij men één kweeklamp per 1 à 2m<sup>2</sup> kweekoppervlak nodig heeft (Int-O-36).

<sup>384</sup> Infrac kon geen cijfers van de jaren 2015-2016 ter beschikking stellen.

<sup>385</sup> Int-O-36.

<sup>386</sup> Int-FP-4.

<sup>387</sup> Int-FP-34.

<sup>388</sup> Dossier ANR-14-01.

<sup>389</sup> Int-FP-4; -11; -17.

<sup>390</sup> Deze potentiële medewerking blijkt moeilijk op te sporen door de praktische samenwerking van de netbeheerders met meerdere elektriciteitsaannemers op het terrein, wat hen minder controlemogelijkheden biedt.

<sup>391</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -J-5.

<sup>392</sup> Int-FPLP-3. Zie ook Duijn et al., 2014, p.7.

<sup>393</sup> Int-FP-4; -11; Int-LP-10; -13; -29. Zie ook De Ruyver et al., 2016, p.103; Federale Politie, 2016, p.32, 105.

<sup>394</sup> Int-LP-9.

<sup>395</sup> Int-LP-1.

<sup>396</sup> Int-FP-15; -17; Int-LP-29.

<sup>397</sup> Int-FP-15; -17.

<sup>398</sup> Int-LP-9; Int-J-14.

<sup>399</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.49.

Turkse organisaties lijken vooral gebruik te maken van personen van **Bulgaarse origine**.<sup>400</sup> Dit is het geval in de meeste betrokken gerechtelijke arrondissementen.<sup>401</sup> Desalniettemin opereren deze Turkse organisaties vaak vanuit Nederland, van waaruit zij Belgisch-Turkse netwerken en Bulgaarse knipploegen lijken aan te sturen.<sup>402</sup> Autoriteiten stellen zelfs dat deze praktijken aan mensenhandel grenzen. De betrokkenen verwachten namelijk tewerkgesteld te worden in een gewone job, in de horeca of de bouwsector, maar komen in werkelijkheid terecht in de cannabisteelt.<sup>403</sup> Ze krijgen soms wel een woning en een voertuig ter beschikking<sup>404</sup>, maar worden vaak in miserabele omstandigheden tewerkgesteld. Bovendien wordt hun paspoort daarbij niet zelden afgenomen.<sup>405</sup>

*“Af en toe gaan ze personeel zoeken in Bulgarije, enkel voor het onderhoud van de plantage en voor de oogst. We zien gehuurde bestelwagens, aangekomen met mankracht. (...) Ze gaan die personen vooral in de Oostbloklanden zoeken.”<sup>406</sup>*

*“Die [Vietnamezen] kwamen uit Duitsland. (...) Dat was een trafiek dat ze die eerst gingen ophalen en dat die dan zouden verklaren dat ze waren aangesproken om tomatenplanten te kweken.”<sup>407</sup>*

Desondanks merkt men actueel in verschillende gerechtelijke arrondissementen dat ook (opportunistische) **Belgen uit een lagere sociale klasse** of kleine criminelen een pand verhuren en/of instaan voor het onderhoud van de plantage.<sup>408</sup> Het gaat steeds om hetzelfde profiel: kleine criminelen of drugsdelinquenten die over weinig financiële middelen beschikken en in ruil voor een financiële compensatie een plantage bewaken en/of deze onderhouden.<sup>409</sup> Criminele organisaties gaan dan ook specifiek op zoek naar dergelijke personen of dergelijke personen trachten zelf met een organisatie in contact te komen. Dit laatste blijkt steeds vaker het geval te zijn.<sup>410</sup>

Criminele organisaties hoeven echter niet steeds een beroep te doen op sociaal kwetsbare personen die uitgebuit worden, maar kunnen ook zelf instaan voor het onderhoud van de plantage. Zo kwam men in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen al in contact met een Albanese organisatie<sup>411</sup> die het onderhoud van de plantages volledig voor haar rekening nam<sup>412</sup>, terwijl men in Luik merkte dat Vietnamese organisaties een beroep deden op andere gemeenschappen (waaronder de Turkse) voor het onderhouden en verzorgen van hun plantages.<sup>413</sup> Verder staan ook Nederlandse organisaties soms zelf in voor het onderhoud van de plantages.<sup>414</sup>

#### 4.2.1.2.4 Knippen van de plantages

Naast het onderhouden van de plantage, staan de (vaak illegale) **personen van Oost-Europese origine** ook in voor het knippen<sup>415</sup> van de plantage<sup>416</sup> en maken zij deel uit van professionele

<sup>400</sup> Decorte et al., 2014, p.18; Federale Politie, 2016, p.18, 104.

<sup>401</sup> Int-LP-1; -13; -19; -21; Int-FP-17; -18; Int-J-23.

<sup>402</sup> Int-ZWB-2.

<sup>403</sup> Dossier LI-16-02.

<sup>404</sup> Int-LP-1.

<sup>405</sup> Int-J-14.

<sup>406</sup> Int-J-23.

<sup>407</sup> Int-LP-29.

<sup>408</sup> Int-FP-4; -11; -15; -18; Int-LP-10; -13; -21; -29.

<sup>409</sup> Int-FP-11.

<sup>410</sup> Int-FP-4; -15; -18; Int-LP-10; -13; -21. Zie ook Jansen, 2012, p.28.

<sup>411</sup> Federale Politie, 2016, p.104.

<sup>412</sup> Int-FP-4.

<sup>413</sup> Int-FP-15.

<sup>414</sup> Int-FP-4.

<sup>415</sup> De cannabisplant, die het roesverwekkende THC bevat, bevindt zich op de bloemtoppen van de cannabisplant. Als de cannabisplant volgroeid is, worden deze bloemtoppen geoogst, om deze achteraf te laten drogen en verpakken voor verkoop. Het oogsten van deze bloemtoppen wordt ook wel het 'knippen' van de plantage genoemd. Zie Spapens, 2007, p.38-39.

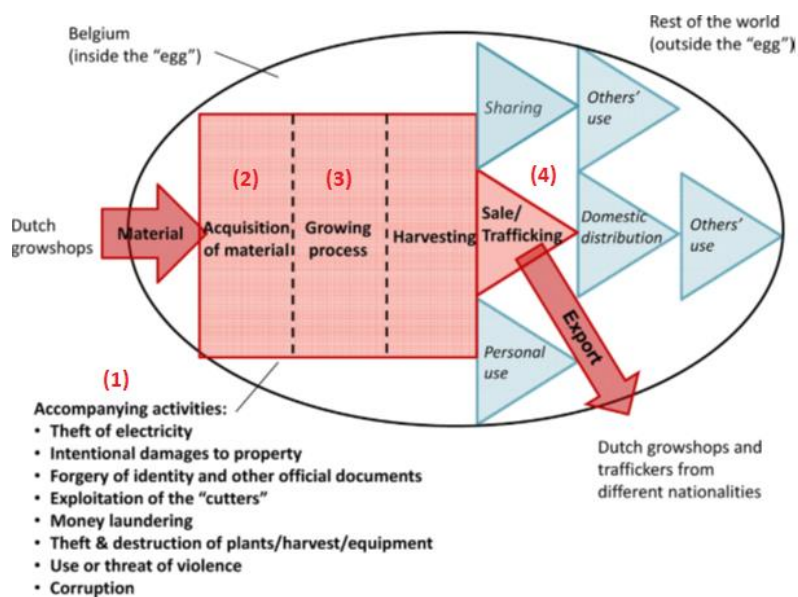
<sup>416</sup> Int-FP-4; Int-J-5; Int-LP-16; -19; -27; dossier ANR-14-01. Zie ook Paoli, Decorte & Kersten, 2015, p.283.

knipploegen.<sup>417</sup> Zo krijgt men in het gerechtelijk arrondissement Limburg vooral te maken met Nederlandse knipsters<sup>418</sup> van Albanese of Vietnamese origine<sup>419</sup>, die met een geblindeerd busje vanuit de grensstreek naar de plantages gebracht worden.<sup>420</sup> Deze personen staan, net als andere dienstverleners, ten dienste van verschillende organisaties.<sup>421</sup>

Voorgaande informatie wordt bevestigd door gegevens van de Nederlandse politie. Deze stelt dat personen uit het sociale netwerk van de criminele organisatie kunnen ingeschakeld worden, zoals dochters en vriendinnen van betrokkenen. Vaak huren criminele organisaties echter professionele knipploegen in, die voornamelijk bestaan uit vrouwen van vreemde origine.<sup>422</sup> Vroeger ging het vaak om vrouwen van Poolse origine, terwijl het nu meestal om vrouwen uit Bulgarije<sup>423</sup>, Roemenië, Vietnam en China gaat.<sup>424</sup> Deze vrouwen worden vergoed volgens een uurloon<sup>425</sup>, maar bevinden zich in een kwetsbare positie gezien het illegaal karakter van hun activiteiten.<sup>426</sup> Zij worden enkel ingeschakeld voor het knippen van de plantage, maar weten verder niets af van de werking van de organisatie.<sup>427</sup>

#### 4.2.1.3 Productieproces van professionele cannabisteelt

Net zoals bij de betrokken criminele actoren, kunnen ook in het productieproces van de professionele cannabisteelt (figuur 6) in België allerlei connecties met Nederland geïdentificeerd worden. Na een beschrijving van (1) de betrokken panden en (2) de herkomst van het gebruikte kweekmateriaal, wordt achtereenvolgens dieper ingegaan op (3) de productiecapaciteit, de professionalisering van de teelt en (4) de bestemming van de oogst van Belgische cannabisplantages.



**Figuur 6:** Businessmodel inzake cannabisteelt volgens Paoli et al.<sup>428</sup>

<sup>417</sup> Paoli et al., 2015; Jansen, 2012.

<sup>418</sup> Int-LP-12.

<sup>419</sup> Int-LP-27.

<sup>420</sup> Int-FP-11; Int-LP-27.

<sup>421</sup> Int-FP-17.

<sup>422</sup> Jansen, 2012, p.32.

<sup>423</sup> Int-ZWB-2.

<sup>424</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.26.

<sup>425</sup> Jansen, 2012, p.32.

<sup>426</sup> Paoli et al., 2015, p.283.

<sup>427</sup> Int-LP-27.

<sup>428</sup> Paoli et al., 2015, p.281.

#### 4.2.1.3.1 Verwerven van kweeklocaties

##### A. Modus operandi

Vooraleer de teelt van start kan gaan, bestaat een van de voorbereidende activiteiten uit het verwerven van een geschikte kweeklocatie. Volgens de professionele sleutelfiguren hanteren criminele organisaties hiervoor twee verschillende modi operandi: ofwel schakelt men **stromannen** (of zogenaamde 'katvangers') in om geschikte panden te huren of te kopen<sup>429</sup>, **ofwel** worden (kwetsbare) **personen aangezocht om een plantage onder te brengen in hun woning**<sup>430</sup>. Zo kwam in het gerechtelijk arrondissement Limburg een dossier ter sprake waarin een aan lagere wal geraakte man van Poolse origine in Nederland in contact kwam met Nederlanders van Poolse origine. Zij zochten een loods in België, zogezegd bestemd voor meubelopslag. De man raadde hen aan om een deel van een leegstaande loods te huren, waarin achteraf een plantage van bijna 1100 planten ontdekt werd.<sup>431</sup> Volgens Nederlands onderzoek<sup>432</sup> behoren personen die op dergelijke manier een pand ter beschikking stellen ook tot de categorie van de katvangers, net als personen die hun identiteit laten gebruiken om bijvoorbeeld een huur- of energiecontract te ondertekenen.<sup>433</sup> Na het afsluiten van deze contracten verdwijnt de katvanger uit beeld en wordt de huur op reguliere basis betaald, zodat hier geen discussies kunnen ontstaan met de verhuurder.<sup>434</sup>

Criminele organisaties gaan in hun zoektocht naar katvangers al dan niet systematisch op zoek naar personen die een zwakkere positie bekleden in de maatschappij en die zich in financiële moeilijkheden bevinden.<sup>435</sup> Men komt met deze personen in contact via het eigen sociaal netwerk of op specifieke locaties, zoals cafés, growshops en coffeeshops.<sup>436</sup> Wanneer potentiële stromannen niet zelf op zoek gaan naar de opportuniteit, schrikken criminele organisaties er tegenwoordig evenmin voor terug om personen rechtstreeks te benaderen.<sup>437</sup> In Nederland krijgen families zelfs brieven toegestuurd waarin criminele organisaties hen vragen om hun woning ter beschikking te stellen<sup>438</sup>, waarna personen ook niet zelden onder druk gezet worden<sup>439</sup>.

*"Ik heb een collega en die woont in Nederland (...) en die zegt: 'Wij krijgen gewoon briefjes. Heb jij een kamer vrij? Heb je een loods vrij? Neem daar contact mee op en dan kunnen wij u een mooi percentje aanbieden.'"*<sup>440</sup>

Gelijkaardige praktijken doen zich onder andere voor in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen<sup>441</sup>, Oost-Vlaanderen<sup>442</sup> en West-Vlaanderen<sup>443</sup>. Daar zijn politiediensten op de hoogte van Nederlanders die de Belgische huizenmarkt afschuimen, op zoek naar geschikte panden. Verhuurders van potentiële panden worden via immobiëlenwebsites<sup>444</sup> of telefonisch gecontacteerd door Nederlandse personen met de vraag om hun pand te verhuren<sup>445</sup>, waarbij ze de toekomstige functie van het pand niet verhullen en expliciet vermelden dat men er een cannabisplantage wil onderbrengen<sup>446</sup>.

<sup>429</sup> Paoli et al., 2015; Smet et al., 2013, p.126, Jansen, 2012, p.23.

<sup>430</sup> Int-LP-12; dossier ANR-14-01. Zie ook Jansen, 2012, p.24.

<sup>431</sup> Int-LP-12.

<sup>432</sup> Versprille, 2016, p.31.

<sup>433</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.21-22; Versprille, 2016, p.31.

<sup>434</sup> Int-LP-27.

<sup>435</sup> Int-FP-11; Int-LP-12; -29; dossier ANR-14-01. Zie ook Versprille, 2016, p.29, 33. Zie ook Smet et al., 2013, p.119; Bovenkerk & Hogewind, 2003.

<sup>436</sup> Int-LP-1; -13; Bruinsma et al., 2018, p.16-17.

<sup>437</sup> Versprille, 2016, p.35.

<sup>438</sup> Int-LP-1. Zie ook Theunissen & Vaes, 2016, p.21-22.

<sup>439</sup> Versprille, 2016, p.30.

<sup>440</sup> Int-LP-1.

<sup>441</sup> Int-LP-1; Int-J-5.

<sup>442</sup> Int-LP-21.

<sup>443</sup> Int-FP-17.

<sup>444</sup> Int-LP-21.

<sup>445</sup> Smet et al., 2013, p.126.

<sup>446</sup> Int-FP-17.

*“We hebben van die kant informatie dat er vanuit Nederland gebeld wordt: ‘Heb jij dat? Zo groot ongeveer? Een beetje afgelegen?’”<sup>447</sup>*

*“Als jij morgen een magazijn op Immoweb zet: binnen een halfuur heb je een Nederlander aan de lijn die informeert en die soms nog onomwonden gaat zeggen dat het voor planten is.”<sup>448</sup>*

Om een zicht te krijgen op de omvang van dit probleem, stelde een professionele actor uit West-Vlaanderen voor om in de toekomst contact op te nemen met bijvoorbeeld alle verhuurder van loodsen van een bepaalde oppervlakte, met de vraag of zij al gecontacteerd werden door malafide personen.<sup>449</sup> De **sensibilisering** van dergelijke eigenaars is namelijk uiterst belangrijk.<sup>450</sup> In het gerechtelijk arrondissement Limburg haalde een respondent in dit kader het volgende voorbeeld aan:

*“Het zijn Nederlanders die dat hier komen doen. (...) Toen was die huiseigenares een vrouw van 85 jaar. Wat zegt die? ‘Er kwam een man binnen met een chic kostuum aan en die legde onmiddellijk geld op tafel voor de huur, plus de waarborg voor vier maanden. Cash. Wat denk je dan? Als je anderen hebt die in je huis komen zitten, heb je altijd miserie. En die legt al dat geld ineens neer.’ Dus die vrouw laat zich onmiddellijk verleiden door dat geld en zo hebben we er hier in de regio heel veel die hun huis zo verhuren. (...) Het gaat om de opportuniteit. Die vrouw heeft die kerel (...) nadien nooit meer gezien. (...) Zij laten zich onmiddellijk ompraten. Er komt iemand binnen met een aktetas. Die zet geld op tafel, die heeft een schoon kostuum aan en dan zeggen ze ‘die is wel te vertrouwen’.”<sup>451</sup>*

Onlangs ontdekte men in West-Vlaanderen bovendien dat een plantage ondergebracht was in een woning die te huur stond, maar waarvoor al lange tijd geen interesse meer was op de immobiliënmarkt. De woning was dus niet verhuurd, maar een Nederlandse organisatie had zich wel de toegang tot het pand verschaft en had dit van onder tot boven verbouwd tot een plantage, zonder dat de eigenaar of het immobiliënkantoor hiervan op de hoogte waren.<sup>452</sup>

Om voorgaande redenen wenst men in West-Vlaanderen niet alleen personen, maar ook meer kwetsbare sectoren zoals de immobiliënsector te sensibiliseren<sup>453</sup>. Dergelijke praktijken werden eveneens reeds opgemerkt in Nederland, waar men zelfs op de hoogte is van makelaars die bewust panden verhuren aan criminele organisaties.<sup>454</sup> In dit kader vond reeds een initiatief plaats in de regio Turnhout, waar men met makelaarskantoren contact tracht te leggen om over dit fenomeen van gedachten te wisselen. Vastgoedkantoren kunnen immers bijhouden of bepaalde personen op geregelde basis navragen of panden te huur zijn.<sup>455</sup> Dit blijkt echter een moeilijk gegeven, aangezien de opsporingsfinaliteit uiteraard niet tot de taken van deze kantoren behoort.<sup>456</sup> Toch kan men vastgoedmakelaars trachten te overtuigen door hen te wijzen op de schade die cannabisplantages kunnen aanrichten in panden en aan hun reputatie als makelaar.<sup>457</sup>

Naast de immobiliënsector, kan ook de landbouwsector als een kwetsbare sector beschouwd worden.<sup>458</sup> Nederlandse criminele organisaties trachten boeren te overhalen om schuren en zolders te verhuren

---

<sup>447</sup> Int-LP-1.

<sup>448</sup> Int-FP-18.

<sup>449</sup> Int-FP-17.

<sup>450</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.21-22.

<sup>451</sup> Int-FP-11.

<sup>452</sup> Int-FP-17.

<sup>453</sup> Federale Politie, 2016, p.106.

<sup>454</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.22.

<sup>455</sup> Smet et al., 2013, p.126-127.

<sup>456</sup> Int-LP-1.

<sup>457</sup> Smet et al., 2013, p.127.

<sup>458</sup> Federale Politie, 2016, p.106.

om een plantage in onder te brengen. Zo ontdekte men in West-Vlaanderen een ondergrondse plantage bij de eigenaar van een tuinbedrijf.<sup>459</sup> In Nederland zijn op dit vlak ook tal van voorbeelden gekend.

## B. Geschiede kweeklocaties

**Criminele organisaties maken van allerhande panden gebruik om een plantage onder te brengen**, gaande van woningen en bedrijfspanden, over stallen, tot zelfs ondergrondse kweekruimtes.<sup>460</sup> De Nederlandse dossieranalyse toont aan dat er (logischerwijs) relatief veel alleenstaande panden gebruikt worden, waarvan het merendeel alleenstaande (huur)panden betreft. De ligging van de panden is veelal te kwalificeren als afgelegen, of op zijn minst buiten het centrum van de desbetreffende plaats, hoewel bij dossiers met meerdere kwekerijen ook rijhuizen in het centrum gebruikt worden. Daarnaast worden in de dossiers veel loodsen en bedrijfspanden benoemd als betrokken panden.<sup>461</sup>

**De keuze voor een bepaald soort pand hangt sterk af van de omgeving waar dit pand zich bevindt.** Het spreekt voor zich dat particuliere woningen vaker dienst zullen doen als kweeklocatie in een stedelijke context, terwijl loodsen en stallen gebruikt zullen worden in een meer rurale context.<sup>462</sup> De grootte van de plantage is vervolgens afhankelijk van de mogelijkheden van het pand.<sup>463</sup> Een particuliere woning zal plaats kunnen geven aan plantages van om en bij de vijfhonderd planten, terwijl men in loodsen meer industriële plantages kan opzetten.<sup>464</sup>

Respondenten in de gerechtelijke arrondissementen Oost-Vlaanderen en Antwerpen kunnen zich niet van de indruk ontdoen dat tegenwoordig meer plantages ondergebracht worden in particuliere woningen. Daarin kan men al een degelijk aantal planten installeren zonder al te zeer op te vallen<sup>465</sup>, wat perfect past binnen **de filosofie van de risicospreiding**. Criminele organisaties kiezen er daarbij voor om niet één grote plantage (van bijvoorbeeld tweeduizend planten), maar meerdere kleine (satelliet)plantages (van bijvoorbeeld vijfhonderd planten) op te zetten om de pakkans te verkleinen.<sup>466</sup> Volgens een van de respondenten *“kan je beter één plantage van vijfhonderd planten kwijt zijn dan één van tienduizend, want de aanvoer van cannabis moet toch blijven gaan”*<sup>467</sup>. Een stedelijke context leent zich hier perfect toe. Criminelen gebruiken de anonimiteit van een (groot)stad om particuliere woningen te huren en in verschillende, en vaak meerdere, kamers plantages van honderd tot tweehonderd planten te zetten.<sup>468</sup> Bovendien weten criminelen dat er strafrechtelijk minder gevolg gegeven zal worden aan een plantage van vijfhonderd planten dan aan een plantage van duizend planten.<sup>469</sup>

Naast het spreiden van de plantages zelf, spreiden criminelen ook de verschillende fasen van het kweekproces over allerhande locaties.<sup>470</sup> Zo kan het (kweken van) stekken, drogen en verder versnijden van de oogst op een andere locatie plaatsvinden dan het kweken.<sup>471</sup> Dergelijke diversifiëring hangt vaak samen met de grootte van de plantage, alsook met de omvang van de criminele organisatie die de plantage uitbaat.<sup>472</sup> Toch merkt men dat er ook uitzonderingen op deze regel bestaan en organisaties het proces op één locatie kunnen laten doorgaan ('circuitteelt').<sup>473</sup> Zo ontdekte men in het gerechtelijk arrondissement Limburg een loods van een Vietnamese organisatie, bestaande uit vier

---

<sup>459</sup> Int-FP-17.

<sup>460</sup> Smet et al., 2013, p.126; Jansen, 2012, p.24

<sup>461</sup> Dossier ZWB-13-09.

<sup>462</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.20.

<sup>463</sup> Int-FP-17; -34.

<sup>464</sup> Int-FP-17.

<sup>465</sup> Int-LP-1; -19.

<sup>466</sup> Bovenkerk & Hogewind, 2003; Spapens et al., 2007.

<sup>467</sup> Int-LP-1.

<sup>468</sup> Int-FPLP-3. Zie ook Spapens, 2011, p.4.

<sup>469</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-6; -11; -34; Int-LP-13.

<sup>470</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.26; Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.18.

<sup>471</sup> Dossier ZWB-13-11. Zie ook Spapens, 2011, p.4; Taskforce Brabant Zeeland, 2014b; Theunissen & Vaes, 2016.

<sup>472</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.26.

<sup>473</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.26.

compartimenten. De planten bevonden zich in elk van de compartimenten in een andere fase van het kweekproces, zodat dit proces continu draaiende werd gehouden en men achtereenvolgens steeds in een van de vier compartimenten kon oogsten. Daarnaast bevonden zich op dezelfde locatie ook nog een droogruimte en een eigen verpakingsruimte.<sup>474</sup>

#### 4.2.1.3.2 Herkomst kweekmateriaal en knowhow

##### A. [Rol van Nederlandse growshops](#)

Nadat criminele organisaties een geschikt pand vinden voor een plantage, bestaat de volgende stap uit het aankopen van het vereiste kweekmateriaal. De interviews met professionele actoren bevestigen hierin een belangrijke stelling uit eerder onderzoek<sup>475</sup>: **in de meeste gevallen is het materiaal voor de aanbouw van cannabisplantages uit Nederland afkomstig**.<sup>476</sup> Elementen uit de dossierstudie tonen bijkomend aan dat Belgische actoren hiervoor onder andere naar Maastricht<sup>477</sup>, Rotterdam, Bergen op Zoom en Roosendaal<sup>478</sup> rijden. Dit lijkt enigszins overeen te komen met de regio's waarin zich volgens eerder onderzoek de meeste growshops bevonden: Midden- en West Brabant, Limburg-Zuid, Rotterdam-Rijnmond, Amsterdam-Amstelland, Haaglanden en Utrecht.<sup>479</sup>

Growshops zijn “*detailhandelaren of groothandelaren in producten die benodigd zijn voor de cannabisteelt*”.<sup>480</sup> Hoewel het meeste materiaal (zoals potgrond, lampen en bevloeimateriaal) op de reguliere markt (in tuincentra of doe-het-zelf-zaken) gekocht kan worden<sup>481</sup>, moeten telers meer specifiek materiaal (zoals een afzuiginstallatie en stekken) in een growshop aankopen<sup>482</sup>. Zoals gesteld in het historisch overzicht, was de nabijheid van deze growshops in Nederland dan ook een belangrijke faciliterende factor voor de cannabisteelt in België.<sup>483</sup> Bovendien bleek uit eerder onderzoek dat uitbaters van growshops hun activiteiten ook steeds meer op het buitenland gingen richten.<sup>484</sup>

Growshops verkopen niet enkel kweekbenodigdheden en stekken, maar beschikken ook over alle nodige knowhow voor het opstarten en onderhouden van een plantage.<sup>485</sup> Uit Belgisch onderzoek blijkt dat in 2014 29% van de respondenten zich tot een growshop wendde voor informatie.<sup>486</sup> Growshops zorgen er dus voor dat de basiskennis niet meer enkel aan een selecte groep van personen toebehoort, namelijk de grootschalige producenten, maar dat deze wijdverspreid wordt<sup>487</sup>. Kleinschalige telers leren zo de knepen van het vak en gaan professioneler tewerk.<sup>488</sup> Recent onderzoek beweert zelfs dat deze kennisverspreiding door de growshops zou leiden tot een afname van de betrokkenheid van Nederlanders bij meer kleinschalige cannabisplantages in het buitenland, en dus ook in België.<sup>489</sup> Desondanks bleek uit de Nederlandse dossiers waarin duidelijk was waar de knowhow bij Belgische

<sup>474</sup> Int-LP-29.

<sup>475</sup> Versprille, 2016, p.12; Bovenkerk & Hogewind, 2003; Van Der Heijden, 2006, p.43; Smet et al., 2013, p.118, 124; Theunissen & Vaes, 2016, p.21; Europol, 2017, p.35; Fijnaut & De Ruyver, 2008; Spapens & Fijnaut, 2005; Decorte, 2008.

<sup>476</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -11; -15; -17; Int-LP-12; -16; Int-J-14; Int-C-28; Int-ZWB-2; dossier LI-15-06.

<sup>477</sup> Dossier LI-13-03.

<sup>478</sup> Dossier ANR-14-01.

<sup>479</sup> Spapens, 2011, p.9. Zie ook Snippe et al., 2004, p.I.

<sup>480</sup> Maalsté, 2002, p.5-6.

<sup>481</sup> Int-FP-11; Int-ZWB-1; -2.

<sup>482</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -11; -15; -17; Int-J-5; -14; Int-LP-12; -16. Zie ook Versprille, 2016, p.12; Bovenkerk & Hogewind, 2003; Van Der Heijden, 2006, p.16; Jansen, 2012, p.43; Paoli et al., 2015, p.283; Spapens & Fijnaut, 2005; Van Camp, 2008; Federale Politie, 2016, p.101.

<sup>483</sup> Smet et al., 2013, p.157; Decorte, 2008; Spapens et al., 2007; Belackova et al., 2015, p.303.

<sup>484</sup> Maalsté, 2002, p.16.

<sup>485</sup> Int-J-23. Zie ook Smet et al., 2013, p.157; Decorte, 2008; Spapens et al., 2007; Maalsté, 2002, p.16-17; Snippe, Mennes, Sijstra & Bieleman, 2017, p.23.

<sup>486</sup> Decorte et al., 2014, p.113.

<sup>487</sup> Growshops leveren de nodige literatuur en vakbladen voor *growers* en *blowers*, produceren informatiefilms (op YouTube) en organiseren jaarlijks meerdere vakbeurzen in Europa (zoals Spannabis in Barcelona).

<sup>488</sup> Boerman e.a., 2012; Decorte, 2010, p.273; Paoli et al., 2015, p.283.

<sup>489</sup> Boerman e.a., 2012.

plantages vandaan kwam, dat de kennis met betrekking tot het opzetten en het runnen van een plantage veelal afkomstig was vanuit Nederland. Deze kennis kwam in de meeste gevallen van Nederlandse betrokkenen die ervaring hadden met de illegale cannabisteelt. Uit vier dossiers was af te leiden dat de benodigde kennis direct van growshops verkregen werd, hoewel niet altijd duidelijk was of deze growshops zich op Nederlands of Belgisch grondgebied bevonden.

Autoriteiten merken echter dat de rol van growshops niet beperkt blijft tot het delen van knowhow en het leveren van materiaal. Respondenten in de gerechtelijke arrondissementen Luik, Limburg en Antwerpen<sup>490</sup> stellen dat growshops ook een zekere *service* aanbieden in de vorm van kant-en-klare pakketten voor het opbouwen van een professionele cannabisplantage. De toekomstige teler hoeft enkel aan te geven hoeveel planten hij wil, waarop de Nederlandse betrokkenen het materiaal komen leveren. Het gaat dan bijvoorbeeld om elektrische panelen, inclusief bekabeling, die overeenkomen met de gewenste capaciteit van de plantage.<sup>491</sup> Vervolgens wordt de woning in enkele dagen volledig omgetoverd tot een professionele plantage. Daarnaast oefenen growshops ook een soort van doorverwijsfunctie uit. Indien een growshop bijvoorbeeld zelf geen stekken verkoopt, kan men toekomstige telers doorverwijzen naar een stekkenboer. Ze kunnen telers ook in contact brengen met dienstverlening, zoals elektriciens, en met groothandelaars die de oogst opkopen.<sup>492</sup>

Hoewel growshops nog steeds een belangrijke, zo niet de belangrijkste, rol spelen in het aanleveren van kweekmateriaal, voerde Nederland in maart 2015 een wetsartikel in dat voorbereidingshandelingen van illegale cannabisteelt strafbaar stelt<sup>493</sup> (art. 11a Opiumwet).<sup>494</sup> Onder dit verbod vallen ook de activiteiten van de growshops, waardoor vele van hen na de implementatie van het verbod de deuren sloten.<sup>495</sup> Op dat moment (begin 2015) telde Nederland ongeveer vierhonderd growshops, waarvan de helft over een geldige vergunning beschikte.<sup>496</sup> Toch daalde het aantal ontmantelde kwekerijen in België niet na de invoering van artikel 11a, wat erop wijst dat telers nog steeds voldoende toegang hebben tot kweekmateriaal. Artikel 11a zorgde er namelijk voor dat deze 'voormalige' growshops zich dienden aan te passen en velen van hen zouden nog steeds actief zijn in het legale en het illegale circuit.<sup>497</sup>

Ten eerste startten voormalige growshops met een legitieme bedrijfsvoering, zoals de verkoop van land- en tuinbouwbenodigdheden<sup>498</sup>, om de verkoop van kweekmateriaal achter te verschuilen.<sup>499</sup> Daardoor valt een link met de cannabisteelt moeilijker aan te tonen. Ten tweede gingen growshops 'ondergronds' door vanuit woningen, garages of bedrijfspanden te verkopen.<sup>500</sup> Ten derde zette het merendeel van de voormalige growshops zijn activiteiten online verder.<sup>501</sup> Zowel de online verspreiding van informatie als van kweekmateriaal<sup>502</sup> kwam ten gevolge van het verbod op de voorbereidende handelingen sterk opzetten.<sup>503</sup> Niettemin wordt tot op heden noch in België, noch in Nederland (systematisch) onderzoek gevoerd naar deze online verkoop, wat ervoor zorgt dat het zicht van de autoriteiten op deze verkoop afneemt.<sup>504</sup> Het zou dan ook logisch zijn dat de online verkoop in de toekomst alleen maar toeneemt, zolang de autoriteiten hun opsporingsactiviteiten niet aanpassen.

<sup>490</sup> Int-FPLP-3; Int-LP-9; -16; -19; -29; Int-J-14; Int-C-28.

<sup>491</sup> Maalsté, 2002, p.16-17; Spapens et al., 2007, p.75.

<sup>492</sup> Spapens, 2011, p.9.

<sup>493</sup> Growshops maken zich strafbaar aan voorbereidende handelingen als (1) de eigenaar van de growshops weet of ernstige redenen heeft te vermoeden dat de aankoop van door hem aangeboden materialen bestemd zijn voor de illegale cannabisteelt, en (2) de growshops minstens twee of meer producten verkoopt die op een lijst staan van producten waarvan bij de politie bekend is dat deze worden ingezet voor de illegale cannabisteelt.

<sup>494</sup> Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2014, nr. 444, 21.11.2014. Theunissen & Vaes, 2016, p.21.

<sup>495</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.54.

<sup>496</sup> Maalsté & Panhuysen, 2015.

<sup>497</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.54.

<sup>498</sup> Dossier ANR-14-01.

<sup>499</sup> Snippe et al., 2017, p.23.

<sup>500</sup> Int-FP-18. Zie ook Theunissen & Vaes, 2016, p.49-50, 54.

<sup>501</sup> Snippe et al., 2017, p.23.

<sup>502</sup> Europol, 2017, p.35; Federale Politie, 2016, p.101.

<sup>503</sup> Int-LP-16; -19; -21; Int-FP-18. Zie ook Decorte et al., 2014, p.111.

<sup>504</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.49-50, 78.



## B. Growshops in België

Naast de opsplitsing van de bedrijfsvoering, het ondergronds gaan en de online verkoop, zou **een deel van de growshops zich ook naar België verplaatst hebben**. Deze ontwikkeling zou zich echter vooral doorgezet hebben onder invloed van de stijgende cannabisteelt in België, onder andere na de invoering van het I-criterium<sup>505</sup>, en niet zozeer door de invoering van artikel 11a in de Nederlandse Opiumwet. Niettemin kan de invoering van artikel 11a er wel toe geleid hebben dat Nederlandse growshops zonder de juiste contacten moeilijker toegankelijk werden voor Belgische klanten, wat dan weer in het voordeel van de growshops op het Belgische grondgebied speelt.<sup>506</sup>

Begin 2018 voerde DJSOC/Drugs een onderzoek uit naar de stand van zaken omtrent de problematiek van de growshops in België. Men slaagde erin om 22 actieve growshop vestigingen op het Belgische grondgebied te identificeren, verdeeld over 14 grote ondernemingen.<sup>507</sup> Dit is een sterke stijging ten opzichte van tien jaar geleden (2008), toen bij de politiediensten slechts acht growshops gekend waren.<sup>508</sup> In 2013 werden in onderzoek van de KU Leuven elf Belgische growshops geïdentificeerd, verspreid over zeventien vestigingen. Het merendeel van deze growshops bevond zich toen onder de Franse taalgrens.<sup>509</sup> Dit wordt actueel bevestigd in het onderzoek van DJSOC/Drugs. **Het merendeel van de geïdentificeerde vestigingen (18 van de 22) bevindt zich in Wallonië** (Henegouwen, Luik, Namen en Bergen), vlakbij de grens met Vlaanderen. De vier Vlaamse vestigingen zijn gesitueerd in West-Vlaanderen, Brussel, Vlaams-Brabant en Limburg. Het valt op dat in deze studie **geen enkele growshop nabij de Belgisch-Nederlandse grens** kon teruggevonden worden.<sup>510</sup>

De growshops die in bovenstaand onderzoek van DJSOC/Drugs geïdentificeerd werden, bleken vaak niet (9 van de 22) of foutief geregistreerd in de Kruispuntbank van Ondernemingen<sup>511</sup> (KBO). De meeste growshops voeren volgens de KBO activiteiten uit binnen de detailhandel (in bloemen, planten, zaden en kunstmeststoffen) en kleinhandel (in sproeistoffen, tuinbouwproducten en –benodigdheden), die sterk overeenkomen met de activiteiten van bonafide tuincentra. Daarnaast registreerden de growshops ook activiteiten van bouwwerkzaamheden (aanbrengen van isolatiemateriaal, uitvoeren van metselwerken). Verder identificeerde het onderzoek veertien zaakvoerders. Hoewel niet alle gegevens over de zaakvoerders konden verzameld worden, waren zij op één persoon na allen politieel gekend voor druggerelateerde misdrijven. Bijna de helft van hen (6 op 14) had de Belgische nationaliteit, in tegenstelling tot slechts twee personen met de Nederlandse nationaliteit. Daarnaast konden ook zaakvoerders met de Italiaanse (2), Franse (3) en Algerijnse (1) nationaliteit geïdentificeerd worden. Er is op het eerste zicht dus allerminst sprake van een Nederlandse dominantie, hoewel niet uit te sluiten viel dat achter de growshops toch een Nederlandse criminele organisatie schuilgaat.<sup>512</sup>

Hoewel al vanaf 2008 sprake was van de aanwezigheid van growshops in België, duurde het nog een aantal jaren vooraleer de autoriteiten over een wetgevend kader beschikten om er consistent tegen op te treden. **Net als Nederland beschikt België sinds 2014 over een wetgevende bepaling in de Drugswet om voorbereidende handelingen voor de cannabisteelt strafbaar te stellen**<sup>513</sup>, maar

---

<sup>505</sup> De toename van het aantal growshops in een land is immers een indicator voor de expansie van cannabisplantages in dat land. Zie Snippe et al., 2017, p.23.

<sup>506</sup> Wientjes, 2016, p.32.

<sup>507</sup> De Clercq, 2018, p.14-15.

<sup>508</sup> Schriftelijke vragen en antwoorden 2007-2008 Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Antwoord van de vice-eersteminister en minister van Binnenlandse Zaken van 15 juli 2008, op de vraag nr. 169 van de heer Bruno Stevenhuydens van 7 mei 2008, p.6538.

<sup>509</sup> Hage, 2013.

<sup>510</sup> De Clercq, 2018, p.14-15.

<sup>511</sup> De KBO is een databank van de Federale Overheidsdienst Economie, waarin alle basisgegevens van ondernemingen en hun vestigingseenheden verzameld zijn.

<sup>512</sup> De Clercq, 2018, p.16-18.

<sup>513</sup> Wet van 7 februari 2014 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen etc., *Belgisch Staatsblad*, 10.03.2014.

deze werd na de invoering ervan niet gehandhaafd (met uitzondering van enkele gerechtelijke arrondissementen, zoals Antwerpen).<sup>514</sup>

*“Met de in dit artikel gestelde straffen, en volgens het daarin gemaakte onderscheid worden gestraft zij die, onder bezwarende titel of om niet, voorbereidende handelingen stellen met het oog op de aanmaak, de verkoop, de levering of de illegale verschaffing van een in §1 bedoelde stof, of met het oog op de verbouw van planten waaruit deze stoffen kunnen worden getrokken.” (art. 2bis, §6 Drugswet)*

Overeenkomstig de evoluties van de Nederlandse growshops, gaan de Belgische growshops echter zeer voorzichtig tewerk. Ze maken gebruik van de online verkoop en trachten hun illegale activiteiten te verbergen achter een legale bedrijfsvoering (bloemenverkoop, tuinbouw, kweken van groenten).<sup>515</sup> Hoewel concrete cijfers voor het volledige Belgische grondgebied niet beschikbaar zijn<sup>516</sup>, waren volgens de respondenten tot op heden growshops actief in de gerechtelijke arrondissementen Limburg, Antwerpen, West-Vlaanderen, Leuven, Waals-Brabant, Luik, Henegouwen en Brussel.<sup>517</sup> Zo is men in het gerechtelijk arrondissement Limburg onder andere op de hoogte van een growshop die kweekmateriaal verkoopt onder het mom van een tuincentrum. De growshop vestigde zich eerst in Maaseik, maar is nu actief in de politiezone Noordoost-Limburg.<sup>518</sup> Daar erkent men dat growshops tot rond 2014 niet voorkwamen op hun grondgebied.<sup>519</sup>

In 2015 was in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen eveneens een growshop actief. De growshop werd uitgebaat door een Belg uit Antwerpen en verkocht (online) materiaal voor zaken zoals de tomatenteelt. Na een onderzoek van de boekhouding bleek echter dat 85% van de klanten eigenaar was van een cannabisplantage. De growshop leverde materiaal over heel België en stond eveneens in contact met een growshop in Wallonië.<sup>520</sup> Via de facturatie van de growshop kon berekend worden dat de uitbater na een half jaar een omzet van meer dan 300.000 euro had gemaakt. Verder bevond zich in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen een growshop in Hoogstraten (Minderhout), die zich ook schuilhield achter de tomatenteelt. Deze growshop werd uitgebaat door een Nederlander van Marokkaanse origine die afkomstig was uit de regio Breda. Opmerkelijk was dat zijn cliënteel enkel en alleen uit Nederlandse klanten bestond.<sup>521</sup> Ondanks dit voorbeeld, zijn er toch geen concrete aanwijzingen dat een toenemend aantal Nederlanders zich met een growshop in België komt vestigen.

In het gerechtelijk arrondissement Luik bevinden zich momenteel vier tot vijf growshops, die allen ontstonden in de loop van 2016-2017 en zouden uitgebaat worden door Luikenaars. Men is niet op de hoogte van enige Nederlandse inmenging wat de organisatoren betreft.<sup>522</sup> Anderzijds ontdekte men wel Nederlandse verbanden naargelang de grootte van de plantage waarvoor de materialen bestemd zijn. Volgens de Luikse autoriteiten is het materiaal bestemd voor professionele en georganiseerde plantages namelijk wel uit Nederland afkomstig.<sup>523</sup> De vraag dient dan ook nog steeds gesteld te worden of growshops uitgebaat door Belgen geen ‘antennes’ zijn van de grote Nederlandse growshop netwerken. Dit zou in andere landen, zoals Spanje, wel het geval zijn.

*“Het is geen Nederlander die naar België komt en hier verschillende growshops begint. We weten dat het Belgen zijn die beslist hebben om te starten met een growshop. (...) Het zijn Belgen die bij wijze van spreken een goudmijn gevonden hebben.”<sup>524</sup>*

---

<sup>514</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.21.

<sup>515</sup> Int-FP-18; Int-J-23.

<sup>516</sup> Int-FP-6.

<sup>517</sup> Int-LP-1; Int-FP-4; -15; -18; Int-J-14; -23; -30.

<sup>518</sup> Int-J-14.

<sup>519</sup> Int-LP-9; -29.

<sup>520</sup> Int-LP-1.

<sup>521</sup> Int-FP-4.

<sup>522</sup> Int-FP-15; Int-J-23.

<sup>523</sup> Int-J-23.

<sup>524</sup> Int-J-23.

Verder kwamen politie en justitie in het Brusselse en in Franstalig België halfweg 2017 tussenbeide in een dossier naar de winkelketen Terra Terra.<sup>525</sup> De eigenaars van deze winkelketen verkochten al tien jaar producten voor de cannabisteelt.<sup>526</sup> Initieel ging het enkel om lampen en ander onderhoudsmateriaal, als aanvulling op het materiaal dat de kwekers in Nederland aankochten. Na verloop van tijd groeide het bedrijf echter mee met de vraag en kon men alle materialen van A tot Z leveren.<sup>527</sup> Terra Terra gaf zijn klanten ook advies omtrent de aankoop van stekken, het kweekproces en het onderhoud van de plantage. Ze brachten hun klanten zelfs in contact met de nodige technici en elektriciens.<sup>528</sup> Het cliënteel dat in deze tuincentra hun kweekmateriaal voor cannabisplantages aankocht, bestond uitsluitend uit Belgen.<sup>529</sup>

*“Die hebben zich op een open markt gestort. Die hebben gezien dat mensen erin geïnteresseerd zijn. Zij hadden dat materiaal, hoe legaal het ook moge wezen. Een lamp is een lamp. Tomaten of een cannabisplantje: who cares? Dus die zijn gegroeid op een zeer snel tempo. (...) Dat was de collishop.”<sup>530</sup>*

Alle bovenstaande elementen in acht genomen, valt aan te nemen dat growshops het leven van een cannabisteler heel wat eenvoudiger maken en de drempel voor potentiële cannabistelers verlagen om ook effectief met de teelt van start te gaan.<sup>531</sup> De ogenschijnlijke sluiting van de growshops in Nederland sinds maart 2015 veranderde volgens sommige respondenten niets aan de beeldvorming van dit fenomeen.<sup>532</sup> Niettemin valt de herkomst van het materiaal bij het ontmantelen van een plantage nog steeds moeilijk te staven. De beperkte capaciteit binnen lokale politiezones laat het immers niet altijd toe om verder te rechercheren, waardoor men de (eventuele) Nederlandse connectie niet kan bereiken.<sup>533</sup>

#### 4.2.1.3.3 Stijgende professionalisering

De zonet geschetste ontwikkelingen omtrent (het verwerven van) het geschikte kweekmateriaal en de knowhow hangen sterk samen met de evolutie in de productiecapaciteit en de professionalisering van de cannabisteelt. Uit meerdere interviews met professionele sleutelfiguren blijkt dat **cannabisplantages doorheen de jaren veel professioneler geworden** zijn.<sup>534</sup> De materialen die actueel in cannabisplantages ontdekt worden, zijn uitermate gesofisticeerd en worden niet zelden door echte professionals geïnstalleerd. Daarnaast merken ook de interventieploegen van netbeheerders dat de manipulatie van het elektriciteitsnet sterk geprofessionaliseerd is.<sup>535</sup>

Volgens een respondent van de lokale politie komt dit bijvoorbeeld tot uiting in de manier waarop grote plantages opgebouwd worden, waarbij men linken terugvindt met plantages in andere politiezones die net op dezelfde manier opgebouwd werden.<sup>536</sup> Een andere respondent van de lokale politie stelt dan weer dat plantages uit moderner materiaal bestaan, goed geïsoleerd worden en beter verborgen zijn.<sup>537</sup> In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen beweert een respondent van de lokale politie daarentegen dat men altijd met heel professionele plantages geconfronteerd werd. Daar merkte men doorheen de jaren niet zozeer een evolutie.<sup>538</sup>

<sup>525</sup> Int-FP-15; Int-J-30. Zie ook *De Standaard*, “Wietplantage beginnen? Eén adres.”, 02/06/2017.

<sup>526</sup> Int-J-30.

<sup>527</sup> Int-FP-34.

<sup>528</sup> Int-J-30; Int-FP-34.

<sup>529</sup> Int-J-30.

<sup>530</sup> Int-FP-34.

<sup>531</sup> Spapens, 2011, p.9.

<sup>532</sup> Int-FP-11; Int-J-14.

<sup>533</sup> Int-LP-12.

<sup>534</sup> Int-LP-1; -12; -21; -23; -29; Int-FP-15; -34. Zie ook Wouters et al., 2007, p.103.

<sup>535</sup> Int-O-36.

<sup>536</sup> Int-LP-21.

<sup>537</sup> Int-LP-12.

<sup>538</sup> Int-LP-1.

*“Vroeger waren het huis-, tuin- en keukenplantages bij wijze van spreken. (...) Je merkt dat de kwaliteit van de drugs en de oogsten die er van af komen, dat dat altijd beter en beter wordt. Mensen zijn er meer mee bezig”<sup>539</sup>*

De stijgende professionalisering gaat uit van de betrachting om op een zo kort mogelijke tijd een zo hoog mogelijke opbrengst te genereren.<sup>540</sup> Het stelt kwekers in staat om de kweektijd aanzienlijk te verkorten, van acht à tien naar slechts zes weken. Bovendien slaagt men er via technische hulpmiddelen in om de toppen van de planten groter te maken en een groter aantal toppen te kweken.<sup>541</sup> Zoals zonet bleek, spelen de **growshops** een onmisbare rol in deze professionalisering. Zij bieden, naast de nodige informatie en het materiaal, kant-en-klare zelfbouwpakketten aan, waarbij kan gedacht worden aan grote kweektenten die reeds voorzien zijn van gesofisticeerde isolatie en lampen. Bovendien zorgen de growshops, indien gewenst, voor de nodige praktische ondersteuning, waardoor kwekers voor de opbouw van hun plantage een beroep kunnen doen op echte professionals.<sup>542</sup> Naast de growshops is ook het **internet** van groot belang in de professionalisering.<sup>543</sup> Kwekers vinden op het internet alle informatie die ze maar wensen en kunnen er ook onmiddellijk al het nodige materiaal aankopen.<sup>544</sup>

Niettemin kunnen ook **externe factoren** deze evolutie in de hand werken. Zo lijkt de stijgende professionalisering van de cannabisteelt hand in hand te gaan met de almaar toenemende **onderlinge concurrentie** tussen kwekers. Zo erkent men in het gerechtelijk arrondissement Luik dat de scherpere concurrentie zich uit in een groter aantal (ontdekte) rip-deals<sup>545</sup>, wat er op zijn beurt opnieuw voor zorgt dat criminelen hun plantage beter zullen gaan beschermen (met camerasystemen en/of echte fysieke bewaking).<sup>546</sup>

Daarnaast heeft ook de **strafrechtshandhaving** indirect een invloed op de professionalisering van de teelt. Criminelen worden steeds slimmer, in die zin dat men op de hoogte is van de opsporings- en onderzoeksmethoden die politiediensten hanteren. De evolutie in de warmteregulering kan hierbij als een voorbeeld aangehaald worden. Via een warmtecamera is het voor politiediensten relatief eenvoudig om een cannabisplantage te ontdekken. Dit verplicht kwekers om hun plantage beter te gaan isoleren en gebruik te maken van Ledverlichting, hoewel dit uitermate beperkt blijft<sup>547</sup>, en klimaat-regulerende systemen.<sup>548</sup> Zo komt men tegenwoordig vaak in contact met het *Climacontrol* systeem. Deze airconditionings, die vroeger enkel op stroom werkten, maken gebruik van water (tot zeven liter per minuut) en worden volautomatisch bestuurd.<sup>549</sup> Kwekerijen die voorzien zijn van dergelijke professionele systemen vereisen enorme investeringen (10.000 tot 100.000 euro).<sup>550</sup>

Het gevolg is dat de strafrechtshandhaving zich ook steeds dient te vernieuwen, aangezien de klassieke opsporingsmethoden soms niet meer volstaan om dergelijke criminele activiteiten te onderzoeken.<sup>551</sup> Zo wordt het moeilijker voor warmtecamera's om plantages te detecteren. Bovendien moeten criminele organisaties bij het gebruik van volautomatische systemen zo goed als geen beroep meer doen op personen om de plantage te onderhouden, wat hun activiteiten nog meer onzichtbaar maakt voor de

---

<sup>539</sup> Int-LP-29.

<sup>540</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.25; Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.18.

<sup>541</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.25.

<sup>542</sup> Int-LP-29.

<sup>543</sup> Wouters et al., 2007, p.104.

<sup>544</sup> Int-LP-29.

<sup>545</sup> Int-FP-15.

<sup>546</sup> Int-LP-29.

<sup>547</sup> Het gebruik van Ledverlichting wordt sterk gepromoot, maar wordt slechts uitzonderlijk toegepast bij kleine thuiskwekers. LED vraagt niet veel elektriciteit en is zeer goed voor de plantengroei, maar levert onvoldoende warmte op. Daardoor zouden kwekers nog extra moeten verwarmen, wat niet haalbaar is bij professionele kweekoppervlakten.

<sup>548</sup> Smet et al., 2013, p.129.

<sup>549</sup> Int-LP-29.

<sup>550</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.23.

<sup>551</sup> Int-J-23.

autoriteiten. Eens de stroom afgetapt is, alle essentiële grondstoffen aanwezig zijn en de airconditioning geregeld is, dient men slechts om de paar dagen te controleren of het proces nog goed loopt.<sup>552</sup>

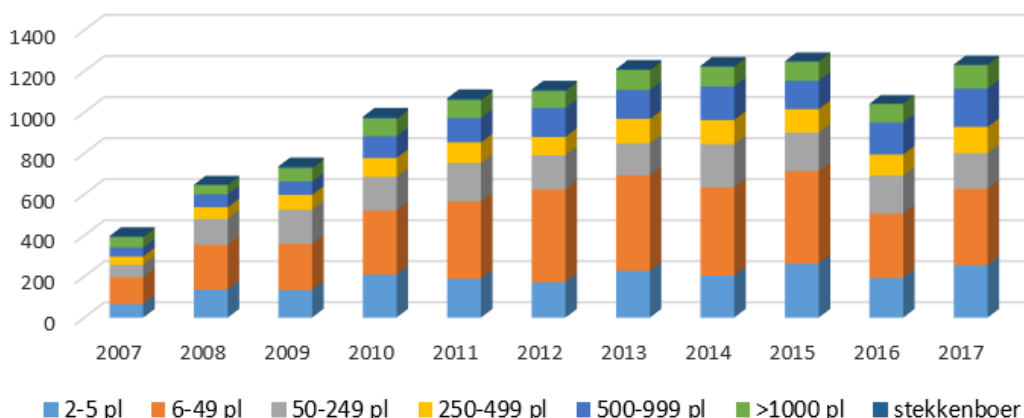
*“Het is tegenwoordig zo gesofisticeerd, zo modern. Dat zijn heel chique installaties. Die kosten enorm veel geld. (...) Die organisatie, met speciale kledij en mondmaskers, met knipscharen. Dat was een bedrijf.”<sup>553</sup>*

Ook het gebruik van huurvoertuigen kan als een reactie op de opsporing aanzien worden. Zo is in een van de geanalyseerde Nederlandse dossiers een verklaring afgelegd over het gebruik van huurwagens, waarin naar voren kwam dat (Tilburgse) kwekers standaard gebruikmaakten van huurwagens van enkele bedrijven. Hierbij werd verklaard dat deze bedrijven flinke bedragen contant geld aannamen en het gebruik van de voertuigen nauwelijks controleerden. Zo zouden de huurwagens nog stinkend naar de cannabis worden ingeleverd en zou bij deze bedrijven standaard met een vals of zonder identiteitsbewijs kunnen worden gehuurd. Volgens de verklaring moesten de verhuurbedrijven wel op de hoogte zijn van het feit dat de wagens door de cannabisindustrie gebruikt werden.<sup>554</sup>

Tot slot dient evenwel benadrukt te worden dat de professionalisering van de teelt niet automatisch een teken is van de zogenaamde *verharding* van het fenomeen, waarmee verwezen wordt naar de betrokkenheid van georganiseerde criminaliteit. Net zoals dit in de maatschappij in het algemeen het geval is, profiteert de cannabisteelt ook mee van de **technologische vooruitgang** die gemaakt wordt, bijvoorbeeld in de agrarische sector.<sup>555</sup>

#### 4.2.1.3.4 Evolutie in de productiecapaciteit

Parallel aan de zonet geschetste professionalisering van de teelt, toonde onderzoek in 2012 aan dat ook **steeds meer grote plantages** ontdekt werden.<sup>556</sup> Deze evolutie zette zich de daaropvolgende jaren verder door (figuur 7). In 2014 behoorde 31% van het aantal ontmantelde plantages tot de categorie *middelgroot tot industrieel* (250 tot meer dan 1000 planten), terwijl 17% tot de *kleinschalige plantages* (50 tot 249 planten) kon gerekend worden. De grotere plantages zijn logischerwijze verantwoordelijk voor het merendeel van de geschatte criminele productie. Volgens de Werkgroep Cannabisbeleid van de Algemene Cel Drugsbeleid gaat het om een omzet van 380 miljoen euro (gegenereerd uit 100 ton cannabis).<sup>557</sup>



**Figuur 7: Aantal ontdekte plantages in België volgens omvang, 2007-2017<sup>558</sup>**

<sup>552</sup> Int-LP-16; -29. Zie ook Smet et al. 2013, p.126; Jansen, 2012, p.28.

<sup>553</sup> Int-LP-29.

<sup>554</sup> Dossier ZWB-13-11.

<sup>555</sup> Wouters et al., 2007, p.104.

<sup>556</sup> Vanhove et al., 2012.

<sup>557</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.59.

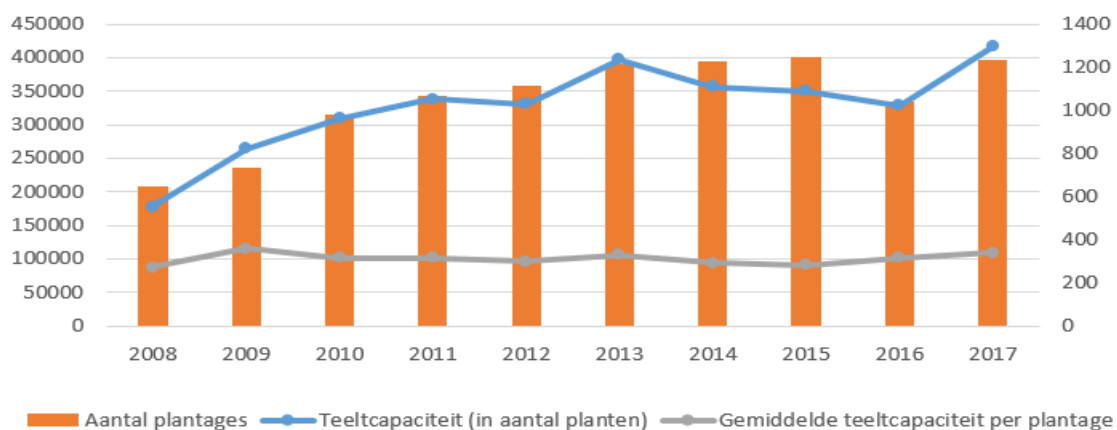
<sup>558</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

Onderstaande tabel (1) toont aan dat het aandeel van de ontdekte grootschalige (10%) en industriële plantages (24%) in 2016 gestegen is ten opzichte van voorgaande jaren<sup>559</sup>, ondanks de daling van het totaal aantal ontmantelde plantages. Het aandeel van de industriële plantages staat zelfs op haar hoogste punt sinds het begin van de metingen volgens de actuele indeling van de plantages in 2007, toen de verdeling van micro-kleinschalige plantages ten opzichte van grote-industriële plantages 65% tegenover 24% bedroeg. In 2017 zet de verdeling zich verder naar analogie met 2016.

Aantal planten	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<b>Micro – klein (2 – 249)</b>	71%	70%	69%	72%	66%	65%
<b>Middel (250 – 499)</b>	8%	10%	10%	9%	10%	10%
<b>Groot – industrieel (500 – &gt;1000)</b>	20%	20%	21%	18%	24%	24%

**Tabel 1:** Verhouding van aantal ontdekte plantages volgens omvang ten opzichte van totaal aantal ontdekte plantages in België, 2012-2017<sup>560</sup>

**De teeltcapaciteit van de ontmantelde plantages steeg in de loop der jaren eveneens** (figuur 8). In 2013 bereikte deze een eerste hoogtepunt, met iets minder dan 400.000 planten.<sup>561</sup> Dat jaar werden bijna 17% meer cannabisplanten gevonden dan in 2008.<sup>562</sup> Overeenkomstig de afname van het totaal aantal ontdekte plantages in 2016, daalde vervolgens ook de teeltcapaciteit van de ontmantelde plantages. Wanneer in onderstaande grafiek echter gekeken wordt naar de verhouding van de teeltcapaciteit ten opzichte van het aantal ontmantelde plantages, valt op dat de gemiddelde teeltcapaciteit in 2016 wel gestegen is (van 281 naar 315 planten). Deze vaststelling zet zich door in 2017, waarin het aantal ontmantelde plantages opnieuw terugkeerde naar het 'normaal' niveau van voor 2016. De teeltcapaciteit van de ontmantelde plantages bereikte in 2017 een recordhoogte, met maar liefst 416.576 planten, wat de gemiddelde teeltcapaciteit naar 338 planten brengt. Deze cijfers wijzen in zekere zin op een stijging van het aantal grootschalige en industriële plantages. Een respondent van de federale politie suggereerde dat criminelen voor de volle financiële winst gaan, door in te spelen op het huidige capaciteitstekort en de beperkte mogelijkheden waarover politiediensten in België momenteel beschikken.<sup>563</sup>



**Figuur 8:** Teeltcapaciteit van de ontdekte plantages in België in combinatie met het totaal aantal ontdekte plantages en de gemiddelde teeltcapaciteit, 2008-2017<sup>564</sup>

<sup>559</sup> *Le Vif*, "Le nouveau marché de la fumette", 14/10/2016.

<sup>560</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>561</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.60.

<sup>562</sup> Van Camp, 2016.

<sup>563</sup> Int-FP-18

<sup>564</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

Daarentegen weerklinken ook andere geluiden in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen, Luik, Oost-Vlaanderen en Limburg, waar zowel bij het parket als bij de lokale en de federale politie de indruk heerst dat er sinds 2010 vooral meer kleinere plantages ontdekt worden. Dit in tegenstelling tot vroeger, toen men immense kwekerijen (met tot wel 10.000 planten) ontdekte. Zo zou bijvoorbeeld een derde van het aantal plantages in het gerechtelijk arrondissement Luik als 'groot' beschouwd kunnen worden (>500 planten), maar zijn plantages van industriële grootte eerder zeldzaam.<sup>565</sup> Dit wordt bevestigd door respondenten in het gerechtelijk arrondissement Limburg, waar men, in tegenstelling tot een aantal jaren geleden, meer middelgrote dan industriële plantages ontdekt omwille van risicospreiding.<sup>566</sup>

*“Wat je nu wel ziet, is dat ze op een bepaald moment geëvolueerd zijn naar heel grote plantages: 1000, 2000, 4000. Dat doen ze nu niet meer. Nu gaan ze dit x-aantal jaren spreiden over kleine plantages van vierhonderd tot vijfhonderd planten, maar heel veel plantages.”<sup>567</sup>*

Het fenomeen van risicospreiding werd reeds in 2008 opgemerkt langs de Belgische zijde van de Euregio, meer bepaald in Lanaken<sup>568</sup>, en kan aangetoond worden aan de hand van cijfermateriaal (tabel 2). In 2003 bedroeg het aandeel van de toenmalige ontdekte *miniplantages* (2-49 planten) 11%, naast 31% voor de *kleinschalige* (50-499 planten), 20% voor de *middelgrote* (500-999 planten) en 31% voor de *industriële* (>1000 planten) plantages. Dit beeld veranderde de daaropvolgende jaren enorm. Zo registreerde men in 2007 42% ontdekte plantages in de toenmalige categorie van de miniplantages, naast 22% kleinschalige, 9% middelgrote en slechts 11% industriële plantages. In 2016 bedroeg het aantal toenmalige ontdekte miniplantages dan weer 48%, tegenover 28% kleinschalige, 15% middelgrote en 9% industriële. Dit kan erop wijzen dat de risicospreiding met de allerkleinste categorie van plantages aan het afnemen is.

Aantal planten	2003	2007	2012	2016
<b>Mini (2 – 49)</b>	11%	42%	56%	48%
<b>Kleinschalig (50 – 499)</b>	31%	22%	23%	28%
<b>Middelgroot (500 – 999)</b>	20%	9%	13%	15%
<b>Industrieel (&gt;1000)</b>	31%	11%	7%	9%

**Tabel 2:** Verhouding van aantal ontdekte plantages volgens omvang ten opzichte van totaal aantal ontdekte plantages in België, 2003-2016<sup>569</sup>

#### 4.2.1.3.5 Distributie en afzet eindproduct

Wat de oogst van de cannabisplantages op het Belgisch grondgebied betreft, zijn vele bevroegde professionele actoren het er over eens dat deze voor Nederland bestemd is.<sup>570</sup> De grootte van de plantage zou daarbij evenredig samenhangen met de mogelijke export van de oogst.<sup>571</sup> Dit zou vooral voor de afzet van professionele plantages (>500 planten) van toepassing zijn, omdat men ervan uitgaat dat de afzet van grote hoeveelheden enkel via Nederland kan gebeuren. Gezien de omvang en productie van dergelijke plantages zou het onmogelijk zijn om het afgewerkt product lokaal aan de man te brengen. De afzet van een kleine plantage zou daarentegen wel nog zijn weg naar de lokale markt kunnen vinden door hier en daar een aantal gram te verkopen.<sup>572</sup> Er zijn in eerste instantie echter geen

<sup>565</sup> Int-LP-1; -9; -19; Int-FPLP-3; Int-J-14.

<sup>566</sup> Int-J-14.

<sup>567</sup> Int-FP-11.

<sup>568</sup> De Ruyver, 2008, p.2.

<sup>569</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>570</sup> Int-LP-1; -9; -12; -13; -19; -27; -29; Int-FP-4; -6; -15; -17; -18; -34; Int-C-28; Int-ZWB-2. Zie ook DGJ/DJP/Drugs, 2008, p.1.

<sup>571</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014; Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.61.

<sup>572</sup> Int-J-14; Int-LP-19.

aanwijzingen dat cannabis van professionele Belgische plantages onmiddellijk op de Belgische markt zou belanden.<sup>573</sup>

*“Nooit of nooit geraak je dat op geen enkele [Belgische] afzetmarkt kwijt. (...) Je bent altijd afhankelijk van de Nederlanders.”<sup>574</sup>*

Aangezien de bestemming van de cannabis oogst geen onderdeel vormt van het strafrechtelijk onderzoek, is deze informatie niet uit alle Nederlandse dossiers te destilleren. Uit de dossiers waar dit wel af te leiden was, blijkt dat er in de meeste gevallen inderdaad sprake is van cannabisteelt in België met als bestemming Nederland. Andersom was in verschillende geanalyseerde Nederlandse dossiers sprake van Nederlandse cannabisteelt met België als eindbestemming, waarvan één dossier betrekking had op België als doorvoerland naar Frankrijk.

De in België geplukte cannabis wordt na de oogst dus naar Nederland geëxporteerd, waar de drugs bewerkt, opgeslagen en gedistribueerd worden.<sup>575</sup> Een deel van de cannabis wordt uitgevoerd<sup>576</sup> en komt zo ook opnieuw in België terecht.<sup>577</sup> Nederland doet immers dienst als een uitiem distributienetwerk voor cannabis die in binnen- en buitenland geteeld wordt. België is dan ook niet het enige land dat zijn cannabis oogst naar Nederland stuurt. Dit is ook het geval voor oogsten uit andere Europese landen, waaronder Spanje.<sup>578</sup>

Hoewel slechts weinig wetenschappelijk onderzoek bestaat naar de concrete bestemming van de Belgische cannabis oogst in Nederland, blijkt uit eerder onderzoek dat het merendeel verkocht zou worden aan growshops, coffeeshops of tussenhandelaars.<sup>579</sup> **Coffeeshops** zouden cannabis van zowel kleine telers als criminele samenwerkingsverbanden inkopen.<sup>580</sup> Hoewel men hierover aan Nederlandse zijde geen concrete cijfers heeft<sup>581</sup>, wijst een overgroot deel van de interviews met Belgische professionele actoren eveneens in deze richting. Sommige respondenten vermoeden dat een deel van de oogst naar de coffeeshops gaat<sup>582</sup>, terwijl anderen<sup>583</sup> in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen en Limburg dit op basis van onderzoeksgegevens ook effectief kunnen bevestigen.<sup>584</sup> In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen waren op een bepaald moment zelfs aanwijzingen dat de *Belgowiet* in de Nederlandse coffeeshops verkocht werd als Nederwiet.<sup>585</sup> Ook in Limburgse dossiers worden de targets altijd opnieuw gesignaleerd aan coffeeshops.<sup>586</sup> In enkele dossiers van de Nederlandse dossieranalyse werd de rol van enkele Nederlandse coffeeshophouders dan weer benoemd als zijnde leveranciers aan buitenlandse criminele netwerken in plaats van inkopers en betrokkenen bij de illegale cannabisteelt.<sup>587</sup>

Naast de afzet via coffeeshops, zou de oogst volgens een aantal Nederlandse onderzoeken vooral aan **growshops** verkocht worden.<sup>588</sup> Telers leggen er bij de aankoop van hun materiaal immers contacten

---

<sup>573</sup> Int-LP-1.

<sup>574</sup> Int-FP-11.

<sup>575</sup> Dit neemt echter niet weg dat de cannabis soms ook in België gedroogd en geknipt wordt. Int-FP-11; Int-ZWB-2. Zie ook Jansen, 2012, p.34, 43.

<sup>576</sup> Int-ZWB-2.

<sup>577</sup> Int-LP-1; ANR-14-01.

<sup>578</sup> Int-TF-6; -8. Zie ook Theunissen & Vaes, 2016, p.30.

<sup>579</sup> Decorte et al., 2014, p.171-172. Zie ook eerder Spapens et al., 2007, p.41; Van der Heijden, 2006, p.43; DGJ/DJP/Drugs, 2008, p.1.

<sup>580</sup> Spapens et al., 2007, p.41; Jansen, 2012; Theunissen & Vaes, 2016; Van Camp, 2015; De Ruyver, 2008, p.4.

<sup>581</sup> Van der Giessen, van Ooyen-Houben & Moolenaar, 2016.

<sup>582</sup> Int-LP-1; -9; -13; -19; Int-FP-15; -34; Int-C-28.

<sup>583</sup> Het gaat dan met name om respondenten van de Federale Politie. Leden van de lokale politie kunnen dit vermoeden vaak niet staven met informatie uit gevoerde of lopende onderzoeken, omdat dit de reikwijdte van hun onderzoek te buiten gaat.

<sup>584</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; -11; Int-LP-29. Zie ook het onderzoek van De Ruyver et al., 2016, p.106.

<sup>585</sup> Int-FPLP-3.

<sup>586</sup> Int-J-14.

<sup>587</sup> Dossiers ZWB-10-01; -12-05.

<sup>588</sup> Spapens et al., 2007, p.42; Jansen, 2012, p.34; Boerman, Grapendaal, & Mooij, 2008; Wouters et al., 2007; Belackova et al., 2015, p.303; Snippe et al., 2017, p.23.



voor de afname van hun oogst of laten de growshops zelf hun oogst inkopen.<sup>589</sup> Het inkopen van cannabisoogsten behoort namelijk tot de *full-service* van de growshops, waarvan eerder sprake was.<sup>590</sup> Studies opperen zelfs dat growshops kosteloos het nodige materiaal aan beginnende cannabistelers aanbieden, en dus een startkapitaal voorzien, indien deze niet in staat zijn om zelf de eerste investeringen te doen. De enige kanttekening hierbij is dat growshops dit materiaal meestal slechts voorzien in ruil voor (een deel van) de eerste oogst van de plantage.<sup>591</sup> Growshops gebruiken hun machtspositie als leverancier van materiaal dus om kwekers enigszins te verplichten hun oogst aan hen te verkopen (ook wel de 'leasingmethode' genoemd). Als telers dit niet doen, zijn growshops in staat om meer geld te vragen voor het materiaal of zelfs slecht materiaal te leveren.<sup>592</sup> Bovendien vermelden vele professionele actoren het fenomeen van de *ripdeals* door growshops. De plantage van een teler die een beroep doet op de diensten van een growshop wordt in dit geval geript door de shop. Daardoor maakt de teler schulden en bevindt hij zich in de (financiële) wurggreep van de growshop.<sup>593</sup>

*"Wat zie je nu heel vaak: een eerste oogst die ze doen, daar krijgen ze niks voor. De tweede oogst, die dan beter is, dient om de kosten te dekken van [de plantage]. Dan zijn die al x-aantal keren bezig en dan wordt er geript en die sukkelaars, die hebben ondertussen nog geen bal gezien, geen geld gehad. (...) En ook dikwijls is het zo dat de plantjes de eerste keer niet goed zijn. De tweede keer is het dit. De derde keer hebben die een deftige plantage staan en op een morgen komen die daar en is er ingebroken en is alles weg. (...) Dan is het gewoon de organisatie uit Nederland die gaat binnenvallen en dan moeten ze die [teler] niet betalen."*<sup>594</sup>

Hoewel growshops dus een belangrijke rol zouden spelen in de verdere verdeling van cannabis in binnen- en buitenland, konden enkel respondenten uit het gerechtelijk arrondissement Limburg op basis van onderzoek en zachte informatie met zekerheid zeggen dat de oogst van Belgische cannabisplantages in deze shops terecht kwam.<sup>595</sup> Niettemin wordt de sleutelrol van growshops bevestigd in de Nederlandse dossieranalyse. In een van de dossiers werd de rol van growshops geïdentificeerd als zijnde een afzetmarkt voor in België geteelde cannabis. In dit dossier betrof het een criminele organisatie waarbij in totaal ongeveer 1200 planten en 3000 stekken werden aangetroffen. Deze organisatie verkocht de oogst aan een growshop in Heerlen.<sup>596</sup> Dit bevestigt het vermoeden dat de growshops, net als de coffeeshops, vooral gebruikt worden voor de afzet van de oogst van professionele plantages, en dus van grote hoeveelheden.<sup>597</sup>

*"Iedereen weet goed dat in drie-vierde van de gevallen de plantage gefinancierd is door Nederlanders die de eerste oogst betalen."*<sup>598</sup>

Indien de growshops zelf instaan voor de afname van de oogst, zou deze enerzijds bestemd zijn voor de bevoorrading van coffeeshops en anderzijds voor de **doorverkoop aan tussenhandelaren** (zogenaamde *brokers*).<sup>599</sup> Deze tussenhandelaren kweken zelf geen cannabis, maar handelen er enkel in.<sup>600</sup> Zo had een van de geanalyseerde Nederlandse dossiers betrekking op een growshop van waaruit cannabis verkocht werd aan de Belgische en/of Franse afzetmarkt.<sup>601</sup> Echter, de afname door tussenhandelaren kan ook rechtstreeks van de kwekers plaatsvinden, zonder enige inmenging van de

<sup>589</sup> Smet et al., 2013, p.118; Spapens & Fijnaut, 2005.

<sup>590</sup> Maalsté, 2002, p.12, 16-17.

<sup>591</sup> Int-LP-16; -29. Zie ook Belackova et al., 2014, p303; Boerman et al., 2008; Wouters et al., 2007; Maalsté, 2002, p.16-17; Jansen, 2012, p.34.

<sup>592</sup> Decorte et al., 2014, p.172.

<sup>593</sup> Int-LP-9; -19; Int-FP-11.

<sup>594</sup> Int-FP-11.

<sup>595</sup> Int-LP-29. Zie ook Spapens et al., 2007, p.42; Jansen, 2012, p.34.

<sup>596</sup> Dossier NL-LI-14-07.

<sup>597</sup> Int-FP-11.

<sup>598</sup> Int-C-28.

<sup>599</sup> Maalsté, 2002, p.12, 16-17.

<sup>600</sup> Snippe et al., 2017, p.71.

<sup>601</sup> Dossier ZWB-13-14.

growshops.<sup>602</sup> Respondenten in Vlaanderen en Wallonië beweren immers dat, naast de coffeeshops, de helft van de oogst van Belgische cannabisplantages mogelijks in het illegale circuit in Nederland terecht komt.<sup>603</sup> De tussenhandelaren die zich op deze illegale markt bevinden, spelen een belangrijke rol in het verbinden van criminele organisaties en beschikken dan ook over de nodige contacten om de oogst in binnen- en buitenland af te zetten.<sup>604</sup>

Uiteindelijk zijn respondenten van de federale politie van mening dat de **afzetmarkt toch enigszins divers** is, ondanks de grootschalige uitvoer van cannabis naar Nederland en de wederinvoer ervan naar België.<sup>605</sup> Zoals opgemerkt in een dossier van het gerechtelijk arrondissement Luik<sup>606</sup>, worden Belgische cannabisooستن ook uitgevoerd naar Duitsland, Scandinavië en Engeland.<sup>607</sup> Deze bestemmingen zouden gelinkt zijn aan de aanwezige familiebanden in deze landen.<sup>608</sup> Cannabis zou zelfs gebruikt worden als ruilmiddel en uitgevoerd worden naar Oosterse landen, terwijl precursoren voor de aanmaak van synthetische drugs in de omgekeerde richting naar het Westen komen.<sup>609</sup> Criminele organisaties zijn er zich dan ook terdege van bewust dat Nederwiet of Belgowiet garant staan voor goede kwaliteit en buiten dit ten volle uit als kwaliteitslabel.<sup>610</sup> Daardoor is men onder andere in Engeland vragende partij om cannabis van de Lage Landen in te voeren. Bovendien is men in deze landen ook bereid om voor dit merk, dat beter verkoopt, meer te betalen.<sup>611</sup>

#### 4.2.1.3.6 Dumping van afval uit de cannabisteelt

Na het oogsten van de hennepplanten dienen de planten, de aarde, de potten en alle andere benodigdheden voor eenmalig gebruik, vervangen te worden. Dit gaat vaak gepaard met het dumpen van het afval. Hoewel de gevolgen van cannabis gerelateerde dumpingen voor het milieu beduidend minder schadelijk zijn dan dumpingen van chemische stoffen uit de synthetische drugsproductie, veroorzaakt het nog steeds overlast en vormt de opruiming een kost voor de overheidsdiensten.

Binnen de afbakening dit onderzoek bleek de hoeveelheid rechtshulpverkeer met betrekking tot dumpingen van drugsafval zeer beperkt. Met name op dumpingen van cannabisafval wordt vanuit de Nederlandse politie zo goed als niet gehandhaafd, laat staan rechtshulp gepleegd, maar ook dumpingen van chemicaliën uit drugslabs komen slechts sporadisch voor in de geanalyseerde rechtshulpdossiers. Dit kan mogelijk deels verklaard worden door de zoekopdracht die door de onderzoekers bij het IRC werd uitgevoerd. Daarbij lag de focus op rechtshulpverkeer met betrekking tot druggerelateerde feiten, waarbij mogelijk de drugsafvaldumpingen niet als zodanig gedefinieerd worden. De informatie in rechtshulpdossiers en strafrechtelijke dossiers met betrekking tot dumpingen is dus voornamelijk 'bijkomstig' te noemen. Zo werd in een dossier zijdelings benoemd dat afval van cannabiskwekerijen simpelweg afgevoerd werd naar het containerpark, waarbij de werknemers van het containerpark wat geld toegestopt kregen om hiervan geen melding te maken.<sup>612</sup> In de overige dossiers valt enkel af te leiden dat de dumpingen plaatsvonden op locaties die vooral om opportunistische redenen gekozen waren. Er valt uit de dossiers niet af te leiden dat criminele netwerken doelbewust de Belgisch-Nederlandse grens over reizen om daar hun drugsafval te dumpen. In een interview werd dit vervolgens

---

<sup>602</sup> Jansen, 2012.

<sup>603</sup> Int-LP-1; Int-FP-15.

<sup>604</sup> Spapens et al., 2007, p.42; Decorte et al., 2014, p.172; Natarajan, 2006, p.171-192; Morselli, 2009; Coles, 2001, p.580-594; Morselli, 2001, p.203-244; Klerks, 2000.

<sup>605</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11; -34.

<sup>606</sup> In het Luiks dossier LI-13-03 was sprake van een cannabistransport vanuit België, via Rotterdam, naar Leipzig.

<sup>607</sup> Int-O-32; dossier ZWB-13-11.

<sup>608</sup> Int-FP-34.

<sup>609</sup> Int-O-32.

<sup>610</sup> Jansen, 2012.

<sup>611</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11.

<sup>612</sup> Dossier ZWB-13-11.

tegensproken en werd het vermoeden uitgesproken dat drugscriminelen net wel de grens oversteken om daar afval te dumpen en de rechtsgang te frustreren.<sup>613</sup>

## 4.2.2 Detailhandel inzake cannabis

Zoals zonet gesteld, is het merendeel van de in België geteelde cannabis uit professionele plantages bestemd voor Nederland. Daarna vindt de cannabis op verschillende manieren zijn weg naar de Belgische gebruikers, zoals via het alom gekende ‘drugstoerisme’. Fijnaut en De Ruyver merkten een aantal jaren geleden namelijk op dat coffeeshops in de loop der jaren geëvolueerd waren van kleinschalige, lokale voorzieningen naar grootschalige verkooporganisaties voor Nederlanders en buitenlanders.<sup>614</sup> Echter, de invoering van het Nederlandse Ingezetenen criterium in 2012 had een grote invloed op het fenomeen van het drugstoerisme. Deze reglementering wijzigde de toegang tot de coffeeshops, die vanaf dan beperkt werd tot Nederlandse inwoners en daardoor duizenden buitenlandse drugstoeristen aan de deur zette. De Algemene Cel Drugsbeleid legde na deze beleidsverandering een aantal hypothetische gevolgen voor de Belgische cannabismarkt op tafel<sup>615</sup>:

- *“Toename van de activiteiten van de drugsrunners, die zullen diversifiëren en zich meer voor de cannabismarkt zullen interesseren.*
- *Verplaatsing van de verkoop naar België, met een grotere aanwezigheid van drugskoeriers, en meer illegale verkooppunten op ons grondgebied.*
- *Toename van de “gegroepeerde aankopen”. Met een grotere hoeveelheid in zijn bezit zal de transporteur geneigd zijn meer risico’s te nemen om niet door de ordediensten te worden onderschept.*
- *Toename van de handel in verdovende middelen via nieuwe technologieën (o.a. Internet), en dit via gespecialiseerde sites waarbij de verzending van de substanties via de post gebeurt.”*

In de volgende paragrafen zal aan de hand van informatie uit de interviews met professionele sleutelfiguren nagegaan worden in hoeverre deze hypothesen werkelijkheid geworden zijn.

### 4.2.2.1 Evolutie van het drugstoerisme na het I-criterium

Professionele sleutelfiguren verklaren dat zij **geen zicht meer hebben op de Belgische detailhandel van cannabis**, onder andere omdat het fenomeen sinds 2011-2012 op een andere manier tot uiting komt. Toen was de verkoop meer geconcentreerd in dealpanden, terwijl actueel de straathandel floreert. Daardoor is dit fenomeen veel moeilijker aan te pakken. Politiediensten arresteren de ene na de andere dealer, zonder verder diepgaand onderzoek<sup>616</sup> aangezien hen daarvoor de nodige tijd ontbreekt.

Het Nederlandse Ingezetenen criterium beoogde buitenlandse drugstoeristen die zich tot dan in coffeeshops bevoorraadden, af te schrikken.<sup>617</sup> De invoering van het criterium in 2012 heeft immers tot gevolg dat buitenlandse drugstoeristen geen cannabis meer kunnen kopen in de coffeeshops, omdat deze enkel nog toegankelijk zijn voor Nederlandse ‘ingezetenen’ (lees: inwoners).<sup>618</sup> Deze doelstelling werd de daaropvolgende jaren duidelijk bereikt. Het criterium zorgde namelijk voor een daling van het aantal buitenlandse drugstoeristen.<sup>619</sup> Dit bleek reeds uit een Nederlandse evaluatie van het criterium in 2013, waarin lokale vertegenwoordiger van gemeente en politie, alsook coffeeshophouders getuigden over de verminderde aanwezigheid van drugstoeristen. Een steekproef in de drie zuidelijke provincies<sup>620</sup> toonde zelfs aan dat het aantal buitenlandse coffeeshopbezoekers na 1 mei 2012 tot nul herleid was, in

<sup>613</sup> Int-ZWB-5.

<sup>614</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2014.

<sup>615</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.57.

<sup>616</sup> Int-LP-27.

<sup>617</sup> Int-LO-21. Zie ook Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.67.

<sup>618</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.57.

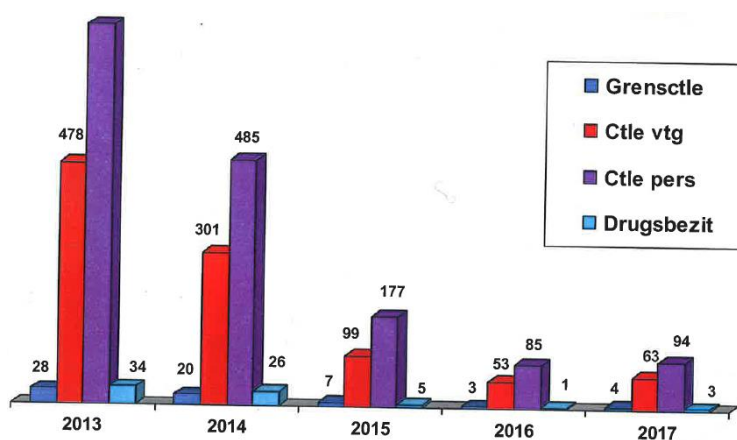
<sup>619</sup> Int-LP-21.

<sup>620</sup> Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

tegenstelling tot voor de invoering van het I-criterium, toen het aantal nog net geen veertig procent (39%) bedroeg.

Niettemin is er nog steeds sprake van drugstoerisme richting Nederland. De respondenten uit voorgaand onderzoek konden echter niet aantonen waar deze drugstoeristen zich na de invoering van het I-criterium gingen bevoorraden. Men had niettemin vermoedens. Drugstoeristen zouden zich tot ingezetenen wenden om cannabis te kopen in een coffeeshop of zouden cannabis op straat aankopen.<sup>621</sup> Een half jaar later (oktober – november 2012) zou, volgens ditzelfde evaluatieonderzoek, ruim driekwart van het aantal niet-ingezetenen (78%) zich tot straatdealers wenden voor het aankopen van cannabis.<sup>622</sup> Dit uitte zich in overlast door dealactiviteiten op straat. In zeven at random geselecteerde gemeenten in de drie zuidelijke provincies ervoeren omwonenden na de invoering van het I-criterium zelfs een stijging van tien procent (van 5% naar 15%) op het vlak van overlast van dealactiviteiten met drugstoeristen.<sup>623</sup> Deze overlast werd in 2012 nog bestreden met extra capaciteit voor de politiediensten, maar leidde niet tot een permanent verhoogde inzet. Uit een evaluatie van het I- en B-criterium in 2014 blijkt dan ook enige berusting. Men beschouwt de illegale handel als een fenomeen dat altijd aanwezig was en ook altijd aanwezig zal zijn, zodat men dit sinds 2013 enkel nog reactief behandelt.<sup>624</sup>

De afname van het aantal drugstoeristen na de invoering van het I-criterium werd eveneens in de hand gewerkt door controles van politiediensten in de Belgische grensgemeenten. Vroeger controleerde men in de politiezone Lanaken-Maasmechelen bijvoorbeeld sterk op drugstoeristen die zich naar Nederland (Maastricht) verplaatsten met het openbaar vervoer. Na verloop van tijd onderschepte men op deze manier veel minder drugstoeristen (figuur 9).<sup>625</sup> Door de afname van het fenomeen en de enorme administratieve last die met deze controles gepaard ging, begon men de prioriteit nadien bij andere fenomenen te leggen.<sup>626</sup>



**Figuur 9:** Aantal grenscontroles in de politiezone Lanaken-Maasmechelen, 2013-2017<sup>627</sup>

Eenzelfde ervaring weerklinkt in een lokale zone in het noorden van het gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen. Vroeger beschikte men er over gemengde ploegen (Joint Hit Teams met Belgische,

<sup>621</sup> Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.104, 111.

<sup>622</sup> Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.125.

<sup>623</sup> Van Ooyen-Houben et al., 2013, p.104, 111.

<sup>624</sup> Van Ooyen-Houben et al., 2014, p.72-73.

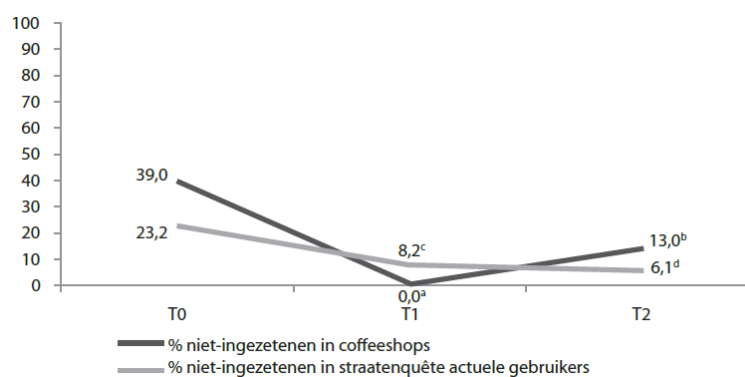
<sup>625</sup> In 2014 werden nog 26 drugstoeristen gearresteerd in de politiezone Lanaken-Maasmechelen. In 2015 nam dit aantal af tot 18, tot in 2016 nog slechts 1 drugstoerist gearresteerd werd. Zie Politie Lanaken-Maasmechelen, 2017.

<sup>626</sup> Int-LP-29.

<sup>627</sup> Politie Lanaken-Maasmechelen, 2017.

Nederlandse en Franse politieambtenaren), die in het kader van politieacties (zoals *Etoile*<sup>628</sup>) drugstoeristen observeerden in en op weg naar Nederland. In de loop der jaren veranderde de invulling van deze acties echter. Men observeert niet meer in de buurt van coffeeshops, omdat de activiteiten van drugstoeristen nagenoeg volledig weggevallen zijn, maar organiseert nu enkel nog grote acties op belangrijke verkeersassen.<sup>629</sup> Ook tijdens deze acties onderschept men beduidend minder drugstoeristen.<sup>630</sup>

Door de afname en verandering van dergelijke politiecontroles is het moeilijk om te bepalen of het drugstoerisme wel effectief gedaald is. Een respondent van de lokale politie vraagt zich terecht af of het fenomeen “*nu geminderd [is] omdat we minder acties doen of omdat er minder mensen [drugstoeristen] op de bus zitten*”<sup>631</sup>. De mogelijkheid bestaat natuurlijk dat personen zich nog steeds bevoorraden in Nederland, maar andere methoden hanteren.<sup>632</sup> Dit blijkt het geval te zijn in de politiezone Turnhout, waar men dealers richting Tilburg ziet trekken.<sup>633</sup> Toch concludeerde men in 2016<sup>634</sup> in Nederland dat in de zuidelijke gemeenten waar het I-criterium gehandhaafd wordt, zowel het coffeeshop- als het cannabistoerisme nog steeds aanwezig zijn, weliswaar in mindere mate (figuur 10).<sup>635</sup>



**Figuur 10:** Percentage niet-ingezetenen volgens enquête coffeeshopbezoekers en straatenquête actuele gebruikers in drie zuidelijke Nederlandse provincies<sup>636</sup>

Dit wordt bevestigd door professionele sleutelfiguren in België. Zij beweren dat een deel van de Belgische drugstoeristen zich bevoorradt in coffeeshops in het noorden van Nederland of in coffeeshops in het zuiden die het I-criterium niet toepassen.<sup>637</sup> Bovendien zou de cannabishandel zich ook deels verplaatst hebben naar de straat<sup>638</sup> en de handel via clandestiene verkoopplaatsen, zoals drugspannen.<sup>639</sup> Verder doen Belgische afnemers ook steeds vaker een beroep op gegroepeerde aankopen of vriendendiensten. Eén iemand brengt voldoende cannabis mee voor een aantal

<sup>628</sup> De *Etoile* acties zijn gezamenlijke, doelgerichte drugscontroleacties van politie- en douanediens ten uit Nederland, Luxemburg, Frankrijk en België. Deze acties kunnen (5 maal per jaar) plaatsvinden dankzij het Benelux-verdrag inzake politiesamenwerking, dat politieambtenaren uit de Benelux sinds januari 2005 toelaat om in de drie landen verdachten te achtervolgen en te controleren. De controles worden op regelmatige basis uitgevoerd op belangrijke vervoersassen en dit zowel langs autosnelwegen en provinciale wegen, als op treinen en bussen.

<sup>629</sup> Int-LP-21.

<sup>630</sup> Int-FP-6.

<sup>631</sup> Int-LP-13.

<sup>632</sup> Int-LP-29.

<sup>633</sup> Int-LP-1.

<sup>634</sup> Deze evaluatie werd uitgevoerd aan de hand van informatie van twee grensgemeenten in de politieregio Oost-Nederland en drie grensgemeenten in de politieregio Limburg.

<sup>635</sup> Mennes, Snippe, Sijstra & Bieleman, 2017, p.65.

<sup>636</sup> T1 verwijst naar de vervolgmeting die uitgevoerd werd in oktober-november 2012, en T2 naar de vervolgmeting in oktober-november 2013. Zie Van Ooyen-Houben, Bieleman & Korf, 2017, p.18.

<sup>637</sup> Int-FP-6; Int-LP-27.

<sup>638</sup> *Le Vif*, “Le nouveau marché de la fumette”, 14/10/2016.

<sup>639</sup> Int-FP-6; -18; Int-J-14. Zie ook Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.57.

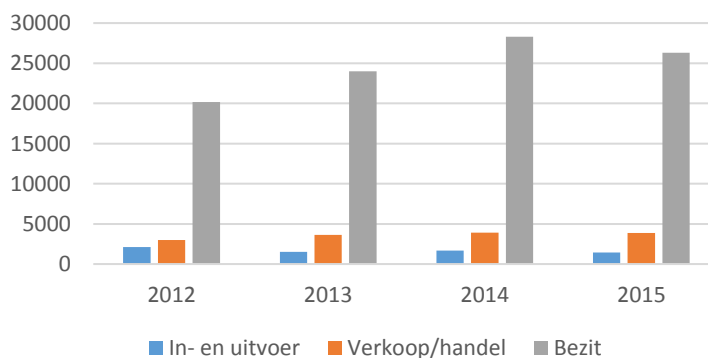
personen<sup>640</sup>, zodat niet iedereen zich afzonderlijk naar Nederland moet verplaatsen. Daardoor verlaagt men eveneens de pakkans.

*“Vroeger was dat [aankoop van cannabis] veel gemakkelijker. Nu is dat ook nog gemakkelijk, maar nu kopen ze het van de straat. (...) Kan je niet binnen [in een coffeeshop], dan snoep je iemand binnen die het gaat halen. Ofwel koop je het van een Marokkaan of van wat op straat rondloopt. Dus verminderd? Dat weet ik niet.”<sup>641</sup>*

*“Vroeger was het ‘ik ben het gaan halen in de Checkpoint’ (...) en nu zie je dat dat ook verminderd is en dat, als ze het toegeven dat ze in het buitenland gingen halen, het meer is van ‘ik ben daar iemand tegengekomen in een steegje of in een garage’. (...) Het komt nog vanuit Nederland, maar het is ook veel meer in de illegaliteit.”<sup>642</sup>*

Ondanks het feit dat een groot deel van de Belgische drugstoeristen zich nog steeds bevoorraadt in Nederland, zou een beperkt deel ook een beroep doen op **dealers in België**.<sup>643</sup> Professionele sleutelfiguren wijzen dan ook aan dat cannabis actueel ruim vertegenwoordigd is in de Belgische detailhandel en ook eenvoudig te verkrijgen is.<sup>644</sup> Dit kan bevestigd worden door onderzoek van de Europese Commissie, dat stelt dat 59% van de bevroegde Belgische 15- tot 24-jarigen in 2014 binnen de 24 uur redelijk of zeer gemakkelijk aan cannabis kon komen.<sup>645</sup> In 2008 en 2011 ging het nog om respectievelijk 69% en 65%.<sup>646</sup> Hierbij aansluitend verklaart een respondent dat vandaag, in tegenstelling tot in 2011-2012, “op elke hoek van de straat bij wijze van spreken, het is overdreven, zit wel iemand die ondertussen wiet verkoopt”<sup>647</sup>. Het zou vaak gaan om zeer jonge dealers, die starten aan de leeftijd van 14-15 jaar en relatief kleine hoeveelheden verkopen.<sup>648</sup>

De stijgende bevoorrading van voormalige drugstoeristen in eigen land, in dit geval België, kan enigszins bevestigd worden door de stijging van het aantal feiten van cannabisbezit in de periode 2012-2014 en de daling van het aantal feiten van in- en uitvoer vanaf 2011 (figuur 11). Het is echter onduidelijk of deze daling te wijten is aan een verminderde registratie van het drugstoerisme in de grensgebieden, waardoor deze feiten in het binnenland geregistreerd worden als ‘bezit’ in plaats van ‘invoer/uitvoer’, of het aantal drugstoeristen voortaan bevoorradt wordt op Belgisch grondgebied.<sup>649</sup>



**Figuur 11: Aantal feiten van in- en uitvoer, handel en bezit van cannabis in België, 2012-2015<sup>650</sup>**

<sup>640</sup> Int-LP-21.

<sup>641</sup> Int-LP-29.

<sup>642</sup> Int-LP-21.

<sup>643</sup> Int-ZWB-2. Zie ook Van der Torre et al., 2013.

<sup>644</sup> Smet et al., 2013, p.211.

<sup>645</sup> European Commission, 2014.

<sup>646</sup> European Commission, 2008 ; 2011.

<sup>647</sup> Int-LP-27.

<sup>648</sup> Int-LP-27.

<sup>649</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.57.

<sup>650</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

#### 4.2.2.2 Online aankoop als alternatief

Om de dalende verkoop van cannabis aan drugstoeristen via de coffeeshops op te vangen, zijn er vermoedens dat de organisatoren achter deze verkoop verantwoordelijk zijn voor de organisatie van een illegale handel parallel aan de coffeeshops. Deze netwerken zouden klanten in België en Frankrijk bevoorraden<sup>651</sup>, hoewel de Belgische professionele sleutelfiguren dit niet konden bevestigen.<sup>652</sup> Waar men echter wel enig zicht op heeft, is de bevoorrading van de Belgische markt door zogenaamde **'wietkoeriers'**.<sup>653</sup> Sinds de invoering van het Ingezetenen criterium wenden Belgische drugstoeristen zich voor de aankoop van cannabis uit Nederland ook tot het internet<sup>654</sup>, en dan specifiek tot het zichtbare deel van het internet (*clear net*). Dit fenomeen werd eerder al beschreven in onderzoek uit 2013.<sup>655</sup> Belgische afnemers kopen cannabis bij Nederlandse dealers via telefonische of online contacten, waarna hun bestelling geleverd wordt door een (Belgische of Nederlandse) koerier.<sup>656</sup> Koeriers zouden op deze manier afnemers over het volledige Belgische grondgebied bevoorraden, voor een paar kilo per dag.<sup>657</sup>

*“Ja, dagelijks. Maak je maar geen illusies. (...) Je hebt koeriers die heel Vlaanderen rondrijden. Elke dag zijn er organisaties die bestellingen opvragen via het internet of via PGP, zodat we er niet aan kunnen. En elke dag komt er een koerier met een auto die geprepareerd is. Die rijdt van Brugge naar Gent, naar Leuven, naar Mechelen. Die vervoert één of twee kilo iedere dag.”<sup>658</sup>*

Hoewel de onderzoeksliteratuur over drugshandel via het *clear net* beperkt is<sup>659</sup>, spelen online fora (zoals *startkabel.nl* en *wietforum.nl*) een belangrijke rol in het faciliteren van deze handel. Afnemers zoeken via deze fora naar personen die hen kunnen bevoorraden.<sup>660</sup> Een respondent benoemt het als *“een soort Facebook voor wietgebruikers”*<sup>661</sup>. Daarnaast doen afnemers ook een beroep op reguliere websites om cannabis te bestellen (zoals *wietkopen.nl* en *dutchgreenclub.com*). Deze bestellingen worden vervolgens zoals een regulier postpakket afgeleverd.<sup>662</sup> Nadat men in 2015 in het gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen geconfronteerd werd met de activiteiten van ‘de wietkoerier’, kwam men onlangs de activiteiten van de website *gentstudent.nl* op het spoor, die cannabis verkoopt en aan huis levert.<sup>663</sup>

#### Dossier GE-15-18

In 2015 rolden de Belgische en Nederlandse autoriteiten een groot drugsnetwerk op, waarbij een zeventigtal Belgische dealers via (één Belgische en twee Nederlandse) koeriers van cannabis voorzien werden door een Nederlandse leverancier (van Marokkaanse origine uit Roosendaal).

De leverancier maakte waarschijnlijk deel uit van een criminele organisatie actief in de illegale cannabisproductie en –handel, gelinkt aan verschillende Nederlandse growshops. Hij kwam in contact met zijn klanten door de cannabis aan te bieden op online fora (zoals *startkabel.nl*), waarbij

<sup>651</sup> Van der Torre et al., 2013, p.14-15.

<sup>652</sup> Int-LP-1.

<sup>653</sup> Int-LP-21; Int-ZWB-2.

<sup>654</sup> Int-FP-6.

<sup>655</sup> Smet et al., 2013, p.191.

<sup>656</sup> Int-LP-19 ; -21.

<sup>657</sup> Int-LP-19.

<sup>658</sup> Int-LP-19.

<sup>659</sup> Kruithof et al., 2016, p.xiv.

<sup>660</sup> Smet et al., 2013, p.191, 217.

<sup>661</sup> Int-LP-21.

<sup>662</sup> Int-LP-1.

<sup>663</sup> *Het Nieuwsblad*, “‘Gentstudent’ dealt drugs per post en het is niet evident om daartegen op te treden”, 06/11/2017.

men hem kon contacteren via een telefoonnummer of e-mailadres. Daarna verliep de communicatie met de afnemers via prepaid telefoonnummers of via WhatsApp.

De Belgische koerier werkte vijf dagen per week, voornamelijk in Vlaanderen. Iedere middag werd hij via sms gecontacteerd met specifieke informatie over waar de cannabis af te halen was, namelijk in de regio Roosendaal, en waar deze vervolgens moest geleverd worden. De koerier verzorgde dagelijks drie tot vijf leveringen in België, van in totaal 5 tot 10 kg cannabis. Deze handel leverde in de periode november 2014 – januari 2015 een opbrengst van naar schatting € 250.000 op.

In de Nederlandse dossieranalyse zijn er meerdere dossiers aan bod gekomen die betrekking hebben op criminele netwerken die op bestelling drugs leveren. Bij deze zogenaamde callcenters (zie infra) wordt bijvoorbeeld telefonisch, via internetfora of via *social media* een bestelling geplaatst voor een aan te leveren hoeveelheid drugs, waarna de dealer deze drugs persoonlijk komt afleveren of de drugs door de klant opgehaald worden op locatie. In een dossier was zelfs sprake van een aparte betaallocatie, waar de klant eerst kon afrekenen, om vervolgens op een andere locatie de bestelling op te halen.<sup>664</sup> Behalve het op bestelling persoonlijk aanleveren of ophalen van drugs is er ook een dossier aangetroffen waarbij via internet een bestelling geplaatst kon worden. Hiervoor werd gebruik gemaakt van *Hushmail*, een mailservice die gebruik maakt van PGP-encryptie<sup>665</sup> van e-mailverkeer. De betaling van deze bestellingen geschiedde door het versturen van contant geld naar een postbusadres of door gebruik te maken van een online betaalservice, waarna de Nederlandse drugs over de grens werd gebracht en via de Belgische post verstuurd werden.<sup>666</sup>

Naast de handel via het *clear net*, trachtten verschillende academische onderzoeken de voorbije jaren een blik te werpen op de online handel via het verborgen en verregaand geanonimiseerde deel van het internet: het *darknet*.<sup>667</sup> Het groeiende belang van het *darknet* werd benadrukt door rapporten van verschillende Europese en internationale instanties<sup>668</sup>, die allen in grote mate wijzen op de rol van het internet in de (anonieme) uitwisseling van informatie en verdovende middelen. Zelfs de professionele sleutelfiguren op het terrein vermoeden dat transacties via het **darknet**, naast de verkoop via marktplaatsen op het *clear net*, in de toekomst aan populariteit zullen winnen.

*“Dat mogen we ook niet onderschatten, wat zich daar [op het darkweb] aan het manifesteren is. Dat het gewone dealen, zoals met de wietkoerier, en ik ben het zeker, in de toekomst nog meer gaat verschuiven naar het darkweb. Gewoon met postpakketten, met bitcoins betalen en als politie gaat het een enorme uitdaging zijn om daar zicht op te krijgen.”<sup>669</sup>*

Onderzoek in 2012 toonde reeds aan dat Nederland (met 6,5%) tot de top-4 behoorde van landen van waaruit illegale drugs verkocht op Silk Road<sup>670</sup> verzonden werden.<sup>671</sup> Meer recent onderzoek naar de rol van Nederlandse verkopers<sup>672</sup> op het *darknet* beweert echter dat zij slechts een kleine rol zouden

<sup>664</sup> Dossier ZWB-13-14.

<sup>665</sup> *Pretty Good Privacy* is een versleutelingsmethode via internet, waarmee geëncrypteerde berichten kunnen verstuurd worden.

<sup>666</sup> Dossier NL-LI-12-02.

<sup>667</sup> Zie onder andere Aldridge & Décary-Héту, 2014 ; Christin, 2013, 2017 ; Kruithof et al., 2016; Van Hout & Bingham, 2013; Dolliver, 2015.

<sup>668</sup> Europol, 2017; EMCDDA & Europol, 2017; UNODC, 2017.

<sup>669</sup> Int-FP-18.

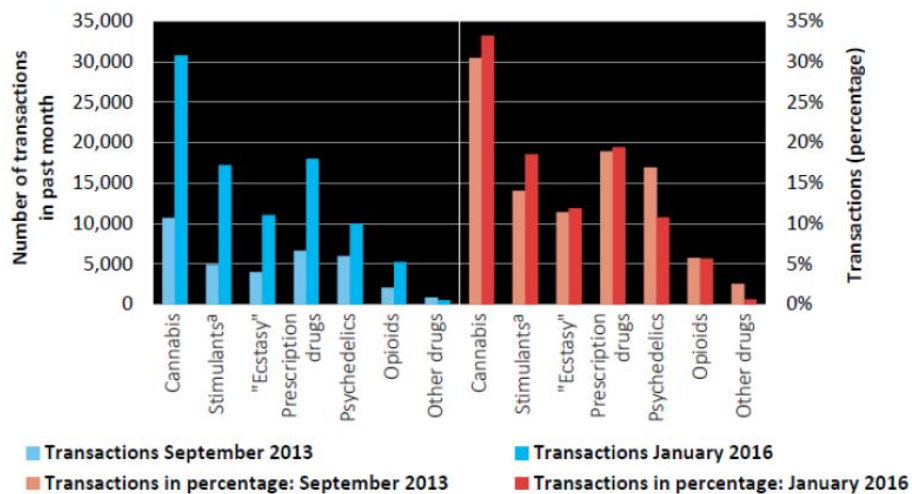
<sup>670</sup> Silk Road was tussen 2011 en 2013 een anonieme, internationale online zwarte markt, die via het Tor-mechanisme werkte en Bitcoins gebruikte om transacties te voltooien. Zie Christin, 2013.

<sup>671</sup> Christin, 2012, p.213-224.

<sup>672</sup> In dit onderzoek identificeerde men 'Nederlandse verkopers' als verkopers die op het *darknet* aangeven dat hun product verzonden wordt vanuit Nederland. Dit sluit echter niet uit dat de verkopers woonachtig of actief zijn in een ander land. Zie Kruithof et al., 2016, p.18.



spelen in de online cannabisverkoop<sup>673</sup>, vergeleken met hun vooraanstaande internationale rol op het vlak van de teelt. Deze vaststelling spreekt de indruk van bevroegde professionele sleutelfiguren in het onderzoek dus tegen. Niettemin wordt de meeste omzet op het *darknet* toch door de cannabishandel gegenereerd (31%) (figuur 12).<sup>674</sup>



Figuur 12: Aantal transacties en hun marktaandeel op het darknet in 2013 en 2016<sup>675</sup>

### 4.2.3 Besluit

Het fenomeen van de cannabissteelt maakte in België sinds het eerst decennium van de jaren 2000 een enorme evolutie door, die in 2015 resulteerde in een recordaantal ontmantelde plantages. Waar cannabisplantages tot 2007 vooral in de Belgisch-Nederlandse grensstreek ontdekt werden, verspreidde het fenomeen zich sindsdien over het hele Belgische grondgebied. Momenteel blijft van de kust tot het uiterste zuiden van België geen enkel gerechtelijk arrondissement meer gespaard van dit fenomeen, hoewel de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen en Limburg nog steeds het grootste aantal ontmantelde plantages tellen.

Criminele organisaties lijken overal in België opportuniteiten te vinden om met de professionele cannabissteelt te starten. Meestal gaat het om Belgisch-Nederlandse criminele organisaties, veelal van Turkse of Marokkaanse origine, waarvan de top zich in Nederland bevindt. Toch laten ook andere criminele organisaties in België zich steeds vaker in met de professionele cannabissteelt. Het gaat dan meer specifiek om organisaties van Noord-Afrikaanse, Turks-Bulgaarse of Zuidoost-Aziatische afkomst, of om personen die gelinkt zijn aan criminele motorclubs. De professionele cannabissteelt was voor deze organisaties niet steeds hun initiële criminele activiteit, maar gaandeweg werden ook zij zich bewust van de grote opbrengsten die de cannabissteelt op een schijnbaar relatief eenvoudige manier oplevert. Deze opbrengsten zorgen er op hun beurt voor dat alsmaar meer criminele organisaties in België met professionele cannabissteelt lijken te starten, al dan niet ter financiering van andere criminele activiteiten.

Ondanks hun verschil in etniciteit, werken de criminele organisaties in de professionele cannabissteelt volgens een gelijkaardige organisatiestructuur, waarbij verschillende 'cellen' ieder op zich instaan voor een specifieke taak in het kweekproces. Terwijl echte specialisten (zoals elektriciens en knipploegen) voornamelijk verantwoordelijk zijn voor de opbouw en oogst van de plantage, maken de criminele organisaties voor het onderhoud van de plantage gebruik van personen die in de maatschappij een zwakke positie bekleden. Deze flexibele samenwerkingsverbanden wijzen op de steeds toenemende

<sup>673</sup> Cannabis houdt slechts 10% van de totale Nederlandse omzet via cryptomarkten in en maar 2,3% van de totale cannabisomzet kan toegeschreven worden aan Nederlandse verkopers.

<sup>674</sup> Kruihof et al., 2016, p.16.

<sup>675</sup> Kruihof et al., 2016.

professionalisering van de cannabisteelt, die onder andere leidt tot het ontmantelen van meer grootschalige plantages met een grotere teeltcapaciteit.

De professionalisering van de cannabisteelt wordt in de hand gewerkt door de evolutie van het kweekmateriaal dat criminele organisaties gebruiken. Dit materiaal is vooral afkomstig uit Nederland, waarbij de 'voormalige' growshops nog steeds een centrale rol spelen in de levering van het materiaal, net als in het verschaffen van alle nodige kennis. Bovendien bieden deze growshops, die ondertussen ook in België hun intrede maakten, samen met de Nederlandse coffeeshops een uitgelezen afzetmarkt voor de oogst van professionele cannabisplantages in België.

Nadat de oogst richting Nederland trekt, vindt de cannabis op verschillende manieren zijn weg terug naar de Belgische gebruikers. Verwijzend naar de eerder vernoemde hypothesen van de Algemene Cel Drugsbeleid kan geconcludeerd worden dat Belgische drugstoeristen nog steeds hun toevlucht zoeken tot de Nederlandse cannabismarkt. Zij wenden zich door de invoering van het Nederlandse I-criterium (2012) echter niet meer alleen tot de coffeeshops, maar doen sindsdien ook een beroep op andere bevoorradingskanalen. Gegroepeerde aankopen van Belgische gebruikers in Nederland lijken aan belang te winnen, waarvoor men onder andere langsgaat bij illegale verkoopkanalen. Om tegemoet te komen aan de Belgische vraag, trachten de Nederlandse leveranciers het aanbod echter ook naar België te brengen. Zo namen de activiteiten van koeriers toe, als schakel tussen de Nederlandse verkoopkanalen en de Belgische gebruikers. Daarnaast wenden Belgische gebruikers zich ook tot dealers op het eigen grondgebied of tot online verkoopkanalen.

Concluderend kan gesteld worden dat de professionele cannabismarkt in België nog steeds in grote mate linken vertoont met Nederland.

1. Nederlandse criminele organisaties fungeren in de professionele cannabisteelt in de eerste plaats als opdrachtgever, hoewel hun monopolie de laatste jaren aan het afnemen is.
2. Het kweekmateriaal en de knowhow voor de opbouw van de plantages zijn meestal afkomstig uit Nederland. Anderzijds doen zogenaamde growshops ook in België hun intrede, waardoor de betrokkenheid van Nederland op dit vlak in de toekomst mogelijk kan afnemen.
3. Nederland blijft de belangrijkste afzetmarkt voor de oogst van Belgische professionele cannabisplantages, door de aanwezigheid van de coffeeshops en de growshops.
4. Belgische gebruikers doen nog vooral een beroep op Nederlandse leveranciers, hoewel deze leveranciers het aanbod alsmaar meer naar de vraag toe brengen.

## 4.3 Synthetische drugsmarkt

### Centrale bevindingen synthetische drugsproductie en detailhandel van synthetische drugs

- De ATS-productie situeert zich vooral in Nederland. Sinds enkele jaren kent de productie een expansie naar België. Niettegenstaande het aantal productiesites toenam in België, blijft de ATS-productie vooral gesitueerd in de Belgisch-Nederlandse grensstreek.
- Vooral (Zuid-)Nederlandse criminele organisaties blijven verantwoordelijk voor de ATS-productie in België, hoewel de knowhow van Belgische betrokkenen de laatste jaren lijkt toe te nemen.
- Dumpingen van synthetisch drugsafval blijven in België vooral beperkt tot het Belgisch-Nederlands grensgebied, naar analogie met de aanwezigheid van ATS-productiesites.
- België heeft een belangrijke rol gekregen in de aanvoer van (pre-)precursoren naar Nederland. Deze chemicaliën worden ofwel in België aangekocht, ofwel gebruikt men België als doorvoerland nadat de chemicaliën ingevoerd worden vanuit het buitenland.
- Door de verminderde beschikbaarheid van bepaalde chemicaliën en het gebruik van (pre-)precursoren werden extra stappen aan het productieproces toegevoegd. De laatste jaren steeg dan ook het aantal conversielaboratoria in België, die ten dienste staan van meerdere (Nederlandse) criminele organisaties.
- Een groot deel van de in België en Nederland geproduceerde MDMA, amfetamines en methamfetamines is niet bestemd voor de binnenlandse markt, maar wordt geëxporteerd naar bestemmingen buiten Europa. Dit gaat veelal gepaard met grotere winstmarges.
- De onlinehandel in synthetische drugs wordt alsmaar belangrijker. Nederlandse leveranciers gebruiken/misbruiken de landsgrenzen: zij verzenden hun postpakket vanuit België naar bestemmingen wereldwijd.

### 4.3.1 Productie van synthetische drugs

De hiernavolgende beschrijving van de Belgische productiemarkt van synthetische drugs focust zich louter op de professionele productie en dus niet op de productie via kleine laboratoria (keukenlaboratoria of *kitchen labs*)<sup>676</sup>. Volgens Het Nationaal Veiligheidsplan 2016-2019 verstaat men onder de productie van synthetische drugs:

- *het zonder vergunning produceren van amfetamines, lsd, GHB, MDMA, XTC of andere synthetische drugs;*
- *het zonder vergunning produceren van de benodigde chemicaliën en (pre-)precursoren voor de productie van synthetische drugs;*
- *de illegale in- of uitvoer van chemicaliën of (pre-)precursoren, zelfs onder de vorm van geneesmiddelen;*
- *het bewust ter beschikking stellen of verhandelen van de benodigde chemicaliën of uitrusting;*
- *het storten of dumpen van afval gerelateerd met de productie van synthetische drugs*<sup>677</sup>

<sup>676</sup> Keukenlaboratoria worden gebruikt voor de kleinschalige productie van vrij eenvoudig aan te maken synthetische drugs, zoals GHB. Dergelijke labo's vereisen minder ruimte en materiaal en wordt uitgevoerd door zelfstandige individuen. Zie Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012.

<sup>677</sup> Nationaal Veiligheidsplan, 2016, p.45-46.

Al deze aspecten worden in de volgende paragrafen besproken, met een focus op de professionele segmenten van de markt waarin criminele organisaties een centrale rol vervullen. Hierbij dient echter benadrukt te worden dat enkel de *Amphetamine-Type Stimulants* (ATS) besproken zullen worden. Het gaat dan specifiek om MDMA (in pilvorm ook wel xtc genoemd), amfetamines en (in mindere mate) methamfetamines.

Hierna wordt in de eerste plaats ingegaan op de beeldvorming omtrent de Belgische synthetische drugsproductiemarkt (4.3.1.1). Dit overzicht is vooral gebaseerd op informatie uit eerder onderzoek. Enkel de actuele beeldvorming van de synthetische drugsproductie en de bijhorende dumpingen in België wordt voorgesteld volgens de bevindingen uit interviews met professionele sleutelfiguren. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de criminele organisaties en actoren die actief zijn op deze markt (4.3.1.2) en het productieproces (4.3.1.3).

#### 4.3.1.1 Evolutie en geografische spreiding

Het historisch overzicht toonde aan dat **synthetische drugslaboratoria vooral na de oprichting van de Nederlandse Unit Synthetische Drugs in 1997 en de aanscherping van het Nederlandse xtc-beleid in 2001 in België hun intrede deden.**<sup>678</sup> Georganiseerde criminaliteitsgroepen vestigden zich op professionele en industriële wijze in de Belgisch-Nederlandse grensregio en startten met de grensoverschrijdende synthetische drugshandel.<sup>679</sup> Cijfers van de federale politie bevestigen dit en tonen aan dat men in de periode 2001-2004 vooral in de noordelijke Belgische arrondissementen (Antwerpen, Turnhout, Hasselt en Tongeren) synthetische drugslabo's en dumpingplaatsen terugvond.<sup>680</sup> Het viel op dat men toen nog geen labo's ontdekte in Luik en omstreken.<sup>681</sup>

De intensivering van het Nederlandse opsporingsbeleid ten aanzien van xtc wierp ook haar vruchten af in de strijd tegen de aanmaak en invoer van precursoren<sup>682</sup>. Verschillende maatregelen droogden de aanvoer van PMK (de belangrijkste precursor voor MDMA) op, waardoor **vanaf 2008 een duidelijk tekort** ontstond.<sup>683</sup> Dit tekort liet zich ook in België voelen, waar het aantal ontmantelde MDMA-laboratoria en de hoeveelheid inbeslaggenomen xtc-pillen daalde (van 541.245 in 2007 tot 31.025 in 2009<sup>684</sup>).<sup>685</sup> Het duurde daarop **tot 2013 vooraleer de synthetische drugsmarkt in België een explosieve toename kende**, zowel op het vlak van productiesites als dumpingen (tabel 3).<sup>686</sup> In 2013 ontdekte men maar liefst twaalf ATS-labo's, in tegenstelling tot slechts drie in 2012.

Deze stijging zette zich echter niet verder door, aangezien het aantal ontdekte labo's de daaropvolgende jaren relatief stabiel bleef. In 2014 en 2015 ontmantelde men respectievelijk twaalf en vijftien ATS-labo's, waarvan ongeveer de helft in 2015 grootschalig en/of industrieel kon genoemd worden<sup>687</sup>. Na een stijging van het aantal ontmantelde labo's en een daling van het aantal ontdekte dumpingen in 2015, draaide deze tendens zich om. In 2016 daalde het aantal ontmantelde labo's, terwijl het aantal ontdekte dumpingen sterk steeg.<sup>688</sup> De status quo van het aantal ontmantelde labo's kan verklaard worden door het zogenaamde *dark number*, dat door de federale politie nog op minstens 86% geschat wordt.<sup>689</sup>

<sup>678</sup> Desondanks werd reeds in 1982 een eerste drugslabo ontdekt in de Belgische provincie Limburg. Zie Parket van de Procureur des Konings Limburg, 2016, p.4.

<sup>679</sup> KLPD, 2012, p.34; Boerman et al., 2012, p.47.

<sup>680</sup> Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.1.

<sup>681</sup> Police Fédérale, 2007.

<sup>682</sup> Precursoren zijn de chemicaliën die gebruikt worden om synthetische drugs te produceren.

<sup>683</sup> KLPD, 2012, p.12-13, 127; Van Laar & van Ooyen-Houben, 2016, p.179; Vijlbrief, 2012, p.205. Zie ook Spapens, 2008, p.180; Verhage & Spapens, 2016, p.21; Boerman et al., 2012, p.47-48.

<sup>684</sup> UNODC statistics, 2016, geraadpleegd op 08.08.2016.

<sup>685</sup> KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012, p.12. Zie ook Smet et al., 2013, p.88.

<sup>686</sup> Taskforce BZ, 2015; Parket van de Procureur des Konings Limburg, 2016, p.4.

<sup>687</sup> Federale Politie, 2016, p.90.

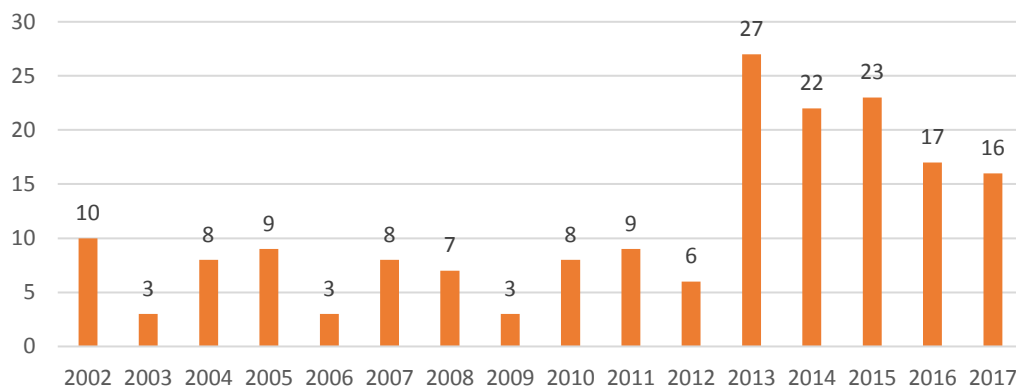
<sup>688</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau (25.09.2017)

<sup>689</sup> Federale Politie, 2016, p.90.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<b>Laboratoria</b> (MDMA, amfetamine, conversie van pre-precursoren etc.)	5	3	12	12	15	10	9
<b>Totaal aantal sites<sup>690</sup> gelinkt aan synthetische drugsproductie</b> (labo's, keukenlabo's, NPS, opslagplaatsen voor chemicaliën en hardware)	9	6	27	22	23	17	16
<b>Dumpingen</b>	4	2	13	22	13	26	24
<b>TOTAAL (sites en dumpingen)</b>	13	8	40	44	36	43	40

**Tabel 3:** Aantal ontdekte ATS-laboratoria, dumpingen en productiesites in België, 2011-2017<sup>691</sup>

Deze heropleving van de Belgische productiemarkt in 2013 werd enerzijds veroorzaakt door de opkomst van de pre-precursoren, die via België ingevoerd worden om ze nadien naar Nederland door te voeren.<sup>692</sup> Anderzijds speelde ook de intensivering van de aanpak van de synthetische drugsproductie in Nederland via Ondernijningsteams in het kader van het programma Intensivering Zuid hier mogelijk een rol in, naast de integrale aanpak van dit fenomeen op aansporen van de Taskforce Brabant-Zeeland. Sinds 2014 ontmantelden Nederlandse politiediensten in dit kader een groot aantal productieplaatsen en kreeg men heel wat belangrijke criminele actoren in het vizier, zoals laboranten. Daardoor lijken criminelen volgens de Nederlandse autoriteiten weg te willen uit het Zuiden en hun activiteiten te verspreiden naar andere delen van Nederland en naar België.<sup>693</sup> Dit kon niet bevestigd worden door de bevroegde Belgische professionele sleutelfiguren, hoewel een Nederlandse sleutelfiguur tijdens de Nederlandse focusgroep wel aangaf dat Nederlandse drugsproducenten de grens overgaan om vermogensontneming te ontwijken.



**Figuur 13:** Aantal ontdekte productiesites van synthetische drugs in België, 2002-2017<sup>694</sup>

Het structureel aantreffen van alsmaar meer synthetische drugslabo's en dumpingsites in België (figuur 13) kan duiden op een **expansie van deze fenomenen naar België**. De synthetische drugsproductiemarkt groeide sinds haar ontstaan immers zonder grenzen. De landsgrens lijkt hier, in tegenstelling tot bij de cannabisteelt, helemaal geen rol te spelen. Zowel het productieproces als de

<sup>690</sup> Onder 'sites' verstaat men "elke locatie waar een laboactiviteit plaatsvindt". Op een site hoeft dus niet enkel de productie plaats te vinden, maar is "elke locatie die een functie heeft in de werking, de bevoorrading of het onderhoud van de eigenlijke productie". Zie Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.6.

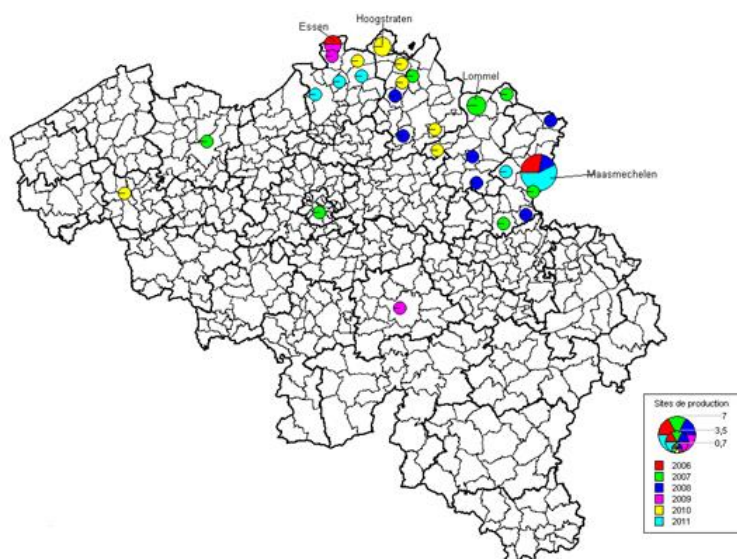
<sup>691</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>692</sup> Dienst Nationale Recherche, 2012, p.13-21.

<sup>693</sup> Taskforce BZ, Voortgangsrapportage, 11.2014-06.2015.

<sup>694</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

dumpingen situeren zich daardoor in een zeer breed gebied langs de Belgisch-Nederlandse grens.<sup>695</sup> Toch signaleerde men in 2008 in het voormalige gerechtelijk arrondissement Tongeren ook een mogelijke expansie van de productielocaties naar aangrenzende gerechtelijke arrondissementen of naar het binnenland. Deze expansie zou zich voorgedaan hebben sinds 2005. Men staaft dit onder andere met ontmantelingen van labo's in de toenmalige gerechtelijke arrondissementen Dendermonde, Turnhout, Veurne en Brugge, terwijl men in Tongeren in 2006 en 2007 slechts twee labo's meer ontdekte.<sup>696</sup> Data van DJSOC/Drugs weerlegde dit echter deels. In een overzicht van de ontdekte ATS-productiesites in de periode 2006-2011 (figuur 14) bleek de ruimtelijke spreiding van de sites niet zozeer veranderd te zijn ten opzichte van deze in de periode 1999-2006. Het merendeel van de productiesites bevond zich nog steeds in de Belgisch-Nederlandse grensstreek, wat niet wegneemt dat vanaf 2007 ook productiesites teruggevonden werden in niet-Limburgse provincies en in het zuiden van België.<sup>697</sup>



**Figuur 14:** Aantal ontdekte productiesites van synthetische drugs in België, 2006-2011<sup>698</sup>

Actueel verklaren professionele sleutelfiguren nog steeds dat de **beeldvorming van de synthetische drugsproductie in België grotendeels identiek** gebleven is aan de situatie bij aanvang van het fenomeen rond de eeuwwisseling.<sup>699</sup> In tegenstelling tot de cannabisteelt verspreidt de synthetische drugsproductie zich niet prominent over het volledige Belgische grondgebied. De **productieactiviteiten vinden nog altijd vooral in de Belgisch-Nederlandse grensregio plaats.**<sup>700</sup>

*“Dat heb ik ook nog niet gehoord in vergaderingen, dat het probleem zich gaat verplaatsen van Nederland naar België. (...) Je ziet niet minder labo's in Nederland. Dus de situatie blijft hetzelfde. Met de dumpingen ook. (...) Ze weten het waarschijnlijk dikwijls zelf niet, de criminelen, waar ze iets aan het doen zijn. Is het nu juist Nederland of België? Is dat dan juist België, dan komt er een cijfertje bij België bij. Maar of het probleem zich dan verplaatst naar België, daar ben ik niet zo zeker van.”<sup>701</sup>*

<sup>695</sup> Taskforce BZ, *Up2Date Special Jaaroverzicht 2014*.

<sup>696</sup> Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.1.

<sup>697</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.9.

<sup>698</sup> Federale Politie/DJSOC/Drugs, 2012, p.8.

<sup>699</sup> Int-J-5; -30; Int-O-25.

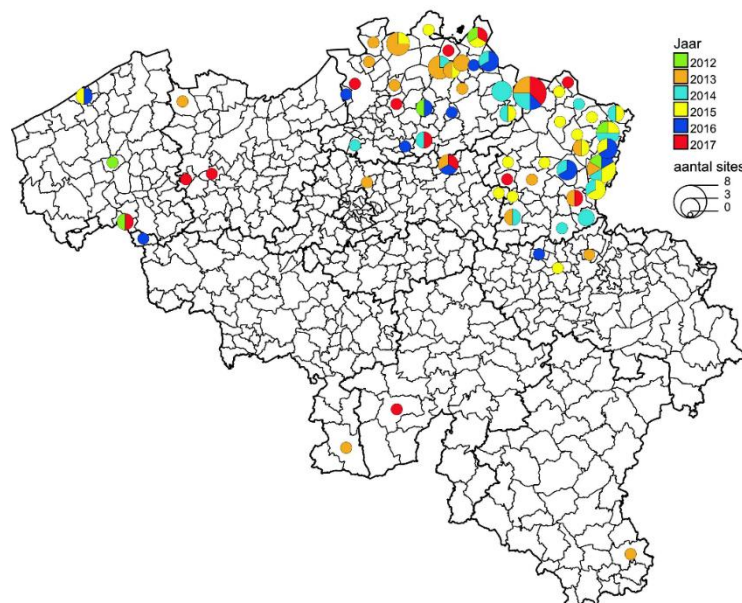
<sup>700</sup> Int-FP-6; -11; -18; Int-LP-19; Int-J-30. Zie ook FGP Antwerpen, 2014, p.13-14; Nationale Politie en Openbaar Ministerie, 2016, p.18; Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.7; Federale Politie, 2016, p.90; Europol, 2017, p.39; EMCDDA, 2016.

<sup>701</sup> Int-O-25.

*“De kern van de synthetische drugsproductie zit nog altijd in het zuiden van het land [Nederland]. Heel veel mensen willen graag horen dat de problematiek verschuift. Vooral na de geleverde inspanningen en zeer intensieve ‘korte klap’-ondermijningsactiviteiten door politie en justitie. Maar wat is de realiteit vandaag? Wij zijn toch eerder voorzichtig en waarschuwen. Verschuiven is niet hetzelfde als verspreiden.”<sup>702</sup>*

Cijfermateriaal toont eveneens aan dat van een enorme expansie momenteel geen sprake is. In de periode 2012-2017 ontdekte men in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen en Limburg namelijk 40 en 49 sites gelinkt aan de productie van synthetische drugs, net als 50 en 40 dumpingen. Dit tegenover 20 sites en 10 dumpingen in de overige gerechtelijke arrondissementen. In het gerechtelijk arrondissement Limburg heeft men de indruk dat de ATS-productie zich momenteel vooral in de regio Tongeren bevindt, naar analogie met Nederlands Limburg.<sup>703</sup> Verder worden ook Genk en Maasmechelen genoemd, net als de regio ten noorden en ten zuidoosten van Turnhout.<sup>704</sup> In Oost-Vlaanderen moest men voor de ontdekking van een ATS-labo al even terug in de tijd gaan<sup>705</sup>, tot in oktober 2017 voor het eerst in tien jaar opnieuw een amfetaminelabo ontdekt werd<sup>706</sup>. In het gerechtelijk arrondissement Luik lijkt geen synthetische drugsproductie aanwezig te zijn, afgaande op de statistieken (figuur 15). Men heeft echter het raden naar de reden voor deze mogelijk blinde vlek in de beeldvorming.

*“In onze regio hebben we bijna geen labo’s van synthetische drugs, paradoxaal genoeg. Dat lijkt op het eerste zicht vreemd, omdat we zo dicht bij Nederland zitten. (...) Ligt het aantal zo laag omdat we de labo’s niet vinden? Dat is een mysterie.”<sup>707</sup>*



**Figuur 15:** Aantal ontdekte ATS-laboratoria en opslagplaatsen in België, 2017<sup>708</sup>

Wat de **dumpingen** van synthetisch drugsafval betreft, blijven deze in België **vooral beperkt tot het Belgisch-Nederlands grensgebied, naar analogie met de aanwezigheid van productiesites** (figuur

<sup>702</sup> Int-O-37.

<sup>703</sup> Int-FP-11; -18.

<sup>704</sup> Int-FP-18.

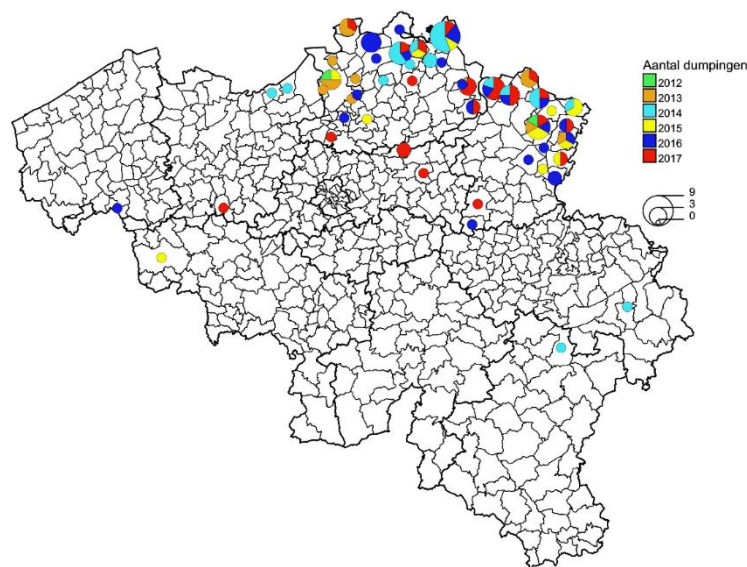
<sup>705</sup> Int-FP-18. Zie ook Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.7.

<sup>706</sup> *Federale Politie*, “Nederlands drugslabo bevindt zich in Zulte”, 31/10/2017.

<sup>707</sup> Int-J-23.

<sup>708</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

16).<sup>709</sup> Vooral de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen<sup>710</sup>, Limburg<sup>711</sup> en (in beperkte mate) Luik<sup>712</sup> krijgen hier mee te maken, hoewel men ook in Oost-Vlaanderen al productieafval terugvond<sup>713</sup>. In Limburg ging het aantal ontdekte dumpingen van productieafval de laatste jaren enorm de hoogte in. In 2016 registreerde men zestien dumpingen, terwijl dit er in 2010 maar één was.<sup>714</sup> Deze evolutie is verontrustend, omdat autoriteiten er vanuit gaan dat criminelen geen al te grote afstanden afleggen met hun productieafval. Men veronderstelt dan ook dat een deel van het productieafval afkomstig is van Belgische labo's, in plaats van Nederlandse labo's.<sup>715</sup> Uit een interview met een van de Nederlandse sleutelfiguren kwam daarentegen een grensoverschrijdende casus naar voren waarbij Nederlanders een lab in België uitbaatten waarvan het afval vervolgens in Nederland gedumpt werd.<sup>716</sup> Dit toont aan dat er wel degelijk grensoverschrijdend gedumpt wordt, hoewel dit naar alle waarschijnlijkheid geen standaardprocedure zal zijn voor de meeste laboranten. Een illustratief voorbeeld van het gebrek aan bereidheid van criminelen om hun drugsafval ver weg te dumpen, is een Nederlands dossier waarbij het drugsafval op hetzelfde perceel gedumpt werd als waar de productie plaatsvond.<sup>717</sup>



**Figuur 16:** Aantal ontdekte dumpingsites in België, 2017<sup>718</sup>

**De stijging van het aantal ontdekte dumpingen** (figuur 17) kan echter ook te wijten zijn aan de opkomst van de conversielabo's. Een extra stap in het productieproces betekent automatisch ook een grotere productie van afval.<sup>719</sup> Aangezien het aantal ontdekte labo's sinds 2014 relatief stabiel gebleven is, kon deze bewering tot nog toe niet bewezen worden. Echter, in Nederland ging het aantal conversielabo's volgens een respondent wel in stijgende lijn<sup>720</sup>, wat de stijging van het aantal ontdekte dumpingen in België eveneens kan verklaren.

<sup>709</sup> Int-ZWB-5.

<sup>710</sup> Int-FPLP-3; -4.

<sup>711</sup> Int-LP-13.

<sup>712</sup> Politiediensten vermoeden immers dat productieafval ook in het zuiden van België gedumpt wordt, omwille van de vele afgelegen gebieden (Int-FP-4; -15; Int-LP-16; Int-J-23).

<sup>713</sup> Int-FP-18.

<sup>714</sup> Int-FP-11.

<sup>715</sup> Int-J-14.

<sup>716</sup> Int-ZWB-5.

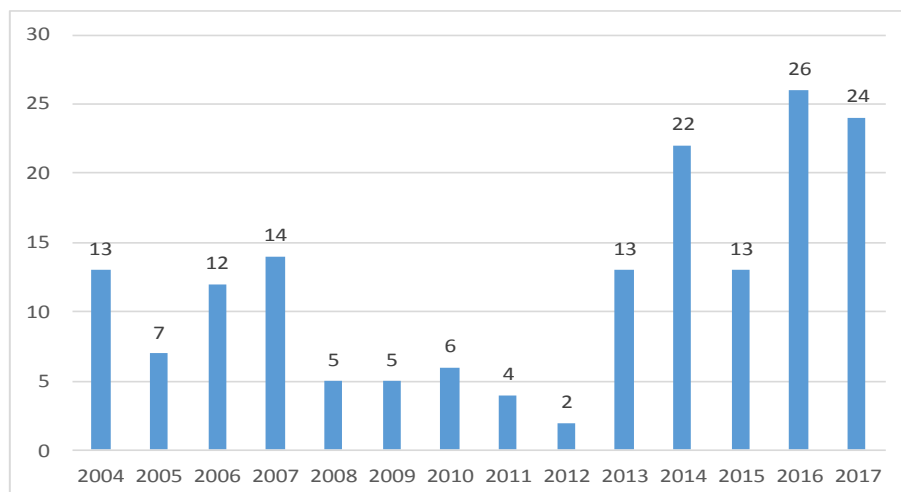
<sup>717</sup> Dossier ZWB-14-12.

<sup>718</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>719</sup> Int-FP-6. Zie ook Federale Politie, 2016, p.90.

<sup>720</sup> Int-O-37.





**Figuur 17:** Aantal ontdekte dumpingsites in België, 2004-2017<sup>721</sup>

#### 4.3.1.2 Criminele betrokkenen

Deze paragraaf schetst de criminele organisaties en actoren die actief zijn in de synthetische drugsproductie in België. Eerst en vooral komt de structuur van de organisaties aan bod. Daarna wordt dieper ingegaan op de betrokken actoren, alsook op de verschillende rollen die zij kunnen bekleden. Voor de indeling van deze rollen zal verwezen worden naar eerder onderzoek over de organisatie van criminele xtc-netwerken in Nederland.<sup>722</sup>

De productiemarkt van synthetische drugs beschikt over **een uniek karakter**.<sup>723</sup> Professionele sleutelfiguren beschrijven deze markt als een kleine wereld<sup>724</sup> en “*een heel andere wereld*”, waarin “*de georganiseerde criminaliteit toch wel een ander niveau aanneemt*”<sup>725</sup>. Meestal zijn **professionele criminele organisaties** verantwoordelijk voor de productie, in plaats van zogenaamde opportunisten.<sup>726</sup> Dit gesloten en uniek karakter maakt het voor de autoriteiten allerminst eenvoudig om een duidelijk beeld te vormen van dit fenomeen. Toch kwam uit de interviews naar voor dat de betrokken criminele organisaties **meestal uit een boven- en onderstructuur** bestaan. Daarbij weten de betrokkenen in de onderstructuur niet voor welke taken de anderen instaan en kennen ze elkaar enkel in zoverre dit noodzakelijk is voor de uitvoering van hun eigen taak binnen de organisatie.<sup>727</sup>

Het proces voor de aanmaak van synthetische drugs wordt dus, net als bij de cannabisteelt, **gecompartmenteerd**.<sup>728</sup> Deze opdeling van het takenpakket brengt zowel voor- als nadelen met zich mee. Enerzijds maakt het criminele netwerken bijzonder flexibel<sup>729</sup> en weerbaar tegen de strafrechtshandhaving. Anderzijds biedt het ook mogelijkheden voor de strafrechtshandhaving<sup>730</sup>, die aan de hand van de modus operandi namelijk bepaalde sleutelfiguren kan trachten te identificeren<sup>731</sup>. Dit is het uitgangspunt van het Nederlandse barrièremodel, dat zich focust op de verschillende stappen die criminelen moeten zetten om een delict (in dit geval de productie van synthetische drugs) te plegen, alsook op de partijen en gelegenheden die dit delict mogelijk maken. Bepaalde delen van het

<sup>721</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>722</sup> Spapens, 2006.

<sup>723</sup> Int-LP-13.

<sup>724</sup> Int-FP-11.

<sup>725</sup> Int-J-14.

<sup>726</sup> Int-LP-13.

<sup>727</sup> Int-FPLP-3; dossier ANR-15-05. Zie ook Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.18.

<sup>728</sup> Int-FPLP-3; dossier ANR-15-05. Zie ook Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.18.

<sup>729</sup> Europol, 2017, p.39.

<sup>730</sup> Duijn et al., 2014, p.1. Zie ook Morselli, 2009; Spapens, 2011, 19-40.

<sup>731</sup> Int-ZWB-5.

Nederlandse barrièremodel voor synthetische drugs werden gedeeltelijk of licht gewijzigd overgenomen door de Belgische politie bij het opstellen van de actiepunten voor het Nationaal Veiligheidsplan.

*“Het is echt een specialisatie. Iedereen werkt in zijn eigen vakgebied. Dat is typisch voor synthetische [drugsproductie]. Je hebt mensen die zich bezighouden met het zoeken van de locaties, het zoeken van de chemicaliën. Je hebt mensen die zich puur bezighouden met de precursoren. Je hebt mensen die zich bezighouden met de productie, met het maken van het materiaal, met het afval. En dat zijn niet dezelfde. Iedereen heeft zo zijn eigen specialiteit. Met het tableteren. Die hebben geen enkele kennis in het maken van het product als dusdanig. Dat is allemaal in verschillende vakjes en iedereen heeft zijn eigen specialiteit.”<sup>732</sup>*

#### 4.3.1.2.1 Dominantie van Nederlandse criminele actoren in de organisatie

In België bestaat weinig tot geen wetenschappelijk onderzoek over de criminele actoren die actief zijn in de productie van synthetische drugs. Wel is men het er in dit beperkt aantal onderzoeken over eens dat er een **zeer grote betrokkenheid is van Nederlandse criminele organisaties**.<sup>733</sup> Dit beeld wordt bevestigd in de interviews met professionele sleutelfiguren. Uit cijfers van de federale politie blijkt dat het aantal daders met de Nederlandse nationaliteit betrokken bij de productie van synthetische drugs steeg van 5% in 2012 naar 18% in 2017, met de grootste stijging in 2013 (13%). Het aandeel van de Belgische daders lijkt dan weer af te nemen. In 2012 had 92% van hen nog de Belgische nationaliteit, terwijl dit in 2017 81% was.<sup>734</sup>

Deze cijfers kunnen in beperkte mate vergeleken worden met een studie van DJSOC/Drugs uit 2012<sup>735</sup>. De studie verklaarde dat het aandeel van de Belgische betrokkenen in de periode 1999-2006 jaar na jaar toenam, wat eveneens het geval was in de periode 2006-2011. Toen nam het aantal aangehouden Belgen nog toe tot 51% (ten opzichte van 40% Nederlanders). Opmerkelijk is evenwel dat het totaal aantal geïdentificeerde verdachten, voorafgaand aan een mogelijke aanhouding, voor 45% uit Belgen bestond en voor 46% uit Nederlanders. Dit kan verklaard worden door het feit dat de Nederlandse daders niet in België aangehouden worden, maar wel in Nederland (na beëindiging van het Nederlands dossier).<sup>736</sup> Uit dezelfde dossieranalyse van DJSOC/Drugs bleek bovendien dat meer dan een vijfde van de daders in 2006-2011 (23%) in het verleden al betrokken was bij de productie van drugs (ook andere dan synthetische).<sup>737</sup> Deze aanwezigheid van antecedenten kwam eveneens naar voor in vrijwel alle gesprekken met actoren van zowel de lokale en federale politie, als van het parket.<sup>738</sup> In een van de interviews met de Nederlandse politie kwam ook naar voren dat veel verdachten van synthetische drugsproductie antecedenten hebben voor het produceren van cannabis.<sup>739</sup>

Criminele actoren en groepen die actief zijn in de synthetische drugsproductie in België zijn dus geen onbekenden in het milieu. Het gaat in hoofdzaak om autochtone Nederlandse criminele samenwerkingsverbanden, **onder leiding van personen van Nederlandse origine**<sup>740</sup> die zich al jaren in deze wereld bewegen en in deze zin ‘professioneel’ genoemd kunnen worden.<sup>741</sup> Zij begonnen eind

<sup>732</sup> Int-O-25.

<sup>733</sup> Boerman et al., 2012; De Ruyver, 2006; Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, 2010; KLPD, 2012; Neve & van Ooyen-Houben, 2006; Spapens & Fijnaut, 2005.

<sup>734</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>735</sup> De data van DJSOC/Drugs zijn afkomstig van de gedeconcentreerde eenheden, die DJSOC/Drugs op de hoogte stellen als er een labo ontdekt werd. Het gaat over labo's waar het C.R.U. (*Clanlab Response Unit*) is afgestapt. De bovenstaande cijfers van de Federale Politie zijn dan weer afkomstig uit de ANG. Dit kan mogelijk voor grote verschillen zorgen, waardoor bij het interpreteren enige voorzichtigheid geboden is.

<sup>736</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.32-34.

<sup>737</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.31, 35.

<sup>738</sup> Int-J-5; -14; -30; Int-FPLP-3; Int-LP-21; Int-FP-4; -11.

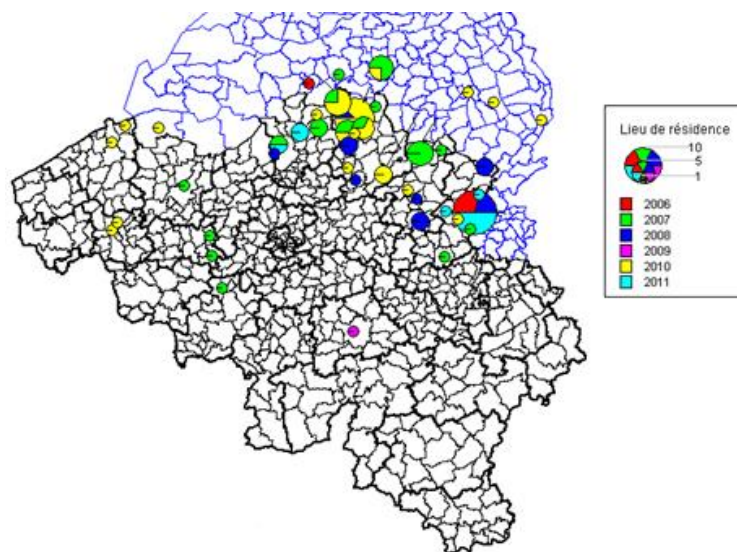
<sup>739</sup> Int-ZWB-5.

<sup>740</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4; Int-LP-13; Int-J-14; Int-O-25.

<sup>741</sup> Boerman, Grapendaal & Nieuwenhuis, 2017, p.53; KLPD/Dienst Nationale Recherche, 2012, p.94; Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.1.

jaren 1980-begin jaren 1990 met de handel in MDMA en zijn hierin momenteel nog steeds actief.<sup>742</sup> Zij maken dan ook het voorwerp uit van verschillende Belgische dossiers.<sup>743</sup>

De organisatoren sturen meerdere fasen van het criminele bedrijfsproces aan.<sup>744</sup> Ze verblijven in België of Nederland<sup>745</sup> en zouden vaak afkomstig zijn uit de Zuid-Nederlandse woonwagengemeenschap.<sup>746</sup> Volgens professionele sleutelfiguren bevinden de kopstukken van de synthetische drugsproductie zich meestal in de regio's Breda, Tilburg<sup>747</sup> en de Euregio Maas-Rijn (Maastricht en Venlo).<sup>748</sup> Op enkele uitzonderingen na<sup>749</sup> is hier dus sprake van een **puur Zuid-Nederlands verhaal**,<sup>750</sup> waarbij familiale banden een grote rol spelen (in een vierde van de onderzoeken naar synthetische drugsproductie).<sup>751</sup> Deze bevinding kan enigszins gestaafd worden aan de hand van het eerder vermelde onderzoek van DJSOC/Drugs<sup>752</sup>, dat aantoonde dat de aangehouden daders die in Nederland gedomicilieerd waren allen in de buurt van de Belgische grens woonden (figuur 18).



**Figuur 18:** Woonplaats in België en in Nederland van de daders die in België werden aangehouden in het kader van de aanmaak van synthetische drugs, 2006-2011<sup>753</sup>

Het terugkeren van steeds dezelfde actoren heeft ook veel te maken met de aard van de synthetische drugs wereld. De knowhow die in dit milieu circuleert, is veel beperkter dan bij de cannabisteelt. Een respondent stelde daarover: *“Er zijn geen duizenden mensen die roeren in de potten of willen roeren in die potten”*<sup>754</sup>. Dit zorgt ervoor dat de handhavingsautoriteiten min of meer een duidelijk beeld hebben van de actoren die in deze productie betrokken zijn. Dit is ook in Nederland het geval, waar men over zeer accurate informatie omtrent de sleutelfiguren schijnt te beschikken.<sup>755</sup>

<sup>742</sup> Int-FPLP-3.

<sup>743</sup> Int-J-5.

<sup>744</sup> Spapens, 2006, p.180.

<sup>745</sup> Int-FP-11.

<sup>746</sup> KLPD, 2012, p.94.

<sup>747</sup> Int-FP-18; Int-O-37.

<sup>748</sup> Int-FP-11; -18.

<sup>749</sup> Zo behandelde men in het gerechtelijk arrondissement Limburg een dossier waarbij alle actoren van de regio rond Amsterdam afkomstig waren (Int-FP-11). Toch lijkt dit eerder een uitzondering op de regel te zijn (Int-FP-18).

<sup>750</sup> Int-FP-18; Int-O-37.

<sup>751</sup> Int-ZWB-5.

<sup>752</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012.

<sup>753</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012.

<sup>754</sup> Int-FP-4.

<sup>755</sup> Int-FP-4.

*“Die mensen zijn wel gekend in Nederland en ik heb de indruk dat dat steeds dezelfde zijn. Ik zie nog altijd dezelfde mensen terugkomen van dertig jaar geleden. Dat heeft waarschijnlijk een stuk te maken met het strafbeleid. In de zin van: na zoveel tijd komen de mensen vrij en wat kunnen die? Ze kunnen alleen maar amfetamine maken.”<sup>756</sup>*

De Nederlandse organisatoren van de ATS-productie zijn zeer flexibel en staan in voor allerhande (vooral organiserende en coördinerende) taken, waaronder het voorbereiden van de opbouw van het labo, het aanwerven van hulpkrachten, het plannen van de logistieke keten en het bouwen van een netwerk voor de verdere distributie van de geproduceerde illegale drugs.<sup>757</sup> Deze organisatoren zouden meestal ook zelf over het nodige kapitaal beschikken om een productielijn op te starten.<sup>758</sup> Anderzijds houden ze zich ver weg van de werkelijke actie en zullen ze zich dus niet te gauw laten zien op de productiesites.<sup>759</sup>

Dossiers waarin enkel **volledig Belgische samenwerkingsverbanden** voorkomen, lijken **eerder zeldzaam** te zijn.<sup>760</sup> Belgen worden eerder gebruikt (of misbruikt) door Nederlandse organisaties, in plaats van zelf het voortouw te nemen.<sup>761</sup> Hun rol werd doorheen de jaren dus niet bepaald groter.<sup>762</sup>

*“In mijn gevoel zijn dat meer de sukkelaars die een graantje proberen mee te pikken. Maar echt de grote jongens worden? Nee. Je zal er wel hebben, maar je hebt altijd zondelingen.”<sup>763</sup>*

Tot slot mogen ook de criminele motorbendes niet uit het oog verloren worden. Na 2012 merkte men in Nederland een toename op van de betrokkenheid van criminele motorbendes in de ATS-productie.<sup>764</sup> Nederlandse topcriminelen die gekend zijn als **leidinggevende figuren bij criminele organisaties actief in de productie van synthetische drugs**, vervullen namelijk ook **vaak leidinggevende functies bij criminele motorbendes**. Daar waar de motorbendes vroeger vooral instonden voor de export van synthetische drugs, lijken leden van deze bendes nu **als** facilitator betrokken bij alle schakels van de logistieke keten.<sup>765</sup> Synthetische drugsproducenten zoeken onderdak bij criminele motorbendes net omwille van de voordelen die deze bieden: het (internationale) netwerk van de bendes en de bijhorende logistieke voordelen, de beschikbaarheid van allerlei personen om hand- en spandiensten te verlenen, het krijgen van een status en bescherming door het dragen van de specifieke emblemen van een motorclub (bekend als de *power of the patch*) enzoverder.<sup>766</sup> Zo bevinden criminele motorbendes zich in de mogelijkheid om een volledig eigen productieketen op te zetten.<sup>767</sup>

Professionele sleutelfiguren in verschillende gerechtelijke arrondissementen (Limburg, Antwerpen en Oost-Vlaanderen) beweren dan ook bij de synthetische drugshandel regelmatig geconfronteerd te worden met leden van criminele motorbendes.<sup>768</sup> Zo wordt de motorbende *Blue Angels* in de politiezone Klein-Brabant<sup>769</sup> geassocieerd met de productie van ‘speed’ (amfetamine)<sup>770</sup> en lijkt het Tilburgse *Satudarah Syndicate chapter* voor 80% tot 85% te bestaan uit betrokkenen bij ATS-productie. Niettemin blijkt het vaak zeer moeilijk om in een gerechtelijk dossier concreet de link te leggen tussen de ATS-productie en een criminele motorbende, en blijft het vooral beperkt tot vermoedens of indirecte

---

<sup>756</sup> Int-O-25.

<sup>757</sup> Federale Politie, 2016, p.92.

<sup>758</sup> Spapens, 2006, p.182.

<sup>759</sup> Int-FP-4. Zie ook Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.1; Federale Politie, 2016, p.92.

<sup>760</sup> Int-FP-4; Int-J-14; -30.

<sup>761</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-4.

<sup>762</sup> Int-O-25.

<sup>763</sup> Int-FP-4.

<sup>764</sup> Int-O-25.

<sup>765</sup> Int-J-30; Int-RIEC-7; Int-TF-8.

<sup>766</sup> Int-J-30. Zie ook Boerman et al., 2017, p.53; Barker, 2011, p.208; KLPD/Dienst Nationale Recherche, 2012, p.96.

<sup>767</sup> Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.18.

<sup>768</sup> Int-FP-4; -18; Int-J-14; Int-LP-19; dossier ANR-15-05.

<sup>769</sup> Deze politiezone omvat de gemeenten Bornem, Puurs en Sint-Amand.

<sup>770</sup> Int-FP-18.

aanwijzingen.<sup>771</sup> Desondanks is in een van de geanalyseerde Nederlandse dossiers een link met OMG Satudarah Tilburg gevonden, waarbij ook een betrokkene van supportclub Satudarah betrokken was.<sup>772</sup>

#### 4.3.1.2.2 Hulpkrachten

Voor het uitvoeren van de synthetische drugsproductie schakelen organisatoren zogenaamde hulpkrachten in, die “tegen een vooraf afgesproken vergoeding werkzaamheden in criminele bedrijfsprocessen verrichten”<sup>773</sup>. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen vaste en losse hulpkrachten. Het verschil tussen beide schuilt in het feit dat de eerste meerdere taken binnen het netwerk op zich nemen, terwijl de losse hulpkrachten het bij één specifieke activiteit houden.<sup>774</sup>

Onder de vaste hulpkrachten kunnen personen gerekend worden die instaan voor de opbouw van de laboratoria.<sup>775</sup> De personen die de laboratoria vervolgens dienen te bewaken en het recept van de laborant uitvoeren, zijn meestal losse hulpkrachten. Zij krijgen hun instructies al dan niet op papier en blijven tijdens het volledige productieproces in de buurt van het labo. Deze hulpkrachten beschikken over de minste kennis en bevinden zich dan ook het dichtst bij de gevarezone, net omdat zij het productieproces niet kunnen bijsturen of stopzetten.<sup>776</sup> Deze personen zijn niet louter van Nederlandse origine. Andere nationaliteiten, zoals Belgen en Polen, kunnen evenzeer deze rol vervullen.<sup>777</sup>

#### 4.3.1.2.3 Dienstverleners/facilitators

Dienstverleners of facilitators zijn “leden van het criminele netwerk die zich specialiseren in één specifiek onderdeel van een illegale activiteit”<sup>778</sup> en zich daarvoor ten dienste kunnen stellen van verschillende criminele samenwerkingsverbanden. De taak van deze dienstverleners is dan ook cruciaal voor de synthetische drugsproductie, aangezien voor iedere stap in het productieproces personen met een bepaalde expertise nodig zijn.<sup>779</sup>

*“En daarmee zie je dat je daar eigenlijk een heel netwerk rond hebt van diegene die aan de grondstoffen moeten geraken, diegene die dan voor de hardware moeten zorgen. Dat is een aparte wereld dan diegene die effectief produceren.”<sup>780</sup>*

Dienstverleners staan onder andere in voor het **leveren van (il)legale grondstoffen**<sup>781</sup>, wat een vakgebied op zich is. Deze taak was vroeger vooral in handen van in Nederland gevestigde criminele groeperingen van Chinese origine, aangezien de meeste precursoren uit China komen. Eens de stoffen zich in Nederland bevonden, werd de distributie ervan verzorgd door Nederlandse personen uit de woonwagenwereld.<sup>782</sup> Actueel lijken Nederlandse criminele organisaties echter nog amper een beroep te doen op Chinese betrokkenen. Nederlanders staan nu zelf in voor de aankoop van (pre-) precursoren<sup>783</sup> en maken hiervoor gebruik van Belgische leveranciers.<sup>784</sup> Dit aspect van het productieproces komt later nog meer in detail aan bod.

Daarnaast kunnen ook dienstverleners geïdentificeerd worden die gespecialiseerd zijn in het **produceren van specifieke hardware**, zoals drukvaten.<sup>785</sup> Dergelijke vaten zijn niet te koop in de

---

<sup>771</sup> Int-J-14.

<sup>772</sup> Dossier OB-16-19.

<sup>773</sup> Spapens, 2006, p.183-185.

<sup>774</sup> Spapens, 2006, p.183-185.

<sup>775</sup> Int-FP-11.

<sup>776</sup> Int-FP-11; Int-O-25. Zie ook Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.18.

<sup>777</sup> Int-J-30. Zie ook Spapens, 2006, p.183; Boerman et al., 2017, p.53.

<sup>778</sup> Int-O-25; Int-J-30.

<sup>779</sup> Int-O-37. Zie ook Spapens, 2006, p.185.

<sup>780</sup> Int-J-14.

<sup>781</sup> Spapens, 2006, p.186.

<sup>782</sup> Spapens, 2006, p.186.

<sup>783</sup> Boerman et al., 2017, p.51-52.

<sup>784</sup> Dossier LI-15-06.

<sup>785</sup> Int-FP-11; Int-O-25.

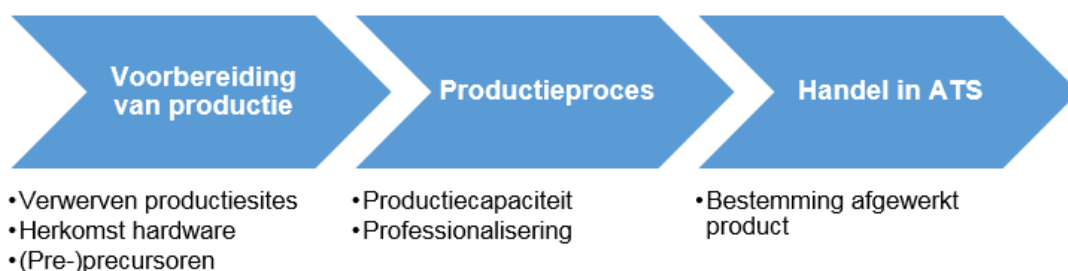
reguliere handel en dienen op maat gemaakt te worden. Dit gebeurt door vaklui, die niet alleen over de nodige vaardigheden maar ook over het nodige materiaal beschikken. Hoewel het in de meeste gevallen om Nederlanders gaat, met ervaring als lasser, verwees men in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen ook naar actoren van Poolse origine.<sup>786</sup> Deze actoren zouden echter niet alleen instaan voor de levering van hardware, maar ook voor de aanvoer van chemicaliën voor de productie van amfetamine, alsook voor de productie zelf.<sup>787</sup>

Verder vervullen **laboranten**, ook wel *cook* of meesterkok genoemd, eveneens de rol van dienstverlener.<sup>788</sup> Over het algemeen gaat men ervan uit dat deze personen, tevens de eigenaars van de knowhow zich in Nederland bevinden.<sup>789</sup> De Nederlandse autoriteiten verwoordden deze dominantie van (Zuid-)Nederland als *“the key source of expertise and knowhow”*.<sup>790</sup> Deze Nederlandse laboranten hebben een jarenlange ervaring en geven het recept door aan een hulpkracht die effectief zal instaan voor de uitvoering van het productieproces. De laboranten zijn ook diegene die het hoofd bieden aan nieuwe omstandigheden, zoals het tekort aan precursoren, en vervolgens nieuwe productieprocessen of nieuwe chemische samenstellingen ontwikkelen. Het spreekt dan ook voor zich dat de wereld van de laboranten zeer klein is en gestoeld is op een sterk onderling vertrouwen.<sup>791</sup>

In tegenstelling tot in de beginjaren, blijken laboranten in België niet meer uitsluitend personen van Nederlandse origine te zijn. Ook Belgen worden opgeleid en ingezet door Nederlandse criminele organisaties. Deze personen bevinden zich niet enkel in de Belgisch-Nederlandse grensstreek. Een respondent verklaarde immers dat enkele gekende criminele figuren met de nodige knowhow uit Belgisch-Limburg zich aan de Belgische kust kwamen vestigen, om van daaruit hun diensten aan verschillende criminele samenwerkingsverbanden aan te bieden.<sup>792</sup>

#### 4.3.1.3 Productieproces van de synthetische drugsproductie

Volgende paragraaf schetst enkele aspecten van het proces van de synthetische drugsproductie in België (figuur 19). Eerst volgt een beschrijving van de voorbereidende fase, met meer specifiek (1) het verwerven van productiesites, (2) de herkomst van de hardware en (3) het gebruik van (pre-)precursoren. Daarna komt (4) het productieproces zelf aan bod, met een toelichting over de productiecapaciteit en de professionalisering van de productie. Tot slot (5) wordt beschreven naar welke bestemmingen de afgewerkte producten van de synthetische drugsproductie uiteindelijk gaan. Bij elk van deze aspecten wordt, waar mogelijk, specifiek gefocust op de link met Nederland.



**Figuur 19:** Overzicht van de te bespreken aspecten van de synthetische drugsproductie in België

<sup>786</sup> Int-FPLP-3. Zie ook Spapens, 2006, p.186.

<sup>787</sup> KLPD, 2012, p.97.

<sup>788</sup> Spapens, 2006, p.187.

<sup>789</sup> Int-O-25.

<sup>790</sup> Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.17.

<sup>791</sup> Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.17-18.

<sup>792</sup> Int-FP-17.

#### 4.3.1.3.1 Belang van de Belgische-Nederlandse grensstreek als locatie voor productie

Vooraleer met de productie van synthetische drugs van start te gaan, dienen criminele organisaties de nodige productielocaties te verwerven. De Belgisch-Nederlandse grensregio was en is daarvoor nog steeds een gegeerd werkterrein. Deze kent namelijk een zeer rijke geschiedenis<sup>793</sup>, als een plek waar eerst op grote schaal illegale alcohol en later verdovende middelen werden geproduceerd.<sup>794</sup> Criminele samenwerkingsverbanden gaan logischerwijze op zoek naar **plaatsen waar het risico op ontdekking zo klein mogelijk is**<sup>795</sup> en werken langs weerszijden van de grens bemoeilijkt in grote mate de opsporing.<sup>796</sup>

De keuze voor een welbepaalde locatie hangt eveneens samen met de specifieke productiestap die er zal plaatsvinden. Zo zal men voor de zogenaamde ‘natte productie’ inspelen op de geurontwikkeling, terwijl men bij de tabletering rekening dient te houden met lawaaihinder.<sup>797</sup> Dit impliceert bijgevolg dat het productieproces voor de aanmaak van synthetische drugs zich meestal op afgelegen locaties bevindt, maar vrijwel nooit op één locatie.<sup>798</sup> Nog meer dan bij de cannabisteelt **splitst men het hele productieproces op** en voert men de verschillende kookstappen uit op verschillende locaties langs weerszijden van de grens.<sup>799</sup> Zo kan een labo zich in Nederland bevinden, terwijl de grondstoffen in België aangekocht en gestockeerd worden<sup>800</sup> en het afval na afloop in België gedumpt wordt<sup>801</sup>. Exemplarisch is een dossier waarbij een camper met een Belgisch kenteken in Venlo werd aangetroffen, met daarin een forse hoeveelheid amfetaminen en heroïne opgeslagen.<sup>802</sup>

*“Het is zelden dat wij (...) een labo aantreffen waarbij alle kookstappen tegelijkertijd aanwezig zijn. Het kan zelf gebeuren dat kookstap 1 in België is, kookstap 2 in Nederland, en kookstap 3 terug in België. Dus dat is langs één kant natuurlijk risicospreiding, maar langs de andere kant is het ook weer risico nemen. Want men moet altijd met het product van de ene locatie naar de andere.”<sup>803</sup>*

Toch dienen met betrekking tot deze risicospreiding ook **uitzonderingen** opgemerkt te worden. Volgens onderzoek van DJSOC/Drugs werd in de periode 2006-2011 in zes gevallen van de in totaal 36 ontmantelde productiesites een volledig laboratorium ontdekt.<sup>804</sup> Dit was onder andere het geval in het gerechtelijk arrondissement Limburg, waar in een loods het volledige productieproces, van de aanmaak van de synthetische drugs tot en met de tabletering, plaatsvond.<sup>805</sup> Ook in Nederland waarschuwde men al voor het feit dat sommige stappen van het productieproces op één locatie kunnen plaatsvinden.<sup>806</sup>

Afhankelijk van de productiestap wordt eveneens een keuze gemaakt voor het soort pand. Onderzoek in Nederland toonde eerder aan dat dit **soort panden zeer uiteenlopend** is, namelijk van bedrijfsgebouwen, over woningen, tot garages en vakantiehuizen.<sup>807</sup> Onderzoek van DJSOC/Drugs toonde aan dat in de periode 2006-2011 vooral gebruik gemaakt werd van opslagplaatsen of

<sup>793</sup> Int-FP-11.

<sup>794</sup> Boerman et al., 2012; KLPD, 2012.

<sup>795</sup> Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.18.

<sup>796</sup> De Ruyver, 2006; Neve & van Ooyen-Houben, 2006, p.165; Vanhyfte, 2005.

<sup>797</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11; Int-J-14. Zie ook Spapens & Fijnaut, 2005; Smet et al., 2013, p.98; Federale Politie, 2016, p.93.

<sup>798</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.16.

<sup>799</sup> Int-FPLP-3; Int-J-5; -14, Int-FP-6; -11; Int-LP-19; Int-O-25; Int-TF-8. Zie ook EMCDDA-Europol, 2011; Spapens, 2008, p.175-177; Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.2.

<sup>800</sup> Int-FP-11.

<sup>801</sup> Dossier ANR-15-05.

<sup>802</sup> Dossier NL-LI-15-08. Het ging hierbij om in totaal 19 kg, waarbij in het RHV niet gespecificeerd werd hoeveel kilogram amfetaminen en hoeveel kilogram heroïne zich in de camper bevond.

<sup>803</sup> Int-FP-4.

<sup>804</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.16.

<sup>805</sup> Int-J-14.

<sup>806</sup> Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.18.

<sup>807</sup> Spapens, 2006, p.227. Zie ook Nationale Politie & Openbaar Ministerie, 2016, p.18; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012, p.32.

woningen.<sup>808</sup> Ook de bevroegde professionele sleutelfiguren dachten in de eerste plaats aan loodsen, schuren en fermettes.<sup>809</sup> Hoewel dergelijke afgelegen panden een grote oppervlakte suggereren, neemt dit niet weg dat laboratoria ook teruggevonden worden in kleinere panden.<sup>810</sup> Zo maakt men in zeldzame gevallen ook gebruik van **alternatieve productiesites**, zoals containers of mobiele<sup>811</sup> laboratoria<sup>812</sup>, en modus operandi die in 2010 opdook in het gerechtelijk arrondissement Limburg.<sup>813</sup>

#### 4.3.1.3.2 Herkomst hardware en knowhow

Na het verwerven van een geschikte productielocatie, dient het nodige productiemateriaal voor het opzetten van het ATS-labo verzameld te worden. Hierbij kan gedacht worden aan ketels, destilleervaten, drukvaten, tabletteermachines, glaskolven en glaskolommen.<sup>814</sup> Uit de gesprekken met professionele sleutelfiguren kwam eerder al duidelijk naar voor dat deze **hardware niet zomaar overal te verkrijgen** is, in tegenstelling tot het kweekmateriaal voor een cannabisplantage.<sup>815</sup>

Bepaalde apparatuur kan bij reguliere groothandelsbedrijven aangekocht worden, maar sommige zaken (zoals drukvaten) dienen ook op maat gemaakt te worden en dit door **ware specialisten** (meer bepaald aluminiumlassers).<sup>816</sup> Dit is het geval voor glaswerk, zij het alsmaar minder, waarbij men een beroep doet op gespecialiseerde glasblazers<sup>817</sup>. Dergelijke producenten van specifieke hardware werken in dienst van verschillende criminele organisaties<sup>818</sup> en scholen zich bij of passen hun werkwijze aan naargelang de allernieuwste trends. Slechts enkelen zouden hiertoe in staat zijn.<sup>819</sup> Dat maakt de synthetische drugsproductiemarkt zo'n aparte wereld. Anderen zouden dan weer gespecialiseerd zijn in het stelen en vervolgens verhandelen van bepaalde hardware, zoals gasflessen en ketels.<sup>820</sup> Zo maakte een criminele organisatie in het gerechtelijk arrondissement Limburg van deze activiteit haar bron van inkomsten.<sup>821</sup>

De manier waarop facilitators tewerk gaan, is een soort van **handtekening** en kan dus heel wat waardevolle informatie over deze personen opleveren voor strafrechtshandhavers.<sup>822</sup> In Nederland zijn de ervaren ontmantelingspecialisten van het LFO<sup>823</sup> (Groep Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen) vaak in staat om, aan de hand van bijzondere productie-eigenschappen of specificaties van de aangetroffen hardware (zoals lasnaden van hogedrukvaten), de specifieke facilitator te identificeren.<sup>824</sup>

*“Dat is heel typisch. Iedereen heeft daar bijna zijn stempel. Dat komt van die, die maakt dat, die levert dat aan.”<sup>825</sup>*

<sup>808</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.14, 16.

<sup>809</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11; Int-J-14.

<sup>810</sup> Int-FP-11.

<sup>811</sup> *Gazet van Antwerpen*, “Nieuw drugsdossier: massale speedproductie in mobiel lab”, 23/11/2010.

<sup>812</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.14; Spapens, 2006, p.227.

<sup>813</sup> Int-J-14. Zie ook Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.15.

<sup>814</sup> Smet et al., 2013, p.100.

<sup>815</sup> Int-FPLP-3; Int-J-14.

<sup>816</sup> Int-FP-11; Int-J-14; Int-O-37.

<sup>817</sup> Bij de productie van synthetische drugs gebruikt men namelijk glazen kolven met twee of drie halzen, die niet op de Belgische legale markt verkocht worden. Zie ook Federale Politie, 2016, p.88; Boerman et al., 2017, p.52.

<sup>818</sup> EMCDDA-Europol, 2011; Bright, Hughes & Chalmers, 2012; Smet et al., 2013, p.100; Federale Politie, 2016, p.88.

<sup>819</sup> Int-O-37.

<sup>820</sup> Int-J-14. Zie ook Smet et al., 2013, p.101.

<sup>821</sup> Int-FP-11.

<sup>822</sup> Smet et al., 2013, p.100.

<sup>823</sup> Het LFO werd in 2003 opgericht, naar aanleiding van het Nederlandse regeringsprogramma ‘*Fight against synthetic drug manufacturing*’, en bestaat uit een samengestelde groep van politiemedewerkers en brandweeradviseurs. De hoofdopdrachten van het LFO zijn gericht op de synthetische drugsproductie in Nederland. Zo komen zij, onder alle omstandigheden, overal in Nederland binnen de twee uur ter plaatse om een forensisch) en veiligheidsonderzoek uit te voeren en de labo-gerelateerde plaats delict veilig te stellen (Int-O-37).

<sup>824</sup> Int-FP-11.

<sup>825</sup> Int-FP-11.



Echter, niet alleen de modus operandi van de facilitator, maar ook de serienummers en labels van het productiemateriaal kunnen de afkomst van het materiaal verraden. Dergelijke informatie wordt actueel bijgehouden op Europees niveau, namelijk in het *Europol Illicit Laboratory Comparison System* (EILCS).<sup>826</sup> Toch blijkt uit informatie van de federale politie dat verder onderzoek naar de herkomst van het productiemateriaal niet evident is. In de periode 2006-2011 werd slechts in 19 van de 28 dossiers verder onderzoek gevoerd.<sup>827</sup>

Een groot deel van de nodige hardware zou, net als bij de cannabisteelt, afkomstig zijn uit Nederland.<sup>828</sup> Nochtans zetten de Nederlandse autoriteiten sterk in op het verhinderen van de aankoop van productiemateriaal voor de aanmaak van synthetische drugs. Zo startte men in 2007 met het project *Athena*, dat zich focust op de nodige glasinstrumenten. Mede via sensibilisering van de branchegroep van glasinstrumentenmakers (in het licht van het barrièremodel synthetische drugs), waarin men wijst op de reikwijdte van artikel 10a Opiumwet, kregen criminele groepen het in de loop der jaren alsmear moeilijker om in Nederland bepaald glaswerk aan te schaffen.<sup>829</sup>

Als gevolg van deze Nederlandse maatregelen zouden Nederlandse criminele organisaties de hardware steeds vaker in het buitenland zoeken, zoals in Duitsland, Polen<sup>830</sup> en België.<sup>831</sup> Daarnaast zou ook China gebruikt worden als een bronland voor de aankoop van hardware. Uit gesprekken met professionele actoren werd duidelijk dat ketels, maar vooral ook tabletteermachines en glaswerk<sup>832</sup> tegenwoordig vanuit China worden ingevoerd.<sup>833</sup> Dit wordt bevestigd door actuele informatie van de Nederlandse autoriteiten.<sup>834</sup> Naar analogie met de lage prijs, is de hardware die in China aangekocht wordt echter van een opmerkelijk mindere kwaliteit.<sup>835</sup>

#### 4.3.1.3.3 (Pre-)precursoren

##### A. Rol van België voor de aanvoer van (pre-)precursoren

Vooraleer men kan starten met de eigenlijke productie van synthetische drugs, dienen producenten in het bezit te zijn van de nodige chemicaliën of precursoren: “*stoffen die kunnen worden misbruikt voor de illegale aanmaak van psychotrope stoffen en verdovende middelen*”.<sup>836</sup> Het gebruik van bepaalde precursoren was in het verleden sterk afhankelijk van inspanningen door de Nederlandse autoriteiten. Zo zorgde de samenwerking tussen Nederland en China<sup>837</sup> ervoor dat er vanaf 2006 een tekort aan PMK (precursor van MDMA) ontstond en criminele organisaties verplicht werden om dit tekort op te vangen door op zoek te gaan naar alternatieven. Men startte daarop met het gebruik van zogenaamde pre-precursoren: stoffen met een legale toepassing die gebruikt kunnen worden voor de productie van de klassieke precursoren.<sup>838</sup> Zo bewerkte men safrol om PMK aan te maken, net zoals men overschakelde op APAAN voor de aanmaak van BMK (precursor van amfetamines). Na de verstrenging

<sup>826</sup> Smet et al., 2013, p.101.

<sup>827</sup> In de overige dossiers was dit niet mogelijk omdat het, bijvoorbeeld, om *kitchen labs* ging. Zie Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.29-30.

<sup>828</sup> Int-FPLP-3.

<sup>829</sup> KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012, p.30-31.

<sup>830</sup> Dossier ZWB-14-12.

<sup>831</sup> KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2005; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012, p.31. Zie ook Smet et al., 2013, p.101.

<sup>832</sup> Int-O-37.

<sup>833</sup> Int-FP-11; Int-O-25. Zie ook Smet et al., 2013, p.101; Federale Politie, 2016, p.92.

<sup>834</sup> Boerman et al., 2017, p.52.

<sup>835</sup> Int-O-25; -37.

<sup>836</sup> [https://www.fagg-afmps.be/nl/MENSELIJK\\_gebruik/bijzondere\\_producten/speciaal\\_gereguleerde\\_stoffen/precursoren/centraal\\_meldpunt](https://www.fagg-afmps.be/nl/MENSELIJK_gebruik/bijzondere_producten/speciaal_gereguleerde_stoffen/precursoren/centraal_meldpunt), geconsulteerd op 06/02/2018.

<sup>837</sup> Zie paragraaf 2.4.2. De Nederlandse overheid maakte afspraken met China over het inperken van de (heimelijke) productie in dat land van de essentiële verboden grondstoffen PMK (voor xtc) en BMK (voor amfetamine).

<sup>838</sup> Federale Politie, 2016, p.88.

van de Europese en internationale reglementering omtrent APAAN in 2013 en 2014 schakelde men dan weer over op nieuwe alternatieven, zoals APAA en BMK- en PMK-glycidaat.<sup>839</sup>

*“Ze beginnen van alles uit te vinden om aan die grondstoffen te geraken. Pre-precursoren die wijzigen heel veel. De precursoren kan je niet wijzigen, maar de pre-precursoren wel.”<sup>840</sup>*

*“We zien zeker, en dat is een kenmerk van de producenten, dat ze met de wetgeving spelen en als het legaal is, gebruiken ze het.”<sup>841</sup>*

**Bij de opkomst van de pre-precursoren kwam vanaf de jaren 2000 ook België op het toneel als ‘hofleverancier’ van pre-precursoren<sup>842</sup>**, aangezien de Nederlandse Wet Voorkoming Misbruik Chemicaliën het criminele organisaties eerder al quasi onmogelijk had gemaakt om nog bepaalde chemicaliën in Nederland aan te kopen.<sup>843</sup> Bovendien geldt volgens artikel 10a van de Nederlandse Opiumwet (inzake voorbereidende handelingen) een omgekeerde bewijsvoering ten aanzien van aangekochte chemicaliën door Nederlandse firma’s. In België moeten de autoriteiten kunnen aantonen dat de chemicaliën bestemd zijn voor de aanmaak van synthetische drugs, terwijl het in Nederland de firma zelf is die moet kunnen aantonen dat de chemicaliën een legitiem gebruik kennen. Daardoor is het voor de Nederlandse autoriteiten iets eenvoudiger om deze illegale handel aan te pakken.<sup>844</sup>

Criminelen wendden zich daarom tot de Belgische markt om producten aan te kopen die er tot op vandaag vrij te verkrijgen zijn. **Het gaat dan voornamelijk om producten met een dubbel (legaal-illegaal) gebruik.**<sup>845</sup> Men gebruikt daarvoor Belgische bedrijven, zoals firma’s uit de chemische sector, en/of tussenhandelaars die al dan niet bewust meewerken aan de bevoorrading van de drugsproducenten.<sup>846</sup> Meer recent merkten zowel Belgische als Nederlandse autoriteiten op dat criminelen zich vooral richten tot dit tussenniveau, namelijk de lagere niveaus van de groothandel (doe-het-zelf-zaken) of zelfs de detailhandel (verffabrikanten), en dat zij de grote(re) bedrijven links laten liggen.<sup>847</sup> Deze evolutie gaat gepaard met de aankoop van kleinere hoeveelheden bij verschillende leveranciers, wat in 2008 reeds aangekaart werd in het gerechtelijk arrondissement Limburg.<sup>848</sup> Zo was uit enkele Nederlandse dossiers af te leiden dat de benodigde chemicaliën en soms ook hardware besteld kon worden bij Belgische chemiebedrijven in de regio Luik.<sup>849</sup>

*“Aceton. Wij gebruiken ook aceton, alleen niet in duizend liter. Maar het is niet verboden om duizend liter aceton te verkopen. Er is ook geen meldingsplicht voor. Er zijn heel veel producten die legaal, niet-vergunningsplichtig, zijn en die je hier legaal kan kopen. En die ze hier in België in grote hoeveelheden aankopen. En die dan ook naar Nederland gaan.”<sup>850</sup>*

Aangezien een groot aantal van de nodige chemicaliën in de reguliere handel te verkrijgen zijn, werkt de federale politie voor de monitoring van deze handel samen met het FAGG. De Cel Precursoren van het FAGG voert hieromtrent het markttoezicht uit en gaat na of de geldende regelgeving gevolgd wordt.<sup>851</sup> Voor gereguleerde stoffen (23 soorten, opgedeeld in 3 categorieën<sup>852</sup>) bestaat volgens

---

<sup>839</sup> Int-C-24; -28; Int-O-26. Zie ook European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2016, p.128.

<sup>840</sup> Int-FP-4.

<sup>841</sup> Int-C-28.

<sup>842</sup> Boerman et al., 2017, p.52; Openbaar Ministerie & Politie, 2016, p.33; Spapens, 2006, p.231.

<sup>843</sup> KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012; Spapens, 2006, p.231.

<sup>844</sup> Int-O-26.

<sup>845</sup> Int-FP-11; -22.

<sup>846</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2013, p.26.

<sup>847</sup> Int-O-26; Int-J-30.

<sup>848</sup> Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.1.

<sup>849</sup> Dossiers NL-LI-14-01; -15-16.

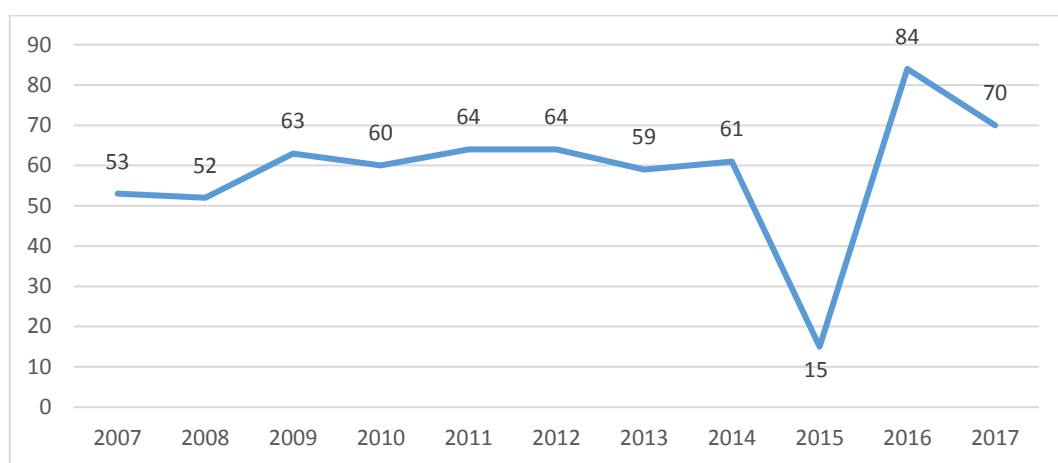
<sup>850</sup> Int-FP-11.

<sup>851</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2012, p.27-28.

<sup>852</sup> De indeling van de stoffen is afhankelijk van de verplichtingen voor de marktdeelnemers die met de handel van de stoffen gepaard gaan en ligt vast volgens Verordening (EG) Nr. 273/2004 van het Europees Parlement en

Europese reglementering<sup>853</sup> namelijk een meldingsplicht inzake verdachte bestellingen en transacties.<sup>854</sup> Operatoren zijn verplicht om ongewone of verdachte transacties of bestellingen aan het FAGG te melden. Voor de andere, niet-gereguleerde (maar drugsgevoelige) stoffen geldt daarentegen geen meldingsplicht, maar wordt aan de operatoren wel gevraagd om op vrijwillige basis melding te doen.<sup>855</sup>

Het aantal meldingen van verdachte transacties en bestellingen bleef in België relatief stabiel tot 2014 (figuur 20). In 2015 daalde dit aantal spectaculair ten gevolge van een groot aantal meldingen (tachtig procent van alle verdachte leveringen) dat rechtstreeks doorgegeven werd aan de federale politie en niet bij het FAGG terecht kwam. Het daaropvolgende jaar (2016) nam het aantal meldingen bij het FAGG dan weer enorm toe, waarvan vooral azijnzuuranhydride<sup>856</sup> het voorwerp uitmaakte. Azijnzuuranhydride kwam ook in het eerste semester van 2017 nog vaak in beeld, terwijl in datzelfde jaar ook veel stoffen voorkwamen die misbruik kennen in cocaïneprocedures.<sup>857</sup> Ongeveer negentig procent van alle verdachte meldingen blijkt na verder onderzoek positief te zijn en te leiden tot een site gerelateerd aan de productie van synthetische drugs.<sup>858</sup>



**Figuur 20:** Aantal meldingen van verdachte orders en transacties meegedeeld aan de Cel Precursoren, 2007-2016<sup>859</sup>

**Regio's dichtbij de Nederlandse grens, zoals Antwerpen en Limburg, blijven er volgens het FAGG nog steeds uitspringen inzake het aantal meldingen.**<sup>860</sup> Toch vermelde onderzoek in 2013, net als de professionele sleutelfiguren<sup>861</sup>, de betrokkenheid van West-Vlaamse bedrijven bij de export van (pre-)precursoren naar Nederland<sup>862</sup>. Nederlandse organisaties zouden er hun precursoren komen aankopen, om deze daarna te stockeren in Nederlandse opslagplaatsen. Hoewel men in eerste instantie

de Raad van 11 februari 2004 inzake drugsprecursoren. Tot categorie 1 behoren (pre-)precursoren, zoals efedrine, BMK, APAAN en PMK. Categorie 2 bevat basisgrondstoffen, zoals azijnzuuranhydride, en categorie 3 omvat solventen, zoals aceton en zoutzuur.

<sup>853</sup> Reglementen (EG) 273/2004, (EG) 111/2005, (EU) 2015/1011, (EU) 2015/1013, EU (2016/1443).

<sup>854</sup> [https://www.fagg-](https://www.fagg-afmps.be/nl/MENSELIJK_gebruik/bijzondere_producten/speciaal_gereguleerde_stoffen/precursoren/centraal_meldpunt)

[afmps.be/nl/MENSELIJK\\_gebruik/bijzondere\\_producten/speciaal\\_gereguleerde\\_stoffen/precursoren/centraal\\_meldpunt](https://www.fagg-afmps.be/nl/MENSELIJK_gebruik/bijzondere_producten/speciaal_gereguleerde_stoffen/precursoren/centraal_meldpunt), geconsulteerd op 06/02/2018.

<sup>855</sup> Int-O-26.

<sup>856</sup> Azijnzuuranhydride wordt gebruikt in de productie van heroïne.

<sup>857</sup> Persoonlijke communicatie FAGG, 16/04/2018.

<sup>858</sup> Int-O-26.

<sup>859</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2013, p.28; FAGG, 2016, p.45; FAGG, 2017, p.24; persoonlijke communicatie FAGG, 16/04/2018.

<sup>860</sup> Int-O-26.

<sup>861</sup> Int-FP-17; Int-O-26; Int-ZWB-5.

<sup>862</sup> Smet et al., 2013, p.98.

geen zicht heeft of deze stoffen ook gebruikt worden in Belgische labo's<sup>863</sup>, toonde een dossier aan dat een deel van de chemicaliën naar Duitsland gebracht wordt<sup>864</sup>. Recent werd ook een bedrijf in het gerechtelijk arrondissement Luik gebruikt voor de aankoop van chemicaliën voor de productie in Nederlandse synthetische drugslabo's.<sup>865</sup>

#### Dossier LI-15-06

Dit dossier beschreef de activiteiten van een crimineel samenwerkingsverband dat verantwoordelijk was voor de aanmaak van synthetische drugs en hiervoor haar pre-precursoren aankocht in België. De betrokkenen waren allen afkomstig uit en woonachtig in Nederland en België, en hanteerden een duidelijke en zeer gestructureerde taakverdeling.

Een Belg uit de regio Luik kocht bij een Luikse firma, gespecialiseerd in de verkoop van chemicaliën, grote hoeveelheden chemische producten die in Nederland niet meer te verkrijgen waren. De Belg startte hiermee nadat een Nederlandse kennis (afkomstig uit Eindhoven, woonachtig in Lommel) hem overhaalde om makkelijk geld te verdienen. De Nederlander werkte als tussenpersoon voor verschillende criminele organisaties en wilde het transport niet voor eigen rekening nemen, omdat deze activiteiten in Nederland illegaal zijn.

Nadat de Belg het geld overhandigd kreeg van de Nederlandse tussenpersoon, bestelde hij chemicaliën bij de betrokken firma, waarna hij deze eveneens afhaalde en opsloeg. Vervolgens bracht de Belg de producten zelf naar Nederland of werden de chemicaliën door een Nederlandse chauffeur (de schoonvader van de Nederlandse tussenpersoon) bij de Belg opgehaald en naar Nederland gebracht. Daarbij reed de Nederlandse tussenpersoon met een huurwagen voor het transport uit, om de chauffeur te waarschuwen voor eventuele controles. De chauffeur, die een transportfirma bezat, kreeg hiervoor € 500 per transport, te delen met de Nederlandse tussenpersoon.

De Belg kocht uiteindelijk chemicaliën aan voor vijf verschillende Nederlandse productienetwerken. De totale hoeveelheid verhandelde chemicaliën liep per netwerk op tot wel 30 ton, ter waarde van meer dan € 20.000 tot € 40.000 per netwerk. Nadien werden in Nederland verschillende opslag- en productielocaties voor synthetische drugs ontdekt.

Op het vlak van de afzetmarkt van chemicaliën merkt het FAGG doorheen de jaren geen grote verschuivingen. Volgens een respondent *“is het nu nog altijd zoals het twintig jaar terug was”* en zijn de **meeste zendingen bestemd voor de Nederlandse markt, hoewel kleine aantallen af en toe bestemd zijn voor de synthetische drugsproductie in België**.<sup>866</sup> Daarentegen klinkt vanuit Nederlandse hoek dat het belang van België als leverancier van de nodige ‘drugsgevoelige’ chemicaliën sterk aan het verminderen zou zijn. Men veronderstelt dat dit een gevolg is van de betere samenwerking tussen de Belgische autoriteiten en de chemische sector. De rol van de haven van Antwerpen als invoerpunt wordt hierbij aansluitend ook als *“eerder uitzonderlijk”* aanschouwd door de Nederlandse autoriteiten.<sup>867</sup> Deze bevindingen uit een interview met een Nederlandse actor zijn echter tegenstrijdig met de bevindingen uit de interviews met Belgische professionele sleutelfiguren, zoals verder zal blijken.

Dit neemt niet weg dat zich wel veranderingen voordoen in de soorten chemicaliën die gebruikt worden voor de productie van synthetische drugs (tabel 4). Nederlandse criminele organisaties bestellen actueel categorie 3-chemicaliën<sup>868</sup> en niet-gereguleerde drugsgevoelige chemicaliën, zoals mierenzuur.

<sup>863</sup> Int-FP-17.

<sup>864</sup> Int-ZWB-5.

<sup>865</sup> Int-FP-15.

<sup>866</sup> Int-O-26.

<sup>867</sup> Int-O-37.

<sup>868</sup> Zie voetnoot nummer 853.

Men grijpt in mindere mate terug naar de geregementeerde stoffen en zoekt constant naar alternatieven. Dit heeft vooral te maken met de eerder geschetste reglementering, die de handel van categorie 1-stoffen danig dicht gemetst heeft.<sup>869</sup>

(Pre-)precursor	2014	2015	2016	2017
<b>BMK</b>	25 liter	435 liter	1 liter	38 liter
<b>BMK Glycidezuur</b>	/	3 kg	/	9 kg
<b>BMK Glycidaat</b>	/	11 kg	/	4100 kg
<b>PMK</b>	5 liter	/	/	/
<b>PMK Glycidaat</b>	1740 kg	1 kg	/	225 kg
<b>PMK Glycidezuur</b>	/	/	/	3900 kg
<b>PMK methyl glycidaat</b>	/	/	/	11 kg
<b>Safrol</b>	841 kg	7045 kg	/	/
<b>GBL</b>	38 liter	285 liter	11 liter	2 kg 305 liter
<b>APAAN</b>	122 kg	637 kg	4 kg	/
<b>APAA</b>	/	/	650 kg	249 kg
<b>1-phenyl-2-nitropropene</b>	/	/	600 kg	/
<b>Azijzuuranhydride</b>	/	/	/	1983 kg 3000 liter
<b>Efedrine</b>	/	/	/	4 kg
<b>Methylamine</b>	/	/	/	11 kg
<b>Benzylcyanide</b>	/	/	/	100 liter
<b>2,5 dimethoxybenzaldehyde</b>	/	/	/	1 kg

Tabel 4: Aantal inbeslaggenomen precursoren in België, 2014-2017<sup>870</sup>

De constante evolutie van de handel in (pre-)precursoren, leidt ertoe dat **criminele organisaties constant inventief moeten zijn**. Hoewel deze evoluties extra risico's met zich meebrengen, zoals de detectie door de strafrechtshandhaving, maakt de enorme financiële slagkracht van criminele organisaties het mogelijk om continu op zoek te gaan naar nieuwe opportuniteiten.<sup>871</sup> Door de verminderde beschikbaarheid van bepaalde chemicaliën en het gebruik van (pre-)precursoren werden zo extra stappen aan het productieproces toegevoegd.<sup>872</sup> De laatste jaren steeg dan ook het aantal conversielaboratoria in België, die ten dienste staan van meerdere criminele organisaties.<sup>873</sup>

Bovendien ontdekte men in het gerechtelijk arrondissement Limburg een productieproces waarbij de grondstoffen gerecupereerd werden uit het synthetisch drugsafval. Organisaties trachten op deze manier de kosten van het productieproces te drukken, aangezien de aankooprij van sommige grondstoffen zeer hoog is.<sup>874</sup> Er staan niettemin limieten op de inventiviteit en de bereidwilligheid van criminele organisaties om alsmaar nieuwe stoffen en productiemethoden te gebruiken. Men dient steeds een evenwicht te vinden om het productieproces zo eenvoudig mogelijk te houden.<sup>875</sup>

<sup>869</sup> Int-O-26; Int-C-28.

<sup>870</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>871</sup> Europol, 2017, p.39.

<sup>872</sup> Int-FP-11.

<sup>873</sup> Int-FP-6.

<sup>874</sup> Int-J-14.

<sup>875</sup> Int-O-25.

## B. Verschuiving van het (Nederlands) ondernemerschap bij de invoer van (pre-)precursoren

De moeilijkheid voor Nederlandse ondernemers om chemicaliën in te voeren of aan te kopen in Nederland voerde hen zodoende, onder meer ten gevolge van de strengere wetgeving, niet alleen naar België, maar sinds 2014-2015 ook naar andere landen en continenten.<sup>876</sup> Zo worden in Azië en Oost-Europa (Polen, Bulgarije en Roemenië) **bedrijven onder Nederlandse leiding opgericht**, die de (pre-)precursoren voornamelijk vanuit China (maar ook uit India en Pakistan) invoeren en deze daarna doorvoeren naar Nederland of België.<sup>877</sup> Vaak gaat het om kleine bedrijven die, bij wijze van spreken, enkel maar bestaan in de vorm van een brievenbus.<sup>878</sup>

Daarentegen zouden ook **niet-Nederlandse criminele organisaties** op het toneel verschijnen voor de handel in (pre-)precursoren. DJSOC/Drugs merkte deze evolutie reeds op in 2011, toen in 17% van de behandelde dossiers in de periode 2006-2011 gebruik gemaakt werd van een niet-Nederlandse onderneming voor het verkrijgen van chemische producten<sup>879</sup>. Men sprak toen onder andere over Slowaakse, Franse, Spaanse en Keniaanse ondernemingen.<sup>880</sup> Deze organisaties verschillen grondig van de organisaties die verantwoordelijk zijn voor de conversie van pre-precursoren naar precursoren en van deze die zich inlaten met de werkelijke productie.<sup>881</sup> Ze zijn gespecialiseerd in het leveren van grondstoffen<sup>882</sup> en werken in opdracht van verschillende (Belgische en Nederlandse) producenten van synthetische drugs<sup>883</sup>.

(Pre-)precursoren zijn bijna uitsluitend afkomstig uit China<sup>884</sup> en worden **ingevoerd via allerhande omwegen**.<sup>885</sup> Criminele organisaties gebruiken geen rechtstreeks transport, maar laten de stoffen eerst via landen als Bulgarije, Polen, Roemenië, Cyprus of Kosovo passeren om de origine van de chemicaliën te maskeren.<sup>886</sup> Bij deze praktijken wordt **België in vele gevallen gebruikt als doorvoerland, om (pre-)precursoren vanuit het buitenland in te voeren en ze vervolgens door te voeren naar Nederland**.<sup>887</sup> In dit kader is een belangrijke rol weggelegd voor de luchthavens van Bierset (Luik)<sup>888</sup> en Zaventem.<sup>889</sup> In Bierset bevindt zich immers de Europese distributiehuis van TNT, waardoor deze luchthaven *first point of entry* is, terwijl in Zaventem sinds eind 2017 opnieuw een rechtstreekse lijn met China in gebruik genomen werd door koerierdienst DHL.<sup>890</sup>

*“Als je dan ook de route ziet, hoe dat gaat. Dat gaat van China naar Finland, van Finland naar Zwitserland, van Zwitserland naar... Dat zijn zo heel rare wegen hoe ze proberen chemicaliën binnen te krijgen.”<sup>891</sup>*

Criminelen maken voor de invoer van precursoren meestal gebruik van fictieve benamingen om de werkelijke chemische stof te maskeren.<sup>892</sup> Bovendien gebruiken ze de identiteit van reguliere bedrijven of fictieve adressen. Bij het afhalen van dergelijke zendingen geldt immers geen legitimatieverplichting

---

<sup>876</sup> Int-O-37.

<sup>877</sup> Int-LP-1; -12; Int-O-25; -37. Zie ook Federale Politie, 2016, p.93; Boerman et al., 2017, p.51-52.

<sup>878</sup> Int-O-25.

<sup>879</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2013, p.26-27.

<sup>880</sup> Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2013, p.26.

<sup>881</sup> Smet et al., 2013, p.97.

<sup>882</sup> Int-FP-11.

<sup>883</sup> Smet et al., 2013, p.97.

<sup>884</sup> Int-LP-16; Int-C-24; Int-O-25; Int-J-30.

<sup>885</sup> KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012; Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs, 2013, p.23.

<sup>886</sup> Int-O-26; Int-TF-8. Zie ook Boerman et al., 2017, p.52.

<sup>887</sup> Int-FP-22; Int-C-24. Zie ook KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2012.

<sup>888</sup> Federale Politie, 2016, p.93.

<sup>889</sup> Int-O-26.

<sup>890</sup> Int-C-24.

<sup>891</sup> Int-O-25.

<sup>892</sup> Int-O-25. Zie ook Boerman et al., 2017, p.52.

voor de koerier.<sup>893</sup> Om te voorkomen dat de zending aankomt bij de foute bestemming, halen koeriers de zending op bij aankomst in het depot van de koerierdienst.<sup>894</sup>

**Precursoren worden ook aangeschaft via ruilhandel.** Zo voeren criminele organisaties in ruil voor chemicaliën cannabis uit naar het Oosten, gebruikmakend van bestaande trafieklijnen. De organisaties die voor deze handel verantwoordelijk zijn, fungeren louter als tussenhandelaar voor verschillende criminele productieorganisaties.<sup>895</sup> Daarnaast zijn de autoriteiten ook op de hoogte van de aanvoer van chemicaliën uit Polen richting Nederland, in ruil voor amfetamine bestemd voor de lokale Poolse of Scandinavische markt. Volgens een respondent gaat het zelfs om *“redelijk grote hoeveelheden, als je spreekt over duizenden liters chemicaliën per maand”*.<sup>896</sup>

Terzijde dient vermeld te worden dat men de laatste jaren in de luchthaven van Bierset getuige was van een bijzonder fenomeen. Gezien de aanwezigheid van koerierdiensten, onderscheppen de douanediensden er regelmatig ‘kleine’ hoeveelheden chemicaliën van 50 tot 100 kg. Dit blijken echter proefzendingen of stalen van nieuwe stoffen te zijn, die de Nederlandse criminele organisaties ontvangen en testen vooraleer een definitieve overeenkomst aan te gaan met de leverancier van de chemicaliën. Als de bestelling goedgekeurd wordt, laat men de volgende (grotere) zending leveren via maritieme weg, namelijk via de haven van Antwerpen.<sup>897</sup>

#### 4.3.1.3.4 Toenemende productiecapaciteit en professionalisering

Na het verwerven van de geschikte productielocaties, hardware en chemicaliën, volgt de eigenlijke productie. Deze omvat de verschillende syntheses, de kristallisatie, het tableteren en uiteindelijk ook het illegaal dumpen of lozen van het restafval. Deze paragraaf zal, gezien de focus van dit onderzoek, niet dieper ingaan op de eigenlijke productiefase van ATS, maar wel op de professionalisering van het productieproces en de hiermee gepaard gaande stijging van de productiecapaciteit.

Eerder onderzoek toonde namelijk aan dat het aantal ontmantelde laboratoria voor de aanmaak van synthetische drugs in Europa de laatste jaren daalt. Daar staat echter tegenover dat de **productiecapaciteit van de labo's wel alsmaar lijkt toe te nemen**.<sup>898</sup> Dit blijkt onder meer uit de geregistreerde dumpingen van synthetisch drugsafval.<sup>899</sup> Tijdens het productieproces van synthetische drugs worden namelijk heel wat afvalstoffen aangemaakt, die criminele organisaties achteraf moeten zien kwijt te geraken via dumping of lozing. De laatste jaren zou het aantal dumpingen van synthetische drugs in Europa in stijgende lijn gaan. Daarbij speelt de Belgisch-Nederlandse grensregio nog steeds een centrale rol<sup>900</sup>, wat logisch is gezien beide landen nog steeds de absolute *hotspot* zijn voor de synthetische drugsproductie.<sup>901</sup> Nederlandse criminele organisaties komen in deze regio systematisch hun productieafval dumpen, hoewel autoriteiten vermoeden dat afval eveneens afkomstig kan zijn van Belgische labo's.<sup>902</sup>

Niettemin wijzen professionele sleutelfiguren er toch op dat het niet steeds mogelijk is om een waarheidsgetrouwe inschatting te maken van de productiecapaciteit van een ontdekt labo. Dit is bijvoorbeeld het geval indien er geen afval teruggevonden wordt of indien er geen productieproces aan de gang is. Enkel indien voorgaande zaken wel aanwezig zijn, kunnen gespecialiseerde diensten de productiecapaciteit trachten te berekenen. En dan nog dient men rekening te houden met het specifieke

---

<sup>893</sup> Int-C-24.

<sup>894</sup> Int-C-28.

<sup>895</sup> Int-O-32.

<sup>896</sup> Int-O-25.

<sup>897</sup> Int-C-28.

<sup>898</sup> Int-O-25; -37. Zie ook Smet et al., 2013, p.86.

<sup>899</sup> Int-FP-6; dossier ANR-15-05.

<sup>900</sup> Int-FP-4; -6.

<sup>901</sup> Europol, 2017, p.40.

<sup>902</sup> Int-FP-4; -6.

productieproces dat lopende is. Ieder proces is immers verschillend, waardoor berekeningen dienen aangepast te worden en in principe onmogelijk het aantal geproduceerde kilo's berekend kan worden.<sup>903</sup>

#### Dossier ANR-15-05

Dit dossier werd geopend naar aanleiding van een lozing van 6 ton drugsafval uit een vrachtwagen in een Antwerps natuurgebied. Twee Belgen uit de Kempen voerden deze lozing uit, nadat een van beide in een Nederlands dorp aan de Belgisch grens in contact kwam met een Nederlander die hem een bijverdienste aanbood. Dit in opdracht van een criminele organisatie die verantwoordelijk was voor de productie van synthetische drugs in Nederland en voor de coördinatie van de dumping van het drugsafval in België. De Belg was op dat moment arbeidsongeschikt en leefde van een uitkering. Het uitvoeren van de lozing zou hem, samen met de andere betrokken Belg, € 500 opleveren.

De criminele organisatie maakte voor haar activiteiten gebruik van firma's en autoverhuurbedrijven, waarvan sommige leden van de criminele organisatie zaakvoerder waren. Deze bedrijven werden gebruikt om panden te huren en voertuigen voor het vervoer van de chemicaliën aan te kopen en te verhuren. Zo stond de vrachtwagen waarmee de lozing gepleegd werd, geregistreerd op naam van een Nederlandse verhuurfirma. Op de locatie van de Nederlandse transportfirma die deze vrachtwagen het laatst huurde, werden restanten van een drugslaboratorium en een cannabiskwekerij aangetroffen. De vrachtwagen werd ook gesignaleerd aan een loods in Roosendaal, waar later chemicaliën voor en afvalstoffen afkomstig van de productie van synthetische drugs werden ontdekt.

Vooraleer de feiten in 2015 aan het licht kwamen, voerden de Belgen vijf tot zes soortgelijke dumpingen uit in opdracht van de Nederlandse organisatie. Het afval werd daarbij telkens door onbekende personen in een voertuig (hier: vrachtwagen) afgeleverd, waarna beide Belgische betrokkenen naar bepaalde plaatsen reden en het afval dumpten. Men dumpte iedere keer minstens duizend liter, telkens op een weekavond. Bij de dumpingen werd gebruik gemaakt van verschillende voertuigen met zowel Belgische als Nederlandse nummerplaten, die na de dumping telkens opnieuw opgehaald werden aan de woning van een van beide Belgen.

Hoewel de productiecapaciteit in België en Nederland op Europees vlak nog steeds de kroon spant, is het niveauverschil met andere Europese landen aan het nivelleren. Er worden namelijk ook grotere labo's aangetroffen in landen buiten Nederland en België. Dit heeft onder andere te maken met de eerder besproken expansie van de Nederlandse expertise.<sup>904</sup> Terwijl onderzoek in 2013 stelde dat kleinschalige labo's in het Oostblok niet onmiddellijk wezen op deze expansie<sup>905</sup>, lopen een aantal Oost-Europese landen (zoals Polen) de laatste tijd vaker *in the picture*. Personen voor wie het in België of Nederland te heet onder de voeten wordt, kijken met hun expertise namelijk uit naar andere landen. Men ontdekt bij labo's over heel Europa dan ook vaak een Nederlandse link.<sup>906</sup> Zelfs buiten Europa werden reeds laboratoria ontdekt die in handen waren van Nederlandse criminele organisaties. Dit bleek zo te zijn in Libanon, waar men een productiesite van een Belgisch-Nederlandse organisatie ontdekte, quasi identiek aan een eerder ontdekte productiesite in Chimay (België).<sup>907</sup>

*“Dus diezelfde mensen die daar betrokken waren, zijn dan blijkbaar uitgeweken naar Libanon en hebben daar hetzelfde type van labo opgericht. Want als je die foto's vergelijkt van het labo in Chimay en hetgeen ik dan gezien heb in Libanon, dat kan je bijna een op*

<sup>903</sup> Int-FP-11.

<sup>904</sup> Int-O-25.

<sup>905</sup> Smet et al., 2013, p.90.

<sup>906</sup> Int-O-25.

<sup>907</sup> Int-O-25. Zie ook Laniel, 2017, p.20; *De Morgen*, “Kopstuk achter grootste MDMA-vangst ooit in West-Europa krijgt in beroep opnieuw 15 jaar cel”, 25/01/2016.



*een op elkaar leggen. Dat was identiek hetzelfde materiaal.*<sup>908</sup>

De stijgende productiecapaciteit wordt in de hand gewerkt door de **toenemende professionalisering van synthetische drugslabo's in Europa**.<sup>909</sup> Het gebruik van zogenaamde *custom-made equipment* draagt hiertoe bij, hoewel de synthetische drugsproductie steeds op een hoog niveau acteerde. Dit zou de capaciteit van de labo's binnen dezelfde tijdspanne naar omhoog stuwten.<sup>910</sup> Zo zijn tabletteermachines veel kleiner geworden, terwijl ze in staat zijn om dezelfde capaciteit te produceren als hun grotere voorgangers.<sup>911</sup> Daarnaast drijft men de mate van professionalisering ook alsmaar meer op door de optimalisering van productieprocessen. Zo zouden producenten via het hergebruik van katalysatoren met dezelfde hoeveelheid precursor meer product kunnen aanmaken.<sup>912</sup>

*“Vroeger kookten ze meestal in die 20 liter glazen ballen. Nu zie je van die ketels: 400 liter, 500 liter, 600 liter. Dat kan je niet vergelijken. (...) Er komt geen handwerk meer aan te pas. Dat is gewoon computergestuurd.”*<sup>913</sup>

De toenemende professionalisering uit zich eveneens in de **multifunctionaliteit van labo's**, die actueel steeds vaker lijkt voor te komen. Daarbij worden in eenzelfde labo verschillende synthetische drugs aangemaakt.<sup>914</sup> In dit kader kan een dossier uit het gerechtelijk arrondissement Limburg aangehaald worden, waarbij in 2013 in Opglabbeek een omvangrijk multifunctioneel labo ontdekt werd. Het labo bekleedde een oppervlakte van maar liefst 1000 m<sup>2</sup> en was een van de grootste multifunctionele labo's in West-Europa. De straatwaarde van de gevonden synthetische drugs en de materialen werd geschat op bijna drie miljoen euro.<sup>915</sup> Het labo was uitermate professioneel en groots ingericht, met de modernste en duurste materialen en met zeer gespecialiseerde (handmade) hardware, die een grootschalige drugsproductie (van meerdere soorten synthetische drugs) konden verzekeren.

*“Normaal zie je APAAN, BMK en amfetamine, of PMK met MDMA in labo's. (...) Het is tegenwoordig dan ook geen uitzondering meer dat wij zelfs labs met heroïne- en cocaïne-extractie, hasj-opslag en productie van MDMA op één en dezelfde locatie aantreffen.”*<sup>916</sup>

Tot slot blijkt de professionalisering ook uit **externe factoren**, zoals het gebruik van huurvoertuigen en het communiceren via beveiligde netwerken.<sup>917</sup> Een toename van het aantal gerelateerde geweldsdelicten en de aanwezigheid van (geladen) vuurwapens op productiesites, zoals naar voren kwam in de Nederlandse dossierstudie, tonen aan dat de georganiseerde criminaliteit in de synthetische drugs wereld een ander niveau aanneemt.<sup>918</sup> Bovendien worden niet zelden intimidaties en bedreigingen geuit ten aanzien van betrokken criminele actoren.<sup>919</sup> Er zouden de laatste jaren zelfs een aantal afrekeningen geregistreerd zijn in het synthetische drugsmilieu.<sup>920</sup>

#### **4.3.1.3.5 De wereldwijde distributie van synthetische drugs**

Tot slot volgt de distributie van synthetische drugs die in België of Nederland geproduceerd worden. De verdovende middelen die het resultaat zijn van de synthetische drugsproductie komen ofwel via de groothandel op de **lokale of internationale markt** terecht, ofwel worden ze verdeeld via het drugstoerisme in Nederland en België.<sup>921</sup> De structuur van de betrokken criminele organisaties, de

<sup>908</sup> Int-O-25.

<sup>909</sup> Int-O-37. Zie ook Smet et al., 2013, p.86.

<sup>910</sup> Smet et al., 2013, p.86.

<sup>911</sup> Int-FP-11.

<sup>912</sup> EMCDDA-Europol, 2011; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2005. Zie ook Smet et al., 2013, p.86.

<sup>913</sup> Int-O-25.

<sup>914</sup> Int-O-37.

<sup>915</sup> *Het Nieuwsblad*, “Celstraf van acht jaar dreigt voor zes mannen die drugs lab runden”, 04.12.2014.

<sup>916</sup> Int-O-37.

<sup>917</sup> Dossier ANR-15-05.

<sup>918</sup> Int-FP-11; Int-J-14. Zie ook dossiers ZWB-13-02; NL-LI-14-14.

<sup>919</sup> Int-J-14.

<sup>920</sup> Int-FP-11.

<sup>921</sup> Federale Politie, 2016, p.88.

aangetroffen conversielabo's, de analyses van gerechtelijke onderzoeken en de hoeveelheid chemische stoffen en afval die men jaarlijks ontdekt, zijn slechts enkele elementen die er volgens de federale politie op wijzen dat het merendeel van de Belgische ATS-productie niet voor de binnenlandse markt bestemd is, en dus uitgevoerd wordt. Men berekende in 2013 dat in België minstens 25 ton synthetische drugs geproduceerd werd om uit te voeren, afgaande op de hoeveelheden chemisch restafval die men dat jaar ontdekte.<sup>922</sup> Dit staat in contrast met de productie van synthetische drugs in andere Europese lidstaten, zoals Polen en Tsjechië<sup>923</sup>, die vooral bestemd is voor de lokale markt.<sup>924</sup>

De uitvoer van synthetische drugs naar het buitenland wordt gestimuleerd door de stijging van het wereldwijde gebruik van synthetische drugs. Dit zorgt er logischerwijze voor dat de afzetmarkt steeds groter wordt.<sup>925</sup> Bovendien kunnen met de uitvoer naar het buitenland de grootste winstmarges bereikt worden.<sup>926</sup> Binnen Europa zijn Turkije en de Scandinavische landen, zoals Finland en Zweden, belangrijke afzetmarkten voor respectievelijk MDMA en amfetamines, net als Groot-Brittannië en Spanje.<sup>927</sup>

#### Dossier GE-10-01

Een dossier uit het gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen behandelde de in- en uitvoer van xtc-pillen door een crimineel samenwerkingsverband. De pillen werden aangekocht in Nederland (aan € 1,3 per stuk) en werden vervolgens via België per bus uitgevoerd naar Moldavië en Rusland. Er zouden in 2010 zo minstens vijf transporten doorgedaan zijn, waarbij in totaal ongeveer tienduizend pillen vervoerd werden.

Een deel van de pillen werd verkocht op de lokale markt in Moldavië, terwijl de rest van de pillen verder vervoerd werd naar xtc-dealers in Rusland. In Moldavië werden de pillen verkocht aan € 5 per stuk. In Rusland aan € 10 per stuk. Na de verkoop bracht de chauffeur die instond voor de uitvoer van de pillen, de opbrengst terug naar België. Met deze opbrengst kocht men deels nieuwe pillen.

#### **Een groot deel van de in België en Nederland geproduceerde MDMA, amfetamines en methamfetamines lijkt echter geëxporteerd te worden naar bestemmingen buiten Europa.**<sup>928</sup>

Australië kan daarbij als een van de belangrijkste bestemmingen van voornamelijk MDMA uit België en Nederland aanzien worden.<sup>929</sup> Criminele organisaties zouden daarvoor gebruikmaken van het maritiem verkeer vertrekkende uit Duitsland, omdat men weet dat Nederland en België gevoelige landen zijn voor de uitvoer van synthetische drugs.<sup>930</sup>

*"Ik heb me altijd afgevraagd via welke weg het vervoerd werd na de productie, want we hebben nooit grote inbeslagnames van xtc gehad. (...) In Antwerpen heeft men, volgens mijn weten, nog geen grote inbeslagnames gehad bij de uitvoer. Onze Duitse collega's anderzijds hebben wel al redelijk impressionante hoeveelheden gehad, vooral richting Australië."*<sup>931</sup>

<sup>922</sup> Federale Politie, 2016, p.90.

<sup>923</sup> In deze landen gaat het overwegend om *kitchenlabs* van methamfetamine. Naast de bevoorrading van de lokale markt, zouden deze ook steeds meer uitvoeren naar de buurlanden.

<sup>924</sup> Europol, 2017, p.39-40.

<sup>925</sup> Boerman et al., 2017, p.54.

<sup>926</sup> Federale Politie, 2016, p.90.

<sup>927</sup> Int-O-25. Zie ook Boerman et al., 2017, p.54.

<sup>928</sup> Europol, 2017, p.39-40.

<sup>929</sup> Europol, 2017, p.39-40; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2013, p.38 ; UNODC, 2017, p.20.

<sup>930</sup> Int-C-28; Int-FP-34.

<sup>931</sup> Int-C-28.

Daarnaast werd de laatste twee jaar ook een stijging in het aantal zendingen van Nederland naar de Verenigde Staten waargenomen. Dergelijke zendingen kunnen onder andere via het maritiem verkeer verscheept worden.<sup>932</sup> Tot slot waarschuwen de autoriteiten ook voor het zich aandienen van Azië en Zuid-Amerika<sup>933</sup> als nieuwe afzetmarkten voor synthetische drugs.<sup>934</sup> Nederlandse en Zuid-Amerikaanse criminele samenwerkingsverbanden zouden synthetische drugs en cocaïne met elkaar ruilen.<sup>935</sup> Ondanks al deze veronderstellingen, is de uitvoer van synthetische drugs echter een aspect waar de autoriteiten zo goed als geen zicht op hebben.

*“Als we naar de productiecapaciteit van de labo’s kijken en de hoeveelheden precursoren die voorhanden zijn, zouden we honderden kilo’s in beslag moeten nemen. (...) In Zuid-Amerika ziet men een zeer sterke stijging van het aantal inbeslagnames van xtc komende van Europa. (...) Volgens mij komt men nog niet aan een tiende van alles wat daar ingevoerd wordt. Natuurlijk hebben we geen duidelijk zicht op de productie, dus kunnen we enkel uitgaan van een aantal hypothesen.”<sup>936</sup>*

### 4.3.2 Detailhandel inzake synthetische drugs

Hoewel in België geproduceerde synthetische drugs vooral uitgevoerd worden naar landen wereldwijd, komt een deel ervan terecht op de Belgische markt. Toch toonden de interviews met professionele sleutelfiguren aan dat er, net zoals op wetenschappelijk vlak, binnen de strafrechtshandhaving weinig kennis bestaat over de detailhandel van synthetische drugs in België. Bij de professionele sleutelfiguren heerst enkel het gevoel dat de handel in xtc de laatste jaren minder zichtbaar is, niettegenstaande dit uiteraard sterk gelinkt is aan de mate waarin politiediensten onderzoeken naar xtc-handel voeren.<sup>937</sup>

Gezien de rol van België in de productie van synthetische drugs, en de nabijheid van Nederland, lijkt het niettemin logisch dat er een voldoende grote afzetmarkt is voor synthetische drugs zoals MDMA en amfetamines. Het is algemeen geweten dat synthetische drugs populair zijn in het uitgaansmilieu. Hoewel de gloriejaren van de discotheken al een aantal jaren achter de rug zijn, vormen muziekfestivals momenteel een belangrijke afzetmarkt. In een bevraging van de Europese Commissie in 2014 beweerde 24% van de 15- tot 24-jarige Belgen dat ze binnen de 24 uur redelijk of zeer gemakkelijk aan xtc konden komen.<sup>938</sup> In 2008 en 2011 ging het om iets meer dan 36% en 16%.<sup>939</sup> Bovendien beweert het Belgisch drugsrapport van 2015 dat de beschikbaarheid van xtc terug boomt door de hogere zuiverheid, terwijl de prijs gelijk blijft. Dit is overduidelijk een gevolg van een verhoogde beschikbaarheid aan (nieuwe) precursoren.<sup>940</sup>

#### 4.3.2.1 Onlinehandel in synthetische drugs

Het beperkt zicht van de professionele sleutelfiguren op de detailhandel in synthetische drugs, kan echter ook te maken hebben met de **onlinehandel van synthetische drugs, die de laatste jaren gestaag toenam**. Zoals eerder gesteld, hebben zowel lokale als federale politiediensten weinig tot geen kennis over dit fenomeen.<sup>941</sup> Men blijft dus voor een deel in het duister tasten inzake de online

<sup>932</sup> Europol, 2017, p.39-40; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2013, p.38 ; UNODC, 2017, p.20.

<sup>933</sup> *DA Schakel*, “Een 1000-tal XTC-tabletten in kaarsen”, 04/10/2017; *Het Nieuwsblad*, “Nederlandse vrouw (19) betrapt met 5 kilo amfetamines op Brussels Airport”, 05/07/2017; *Het Laatste Nieuws*, “Nederlandse vijftiger met bijna 8 kilo xtc opgepakt op Brussels Airport”, 09/06/2017.

<sup>934</sup> Int-C-28. Zie ook Boerman et al., 2017, p.57; KLPD – Dienst Nationale Recherche, 2013, p.40; UNODC, 2017, p.20.

<sup>935</sup> Int-O-25; Int-ZWB-1. Zie ook Boerman et al., 2017, p.57.

<sup>936</sup> Int-C-28.

<sup>937</sup> Int-FP-18.

<sup>938</sup> European Commission, 2014.

<sup>939</sup> European Commission, 2008, 2011.

<sup>940</sup> Plettinckx, Antoine, De Ridder, Blanckaert & Gremeaux, 2016.

<sup>941</sup> Int-LP-16.

drugshandel, en dan voornamelijk over de rol van het *darknet*.<sup>942</sup> Politie en justitie komen daardoor in een vicieuze cirkel terecht: een gebrek aan kennis over de aanpak van het fenomeen leidt tot een gebrek aan dossiers ter zake, terwijl men door een gebrek aan dossiers evenmin nieuwe kennis kan opbouwen.<sup>943</sup> Bovendien worden informatie en onderzoeken naar de verkoop van illegale drugs via het *darknet* niet nationaal gecentraliseerd, wat evenmin bijdraagt tot een volledige beeldvorming.<sup>944</sup>

Dit gebrek aan kennis over de online handel bestaat ondanks het feit dat men wel op de hoogte is van een groot aantal Belgische leveringen van illegale drugs aan huis<sup>945</sup> en de wereldwijde uitvoer van synthetische drugs via koerierdiensten<sup>946</sup>. Bij respondenten binnen de strafrechtshandhaving gaan er bijgevolg overtuigde stemmen op dat de online drugshandel “*de toekomst is van het dealen*”.

*“Daarom snap ik eigenlijk niet waarom die [dealers] nog zo blijven rondrijden. Ik denk dat de dealer in de straat een uitdovend beroep is. Ik denk echt dat de toekomst zit in het bestellen van kleinere hoeveelheden via internet, die dan op een zeer discrete manier thuis worden geleverd.”*<sup>947</sup>

Vooraf de verregaande anonimiteit van het online gebeuren blijkt een grote troef te zijn. Dealers en afnemers kunnen alles regelen zonder hun woonplaats te verlaten, zodat men geen overlast creëert voor de omgeving en ook de pakkans sterk afneemt.<sup>948</sup> Het is ook een zeer laagdrempelige manier om illegale drugs te verwerven. Kopers en verkopers hebben enkel een computer en een internetverbinding nodig. Daarnaast worden de transacties vaak betaald via cryptomunten, die moeilijk te traceren zijn. Verder kennen leverancier en afnemer elkaar niet persoonlijk, wat het voor politiediensten vrijwel onmogelijk maakt om verder onderzoek te voeren.<sup>949</sup> Tot slot biedt het afnemers de mogelijkheid om drugs aan te kopen van leveranciers die zich in de productielanden bevinden.<sup>950</sup>

*“Niemand heeft daar overlast van. (...) Als er geen element naar boven komt, dan zien wij dat als politiedienst niet. Dat bevindt zich echt in het obscure, het darknet. (...) Je ziet dat niet. Als overheid zie je dat niet. Dat zit daar volledig onder, onder die radar.”*<sup>951</sup>

Onderzoek toonde aan dat de drugsmarkt de grootste criminele markt op het *darknet* is<sup>952</sup>. De drugsmarkt zorgt voor naar schatting negentig procent van de totale inkomsten van de wereldwijde *darknet* markten<sup>953</sup>. Bovendien is de drugshandel via cryptomarkten<sup>954</sup> sinds 2013 geleidelijk aan het toenemen. Volgens onderzoek naar acht grote cryptomarkten in 2016 genereert de verkoop van cannabis via cryptomarkten de meeste inkomsten (31%). Dit marktaandeel leunt dicht aan bij het marktaandeel van de offline cannabishandel in Europa (38%). Na een vergelijking van het aandeel van de inkomsten van de offline handel van MDMA in Europa (2%) tegenover de handel van MDMA via cryptomarkten (16%), valt echter af te leiden dat de handel in MDMA via cryptomarkten in verhouding tot de offline handel veel groter is.<sup>955</sup>

---

<sup>942</sup> Int-FP-18.

<sup>943</sup> Int-J-23.

<sup>944</sup> Int-FP-22.

<sup>945</sup> Int-LP-16.

<sup>946</sup> Int-C-24.

<sup>947</sup> Int-FPLP-3.

<sup>948</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-6.

<sup>949</sup> Int-FPLP-3. Zie ook Aldridge & Décary-Héту, 2014; Europol, 2017, p.49 ; Barratt & Aldridge, 2016.

<sup>950</sup> Van Hout & Bingham, 2013.

<sup>951</sup> Int-FPLP-3.

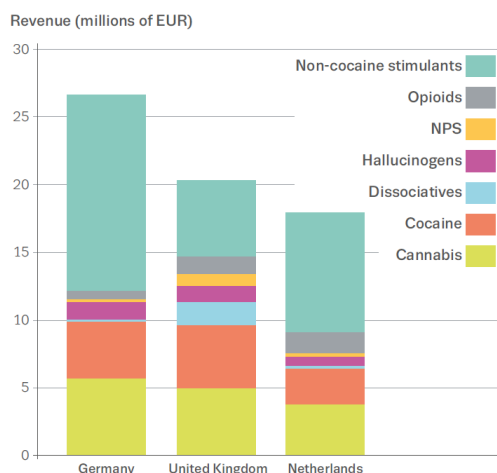
<sup>952</sup> Europol (IOCTA), 2017, p.50; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.15.

<sup>953</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017, p.20.

<sup>954</sup> Cryptomarkten zijn vergelijkbaar met gewone online marktplaatsen zoals eBay en Amazon. Klanten kunnen er op zoek gaan naar het product dat zij wensen op basis van een vergelijking van producten of de beoordeling van verkopers. Het grootste verschil met reguliere marktplaatsen is het feit dat zij op een anonieme manier werken, namelijk via een Tor-browser, waardoor betrokkenen er zeer moeilijk geïdentificeerd kunnen worden. Zie Kruithof et al., 2016, p.21.

<sup>955</sup> Kruithof et al., 2016, p.xvi, 44; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2016, p.18.

Recent onderzoek toonde aan dat Nederlandse verkopers tot de top drie behoren in Europa wat de verkoop via het *darknet* betreft<sup>956</sup> (figuur 21) en dat **Nederlandse verkopers** vooral instaan voor de handel in MDMA-achtige stoffen<sup>957</sup>. Bijna de helft van de inkomsten van Nederlandse verkopers zou voortkomen uit MDMA-achtige stoffen, die bijna een derde van alle transacties door Nederlandse verkopers uitmaken.<sup>958</sup> In de periode 2011-2015 zou zo vanuit Nederland voor 8,8 miljoen euro aan xtc (MDMA) en amfetamines verkocht zijn via het *darknet*, in tegenstelling tot 'slechts' 3,6 miljoen vanuit België. Enkel Duitsland gaat Nederland vooraf met maar liefst 14,5 miljoen euro.<sup>959</sup>



**Figuur 21:** Overzicht van de inkomsten uit de online verkoop van illegale drugs in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Nederland via het *darknet*, 2011-2015<sup>960</sup>

Nederlandse online verkopers verschillen van de 'reguliere' crimineel. Het zijn namelijk veelal *first offenders* die zich nooit in de wereld van de straathandel begaven, maar wel de sprong waagden om zich in het *darknet* verhaal te storten.<sup>961</sup> Ze **verzenden hun koopwaar wereldwijd via post- en koerierszendingen**.<sup>962</sup> Om de pakkans te verkleinen en de origine van de zendingen te maskeren, steekt men echter de grens over om de postpakketten te versturen.<sup>963</sup> Leveranciers misbruiken op die manier opnieuw de landsgrenzen en versturen massaal illegale drugs vanuit Duitse<sup>964</sup>, Belgische<sup>965</sup> en Franse postpunten<sup>966</sup>. Zo is men in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen op de hoogte van een leverancier uit Noord-Nederland die in twee weken in totaal 15.000 xtc-pillen richting Brazilië verstuurde.<sup>967</sup>

<sup>956</sup> Vanuit Nederland zou via het *darknet* voor 17,9 miljoen aan illegale drugs verkocht zijn in de periode 2011-2015. Dit in tegenstelling tot 4,7 miljoen voor zendingen vanuit België. Zie European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.32; Christin, 2017, p.13.

<sup>957</sup> Int-FP-6. Zie ook Kruithof et al., 2016, p.43.

<sup>958</sup> Kruithof et al., 2016, p.43.

<sup>959</sup> Christin, 2017, p.13.

<sup>960</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.33.

<sup>961</sup> Int-FP-18. Zie ook Kruithof et al., 2016, p.77; *Openbaar Ministerie*, "Grote spelers online drugshandel ontmaskerd", via <https://www.om.nl/onderwerpen/drugs/@98004/grote-spelers-online/>; NRC, "Overdag een 9-tot-5-baan, 's nachts een drugsdealer", 23/07/2017.

<sup>962</sup> UNODC, 2017, p.43; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.60; *Crimesite*, "Dark web drugswinkeliers opgepakt", 27/06/2017; *Openbaar Ministerie*, "Gevangenisstraffen tot 8 jaar geëist wegens online drugshandel", 14/02/2017.

<sup>963</sup> Int-FP-6; -18; Int-C-24. Zie ook Kruithof et al., 2016, p.67.

<sup>964</sup> Int-FP-18. Zie ook *Crimesite*, "Nederlander verstuurde drugs vanuit Duitsland", 16/11/2017.

<sup>965</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-C-24; -28.

<sup>966</sup> Int-C-24; Int-O-25.

<sup>967</sup> Int-FP-18.

*“Soms hebben we tot driehonderd zendingen per maand van dezelfde afzender. En dat is dan nog niet alles. Je kan daar niet elke nacht gaan staan. En dan stoppen die [leveranciers] misschien even, maar dat is dweilen met de kraan open.”<sup>968</sup>*

Toch blijkt het niet steeds om Nederlandse verkopers te gaan. Ook **Belgen** zijn sinds het begin van dit decennium actief in de online drugshandel en versturen synthetische drugs via post- en koeriersbedrijven<sup>969</sup>, zo blijkt uit een aantal dossiers in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen.<sup>970</sup>

Leveranciers gebruiken bij het verzenden van illegale drugs adressen van bestaande particulieren of onjuiste/onbestaande adressen, zodat het onmogelijk is om de zending terug te volgen naar de werkelijke afzender. De postpakketten die verstuurd worden door Nederlandse leveranciers bevatten niet uitsluitend ATS. Regelmatig gaat het om polydrugzendingen, waarbij verschillende verdovende middelen in één enveloppe of postpakket verstuurd worden.<sup>971</sup> Dit zijn niet zozeer individueel grote hoeveelheden, maar vele aantallen zorgen wel voor een groot eindtotaal.<sup>972</sup> Los van de online handel, bleek polydrughandel in de Belgische en Nederlandse dossieranalyse relatief vaak voor te komen.

Dit lijkt de uitspraak uit een van de interviews met een Nederlandse professionele betrokkene te bevestigen, namelijk dat criminele groeperingen niet meer enkel in één type drug gespecialiseerd zijn maar handelen in alles wat geld oplevert.<sup>973</sup>

#### Zaak ‘*ItalianMafiaBrussels*’ (IMB)

In Dendermonde behandelde men in 2016 een zaak rond *ItalianMafiaBrussels* (IMB), een van de grootste verdelers van illegale drugs via *Silk Road 1*. Op *Silk Road 1* kon men toen 28 Belgen identificeren, die illegale drugs verkochten en verstuurd vanuit België. Men kwam IMB op het spoor nadat Belgische firma’s in 2013 postpakketten ontvingen die vanuit hun naam verstuurd werden, maar onvoldoende gefrankeerd waren. De pakketten werden naar overal ter wereld gestuurd (zoals de VS) en bevatten onder andere MDMA.

Uiteindelijk bleek dat de organisator een Roemeen was uit de regio Brugge, die overal in Europa verbleef en die de pakketten liet samenstellen door kennissen. De postpakketten werden eerst verzonden vanuit België, maar vervolgens ook vanuit Frankrijk en Duitsland. Het takenpakket van de verschillende betrokkenen bleek enorm gefragmenteerd te zijn. De verpakkers wisten bijvoorbeeld niet van de verkoop via het *darknet* af, net zomin zij op de hoogte waren van de gehele werkwijze.

### 4.3.3 Besluit

In tegenstelling tot de cannabisproductiemarkt, komt het huidige beeld van de synthetische drugsproductiemarkt in België in grote mate overeen met het beeld dat ontstond bij de intrede van deze markt begin jaren 2000. Ondanks enkele uitzonderingen, bevinden de meeste ATS-productiesites zich nog steeds in de Belgisch-Nederlandse grensstreek, die historisch uitgroeide tot het mekka van de synthetische drugsproductie. Hoewel de ATS-productie vanaf 2008 een sterke afname kende, vond sinds 2013 een explosieve toename van het aantal ontmantelde productielaboratoria plaats, onder invloed van het gebruik van nieuwe pre-precursoren en chemicaliën en de bijhorende activiteiten van conversielaboratoria. Deze labo’s veroorzaakten ook een enorme stijging in het aantal ontdekte

<sup>968</sup> Int-C-24.

<sup>969</sup> *Sud Presse*, “Tous les jours, on trouve de la drogue dans le courrier”, 15/05/2017.

<sup>970</sup> *Gazet van Antwerpen*, “Cocaïne in je brievenbus? Het kan in een paar muisklikken, en is miljoenenbusiness”, 01/12/2017.

<sup>971</sup> Int-C-24.

<sup>972</sup> Int-FP-18.

<sup>973</sup> Int-ZWB-1.

dumpingsites van synthetisch drugsafval, die zich eveneens vooral in de Belgisch-Nederlandse grensregio situeren.

Net zoals bij de professionele cannabisteelt, beschikken de criminele organisaties die verantwoordelijk zijn voor de synthetische drugsproductie over een zeer flexibel karakter, waarbij verschillende personen gespecialiseerd zijn in specifieke delen van het productieproces. Deze specialisatie uit zich nog meer in de ATS-productie dan in de cannabisteelt en bevond zich van bij de start van het fenomeen al op een zeer hoog niveau van professionaliteit. In die zin beschikt de ATS-productie over een uniek karakter, dat in stand gehouden wordt door de zeer grote betrokkenheid van Nederlandse criminele organisaties. Deze organisaties, die afkomstig zijn uit het zuiden van Nederland, hebben sinds jaar en dag de touwtjes van het productieproces in België in handen, hoewel stemmen opgaan dat ook Belgische betrokkenen doorheen de jaren de knepen van het vak lijken te leren.

Door het productieproces veelvuldig op te splitsen en te verspreiden, lijken criminele organisaties in de ATS-productie maar al te graag gebruik te maken van de aanwezigheid van de Belgisch-Nederlandse grens, die voor hen niet eens lijkt te bestaan. De bouwstenen voor dit productieproces, namelijk de hardware en de chemicaliën, koopt men door beleidsmatige ingrepen niet meer (of steeds minder vaak) in Nederland. Sinds de ingebruikname van (pre-)precursoren is België dan ook de hofleverancier van chemicaliën voor de aanmaak van synthetische drugs, al dan niet ingevoerd uit het buitenland. De aard van deze chemicaliën verandert regelmatig, wat een indicator is voor de toenemende professionalisering van deze productiemarkt. Bovendien worden alsmaar vaker ATS-laboratoria met een immense productiecapaciteit ontdekt. Ondanks de hoge mate van professionaliteit in de beginfase van de ATS-productie in België, blijft deze evolutie zich doorzetten.

De afgewerkte producten van de Belgische ATS-productie zijn bestemd voor de lokale en, in veel grotere mate, de internationale markt. De onlinehandel speelt hierin een alsmaar grotere rol, wat er mee voor zorgt dat synthetische drugs een nog belangrijker exportproduct van de Lage Landen worden. Nederlandse leveranciers maken daarbij regelmatig misbruik van Belgische post- en koeriersbedrijven om hun afgewerkt product wereldwijd te versturen.

Uiteindelijk blijkt dat de synthetische drugsmarkt in België nog steeds in grote mate beïnvloed wordt door Nederland.

1. De ATS-productie situeert zich vooral in Nederland. Hoewel het aantal productiesites toenam in België, blijft de ATS-productie vooral gesitueerd in de Belgisch-Nederlandse grensstreek.
2. Dumpingen van synthetisch drugsafval blijven in België vooral beperkt tot het Belgisch-Nederlands grensgebied, naar analogie met de aanwezigheid van ATS-productiesites.
3. Nederlandse criminele organisaties zijn verantwoordelijk voor het merendeel van de ATS-productie in België en leveren de nodige knowhow en het materiaal.
4. Chemicaliën die aangekocht worden in België, zijn vooral bestemd voor de ATS-productiemarkt in Nederland.
5. Conversielaboratoria in België staan mogelijk ten dienste van Nederlandse criminele organisaties.
6. De online verkoop van synthetische drugs gebeurt vooral via Nederlandse verkopers, die België gebruiken als land van verzending.

## 4.4 Cocaïnemarkt

### Centrale bevindingen tussenhandel en detailhandel van cocaïne

- De tussenhandel van cocaïne wordt vooral gestuurd vanuit Nederland. Het overgrote deel van de cocaïne die ingevoerd wordt via België (onder andere via de haven van Antwerpen) wordt naar Nederland geëxporteerd, om van daaruit verder (lokaal en internationaal) gedistribueerd te worden.
- Toch lijkt de rol van België op het niveau van de tussenhandel toe te nemen. Dit blijkt onder andere uit de toename van het aantal buitenlandse afnemers die zich in België komen bevoorraden, al dan niet bij Belgische criminele organisaties die verantwoordelijk zijn voor de invoer en tussenhandel. Dit zorgt voor een toenemende concurrentie met de betrokken Nederlandse criminele organisaties.
- De fenomenen van de dealpanden en drugsrunners evolueerden doorheen de tijd. Dealpanden komen in België alsminder voor, terwijl koeriers ingeschakeld worden in de activiteiten van zogenaamde *callcenters*. Via deze telefooncentrales, georganiseerd vanuit Nederland, wordt het aanbod naar de Belgische vraagzijde gebracht. Deze (Nederlandse) koeriers halen de drugs op in Nederland of in een Belgisch *safehouse*, opgezet door Nederlandse organisatoren, en bezorgen de drugs aan huis of op een afgesproken locatie.
- Daarnaast lijken Nederlandse organisaties, naast (Nederlandse) koeriers, ook lokale (problematische) gebruikers in te zetten voor de verkoop en/of levering van cocaïne in België. De Nederlandse koeriers opereren in dat geval achter de schermen en staan in voor de bevoorrading van de lokale dealers en het ophalen van de opbrengst.

### 4.4.1 Tussenhandel van cocaïne

**Internationaal wetenschappelijk onderzoek naar het niveau van de tussenhandel komt slechts in beperkte mate voor.** Onderzoek focust zich meestal op de productie en detailhandel, niettegenstaande de groot- en tussenhandel de motor van de aanbodketen zijn.<sup>974</sup> Studies die zich wel op de tussenhandel focussen, lijken dan weer vooral de zogenaamde *middle men* te bespreken.<sup>975</sup> Dit zijn actoren die tot de grotere detailhandelaars kunnen gerekend worden of die in opdracht van tussenhandelaars werken.<sup>976</sup> De organisaties achter de *middle men* worden echter vaak onbesproken gelaten. Dit gebrek aan onderzoek naar de tussenhandel in het algemeen doet zich logischerwijze eveneens voor inzake de tussenhandel van cocaïne. Uitgezonderd enkele onderzoeken in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten, is dit het minst bestudeerde echelon van de cocaïnemarkt.<sup>977</sup>

Het voeren van wetenschappelijk onderzoek naar de tussenhandel is echter allerminst eenvoudig. Het verborgen en vage karakter van dit niveau, alsook de moeilijke toegang tot betrokken actoren zijn daarvan mogelijke oorzaken.<sup>978</sup> Bovendien handelen deze actoren vaak uit opportunistische overwegingen, waardoor ze komen en gaan wanneer ze willen. Dit verloop van actoren bemoeilijkt

<sup>974</sup> Korf, Wouters, Nabben & van Ginkel, 2005; May, Duffy, Few & Hough, 2005; Pearson & Hobbs, 2003, p.335. Zie ook Smet et al., 2013, p.18.

<sup>975</sup> Pearson & Hobbs, 2001, 2004; Wilkins & Sweetsur, 2006. Zie ook Smet et al., 2013, p.179.

<sup>976</sup> Caulkins et al., 2016, p.64.

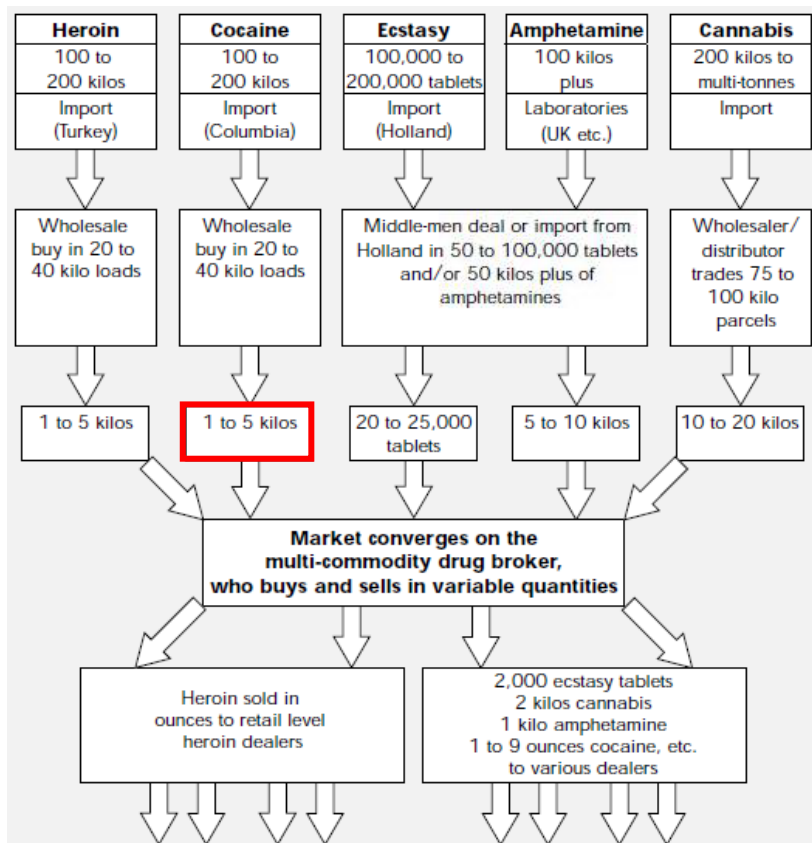
<sup>977</sup> Caulkins et al., 2016, p.64.

<sup>978</sup> Massari, 2005; Pearson & Hobbs, 2001, 2004; Wilkins & Sweetsur, 2006. Zie ook Smet et al., 2013, p.18; Desroches, 2007, p.828.



eveneens de informatieverzameling.<sup>979</sup> Strafrechtshandhavers zijn niettemin vragende partij om meer kennis over de tussenhandel te vergaren, aangezien de beeldvorming momenteel beperkt en gefragmenteerd is.<sup>980</sup> Daarom tracht voorliggend onderzoeken de mechanismen in de tussenhandel van cocaïne in kaart te brengen via een analyse van parketdossiers in verschillende gerechtelijke arrondissementen, aangevuld met interviews van professionele sleutelfiguren. De dossieranalyse richtte zich voornamelijk op de bevoorrading van de tussenhandel in België, alsook op de link met de detailhandel.

Vooraleer over te gaan tot de resultaten van de dossieranalyse, dient benadrukt te worden dat de tussenhandel een moeilijk af te bakenen echelon is. Een eenduidige definitie van het fenomeen ontbreekt dan ook.<sup>981</sup> In navolging van andere onderzoeken<sup>982</sup> wordt hier een definitie gehanteerd die de tussenhandel omschrijft als **“de strategische link tussen de groothandel en de detailhandel”**.<sup>983</sup> Een betrokkene bevindt zich in de tussenhandel als er minstens een (contact)persoon tussen hemzelf en de invoerder staat en zich nog minstens een winstmakende speler onder hem bevindt (figuur 22). Daarnaast werd op basis van bijkomend onderzoek de transactiehoeveelheid begrensd op minimum 0,5 en maximum 5 kg.<sup>984</sup>



**Figuur 22: De situering van de tussenhandel in de cocaïnemarkt volgens Pearson en Hobbs<sup>985</sup>**

<sup>979</sup> Bennett & Holloway, 2007; Curtis & Wendel, 2000; De Ruyver, 2007; Dorn et al., 1992; May & Hough, 2004, p.560; McSweeney, Turnbull & Hough, 2008. Zie ook Smet et al., 2013, p.180.

<sup>980</sup> Smet et al., 2013, p. 19; Pearson & Hobbs, 2001, p.vi, 56.

<sup>981</sup> May & Hough, 2004, p.556-557; Natarajan & Belanger, 1998, p.1007; Pearson & Hobbs, 2003, p.336-337; McSweeney et al., 2008; Natarajan & Belanger, 1998, p.1007; Pearson & Hobbs, 2003, p.336-337. Zie ook Smet et al., 2013, p.18.

<sup>982</sup> Gruter & van de Mheen (2005, p.67) focusten bijvoorbeeld op personen die zowel in kilo's, honderden grammen of slechts enkele grammen cocaïne handelden.

<sup>983</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.11, 15-16.

<sup>984</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.15-16; Caulkins et al., 2016, p.68-69.

<sup>985</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.50.

Volgende paragrafen geven een beschrijving van de tussenhandel inzake cocaïne in België. In eerste instantie wordt geschetst in welke mate de beeldvorming van het fenomeen in België op punt staat (4.4.1.1). Daarna wordt enerzijds gefocust op de criminele organisaties en de verschillende actoren die op dit echelon betrokken zijn (4.4.1.2), en anderzijds op de rol van Nederland als distributiecentrum van illegale drugs (4.4.1.3). Tot slot komen de modi operandi bij de bevoorrading van de Belgische (4.4.1.4) en de internationale markt (4.4.1.5) aan bod.

#### 4.4.1.1 Beperkte beeldvorming van de tussenhandel

Niet alleen in de wetenschappelijke literatuur<sup>986</sup>, maar ook voor de professionele sleutelfiguren valt het echelon van de tussenhandel zeer moeilijk te beschrijven. Zowel op het lokale als het federale niveau geeft men aan **vaak geen of slechts een beperkt zicht te hebben op dit niveau**.<sup>987</sup> Dit bleek ook al uit eerder onderzoek dat stelt dat Belgische strafrechtshandhavers een beter zicht hebben op de productie en detailhandel. Hiervoor bestaan verschillende verklaringen.<sup>988</sup>

De oorzaak voor de beperkte beeldvorming ligt deels bij de betrokken criminele actoren op dit echelon of, zoals eerder onderzoek het stelt, bij de *“eigenheid van het fenomeen”*.<sup>989</sup> De criminele organisaties en gemeenschappen die zich met de tussenhandel inlaten, blijken namelijk zeer gesloten te zijn en zijn bijgevolg moeilijk, zo niet onmogelijk, te doordringen.<sup>990</sup> Hoewel politiediensten de wens uitdrukken om in dit kader meer te investeren in doorgedreven onderzoekstechnieken, zoals de infiltratie, laat een gebrek aan capaciteit dit momenteel niet toe. Bovendien geldt in de betrokken gemeenschappen een soort *omerta*, waardoor de autoriteiten zelfs via een onderzoek vaak helemaal niet in staat zijn om informatie over het echelon van de tussenhandel te verzamelen.<sup>991</sup>

*“Het geeft goed aan wat er eigenlijk wel is, maar waarbij wij de afgelopen jaren eigenlijk bijzonder weinig resultaat hadden: dat is dat niveau van kilohandel coke.”<sup>992</sup>*

Daarnaast kan de beperkte beeldvorming eveneens te wijten zijn aan de finaliteit van opsporings- en gerechtelijke onderzoeken. Bij onderzoeken naar de invoer van cocaïne is de verdere distributie van de partij na de invoer minder prioritair.<sup>993</sup> Bovendien worden weinig onderzoeken gevoerd naar specifiek de tussenhandel.<sup>994</sup> De transacties die op dit niveau plaatsvinden, zijn immers clandestien en veroorzaken dan ook weinig tot geen overlast. Pas indien de tussenhandel uit de schaduw treedt, bijvoorbeeld door meer geweldsdelicten, zal dit niveau ook de nodige aandacht krijgen.<sup>995</sup> Hierbij kan verwezen worden naar de huidige situatie in Antwerpen, die de laatste tijd heel wat stof doet opwaaien.

Verder speelt het internationale karakter van de tussenhandel evenmin in het voordeel van de opsporingsautoriteiten. Grensoverschrijdende onderzoeken worden immers geremd door de beperkingen van de grensoverschrijdende samenwerking.<sup>996</sup> Toch is deze samenwerking cruciaal, aangezien de organisatoren van de tussenhandel zich in Nederland bevinden en de tussenhandel dus

<sup>986</sup> Desroches, 2007, p.56; Caulkins et al., 2016, p.65.

<sup>987</sup> Int-FP-11; Int-LP-27.

<sup>988</sup> Smet et al., 2013, p.183.

<sup>989</sup> Smet et al., 2013, p.183.

<sup>990</sup> Int-LP-1, -19; Int-FP-18.

<sup>991</sup> Int-LP-1; Int-FP-18.

<sup>992</sup> Int-FP-34.

<sup>993</sup> Van der Laan, 2012, p.22. Smet et al., 2013, p.183; Pearson & Hobbs, 2001, p.4; Natarajan, Clark & Johnson, 1995, p.150.

<sup>994</sup> Smet et al., 2013, p.186.

<sup>995</sup> Boerman et al., 2012; Coomber, 2006; Europol, 2013; Pearson & Hobbs, 2001; Desroches, 2007, p.828.

<sup>996</sup> Smet et al., 2013, p.188; Desroches, 2007, p.828.

ook vanuit Nederland gestuurd wordt.<sup>997</sup> Daarna worden de zendingen vanuit Nederland terug verdeeld over de Europese markt.<sup>998</sup>

Niettemin **lijkt België een alsmaar belangrijker rol te gaan spelen in de tussenhandel.**<sup>999</sup> Volgens professionele sleutelfiguren is dit vooral in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen, Limburg en Luik het geval.<sup>1000</sup> In Antwerpen speelt de aanwezigheid van de haven logischerwijze een rol, terwijl in Limburg de nabijheid van Nederland, de aanwezigheid van veel criminele motorbendes en de multiculturele samenleving als belangrijke factoren voor de aanwezigheid van de georganiseerde cocaïnehandel aangehaald worden.<sup>1001</sup> In Luik verklaart men doorheen de jaren geen evolutie opgemerkt te hebben in het fenomeen van de tussenhandel. Luikse dealers bevoorraden zich wekelijks of maandelijks van kilo's cocaïne, in Nederland of Antwerpen. Een deel van deze aangekochte drugs wordt in de regio Luik versneden en opnieuw verkocht, terwijl een ander deel uitgevoerd wordt naar andere Europese landen (Zwitserland, Italië en Duitsland).<sup>1002</sup> Tot slot beweren professionele actoren uit het gerechtelijk arrondissement Brussel dat tien tot twintig lokale organisaties actief zouden zijn op het niveau van de tussenhandel.<sup>1003</sup>

Desondanks gaan in de literatuur ook verhalen op over een **afname van het belang van de tussenhandel.** Er zijn immers aanwijzingen dat detailhandelaars steeds vaker zelf hun voorraad aankopen bij groothandelaars en daarvoor geen beroep meer doen op de tussenhandel.<sup>1004</sup> Het internet kan hierin een belangrijke rol spelen, door afnemers rechtstreeks in contact te brengen met producenten en/of groothandelaars.<sup>1005</sup>

#### 4.4.1.2 Criminele betrokkenen

Deze paragraaf schetst de criminele organisaties en actoren die actief zijn bij de tussenhandel van cocaïne in België. Eerst en vooral komt de structuur van de betrokken criminele organisaties aan bod. Daarna wordt dieper ingegaan op de verschillende betrokken actoren, waarbij ook gefocust wordt op de Nederlandse actoren. In dit deel worden de criminele organisaties en actoren die betrokken zijn bij de activiteiten van dealpanden en drugsrunners niet besproken, aangezien deze fenomenen later nog aan bod komen (zie 4.4.4.2).

##### 4.4.1.2.1 Complexe, gefragmenteerde structuur van de tussenhandel

Het echelon van de tussenhandel kan voorgesteld worden als **een complexe horizontale structuur,** bestaande **uit een gefragmenteerde markt die voortdurend verandert.**<sup>1006</sup> Er is geen sprake van een stabiele top van de piramide, zoals dit bijvoorbeeld wel is bij de synthetische drugsproductie.<sup>1007</sup> De tussenhandel heeft een zeer flexibel karakter en wordt gevormd door tijdelijke, losse samenwerkingsverbanden van verschillende onafhankelijke handelaars en tussenpersonen.<sup>1008</sup> Dit gebrek aan stabiliteit wordt onder andere in de hand gewerkt door de open grenzen en de toegenomen

<sup>997</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-17; -34; dossier ANR-15-02. Zie ook Smet et al., 2013, p.183-184; van der Torre, 1996; Pearson & Hobbs, 2001, p.17, 36; Landman, Verschuuren & Stoffers, 2012, p.23; Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.7.

<sup>998</sup> Boerman et al., 2017, p.36, 38.

<sup>999</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.36.

<sup>1000</sup> Int-J-14; Int-FP-15.

<sup>1001</sup> Int-J-14.

<sup>1002</sup> Int-FP-15.

<sup>1003</sup> Int-FP-34.

<sup>1004</sup> Smet et al., 2013, p.190-191.

<sup>1005</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.27.

<sup>1006</sup> De Ruyver, 2007; Massari, 2005; May & Hough, 2004, p.555-556; Paoli, 2002; Reuter & Haaga, 1989. Zie ook Smet et al., 2013, p.179, 193; Pearson & Hobbs, 2001, p.11-12, 16-17; Gruter & van de Mheen, 2005, p.46.

<sup>1007</sup> Kleemans et al., 1998, 2002; van der Laan, 2012, p.40. Zie ook Korf, 2006.

<sup>1008</sup> De Ruyver, 2007; Massari, 2005; May & Hough, 2004, p.557; Paoli, 2002; Reuter & Haaga, 1989. Zie ook Smet et al., 2013, p.179, 193; Pearson & Hobbs, 2001, p.11-12, 16-17; Gruter & van de Mheen, 2005, p.46; Korf & Verbraeck, 1993; van der Laan, 2012, p.40.

mobiliteit, die ervoor zorgen dat de smokkel van illegale middelen in Europa zeer gediversifieerd geworden is.<sup>1009</sup>

Netwerken in de tussenhandel maken dus deel uit van **een open, competitieve markt**. Deze markt bestaat uit informele relaties tussen leveranciers en cliënten, die kunnen behouden blijven op lange termijn, maar zelden exclusief zijn. Dergelijke ondernemende markt als de tussenhandel wordt niet door één organisatie gecontroleerd, maar staat open voor alle individuen en groepen die over voldoende vaardigheden en middelen beschikken om de markt competitief te maken.<sup>1010</sup> Tussenhandelaars kunnen dus ook volledig zelfstandig werken. Het is immers eenvoudiger voor individuen om zich in de flexibele tussenhandel te vestigen dan in een strikt hiërarchische structuur.<sup>1011</sup> Zo bleek uit dossiers in het gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen dat de activiteiten van tussenhandelaars na hun arrestatie quasi onmiddellijk overgenomen werden door andere spelers op de markt.<sup>1012</sup>

*“Ik denk dat de manier van werken wel veranderd is ten opzichte van vroeger. Ik heb het gevoel dat het gemakkelijker geworden is om kilohandelaar te worden dan vroeger. Nu heb je de opportunisten, waar je vroeger een echte leiding had. Nu is het binnen de structuur van een organisatie, denk ik, gemakkelijker om naar boven te gaan dan vroeger. (...) De C [coke] is ook makkelijker te bekommen. De overvallers, geldtransporten, carjacks... Die criminelen zijn nu drugshandelaar. (...) Die hebben ingezien dat daarmee veel geld te verdienen is.”<sup>1013</sup>*

Bovenstaande opvattingen zijn moeilijk te toetsen via een dossierstudie, omdat dossiers enkel informatie bevatten over de daarin genoemde criminele organisaties en individuen. Ze bevatten weinig informatie over de bredere structuur van de tussenhandel. Desondanks lijkt de situatie in Antwerpen op het eerste zicht een mooi voorbeeld te zijn van deze horizontale, competitieve structuur. In Antwerpen is het niveau van de tussenhandel namelijk volledig in handen van verschillende criminele organisaties die ook verantwoordelijk zijn voor het uithalen van de cocaïne uit containers in de haven. Deze organisaties vormen een netwerk, dat bijkomend ook een deel van de Antwerpse detailhandel in handen heeft.<sup>1014</sup>

De criminele organisaties die deel uitmaken van de tussenhandel lijken **over het algemeen relatief klein en kunnen snel van vorm veranderen**.<sup>1015</sup> Ze hanteren het **need-to-know principe**, waarbij groepsleden met uitzondering van hun eigen taken liefst zo weinig mogelijk afweten van de werking van de organisatie en niet op de hoogte zijn van de identiteit en de activiteiten van andere leden.<sup>1016</sup> Daardoor bevatten gerechtelijke onderzoeken in het algemeen zeer weinig informatie over de hogere niveaus in de illegale keten. Een dossier uit het gerechtelijk arrondissement Limburg illustreert in dit kader toch perfect de taakverdeling binnen een criminele organisatie die zich inliet met de tussenhandel van cocaïne.

#### Dossier TG-16-01

De criminele organisatie die het voorwerp uitmaakt van dit dossier bestond uit één leider, die bijgestaan werd door verschillende facilitators en hulpkrachten. Binnen de organisatie kon een duidelijke taakverdeling onderscheiden worden. De leider van de organisatie stond zelf in voor het bewaren, versnijden, verpakken en verkopen van de cocaïne. Hij besliste aan wie verkocht werd en

<sup>1009</sup> Spapens, 2008, p.192.

<sup>1010</sup> Desroches, 2007, p.834. Dorn, Oette & White, 1998; Adler, 1993; Dorn & South, 1990; Reuter & Haaga, 1989. Zie ook Smet et al., 2013, p.193-194.

<sup>1011</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.12-13.

<sup>1012</sup> Dossiers GE-14-14; -15-17.

<sup>1013</sup> Int-FP-34.

<sup>1014</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1015</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.12; Gruter & van de Mheen, 2005, p.46; Eenheid Rotterdam Analyse & Onderzoek, 2017, p.8.

<sup>1016</sup> Dossiers GE-15-16; -15-17; -16-01. Zie ook Desroches, 2007, p.834-835.

gaf instructies aan zijn hulpkrachten over de locatie waar de transactie zou plaatsvinden en de te gebruiken voertuigen.

De leider van de organisatie werd bijgestaan door een vertrouwenspersoon, die hem vergezelde bij door hem opgezette transacties. Deze vertrouweling was eveneens het aanspreekpunt voor potentiële afnemers. Daarnaast kregen twee personen een belangrijke rol in het verzorgen van de logistieke taken, namelijk het zoeken en huren van panden en voertuigen die door de organisatie gebruikt werden. Een van deze personen stond ook in voor het praktisch regelen van de transacties. Tot slot maakte men ook gebruik van een facilitator voor het opmaken van valse documenten (arbeidsovereenkomsten, loonfiches) om panden te huren.

#### 4.4.1.2.2 Diverse daders en dadergroepen

De vorige paragraaf stelde dat het echelon van de tussenhandel bestaat uit een gefragmenteerde markt die continu verandert en die gekenmerkt wordt door een zeer open en competitief karakter. Daardoor hebben in België, net als in Nederland<sup>1017</sup>, **verschillende criminele organisaties de touwtjes van de tussenhandel in handen.**

Zo zijn **Marokkaanse criminele actoren** in verschillende gerechtelijke arrondissementen betrokken in de tussenhandel en de (nationale en internationale) distributie van cocaïne.<sup>1018</sup> Deze actoren beschikken vaak over de Belgische of Nederlandse nationaliteit en wonen in respectievelijk België of Nederland. In Antwerpen bestaat het fenomeen van de tussenhandel uit lokaal georganiseerde criminaliteit die zeer goed gestructureerd is. Antwerpen is namelijk de thuisbasis van een aantal criminele families van Marokkaanse origine<sup>1019</sup>, welke actueel verantwoordelijk zijn voor de bevoorrading van een deel van de Antwerpse detailhandel.<sup>1020</sup> De leden van deze families startten hun criminele carrière als dealer. Hun bovendealers en leveranciers uit Nederland (Rotterdam, Amsterdam) waren vaak verre familieleden, of waren uit dezelfde Marokkaanse regio afkomstig. In de loop der jaren klommen deze families echter op in de hiërarchie en maakten van het uithalen van cocaïne uit containers in de haven van Antwerpen hun *core business*.<sup>1021</sup> Ze werken daarvoor samen met corrupte havenarbeiders en met Albanese organisaties<sup>1022</sup>, die vroeger de touwtjes iets meer in handen hadden maar nu een deel van het uitvoerende werk doen.<sup>1023</sup> De rol van Albanese organisaties als uithalers werd bevestigd door een professionele actor uit Nederland.<sup>1024</sup> Hierbij werd ook aangegeven dat er sterke vermoedens zijn dat de Albanese organisaties een belangrijke verbinding vormen tussen de Nederlandse en Belgische cocaïnemarkt.

Waar deze Marokkaanse criminele organisaties vroeger cash uitbetaald werden door hun (Nederlandse) opdrachtgevers, strijken ze tegenwoordig een bepaald percentage van de ingevoerde lading cocaïne op. Dit is voor de opdrachtgevers namelijk veel goedkoper dan de tegenwaarde ervan te betalen. Deze kilo's verdelen de Marokkaanse organisaties op hun beurt via hun onderdealers, die de cocaïne op de Antwerpse markt brengen.<sup>1025</sup> De organisaties hebben namelijk sterke connecties met het lokaal dealniveau. Ze onderhouden goede relaties met verschillende afzetkanalen en beschikken over de nodige infrastructuur, zoals loodsen, om cocaïne zendingen te verbergen.<sup>1026</sup>

<sup>1017</sup> Zaitch, 2003, p.7-17.

<sup>1018</sup> Int-J-23; dossiers GE-12-04; -13-03; -14-03; HA-16-02; LI-13-02; -15-05.

<sup>1019</sup> Int-LP-1; Int-FPLP-3; dossier GE-16-01.

<sup>1020</sup> Decorte & D'Huyvetter, 2013, p.44; Paoli & Reuter, 2008.

<sup>1021</sup> Int-C-2; Int-FPLP-3; Int-J-5;- 30; Int-FP-18; Int-LP-19; -27; Int-ZWB-1; dossier ANR-14-02. Zie ook De Vlieger & Tersago, 2017.

<sup>1022</sup> Int-O-31; Int-ZWB-1; Int-FP-34; Int-SOZ-4.

<sup>1023</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1024</sup> Int-SOZ-4.

<sup>1025</sup> Int-C-2; Int-FPLP-3; Int-J-5; Int-LP-19; -27; dossier ANR-14-02.

<sup>1026</sup> Zaitch, 2002, p.201.

In het gerechtelijk arrondissement Luik zouden eveneens **Albanese criminele organisaties** verantwoordelijk zijn voor de tussenhandel inzake cocaïne. Deze organisaties zijn, net zoals de zonet geschetste Marokkaanse families, verantwoordelijk voor het uithalen van cocaïne.<sup>1027</sup> Daarnaast blijken Albanese criminele organisaties ook actief te zijn in de gerechtelijke arrondissementen West-Vlaanderen<sup>1028</sup> en Brussel<sup>1029</sup>. Bijkomend werden ook Albanese tussenhandelaren geïdentificeerd in dossiers van het gerechtelijk arrondissement Oost-Vlaanderen.<sup>1030</sup>

*“Waar we wel zicht op hadden en waar we wel onderzoeken rond gedraaid hebben, zijn kleine groeperingen. Ik ga in Nederland vijf kilo halen – heel typisch voor Albanese – en ik maak er hier tien van en ik voer dat uit naar Italië. Dikke winst.”<sup>1031</sup>*

Sleutelfiguren uit het gerechtelijk arrondissement Limburg verklaarden dat de multiculturaliteit er een invloed heeft op het echelon van de tussenhandel.<sup>1032</sup> Daar lijken enerzijds enkele **Turkse families** een voet in de tussenhandel te hebben<sup>1033</sup>, terwijl men anderzijds verwijst naar de Italiaanse gemeenschap.<sup>1034</sup> Deze bevindingen konden echter niet bevestigd worden tijdens de dossieranalyse. Een Gents dossier vermeldde wel de betrokkenheid van een Turkse leverancier uit Antwerpen, hoewel niet bekend was welke hoeveelheden het voorwerp uitmaakten van de transacties.<sup>1035</sup> Bovendien werd ook in een dossier van het gerechtelijk arrondissement Luik melding gemaakt van een tussenhandelaar uit Rotterdam die mogelijk van Turkse origine was.<sup>1036</sup> In het geval van de betrokkenheid van de Italiaanse gemeenschap vermoedt men dat deze soms maffia gerelateerd is.<sup>1037</sup> De banden met hun thuisland geven de leden van deze criminele organisaties namelijk een bevoorrechte positie om de doorvoer van cocaïne zendingen van België naar Italië te regelen.<sup>1038</sup>

Verder zouden **criminele organisaties van Tunesische origine**, eveneens gelinkt via familiale banden, instaan voor de tussenhandel in Gent.<sup>1039</sup> Tijdens de dossierstudie konden echter geen organisaties van Tunesische origine geïdentificeerd worden. In het gerechtelijk arrondissement Luik daarentegen veroordeelde men wel een dergelijke organisatie.<sup>1040</sup> Deze stond in voor de invoer van cocaïne uit Nederland en de verkoop ervan in België en de rest van Europa. Zo goed als alle betrokkenen, van de organisator tot de onderdealers, waren van Tunesische origine.

Naast de betrokkenheid van bovenstaande criminele organisaties, werden tijdens de dossieranalyse ook betrokkenen van volgende origine geïdentificeerd:

- Portugal<sup>1041</sup>
- Chili<sup>1042</sup>
- Nederland<sup>1043</sup>
- Algerije<sup>1044</sup>
- België<sup>1045</sup>

---

<sup>1027</sup> Int-FP-15.

<sup>1028</sup> Int-FP-17.

<sup>1029</sup> Int-FP-34.

<sup>1030</sup> Int-O-33; dossiers GE-12-07; -13-07; -15-09.

<sup>1031</sup> Int-FP-34.

<sup>1032</sup> Int-J-14.

<sup>1033</sup> Int-LP-13.

<sup>1034</sup> Int-J-14.

<sup>1035</sup> Dossier GE-14-17.

<sup>1036</sup> Dossier LI-14-02.

<sup>1037</sup> Dossiers OB-16-18; NL-LI-15-11.

<sup>1038</sup> Int-J-14.

<sup>1039</sup> Int-LP-19.

<sup>1040</sup> Dossier LI-14-02.

<sup>1041</sup> Dossier GE-12-06.

<sup>1042</sup> Dossier GE-12-06.

<sup>1043</sup> Dossiers GE-13-16; -13-17.

<sup>1044</sup> Dossier GE-15-16.

<sup>1045</sup> Dossier GE-15-17.

- Curaçao<sup>1046</sup>

Hoewel verschillende studies in de literatuur steeds het belang van verwantschap, vriendschap en familiebanden op het echelon van de tussenhandel benadrukken<sup>1047</sup>, mag **de tussenhandel niet afgebeeld worden als een niveau dat enkel gedomineerd wordt door etnische groepen**. De samenwerking tussen etnische netwerken en ‘blanke’ businessnetwerken zou steeds vaker voorkomen.<sup>1048</sup> Bovendien beweren zowel actoren uit de strafrechtshandhaving als academici dat de intra-Europese distributie van illegale middelen regelmatig uitgevoerd wordt door personen die niet tot een bepaalde etnische groep behoren. Dit zou vooral het geval zijn bij het vervoer van kleinere hoeveelheden.<sup>1049</sup> Niettemin blijkt de rol van Europeanen op het niveau van de tussenhandel nog onvoldoende onderzocht te zijn.<sup>1050</sup> Ook hierbij wordt de rol van de criminele motorbendes benadrukt. Motorclubs zoals No Surrender en Satudarah worden benoemd als spelers van wereldformaat binnen de distributie van cocaïne en het faciliteren van ontmoetingsplaatsen voor de tussenhandel.<sup>1051</sup>

#### 4.4.1.3 Nederland als distributiecentrum na de in- en doorvoer van cocaïne

Er is in de literatuur zeer weinig informatie terug te vinden over de bevoorrading van de tussenhandel inzake cocaïne, en dus over de link tussen de tussenhandel en de invoer/groothandel, alsook over de bevoorrading van de internationale afzetmarkt. De volgende paragrafen trachten op basis van de dossierstudie en de interviews met professionele sleutelfiguren een aantal eigenschappen van zowel de bevoorrading als de afzetmarkt te identificeren. Vooraleer hier dieper op in te gaan, wordt echter eerst gefocust op de rol van Nederland als distributiecentrum in de Europese cocaïnehandel, na de invoer van cocaïne via (onder andere) de haven van Antwerpen.

In 2017 bracht DJSOC een rapport uit over de georganiseerde criminaliteit in België, gebaseerd op in 2015 aangemelde dossiers van de gerechtelijke arrondissementen en van DJSOC zelf. Hieruit blijkt dat in bijna twintig procent van het totaal aantal aangemelde dossiers de criminele activiteiten van de bestudeerde criminele organisaties uit cocaïnesmokkel (in- en uitvoer) bestonden. Dit is een stijging van zeven procent vergeleken met 2013. In iets meer dan negen op de tien gevallen was cocaïnesmokkel de hoofdactiviteit van de criminele organisaties.<sup>1052</sup> Deze cijfers hoeven echter niet te verbazen, gezien de wereldwijd bekende rol van België als invoer- en doorvoerland van cocaïne.<sup>1053</sup> Vooral de haven van Antwerpen speelt een rol in de invoer van cocaïne, waarbij nog steeds grote linken met de Nederlandse markt te identificeren zijn.

##### 4.4.1.3.1 België als invoerland

Tot 2016 was Spanje nog de koploper voor de invoer van cocaïne in Europa, aangezien tot de helft van het totaal aantal inbeslagnames er plaatsvond. Vanaf dan nam de rol van Spanje af, **terwijl de rol van België alsmaar toenam**.<sup>1054</sup> In 2017 werd in Zuid-, Midden-Amerika en de Caraïben 45,5 ton cocaïne in beslag genomen. Van deze hoeveelheid was bijna 32 ton bestemd voor Europa, in tegenstelling tot iets meer dan 7 ton in 2015, waarvan maar liefst 22 ton voor België.<sup>1055</sup> Deze 22 ton maakt deel uit van

---

<sup>1046</sup> Dossier TG-14-01.

<sup>1047</sup> Akhtar & South, 2000; Dorn et al., 1992; Pearson & Hobbs, 2001, 2003. Zie ook Smet et al., 2013, p.194; Desroches, 2007; Reuter & Haaga, 1989.

<sup>1048</sup> Int-SOZ-4. Zie ook Pearson & Hobbs, 2001, p.28-29.

<sup>1049</sup> Paoli, 2000, p.50-52; Duprez & Kokoreff, 1997. Zie ook Paoli & Reuter, 2008, p.19-20.

<sup>1050</sup> Hobbs, 1998; Paoli, 2000, p.115-116; Pearson & Hobbs, 2001, p.27-30. Zie ook Paoli & Reuter, 2008, p.19-20.

<sup>1051</sup> Int-SOZ-4.

<sup>1052</sup> DJSOC – NVP & Strategie, 2017, p.10-11.

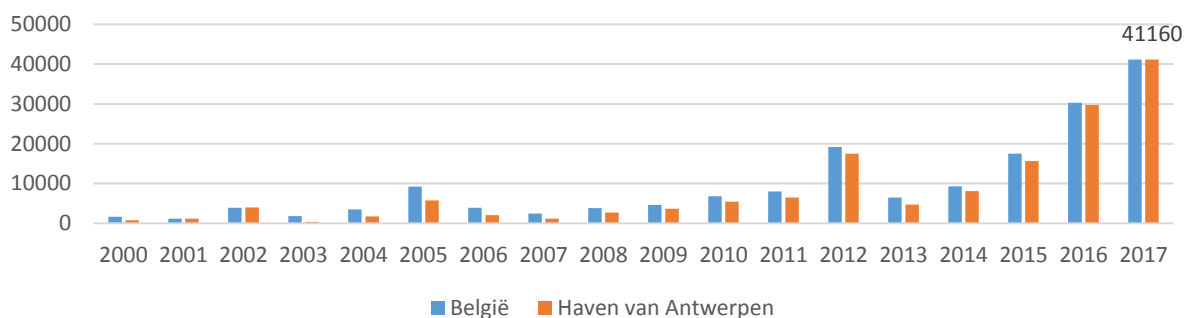
<sup>1053</sup> United Nations Office on Drugs and Crime, 2016, p.36; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2016, p.106; Dienst voor het Strafrechtelijk beleid, 2010, p.105.

<sup>1054</sup> Int-O-31. Zie ook Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.6; United Nations Office on Drugs and Crime, 2017, p.31-32.

<sup>1055</sup> United Nations Office on Drugs and Crime & World Customs Organization, 2018, p.19.

een totale hoeveelheid van 40 ton cocaïne die in beslag genomen werd in landen van origine wereldwijd, en dus niet alleen in Zuid- en Midden-Amerika en de Caraïben, met de haven van Antwerpen als bestemming. Dit in tegenstelling tot ongeveer 30 ton in 2016<sup>1056</sup> Enerzijds valt de evolutie van voorgaande cijfers te verklaren door de gigantische toename van de wereldwijde cocaïneproductie, voornamelijk in Colombia.<sup>1057</sup> In 2017 werd ongeveer 1400 ton cocaïne geproduceerd in Colombia, Peru en Bolivia samen, tegenover 800 ton in 2014.<sup>1058</sup> Anderzijds lijken criminele organisaties bewust voor België te kiezen als invoerland. Cocaïne kan in België namelijk ingevoerd worden via verschillende vervoersinfrastructuren, zoals havens en luchthavens, waarbij deze eerste ongetwijfeld de voornaamste zijn.<sup>1059</sup>

In dit kader is de **haven van Antwerpen** ongetwijfeld het belangrijkste mikpunt voor criminele organisaties.<sup>1060</sup> Dit uit zich in de eerste plaats in de omvang van de hoeveelheid in beslag genomen cocaïne (figuur 23), ondanks het *dark number* dat volgens de federale politie nog steeds op 63% tot 82% geschat wordt<sup>1061</sup>. De hoeveelheid in beslag genomen cocaïne ging sinds 2000 constant in stijgende lijn, op een uitschieter in 2012 na.<sup>1062</sup> Tussen 2013 en 2017 kan men zelfs van een quasi vertienvoudiging spreken van de hoeveelheid in beslag genomen cocaïne: van 4,7 ton in 2013 naar meer dan 41 ton in 2017<sup>1063</sup>. In de tweede plaats komt dit eveneens tot uiting in de groothandelsprijzen van cocaïne in België.<sup>1064</sup> Waar organisaties in 2015 nog € 30.000 tot € 35.000<sup>1065</sup> betaalden voor een ingevoerde kilo cocaïne, bedroeg het nationaal gemiddelde in de groothandel in 2016 net geen € 27.000<sup>1066</sup>. Sinds 2017 zouden deze prijzen zelfs gedaald zijn tot € 20.000.<sup>1067</sup> Niettemin steeg het nationaal gemiddelde in 2017 wel terug naar € 28.650 per kilo.<sup>1068</sup>



**Figuur 23:** Hoeveelheden in beslag genomen cocaïne in België en de haven van Antwerpen (in kg), 2000-2017<sup>1069</sup>

**Meerdere oorzaken** liggen aan de basis voor de populariteit van Antwerpen als invoerhaven voor cocaïne. Ten eerste is de haven van Antwerpen een wereldhaven, die beschouwd kan worden als een

<sup>1056</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018.

<sup>1057</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018; United Nations Office on Drugs and Crime, 2017, p.25, 31; Europol, 2017, p.37.

<sup>1058</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018.

<sup>1059</sup> EMCDDA, 2017, p.16 (BE drug report).

<sup>1060</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018; EMCDDA, 2017, p.16 (BE drug report); Federale Politie, 2016, p.96; Boerman et al., 2017, p.36.

<sup>1061</sup> Federale Politie, 2016, p.97.

<sup>1062</sup> De uitschieter in 2012 valt te verklaren door grote inbeslagnames in het kader van één dossier rond een corrupte douanier. *De Standaard*, "Nieuw record in Antwerpse haven: 31 ton cocaïne onderschept", 20/12/2017.

<sup>1063</sup> Ter vergelijking: in de grootste haven van Europa, Rotterdam, werd in 2017 5 ton cocaïne in beslag genomen.

<sup>1064</sup> Int-FP-18; Int-O-31.

<sup>1065</sup> Federale Politie, 2016, p.97.

<sup>1066</sup> Cijfers DJSOC via Luc Medaer (20/11/2017).

<sup>1067</sup> Int-FP-18. Zie ook Valkenburg, 2018 en cijfers DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>1068</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>1069</sup> Algemene Administratie Douane en Accijnzen, Onderzoek & Opsporing Antwerpen.



van de meest uitgestrekte havengebieden ter wereld. De oppervlakte van de haven bedraagt 12.068 hectare, vergelijkbaar met 18.102 voetbalvelden, en kent een opslagruimte van 6,1 miljoen m<sup>2</sup>. De haven van Antwerpen is in volle bloei, zo bewijst de verdubbeling van het aantal goederen dat er de laatste twee decennia wordt verwerkt (gelost en geladen).<sup>1070</sup> De Antwerpse haven staat in voor 76% van de totale Vlaamse haventrafiek en is hierdoor de belangrijkste haven van België en de tweede grootste haven in Europa, na Rotterdam.<sup>1071</sup> **Beide havens werken echter als communicerende vaten.**<sup>1072</sup>

*“The reality may be that the two ports are used interchangeably by traffickers or, as would be expected with such large amounts of traffic, seizures can only provide a vague guide to relative importance.”*<sup>1073</sup>

Een van de stevigste pijlers van de Antwerpse haven, in tegenstelling tot de haven van Rotterdam, is de containertrafiek. De haven van Antwerpen is toegankelijk voor de grootste containerschepen ter wereld en beschikt over een containercapaciteit van vijftien miljoen TEU<sup>1074</sup>. De haven staat wereldwijd ook bekend voor haar hoge productiviteit inzake containerverwerking.<sup>1075</sup> Als gevolg hiervan biedt de Antwerpse haven criminelen meer mogelijkheden door de mate waarin de Belgische overheid het handelsverkeer wenst te faciliteren en daardoor veel flexibiliteit biedt.<sup>1076</sup>

Ten tweede kan men door de centrale ligging van de Antwerpse haven in Europa efficiënt het Europese vasteland bereiken. Een element dat niet enkel cruciaal is voor de legale handel, maar ook opportuniteiten biedt aan de illegale handel. Deze centrale ligging gaat gepaard met de aanwezigheid van een aantal rechtstreekse scheepslijnen met Midden- en Zuid-Amerika, en dus ook met een aantal productielanden van cocaïne. Verder zorgt deze centrale ligging ook voor een groot aantal mobiliteits- en transportmogelijkheden, wat van de Antwerpse haven de ideale draaischijf maakt voor de verdere distributie naar andere Europese landen, waaronder Nederland.<sup>1077</sup>

Naast het uitgestrekte en moeilijk te controleren grondgebied waarop de haven zich door haar open karakter bevindt<sup>1078</sup>, zouden zich, ten derde, ook verschillen voordoen in de mate van controle in de haven van Antwerpen ten opzichte van andere Europese havens. Terwijl de goederenstromen in de havens van Rotterdam en Hamburg gemonitord worden door gespecialiseerde teams die risicoanalyses uitvoeren, is het team dat hiervoor in Antwerpen verantwoordelijk is lang niet zo omvangrijk.<sup>1079</sup> Bovendien zorgt de uitgestrektheid van de Antwerpse haven ervoor dat controles moeilijk te organiseren zijn.<sup>1080</sup> Beide RX-scansites van de douanediensten bevinden zich aan de uiteinden van de terminals, op linker- en rechteroever.<sup>1081</sup> Wanneer een container moet aangeboden worden voor een scan, heeft de chauffeur hiervoor 2,5 uur de tijd. Tussen de terminal en de scansite is er vandaag echter geen trackingsysteem of bewaakt transport, waardoor de transporteur met de container naar bijvoorbeeld Nederland kan rijden, de cocaïne kan laten uithalen en tijdig terug kan zijn voor de scan. Smokkelaars beschikken dus over voldoende tijd om de drugs uit de containers te halen voordat de controle plaatsvindt of om de container te laten verdwijnen.<sup>1082</sup> Om aan deze problematiek tegemoet te komen wordt het niet-aanbieden van een container voor RX-scanning sinds kort door de douane

<sup>1070</sup> In 2016 werd bijvoorbeeld meer dan 214 miljoen ton aan goederen behandeld. Zie Port of Antwerp, 2017, p.10.

<sup>1071</sup> Port of Antwerp, 2017.

<sup>1072</sup> Van der Laan, 2012, p.26.

<sup>1073</sup> Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.7.

<sup>1074</sup> TEU staat voor Twenty Foot Equivalent Units. 20 voet is de klassieke standaardafmeting voor een container.

<sup>1075</sup> Port of Antwerp, 2017, p.11-13.

<sup>1076</sup> Int-C-24; Int-O-31.

<sup>1077</sup> Federale Politie, 2016, p.44.

<sup>1078</sup> Int-TF-8.

<sup>1079</sup> Int-C-28; Int-SOZ-4.

<sup>1080</sup> Int-FP-34.

<sup>1081</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018.

<sup>1082</sup> Smet et al., 2013.

gesanctioneerd met een administratieve boete van 5000 euro<sup>1083</sup> (art. 257 §3 Algemene Wet Douane en Accijnzen) voor een eerste inbreuk. Dit is echter nog steeds een verwaarloosbaar bedrag, vergeleken met de winsten die de invoer van cocaïne opleveren.

Ten vierde valt de populariteit van de haven van Antwerpen te verklaren door de prominente rol van Nederlandse criminele organisaties bij de invoer van cocaïne en de verdere verdeling ervan.<sup>1084</sup> De Nederlanders zijn via familiale banden van oudsher betrokken bij de invoer van cocaïne en hebben rechtstreekse contacten met de leveranciers in Zuid-Amerika.<sup>1085</sup> Vanuit Nederland kiezen deze organisaties hun werkgebied uit (Antwerpen, Rotterdam, Hamburg), naargelang verschillende factoren. Een factor die hieraan gelinkt is, en die enorm in de kaart speelt van de haven van Antwerpen, is de reputatie van Antwerpen omwille van de aanwezigheid van haar zogenaamde 'criminele logistiek' of 'criminele dienstverlening'. Criminele organisaties uit het Antwerpse verlenen namelijk hun diensten aan andere criminele organisaties, waaronder de Nederlandse. Het uithalen van cocaïne door Marokkaanse criminele organisaties is hier, zoals eerder gesteld, een voorbeeld van.<sup>1086</sup>

De medewerking van corrupte havenarbeiders en vertegenwoordigers van politie en douane, zorgt er mede voor dat criminele organisaties vandaag de dag alsmaar grotere ladingen cocaïne kunnen invoeren.<sup>1087</sup> Zendingen van 600 tot 1000 kilo cocaïne vormen dan ook geen uitzondering meer.<sup>1088</sup> De haven van Antwerpen biedt op dit vlak evenveel mogelijkheden als de haven van Rotterdam.<sup>1089</sup> Het crimineel verdienstenmodel dat in dit kader circuleert, toont hallucinante bedragen (tabel 5).

Functie	Bedrag
<b>Coördinator</b>	€ 225.000 per zaak
<b>Rekruteerder</b>	€ 10.000 per zaak
<b>Straddler chauffeur</b>	
- Uithalen zakken	€ 500 - € 1000 per kilo
- Verplaatsen container	€ 25.000 - € 75.000
<b>Havenarbeider / Reeferman</b>	Bedrag per kilo
<b>Planner</b>	€ 75.000 - € 125.000 per zaak
<b>Transportfirma</b>	€ 150.000 per transport

**Tabel 5:** *Crimineel verdienstenmodel inzake de invoer van cocaïne in de haven van Antwerpen*<sup>1090</sup>

Tot slot dient vermeld te worden dat niet alleen de haven van Antwerpen gegeerd terrein is voor de invoer van cocaïne. Ook **andere Belgische havens**<sup>1091</sup>, zoals Gent<sup>1092</sup> en Zeebrugge<sup>1093</sup>, **en luchthavens**, zoals Bierseet<sup>1094</sup> en Zaventem<sup>1095</sup>, komen hiervoor in aanmerking.<sup>1096</sup> De hoeveelheden cocaïne die via deze weg ingevoerd worden, zijn echter opmerkelijk minder groot.<sup>1097</sup> De grootte van

<sup>1083</sup> Tot voor kort betrof deze administratieve boete slechts 1250 euro.

<sup>1084</sup> DJSOC – NVP & Strategie, 2017, p.26.

<sup>1085</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1086</sup> Int-C-2; Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-O-31; Int-ZWB-1. Zie ook Federale Politie, 2016, p.17; DJSOC – NVP & Strategie, 2017, p.26.

<sup>1087</sup> Int-FPLP-3. Zie ook World Customs Organisation, 2017, p.36.

<sup>1088</sup> Persoonlijke communicatie Michel Bruneau, 08/03/2018.

<sup>1089</sup> Int-FP-18.

<sup>1090</sup> Tersago, 2018.

<sup>1091</sup> Int-LP-19; Int-FP-34; dossier GE-12-06.

<sup>1092</sup> Zo onderschepte de FGP Oost-Vlaanderen in augustus 2015 in de Gentse haven 100 kilo cocaïne in een lading steenkolen, op een schip komende van Colombia. Zie *Federale Politie*, "Federale politie onderschept 100 kilogram cocaïne in Gentse haven", 27/08/2015.

<sup>1093</sup> Int-C-2; Int-FP-34.

<sup>1094</sup> Federale Politie, 2016, p.96.

<sup>1095</sup> EMCDDA, 2017, p.16 (BE drug report); Federale Politie, 2016, p.96.

<sup>1096</sup> Federale Politie, 2016, p.31, 96.

<sup>1097</sup> Int-C-2. Zie ook Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.7.

de import hangt namelijk samen met het volume van de reguliere goederenstroom.<sup>1098</sup> Zo onderschepte de FGP Oost-Vlaanderen in augustus 2015 100 kilo cocaïne in een lading steenkolen, op een schip komende van Colombia.<sup>1099</sup>

Het gebruik van kleinere havens voor de invoer van cocaïne is ook bij de Nederlandse autoriteiten niet ongemerkt gebleven.<sup>1100</sup> Daar is sprake van het gebruik van de havens van Terneuzen en Vlissingen.<sup>1101</sup> Vooral de geografische ligging van het Zeeuwse havengebied kan smokkelaars aantrekken om cocaïne te droppen. Tussen Zeebrugge en Breskens wordt weinig toezicht gehouden en is de pakkans dus kleiner. Deze ligging gaat gepaard met het infrastructurele karakter van de havens zelf. De haven van Vlissingen is een relatief open haven, waar vele kades openbaar zijn. Daarnaast biedt Zeeland voldoende vluchtmogelijkheden richting Nederland en zelfs richting het Verenigd Koninkrijk. Verder bevinden de havens van Terneuzen en Vlissingen zich op de drukke vaarroute naar Antwerpen, wat het voor de autoriteiten onmogelijk maakt om al het scheepvaartverkeer te controleren.<sup>1102</sup> De invoer via Vlissingen kan bovendien verklaard worden door de aanwezigheid van het bedrijf Chiquita, dat er sinds 2015 een directe aanvoerlijn heeft van bananen uit Zuid-Amerika.<sup>1103</sup> Tot slot is in de kleinere havens minder controle door autoriteiten aanwezig.<sup>1104</sup> Toch zou de invoer via de haven van Vlissingen de laatste jaren niet toegenomen zijn. Zowel het aantal inbeslaggenomen partijen cocaïne als de omvang van deze partijen zou stabiel gebleven zijn.<sup>1105</sup>

Tot slot dient men ook rekening te houden met de invoer van cocaïne via de luchtvaart, hoewel het hier eveneens om kleinere hoeveelheden gaat.<sup>1106</sup> In dit kader kan gedacht worden aan de luchthavens van Bierset (Luik)<sup>1107</sup> en Zaventem<sup>1108</sup>, maar mag men eveneens de kleinere luchthavens niet uit het oog verliezen<sup>1109</sup>. Bierset is een gegeerde luchthaven omwille van haar rol als transitluchthaven.<sup>1110</sup> De rol van de luchthaven van Zaventem lijkt in vergelijking met het verleden dan weer kleiner geworden, wat eigenlijk geldt voor de rol van de luchtvracht in het algemeen.<sup>1111</sup> Dit heeft meer dan waarschijnlijk te maken met het feit dat de proactieve recherche in de luchthaven zich nu vooral richt op cashkoeriers in plaats van drugskoeriers.

#### **4.4.1.3.2 Doorvoer van cocaïne naar Nederland en de toenemende concurrentiestrijd**

Ondanks de aanwezigheid van tussenhandel in België, werd al enkele keren duidelijk verwezen naar de plaats van waaruit het merendeel van de tussenhandel georganiseerd wordt, namelijk: Nederland.<sup>1112</sup> In Nederland bevinden zich immers de organisatoren en de financierders van de cocaïnesmokkel.<sup>1113</sup> Deze opvatting bleek reeds uit eerder onderzoek in 2013<sup>1114</sup> en wordt actueel bevestigd door professionele sleutelfiguren.

---

<sup>1098</sup> Int-O-31.

<sup>1099</sup> *Federale Politie*, "Federale politie onderschept 100 kilogram cocaïne in Gentse haven", 27/08/2015.

<sup>1100</sup> Int-SOZ-4. Zie ook Boerman et al., 2017, p.43.

<sup>1101</sup> Boerman et al., 2017, p.43.

<sup>1102</sup> Int-SOZ-4.

<sup>1103</sup> PZC, "Chiquita verdubbelt aanvoer bananen naar Vlissingen", 19/01/2018.

<sup>1104</sup> Int-C-2; Int-FP-34.

<sup>1105</sup> Int-SOZ-4.

<sup>1106</sup> Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.7.

<sup>1107</sup> *Federale Politie*, 2016, p.96.

<sup>1108</sup> EMCDDA, 2017, p.16 (BE drug report); *Federale Politie*, 2016, p.96.

<sup>1109</sup> *Federale Politie*, 2016, p.31.

<sup>1110</sup> Int-J-23.

<sup>1111</sup> Int-C-24.

<sup>1112</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-17; -34; Int-J-30; dossier ANR-15-02. Zie ook Landman et al., 2012, p.23; Smet et al., 2013, p.183-184; van der Torre, 1996; Pearson & Hobbs, 2001, p.17, 36; Eventon & Bewley-Taylor, 2016, p.7.

<sup>1113</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-O-31; dossier ANR-15-02. Zie ook *Federale Politie*, 2016, p.98; Paoli et al, 2013, p.419-420; Zaitch, 2002, p.140-141.

<sup>1114</sup> Smet et al., 2013, p.184.

Hieruit volgt, logischerwijze, dat **in België ingevoerde cocaïne in het merendeel van de gevallen naar Nederland** wordt gebracht.<sup>1115</sup> Tot 80%<sup>1116</sup> van de cocaïne-transporten die de haven van Antwerpen binnenkomen<sup>1117</sup>, en zelfs tot 95% van alle in België ingevoerde zendingen<sup>1118</sup>, zou voor Nederland bestemd zijn.<sup>1119</sup> Hoewel de juistheid van deze cijfers onmogelijk geverifieerd kan worden, geven ook de Nederlandse autoriteiten toe dat hun land de Europese distributiehuis van de illegale cocaïnemarkt is.<sup>1120</sup>

Nederland wordt algemeen beschouwd als het transitcentrum voor cocaïne in Europa, waar groothandelspartijen voor tussenhandelaars worden versneden en verdeeld in kleinere hoeveelheden. Deze tussenhandelaars voeren het merendeel van de drugs vervolgens verder door naar andere Europese landen, zoals België en het Verenigd Koninkrijk.<sup>1121</sup> Anderzijds kan de cocaïne in Antwerpse *safehouses* ook eerst een tijd gestockeerd ('koud gezet') worden<sup>1122</sup>, om deze na een veilige periode van een dag of een paar dagen door te voeren naar Nederland.<sup>1123</sup>

De manifestatie van de Marokkaanse criminele organisaties op het niveau van de tussenhandel, en zelfs op dat van de invoer, leidt de laatste jaren tot **een steeds groter wordende concurrentiestrijd met Nederlandse criminele organisaties**. Het stijgend aantal afrekeningen in het Antwerpse milieu is hier een stille getuige van.<sup>1124</sup> Gezien de enorme winsten, de complexiteit van de transacties en de soms onduidelijke relaties tussen de betrokken criminele actoren, is de kans namelijk veel groter dat op dit echelon van de markt geweld ontstaat.<sup>1125</sup> Wanneer iets fout loopt in de keten – te denken aan facilitators die zich terugtrekken, verplichtingen die niet worden nagekomen, ladingen die gestolen worden of verloren gaan – worden deze personen ter verantwoording geroepen door de (Nederlandse) organisatoren.<sup>1126</sup>

Naast de ripdeals, leiden ook acties van zogenaamde *lone wolves* tot afrekeningen. Dit zijn (Antwerpse) opportunistische organisaties die zonder inbreng van Nederlandse organisatoren cocaïne trachten in te voeren vanuit Zuid-Amerika, door rechtstreekse contacten aan te gaan met Zuid-Amerikaanse leveranciers. De (Nederlandse) tussenpersonen die in principe instaan voor de contacten met Zuid-Amerika dienen vervolgens orde op zaken te stellen.<sup>1127</sup> Dit alles uit zich het laatste jaar in verbale en fysieke bedreigingen, afpersingen, schietincidenten en in bepaalde gevallen zelfs moord.<sup>1128</sup>

De stijging van het aantal geweldsdelicten kan aangetoond worden op basis van onderzoek uit 2013<sup>1129</sup>, dat op basis van dossiers uit de periode 2003-2009 verklaarde dat geweld toen niet vaak (of zelfs zelden) voorkwam op de verschillende echelons van de Belgische cocaïnemarkt, en dus ook niet bij de invoer. Vanaf 2012 vond echter een kentering plaats, naar aanleiding van een zogenaamde ripdeal van een lading cocaïne door een Antwerpse clan, hoewel deze bestemd was voor een Nederlandse criminele organisatie.<sup>1130</sup> Na dit voorval vonden tussen maart 2012 en december 2014 maar liefst vijftien

---

<sup>1115</sup> Int-ZWB-1; dossiers ANR-15-01; -15-02; -16-01. Zie ook Paoli et al., 2013, p.419-420; Federale Politie/CSD Tongeren, 2008, p.2.

<sup>1116</sup> Valkenburg, 2018.

<sup>1117</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-C-28; Int-J-30.

<sup>1118</sup> Paoli et al., 2013, p.419-420.

<sup>1119</sup> Federale Politie, 2016, p.44; EMCDDA, 2017, p.17 (BE drug report); van der Laan, 2012, p.35; Boerman et al., 2017, p.36.

<sup>1120</sup> Int-ZWB-1. Zie ook Paoli et al., 2013, p.419-420.

<sup>1121</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-ZWB-1; Int-SOZ-4. Zie ook Landman et al., 2012, p.23; Gruter & van de Mheen, 2005, p.64; Boerman et al., 2017, p.36, 38, United Nations Office on Drugs and Crime, 2017, p.31; Federale Politie, 2016, p.98; Paoli et al., 2013, p.419-420; Zaitch, 2002, p.140-141.

<sup>1122</sup> Dossier ANR-15-02.

<sup>1123</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1124</sup> Int-J-30.

<sup>1125</sup> Reuter, 2016, p.879.

<sup>1126</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1127</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1128</sup> Boerman et al., 2017, p.44; Persoonlijke communicatie Michel Bruneau (08/03/2018).

<sup>1129</sup> Paoli et al., 2013, p.426.

<sup>1130</sup> *Independent*, "Violent Dutch gang-war spreads across Europe", 14/12/2014.

afrekeningen plaats<sup>1131</sup> die in vele gevallen gelieerd kunnen worden aan de invoer van cocaïne in de Antwerpse haven.<sup>1132</sup>

#### 4.4.1.4 Bevoorrading van de Belgische tussenhandel

De zonet geschetste **doorvoer van de in België ingevoerde cocaïne naar Nederland en de terugkeer ervan naar België** kan ook aangetoond worden aan de hand van de resultaten van de dossieranalyse.<sup>1133</sup> Verschillende Nederlandse steden werden door Belgische criminelen betrokkenen vermeld als plaats van herkomst van de aangekochte cocaïne:

- Amsterdam<sup>1134</sup>
- Breda<sup>1135</sup>
- Rotterdam<sup>1136</sup>
- Maastricht<sup>1137</sup>
- Den Haag<sup>1138</sup>
- Sas-van-Gent<sup>1139</sup>
- Terneuzen<sup>1140</sup>
- Utrecht<sup>1141</sup>
- Weert<sup>1142</sup>

Toch blijkt uit de dossiers ook dat de rol van België, en dan specifiek **Antwerpen, in de tussenhandel steeds vaker op de voorgrond** komt.<sup>1143</sup> In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen zou dit sinds 2011-2012 het geval zijn.<sup>1144</sup> Hierbij kan verwezen worden naar de activiteiten van de eerder vernoemde Marokkaanse families.<sup>1145</sup> Via een deel van de uitgehaalde cocaïne bevoorraden ze niet alleen de Antwerpse detailhandel, maar ook dealers in de omliggende regio's (zoals Mechelen) en verder daarbuiten.<sup>1146</sup> Zo lijken dealers uit de gerechtelijke arrondissementen Oost- en West- vaker geneigd om zich in Antwerpen te bevoorraden, of om Antwerpse koeriers te ontvangen, dan om naar Nederland te rijden.<sup>1147</sup> Verder vermelden sommige dossiers, naast Antwerpen, **ook Luik<sup>1148</sup> en Brussel<sup>1149</sup> als bevoorradingsplaatsen.**

*“Vroeger was het ook zo, ze moesten al eens naar Nederland gaan om zich te gaan bevoorraden. Nu is Antwerpen voldoende.”<sup>1150</sup>*

*“We hebben lokale dealers of bovenlokale dealers die dan naar Nederland, naar Rotterdam, rijden om een kilo of om een halve kilo. Je hebt er die naar Antwerpen rijden.*

<sup>1131</sup> NRC, “Mocromaffia: een drugsoorlog van ongekende proporties”, 10/12/2014.

<sup>1132</sup> Int-C-28

<sup>1133</sup> Int-J-14; Int-FP-18; -34; Int-LP-19; -29; dossiers GE-16-01; LI-13-02.

<sup>1134</sup> Int-FP-15; dossiers GE-12-06; -13-13; -13-16; LI-13-02.

<sup>1135</sup> Dossiers GE-12-06; -14-14; -16-04; LI-16-02.

<sup>1136</sup> Int-FP-15; -18; -34; Int-LP-27; dossiers GE-15-01; -16-04; LI-13-02; -13-03; -14-02; -16-02.

<sup>1137</sup> Int-FP-15; dossier LI-14-02; -15-05.

<sup>1138</sup> Dossier GE-12-03.

<sup>1139</sup> Dossier GE-12-04.

<sup>1140</sup> Dossier GE-12-07.

<sup>1141</sup> Int-FP-15.

<sup>1142</sup> Int-LP-9; dossier TG-14-01.

<sup>1143</sup> Int-LP-1; -27; Int-FP-15; -18; -34; dossier LI-13-02.

<sup>1144</sup> Int-LP-27.

<sup>1145</sup> Paoli et al., 2013, p.419-420.

<sup>1146</sup> Int-C-2; Int-FPLP-3; Int-J-5; Int-LP-19; -27; dossier ANR-14-02.

<sup>1147</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-18; Int-LP-19; -27; dossiers GE-12-07; -13-07; -13-11; -14-03; -14-17; -15-09; -15-17.

<sup>1148</sup> Dossiers GE-13-09; LI-13-02.

<sup>1149</sup> Int-LP-27; dossier LI-13-02.

<sup>1150</sup> Int-LP-27.

*Dat niveau van dealers, bovendealers die eigenlijk bij wijze van spreken een kilo of een halve kilo [halen], dat is niet altijd het Nederlandse verhaal.*<sup>1151</sup>

Anderzijds lijken ook Nederlandse leveranciers naar België te komen voor transacties met afnemers. Zo kwamen in een paar dossiers Nederlandse leveranciers naar Antwerpen om er Gentse dealers te ontmoeten<sup>1152</sup>, maar gingen deze leveranciers evenzeer naar Oost-<sup>1153</sup> en West-Vlaanderen<sup>1154</sup>. Echter, niet alleen Nederlandse leveranciers gaan op deze manier te werk. Zelfs Fransen vervoerden cocaïne zendingen naar Gent.<sup>1155</sup>

De al dan niet betrokkenheid van Nederlandse leveranciers lijkt gerelateerd te zijn aan de **transactiehoeveelheid**. Volgens de dossieranalyse blijken deze **in de tussenhandel enorm te variëren**. Indien kilo's verhandeld moeten worden, zouden dealers vooral in Nederland en Antwerpen moeten zijn.<sup>1156</sup> Niettemin halen dealers nu frequenter kleine hoeveelheden af, maximum 100 tot 200 gram, terwijl men vroeger af en toe meerdere kilo's meebracht.<sup>1157</sup> Buiten enkele grote leveringen, geven de dossiers weinig zicht op de gemiddelde grootte van de transacties in Antwerpen. Een aantal dossiers spreekt van transacties vanaf 0,5 kg.<sup>1158</sup> Men kan er, aan de hand van een aantal dossiers<sup>1159</sup>, echter van uit gaan dat zelfstandige dealers in Antwerpen ook terecht kunnen voor kleinere hoeveelheden.<sup>1160</sup> Dit zou minder het geval zijn in Nederland.<sup>1161</sup>

Verder wordt ook cocaïne aangekocht bij de tussenhandel in Luik. Criminele organisaties zouden zich er maandelijks tot wekelijks per kilo bevoorraden. Er zouden echter zelden grotere hoeveelheden dan 3 kilo aangekocht worden<sup>1162</sup>, hoewel dit niet kon bevestigd worden door de dossieranalyse.

Net zoals de transactiehoeveelheden, is ook **de prijs van de aangekochte cocaïne variabel**. In Antwerpen zou men tussen de € 20 à € 40 betalen per gram<sup>1163</sup>, tussen de € 3800 à € 4000 per 100 gram<sup>1164</sup> en € 35.000 voor een kilo<sup>1165</sup>. Nederlandse leveranciers vragen tussen de € 35 à € 40 per gram<sup>1166</sup> en tussen de € 30.000 à € 39.000 per kilo<sup>1167</sup>. Hierbij dient echter benadrukt te worden dat het jongste dossier waarin enkele van deze prijzen vermeld werden van 2016 dateert, waardoor deze marges naar alle waarschijnlijkheid al achterhaald zijn. Zo kwam eerder aan bod dat de groothandelsprijs van een kilo cocaïne in 2017 gezakt is tot € 25.000.

Ter afsluiting van deze paragraaf worden nog twee dossiers toegelicht, die een duidelijk beeld trachten te schetsen van de bevoorrading van de tussenhandel in België.

#### Dossier LI-13-02

Een dossier uit 2013 omtrent de grootschalige handel in cocaïne in het gerechtelijk arrondissement Luik laat een licht schijnen op de bevoorrading van verschillende criminele organisaties (hierna organisatie A, organisatie B en organisatie C). Deze bevoorrading verliep via verschillende leveranciers in Brussel, Antwerpen en Nederland.

<sup>1151</sup> Int-FP-18.

<sup>1152</sup> Dossiers GE-13-13; -13-16; -13-17.

<sup>1153</sup> Int-LP-19; dossiers GE-12-17; -16-01.

<sup>1154</sup> Dossier GE-16-01.

<sup>1155</sup> Dossier GE-15-16.

<sup>1156</sup> Int-LP-19.

<sup>1157</sup> Int-LP-27.

<sup>1158</sup> Dossiers GE-14-03; -14-07.

<sup>1159</sup> Dossiers GE-12-07; -13-07; -15-17.

<sup>1160</sup> Smet et al., 2013, p.190.

<sup>1161</sup> Dossiers GE-12-04; -12-06; -13-16; -13-17; -14-14; -16-04; LI-13-03; -14-02; -16-02; TG-14-01.

<sup>1162</sup> Int-FP-15.

<sup>1163</sup> Dossiers GE-12-07; -13-11; -14-03.

<sup>1164</sup> Dossier GE-15-17.

<sup>1165</sup> Dossier GE-15-17.

<sup>1166</sup> Dossiers GE-12-03; -16-04; LI-13-02.

<sup>1167</sup> Dossiers GE-12-06; -13-17; LI-14-02; -14-03; TG-14-01.

Zo kocht organisatie A cocaïne aan in Nederland en Antwerpen, bij een Nederlandse leverancier die hoeveelheden van 200 tot 250 gram aanbood. De leider van organisatie A gebruikte een tussenpersoon om contact te leggen met zijn leverancier, om het risico zo laag mogelijk te houden. Nadat de tussenpersoon de leverancier contacteerde en informatie uitwisselde (over de soort drugs, de kwaliteit en de prijs), reed de leider met zijn luitenanten naar Nederland om de cocaïne aan te kopen. De organisatie nam wekelijks ongeveer 50 gram af (aan € 38 à 39 per gram), terwijl organisatie B iedere twee weken 100 gram afnam (aan € 38 per gram). De aangekochte cocaïne werd opgeslagen in verschillende panden (in Luik en Herstal), die organisatie A deelde met organisatie B.

De bestelling van de hoeveelheden cocaïne bij de Nederlandse leverancier werden niet alleen door de leider van organisatie A uitgevoerd. Deze bestellingen werden steeds samen met organisatie B en C geplaatst. Het ging als het ware om 'gegroepeerde leveringen'. De drie organisaties plaatsten de bestelling samen, waarna ze de drugs op krediet kregen. Achteraf betaalden de drie organisaties ook samen de bestelling.

De drie organisaties kochten ook samen versnijdingsmiddelen en sprongen bij de verkoop van hun drugs voor elkaar in waar nodig. Als het voor de ene niet mogelijk was om een klant te bedienen, nam de andere het van hem over. Dit was eveneens het geval voor de bevoorrading, aangezien organisatie A zich op onregelmatige basis ging bevoorraden bij organisatie B. Organieatie B was in staat om dagelijks tot 400 gram cocaïne te leveren.

#### Dossier TG-14-01

In dit dossier van 2014 uit het gerechtelijk arrondissement Limburg kocht de leider van een Belgisch-Nederlandse criminele organisatie die aan grootschalige drugshandel deed, cocaïne aan bij een Nederlandse leverancier, afkomstig uit Curaçao en woonachtig in Weert. Deze leverancier beschikte meer dan waarschijnlijk over Colombiaanse contacten voor de invoer van cocaïne.

De leider van de criminele organisatie haalde de cocaïne op in Amsterdam en versneed deze vervolgens in een pand in Weert. Hij kocht de cocaïne voor prijzen van € 36.000 tot € 38.000 per kilo. Hij nam maandelijks minstens 1 kilo af van de Nederlandse leverancier en bestelde op een bepaald moment zelfs 19 kilo (9 voor zichzelf en 10 voor een derde persoon). De cocaïne zou een puurheid van 82% à 83% gehad hebben.

#### 4.4.1.5 Internationale afzetmarkt van de Belgische tussenhandel

Net zoals dit voor de bevoorrading van de tussenhandel het geval is, is in de literatuur weinig informatie te vinden over de afzetmarkten van de tussenhandel. Professionele actoren en academici zijn er voornamelijk van op de hoogte dat een belangrijk deel van de in Nederland of België geïmporteerde cocaïne, die in Nederland herverdeeld wordt, zijn weg vindt naar landen elders in Europa (zoals Engeland, Frankrijk, Duitsland, de Scandinavische landen).<sup>1168</sup> De kilo's die Belgische tussenhandelaars in Nederland aankopen en in België versnijden, zijn **bestemd voor de lokale detailhandel of voor de doorvoer naar andere Europese landen** zoals Zwitserland<sup>1169</sup>, Italië, Duitsland<sup>1170</sup>, Frankrijk<sup>1171</sup> of Slovaakije<sup>1172</sup>. In een aantal geanalyseerde dossiers in het gerechtelijk

<sup>1168</sup> Gruter & van de Mheen, 2005, p.61; van der Laan, 2012, p.22.

<sup>1169</sup> Int-FP-15; dossier LI-13-03.

<sup>1170</sup> Int-FP-15; -34.

<sup>1171</sup> Int-FP-34; dossiers LI-14-02; -15-05.

<sup>1172</sup> Dossier LI-13-03.

arrondissement Luik was sprake van deze uitvoer. Telkens hanteerde men quasi dezelfde modus operandi en maakte men gebruik van diverse methoden om de lading te verbergen.<sup>1173</sup>

#### Dossier LI-13-02

De criminele organisatie die het voorwerp uitmaakt van dit dossier was verantwoordelijk voor de grootschalige nationale en internationale verkoop van cocaïne. Om de twee weken voerde de organisatie vanuit Nederland 2 kilogram cocaïne uit naar Italië. Daarvoor maakte men gebruik van in Nederland gerekruteerde koeriers die zich met de wagen naar Italië verplaatsten. Deze koeriers werden vergoed met € 5000 tot € 6000 per traject.

Het eerste transport betrof een zending van 700 gram cocaïne, die in Rotterdam gekocht werd voor € 22.000 en in Italië verkocht zou worden voor € 36.000. Het tweede transport betrof een zending van 350 gram cocaïne, die eveneens in Rotterdam gekocht werd en in Italië zou verkocht worden voor € 12.000. Verder wordt in het dossier ook melding gemaakt van transporten naar Spanje en Duitsland, zonder bijkomende details.

#### Dossier LI-13-03

Dit dossier beschrijft een criminele organisatie die cocaïne uit Nederland invoert in België en vervolgens uitvoert naar andere landen of doorverkoopt in België. De cocaïne werd in België ingevoerd vanuit Rotterdam, waar de zendingen opgeslagen en versneden werden in de woning van een van de (Albanese) organisatoren van de smokkel. De koeriers die verantwoordelijk waren voor de uitvoer gingen altijd eerst op dit adres langs om hun bestelling op te halen. Daarna werden de bestellingen naar verschillende Europese landen gebracht. De koeriers maakten hiervoor gebruik van huurvoertuigen en kregen € 1000 per geslaagd transport. De zendingen, die meestal uit hoeveelheden van 0,5 tot 1 kg bestonden, kwamen onder andere terecht in Duitsland, Griekenland, Italië, Slowakije en Zwitserland.

De organisatie vroeg € 15.000 voor 600 gram cocaïne. Indien de afnemer per 0,5 kilo bestelde, bedroeg de kostprijs tussen de € 14.000 en € 20.000. Het vermogen van deze criminele organisatie werd uiteindelijk geschat tussen de € 379.000 en € 523.000.

Gelijkaardig aan voorgaande dossiers bracht men in het gerechtelijk arrondissement Luik een criminele organisatie in kaart die verantwoordelijk was voor de invoer van cocaïne uit Nederland, waarna deze nationaal of internationaal verkocht werd. De zendingen, eveneens afkomstig uit Rotterdam, werden door koeriers in hoeveelheden van 0,5 kilogram wekelijks naar Frankrijk en Luxemburg vervoerd, aan € 33.500 per kilogram.<sup>1174</sup>

Daarnaast verzorgde een andere criminele organisatie in het gerechtelijk arrondissement Luik eveneens de uitvoer van cocaïne, die vermoedelijk aangekocht werd in Rotterdam of Breda. Daarna brachten koeriers hoeveelheden van 0,5 tot 1 kg naar Duitsland, Frankrijk, Spanje en Zwitserland. De koeriers kregen hiervoor € 1000 per geslaagd traject. Ze verplaatsten zich via een personenwagen of per trein en werden op hun bestemming, eens aangekomen, steeds opgewacht door een Nederlandse betrokkene, waarover verdere informatie ontbrak.<sup>1175</sup>

<sup>1173</sup> Dossier LI-16-02.

<sup>1174</sup> Dossier LI-14-02.

<sup>1175</sup> Dossier LI-16-02.



Een derde organisatie in het gerechtelijk arrondissement Luik voerde eveneens cocaïne uit, ditmaal naar Italië. De uitvoer ging iedere woensdag door, via een personenwagen vanuit Charleroi. De cocaïne werd in Italië verkocht voor € 45.000 per kilogram.<sup>1176</sup>

Op de afdeling Tongeren van het gerechtelijk arrondissement Limburg kwam ook een dossier voor dat perfect de uitvoer van cocaïne door tussenhandelaars beschrijft. Het dossier bevat transacties van meerdere kilo's cocaïne per week, onder andere aan afnemers van Poolse origine die de drugs vervolgens verkochten in hun geboorteland. De cocaïne werd verkocht aan € 40.000 tot € 45.000 per kilo.<sup>1177</sup>

De drugs worden echter niet alleen uitgevoerd. **Ook buitenlandse afnemers komen naar België om zich te bevoorraden.** Dergelijke afnemers zijn dan ook een graadmeter voor de grootte en het belang van het crimineel samenwerkingsverband dat actief is in een bepaalde regio. Buitenlandse afnemers leggen immers geen grote afstanden af om kleine hoeveelheden aan te kopen. Zij zijn een indicatie dat een netwerk in staat is grote hoeveelheden te leveren.<sup>1178</sup> In dit kader wordt, uitzonderlijk, een dossier aangehaald dat de tussenhandel inzake heroïne beschrijft. Het is niettemin een treffend voorbeeld, waarbij de modus operandi kan doorgetrokken worden naar de tussenhandel van cocaïne.

#### Dossier TG-16-01

In de Belgische regio Arlon stond een criminele organisatie, bestaande uit Nederlanders van Marokkaanse origine alsook uit Belgische en Franse betrokkenen, in voor de bevoorrading van Franse dealers. De organisatie werkte vanuit een dorpje vlakbij de Franse grens, waar men over een aantal dealpanden beschikte om de drugs op te slaan en te verkopen.

Volgens het dossier bewaarde de organisatie tot 15 kilogram heroïne in een van de panden langs de Belgisch-Franse grens, waar zich (naast de Belgisch-Luxemburgse grens) hun handelsterrein bevond. Men reed meerdere keren per dag heen en terug naar Nederland, aangezien de drugs daar versneden en opnieuw in blokken van 0,5 kilo geperst werden. De criminele organisatie gebruikte daarbij constant Belgische of Nederlandse huurvoertuigen, die contant betaald werden. Men ging dan ook speciaal op zoek naar maatschappijen die contante betalingen ontvingen.

Mogelijke klanten in de provincie Luxemburg werden benaderd in een tankstation langs de snelweg. Het ging daarbij onder andere om Franse dealers aan wie de organisatie een blanco gsm-toestel gaf, waarin het nummer van een contactpersoon van de organisatie voorgeprogrammeerd was. Op die manier konden de dealers rechtstreeks contact opnemen met de organisatie. De transacties zelf vonden zowel op straat, (al rijdend) in de wagen als in een van hun dealpanden plaats. Wanneer de deal in een pand plaatsvond, werd de afnemer hier meestal naartoe gebracht door de organisatie zelf. Afnemers kochten minstens per 100 gram heroïne, maar even vaak werd de heroïne per 0,5 kilogram verkocht. De grootte van de transacties kon tot wel 5 kilogram bedragen.

#### 4.4.2 Detailhandel inzake cocaïne

Voorgaande hoofdstukken maakten al duidelijk dat België wereldwijd gekend is voor de grootschalige invoer van cocaïne. De aanwezigheid van deze Europese toegangspoort zorgt er bijgevolg voor dat cocaïne voor Belgische afnemers **relatief eenvoudig te verkrijgen** is. Onderzoek van de Europese Commissie gaf aan dat in 2014 26% van de bevroagde 15- tot 24-jarige Belgen binnen de 24 uur redelijk of zeer gemakkelijk aan cocaïne kon komen.<sup>1179</sup> In 2008 en 2011 ging het om respectievelijk 27% en

<sup>1176</sup> Dossier LI-14-03.

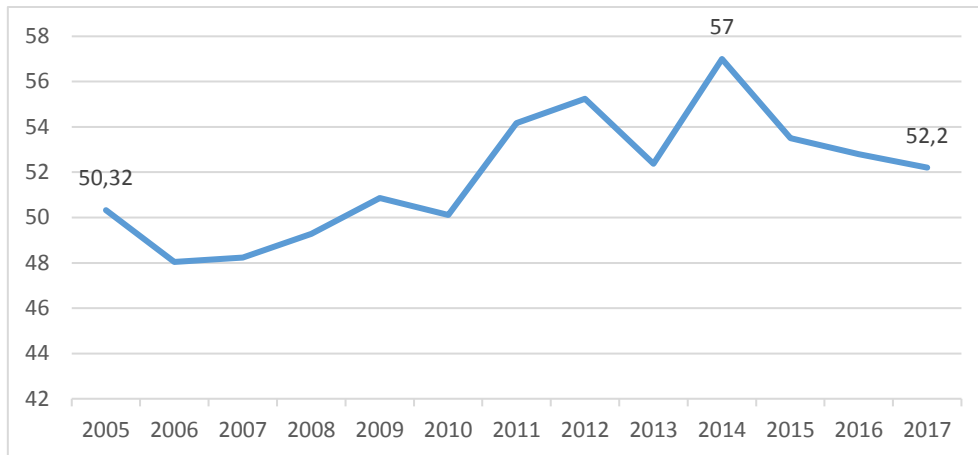
<sup>1177</sup> Dossier TG-14-01.

<sup>1178</sup> Int-LP-16.

<sup>1179</sup> European Commission, 2014.

18%.<sup>1180</sup> Verder beweerde een onderzoek van de Franse Gemeenschap in 2000 dat bijna de helft (45%) van de respondenten tussen 18 en 49 jaar makkelijk aan cocaïne kon geraken.<sup>1181</sup>

De relatief goede beschikbaarheid van cocaïne kwam eveneens tot uiting in de gesprekken met professionele actoren, die het er allen over eens zijn dat cocaïne *booming business* is. Daar waar cocaïne vroeger vooral gebruikt werd door personen met de nodige financiële slagkracht, komen nu gebruikers uit alle lagen van de maatschappij in beeld. Een respondent stelde dat *“veel mensen niet het besef hebben hoe groot het probleem is”*<sup>1182</sup>. De stijgende populariteit van cocaïne bij Belgische gebruikers reflecteert zich eveneens, zij het voorzichtig, in de prijs, die op het niveau van de detailhandel, net zoals op groothandelniveau, opnieuw gedaald is na een piek in 2014 (figuur 24).



**Figuur 24:** Gemiddelde cocaïneprijs op het niveau van de detailhandel in België, 2005-2017<sup>1183</sup>

Hoewel de opsporingsautoriteiten, en in het bijzonder de lokale politie, over het algemeen een goed zicht hebben op de Belgische detailhandel, blijkt dit voor de cocaïnehandel moeilijker te zijn. Dit heeft onder andere te maken met de verschuiving van open naar semi-open en gesloten markten. Zo vormen lokale dealers alsmaar vaker een dicht netwerk waartoe de politiediensten nauwelijks toegang krijgen.<sup>1184</sup> Bovendien leidt het succes van de cocaïnemarkt automatisch tot een toename van het aantal actieve personen en organisaties op dit niveau, waardoor de markt meer divers en uitgebreid is en ook stilaan verzadigd raakt. Het overaanbod zorgt ervoor dat de totale verkoopopbrengst van een dealer in één bepaalde regio op korte termijn veel kleiner zal zijn dan in het verleden, zodat **dealers hun verkoop niet meer tot een regio zullen beperken maar zich zelfs voor de verkoop van marginale hoeveelheden verspreiden naar andere regio's**.<sup>1185</sup> Zo blijken Antwerpse dealers de markt in het Waasland te bevoorraden<sup>1186</sup> en zijn Mechelse dealers ook actief in Oost-Vlaanderen (Aalst en Dendermonde) en Vlaams-Brabant (Affligem).

De organisatoren van de cocaïnehandel die zich vroeger op het lokale niveau bevonden en daar een beroep deden op hun straatdealers, blijken actueel actief te zijn op een andere locatie, en op een ander niveau, buiten het zicht van de autoriteiten. **De lokale straatdealers staan daardoor niet meer rechtstreeks onder het bewind van deze organisatoren en laten zich bevoorraden via tussenpersonen**. Deze tussenpersonen zorgen er op hun beurt dus voor dat dit veelvoud aan dealers en/of kleine organisaties onderling met elkaar verbonden is en dat zij zich in tijden van nood ook bij

<sup>1180</sup> European Commission, 2008, 2011.

<sup>1181</sup> Leurquin et al., 2000.

<sup>1182</sup> Int-FP-18.

<sup>1183</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, geconsulteerd op 23 januari 2018 via <http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2017/search-by-country#>; DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>1184</sup> Int-LP-1.

<sup>1185</sup> Int-LP-27.

<sup>1186</sup> Int-FP-18.

elkaar kunnen bevoorraden<sup>1187</sup>, net zoals zij klantenbestanden met elkaar delen.<sup>1188</sup> Dergelijke verticale structuur is een typisch kenmerk van de detailhandel, waarin een veelvoud aan samenwerkingsverbanden, familieondernemingen en partnerschappen voorkomt.<sup>1189</sup> Bepaalde politiediensten hebben dan ook de indruk dat ze vooral onderzoeken voeren naar een eerder marginaal dan professioneel milieu.<sup>1190</sup>

*“De organisaties waarop wij de laatste jaren zicht gehad hebben, dat zijn niet die grote organisaties. Ik bedoel: niet die organisaties meer die binnen een aantal jaren kunnen stoppen en zeggen ‘we zijn binnen’.”<sup>1191</sup>*

Evoluties als de verschuiving naar een meer gesloten markt en een diversifiëring van deze markt, lijken er dan ook voor te zorgen dat de strafrechtshandhavers het steeds moeilijker krijgen om een klare kijk op dit niveau te hebben. Dit wordt bevestigd door enkele professionele sleutelfiguren, hoewel de meningen verdeeld zijn. Sommige politiezones verklaren een duidelijk zicht op de actieve dealers te hebben<sup>1192</sup>, terwijl dit in andere zones minder het geval is<sup>1193</sup>. Via een beschrijving van de verschillende fenomenen in de cocaïnedetailhandel zullen de volgende paragrafen dan ook aangeven in welke mate de adaptiviteit van deze fenomenen bijdraagt tot de overwegend beperkte beeldvorming van de autoriteiten.<sup>1194</sup>

Hoewel de detailhandel verschillende verschijningsvormen kent, zal hierna slechts op een aantal specifieke fenomenen ingegaan worden: dealpanden en drugsrunners (4.4.2.1), en callcenters (4.4.2.2). Dit komt rechtstreeks voort uit het georganiseerd karakter van deze fenomenen en de link met Nederland.

#### **4.4.2.1 Dealpanden en drugsrunners**

Het fenomeen van de dealpanden en de drugsrunners bevindt zich intrinsiek eerder op het niveau van de tussenhandel, aangezien via de panden en de runners illegale drugs verdeeld worden naar de detailhandel. Bovendien behoren beide fenomenen tot de tussenhandel op basis van de omzet die dagelijks gegenereerd wordt en de hoeveelheden illegale drugs die verkocht worden. Echter, uit onderstaande paragrafen zal blijken dat de indeling van beide fenomenen op het niveau van de tussenhandel niet meer zo eenduidig is als voorheen. De activiteiten van zowel de dealpanden als de drugsrunners evolueerden namelijk in de loop der jaren, waardoor bepaalde kenmerken (met uitzondering van de verhandelde hoeveelheden) hen meer richting de detailhandel duwen. Deze veranderingen zullen dan ook verklaren waarom beide fenomenen in dit rapport ingedeeld worden bij de detailhandel en niet bij de tussenhandel.

Vooraleer dieper in te gaan op een specifiek fenomeen, namelijk dat van de callcenters, wordt in deze paragraaf uitvoerig de werking van de dealpanden en de drugsrunners toegelicht en gestaafd met voorbeelden uit geanalyseerde parketdossiers en interviews met professionele actoren in verschillende gerechtelijke arrondissementen. Nadat deze paragraaf kort het ontstaan en de evolutie van beide fenomenen doorheen de tijd behandelt, wordt duidelijk gesteld wat de concepten ‘dealpand’ en ‘drugrunner’ actueel precies inhouden. Vervolgens komen de betrokken criminele organisaties en actoren en de modus operandi aan bod. Tot slot wordt beschreven op welke manier de Belgische autoriteiten beide fenomenen trachten aan te pakken.

---

<sup>1187</sup> Int-LP-27.

<sup>1188</sup> Int-LP-12; -27.

<sup>1189</sup> Decorte & D’Huyvetter, 2013, p.44.

<sup>1190</sup> Int-LP-27.

<sup>1191</sup> Int-LP-27.

<sup>1192</sup> Int-LP-27.

<sup>1193</sup> Int-LP-1.

<sup>1194</sup> Int-LP-1; -27.

#### 4.4.2.1.1 Ontstaan en geografische evolutie

In het geschiedkundig overzicht werd reeds kort geschetst waar en wanneer het fenomeen van de dealpanden en drugsrunners ontstond en op welke manier het in België zijn intrede deed. Drugsrunners waren toen louter loopjongens van de detailhandelaars. Ze moesten **potentiële kopers identificeren en naar de dealers in de panden brengen**.<sup>1195</sup> Ze waren meestal zelf niet in het bezit van drugs of hadden slechts een minieme hoeveelheid op zak, zodat het moeilijk was om hen van gebruikers te onderscheiden.<sup>1196</sup> De Antwerpse politie slaagde er toen enkel in om hen een administratieve boete op te leggen omwille van zogenaamd 'zoekgedrag'<sup>1197</sup>.

Toch deed een versterkte opsporing ten aanzien van de dealpanden en de runners de straathandel opbloeien en zorgde het voor een verplaatsing van de drugshandel naar parkings langs de autosnelweg. Drugsrunners werden daarbij ingezet als 'rijdende dealers', namelijk als **koeriers tussen de dealpanden en de afnemers**. Men vermoedde toen al dat Nederlands-Marokkaanse families uit de Randstad deze distributienetwerken in handen hadden, hoewel men hier relatief weinig zicht op had.<sup>1198</sup> Ondanks de forse inspanningen van de politiediensten, waren beide fenomenen echter niet verdwenen. Er vond hooguit enige verschuiving en vermindering van de illegale activiteiten plaats.<sup>1199</sup> Bovendien gingen ook lokale afnemers van deze kanalen gebruikmaken, terwijl de afzetmarkt van de dealpanden en de runners in eerste instantie vooral bestond uit Noord-Franse drugstoeristen.<sup>1200</sup>

Naast de evolutie van de afzetmarkt bleven de **fenomenen van de dealpanden en drugsrunners ook op andere vlakken evolueren**. Cijfers van de Belgische federale politie<sup>1201</sup> tonen aan dat het aantal drugspanden in 2013 een lichte stijging kende en daarna relatief stabiel bleef (tabel 6). In 2017 nam het fenomeen echter terug sterk toe, zo blijkt uit onderstaande tabel.

Jaartal	Aantal drugspanden
2012	205
2013	214
2014	215
2015	223
2016	225
2017	268

Tabel 6: Aantal drugspanden in België, 2012-2017<sup>1202</sup>

Daarbij zou het merendeel van de dealpanden zich nog steeds in Vlaanderen bevinden, hoewel in Wallonië ook geen gering aantal dealpanden ontstond (figuur 25). Het aantal dealpanden in Wallonië lijkt vooral sinds 2013 te stijgen. Het valt eveneens op dat de dealpanden zich in 2012 vooral in de

<sup>1195</sup> Decorte & D'Huyvetter, 2013, p.85.

<sup>1196</sup> Decorte & D'Huyvetter, 2013, p.85.

<sup>1197</sup> De bestraffing van 'zoekgedrag' was gebaseerd op art. 329ter uit de Antwerpse politiecodex. Het huidige artikel 666 stelt dat het verboden is "om zich te bevinden op de openbare ruimten en alle aanpalende terreinen die voor publiek toegankelijk zijn (...) met het doel om illegale drugs aan te schaffen, al dan niet tegen betaling, en/of deze drugs te verbruiken." Zie Codex van politiereglementen (politiecodex), stad Antwerpen, versie 26/09/2016.

<sup>1198</sup> Van der Torre, 1996, p.100-101, p.111.

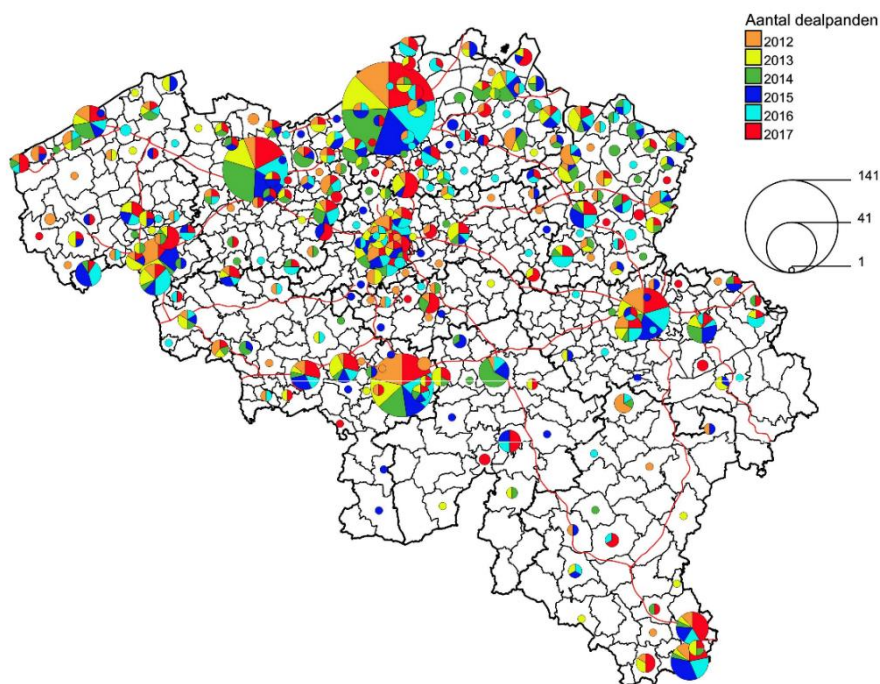
<sup>1199</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.147. Zie ook De Ruyver et al., 2007, p.16-52; De Ruyver, 2006, p.135-145; van der Torre, 1996.

<sup>1200</sup> Van der Torre, 1996, p.100-101, p.111.

<sup>1201</sup> De Belgische politiediensten houden in de ANG geen specifieke statistieken bij over het aantal drugstoeristen en drugspanden. Toch is het mogelijk om een indicatie te krijgen van het aantal drugspanden door een combinatie van verschillende indicatoren. Een selectie van alle misdrijven waarbij illegale drugs verkocht werden, werd verkleind door enkel de feiten in rekening te nemen die plaatsvonden in een woning en waarbij een persoon zonder de Belgische nationaliteit of een persoon niet-woonachtig in België betrokken was.

<sup>1202</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

stedelijke periferieën bevonden. Vanaf 2013 verlaten de panden echter deels deze periferie en gaan zich ook tussen de steden vestigen, vooral in de buurt van autosnelwegen.



**Figuur 25: Geografische spreiding van drugspanden in België, 2012-2015<sup>1203</sup>**

Ondanks voorgaande cijfergegevens zou de federale politie in het gerechtelijke arrondissement Oost-Vlaanderen sinds 2007 geen onderzoek naar **dealpanden** meer gevoerd hebben, net omdat het fenomeen sterk afzwakte. Men benadrukte echter wel dat men in dit geval doelt op het fenomeen waarbij (Belgische of Nederlandse) criminele samenwerkingsverbanden vanuit een dealpand illegale drugs verkopen aan buitenlandse drugstoeristen, en dan voornamelijk Fransen.<sup>1204</sup> Eenzelfde verhaal was te horen in de regio Turnhout, in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen. Enkel in Antwerpen zelf zou nog een beperkt aantal dealpanden in het vizier van de politiediensten actief zijn<sup>1205</sup>, maar dit aantal is de laatste jaren sterk de kop in gedrukt door een versterkte aandacht van politiediensten.<sup>1206</sup> In het gerechtelijk arrondissement West-Vlaanderen daarentegen is er wel nog sprake van dealpanden, zowel in het noorden (Oostende) als het zuiden (Kortrijk), hoewel ook hier benadrukt wordt dat de definitie van een 'dealpand' als dusdanig enorm veranderd is.<sup>1207</sup>

Wat de **runners** betreft, zijn de professionele sleutelfiguren zich er terdege van bewust dat dit fenomeen zich nog steeds over het volledige Belgische grondgebied voordoet. Niettemin lijkt het fenomeen in bepaalde regio's veel harder de kop op te steken. Het gaat dan onder andere over de Limburgse steden Hasselt<sup>1208</sup> en Sint-Truiden<sup>1209</sup>. In Genk en de voormalige regio Noordoost-Limburg lijkt men dan weer helemaal geen last te hebben van dit fenomeen, in tegenstelling tot in Lanaken, dat zich wel vlakbij de Belgisch-Nederlandse grens bevindt.<sup>1210</sup> In Lanaken waren de runners vroeger jonge (18-23 jaar)

<sup>1203</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>1204</sup> Int-FP-18.

<sup>1205</sup> Int-LP-1; Int-J-5.

<sup>1206</sup> Decorte & D'Huyvetter, 2013, p.45.

<sup>1207</sup> Int-FP-17.

<sup>1208</sup> In Hasselt kreeg men op een bepaald moment sterk te maken met runners die hun intrek namen in hotelkamers en wekelijks ingerekend werden. Daarop besliste de lokale politie Limburg Regio Hoofdstad om hotels aan te schrijven en hen te sensibiliseren (Int-LP-12).

<sup>1209</sup> Int-FP-11.

<sup>1210</sup> Int-LP-9; -13.

Nederlandse criminelen van Marokkaanse origine, afkomstig uit Amsterdam en Rotterdam. Deze runners huurden panden langs de Belgische zijde van de grens met Nederland of namen hun intrek in panden van personen van Nederlandse origine en lieten potentiële afnemers de drugs eerst testen in deze panden. Vervolgens vond de effectieve aankoop plaats in een ander pand. Echter, na een intensivering van de opsporingsactiviteiten in Lanaken lijkt het fenomeen ook daar de kop ingedrukt. Men is er van overtuigd dat het probleem zich verplaatst heeft, waarop men besliste om dit fenomeen niet meer prioritair te behandelen.<sup>1211</sup> De opkomst van het fenomeen van de runners werd volgens de Limburgse respondenten mogelijk mee veroorzaakt door de invoering van het I-criterium in 2012. Terwijl afnemers vroeger naar Maastricht trokken voor hun bevoorrading en dan op de bus terug naar Limburg onderschept werden, hoeven zij zich vandaag niet meer zo ver te verplaatsen.<sup>1212</sup>

*“In diezelfde periode, namelijk een tweetal jaren geleden [2014-2015], onderschepte men via de telefoontap een gesprek van een dealer die zei dat ‘alles tegenwoordig in Sint-Truiden te vinden is in plaats van in Maastricht’.”<sup>1213</sup>*

Bij de interpretatie van voorgaande bevindingen dient echter benadrukt te worden dat de inspanningen van de autoriteiten eveneens aan de basis kunnen liggen van de zichtbaarheid van het fenomeen in deze regio's. In het gerechtelijk arrondissement Limburg is er namelijk sprake van runners die niet alleen in Limburg, maar ook in andere gerechtelijke arrondissementen gevat werden.<sup>1214</sup> Anderzijds speelt eveneens de invulling van het begrip ‘drugrunner’ een rol. In het arrondissement Luik krijgt men zogezegd geen drugrunners meer te zien<sup>1215</sup>, terwijl Franse afnemers tot 2012 in deze regio opgepikt werden door Nederlandse runners om zich in Nederland te bevoorraden.<sup>1216</sup> Uit de volgende paragrafen zal echter blijken dat in het gerechtelijk arrondissement Luik nog wel degelijk drugrunners voorkomen, maar dat hun rol intrinsiek gewijzigd is.

#### 4.4.2.1.2 Veranderende definiëring doorheen de tijd

De **gewijzigde inhoudelijke rol van zowel de drugrunners als de dealpanden** kan bijdragen aan de actuele onvolledige beeldvorming van beide fenomenen, en heeft vooral te maken met de adaptiviteit van criminele organisaties. Uit zowel de literatuurstudie, de dossieranalyse als de interviews met professionele actoren blijkt immers dat criminele samenwerkingsverbanden, mogelijk ten gevolge van onder meer een verhoogde repressie, overschakelen op een andere modus operandi: het *callcenter*. Vooraleer op dit fenomeen in te gaan, dient voor autoriteiten eerst duidelijk te zijn **welke inherente betekenis** momenteel aan beide concepten gegeven wordt en in welke zin deze betekenis verschilt van vroegere definities.

Wanneer in de literatuur gekeken wordt naar de beschrijving van drugrunners, blijkt **deze doorheen de jaren niet al te zeer gewijzigd** te zijn. Drugrunners werden al in 1996 omschreven als de link tussen dealers en afnemers. Zij voerden toen hun activiteiten uit in het openbaar, in plaats van in het verborgene, en verrichten daardoor een risicovolle job:

*“Hun belangrijkste taken zijn het werven en loodsen van klanten, maar zij halen ook drugs op in ‘safehouses’, bezorgen soms op bestelling drugs bij klanten en verrichten ander loopwerk voor drugshandelaren. (...) Drugrunners zijn katvangers: dealers houden er rekening mee dat de politie hen zo nu en dan oppakt.”<sup>1217</sup>*

De twee kernactiviteiten die blijken uit deze definitie, namelijk het **werven van klanten en het leveren van bestellingen bij afnemers**, lopen als een rode draad doorheen alle omschrijvingen in de

---

<sup>1211</sup> Int-LP-29.

<sup>1212</sup> Int-LP-12.

<sup>1213</sup> Int-LP-10.

<sup>1214</sup> Int-FP-11.

<sup>1215</sup> Int-J-5; Int-LP-16.

<sup>1216</sup> Int-LP-16.

<sup>1217</sup> Van der Torre, 1996, p.95.

literatuur.<sup>1218</sup> In 2008 bevestigde onderzoek dat drugsrunners de schakel blijven tussen dealers en afnemers en dat zij zich in de hiërarchie onder de dealers bevinden.<sup>1219</sup> Hierbij werd nogmaals benadrukt dat drugsrunners in eerste instantie buitenlandse toeristen naar de dealpanden leiden en in tweede instantie drugs afleveren.<sup>1220</sup> Dit werd herhaald in een meer recente studie uit 2011 naar runners in de toenmalige Nederlandse politieregio Limburg-Zuid.<sup>1221</sup> Echter, dit onderzoek legde ook een nieuwe, meer actuele definitie vast.<sup>1222</sup> De definitie accentueert nog steeds de rol van de drugsrunner als schakel tussen de dealer en de afnemer, maar suggereert ook dat het onderscheid tussen dealers en runners aan het vervagen is:

*“Een [Nederlandse] drugsrunner is een persoon waarvan de politie in het publieke domein waarneemt dat hij contact zoekt met buitenlandse [en dus Belgische] drugstoeristen c.q. deze werft met de bedoeling om drugs te verkopen.”<sup>1223</sup>*

Niettemin lijkt deze definitie niet meer volledig van toepassing te zijn op runners in België. **Runners vormen op het Belgisch grondgebied namelijk nog steeds de link tussen de (Nederlandse) dealer en (Belgische) afnemer.** Echter, de modus operandi waarbij deze drugstoeristen geworven worden met het oog op het verkopen van drugs staat niet meer op zichzelf. Uit een analyse van de huidige modi operandi zal immers blijken dat runners voorafgaand aan de levering niet altijd meer rechtstreeks in contact komen met (potentiële) afnemers, maar dat dit contact voor de bestelling verloopt via centrale nummers (of **callcenters**). Runners werken in dit geval louter als koerier voor een opdrachtgever. Ze pikken afnemers niet meer op om hen vervolgens naar de dealer te leiden, zoals begin jaren 2000 wel nog het geval was.<sup>1224</sup> Hiernavolgend zullen personen die in opdracht van een **callcenter** als koerier werken dan ook als dusdanig benoemd worden, en niet meer als drugsrunner.

Uit voorgaande beschrijvingen kan geconcludeerd worden dat de rol van drugsrunners gaandeweg inhoudelijk veranderd is en zij doorheen de jaren verschillende activiteiten uitvoer(d)en. Ten eerste kunnen runners zelf met een kleine hoeveelheid illegale drugs naar België komen en aan de slag gaan als **dealer**. Ten tweede kunnen runners als **leverancier** van lokale dealers fungeren, waarbij zij enerzijds de drugs aanleveren en anderzijds de opbrengst afhalen. Ten derde kunnen runners ingeschakeld worden als **koerier** voor de zogenaamde callcenters. In dit opzicht lijkt een deel van de oorspronkelijke definitie uit 1996, die stelt dat runners op bestelling drugs bezorgen bij klanten, na al die jaren nog steeds aan de orde te zijn.

**Het fenomeen van de dealpanden maakte, net als dat van de drugsrunners, een hele evolutie mee** sinds de verschuiving van de panden van Nederland naar België ten gevolge van het aangescherpte Rotterdams beleid. Dit **aanpassingsvermogen** is een primair kenmerk van georganiseerde criminaliteit in het algemeen en van de illegale drugshandel in het bijzonder.<sup>1225</sup> Er zijn in de internationale literatuur dan ook voldoende elementen terug te vinden die deze adaptatie een stuk eenvoudiger lijken te maken. De steeds omvangrijkere (financiële) middelen die de netwerken tot hun beschikking hebben en het gebruik van moderne communicatiemiddelen zijn hiervan slechts enkele voorbeelden.<sup>1226</sup>

In eerste instantie werden Belgische dealpanden voor verschillende activiteiten tegelijk gebruikt: de opslag van drugs, de verkoop van drugs en het bewaren van de opbrengst.<sup>1227</sup> Drugsrunners zochten

<sup>1218</sup> Pearson & Hobbs, 2001, p.51-52; Pearson & Hobbs, 2003, p.339.

<sup>1219</sup> De Ruyver et al., 2007; Fijnaut & De Ruyver, 2008.

<sup>1220</sup> Van der Torre, 1996, p.51-92; Snippe et al., 2000.

<sup>1221</sup> De politieregio Limburg-Zuid werd bij de invoering van de Nationale Politie in 2013 samengevoegd met het korps Limburg-Noord. Sindsdien vormen ze samen de Regionale Eenheid Limburg. Zie: [http://www.regioatlas.nl/indelingen/indelingen\\_indeling/t/politie\\_eeenheden](http://www.regioatlas.nl/indelingen/indelingen_indeling/t/politie_eeenheden) ( geraadpleegd op 30/01/2017)

<sup>1222</sup> Van Wijk & Bremmers, 2011, p.115-119.

<sup>1223</sup> Van Wijk & Bremmers, 2011, p.119.

<sup>1224</sup> Van Wijk & Bremmers, 2011, p.117.

<sup>1225</sup> Cave & Reuter, 1988.

<sup>1226</sup> Europol, 2004, p.2-4 ; Europol, 2006, p.20-22 ; May & Hough, 2001, p.141.

<sup>1227</sup> De Ruyver et al., 2007.

potentiële klanten op en leidden hen naar dergelijke panden. Echter, eens de politiediensten een pand op het spoor waren, was het slechts een kwestie van tijd vooraleer men er binnenviel en de volledige voorraad in beslag nam. Bijgevolg zorgden deze invallen ervoor dat criminele organisaties in een keer een hoop drugs en meestal ook een hoop geld kwijt waren.

Daarop pasten criminele netwerken hun modus operandi aan: in plaats van de verkoop in de dealpanden te laten doorgaan, werden drugsrunners de straat op gestuurd om te verkopen.<sup>1228</sup> Ze hadden daarbij slechts een kleine hoeveelheid drugs op zak, net genoeg voor een paar transacties, zodat de politie hen bij een controle enkel kon bestraffen omwille van bezit. Daardoor werden per keer ook maar kleine hoeveelheden in beslag genomen. Het nadeel van deze straathandel was echter dat het fenomeen opnieuw zichtbaar werd voor de samenleving en heel wat overlast met zich meebracht.<sup>1229</sup> Deze overlast verhoogde de politionele en justitiële druk op zowel de drugsrunners als de dealpanden.

Opnieuw zagen de netwerken zich genoodzaakt om hun modus operandi te wijzigen. De verkoop werd terug naar de dealpanden gehaald, maar men verspreidde ditmaal de verschillende functies over verschillende panden. Om het verlies bij een politionele inval zo klein mogelijk te houden, gebruikt men een pand om de drugs op te slaan, een pand om de transactie te laten doorgaan en een pand om de opbrengsten te bewaren.<sup>1230</sup> De functies van de panden, alsook de panden zelf, wisselen heel snel onderling af. Ze worden steeds slechts tijdelijk in gebruik genomen.<sup>1231</sup>

Uit een onderzoek naar het fenomeen van de dealpanden in België concludeerde men tien jaar geleden dat politie en parket dit fenomeen zagen als *“een afzetmarkt georganiseerd in huizen en andere gebouwen waar (voornamelijk) Noord-Franse drugstoeristen (voornamelijk) harddrugs kopen van dealers van (voornamelijk) Marokkaanse origine”*.<sup>1232</sup> De federale politie, die alle informatie omtrent dealpanden bijhoudt in het dossier ‘Market Deal’, definieert het fenomeen intussen meer specifiek:

*“De verkoop van drugs zonder onderscheid van producten vanuit panden aan ofwel kleine dealers of gebruikers die in het buitenland verblijven (i.e. de buurlanden of nog specifiekere de buurregio’s).”*<sup>1233</sup>

Eerder kwam tijdens de interviews met professionele actoren nochtans ter sprake dat de Belgische autoriteiten **tegenwoordig nog slechts zelden** te maken krijgen met dit soort dealpanden. **De definitie van een dealpand lijkt doorheen de jaren dan ook sterk veranderd**. De meeste meldingen die de lokale politie momenteel behandelt, hebben te maken met woningen of horecagelegenheden van waaruit verdovende middelen verkocht worden aan (in hoofdzaak) Belgische afnemers.<sup>1234</sup> Dit neemt echter niet weg dat dealpanden in de oude betekenis van het woord helemaal niet meer voorkomen in België. Respondenten in het gerechtelijk arrondissement West-Vlaanderen verklaren dat het Nederlandse aanbod nog steeds via België zijn weg vindt naar Frankrijk. Zo zouden Franse runners zich, na de invoering van het I-criterium en de Etoile-acties, in België komen bevoorraden met hoeveelheden van 0,5 tot 1 kg cocaïne. Daarop verdelen deze Franse runners de drugs verder aan lokale dealers in Frankrijk. Bovendien merkt men er ook dat Nederlandse leveranciers zich met behulp van taxi’s naar België, en soms zelfs naar Frankrijk, begeven.<sup>1235</sup>

Illustratief hiervoor is de casus die in een van de in Nederland geanalyseerde dossiers onderzocht werd<sup>1236</sup>. In dit onderzoek was sprake van een omvangrijk netwerk dat functioneerde als een callcenter

<sup>1228</sup> Blanken & Adriaans, 1993, p.2-3; De Bie & Bieleman, 1994.

<sup>1229</sup> Decorte et al., 2004, p.155-158 ; Ponsaers et al., 2005, p.42 ; Ponsaers et al., 2006, p.180.

<sup>1230</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.105.

<sup>1231</sup> Smet et al., 2013, p.198-199.

<sup>1232</sup> De Ruyver et al., 2007, p.18.

<sup>1233</sup> De Ruyver et al., 2007, p.18.

<sup>1234</sup> Int-FP-18.

<sup>1235</sup> Int-FP-17.

<sup>1236</sup> Dossier NL-LI-13.



en waarin verdovende middelen op bestelling verkocht werden. Hierbij leek het met name te gaan om de handel in cocaïne en heroïne. Georganiseerd vanuit Nederland werden vooral Franse klanten bediend, waaronder enkelen die in Frankrijk een rol van facilitator binnen de drugshandel bekleedden. Bestellingen werden telefonisch bij het callcenter van de organisatie geplaatst, waarop de leveringen voornamelijk plaatsvonden in zuidelijke steden gelegen aan de E17 zoals: Kortrijk, Menen, Wervik, Tournai, Moeskroen. Het criminele netwerk was onderdeel van twee criminele families<sup>1237</sup> (met een Marokkaanse achtergrond) uit de regio's Rotterdam en Maastricht.

#### 4.4.2.2 Callcenters als antwoord op de repressie tegenover dealpanden en drugsrunners

Vooraleer dieper in te gaan op het fenomeen van de callcenters, dient benadrukt te worden dat dit fenomeen zich vooral voordoet in de heroïnehandel en in mindere mate de cocaïnehandel.<sup>1238</sup> De literatuur toont echter aan dat de detailhandel van beide illegale drugs in sommige vormen onlosmakelijk met elkaar verbonden is.<sup>1239</sup> De kenmerken en modus operandi zijn dus voor beide vormen van detailhandel van toepassing.

*“Die problematiek van die drugsrunners gaat in hoofdzaak over heroïne en, in mindere mate, cocaïne. Elke keer als er ene gepakt wordt, is dat een verhaal van acht [heroïne] tegen twee [cocaïne].”<sup>1240</sup>*

Gezien de verhandelde hoeveelheden, bevindt het fenomeen van de callcenters zich **op de scheidingslijn tussen de tussenhandel en de detailhandel**. In het merendeel van de gevallen staan callcenters in voor de bevoorrading van gebruikers, waarbij het om overwegend kleine hoeveelheden gaat. Anderzijds is het aantal transacties van bepaalde netwerken zodanig groot dat het fenomeen wel als een aspect van de tussenhandel beschouwd kan worden. Door het direct contact van het netwerk van de callcenters met de afnemer, wordt het fenomeen in voorliggend onderzoek echter ingedeeld bij de detailhandel. Dit neemt niet weg dat de bovenstaande opmerking in het achterhoofd dient gehouden te worden om de reikwijdte en het belang van dit fenomeen voldoende in te schatten.

##### 4.4.2.2.1 Ontstaan en evolutie

Naast de beschikbare literatuur, kwam uit verschillende gesprekken met professionele sleutelfiguren naar voor dat de rol van dealpanden en drugsrunners doorheen de jaren veranderd is.<sup>1241</sup> Waar afnemers zich vroeger naar Nederland verplaatsten of drugsrunners hun (potentiële) afnemers van de autosnelweg en haar bijhorende parkings plukten en hen meenamen naar een dealpand om illegale drugs te verkopen, worden afnemers nu **op maat bediend**.<sup>1242</sup> Een van de manieren om actueel aan de behoefte van afnemers tegemoet te komen, zijn de zogenaamde *callcenters*<sup>1243</sup>. Afnemers nemen hierbij contact op met een telefoonnummer dat 24u op 24u toegang geeft tot een telefooncentrale. Via deze telefooncentrale plaatst de afnemer zijn bestelling, waarna de drugs op een afgesproken locatie geleverd worden door een koerier.<sup>1244</sup> In Nederland bestempelt men dit fenomeen als '06-dealers' of *“een persoon die kan worden gebeld en vervolgens op bestelling (soft)drugs aan huis bezorgt of op andere plaatsen”*.<sup>1245</sup> Daar waar de vraag zich vroeger verplaatste naar het aanbod, komt het aanbod nu dus de vraag tegemoet via netwerken die op het Belgisch grondgebied actief zijn.<sup>1246</sup> Het voordeel van deze manier van dealen is de relatieve onzichtbaarheid, waardoor het minder risicovol is dan

<sup>1237</sup> Deze families zijn zowel zakelijk als door meerdere huwelijken met elkaar verbonden.

<sup>1238</sup> Int-FP-11; Int-LP-12.

<sup>1239</sup> Zie onder andere Gruter & van de Mheen, 2005.

<sup>1240</sup> Int-FP-11.

<sup>1241</sup> Int-LP-1; Int-FP-17; -18.

<sup>1242</sup> Int-FP-11; -17; Int-LP-16.

<sup>1243</sup> Dit fenomeen wordt ook wel *mobile trading* of *mobile dealing* genoemd, net als *06-dealers*. Zie Smet et al., 2013, p.214; Decorte & D'Huyvetter, 2013, p.49.

<sup>1244</sup> Korf et al., 2005. Zie ook Smet et al., 2013, p.215.

<sup>1245</sup> Mennes et al., 2017, p.51.

<sup>1246</sup> Int-FP-11; Int-LP-16.

straatdealen. Bovendien hebben de koeriers meestal kleinere hoeveelheden op zak, net doordat de bestelling op voorhand geregeld werd en zij dus niet meer vervoeren dan nodig.<sup>1247</sup>

De activiteiten van callcenters zijn bekend in verschillende gerechtelijke arrondissementen, zo blijkt uit de interviews met professionele sleutelfiguren en de dossieranalyse. Een respondent haalde aan dat het beleid in Maastricht, als antwoord op het drugstoerisme, mogelijks een invloed had op **het opduiken van callcenters in Limburg**.<sup>1248</sup> Dit bleek vooral het geval te zijn in de regio Hasselt en Sint-Truiden. In de politiezone Lanaken-Maasmechelen erkent men dat drugsrunners<sup>1249</sup> door de krachtdadige aanpak, waarvan eerder sprake, een andere strategie gingen toepassen. Men heeft in deze zone dan ook duidelijk aanwijzingen dat koeriers thuisleveringen uitvoeren en verder landinwaarts trekken. De koeriers maken onder andere gebruik van de autosnelweg E314 (Antwerpen-Aken), nabijgelegen benzinstations en andere publieke parkings om lokale gebruikers en dealers te bevoorraden. Daarnaast beschikt men over aanwijzingen dat callcenters verschillende *safehouses* in Maasmechelen gebruiken voor de verdere afzet in het binnenland.<sup>1250</sup>

Het gewijzigde beleid in Maastricht zorgde er in de periode 2010-2012 ook voor dat Nederlandse koeriers aan de oppervlakte kwamen in het gerechtelijk arrondissement **Luik**.<sup>1251</sup> Tot dan werden Franse afnemers er nog opgepikt door Nederlandse runners om zich te bevoorraden in Nederland.<sup>1252</sup> Dit is volgens de professionele actoren dan ook de **belangrijkste evolutie die zich op de cocaïnegmarkt heeft voorgedaan**. Men wordt er namelijk geconfronteerd met organisaties die dagelijks tot wel 400 gram cocaïne verkopen.<sup>1253</sup> De autoriteiten in Luik rolden op het moment van de bevraging<sup>1254</sup> twee netwerken op, terwijl men al wist dat andere netwerken nog steeds actief waren. Het gaat dan niet enkel om netwerken die zich ophouden in de regio Luik, maar wiens activiteiten zich uitstrekken tot Namen en zelfs Doornik.<sup>1255</sup>

Vooraleer dit fenomeen in Luik aan de oppervlakte kwam, werden dergelijke praktijken al in 2005 gesignaleerd in de regio's Moeskroen, Komen en Kortrijk. Het duurde echter tot 2015 totdat men in een concreet dossier een organisatie kon ontmantelen.

#### RTBF, « Traffic de drogues: le 'réseau Karim' est touché à la tête », 04/03/2015

De betrokken criminele organisatie bestond uit een Marokkaanse familie uit de regio Maastricht (Heerlen) en ging tewerk onder verschillende schuilnamen, die verwezen naar de personen die de afnemers te woord stonden vanuit het callcenter in Nederland en hun bestellingen opnamen. Naargelang de bestellingen stuurde de organisatie dagelijks koeriers met huurwagens of gestolen voertuigen naar België om de drugs aan de klanten te leveren.

De koeriers verkochten dagelijks ongeveer 1 kilogram cocaïne en heroïne aan lokale dealers en dealers uit Noord-Frankrijk. De leveringen vonden vooral plaats langs de autosnelwegen E17 en E25. Het kostte de strafrechtshandhavers enorme inspanningen om de organisatie op te rollen, omdat de verkoop na iedere arrestatie en/of veroordeling even stopte om deze enige tijd later opnieuw op te starten. Uiteindelijk zagen de Belgische en Nederlandse instanties zich genoodzaakt om samen een gemeenschappelijk onderzoeksteam (JIT) op te starten voor het oprollen van de organisatie.

<sup>1247</sup> Smet et al., 2013, p.215.

<sup>1248</sup> Int-FP-11.

<sup>1249</sup> Vanaf de start van het fenomeen enige jaren geleden doekte men in de politiezone Lanaken-Maasmechelen een 25-tal drugspanden op en voerde men een dertigtal arrestaties uit. Zie Politie Lanaken-Maasmechelen, 2017, p.4.

<sup>1250</sup> Politie Lanaken-Maasmechelen, 2017, p.4.

<sup>1251</sup> Int-FP-15; Int-LP-16.

<sup>1252</sup> Int-LP-16.

<sup>1253</sup> Int-FP-15.

<sup>1254</sup> Juni 2017.

<sup>1255</sup> Int-LP-16.

In **Vlaams-Brabant** vertoont het fenomeen zich dan weer in Diest en Tienen.<sup>1256</sup> Tot slot kwam men aan de andere kant van het Belgische grondgebied, namelijk in het gerechtelijk arrondissement **West-Vlaanderen**, eveneens in aanraking met Nederlandse nummers van callcenters. De dealers die in opdracht van deze callcenters werkten, bevonden zich in Antwerpen of Brussel.<sup>1257</sup> In het gerechtelijk arrondissement **Antwerpen** is ook sprake van het fenomeen van de callcenters. Zo heeft men er in de regio Mechelen sinds 2015 zicht op.<sup>1258</sup> In de regio Turnhout werd men nog niet geconfronteerd met het fenomeen.<sup>1259</sup>

#### 4.4.2.2 Criminele betrokkenen

Uit een onderzoek van De Ruyver en Surmont in 2007 bleek al dat het analyseren van de netwerken achter de dealpanden en de drugsrunners in België niet evident was, hoewel men toen al verschillende actoren kon onderscheiden. Deze structuur kan, gezien de evolutie van beide fenomenen, parallel toegepast worden op de structuur van de callcenters. In grote lijnen komt het erop neer dat organisatoren koeriers aan het werk zetten, welke op hun beurt gebruik kunnen maken van onderdealers (soms gebruikers). Verder kunnen over de hele organisaties tussenpersonen (facilitators) ingezet worden om bijvoorbeeld voertuigen of woningen te huren.<sup>1260</sup>

Het zonet aangehaalde onderzoek toonde aan dat de **top van de criminele organisaties** toen verantwoordelijk voor de dealpanden zich in Nederland bevond. Daarnaast werden vooral Nederlandse criminele netwerken van Marokkaanse origine aangewezen als diegene die de callcenters beheren.<sup>1261</sup> Deze bevindingen kunnen worden door voorliggend onderzoek. Volgens het merendeel van de professionele sleutelfiguren in de gerechtelijke arrondissementen Luik en Limburg worden de netwerken rond de callcenters **georganiseerd vanuit Nederland**<sup>1262</sup>. Deze organisatoren hebben in hoofdzaak de Nederlandse nationaliteit<sup>1263</sup>, al was in één dossier in het gerechtelijk arrondissement Limburg sprake van een organisator met de Italiaanse nationaliteit en origine.<sup>1264</sup> Verder kwamen in de dossierstudie niet alleen organisatoren van Marokkaanse origine aan de oppervlakte, maar ook personen van Congolese<sup>1265</sup>, Turkse<sup>1266</sup> en Iraanse origine<sup>1267</sup>.

De organisatoren die het netwerk vanuit Nederland sturen, en dus het callcenter bemannen, wonen meestal in **Rotterdam**<sup>1268</sup>.

*“Volgens mij hebben die Rotterdammers de volledige markt hier [in handen] en komt daar niemand anders meer tussen.”<sup>1269</sup>*

Naast Rotterdam komen ook Maastricht<sup>1270</sup>, Geleen<sup>1271</sup> en Eindhoven<sup>1272</sup> ter sprake als uitvalsbasis van de netwerken. Niettemin blijken de betrokken actoren in Maastricht eveneens aangestuurd te worden door personen uit Rotterdam. Dergelijke netwerken bevinden zich niet meer noordelijker in Nederland omwille van de af te leggen afstand. Indien een netwerk vanuit Amsterdam actief zou zijn, is het risico

---

<sup>1256</sup> Int-FP-11.

<sup>1257</sup> Int-FP-17.

<sup>1258</sup> Int-LP-27.

<sup>1259</sup> Int-LP-1.

<sup>1260</sup> De Ruyver et al., 2007.

<sup>1261</sup> Int-LP-16; Int-J-23; dossier LI-13-01. Zie ook De Ruyver et al., 2007; Eenheid Rotterdam Analyse & Onderzoek, 2017, p.8.

<sup>1262</sup> Int-FP-11; -15; Int-LP-12; Int-J-23.

<sup>1263</sup> Dossiers HA-14-01; -14-03; LI-13-01; -15-02; TG-15-03.

<sup>1264</sup> Dossier LI-14-03.

<sup>1265</sup> Dossier LI-15-02.

<sup>1266</sup> Dossier TG-15-03.

<sup>1267</sup> Dossier HA-15-06.

<sup>1268</sup> Int-FP-6; -11; Int-LP-10; -12; -16; Int-J-23; dossier LI-13-01. Zie ook Van Wijk & Bremmers, 2011, p.40, 46.

<sup>1269</sup> Int-LP-12.

<sup>1270</sup> Int-LP-12; dossiers HA-15-05; LI-15-02; TG-15-03. Zie ook Van Wijk & Bremmers, 2011, p.40, 46.

<sup>1271</sup> Dossier NL-LI-15-12.

<sup>1272</sup> Int-FP-11; Int-J-23.

om onderschept te worden veel groter dan vanuit Rotterdam.<sup>1273</sup> Toch bevond de organisator in één specifiek dossier in het gerechtelijk arrondissement Limburg zich in het noorden van Nederland, meer bepaald in een gemeente nabij Groningen.<sup>1274</sup>

Nederlands-Marokkaanse families uit de Randstad zouden ook instaan voor het hele proces dat aan de eigenlijke distributie van cocaïne voorafgaat (verwerking, versnijding, weging en verdeling in kleinere partijen) en dat eveneens in de Randstad plaatsvindt.<sup>1275</sup> Aan het hoofd van deze organisaties staan personen die omschreven kunnen worden als ‘onopvallende zakenlui’. Zij voorzien het startkapitaal voor de opstart van het netwerk en zijn verantwoordelijk voor de levering van het personeel en de werkverdeling binnen het netwerk.<sup>1276</sup> Dergelijk ondernemerschap, waarbij men vooral uit is op maximalisatie van de winsten en men op voorhand weet waar men naartoe wil, werd al uitvoerig beschreven in de wetenschappelijke literatuur.<sup>1277</sup>

Ondanks de overtuiging dat het merendeel van de callcenters vanuit Nederland aangestuurd wordt, wees de dossierstudie uit dat **ook callcenters vanuit België georganiseerd worden**. Dit neemt echter niet weg dat er via bepaalde aspecten van de handel, zoals de bevoorrading, toch steeds een link is met Nederland.<sup>1278</sup> Hoewel politiediensten op de hoogte zijn van de werking van de netwerken vanuit Rotterdam, lijkt het evenwel moeilijk om een volledig zicht te krijgen op de criminele organisatie die achter het callcenter schuilt. Meestal lukt het enkel om door te dringen tot de **personen die het callcenter bemannen**, zonder daarbij de achterliggende (organisatorische) structuur bloot te leggen.<sup>1279</sup>

Criminele netwerken die zich inlaten met een callcenter lijken bij voorkeur **in familieverband** opgezet te worden, omdat men op die manier in een vertrouwelijk klimaat kan werken.<sup>1280</sup> Deze vaststelling is in lijn met wetenschappelijk onderzoek naar georganiseerde criminaliteit, waarbij een groot aantal bronnen verwijst naar het belang van etniciteit.<sup>1281</sup> Etniciteit garandeert netwerken immers een bepaalde mate van vertrouwelijkheid en duurzaamheid.<sup>1282</sup> Dit is eveneens het geval voor de koeriers waar het netwerk een beroep op doet. Hoewel het in dit geval niet om familieleden gaat, zijn koeriers vaak afkomstig uit dezelfde regio. Hier kan onder andere gedacht worden aan koeriers uit het Marokkaanse Rifgebergte<sup>1283</sup>, die door criminele netwerken gerekruteerd worden voor uitbuiting in Belgische dealpanden onder Nederlands bewind.<sup>1284</sup>

Tot slot dient een **specifiek fenomeen** uit de gerechtelijke arrondissementen West-Vlaanderen en Luik vermeld te worden. Daar merkte men callcenters op, georganiseerd door **Albanese criminele samenwerkingsverbanden**.<sup>1285</sup> Het verschil met de Nederlandse netwerken is dat de Albanese organisaties zich enkel inlaten met de verkoop van cocaïne, zonder enige Nederlandse inmenging, terwijl de Nederlandse organisaties zich vooral toeleggen op de heroïnehandel.<sup>1286</sup> De uitvalsbasis van deze callcenters bevindt zich in Albanië of Spanje. Nadat afnemers een bestelling plaatsten via het centrale nummer, komen Albanese koeriers deze *on time* leveren. Deze Albanese koeriers wisselen elkaar om de haverklap af en zijn dus zo goed als onmogelijk in kaart te brengen.<sup>1287</sup> Ze zijn meestal

---

<sup>1273</sup> Int-J-23.

<sup>1274</sup> Dossier HA-15-06.

<sup>1275</sup> Van der Torre & Gerz, 1996, p.100-101, 111; De Ruyver & Surmont, 2007, p.25; Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.147.

<sup>1276</sup> De Ruyver & Surmont, 2007, p.26.

<sup>1277</sup> Reuter & Haaga, 1989, p.36; Dorn, Levi & King, 2005, p.9-11; Klerks, 2000; Kleemans et al., 2002, p.50-51; Van der Torre, 1996, p.100; Dorn & South, 1990; p.172.

<sup>1278</sup> Dossier LI-14-03.

<sup>1279</sup> Int-FP-11.

<sup>1280</sup> Int-LP-16; Int-J-23; dossier LI-14-03.

<sup>1281</sup> De Vries, 2006, p.172-173; Europol, 2003, p.8-10. Zie ook De Ruyver et al., 2007.

<sup>1282</sup> Europol, 2006, p.5.

<sup>1283</sup> Dossier LI-14-03.

<sup>1284</sup> De Ruyver et al., 2007.

<sup>1285</sup> Int-FP-17.

<sup>1286</sup> Int-FP-17; Int-J-23.

<sup>1287</sup> Int-FP-17.

illegaal in België, wisselen onderling voortdurend van identiteit en komen voor een bepaalde periode naar België om illegale drugs te verkopen, waarna men terugkeert naar Albanië.<sup>1288</sup> Ze verkopen niettemin ieder afzonderlijk zonder veel moeite een kilo cocaïne per week, wat in totaal tot gigantische aantallen leidt.<sup>1289</sup>

De bevindingen over de nationaliteit en origine van de (Nederlandse) organisatoren van callcenters kan tot op zekere hoogte doorgetrokken worden naar de kenmerken van de **koeriers** die voor deze organisatoren op het Belgisch grondgebied actief zijn. Naar analogie met de runners die in het verleden actief waren binnen het fenomeen van de dealpanden<sup>1290</sup>, maakt men vaak gebruik van jonge, kwetsbare personen.<sup>1291</sup> Respondenten in het gerechtelijk arrondissement Limburg halen (in navolging van literatuur<sup>1292</sup>) aan dat de huidige Nederlandse organisaties in hoofdzaak gebruikmaken van zeer jonge, vaak minderjarige, personen van Marokkaanse of Molukse origine, afkomstig uit Rotterdam.<sup>1293</sup> Eerder onderzoek in Nederland, en meer bepaald Rotterdam, schetste dat in 2000 drie vierde van alle *mobile dealers* in Rotterdam van Marokkaanse origine was.<sup>1294</sup>

#### Dossiers HA-16-04 en HA-15-04

Marokkaanse organisatoren van een callcenter vroegen jongeren in Rotterdam of zij een job als koerier wensten. De koeriers konden daarbij kiezen tussen twee werkingsgebieden: Hasselt of Sint-Truiden. Deze Nederlandse jongens, vaak van allochtone origine, werden vervolgens door de organisatie naar België gestuurd om drugs te verkopen. De koeriers kregen dagelijks de nodige hoeveelheid illegale drugs, samen met een gsm waarmee de organisatoren de locatie van de bestellingen doorgaven.

Het merendeel van de geïdentificeerde koeriers in de dossieranalyse bestond uit personen met de Nederlandse nationaliteit<sup>1295</sup>, gevolgd door personen met de Belgische<sup>1296</sup> of Marokkaanse nationaliteit<sup>1297</sup>. Verder werden ook personen met de Tunesische<sup>1298</sup>, Congolese<sup>1299</sup>, Macedonische<sup>1300</sup> of Indiase nationaliteit<sup>1301</sup> ingeschakeld. De koeriers die het voorwerp uitmaakten van de dossieranalyse waren van allerhande origine<sup>1302</sup>. In het merendeel ging het echter om koeriers van Nederlandse<sup>1303</sup>, Marokkaanse<sup>1304</sup> of Belgische<sup>1305</sup> origine. Zij woonden meestal in Rotterdam<sup>1306</sup>, naast andere

<sup>1288</sup> Int-J-23.

<sup>1289</sup> Int-FP-17. Deze verklaringen konden echter niet nagetrokken worden aan de hand van de dossieranalyse, gezien het gerechtelijk arrondissement West-Vlaanderen niet tot de scope van de dossierstudie behoort.

<sup>1290</sup> De Ruyver et al., 2007.

<sup>1291</sup> National Crime Agency, 2017, p.33.

<sup>1292</sup> Barendregt, van der Poel & van de Mheen, 2006, p.81.

<sup>1293</sup> Int-LP-10; -12; -29.

<sup>1294</sup> Barendregt et al., 2006, p.81, 84.

<sup>1295</sup> Int-FP-11; dossiers GE-16-02; HA-14-01; -14-03; -15-01; -15-04; -15-05; -15-07; -16-01; -16-03; -16-04; TG-14-01; -15-03.

<sup>1296</sup> Dossiers HA-14-03; -16-02; LI-13-01; -14-03; TG-15-03.

<sup>1297</sup> Dossiers HA-16-02; LI-13-01; -14-03.

<sup>1298</sup> Dossier LI-14-03.

<sup>1299</sup> Dossier LI-15-02.

<sup>1300</sup> Dossier HA-15-02.

<sup>1301</sup> Dossier HA-15-06.

<sup>1302</sup> Andere origine die uit de dossierstudie gegeneerd werden: Curaçao (dossiers HA-14-01; -16-04), Verenigde Staten (dossier HA-15-01), India (dossier HA-15-06), Kaapverdië (dossier HA-16-05) en Congo (dossier LI-15-02).

<sup>1303</sup> Dossiers HA-15-05; -16-05; TG-14-014.

<sup>1304</sup> Int-LP-1; -29; dossiers HA-16-02; -16-03; -16-04; LI-13-01.

<sup>1305</sup> Dossiers HA-16-02; LI-13-03.

<sup>1306</sup> Int-LP-29; dossiers HA-14-01; -15-01; -15-04; -15-07; -16-03; -16-04; -16-05.

Nederlandse steden zoals Maastricht<sup>1307</sup>, Amsterdam<sup>1308</sup>, Roermond<sup>1309</sup> en Veendam<sup>1310</sup>. Toch was een zeker aantal koeriers ook afkomstig uit Belgische steden zoals Luik<sup>1311</sup> en Charleroi<sup>1312</sup>.

De **koeriers** die door de organisaties ingeschakeld worden, zijn zeer eenvoudig inwisselbaar. Uit verschillende interviews<sup>1313</sup> blijkt dan ook dat men zeer professioneel tewerk gaat. Veel professioneler in tegenstelling tot het verleden. Personen (of zelfs netwerken) die tegen de lamp lopen, worden onmiddellijk vervangen. Hierdoor is er dus een zeer groot verloop onder de betrokken koeriers. Hun plaats wordt ingenomen door een andere persoon of een ander netwerk, waarbij men direct een nieuw telefoonnummer aanbiedt aan het cliënteel.<sup>1314</sup> Dit bleek eveneens uit de dossieranalyse.<sup>1315</sup>

*“Als er iemand opgepakt wordt, komt er bij wijze van spreken een heel busje vol nieuwe runners [koeriers] in de plaats.”<sup>1316</sup>*

#### Dossier LI-15-01

Dit dossier betreft een Belgische organisatie die instond voor de verkoop van cocaïne en heroïne in Luik. Aan het hoofd stond één persoon die verantwoordelijk was voor de contacten met de leveranciers, de afnemers en de onderdealers. Hij werd bijgestaan door twee luitenanten, beide met de Marokkaanse nationaliteit. De ene luitenant organiseerde de verkoop via de onderdealers en huurde in dit kader verschillende voertuigen. De andere luitenant was verantwoordelijk voor de voorbereiding van de gebruikershoeveelheden, de bevoorrading van de onderdealers en het ophalen van de opbrengsten op het einde van de dag. Daarnaast verkocht deze luitenant ook zelf nog.

De organisatie werd bevoorrad door een Nederlandse leverancier uit Rotterdam. Tussen deze leverancier en de organisatie waren twee personen (waarvan één Nederlander) verantwoordelijk voor het vervoeren van de drugs naar België en het ophalen van de opbrengsten. Soms werd een van deze koeriers in Nederland afgehaald door een van de luitenanten en naar Luik gebracht.

De organisator ontving van zijn leverancier iedere vier dagen 1 kg heroïne, 100 tot 150 gram cocaïne en 2 kg versnijdingsmiddelen in ruil voor € 24.000. Voor het verkopen van de drugs schakelde de organisatie onderdealers in. Dit waren allen zelf gebruikers, die verkochten in ruil voor gebruikershoeveelheden. De onderdealers werkten steeds tussen 10u en 22u, en leverden de drugs op verschillende locaties. De luitenanten beschikten over Nederlandse telefoonnummers waarop alle bestellingen ontvangen werden. Vervolgens stuurden ze de dealers aan om te leveren, afhankelijk van hun domicilie. De onderdealers maakten gebruik van huurvoertuigen van drie verschillende verhuurfirma's. De organisatie verdiende met haar cocaïnehandel gedurende veertien maanden maar liefst € 504.000.

Ondanks het in hoofdzaak Nederlandse verhaal van de drugskoeriers, merkt men in Hasselt en Sint-Truiden dat lokale druggebruikers ondertussen door Nederlandse organisaties ingezet worden als **dealer**. Het aantal Nederlandse koeriers nam in deze gemeenten immers af nadat een groot aantal van hen door de politiediensten onderschept en aangehouden werd. De gebruikers laten zich in met de verkoop om hun eigen gebruik te financieren.<sup>1317</sup> In de tussentijd vertoeven de Nederlandse koeriers

<sup>1307</sup> Dossiers GE-16-02; HA-16-01.

<sup>1308</sup> Int-LP-29.

<sup>1309</sup> Dossier HA-15-02.

<sup>1310</sup> Dossier HA-15-05.

<sup>1311</sup> Dossiers LI-13-01; -15-02.

<sup>1312</sup> Dossier LI-15-02.

<sup>1313</sup> Int-LP-10; -16; Int-FP-11.

<sup>1314</sup> Int-LP-16.

<sup>1315</sup> Dossiers HA-14-03; LI-13-01.

<sup>1316</sup> Int-LP-10.

<sup>1317</sup> Int-LP-10; -12.

een tijdje achter de schermen<sup>1318</sup> en staan zij enkel in voor de bevoorrading van de verkopende gebruikers en het ophalen van de opbrengst.

*“Ze [Nederlandse koeriers] komen nog wel naar Hasselt, maar het is met kleine hoeveelheden, dagelijks. De proporties zijn afgemeten en zijn ze [verkopende gebruikers] uitverkocht, dan moeten ze terugbellen. Dat is vervolgens met een heel systeem.”<sup>1319</sup>*

Toch blijft het aantal lokale gebruikers waarop Nederlandse organisaties in het gerechtelijk arrondissement Limburg een beroep doen als dealer een minderheid. Het merendeel van de dealers bestaat nog steeds uit Nederlandse actoren.<sup>1320</sup> Het gebruik van lokale dealers lijkt dan ook voornamelijk samen te hangen met de arrestatie van Nederlandse koeriers en hangt dus af van de beschikbare opportuniteiten. Er is vooralsnog geen sprake van een ‘wissel van de wacht’.<sup>1321</sup>

Naast het eigenlijke dealen, maken organisaties het vaakst misbruik van lokale (problematische) gebruikers omwille van hun woning en schakelen hen dus in als **tussenpersoon of facilitator**. Hun woning wordt gebruikt als ‘wachtplaats’ voor de koeriers en/of als opslagplaats voor drugs of geld. In ruil worden de (problematische) gebruikers vergoed met drugs om in hun eigen gebruik te voorzien.<sup>1322</sup> Naast lokale gebruikers schakelt men ook nietsvermoedende Nederlandse betrokkenen in om een pand te huren van waaruit de koeriers actief zijn.<sup>1323</sup> Dergelijke tussenpersonen zijn op geen enkele andere manier verbonden aan het netwerk en hebben ook geen enkel zicht op de structuur en de werking van de organisatie.<sup>1324</sup>

#### 4.4.2.2.3 Modus operandi in België

Uit de dossierstudie bleek dat het fenomeen van de callcenters zich vooral in de gerechtelijke arrondissementen Limburg en Luik voordoet. Om die reden zullen in de beschrijving van de gehanteerde modus operandi enkel parketdossiers uit deze regio’s<sup>1325</sup> aan bod komen.

Het historisch overzicht toonde eerder al aan dat potentiële afnemers vroeger afhankelijk waren van drugskoeriers om hen naar een (Belgisch dan niet Nederlands) dealpand te brengen, waar de werkelijke transactie zou plaatsvinden, en zo in contact te komen met een dealer.<sup>1326</sup> Daar kwam echter verandering in via de callcenters, die de afnemer in staat stellen om rechtstreeks contact op te nemen met zijn dealer. In grote lijnen komt het erop neer dat criminele netwerken vanuit een (stedelijke) hub via callcenters voor de bevoorrading van illegale drugs zorgen. Afnemers kunnen een **bestelling plaatsen** door contact op te nemen met een centraal Nederland of Belgisch mobiel nummer dat toegewezen is aan een netwerk.<sup>1327</sup> De aanwezigheid van één nummer in een bepaalde regio sluit echter de bestelling via andere nummers niet uit.<sup>1328</sup> Zo is sprake van netwerken met de namen Tony, Pablo, Osman enzoverder. Deze nummers worden ook gebruikt om afnemers op de hoogte te brengen van nieuwtjes over de verkoop, zoals aanbiedingen.<sup>1329</sup> Het contact tussen de afnemer en het callcenter

---

<sup>1318</sup> Int-LP-10.

<sup>1319</sup> Int-LP-12.

<sup>1320</sup> Int-FP-11.

<sup>1321</sup> Int-LP-10.

<sup>1322</sup> Int-FP-11; dossiers HA-15-01; -16-02; -16-03. Zie ook *Het Nieuwsblad*, “Gerecht wil Nederlandse drugsrunners hard aanpakken”, 09/02/2016.

<sup>1323</sup> Int-LP-29.

<sup>1324</sup> De Ruyver et al., 2007.

<sup>1325</sup> In het gerechtelijk arrondissement Limburg (afdelingen Hasselt en Tongeren) werden elf dossiers bestudeerd die betrekking hadden op de werking van een callcenter. In Luik waren dit er drie.

<sup>1326</sup> Van der Torre, 1995, p.95.

<sup>1327</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11; -17; -18; Int-LP-16; Int-J-23; dossiers GE-16-02; HA-14-01; -15-01; -15-04; -15-05; -15-06; -16-03; -16-04; -16-05; LI-15-01; -15-02; TG-15-03. Zie ook Gruter & van de Mheen, 2005, p.83; Decorte & D’Huyvetter, 2013, p.45.

<sup>1328</sup> National Crime Agency, 2017, p.33.

<sup>1329</sup> Dossier GE-16-02.

verloopt zowel via gewone sms-berichten<sup>1330</sup>, als via versleutelde kanalen zoals WhatsApp<sup>1331</sup>. Deze versleutelde kanalen bezorgen de politiediensten de nodige kopzorgen, omdat het gebruik ervan de efficiëntie van onderzoeksdadens zoals de telefoontap enorm vermindert.

*“Op straatniveau wordt er nog gebruikgemaakt van klassieke telefonie, omdat ze natuurlijk niet elke afnemer kunnen verplichten om een smartphone te kopen en te bellen via WhatsApp. Dikwijls hebben die ook het geld niet voor abonnementen of voor internetgebruik. (...) Maar zodra we een stap verder naar boven gaan [in de organisatie], dan is het internet en zitten we als politie wel met problemen natuurlijk. (...) Je hoort ze [dealers] letterlijk zeggen: ‘De rest bespreken we via WhatsApp’. Dan is het voor ons gedaan.”<sup>1332</sup>*

Vervolgens wordt door het callcenter de plaats en het tijdstip van de transactie meegedeeld aan de afnemer, waarop deze info eveneens aan de betrokken koerier wordt bezorgd.<sup>1333</sup> De mogelijkheid bestaat ook dat het callcenter de afnemer in contact brengt met de koerier, waarna ze onderling een tijdstip en locatie afspreken.<sup>1334</sup> Dergelijke werkwijze biedt de betrokken netwerken een grote flexibiliteit en verlaagt bovendien de pakkans op het moment van de transactie. Het gaat immers om een meer gesloten vorm van handel die zelfs min of meer onzichtbaar geworden is, in tegenstelling tot de handel vanuit dealpanden.<sup>1335</sup> Na de bestelling worden de drugs op het afgesproken tijdstip en de afgesproken locatie **afgeleverd** door de koerier.<sup>1336</sup> Deze maakt hiervoor gebruik van, al dan niet gehuurde<sup>1337</sup>, (Nederlandse) voertuigen<sup>1338</sup>. De levering van de drugs vindt plaats op allerhande locaties, van parkings van warenhuizen tot levering aan huis.<sup>1339</sup>

De dossierstudie toonde aan dat koeriers **verschillende uitvalsbases en bijhorende modus operandi** gebruiken. Ten eerste kunnen Nederlandse koeriers dagelijks naar België komen met een beperkte hoeveelheid cocaïne, namelijk een hoeveelheid om afnemers gedurende een dag te bevoorraden.<sup>1340</sup> Zo bleek uit dossiers in het gerechtelijk arrondissement Limburg dat een aantal criminele netwerken dagelijks drugskoeriers van Nederland naar België stuurt om cocaïne aan de man te brengen.<sup>1341</sup> De koeriers in kwestie worden in Nederland opgepikt en door een chauffeur van de organisatie naar hun Belgische locatie gebracht<sup>1342</sup> of ze begeven zich zelf met een voertuig (of een ander transportmiddel) naar België<sup>1343</sup>. Na aankomst in België gebruiken de koeriers dan specifieke (opslag)locaties, zoals de woning van lokale (problematische) gebruikers<sup>1344</sup>, om hun cocaïne te bewaren<sup>1345</sup> en te wachten op instructies om de bestellingen te leveren.<sup>1346</sup> De koeriers verdelen de drugs vanuit dergelijke woningen, zodat de organisatie geen specifieke panden moet huren.<sup>1347</sup> Intimidatie van de katvanger is daarbij vaak een standaard gegeven.<sup>1348</sup>

---

<sup>1330</sup> Int-LP-12; -27.

<sup>1331</sup> Int-FPLP-3; Int-LP-12; -19; -21; -27; Int-FP-4; -18.

<sup>1332</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1333</sup> Int-FPLP-3; Int-LP-10; -16; Int-FP-11; Int-J-23; dossiers GE-16-02; LI-15-01; -15-02; TG-14-01; -15-03. Zie ook Van Wijk & Bremmers, 2011, p.40, 46.

<sup>1334</sup> Dossiers HA-16-01; LI-13-01.

<sup>1335</sup> Smet et al., 2013, p.196; Barendregt et al., 2006, p.80, 84.

<sup>1336</sup> Int-FP-17.

<sup>1337</sup> Int-LP-16; dossiers HA-14-03; -16-04; LI-15-01; TG-15-03. Zie ook Van Wijk & Bremmers, 2011, p.40-41; Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.149.

<sup>1338</sup> Int-LP-10; dossier HA-16-03.

<sup>1339</sup> Dossier LI-15-01.

<sup>1340</sup> Int-FP-17 ; dossier HA-16-01.

<sup>1341</sup> Int-FP-11.

<sup>1342</sup> Dossiers HA-15-01; -15-04; -15-06; -15-07; -16-01; -16-04.

<sup>1343</sup> Dossiers HA-15-02; TG-14-01.

<sup>1344</sup> National Crime Agency, 2017, p.33.

<sup>1345</sup> Dossier HA-15-01; -15-06; H-16-04.

<sup>1346</sup> Dossiers HA-15-01; -16-04.

<sup>1347</sup> Int-LP-12; -29; dossiers GE-16-02; HA-15-01; -16-01; -16-02.

<sup>1348</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008, p.105.



Ten tweede is het mogelijk dat Nederlandse koeriers hun intrek nemen in een pand (hotelkamer<sup>1349</sup>, appartement<sup>1350</sup> of gehuurde woning van familie/kennissen<sup>1351</sup>) om van daaruit de cocaïne te verdelen.<sup>1352</sup> In dit geval worden zij op geregelde tijdstippen bevoorraad door een andere (Nederlandse) koerier.<sup>1353</sup> Deze Nederlandse koerier brengt de drugs mee vanuit Nederland of haalt deze onderweg op in een opslagplaats van de organisatie.<sup>1354</sup> Ofwel brengt de Nederlandse koerier zelf de drugs naar de koeriers in België, ofwel spreken beide af op een locatie (bijvoorbeeld de Belgisch-Nederlandse grens) om de drugs te overhandigen.<sup>1355</sup> Politiediensten zien daarbij vaker dat, waar de bevoorrading van de koeriers in België vroeger wekelijks plaatsvond, Nederlandse koeriers de koeriers in België tegenwoordig dagelijks voorzien van nieuwe drugs.<sup>1356</sup> Op die manier heeft men geen opslagplaatsen meer nodig en wordt het risico verkleind dat een grote hoeveelheid drugs in beslag genomen wordt bij een inval door de politiediensten.

Ten derde kan de verkoop van cocaïne ook via lokale gebruikers verlopen. In dat geval staan de koeriers enkel in voor de bevoorrading van de lokale gebruikers, die dan dealer geworden zijn, en voor het afhalen van de opbrengst aan het einde van de dag. Zo bleek uit een dossier van de afdeling Tongeren<sup>1357</sup> dat een criminele organisatie de drugs eerst versneed bij de organisator in Nederland (Maastricht), waarop de drugs werden gestockeerd in een appartement in Hasselt. Daarna verdeelden koeriers de drugs via kleinere transporten onder dealers in Sint-Truiden. De drugs werden in Hasselt opgeslagen om de link met de handel in Sint-Truiden te verbergen. Als de voorraad van de koeriers op was, diende deze contact op te nemen met zijn opdrachtgever voor een nieuwe bevoorrading.

Onderzoek stelde in 2007 vast dat het **klantenbestand** van Belgische dealpanden en drugsrunners vooral uit Noord-Franse drugstoeristen bestond. Deze kochten ofwel voor eigen gebruik, ofwel om door te verkopen in Frankrijk.<sup>1358</sup> Dit werd in 2011, wat betreft de Nederlandse zijde, bevestigd door het eerder geciteerde onderzoek in de toenmalige politieregio Limburg-Zuid.<sup>1359</sup> Belgisch onderzoek uit 2013 bevestigde dit eveneens. Het voegde er bovendien aan toe dat buitenlandse detailhandelaren hun drugs in België komen kopen omwille van het betere aanbod, de prijs en/of de kwaliteit.<sup>1360</sup> Uit de geanalyseerde dossiers in voorliggend onderzoek kon echter afgeleid worden dat vooral Belgische afnemers bestellingen plaatsen bij de callcenters die geleid worden door Nederlandse netwerken. Zo bevoorraadt men in de gerechtelijke arrondissementen Limburg<sup>1361</sup> en Luik afnemers uit heel België. Er was sprake van afnemers uit de provincies Antwerpen<sup>1362</sup>, Vlaams-Brabant<sup>1363</sup> en West-Vlaanderen<sup>1364</sup>. Dit neemt niet weg dat sommige callcenters ook buitenlandse afnemers, bijvoorbeeld uit Duitsland, bedienen.<sup>1365</sup>

Een dossier uit het gerechtelijk arrondissement Luik beschrijft de werkwijze van een criminele organisatie die werkt volgens het callcentermodel, zij het niet vanuit Nederland maar vanuit België.

---

<sup>1349</sup> Int-LP-12; dossiers HA-14-01; -14-03; -16-02; -16-03.

<sup>1350</sup> Int-FP-11; Int-LP-12; dossier HA-15-07.

<sup>1351</sup> Dossiers HA-16-05; LI-15-02.

<sup>1352</sup> Dossiers HA-16-02; TG-15-03.

<sup>1353</sup> Int-FP-11; Int-LP-16; Int-J-23; dossiers HA-14-01; -14-03; -16-02; LI-15-01.

<sup>1354</sup> Int-LP-12; dossier HA-16-02.

<sup>1355</sup> Dossier HA-14-03.

<sup>1356</sup> Int-LP-12.

<sup>1357</sup> Dossier TG-15-03.

<sup>1358</sup> De Ruyver & Surmont, 2007, p.32.

<sup>1359</sup> Van Wijk & Bremmers, 2011, p.42.

<sup>1360</sup> Smet et al., 2013, p.195; Van Wijk & Bremmers, 2011.

<sup>1361</sup> Dossier HA-15-01.

<sup>1362</sup> Dossier TG-15-03.

<sup>1363</sup> Int-FP-11; dossier TG-15-03.

<sup>1364</sup> Dossier HA-14-03.

<sup>1365</sup> Dossier TG-15-03.

De criminele organisatie liet zich in met de verkoop van grote en kleine hoeveelheden drugs in Seraing en omgeving. De verkoop werd geregeld vanuit publieke panden (cafés, restaurants of shishabars). Eerst werkte men vanuit een shishabar, opgericht door een van de leidinggevendenden van de organisatie. Na de sluiting van dit etablissement door een maatregel van de gemeente, verplaatste de organisatie zich naar een restaurant/snackbar.

De organisatie werkte met een dertiental koeriers, die ondergebracht werden in een appartement in Luik. Dit waren kennissen, vrienden of familieleden, allen afkomstig uit dezelfde Marokkaanse regio (Fez) als de leidinggevende broers en allen illegaal in België. Deze koeriers verplaatsten zich met verschillende voertuigen, waaronder scooters. Ze kregen een gsm ter beschikking waarop zowel de organisatoren als de klanten hen konden bereiken. Via deze gsm kregen ze hun instructies van de organisatoren, die slechts gebruik maakten van één gsm-nummer. Verder maakte de organisatie nog gebruik van twee panden in Seraing, waar de drugs klaargemaakt werden voor verkoop.

Het werk van drugskoeriers doet sterk aan deze van een **job in de reguliere economie** denken. koeriers kunnen namelijk toegewezen worden aan bepaalde regio's en hebben 'normale' werkdagen.<sup>1366</sup> **Koeriers** worden ook op verschillende manieren **vergoed** door de organisatie waarvoor men actief is. Naast de vergoeding van 'normale' uitgaven, zoals brandstof- en telefoniekosten<sup>1367</sup>, is er in de dossieranalyse<sup>1368</sup> sprake van personen die standaard tussen de € 150<sup>1369</sup> en € 500 ontvangen<sup>1370</sup>. Andere koeriers ontvingen € 1800 per maand, kost en inwonen inbegrepen.<sup>1371</sup> Lokale koeriers zouden voornamelijk vergoed worden met een dagelijkse hoeveelheid drugs voor eigen gebruik of krijgen zo'n € 300 per dag.<sup>1372</sup> Koeriers verkopen bovendien om allerlei redenen: om in hun eigen gebruik te voorzien<sup>1373</sup>, om schulden af te lossen<sup>1374</sup> of puur uit geldgevoel.<sup>1375</sup>

**De opbrengst van de koeriers die in opdracht van het callcenter werken, vloeit steeds terug naar de Nederlandse opdrachtgevers.**<sup>1376</sup> Afhankelijk van de werkwijze van de koeriers, wordt de opbrengst dagelijks<sup>1377</sup> of op meer gespreide momenten aan de opdrachtgevers bezorgd of door de opdrachtgever opgehaald. Indien de koeriers dagelijks uit Nederland vertrekken, maken zij hun opbrengst logischerwijze aan het einde van de dag over aan de organisatie.<sup>1378</sup> Uit de dossieranalyse bleek dat drugskoeriers dagelijks een enorme opbrengst genereren. Afhankelijk van de grootte van het klantenbestand was in sommige organisaties sprake van € 2000 tot € 7000<sup>1379</sup> per dag, wat weliswaar de opbrengst was van alle koeriers samen. Andere dossiers spreken van een wekelijkse opbrengst van € 4000 tot € 6000 per koerier.<sup>1380</sup> Marokko wordt door verschillende respondenten aangehaald als bestemmingsland voor de opbrengsten uit de illegale cocaïnehandel.<sup>1381</sup> Dit bleek onder andere uit een

<sup>1366</sup> Dossiers HA-15-04; LI-15-01; -02.

<sup>1367</sup> Int-LP-16.

<sup>1368</sup> Hierbij dient opgemerkt te worden dat de callcenters die beschrijven worden in de dossieranalyse zowel heroïne- als cocaïnehandel verzorgen. De aparte opbrengsten konden niet steeds onderscheiden worden.

<sup>1369</sup> Dossier TG-15-03.

<sup>1370</sup> Dossier TG-14-01.

<sup>1371</sup> Dossier HA-15-06.

<sup>1372</sup> Int-LP-10.

<sup>1373</sup> Dossiers HA-14-01; -15-02; LI-15-01.

<sup>1374</sup> Dossiers HA-15-05; -15-07. Zie ook *Het Nieuwsblad*, "Gerecht wil Nederlandse drugsrunners hard aanpakken", 09/02/2016.

<sup>1375</sup> Van Wijk & Bremmers, 2011, p.38-39, 62, 76.

<sup>1376</sup> Int-LP-10; -16; dossier HA-15-05.

<sup>1377</sup> Int-FP-11; dossiers HA-14-03; -15-06; -16-02; LI-15-01; -15-02.

<sup>1378</sup> Int-FP-11.

<sup>1379</sup> Dossiers HA-16-02; -16-04; TG-14-01.

<sup>1380</sup> Dossier HA-15-05.

<sup>1381</sup> Int-LP-16; -19; -27.

dossier in het gerechtelijk arrondissement Luik, waar de opbrengsten van deze criminele organisatie werden witgewassen in Frankrijk en vervolgens in Marokko geïnvesteerd werden in vastgoed.<sup>1382</sup>

### 4.4.3 Besluit

Vergeleken met de professionele cannabisteelt en de synthetische drugsproductiemarkt, is de tussenhandel van cocaïne een fenomeen waar momenteel veel minder duidelijkheid over bestaat. De tussenhandel is een open, competitieve markt, waar verschillende criminele organisaties van verschillende etniciteit de touwtjes in handen hebben. Niettemin is algemeen bekend dat de tussenhandel vooral vanuit Nederland geregeld wordt. Het merendeel van de in België ingevoerde cocaïne wordt namelijk eerst naar Nederland gebracht, vooraleer de distributie naar de lokale detailhandel of de doorvoer naar andere (al dan niet Europese) landen plaatsvindt.

Hoewel Belgische dealers of criminele organisaties zich vooral bij Nederlandse tussenhandelaars bevoorraden, lijken Belgische actoren hierin een alsmaar belangrijker rol te spelen. Zo komen buitenlandse afnemers ook naar België om zich op het niveau van de tussenhandel te bevoorraden. Dit heeft te maken met de positie van België als invoerland van cocaïne. De enorme invoer van cocaïne via de haven van Antwerpen zorgt ervoor dat Belgische criminele organisaties hun positie op de markt kunnen versterken, wat op zijn beurt leidt tot een steeds toenemende concurrentiestrijd met Nederlandse criminele organisaties.

Op de scheidingslijn tussen de tussenhandel en de detailhandel bevinden zich de fenomenen van de dealpanden en de drugsrunners, wiens aanwezigheid en inhoudelijke rol doorheen de jaren een evolutie meemaakte. Zo nam het fenomeen van de dealpanden doorheen de jaren af en werd min of meer vervangen door het fenomeen van de *callcenters*, een van de belangrijkste evoluties die zich de laatste jaren in de detailhandel van cocaïne heeft voorgedaan. Deze *callcenters* worden meestal georganiseerd vanuit Rotterdam en brengen, net zoals de wietkoeriers, het aanbod dicht bij de vraag. Belgische gebruikers plaatsen namelijk hun bestelling via een centraal nummer en worden vervolgens op hun wenken bediend door een drugskoerier. Waar de voormalige runners vroeger enkel klanten wierven, zijn zij dus momenteel verantwoordelijk voor het afleveren van bestellingen en vormen zij op die manier nog steeds de link tussen de (Nederlandse) dealer en de (Belgische) afnemer. De opbrengst van deze vorm van detailhandel vloeit daarbij steeds terug naar de Nederlandse opdrachtgevers.

De betrokkenheid van Nederland in de Belgische cocaïnemarkt is nog steeds in grote mate aanwezig.

1. Nederland blijft de belangrijkste distributiehubs voor cocaïne en andere illegale drugs, ondanks de stijgende rol van België. Het overgrote deel van de cocaïne die ingevoerd wordt via België (onder andere via de haven van Antwerpen) wordt naar Nederland geëxporteerd, om van daaruit verder (lokaal en internationaal) gedistribueerd te worden.
2. Nederlandse criminele organisaties gebruiken België om ladingen cocaïne in te voeren.
3. Callcenters, die de Belgische afzetmarkt bevoorraden via drugskoeriers, worden georganiseerd vanuit Nederland.

---

<sup>1382</sup> Dossier LI-14-03.

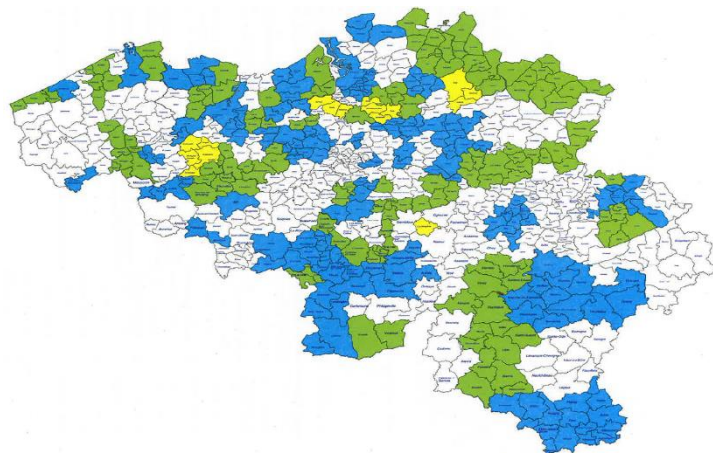
## 4.5 Aanpak van illegale drugsmarkten door de Belgische autoriteiten

Na voorgaande beschrijving van de cannabis-, synthetische drugs- en cocaïnamarkt in België kan men zich de vraag stellen in hoeverre de Belgische autoriteiten, onder andere via het beleid en de strafrechtshandhaving, hierop reageren. De volgende paragrafen trachten een (niet exhaustief) beeld te schetsen van de maatregelen die Belgische autoriteiten vandaag al dan niet nemen, en welke problemen hier mogelijk mee gepaard gaan.

### 4.5.1 Aanpak van de professionele cannabisteelt

**In België bleef de aanpak van de professionele cannabisteelt door de autoriteiten lange tijd dode letter**, ondanks het advies van de Parlementaire Werkgroep Drugs (1996-1997) om de nationale en internationale strijd tegen de georganiseerde criminaliteit in de cannabisteelt te versterken.<sup>1383</sup> Gezien de evolutie van de problematiek na de eeuwwisseling, zag de Belgische strafrechtshandhaving zich echter genoodzaakt om het fenomeen van de cannabisproductie in het Nationaal Veiligheidsplan van 2008-2012 toch als een prioriteit te behandelen. Justitie daarentegen leek geen specifieke belangstelling te hebben voor het fenomeen. In tegenstelling tot in Nederland, was er in België evenmin een basis voor de bestuurlijke aanpak. Er bestond dan ook geen of weinig steun voor politiediensten die zich focusten op het monitoren, ondersteunen en stimuleren van de strijd tegen productie.<sup>1384</sup> Deze bevindingen worden ondersteund door een analyse van de beleidsnota's van de opeenvolgende ministers van Justitie in de periode 2008-2019. De analyse toont aan dat het drugsbeleid in haar geheel geen topprioriteit was voor justitie, laat staan dat men een specifiek cannabisbeleid aan bod liet komen.<sup>1385</sup>

**Actueel beschouwt de Kadernota Integrale Veiligheid 2016-2019 de professionele en commerciële cannabisproductie nog steeds als een prioriteit.**<sup>1386</sup> De lokale politie dient rekening te houden met de hieraan gelinkte aandachtspunten die in het Nationaal Veiligheidsplan (NVP) behandeld worden, door deze (al dan niet) verder uit te werken in het zonaal veiligheidsbeleid via het Zonaal Veiligheidsplan (ZVP).



**Figuur 26:** Politiezones met een druggerelateerde prioriteit in het ZVP 2014-2017<sup>1387</sup>

<sup>1383</sup> De Ruyver et al., 2012, p. 37; Sleiman, 2004, p. 98.

<sup>1384</sup> De Ruyver, 2011.

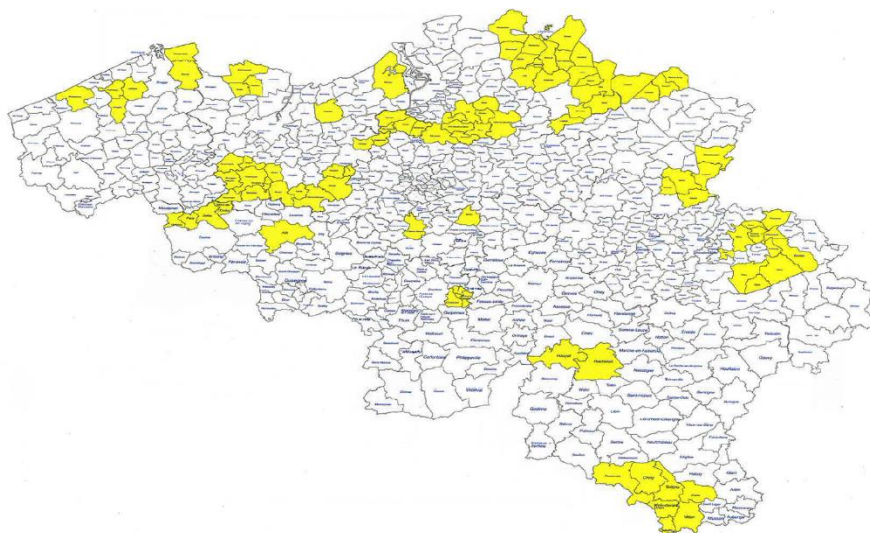
<sup>1385</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.76-77.

<sup>1386</sup> Kadernota Integrale Veiligheid, 2016, p.65.

<sup>1387</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.94.

De Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid (DSB) van de FOD Justitie ontleedde in 2016 de ZVP's voor de periode 2014-2017. Daaruit bleek in de eerste plaats dat veertig procent van de Belgische lokale politiezones<sup>1388</sup> geen prioriteit inzake drugs, en dus ook niet inzake cannabisteelt, vooropstelde (figuur 26). Zestig procent vermeldde drugsbestrijding dus wel als een prioritair fenomeen.<sup>1389</sup>

Meer dan een derde van de zones die drugsbestrijding voorop stellen<sup>1390</sup>, maakte een specifieke prioriteit van de productie en handel van cannabis (figuur 27).<sup>1391</sup> Het gaat om lokale politiezones die verspreid zijn over het volledige land, zowel in de grensregio's als meer landinwaarts, en over zo goed als alle (voormalige) gerechtelijke arrondissementen, hoewel toch kleine verschillen kunnen opgemerkt worden. Zo hebben vooral zones langs de Nederlandse grens de link met cannabis opgenomen in de beschrijving van hun prioriteit, net als zones in het zuiden van de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen. In Wallonië liggen deze zones minder gegroepeerd en doet zich dus een eerder gefragmenteerd beeld voor.<sup>1392</sup>



**Figuur 27:** Politiezones met het woord 'cannabis' expliciet omvat in de definitie van de drugsprioriteit in het ZVP 2014-2017<sup>1393</sup>

Er blijken echter **nog steeds veel moeilijkheden gepaard te gaan met de aanpak** van de professionele cannabisteelt. Hierna worden een aantal van deze hindernissen toegelicht aan de hand van de ervaringen van professionele sleutelfiguren bij politie en justitie.

#### 4.5.1.1 Problemen omtrent taakverdeling tussen lokale en federale politie

In de eerste plaats zijn er soms moeilijkheden met betrekking tot de taakverdeling tussen de lokale en federale politie. In theorie zijn beide instanties bevoegd voor de aanpak van de cannabisteelt, hoewel de federale politie meestal enkel betrokken is bij dossiers over het bovenlokale niveau waarin sprake is van een criminele organisatie en/of plantages van een bepaalde grootte.<sup>1394</sup> Als er slechts één plantage

<sup>1388</sup> Op dat moment beschikte men over 193 zonale veiligheidsplannen.

<sup>1389</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.53, 77-78.

<sup>1390</sup> Namelijk 33% in totaal, waarvan 36% in Vlaanderen en 30% in Wallonië.

<sup>1391</sup> Daarnaast richt meer dan tachtig procent van de gerechtelijke arrondissementen zich op de productie van cannabis als een fenomeen waaraan men bijzondere aandacht dient te besteden.

<sup>1392</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.77-78.

<sup>1393</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2015, p.92.

<sup>1394</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.81.

ontdekt wordt, ook al telt deze meer dan vijfhonderd planten, wordt het dossier normaal gezien beheerd door de lokale politie.<sup>1395</sup>

Sleutelfiguren van de federale politie stellen dat **de aanpak van cannabisplantages nationaal alsmaar minder een prioriteit** wordt. Zo werd in 2016 slechts 2,4% van het totaal aantal gewerkte uren binnen de federale politie gependend aan onderzoek naar de productie van cannabis.<sup>1396</sup> Daardoor komen steeds meer (lokale en bovenlokale) dossiers bij de lokale politie terecht.<sup>1397</sup> Zij voeren evenwel niet altijd een verder onderzoek, omdat de mogelijkheid bestaat dat men het dossier niet als lokale criminaliteit aanziet, maar als een materie voor de federale politie. Respondenten verklaren dat lokale politiezones heel strikt kunnen zijn in hun bevoegdheidsafbakening en dat sommigen zich beperken tot onderzoeken die zich enkel binnen de grenzen van hun zone afspelen. Anderen beweren zelfs dat het onderzoek naar een plantage helemaal niet tot de bevoegdheid van de lokale politie behoort. In theorie moet een dossier overgemaakt worden aan de federale politie om de betrokken criminele organisatie volledig in beeld te krijgen.<sup>1398</sup> In de praktijk blijkt echter dat deze overdracht niet altijd gebeurt, zodat enkel de stromannen en hulpkrachten een prijs betalen en de criminele organisatie vrijuit gaat.<sup>1399</sup>

*“De discussie over ‘wie doet wat’, die blijft bestaan. Dat is eeuwenoud en dat zal waarschijnlijk blijven duren tot de eeuwen der eeuwen.”<sup>1400</sup>*

**De aanpak van de illegale cannabisteelt** wordt daarnaast, naar analogie met het nationaal niveau, **ook op lokaal niveau alsmaar minder een prioriteit**. Dit is onder andere te wijten aan de huidige **prioritaire aanpak van terrorisme**, die gevolgen heeft op het vlak van personeel en logistieke middelen. De lokale politie wordt daardoor steeds vaker ingezet voor andere taken, zoals bewakingsopdrachten. Professionele sleutelfiguren stellen zich dan ook de vraag of deze opslorping van capaciteit nog in verhouding staat tot het aan te pakken fenomeen. Als gevolg van deze prioriteitsverschuiving naar terrorisme geeft men criminelen in de cannabisteelt, en in de illegale handel in verdovende middelen in het algemeen, namelijk een soort van vrijgeleide.<sup>1401</sup> Momenteel bestaat daardoor bij vele politionele (recherche)diensten de bezorgdheid dat, omwille van de prioritaire inzet inzake terrorisme, in bepaalde regio's een ernstige achterstand met betrekking tot de voortdurende aanpak van drugsfenomenen (en in het bijzonder drugsproductie) wordt gecreëerd. De kans bestaat dat op een later moment, bij afname van terrorisme gerelateerde activiteiten, nieuwe problemen zullen blootgelegd worden, die moeilijker en met nog veel meer inspanningen zullen moeten worden aangepakt.

Bovendien hadden **interne reorganisaties bij de lokale en federale politiediensten doorheen de jaren eveneens een invloed op de gewijzigde taakverdeling**. Zo zorgde de centralisatie van bepaalde afdelingen van de FGP ervoor dat het onderzoek naar cannabisplantages in sommige regio's bij de lokale politie terecht kwam. Hierbij dient men in het achterhoofd te houden dat dit ook een invloed heeft op de beeldvorming van het fenomeen. De lokale politie Mechelen voert bijvoorbeeld pas sinds 2015 onderzoek naar cannabisplantages, nadat de FGP Mechelen ondergebracht werd bij de FGP Antwerpen, en ze beschikken sindsdien pas over een bepaalde beeldvorming van en expertise over het fenomeen. Men tracht dit gebrek aan expertise niettemin op te vangen door samen te werken met de FGP.<sup>1402</sup>

Een verandering in prioriteiten kan ook in de omgekeerde richting plaatsvinden. Zo behandelde de FGP Brussel vroeger geen dossiers inzake cannabisteelt. Dit veranderde echter met de invoering van het Kanaalplan<sup>1403</sup> in februari 2016, toen men begon te focussen op de (criminaliteits)fenomenen die

<sup>1395</sup> Int-LP-1; Int-FP-15.

<sup>1396</sup> DGP/DJSOC/Strategie en NVP/Drugs.

<sup>1397</sup> Int-LP-29.

<sup>1398</sup> Int-FP-4.

<sup>1399</sup> Int-LP-1.

<sup>1400</sup> Int-FP-34.

<sup>1401</sup> Int-FP-18.

<sup>1402</sup> Int-LP-27.

<sup>1403</sup> FGP Brussel/DR05/FinTer, 2017.

mogelijk aan de basis liggen voor de financiering van terrorisme (zoals drugshandel). De informatie die de FGP sindsdien over cannabisteelt ontvangt, wordt nu wel behandeld. Op die manier slaagt de FGP Brussel er ook in de link te leggen tussen haar initiële prioriteit, namelijk de internationale drugshandel, en de meer lokale criminaliteit.<sup>1404</sup>

*“Dat is de bedoeling van dat Kanaalplan. Ze [de overheden] zijn altijd bezig over de grijze zone. We [lokale en federale politie] moeten naar elkaar toewerken. Zij [lokale politie] zijn bezig met de lokale markt en daar zit iets boven, en wij [federale politie] hebben informatie over die markt daarboven.”<sup>1405</sup>*

#### 4.5.1.2 Capaciteitsproblemen

Deze strikte taakverdeling tussen de lokale en federale politiediensten lijkt door verschillende oorzaken in stand gehouden te worden. **Enerzijds kampen de lokale politiediensten, net als hun federale collega's, met enorme capaciteitsproblemen.**<sup>1406</sup> Zo stelt men in verschillende gerechtelijke arrondissementen dat het zo goed als onmogelijk is om alle beschikbare (zachte) informatie te controleren, laat staan om deze steeds uit te bouwen tot een dossier.<sup>1407</sup> Dit probleem werd reeds in 2008 aan de kaak gesteld in het gerechtelijk arrondissement Limburg<sup>1408</sup>, waar de cannabisproblematiek toen al grote proporties aannam.

*“Ik zei het daarnet nog tegen onze parketmagistraat: ‘Als je me er vijftig geeft, geef ik ze allemaal werk. En als je me er honderd geeft, denk ik dat ik ze ook kan bezighouden.’ Het is gigantisch problematisch.”<sup>1409</sup>*

*“De teelt, daar blijven we mee zitten. (...) Als ik een blanco huiszoekingsbevel zou krijgen en ik mag alle panden doen waarvan ik een vermoeden heb [dat er een plantage is]. Dat is niet normaal. Dat is maar een peulschil wat wij hebben.”<sup>1410</sup>*

In een lokale politiezone gaf men zelfs aan dat tot 75% van de inlichtingen over cannabisplantages aan de kant geschoven wordt door een gebrek aan capaciteit, ook al gaat dit soms over zeer concrete informatie.<sup>1411</sup> Een andere lokale politiezone verklaarde dan weer verschillende aanhoudingsmandaten, waarvan men bijna honderd procent zeker is dat bij de betrokken personen een plantage zal aangetroffen worden, niet te kunnen uitvoeren door een gebrek aan middelen en tijd.<sup>1412</sup> Desondanks zou men in de lokale politiezones van het gerechtelijk arrondissement Limburg die langs de Belgisch-Nederlandse grens liggen al ongeveer tachtig procent van de totale capaciteit besteden aan het ontmantelen van cannabisplantages.<sup>1413</sup> Dit capaciteitstekort heeft ongetwijfeld gevolgen voor de beeldvorming van het fenomeen van de cannabisproductie.

*“Met de capaciteit die we hebben, is het gewoon dweilen met de kraan open. Ik zou niet willen weten hoeveel plantages er momenteel actief zijn in België. (...) Prikacties doen wij eigenlijk. Af en toe pakken we er eens één op, maar dan zie je die toch terugkomen na twee jaar. Of pak je iemand op en staan er morgen andere klaar. (...) Dus dat illustreert*

---

<sup>1404</sup> Int-FP-34.

<sup>1405</sup> Int-FP-34.

<sup>1406</sup> Int-LP-29.

<sup>1407</sup> Int-LP-9; -12; -16; Int-J-14; Int-FP-17.

<sup>1408</sup> Uit een rondetafelgesprek met korpschefs langs de Belgische zijde van de Euregio Maas-Rijn kwam tot uiting dat de politiezone Dilsen-Stokkem/Maaseik al in 2008 teveel informatie ontving om te kunnen verwerken. Men gaf toen aan dit probleem met de beschikbare capaciteit niet te kunnen bijhouden. Zie De Ruyver, 2008, p.3.

<sup>1409</sup> Int-LP-13.

<sup>1410</sup> Int-LP-29.

<sup>1411</sup> Int-LP-12.

<sup>1412</sup> Int-LP-13.

<sup>1413</sup> Int-LP-9; -12.

*dat het eigenlijk een soort casinospel is. We proberen en als het lukt hebben we prijs en lukt het niet dan hebben we verloren.”<sup>1414</sup>*

Niettemin trachten lokale politiezones **aan deze capaciteitsproblemen tegemoet te komen door acties te organiseren** waarbij men zich op een dag of een paar dagen enkel focust op het oprollen van plantages en hiervoor alle beschikbare capaciteit vrijmaakt en bundelt. Zo reageren politiediensten enerzijds in een relatief korte tijd op het fenomeen en bepaalt men anderzijds in welke gevallen men al dan niet verder onderzoek zal voeren. Deze aanpak leunt dicht aan bij de Nederlandse aanpak via korte klappen<sup>1415</sup>, waarbij men op korte tijd zoveel mogelijk productiesites ontmantelt.<sup>1416</sup> Het gaat om een eerder reactieve manier van werken, in plaats van de verantwoordelijke criminele netwerken proactief te verstoren.<sup>1417</sup>

In het gerechtelijk arrondissement Limburg gaat men op deze manier tewerk bij de zogenaamde *Clean House* acties, die sinds eind 2014 een vijftal keer per jaar plaatsvinden. Deze acties worden door het parket gecoördineerd, in samenwerking met lokale en federale politiediensten, die met na (beperkt) voorafgaand onderzoek binnenvallen op locaties waar men vooraf vermoedt dat er een plantage is.<sup>1418</sup> Indien men een plantage ontdekt, wordt deze opgeruimd en vervolgt men de aangetroffen betrokkenen. De klemtoon ligt dus op het ruimen van de plantages en het aan de slag gaan met de overvloed aan informatie die voorhanden is, veeleer dan op het doorrecheren naar de bovenbouw.<sup>1419</sup> Het onderzoek na de ruimdagen beperkt zich meestal tot het achterhalen van de eigenaar van het pand, de huurder van het pand en de personen die er aangetroffen werden. De lokale politie voert geen verder onderzoek naar de criminele organisatie die mogelijk achter de plantage schuilgaat. Indien men een vermoeden heeft van de betrokkenheid van een criminele organisatie wordt het dossier wel overgemaakt aan het parket.<sup>1420</sup>

Deze *Clean House* actiedagen worden door de lokale politiezones positief onthaald, vooral omdat alle middelen en alle instanties die op dat moment nodig zijn (zoals het labo, de elektriciteitsmaatschappij en de Civiele Bescherming) ook effectief beschikbaar zijn.<sup>1421</sup> Bovendien wierp de actie sinds de start in 2014 al duidelijk haar vruchten af. In 2015 rolde men ongeveer 200 cannabisplantages op en onderschepte men voor bijna 200 miljoen euro aan cannabis. In het daaropvolgende jaar 2016 ontmantelde men ongeveer 100 plantages.<sup>1422</sup>

*“Dat is waar wij met die acties Clean House een beetje toe aansporen: ‘Doe iets met die politionele informatie’. (...) Wij zorgen er toch wel voor dat er aandacht aan besteed wordt. En dat die politionele info toch wel benut wordt. En daarmee blijven die cijfergegevens natuurlijk hoog. Stel dat wij volgend jaar zeggen dat we de Clean Houses afschaffen. (...) Dan zou je een daling van de cijfers krijgen, automatisch. Maar hebben we daarom minder [te maken met] de problematiek? Dat is een ander verhaal. Dat is moeilijk. Cijfers zeggen veel en niets.”<sup>1423</sup>*

Een gelijkaardig verhaal over de omvang en de aanpak van het fenomeen is te horen in het gerechtelijk arrondissement Luik. Gezien de toevloed aan informatie over potentiële plantages willen de politiediensten het fenomeen via veelvuldige tussenkomsten en inbeslagnames beter beheersen. Terwijl men vroeger na het ontdekken van een plantage een onderzoek startte om de bovenbouw in kaart te brengen, ontmantelt men nu enkel de plantage. Men wil geen tijd meer verspelen aan het navolgend onderzoek, terwijl vele andere plantages ondertussen actief blijven. De achterliggende idee is eveneens

<sup>1414</sup> Int-FP-18.

<sup>1415</sup> Int-FP-6.

<sup>1416</sup> Decorte, 2010, p.271-275; Wouters, 2008.

<sup>1417</sup> Duijn et al., 2014, p.2.

<sup>1418</sup> Int-FP-11.

<sup>1419</sup> Int-J-14.

<sup>1420</sup> Int-FP-11.

<sup>1421</sup> Int-LP-29.

<sup>1422</sup> VRT Nieuws, “1 op 5 opgerolde drugslabo's in ons land bevinden zich in Limburg”, 20/10/2017.

<sup>1423</sup> Int-J-14.



dat criminelen na het opruimen van hun plantage opnieuw moeten investeren in een nieuwe locatie en kweekmateriaal, wat toch wel een financiële domper teweegbrengt. Momenteel ontbreekt enkel nog een duidelijke omzendbrief van het parket om deze zienswijze in Luik volledig te implementeren.<sup>1424</sup>

#### 4.5.1.3 Beperkt door onderzoeken naar de top van Nederlandse criminele organisaties

Indien bij politie en justitie toch capaciteit vrijgemaakt wordt voor het initiëren van een onderzoek naar cannabisteelt, blijkt de reikwijdte van dit onderzoek eveneens regelmatig voor problemen en frustraties te zorgen. Professionele actoren ondervinden namelijk moeilijkheden om de bovenbouw van criminele organisaties achter professionele cannabisplantages in België in beeld te brengen.<sup>1425</sup> Toch is het van belang om deze bovenbouw te identificeren, aangezien in 2015 meer dan één op tien van het aantal onderzochte dossiers van de federale politie naar criminele organisaties over de productie van cannabis ging (12%, in tegenstelling tot iets meer dan 8% in 2013). Het ging in 2015 in totaal om dertig organisaties, tegenover negentien in 2014.<sup>1426</sup>

De beperkingen die gelden ten aanzien van de reikwijdte van dergelijke onderzoeken hebben enerzijds te maken met het **grensoverschrijdende aspect**.<sup>1427</sup> In (Zuid-)Nederland wordt de cannabisteelt sinds 2014 immers aangepakt volgens de korte klap-methode, waarbij men jaarlijks een zeer groot aantal plantages opruimt en ondanks weinig verder onderzoek een zicht tracht te krijgen op de betrokken criminele netwerken.<sup>1428</sup> Deze *hit-and-run* praktijk houdt niet altijd rekening met het brede plaatje van de georganiseerde criminaliteit, hoewel dit wel één van de doelstellingen van de aanpak is.<sup>1429</sup> Binnen deze werkwijze wordt het voor de Belgische autoriteiten dan ook heel moeilijk om Nederland te overtuigen onderzoek te voeren naar de bovenbouw van Nederlandse criminele organisaties actief in België. Aangezien de bovenbouw voor de Nederlandse autoriteiten helemaal geen prioriteit blijkt<sup>1430</sup>, worden hieromtrent slechts sporadisch grensoverschrijdende samenwerkingen opgestart.<sup>1431</sup>

*“En de grens, die is onoverkomelijk. Die muur is hoger dan de voormalige Berlijnse muur. Ook hoger dan de muur die [Donald] Trump wil bouwen. In Nederland is dat echt geen prioriteit.”<sup>1432</sup>*

*“Die [Nederlandse autoriteiten] zeggen ook: ‘Die plantage is in België. Dat is ons probleem niet. Daar kunnen wij niet aan doen.’ Maar het zijn wel die mannen in Nederland die het organiseren.”<sup>1433</sup>*

Anderzijds wordt de moeilijkheid om door te onderzoeken naar de top van de betrokken criminele organisatie al eerder in België veroorzaakt, namelijk door de **beperkingen die de bevoegde magistraat aan politiediensten oplegt**.<sup>1434</sup> Magistraten in de verschillende gerechtelijke arrondissementen dienen momenteel immers hun eigen werkwijze op te leggen, omdat het nationaal wetgevend kader over de aanpak van cannabisteelt ontoereikend is. Dit wetgevend kader zorgt voor verwarring bij zowel de magistratuur als de politiediensten op het terrein, wat leidt tot zeer uiteenlopende

<sup>1424</sup> Int-J-23.

<sup>1425</sup> Int-J-14; Int-LP-13; Int-FP-34.

<sup>1426</sup> DJSOC – NVP & Strategie, 2017, p.10-11.

<sup>1427</sup> Int-LP-13; Int-J-23.

<sup>1428</sup> Int-FP-6; -11; Int-O-25. Zie ook Nationale Politie en Openbaar Ministerie, 2016, p. 6. Zie ook Taskforce BZ, *Voortgangsrapportage*, 11.2014-06.2015.

<sup>1429</sup> Wouters, 2008, p. 97; Schoenmakers et al., 2016.

<sup>1430</sup> Int-LP-1; -10; -16; -27; -29; Int-J-14.

<sup>1431</sup> Int-FP-15; -17.

<sup>1432</sup> Int-FP-11.

<sup>1433</sup> Int-LP-19.

<sup>1434</sup> Int-LP-1.

lokale werkwijzen.<sup>1435</sup> De richting die een magistraat met het onderzoek uitgaat, lijkt dan vooral af te hangen van een voorafgaande kostenbatenanalyse en van de motivatie van de magistraat zelf.<sup>1436</sup>

*“Dat hangt af van magistraat tot magistraat. (...) Er zijn magistraten waar je een grote werk marge hebt en een grotere marge van mogelijkheden om verder te gaan. Er zijn anderen die gewoon zeggen: ‘Gedaan ermee’.”<sup>1437</sup>*

Vervolgens **beslissen onderzoeksrechters regelmatig om het onderzoek naar de bovenbouw van de criminele organisatie stop te zetten** eens het onderzoek de grens over gaat, al dan niet ingegeven door voorgaande negatieve ervaringen met de uitvoering van internationale rechtshulp door de Nederlandse autoriteiten. Onderzoeksrechters nemen deze beslissing zelfs ondanks duidelijke aanwijzingen dat de betrokken criminele organisatie vanuit Nederland gestuurd wordt.<sup>1438</sup>

*“Wij mogen daar niet op werken. Wij willen dat wel, want er zijn heel veel linken met Nederlandse nummerplaten, Nederlandse onderdanen. Maar als de onderzoeksrechter zegt: ‘Aan de grens stopt het voor mij, want dan moet ik weer een internationaal samenwerkingsverdrag [gebruiken]’ (...) Dan stopt het daar.”<sup>1439</sup>*

*“Onlangs was er een [dossier] met een Nederlander en in datzelfde onderzoek hebben we een [dossier naar een] plantage bij een andere onderzoeksrechter, waarbij het [voor verder onderzoek] nu in Nederland zit. We zijn [in beide dossiers] op dezelfde organisatie aan het werken. We hadden eigenlijk een half jaar eerder op dezelfde organisatie kunnen werken. We hangen echt af van een individuele onderzoeksrechter die zegt wat hij wil. Terwijl, zij allemaal onder hetzelfde parket werken, binnen hetzelfde gerechtelijk arrondissement.”<sup>1440</sup>*

Verder **beschikken lokale politiezones vaak over te weinig middelen** om de Nederlandse connectie te onderzoeken.<sup>1441</sup> De beslissingsbevoegdheid van de onderzoeksrechter is dus niet steeds de doorslaggevende factor tot het al dan niet door rechercheren. Vaak dient de lokale politie hiertoe zelf te beslissen. Deze beslissing zal, zoals eerder al bleek, onder andere genomen worden op basis van een inschatting van de beschikbare capaciteit.

De moeilijkheid tot verder rechercheren komt niet enkel voor in dossiers naar cannabisplantages zelf, maar eveneens in dossiers naar de **herkomst van het kweekmateriaal**. Uit eerder onderzoek bleek al dat er in België in het verleden enerzijds weinig politionele belangstelling was voor onderzoek naar materiaal uit Nederlandse growshops<sup>1442</sup>, ondanks de prioritering ervan in de Kadernota Integrale Veiligheid.<sup>1443</sup> Anderzijds was er ook enige terughoudendheid vanuit de magistratuur, vooral omwille van onduidelijkheden over de manier waarop het fenomeen kon aangepakt worden, en dit door de onduidelijke reikwijdte en grijze zone van het strafrecht.<sup>1444</sup> Daarnaast is de bewijslast ten aanzien van een growshop in België zwaarder dan in Nederland. In België moet men kunnen aantonen dat de growshop zich profileert als een specialist in de cannabisteelt en deze teelt via het leveren van materiaal of het geven van advies ook ondersteunt.<sup>1445</sup>

Sinds enige tijd tracht men op het vlak van het fenomeen van de Belgische growshops toch een signaal te geven, waar dit in het verleden dus minder het geval was.<sup>1446</sup> Buiten de sluiting van growshops in het

<sup>1435</sup> Algemene Cel Drugsbeleid, 2016, p.73.

<sup>1436</sup> Int-FP-34.

<sup>1437</sup> Int-FP-34.

<sup>1438</sup> Int-FP-4.

<sup>1439</sup> Int-LP-1.

<sup>1440</sup> Int-J-23.

<sup>1441</sup> Int-LP-12; Int-FP-34.

<sup>1442</sup> Smet et al., 2013, p.124; Spapens & Fijnaut, 2005

<sup>1443</sup> Kadernota Integrale Veiligheid, 2016, p.65; Nationaal Veiligheidsplan, 2016, p.45.

<sup>1444</sup> Wientjes, 2016, p.31.

<sup>1445</sup> Wientjes, 2016, p.31.

<sup>1446</sup> Federale Politie, 2016, p.34.

gerechtelijk arrondissement Antwerpen in de periode 2001-2006<sup>1447</sup>, duurde het tot 2017 vooraleer nog eens in een groot dossier<sup>1448</sup> ingegrepen werd, terwijl voorbereidende handelingen in België al strafbaar zijn sinds 2014.<sup>1449</sup>

Tot slot dient vermeld te worden dat het beperkt door recherchen naar de bovenbouw niet steeds veroorzaakt wordt door de zonet geschetste obstakels bij politie en justitie. De strafrechtshandhaving wordt eveneens tegengehouden door de manier waarop de **cannabisteelt *an sich* georganiseerd en gestructureerd** is. Zo worden niet zelden enkel personen gearresteerd die instaan voor het onderhouden, knippen of bewaken van de plantage. Dergelijke betrokkenen bevinden zich meestal in een zwakke positie en weten niets af van de structuur, noch van de werking van de criminele organisatie.<sup>1450</sup>

#### 4.5.1.4 Beperkingen met betrekking tot de opgelegde strafmaat in België

Volgens de professionele sleutelfiguren zouden **criminelen betrokken in de cannabisteelt in België doorgaans een lage strafmaat**, in vergelijking tot de mogelijke opbrengsten van de teelt.<sup>1451</sup> Niettemin zou de Belgische strafmaat toch heel wat strenger zijn dan in Nederland, waar men een ander vervolgingsbeleid hanteert.<sup>1452</sup> In Nederland worden zelden gevangenisstraffen uitgesproken voor cannabistellers. Zij zouden er vooral van afkomen met een werkstraf of een geldboete.<sup>1453</sup> De vraag die hier logischerwijze volgt, is of dit vervolgingsbeleid een invloed heeft op het keuzeproces van criminelen. Een lage strafmaat kan namelijk een invloed hebben in de kostenbatenanalyse van criminelen.<sup>1454</sup> Zouden criminelen een (lage) gevangenisstraf verkiezen boven een financiële aderlating?<sup>1455</sup> Bovendien kunnen relatief lage straffen politiediensten demotiveren om maanden- of zelfs jarenlange onderzoeken te voeren.<sup>1456</sup>

*“Het fenomeen wordt niet gebanaliseerd, maar de straffen zijn ook niet zwaar genoeg.”<sup>1457</sup>*

Om een tegengewicht te bieden aan de doorgaans lage strafmaat, **trachten politie en justitie in grotere mate op het financieel aspect te focussen en het voorbeeld te volgen van Nederland.**<sup>1458</sup> Het Nationaal Veiligheidsplan stelt hierover dat *“financiële onderzoeken gericht op het vaststellen van het financieel vermogen van de daders met het oog op eventuele latere verbeurdverklaringen”* gestimuleerd en systematisch gevoerd moeten worden.<sup>1459</sup> De mogelijkheid om het vermogen van een criminele organisatie af te pakken en/of eigendommen verbeurd te verklaren, wordt door politiediensten erkend als een zeer efficiënte methode om criminelen te raken<sup>1460</sup>, hoewel niet alle rechters ertoe geneigd zijn om deze richting uit te gaan.<sup>1461</sup>

Nochtans worden op het vlak van de verbeurdverklaring van crimineel vermogen ook moeilijkheden geïdentificeerd. In het gerechtelijk arrondissement Luik lijkt men volgens de politie allesbehalve geneigd om zich op deze aanpak te richten en zouden er zelden panden of voertuigen verbeurdverklaard

<sup>1447</sup> *Gazet van Antwerpen*, “Growshop in Antwerpen derde maal gesloten”, 19/03/2006; *Het Laatste Nieuws*, “‘Oma Flow’ die Antwerpse growshop uitbaatte nu ook veroordeeld voor witwas”, 06/05/2009.

<sup>1448</sup> *Het Nieuwsblad*, “Drie aanhoudingen in onderzoek naar tuincentra die onder toonbank materiaal verkochten om cannabis te kweken”, 02/06/2017.

<sup>1449</sup> Int-J-30.

<sup>1450</sup> Int-LP-27.

<sup>1451</sup> Int-LP-10; -16; Int-FP-18; Int-J-23.

<sup>1452</sup> Int-J-14; Int-LP-29; Int-SOZ-4.

<sup>1453</sup> Int-FP-11; Int-J-14.

<sup>1454</sup> Int-J-23.

<sup>1455</sup> Int-LP-13.

<sup>1456</sup> Int-LP-16.

<sup>1457</sup> Int-J-23.

<sup>1458</sup> Int-LP-13.

<sup>1459</sup> Nationaal Veiligheidsplan, 2016, p.46.

<sup>1460</sup> Int-FP-4; Int-LP-29.

<sup>1461</sup> Int-LP-12.

worden.<sup>1462</sup> Indien de rechtbank dan toch een verbeurdverklaring uitspreekt, moeten autoriteiten zien te achterhalen of deze opbrengsten nog in het bezit zijn van de betrokkene en, zo ja, waar deze zich bevinden. Bovendien ondervindt de strafrechtshandhaving soms de grootste moeite om het vermogen van een criminele organisatie te pakken te krijgen als de opbrengsten naar het buitenland verstuurd werden of in het buitenland (in vastgoed) geïnvesteerd werden.<sup>1463</sup> Veel hangt af van het land waar het vermogen terecht komt en de mogelijkheid tot internationale samenwerking met dit land.<sup>1464</sup>

*“Ik denk dat er twee keer serieus een inspanning is geleverd en ik weet dat er panden zijn inbeslaggenomen, maar uiteindelijk zijn die nooit verbeurdverklaard in Marokko. Wat moet je dan doen? We hebben naar recuperatie van die gelden eigenlijk weinig goede ervaringen. Soms heel slechte.”<sup>1465</sup>*

Dat het onderscheppen van de opbrengsten toch mogelijk is, blijkt uit een dossier van de Belgische politiediensten uit 2016. Toen slaagde de FGP Bergen-Doornik erin om, samen met de Nederlandse en Franse autoriteiten, een gigantische witwasoperatie gelinkt aan cannabishandel bloot te leggen. Men nam voor verschillende miljoenen euro's in beslag van een netwerk dat geld witwaste via vennootschappen in Marokko.<sup>1466</sup>

#### 4.5.1.5 Samenwerking met externe partners

Autoriteiten trachten tegemoet te komen aan moeilijkheden binnen het politieel en justitieel ingrijpen door het fenomeen van de cannabisteelt via een alternatieve weg aan te pakken. Zo probeert men in verschillende gerechtelijke arrondissementen **samenwerkingen op te zetten met externe partners**, vooral voor het optimaliseren van de beeldvorming<sup>1467</sup> en het sensibiliseren van bepaalde sectoren. Zo was in het gerechtelijk arrondissement West-Vlaanderen eerder al sprake van de sensibilisering van de immobiële sector.

In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen, namelijk in Turnhout, tracht men de samenwerking met externe partners op een andere manier in te vullen. Men ging er van start met het project *Leegstand woningen en leegstand loodsen*. De basis van dit project is een lijst van adressen van panden waar geen personen ingeschreven staan en die door de **gemeente** tweemaandelijks aan de lokale politie bezorgd wordt. De wijkagent tracht vervolgens inlichtingen te verzamelen over de betreffende panden, gefocust op indicatoren van illegale cannabisteelt. Als de wijkagent van mening is dat een aantal zaken hieromtrent positief zijn, worden deze gegevens overgemaakt aan de drugsrecherche van de lokale politie. Tot op heden brachten deze controles echter nog geen resultaat op.<sup>1468</sup>

Vervolgens probeerde men in Turnhout de gegevens van voorgaand project te combineren met informatie over het **elektriciteitsverbruik** op deze locaties. De netbeheerder keek in dit geval na of op deze adressen sprake was van een hoog elektriciteits- en/of gasverbruik. Dit bleek echter geen al te efficiënte werkwijze te zijn, aangezien bij quasi alle cannabisplantages elektriciteit afgetakt wordt voor de meter. Bovendien kon het hoge elektriciteitsverbruik soms verklaard worden door de functie van het pand. Men concludeerde dan ook dat de combinatie van beide lijsten onvoldoende accuraat was en in de toekomst verder verfijnd dient te worden.<sup>1469</sup> Toch kunnen dergelijke lokale initiatieven enkel toegejuicht worden.

Parallel aan dergelijke lokale initiatieven, bestaat op nationaal niveau al lang de intentie om **de samenwerking tussen elektriciteitsmaatschappijen en de strafrechtshandhaving beter te**

---

<sup>1462</sup> Int-LP-16; Int-J-23.

<sup>1463</sup> Theunissen & Vaes, 2016, p.48.

<sup>1464</sup> Int-J-14.

<sup>1465</sup> Int-LP-27.

<sup>1466</sup> *Het Nieuwsblad*, “Gerecht toont miljoenenbuit van gigantische witwasoperatie”, 29/11/2016.

<sup>1467</sup> Int-J-14.

<sup>1468</sup> Int-LP-1.

<sup>1469</sup> Int-LP-1.

**structureren** en om meer vooruitgang te boeken met de feitelijke registraties en vervolgingen van elektriciteitsdiefstal. Eerste voorzichtige pogingen tot een intensievere samenwerking tussen de elektriciteitsmaatschappijen en de federale politie (DJSOC/Drugs) dateren al van 2007. Men boekte in de tussentijd wel enige vooruitgang en men creëerde een beperkt professioneel netwerk, maar dit leidde nooit tot een gezamenlijke, solide samenwerkingsstructuur of een vlotte werkwijze.<sup>1470</sup>

De samenwerking tussen de strafrechtshandhaving en de netbeheerders kan in de eerste plaats nuttig zijn voor het optimaliseren van de beeldvorming. Momenteel heerst immers nog steeds onduidelijkheid over bepaalde zaken. Zowel de informatie-uitwisseling over de detectie van elektriciteitsdiefstal, waarbij gedacht kan worden aan het melden van verdachte situaties via de klantendienst, als de maatregelen die aansluitend aan de detectie van elektriciteitsdiefstal moeten genomen worden, vragen om een doorgedreven optimalisering van de samenwerking. De netbeheerders zijn dan ook vragende partij om het bestaand wetgevend kader aan te passen op vlak van hun bevoegdheden en middelen. Zij wensen onder andere meer mogelijkheden om datamining toe te passen en bepaalde gegevens (rijksregisternummer, KBO-nummer, vreemdelingsnummer) te gebruiken ter identificatie van de netgebruikers.<sup>1471</sup>

Begin 2018 kwam de wetgever tegemoet aan enkele van deze verzuchtingen, nadat de Vlaamse Regering<sup>1472</sup> het Energiebesluit wijzigde op het vlak van het voorkomen, detecteren, vaststellen en bestraffen van energiefraude. De preventie en detectie van energiefraude wordt namelijk de taak van de netbeheerders. Hierbij aansluitend, stelden Eandis en Infrax een gezamenlijk *Actieplan Energiefraude* op voor 2018. Verder zullen de energiemaatschappijen vanaf het najaar van 2018 ook starten met zogenaamde 'slimme meters', waarbij men overschakelt van traditionele elektriciteitsmeters naar nieuwe digitale meters. Men verwacht tijdens deze overschakeling dat veel fraudegevallen aan het licht zullen komen, hoewel men hiervan vooraf geen precieze inschatting kan maken.<sup>1473</sup>

Ten tweede dient een betere samenwerking tussen de netwerkbeheerders en de strafrechtshandhaving niet alleen te leiden tot een optimalisering van de beeldvorming, maar eveneens tot het financieel treffen van de betrokken criminelen. Zo kan opgemerkt worden dat in 2013 in negentig procent van de plantages met minstens vijftig planten sprake was van elektriciteitsdiefstal.<sup>1474</sup> In dit geval leggen de netbeheerders klacht neer bij politie of parket, aangezien een strafrechtelijke bestraffing mogelijk is. Het financiële verlies voor de elektriciteitsmaatschappijen werd in 2013 dan ook geschat op meer dan 6 miljoen euro. Rekening houdend met het *dark number* zou dit bedrag zelfs kunnen oplopen tot 17 miljoen euro.<sup>1475</sup> Dit bedrag staat in schril contrast met het bedrag dat in 2017 via vonnissen toegekend werd aan Eandis, namelijk 3.149.283 miljoen euro. Infrax zou dan weer 1,5 tot 2 miljoen euro per jaar aan gefactureerde bedragen verliezen in fraudedossiers, hoewel een gedetailleerde financiële raming hier ontbreekt.<sup>1476</sup>

Hoewel vaak een (voor de netbeheerders) positieve uitspraak volgt inzake energiediefstal<sup>1477</sup>, zou de burgerrechtelijke recuperatie van het geldelijk verlies volgens de netbeheerders in de praktijk zeer moeilijk verlopen.<sup>1478</sup> De elektriciteitsmaatschappij probeert de factuur via een incassobureau te innen<sup>1479</sup>, maar de (onrechtmatige) afnemers zijn vaak onvermogen en/of verdwijnen met de noorderzon. Van de toegekende bedragen in de vonnissen zou dan ook slechts een klein deel effectief

---

<sup>1470</sup> Int-O-36.

<sup>1471</sup> Int-O-36.

<sup>1472</sup> In tegenstelling tot de Vlaamse inspanningen, bestaat er momenteel nog geen eenduidige nationale visie of aanpak. Er bestaan dan ook geen samenwerkingen met de elektriciteits-/energiediensten in Wallonië.

<sup>1473</sup> Int-O-36.

<sup>1474</sup> Federale Politie, 2016, p.103.

<sup>1475</sup> Federale Politie, 2016, p.103.

<sup>1476</sup> Int-O-36.

<sup>1477</sup> In 2017 bekam Infrax 63 positieve uitspraken, op een totaal van 66 dagvaardingen.

<sup>1478</sup> Int-O-36.

<sup>1479</sup> Int-LP-27.

gerecupereerd worden. Indien er in het dossier enige Nederlandse betrokkenheid is, zou de recuperatiegraad zelfs minimaal zijn.<sup>1480</sup>

Zoals eerder gesteld, is in België actueel nog geen sprake van een gestructureerde samenwerking tussen politiediensten en de distributienetbeheerders, terwijl dit in Nederland wel het geval is. In Nederland focust men daarbij op het onveiligheidsaspect dat gepaard gaat met de diefstal van elektriciteit, vooral ten aanzien van de omwonenden van de plantage. Artikel 161bis van het Nederlands Wetboek van Strafrecht viseert in dit licht *“hij die opzettelijk enig elektriciteitswerk vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, stoornis in de gang of in de werking van zodanig werk veroorzaakt, of een ten opzichte van zodanig werk genomen veiligheidsmaatregel verijdelt”*. Bij de aanpak van de energiediefstal zal men in Nederland echter niet enkel samenwerken met de distributienetbeheerder, maar eveneens met de verzekeringsmaatschappijen, de fiscus en andere partners.<sup>1481</sup> Deze succesvolle, geïntegreerde bestuurlijke aanpak is een voorbeeld voor de Belgische netbeheerders.<sup>1482</sup> Een soortgelijke bepaling als het Nederlandse artikel 161bis ontbreekt echter in het Belgisch strafrecht.<sup>1483</sup>

In het gerechtelijk arrondissement Limburg heeft men bovendien al gemerkt dat men in de toekomst **niet alleen zal moeten samenwerken met elektriciteitsmaatschappijen, maar ook met de watermaatschappij**. Als kwekers gebruikmaken van een *OptiClimate* (koeling)systeem, hebben cannabistelers zowel water als elektriciteit nodig en worden beiden meestal gestolen. Het water wordt gekoeld door deze machine en wordt nadien afgevoerd, waarop men via de warmtebeelden het warme water in de waterleiding kan zien.<sup>1484</sup> Systematische gegevens over de diefstal van water zijn momenteel echter nog niet beschikbaar.<sup>1485</sup>

**De zonet geschetste initiatieven gaan steeds uit van de autoriteiten in een bepaalde regio. Men kan hiervoor niet terugvallen op een nationale wetgevende basis, in tegenstelling tot in Nederland**, waar men over convenanten met elektriciteitsbedrijven beschikt en de water- en elektriciteitsnetbeheerders verplicht zijn om verdachte veranderingen in het verbruik aan te geven.<sup>1486</sup> Dit neemt echter niet weg dat de betrokken autoriteiten zich bewust zijn van deze problematiek en de potentiële rol die elektriciteits- en watermaatschappijen hierin kunnen spelen.<sup>1487</sup>

#### 4.5.1.6 De noodzaak tot een bestuurlijke aanpak

Sinds meerdere jaren blijkt dat de strafrechtsketen voor de aanpak van de illegale drugshandel, en de georganiseerde criminaliteit in het algemeen, langzaam maar oververzadigd raakt. De huidige reactieve strafrechtelijke aanpak komt bovendien vaak te laat, zodat de georganiseerde criminaliteit niet effectief en voldoende efficiënt bestreden kan worden. Deze vaststellingen zorgden ervoor dat men in Nederland en België naging in hoeverre lokale besturen zich weerbaar kunnen maken tegen de inbedding van personen die gelinkt kunnen worden aan georganiseerde misdaadfenomenen in het lokaal sociaal- en economisch weefsel. Bestuurlijke handhaving heeft niet zozeer het opsporen en vervolgen van daders als doelstelling, maar focust zich eerder op het verbreken van economische machtsposities van criminele groeperingen. Op deze manier tracht men, complementair aan de strafrechtelijke handhaving, via preventieve tussenkomsten en maatregelen georganiseerde criminaliteit te voorkomen.<sup>1488</sup>

---

<sup>1480</sup> Int-O-36.

<sup>1481</sup> Dillen, 2012.

<sup>1482</sup> Int-O-36.

<sup>1483</sup> Dillen, 2012.

<sup>1484</sup> Int-J-14.

<sup>1485</sup> Federale Politie, 2016, p.106.

<sup>1486</sup> Smet et al., 2013, p.129.

<sup>1487</sup> Federale Politie, 2016, p.107.

<sup>1488</sup> European Crime Prevention Network, 2014. Zie ook De Ruyver et al., 2016, p.7-9.

Bestuurlijke handhaving maakt bijgevolg deel uit van de geïntegreerde aanpak die als uitgangspunt dienstdoet.<sup>1489</sup>

In **Nederland** werden de bevoegdheden van de burgemeester in 1999 uitgebreid door de toevoeging van artikel 13b aan de Opiumwet (Wet Damocles). Deze geeft burgemeesters extra mogelijkheden om bestuursdwang op publiek toegankelijke lokalen, waaronder coffeeshops, toe te passen, waar dit in het verleden enkel mogelijk was volgens strafrechtelijke weg.<sup>1490</sup> In principe valt cannabisteelt niet onder het toepassingsgebied van artikel 13b, tenzij men in een woning een aantal cannabisplanten<sup>1491</sup> aantreft die overeenkomen met een handelshoeveelheid (meer dan vijf stekken of planten).<sup>1492</sup>

Daarnaast voerde men in 2002 de Wet Victor in, die betrekking heeft op vervolgmaatregelen na de sluiting van een woning of een niet voor het publiek toegankelijk lokaal op grond van de zonet besproken Wet Damocles. Het college van burgemeesters en wethouders kan de eigenaar van een pand op grond van de Wet Victor verplichten om een andere bewoner voor het pand aan te wijzen of het gebouw in beheer te geven (art. 14 Woningwet). Als de openbare orde rond het pand vervolgens niet op een duurzame manier kan hersteld worden, en er in het pand bijvoorbeeld nog steeds drugs geteeld worden, kan de gemeenteraad overgaan tot onteigening (art. 77, lid1 sub 7 Onteigeningswet).<sup>1493</sup> Bovendien worden verhuur- en verzekeringsmaatschappijen verwittigd als personen betrokken waren bij cannabisteelt, waardoor het voor deze personen moeilijk wordt om in de toekomst nog een huis te huren. Dit zorgt er volgens een Belgische respondent voor dat deze criminelen uitwijken naar de Belgische zijde van de landsgrens.

*“Al diegene die in Nederland gepakt werden, die kregen van de organisatie hier [in Limburg] een huis ter beschikking en die zetten hier een plantage neer.”<sup>1494</sup>*

Echter, men zet niet alleen in Nederland volop in op bestuurlijke handhaving. In **België** beschouwt de Kadernota Integrale Veiligheid van 2016 bestuurlijke handhaving als een essentieel onderdeel van de integrale aanpak van georganiseerde misdaad. Inzake de professionele en commerciële cannabisproductie wenst de Kadernota de informatie-uitwisseling en de samenwerking te optimaliseren tussen de componenten van de geïntegreerde politie en *“de openbare diensten zoals het kadaster, de rechtbank van koophandel en de lokale bestuurlijke overheden, de (semi-)private partners zoals energieleveranciers of de vastgoedsector.”* Daarmee hoopt men te voorkomen dat cannabisplantages worden opgestart en streeft men naar een snelle opsporing van plantages.<sup>1495</sup>

In navolging van het Nederlands model (wetten Damocles en Victor) lijkt het wenselijk om de Belgische wetgeving te voorzien van de mogelijkheid om bestuurlijk in te grijpen bij het aantreffen van voorwerpen en/of stoffen die wijzen op de teelt of de bereiding van drugs in private woningen.

<sup>1489</sup> Dries & De Boye, 2015, p.6; RIEC-LIEC, 2013, p.5. Zie ook De Ruyver et al., 2016, p.7-9.

<sup>1490</sup> Hillenaar, 1999, p.11.

<sup>1491</sup> In de toekomst wenst men in deze aanpak echter nog een stap verder te gaan. In januari 2017 werd een wetsvoorstel ingediend om woningen en andere panden te kunnen sluiten als er voorwerpen of stoffen gevonden worden die duidelijk bestemd zijn voor het telen (of bereiden) van drugs, zonder dat de drugs zelf in het pand aanwezig hoeven te zijn. Zie *Brabants Dagblad*, “Burgemeester sloot drugspand in Tilburg terecht volgens rechtbank”, 27.01.2017; *Brabants Dagblad*, “Kabinet wil dat drugspanden sneller gesloten kunnen worden”, 27.01.2017; *Rijksoverheid*, “Kabinet wil drugspanden sneller kunnen sluiten”, 27.01.2017.

<sup>1492</sup> Gemeente Apeldoorn, 2017, p.2.

<sup>1493</sup> Wet Victor, Stb. 2002, 348.

<sup>1494</sup> Int-FP-11.

<sup>1495</sup> Kadernota Integrale Veiligheid 2016-2018, p.65. Zie ook De Ruyver et al., 2016, p.10-11.

## 4.5.2 Naar een bestuurlijke aanpak van de cannabisdetailhandel

**Nederland** ging in 1997 de bestuurlijke strijd aan met illegale drugspanden via de invoering van artikel 174a aan de Gemeentewet. De zogenaamde Wet Victoria bezorgde de burgemeester de bevoegdheid om een woning of een niet voor het publiek toegankelijk lokaal te sluiten bij verstoring van de openbare orde. Deze wet maakt het bijgevolg mogelijk om overlast vanuit privéwoningen, van waaruit men bijvoorbeeld drugs verhandelt, aan te pakken en te sluiten.<sup>1496</sup>

Naast de aanpak van illegale drugspanden dient in het kader van de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit ook verwezen te worden naar de BIBOB-wet, die op 1 juni 2003 ingevoerd werd. De BIBOB-wet maakt het voor overheidsorganen mogelijk om de achtergrond van personen of bedrijven die een vergunning of subsidie vragen voor activiteiten die als kwetsbaar beschouwd worden voor criminele inmenging te screenen (zoals de horeca, de prostitutie, de gokbranche).<sup>1497</sup> Als er een gevaar bestaat dat de aanvrager of zijn omgeving gebruik zullen maken van crimineel vermogen of andere strafbare feiten zullen plegen kunnen vergunningen, contracten of subsidies geweigerd worden. Deze strenge eisen zorgen ervoor dat de overheid geen criminele activiteiten faciliteert en dat het investeren in bepaalde gevoelige sectoren minder aantrekkelijk wordt voor criminele organisaties.<sup>1498</sup>

Waar in Nederland de wetten Damocles, Victor en Victoria voor een aanzienlijke uitbreiding zorgden van de mogelijkheden voor de burgemeester om panden te sluiten, werd in juli 2006 in **België** het artikel 9bis aan de Drugwet van 24 februari 1921 toegevoegd. Dit artikel breidde de bestuurlijke handhaving van druggerelateerde overlast in die zin uit dat de burgemeester bij herhaaldelijke illegale activiteiten omtrent de verkoop, de aflevering of het vergemakkelijken van het gebruik van verdovende middelen en in geval van openbare overlast een private maar voor het publiek toegankelijke plaats kan sluiten voor een door hem bepaalde duur. De bevoegdheid tot het uitvoeren van de sluitingsmaatregel behoort tot de zogenaamde gedeconcentreerde gemeentelijke bevoegdheden, waarbinnen burgemeesters allerhande toezichts- en handhavingstaken kunnen uitvoeren.<sup>1499</sup>

Wanneer de Nederlandse bevoegdheden vergeleken worden met deze van de Belgische overheden, valt in eerste instantie op dat Belgische gemeenten niet kunnen ingrijpen in geval van drugshandel vanuit een private woning. Dit is enkel mogelijk bij private doch voor het publiek toegankelijke panden. De uitbreiding van de Damocles-wet met de mogelijkheid tot sluiting van woningen werd volgens een evaluatie in 2009 echter positief onthaald door de bevroegde Nederlandse gemeenten. De sluiting van woningen zonder de aanwezigheid van een overlastcriterium wordt aanzien als een goede aanvulling op de Wet Victoria voor sluitingen bij drugsoverlast. Daarnaast stelt deze evaluatiestudie dat zowel de Wet Damocles, Victoria als Victor door de gemeenten als zeer zinvol ervaren worden voor de aanpak van de openbare ordeverstoring door drugshandel, alleen al door het feit dat gemeenten daardoor over een dreigmiddel beschikken.<sup>1500</sup>

In navolging van het Nederlands model lijkt het wenselijk om ook de Belgische wetgeving te voorzien van de mogelijkheid om in te grijpen in geval van de verkoop, aflevering of verstrekking van verdovende middelen in private woningen.

<sup>1496</sup> Artikel 174a Gemeentewet (Wet Victoria), Stb. 2002, 348.

<sup>1497</sup> Bibob-beleidslijn Hillegom (2015). Zie ook Bieleman et al., 2005; Bieleman, Nijkamp, Reimer & Haaijer, 2013; Landelijk Bureau Bibob, 2015, p.4.

<sup>1498</sup> Bieleman & Snippe, 2006, p.55-56; Landelijk Bureau Bibob, 2015, p.4.

<sup>1499</sup> De Ruyver et al., 2016, p.100.

<sup>1500</sup> Vols & Jonge, 2009, p.25, 34.



### 4.5.3 Aanpak van de synthetische drugsproductie

**De productie van synthetische drugs en de in- en uitvoer van (pre-)precursoren werden beide als een prioriteit opgenomen in de meest recente Kadernota Integrale Veiligheid.**<sup>1501</sup> Toch ging in 2015 maar iets meer dan 4% van het totaal aantal onderzochte dossiers van de federale politie naar criminele organisaties over de productie, in- en uitvoer van synthetische drugs. Dit was een daling van bijna 20% ten opzichte van 2013 (7%).<sup>1502</sup> Daarnaast had slechts 2% van het aantal onderzochte dossiers van de federale politie inzake criminele organisaties het over de handel in precursoren.<sup>1503</sup> Een aantal elementen kunnen de oorzaak zijn van deze, schijnbaar, beperkte aanpak van beide fenomenen.

Het **capaciteitstekort bij de politiediensten** kan als een eerste element aangehaald worden.<sup>1504</sup> Door dit tekort kunnen autoriteiten niet proactief werken en blijft de pakkans voor synthetische drugsproducenten klein.<sup>1505</sup> Productielocaties van synthetische drugs worden dan ook meestal bij toeval ontdekt, bijvoorbeeld na het uitbreken van een brand of na een tip.<sup>1506</sup> Het *dark number* van het aantal synthetische drugsproductiesites wordt door de federale politie nog op minstens 86% geschat.<sup>1507</sup>

*“Als je uiteindelijk de cijfers gaat bekijken van de labo's die je in beslag neemt op Europees vlak en je maakt daar dan een capaciteitsberekening van, van hoeveel er zou kunnen geproduceerd zijn. En je zet dat dan naast de cijfers van hoeveel er in beslag genomen is in Europa. Dan is dat twee keer niets. Waar gaat dan al die geproduceerde amfetamine naartoe? Dat is enorm, wat er beschikbaar is. Zeker als je nu die grote capaciteitslabo's ziet, dan spreekt men van honderden kilo's per week. Dat neem je dus niet in beslag. (...) Dan kan men zich de vraag stellen: zijn we goed bezig?”<sup>1508</sup>*

Volgens de bevraagde sleutelfiguren kunnen politiediensten tegemoetkomen aan hun beperkingen om proactief onderzoek te voeren door in te zetten op een betere, alternatieve informatieverzameling. Onder 'alternatief' verstaat men: de informatieverzameling via de samenleving, naast deze via politiediensten. In Nederland beschikt men daarom over het meldingspunt *Meld Misdaad Anoniem* (MMA), waar burgers informatie over de mogelijke productie van synthetische drugs aan de autoriteiten kunnen doorgeven. Via dit meldpunt blijken autoriteiten heel wat informatie te ontvangen, die vervolgens door gespecialiseerde diensten verder onderzocht, geëxploiteerd en geanalyseerd wordt.<sup>1509</sup>

Een goede informatiehuishouding is ook van belang voor de behandeling van het dossier voor de strafrechter, die voldoende en correct geïnformeerd dient te worden. Actueel heerst bij de professionele sleutelfiguren soms **het gevoel dat rechters ten gronde onvoldoende knowhow hebben over de synthetische drugsproductie.**<sup>1510</sup> Dit kan echter evenzeer gezegd worden over professionele actoren op het terrein, zoals personen van de lokale politie.<sup>1511</sup> Doordat de synthetische drugsproductie alsmat beter gestructureerd is en professioneler wordt, krijgen politiediensten het steeds moeilijker om productiesites te ontdekken. Om hieraan tegemoet te komen, geeft men in Nederland specifieke opleidingen aan relevante doelgroepen (zoals politiediensten, brandweereenheden, officieren, Landelijk Parket), zodat indicaties van productieplaatsen beter herkend zouden worden.<sup>1512</sup>

<sup>1501</sup> Kadernota Integrale Veiligheid 2016-2019, p.67.

<sup>1502</sup> DJSOC – NPV & Strategie, 2017, p.10-11.

<sup>1503</sup> DJSOC – NVP & Strategie, 2017, p.10.

<sup>1504</sup> Int-LP-1; Int-FP-11. Zie ook Van de Wiel, 2016, p.33.

<sup>1505</sup> Int-FP-11; Int-ZWB-5.

<sup>1506</sup> Int-FP-11; Int-O-37.

<sup>1507</sup> Federale Politie, 2016, p.90.

<sup>1508</sup> Int-O-25.

<sup>1509</sup> Int-O-37.

<sup>1510</sup> Int-J-14.

<sup>1511</sup> Van de Wiel, 2016, p.32.

<sup>1512</sup> Int-O-37.

Het gebrek aan knowhow bij politionele en justitiële actoren bestaat ook met betrekking tot dumpingen van synthetisch drugsafval, waardoor deze niet als zodanig herkend wordt. Er lijkt dus nood aan een bepaalde awareness in alle politiezones. Bovendien, als een dumping toch als dusdanig herkend wordt, bestaat er vaak geen eenduidige werk- en registratiewijze voor de afhandeling van dergelijke feiten. Zo ontstaan verschillen tussen de gerechtelijke arrondissementen onderling.<sup>1513</sup> Het Parket Limburg trachtte aan dit gebrek aan uniformiteit tegemoet te komen en vaardigde in 2016 een richtlijn uit *inzake de aanpak van drugslabo's en dumpingen*. Deze richtlijn fungeert als een draaiboek voor alle betrokken actoren. Via de richtlijn wordt een uniforme, gezamenlijke en integrale aanpak van ontdekte synthetische labo's en dumpingsites nagestreefd, door duidelijk de taken van alle professionele partners in de keten te beschrijven. Een duidelijke informatievergaring moet het onder andere mogelijk maken om te achterhalen van welk productieproces dumpingen afkomstig zijn en of deze dumpingen gelinkt kunnen worden aan een eerder ontdekt drugslabo.<sup>1514</sup> Dergelijke draaiboeken werden ook in andere gerechtelijke arrondissementen ingevoerd, zij het soms met andere werkwijzen, waardoor sommige professionele partners op verschillende locaties andere instructies krijgen.

Indien politiediensten er toch in slagen om een onderzoek naar synthetische drugsproductie te starten, blijkt het net als bij onderzoeken naar cannabisteelt **niet evident om door te rechercheren naar de bovenbouw** van criminele organisaties. Aangezien deze bovenbouw zich eveneens vaak in Nederland bevindt, is men immers aangewezen op hulp van de Nederlandse autoriteiten. Toch merken verschillende professionele sleutelfiguren op dat de samenwerking met de Nederlandse collega's in het kader van ATS-productie enigszins beter lijkt te verlopen dan in het kader van de cannabisteelt.<sup>1515</sup> Binnen deze problematiek werken Belgische politiediensten vaak samen met de Nederlandse FIOD, die vooral op het financiële aspect focust en deze samenwerking zou veel meer mogelijkheden bieden dan de samenwerking met de Nederlandse politie.<sup>1516</sup> Daarnaast trachten politie en parket een grensoverschrijdende informatie-uitwisseling in stand te houden. In het gerechtelijk arrondissement Limburg bezorgen de politiediensten op vraag van het parket bijvoorbeeld altijd informatie over aangetroffen labo's en dumpingen aan hun Nederlandse collega's, zodat zij mogelijke linken met Nederlandse informatie kunnen leggen.<sup>1517</sup> Desondanks blijkt het toch moeilijk om tot de echte kopstukken van de Nederlandse criminele organisaties door te dringen.<sup>1518</sup>

De **handel in (pre-)precursoren is**, naast de synthetische drugsproductie zelf, **eveneens een moeilijk te bestrijden fenomeen**. Dit wordt deels veroorzaakt door haar internationaal en evoluerend karakter. Het gebruik van (legale) stoffen die steeds verder van de doelmolecule voor de productie van synthetische drugs (PMK en BMK) staan, zorgen er bijvoorbeeld voor dat producenten van synthetische drugs met hun activiteiten heel dicht in de buurt komen van substanties die enorm moeilijk te reglementeren zijn omwille van hun algemeen, regulier gebruik.<sup>1519</sup> Om aan deze problematiek tegemoet te komen, tracht men in verschillende gerechtelijke arrondissementen (zoals West-Vlaanderen en Antwerpen) samen te werken met private partijen. In beide arrondissementen zetten politiediensten in op de sensibilisering van firma's actief in de chemiesector, waarbij men vraagt om verdachte bestellingen of verdachte afnemers aan de politie of het FAGG te melden.<sup>1520</sup>

Naast de goede, reeds bestaande, samenwerking met de grote verdelers van bulkchemicaliën in België, startte het FAGG onlangs met een project om samen te werken met reguliere detailhandelaars van chemicaliën. Het FAGG gaat langs bij deze detailhandelaars om hen te sensibiliseren over de problematiek van de precursoren. Verder tracht het FAGG de hele chemische sector regelmatig op de

---

<sup>1513</sup> Van de Wiel, 2016, p.32.

<sup>1514</sup> In Nederland schijnt deze praktijk, waarbij men een link tussen labo's en dumpingen tracht te leggen op basis van chemische *profiling*, zeer beperkt en weinig succesvol te zijn (Int-O-37).

<sup>1515</sup> Int-FP-4; -17; Int-J-14; Int-O-26.

<sup>1516</sup> Int-FP-11; Int-O-26.

<sup>1517</sup> Int-J-14.

<sup>1518</sup> Int-FP-4.

<sup>1519</sup> Int-O-26.

<sup>1520</sup> Int-FP-17.

hoogte te houden van nieuwe ontwikkelingen.<sup>1521</sup> Toch lijkt op dit vlak niet alles even vlot te lopen. De federale politie haalde in 2016 al aan dat de opvolging van verdachte transacties door de politie en het FAGG moet geoptimaliseerd worden.<sup>1522</sup> Naast het Nationaal Meldpunt Precursoren van het FAGG bestaat immers ook een meldpunt precursoren voor explosieven<sup>1523</sup> bij de federale politie. Een doorgedreven samenwerking en informatie-uitwisseling moet er dan ook voor zorgen dat beide meldpunten niet naast elkaar werken.<sup>1524</sup>

#### 4.5.4 Moeizame aanpak van de online verkoop van synthetische drugs

Wat de detailhandel van synthetische drugs betreft, maken professionele sleutelfiguren zich zorgen over een fenomeen dat volgens het EMCDDA en Europol sinds 2013 steeds vaker het voorwerp uitmaakt van strafrechtelijke dossiers in de EU: de illegale drugshandel via het *darknet*. Hoewel het aandeel van de online handel relatief klein blijft in vergelijking tot de traditionele (offline) handel, stelt men zich terecht de vraag of de online handel de traditionele handel op termijn zal vervangen.<sup>1525</sup>

In België is de Algemene Administratie Douane en Accijnzen (AADA) de enige autoriteit die toezicht houdt op het internationale goederenverkeer.<sup>1526</sup> Tot dit goederenverkeer behoren onder andere intra- en extracommunautaire postzendingen, die in België in zes postsorteercentra en door verschillende koeriersdiensten over het hele grondgebied behandeld worden. De luchthaven van Bierset wordt daarbij aanzien als een van de belangrijkste distributiecentra, door de aanwezigheid van de internationale hub van koeriersdienst TNT. Toch mag ook Brucargo, het vrachtgebied van Brussels Airport Zaventem, met de aanwezigheid van koeriersdiensten zoals DHL en FedEx niet uit het oog verloren te worden.<sup>1527</sup>

**De douanediensdiensten in Luik en Zaventem trachten op regelmatige basis, zo mogelijk dagelijks, controles uit te voeren bij de verschillende koeriersdiensten.** Koeriersdiensten moeten namelijk zelf geen controles uitvoeren voor de detectie van verdovende middelen in pakketten die via hen verzonden worden<sup>1528</sup>, terwijl dit wel het geval is voor de detectie van explosieven. De controles van de douane bij de koeriersdiensten zijn enkel van toepassing op zendingen van buiten de Europese Unie, met uitzondering van de controles op de luchthaven van Bierset. De douanediensdiensten hebben door het vrij verkeer van goederen namelijk geen informatie over de bewegingen van goederen in de Europese Unie in hun bezit. Deze lacune tracht men enigszins op te vullen door overeenkomsten te sluiten met koeriersdiensten, zoals TNT in Bierset, waardoor er wel een onderlinge informatie-uitwisseling over intracommunautaire goederen plaatsvindt.<sup>1529</sup>

*“De douane profileert zich als ‘wij kijken toe op het versturen van drugs op de luchthaven’, maar van Uniegoederen zien wij niets op elektronisch vlak. En dat zijn er heel veel. Voor koeriers is dat meer dan de helft [van het aantal goederen] dat binnen Europa wordt verstuurd. (...) Is TNT verplicht om dat [informatie over intracommunautaire goederen] te geven? Nee, dat is een beetje goodwill. Maar de douane zou daar op hoger niveau ook iets harder in moeten zijn. Om te zeggen: ‘Mannen, wij [België] zijn een draaischijf voor drugs en je moet echt wel meewerken’. (...) Maar zolang onze bazen dat niet doen, is het roeien tegen de stroom in.”<sup>1530</sup>*

<sup>1521</sup> Int-O-26.

<sup>1522</sup> Federale Politie, 2016, p.94.

<sup>1523</sup> In sommige gevallen kunnen precursoren voor de aanmaak van explosieven ook gebruikt worden voor de aanmaak van illegale drugs.

<sup>1524</sup> Int-J-30.

<sup>1525</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.51.

<sup>1526</sup> Artikel 3 UCC (Verordening (EU) nr. 952/2013)

<sup>1527</sup> De Mey & Vanneste, 2017.

<sup>1528</sup> Sommige koeriersbedrijven, zoals DHL, werken echter wel op spontane basis samen met de douanediensdiensten om verdovende middelen in pakketten te detecteren.

<sup>1529</sup> Int-C-24.

<sup>1530</sup> Int-C-24.

Bovenop de routinecontroles neemt de douane in samenwerking met verschillende partners (zoals de federale politie, FAGG, FAVV) ook deel aan (nationaal en internationaal) gecoördineerde controleacties. Deze acties kunnen doorgaan bij de regionale hubs van koeriersdiensten of in postsorteercentra. De douane in het gerechtelijk arrondissement Luik benadrukte in 2017 namelijk het belang van de controles op zendingen via de reguliere post. **Postzendingen zouden aan belang winnen ten opzichte van de koeriersdiensten.**<sup>1531</sup> In deze optiek nam de Belgische douane in het voorjaar van 2017 deel aan de Europese operatie *Postbox*, waarbij gedurende een aantal dagen zoveel mogelijk illegale internetaankopen onderschept en gecontroleerd werden die per post of via koeriersdiensten werden verzonden. Tijdens deze actie bevatte bijna een derde van alle niet-conforme zendingen (27% of 300 op 1096 inbeslagnames) illegale drugs. Het ging daarbij vooral om cannabis en MDMA.<sup>1532</sup> Vervolgens organiseerden politie- en douanediensten eind 2017 een nieuwe actie, waarbij gedurende drie dagen postzendingen gecontroleerd werden in het postsorteercentrum te Gent. Men ontdekte daarbij 46 zendingen met illegale drugs, waarvan het merendeel van de postpakketten uit Nederland kwam.<sup>1533</sup>

Aanvullend, toonde eerder onderzoek aan dat controles op postzendingen van groot belang zijn. Intensieve controles op dergelijke zendingen kunnen namelijk een impact hebben op de bereidwilligheid van leveranciers om zendingen via bepaalde landen te versturen. Leveranciers die actief zijn vanuit landen met een efficiënte strafrechtshandhaving zullen bovendien minder vaak zendingen wereldwijd versturen.<sup>1534</sup> Strikte en frequente controles op postzendingen kunnen dus een invloed uitoefenen op het gedrag van leveranciers. Anderzijds kunnen strikte grenscontroles er ook voor zorgen dat lokale online drugsmarkten ontstaan en de nationale vraagzijde bevoorraden.<sup>1535</sup>

Ondanks de zonet geschetste controleacties van politie en justitie, **komen online bestellingen meestal per toeval aan het licht**, via een onvoldoende frankering van de zending. Leveranciers van online bestellingen gebruiken meestal de contactgegevens van een onrechtmatig, al dan niet bestaande, afzender. Indien deze afzender bestaat, komt de zending bij een foute frankering toch bij deze persoon terecht en wordt meestal de politie verwittigd.<sup>1536</sup> Na het onderscheppen van dergelijke verdachte zendingen is het voor de politie- en douanediensten allermint eenvoudig om de **afzender te identificeren**.<sup>1537</sup> Bij de Belgische douane leidden dergelijke onderzoeken nog geen enkele keer tot het terugvinden van een afzender, laat staan tot een positieve identificatie.<sup>1538</sup>

Net door het misleidende karakter van de online drugshandel zijn onderzoeken in dit kader enorm arbeidsintensief. Politiediensten kunnen hiervoor momenteel onvoldoende **capaciteit** vrijmaken. Zij dienen steeds de afweging te maken of de grote inzet van middelen opweegt tegen het mogelijk resultaat, gezien de schijnbaar relatief kleine hoeveelheden die men maar ontdekt.<sup>1539</sup> Niet alleen de politie, maar ook de douanediensten beschikken over onvoldoende capaciteit om op een structurele basis controles uit te voeren op alle zendingen die in België via post- of koeriersdiensten vertrekken. Zij trachtten wel elke dag een bepaald deel van de inkomende zendingen fysiek te controleren, met de focus op zendingen uit risicolanden.<sup>1540</sup>

Tot slot vereisen onderzoeken in deze materie ook **specifieke kennis**, net als kennis over de toepassing van alternatieve onderzoeksmethoden.<sup>1541</sup> Onderzoekers van de lokale en federale drugsrecherche beschikken vaak niet over deze gespecialiseerde kennis, waardoor men tijdens het onderzoek op barrières stuit.<sup>1542</sup> Daarnaast is deze kennis, net als de capaciteit, ook nodig om op zoek te gaan naar

<sup>1531</sup> *Sud Presse*, "Tous les jours, on trouve de la drogue dans le courrier", 15/05/2017.

<sup>1532</sup> *Knack*, "Illegale handel in Europa: 1 op de 3 inbeslagnames gebeurt in België", 19/09/2017.

<sup>1533</sup> *Persbericht FOD Financiën*, "Controle op drugs in postzendingen", 21/12/2017.

<sup>1534</sup> Décarry-Héту, Paquet-Clouston, Masarah & Aldridge, 2016 ; Kruihof et al., 2016.

<sup>1535</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction & Europol, 2017, p.28-29.

<sup>1536</sup> Int-FPLP-3; Int-LP-12.

<sup>1537</sup> Int-FPLP-3; Int-C-24.

<sup>1538</sup> Int-C-24.

<sup>1539</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1540</sup> Int-C-24.

<sup>1541</sup> Europol, 2017, p.51.

<sup>1542</sup> Int-J-23.

het fenomeen en aan proactieve recherche te doen.<sup>1543</sup> Hoewel enkele lokale en federale politiediensten, zoals de FGP Oost-Vlaanderen, al onderzoeken naar online handel initieerden en uitvoerden, bestaat momenteel binnen de federale politie geen gespecialiseerde eenheid die de online drugshandel voortdurend en centraal monitort. Men kan hiervoor ook geen beroep doen op de eenheid DJSOC/Internetrecherche, omdat deze enkel steun levert voor gerechtelijke onderzoeken.

*“Het is heel interessant, maar daar hebben we noch de kennis noch de middelen voor. Dan moet je echt met superspecialisten gaan werken.”<sup>1544</sup>*

#### 4.5.5 Onduidelijke aanpak van de tussenhandel van cocaïne

Eerder werd aangetoond dat de beeldvorming over het fenomeen van de tussenhandel grote gebreken kent.<sup>1545</sup> Een van de oorzaken voor deze beperkte beeldvorming kan gevonden worden bij de inspanningen van de Belgische strafrechtshandhaving ten aanzien van dit fenomeen. De Kadernota Integrale Veiligheid verklaart dat enkel de in- en uitvoer van cocaïne prioritair zijn voor de Belgische strafrechtshandhaving<sup>1546</sup>, waardoor **weinig tot geen onderzoeken gevoerd worden naar het echelon van de tussenhandel**.<sup>1547</sup> Onderzoek naar de tussenhandel vergt veel tijd en middelen, terwijl men nooit zeker is of de geleverde inspanningen enig resultaat zullen opleveren.<sup>1548</sup> De transacties die op dit niveau plaatsvinden, zijn bovendien clandestien en veroorzaken weinig tot geen overlast.<sup>1549</sup> Daarom worden prioriteiten gesteld en beslissen leidinggevend meestal om geen capaciteit vrij te maken voor de aanpak van de tussenhandel.<sup>1550</sup> Dit gebrek aan aandacht en capaciteit veroorzaakt regelmatig frustraties op het terrein.<sup>1551</sup>

*“Sporadisch, bij toeval, hebben we daar [de tussenhandel] nog eens zicht op. Als we daar echt op uitkomen, want onderzoek voeren doen we niet meer.”<sup>1552</sup>*

Ten tweede hangt de beslissing tot het al dan niet voeren van verder onderzoek naar de tussenhandel af van de bevoegde onderzoeksrechter. Velen onder hen blijken hier nogal weigerachtig tegenover te staan en **beslissen meestal om het onderzoek af te knippen** nadat bijvoorbeeld de leverancier van een drugsdealer gepakt werd.<sup>1553</sup> Men focust enkel op het voornaamste doel van het onderzoek, in dit geval de arrestatie van de dealer en zijn leverancier, waarna niet meer verder gerechercheerd wordt. Daarnaast ervaren sommige sleutelfiguren op het niveau van de onderzoeksrechter ook enige aarzeling om een onderzoek op te splitsen, waarbij het deel tot het niveau van de tussenhandel behandeld wordt door de lokale politie en het deel naar de hogere echelons toebedeeld wordt aan de federale politie.<sup>1554</sup> Dit neemt echter niet weg dat relevante informatie momenteel, ondanks het mogelijk stopzetten van het onderzoek, toch uitgewisseld wordt tussen de lokale en federale politie.<sup>1555</sup>

*“Je kan niet tot in Colombia gaan. (...) Dat zijn onderzoeken die maanden of jaren aanslepen. Die lokale dealer hier zal nooit zoveel straf krijgen, dus dat wordt afgeknipt.”<sup>1556</sup>*

---

<sup>1543</sup> Int-FP-15.

<sup>1544</sup> Int-FPLP-3.

<sup>1545</sup> Int-FP-18.

<sup>1546</sup> Kadernota Integrale Veiligheid 2016-2019, p.67.

<sup>1547</sup> Int-LP-27. Zie ook Smet et al., 2013, p.186; Desroches, 2007, p.828.

<sup>1548</sup> Int-FP-34. Zie ook Desroches, 2007, p.56.

<sup>1549</sup> Boerman et al., 2013; Coomber, 2006; Europol, 2013; Pearson & Hobbs, 2001.

<sup>1550</sup> Int-FP-34. Zie ook Desroches, 2007, p.56.

<sup>1551</sup> Smet et al., 2013, p.187.

<sup>1552</sup> Int-LP-27.

<sup>1553</sup> Int-LP-19. Zie ook Smet et al., 2013, p.183, 186; Van der Laan, 2012, p.22.

<sup>1554</sup> Int-LP-27.

<sup>1555</sup> Int-LP-19.

<sup>1556</sup> Int-LP-19.

Ten derde is er **een grote grijze zone in de aanpak van het fenomeen door respectievelijk de lokale en federale politie**. De federale politie is in eerste instantie bevoegd voor zaken met een (internationaal) georganiseerd karakter, en dus ook voor de tussenhandel indien deze gelinkt is aan de in- of uitvoer tussen Nederland en België. De lokale politie is dan weer verantwoordelijk voor het lokale dealfenomeen.<sup>1557</sup> Hoewel in sommige regio's veel aandacht wordt geschonken aan de **taakverdeling** tussen de lokale recherche en de federale politie (via coördinatie van dossiers door de referentiemagistraat drugs, protocolakkoorden, rechercheoverleg), komen dossiers inzake de tussenhandel nog vaak bij de lokale politie terecht, die hiervoor extra capaciteit moet vrijmaken.<sup>1558</sup> De taakverdeling is in de praktijk dus allerminst duidelijk.<sup>1559</sup>

*“Want eigenlijk, als je [als crimineel] het lef hebt om ermee te beginnen, moet je zien dat je groot genoeg begint. Niet te groot. Dan kijkt niemand naar u. Niemand. (...) En uiteindelijk komt dat [dossier] toch bij ons [lokale politie] terecht. En dan wordt daar weleens gekeken of daar capaciteit kan vrijgemaakt worden om daaraan te werken. Heel beperkt, maar echt doorrecherchen is hier verleden tijd. Spijtig genoeg.”<sup>1560</sup>*

Het gevaar is dat geen van beide politiediensten, noch de federale noch de lokale, dossiers over de tussenhandel op zich gaat nemen en tussenhandelaars door de mazen van het net kunnen glippen.

*“Die [tussenhandelaars] vallen overal tussen. Wij [federale politie] pakken eigenlijk de organisatie aan en de lokale politie pakt die lokale dealers, maar die tussenhandel valt er tussenuit. En dan wordt er gediscussieerd. (...) Ja, dan ontspringen die de dans. Dat is soms frustrerend.”<sup>1561</sup>*

De taakverdeling tussen de lokale en federale politie wordt doorheen de jaren ook beïnvloed door allerhande factoren en kan aldus verschuiven. Zo zorgde de toenemende problematiek in de haven van Antwerpen ervoor dat de focus van de FGP er momenteel enkel op de haven gericht is.<sup>1562</sup> Daardoor blijven verschillende problematieken, zoals de tussenhandel, in andere regio's van het gerechtelijk arrondissement Antwerpen, uitgezonderd de stad Antwerpen zelf, onbehandeld.<sup>1563</sup>

Tot slot worden onderzoeken naar de tussenhandel niet alleen op nationaal niveau afgeremd door bepaalde moeilijkheden, maar krijgen opsporingsinstanties opnieuw, net zoals bij de cannabisteelt en de synthetische drugsproductie, te maken met de **beperkingen van grensoverschrijdende samenwerking**.<sup>1564</sup> De grens is in deze zin nog steeds een beperkende factor.<sup>1565</sup> Toch is deze samenwerking een cruciaal gegeven, gezien de organisatoren van de tussenhandel zich in Nederland bevinden en de tussenhandel van daaruit gestuurd wordt.<sup>1566</sup>

*“Ik denk dat wij niet op het hoogste niveau geraken, omdat we beperkt zijn in middelen en tijd. En in coördinatie, de samenwerking met Nederland. Als je zo hoog wil gaan vissen, als je zo ver wil komen, is er gewoon coördinatie nodig. (...) Er zijn mogelijkheden om samen te werken met het buitenland, maar als je je eigen tuintje nog niet kan onderhouden of niet kan overeenkomen om het te onderhouden, wat zou je dan het grote park gaan onderhouden.”<sup>1567</sup>*

---

<sup>1557</sup> Int-FPLP-3; Int-FP-11; -15.

<sup>1558</sup> Int-FP-15; Int-LP-19.

<sup>1559</sup> Int-LP-1.

<sup>1560</sup> Int-LP-1.

<sup>1561</sup> Int-FP-11.

<sup>1562</sup> Int-FP-18; -34; Int-LP-27.

<sup>1563</sup> Int-LP-27.

<sup>1564</sup> Smet et al., 2013, p.188.

<sup>1565</sup> De Ruyver, 2006; Vanhyfte, 2005; Federale Politie, 2016, p.99.

<sup>1566</sup> Smet et al., 2013, p.183-184; van der Torre, 1996.

<sup>1567</sup> Int-FP-34.

#### 4.5.6 Noodzakelijke grensoverschrijdende aanpak van de callcenters

Naast de tussenhandel van cocaïne is ook **het fenomeen van de callcenters, en bijhorend de koeriers, moeilijk de kop in te drukken**. Verschillende respondenten geven aan dat het arresteren van de koeriers onvoldoende is, aangezien zij vrijwel onmiddellijk vervangen worden door anderen.<sup>1568</sup> Hoewel afnemers zich dan enkele dagen op een andere locatie moeten bevoorraden, verandert dit verder weinig aan de normale gang van zaken.<sup>1569</sup>

*“Dat fenomeen blijft evenveel. Dat gaat gewoon verder. Als er hier in Hasselt iemand [koerier] opgepakt wordt, duurt het twee tot drie dagen eer er een nieuwe is.”<sup>1570</sup>*

**Deze flexibiliteit is er niet alleen binnen de werking van de criminele organisaties achter de callcenters, maar ook tussen criminele organisaties onderling.** Zo gaven respondenten in het gerechtelijk arrondissement Luik aan dat er meerdere criminele organisaties (of netwerken) met callcenters bestaan. Indien een netwerk opgerold wordt, neemt een ander netwerk het overgebleven cliënteel over, zodat de handel kan blijven doorgaan. De concurrentie tussen de netwerken onderling blijkt dan ook moordend te zijn, zozeer dat er door de politiediensten reeds verschillende afrekeningen in het milieu gesignaleerd werden.<sup>1571</sup> De flexibiliteit zorgt er bovendien voor dat dit fenomeen zeer vatbaar is voor verschuivingen. Zo investeerde men in verschillende Limburgse politiezones, zoals Sint-Truiden en Lanaken, sterk in de aanpak van de drugskoeriers, waarna het aantal sterk daalde.<sup>1572</sup>

**De structuur van een callcenter zorgt er eveneens voor dat de opsporingsactiviteiten moeilijk verlopen.** In de organisatie van het callcenter worden allerlei omleidingen voorzien, onder andere via verschillende mobiele nummers, wat het voor de autoriteiten bijzonder ingewikkeld maakt om hoger in de organisatie op te klimmen.<sup>1573</sup> **Daarnaast vormt eveneens de grensoverschrijdende samenwerking met Nederland, opnieuw, een barrière in de strijd tegen dit fenomeen.** De Nederlandse autoriteiten verlenen niet steeds hun medewerking aan de Belgische autoriteiten, ondanks het feit dat de Belgische politiediensten over voldoende informatie beschikken, wat tot de nodige frustraties leidt en er mede voor zorgt dat het fenomeen standhoudt.<sup>1574</sup> Zo klinkt zowel bij de lokale als bij de federale politie dat de bovenbouw van de callcenters geen prioriteit is voor de Nederlandse autoriteiten.<sup>1575</sup> Zij zouden zelfs ontkennen dat er zich een probleem voordoet.<sup>1576</sup>

*“Dus dan hoorden we al die bestellingen en hebben wij kunnen identificeren wie er ginder [in Nederland] achter zat, wie de drugs naar hier bracht. Dan zijn x-aantal rechtshulpverzoeken naar Nederland gestuurd en daar is nul en nog nul en nog minder dan nul gevolg aan gegeven. (...) Mensen die geïdentificeerd zijn in Nederland en waar helemaal niets op gebeurt. Maar totaal niets. Dan stopt het eigenlijk. Dan kunnen ze hier dealers blijven oppakken, dat [fenomeen] blijft altijd.”<sup>1577</sup>*

*In Nederland vinden ze dat ‘het feiten zijn die in België gebeuren’ en die hebben daar geen last van. (...) En daar is dan op hoger niveau overleg geweest in Nederland en er zijn altijd veel beloftes gemaakt, maar dan gebeurt er helemaal niets. (...) En het probleem met aanpakken is niet alleen reageren op een rechtshulpverzoek. Dat hebben*

---

<sup>1568</sup> Int-LP-10.

<sup>1569</sup> Int-FP-11.

<sup>1570</sup> Int-FP-11.

<sup>1571</sup> Int-LP-16.

<sup>1572</sup> Int-LP-10; -29.

<sup>1573</sup> Int-LP-16.

<sup>1574</sup> Int-FP-11; Int-LP-12.

<sup>1575</sup> Int-LP-10; -12; Int-FP-11; -15; Int-J-30.

<sup>1576</sup> Int-LP-10.

<sup>1577</sup> Int-FP-11.

*ze zelfs ook niet gedaan. Ze moeten zelfstandig een onderzoek doen. Anders kan je dat niet aanpakken. Maar dat is dus spaak gelopen.*<sup>1578</sup>

In het gerechtelijk arrondissement Limburg ondernamen politie en justitie in een concreet dossier meerdere pogingen om een grensoverschrijdende samenwerking met Nederland op te zetten. Op een bepaald moment werd zelfs het Federaal Parket ingeschakeld om de Nederlandse autoriteiten te overtuigen<sup>1579</sup> en belandde de problematiek op het Hazeldonk-overleg.<sup>1580</sup> Daar bleek dat de politie van Rotterdam helemaal niet op de hoogte was van de veelvuldige arrestaties van Rotterdamse keoriers in België. Er vond namelijk geen informatie-uitwisseling plaats tussen het bevoegde IRC, dat de rechtshulpverzoeken behandelt, en de lokale politie. Niettemin hadden de Belgische autoriteiten wel nood aan capaciteit van de Rotterdamse politie om dit fenomeen aan te pakken.<sup>1581</sup>

Daarnaast loopt niet alleen de Belgisch-Nederlandse samenwerking spaak. **De afstemming tussen de lokale en federale politiediensten blijkt evenmin vlot te verlopen**, net zoals bij de aanpak van de tussenhandel, ondanks initiatieven om het fenomeen gezamenlijk aan te pakken.<sup>1582</sup> Gezien de arbeidsintensieve opsporing van het fenomeen van de callcenters dienen dus onderlinge engagementen aangegaan te worden tussen zowel de Belgische politiediensten onderling, lokaal en federaal, als met de Nederlandse autoriteiten.

*“Dus die [lokale politie] zones willen dat aanpakken en de bedoeling was om dat samen met ons [federale politie] te doen. Dan heb ik daar 37 vergaderingen gehad en engagementen gevraagd vanuit die zones om er capaciteit aan te besteden. Maar die engagementen werden daar niet nagegaan.”*<sup>1583</sup>

Het blijkt ook **niet steeds mogelijk om door te rechercheren naar de bovenbouw omwille van prioriteiten binnen het korps en/of het openbaar ministerie**. Een respondent verklaart dat men *“vanuit het korps korte onderzoeken wil”*, wat moeilijk te rijmen valt met intensieve onderzoeken naar de bovenbouw van een criminele organisatie.<sup>1584</sup> Bovendien worden richtlijnen van het openbaar ministerie over de taakverdeling tussen de lokale en federale politie niet altijd gevolgd door het openbaar ministerie zelf, wat bij de opsporingsdiensten opnieuw tot onzekerheid leidt.

*“Dus dan leggen ze die richtlijn gewoon naast zich neer. Als je dan vraagt: ‘Er is nog altijd die richtlijn’. ‘Ja, maar daar wordt niet altijd rekening mee gehouden’.”*<sup>1585</sup>

Tot slot verklaarden professionele sleutelfiguren, met uitzondering van deze uit het gerechtelijk arrondissement Limburg, dat **de strafmaat voor drugskoeriers en andere betrokkenen van callcenters momenteel te laag is**. Deze betrokkenen worden vaak meerdere malen gearresteerd, maar blijven slechts voor een relatief korte periode opgesloten of krijgen enkel voorwaarden opgelegd, zelfs als leider van een criminele organisatie.<sup>1586</sup> Respondenten erkennen verder dat koeriers ofwel geen effectieve gevangenisstraf krijgen, ofwel slechts kort in voorhechtenis zitten als er sprake is van een organisatie. In het eerste geval gaan deze personen onmiddellijk terug aan de slag. De vraag rijst dan ook op welke manier politie en justitie dergelijke criminele organisaties nog kunnen tegenhouden. Er zou grondig nagedacht moeten worden hoe men recidive kan tegengaan, zodat politiediensten niet telkens een onderzoek naar dezelfde personen voeren.<sup>1587</sup>

---

<sup>1578</sup> Int-FP-11.

<sup>1579</sup> Int-FP-11; Int-LP-12.

<sup>1580</sup> Int-LP-12; Int-J-30.

<sup>1581</sup> Int-J-30.

<sup>1582</sup> Int-FP-11.

<sup>1583</sup> Int-FP-11.

<sup>1584</sup> Int-LP-27.

<sup>1585</sup> Int-LP-27.

<sup>1586</sup> Int-LP-27.

<sup>1587</sup> Int-LP-27.



*“En hoe kunnen we ze dan nog wel stoppen? Op dit ogenblik niet meer, stellen wij vast.”<sup>1588</sup>*

**Het financieel onderzoek kan in zekere zin tegemoetkomen aan eventuele lacunes in de justitiële afhandeling.** Indien toch een onderzoek naar de bovenbouw van een callcenter gevoerd wordt, erkennen autoriteiten steeds vaker dat men na afloop van het onderzoek niet enkel tevreden moet zijn met de inbeslaggenomen verdovende middelen. Politie en justitie dienen samen met andere partners sterk in te zetten op de financiële recuperatie van winsten. Hoewel politiediensten in de mate van het mogelijke steeds een financieel onderzoek voeren, en leden van de drugsteams daarvoor (in tegenstelling tot vroeger) een algemene vorming kregen blijft het niet eenvoudig om illegale opbrengsten te recupereren.

*“We slagen er evenveel of even weinig in [om opbrengsten te recupereren] als dat we erin slagen om drugs te pakken, denk ik. Maar het wordt gezien als een noodzakelijkheid binnen je onderzoek. (...) Enige jaren geleden werd daar nooit over gepraat. Nu, als er over een drugszaak wordt gepraat, praat men ook over wat we uit de zakken kunnen halen. Geld, bezit, woningen en dergelijke meer.”<sup>1589</sup>*

In het gerechtelijk arrondissement Brussel werkt de FGP voor het financiële onderzoek bijna altijd samen met de dienst Patrimonium van de stad. Bij aanvang bekijkt de FGP samen met het openbaar ministerie en de dienst Patrimonium wat er in een dossier financieel te rapen. Volgens een van de respondenten wijst dit op *“de noodzaak en een wijziging van de mentaliteit”*. Deze mentaliteitswijziging werd positief beïnvloed door de invoering van de ‘inbeslagneming per equivalent’ in 2002 (art. 35ter Wetboek van Strafvordering).<sup>1590</sup> Dit artikel staat het openbaar ministerie of de onderzoeksrechter toe om het geraamd equivalent van de vermogensvoordelen van de verdachte voorafgaand in beslag te laten nemen met het oog op verbeurdverklaring na een veroordeling. Dit is echter enkel mogelijk nadat de vermogensvoordelen die voortkomen uit het misdrijf niet meer kunnen worden teruggevonden in het vermogen van de verdachte.

*“Niet veel magistraten hebben kaas gegeten van financieel onderzoek. (...) In Brussel wordt op het niveau van de magistratuur heel weinig gevolg gegeven aan financiële dossiers. Maar patrimonium daarentegen, dat is iets tastbaar. Die magistraat hoort ‘financieel onderzoek’ en die doet in zijn broek, maar die hoort ‘patrimonium pakken’ en dat ziet hij wel zitten.”<sup>1591</sup>*

Ondanks de opportuniteiten, kunnen sommige factoren de beslissing van een magistraat tot het al dan niet voeren van een financieel onderzoek nog beïnvloeden. Naast diens kennis van de materie, zoals blijkt uit voorgaand citaat, dient geïnvesteerd te worden in een apart onderzoeksteam. Politiediensten moeten immers kunnen inschatten of de criminele vermogens zich in het buitenland bevinden en of de mogelijkheid bestaat om hierop beslag te leggen. De capaciteit van dit onderzoeksteam moet vervolgens voor een zekere tijd beschikbaar zijn, aangezien financiële onderzoeken lang kunnen aanslepen. Het kan daarbij een oplossing zijn om zowel het strafonderzoek als het financieel onderzoek simultaan te laten verlopen.<sup>1592</sup>

Eens men beslist om een financieel onderzoek in te stellen, blijkt dat justitie nog te vaak een reactief karakter vertoont. Een respondent uit het gerechtelijk arrondissement Brussel kaderde hieromtrent een negatief voorbeeld, dat zich voordeed tijdens een lopend onderzoek:

*“In een vorig onderzoek was sprake van ongeveer een miljoen euro dat verdwenen was. Bij een tweede onderzoek naar dat target komt dat naar boven. Daar worden sporen van*

---

<sup>1588</sup> Int-LP-27.

<sup>1589</sup> Int-FP-34.

<sup>1590</sup> Int-FP-34.

<sup>1591</sup> Int-FP-34.

<sup>1592</sup> Int-FP-34.

*gevonden. Die rekening wordt ergens in Nederland gevonden. Dat geld is daar weer weg. Het drugsonderzoek is mislukt. Twee jaar onderzoek en we hebben hem niet kunnen pakken. Dat geld gaat van Nederland naar Zwitserland, en van Zwitserland naar Dubai. En dat ligt ergens op het parket. Rogatoire commissies. En daar komt niets meer van. Daar zitten we met een probleem. Magistraten volgen dat niet meer. 'We sturen een rogatoire commissie naar Zwitserland en naar Italië.' Na zes maanden hebben we er nog geen antwoord op gekregen. Na zes maanden. Dat is hopeloos. We zijn zo traag in onze onderzoeken. Maar onlangs hoorde ik dat elke Brusselse magistraat of substituut hier per dag 1500 zaken heeft, waar hij bij wijze van spreken verantwoordelijk is van een klacht van huiselijk geweld tot een drugszaak. Dus je moet het ook een beetje kunnen kaderen.*"<sup>1593</sup>

Bovendien blijkt ook de uitvoering van de verbeurdverklaring na afloop van de beslissing van de rechtbank stroef te verlopen. Zo spreekt men in het gerechtelijk arrondissement Brussel van een grijze zone inzake de verantwoordelijkheid op dit vlak. Zo zou er in sommige dossiers geen opvolging zijn na de verbeurdverklaring van de eigendom van de veroordeelde.<sup>1594</sup> In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen daarentegen heeft men een zeer specifieke werkwijze ingevoerd, via de zogenaamde 'plukteams'<sup>1595</sup> van de lokale<sup>1596</sup> en federale<sup>1597</sup> politie Antwerpen. Deze kaalplukteams voeren financiële onderzoeken uit, parallel aan de drugsonderzoeken, waarbij men ten belope van de winsten die tijdens het onderzoek aangetoond zijn in beslag kan nemen per equivalent. Dit is een groot verschil met een puur witwasonderzoek, waarbij een omgekeerde bewijslast geldt en personen moeten bewijzen op welke manier zij hun eigendom vergaarden. Witwassen is dan ook een misdrijf op zich, terwijl het kaalplukonderzoek ten dienste staat van het gerechtelijk onderzoek.<sup>1598</sup>

## 4.6 Besluit

Dit hoofdstuk wierp een licht op de stand van zaken op de Belgische illegale drugsmarkten – cannabis, synthetische drugs en cocaïne – en ondernam een poging om de relaties met Nederland te identificeren. De analyse verduidelijkt in eerste instantie dat de drie markten in België elk op een andere manier evolueerden, geografisch dan wel inhoudelijk. Terwijl de cannabisteelt zich momenteel, mede onder invloed van Nederlandse ontwikkelingen, uitstrekt over het volledige Belgische grondgebied, blijft de productie van synthetische drugs in hoofdzaak beperkt tot het Belgisch-Nederlandse grensgebied. De tussenhandel inzake cocaïne lijkt dan weer aan belang te winnen in enkele Belgische grootsteden.

Ondanks de manifestatie van deze criminele fenomenen op het Belgisch grondgebied, zijn in allerlei aspecten van deze fenomenen linken met Nederland te herkennen. Op elk van deze markten krijgen autoriteiten te maken met Nederlandse criminele organisaties of Nederlandse betrokkenen, die vaak tot de top van de markt behoren. Hierbij kan gedacht worden aan Nederlandse criminele organisaties die verantwoordelijk zijn voor de professionele cannabisteelt, een monopolie bezitten in de synthetische drugsproductie en ook een uiterst belangrijke rol vervullen in de cocaïnehandel. Dit neemt echter niet weg dat de rol van Belgische betrokkenen en criminele organisaties evenmin tot nul herleid wordt. Doorheen de jaren merken autoriteiten dat alsmaar meer criminele organisaties in België zich toeleggen op de cannabisteelt, al dan niet om een basiskapitaal voor andere criminele activiteiten op te bouwen. Deze organisaties verwierven voldoende kennis om met de teelt te starten en doen dit dan ook zoveel

---

<sup>1593</sup> Int-FP-34.

<sup>1594</sup> Int-FP-34.

<sup>1595</sup> Volgens het NVP 2016-2019 is een plukteam "verantwoordelijk voor de inventaris van het crimineel vermogen met oog op een inbeslagneming" (p.28).

<sup>1596</sup> Dit team, opgestart in januari 2015, bevindt zich momenteel bij de operationele steundiensten en werkt voor de hele lokale recherche en dus niet enkel voor het team Drugs. Op termijn wenst men dit team echter onder te brengen bij het team Drugs van de recherche.

<sup>1597</sup> Op federaal niveau ontstond het plukteam bij het team Drugs, waarna het overgeheveld werd tot de afdeling Coördinatie, zodat alle afdelingen er een beroep op konden doen.

<sup>1598</sup> Int-FPLP-3.

mogelijk onafhankelijk van Nederlandse criminele organisaties. Daarnaast leren Belgische criminele actoren ook de kneepjes van het vak in de synthetische drugsproductie en doen synthetische drugsproducenten in België tegenwoordig niet meer alleen een beroep op Nederlandse *cooks*, maar ook op hun Belgische tegenhangers. Tot slot lijken Belgische steden zoals Antwerpen en Brussel alsmear belangrijker te worden in de tussenhandel van cocaïne, zodat Belgische en buitenlandse afnemers niet meer per sé naar Nederland rijden om zich te bevoorraden. De rol van Nederlandse criminele actoren overstijgt nog steeds deze van hun Belgische tegenhangers, maar er zijn dus toch bepaalde indicaties dat de rol van Belgische criminele actoren in sommige onderdelen van de illegale markt aan het toenemen is.

Niet alleen de betrokken criminele actoren, maar ook andere aspecten van de geschetste illegale drugsmarkten zijn sterk verbonden met Nederland. Daarbij kan gedacht worden aan het kweekmateriaal voor de cannabisteelt en, hoewel in mindere mate, de hardware voor de synthetische drugsproductie, die beide in Nederland aangekocht wordt. Verder bevindt de afzetmarkt van in België gekweekte cannabis of geproduceerde synthetische drugs zich vaak in Nederland. Van daaruit worden illegale drugs opnieuw gedistribueerd naar de binnenlandse en internationale markt. Belgische afnemers wenden zich daarbij tot allerlei afzetkanalen, zoals de coffeeshops, wietkoeriers en callcenters. Toch speelt ook België een rol in bepaalde onderdelen van de illegale drugsmarkten, zo blijkt uit de growshops die ontstaan op het Belgische grondgebied, de aanvoer van (pre-)precursoren en andere chemicaliën via de reguliere handel en de wereldwijde handel van (onder andere) synthetische drugs via post- en koeriersdiensten.

Deze vaststellingen tonen aan dat de Belgische en Nederlandse drugsmarkten sterk met elkaar verbonden zijn, op alle echelons en in quasi alle onderdelen van de handel. Deze grensoverschrijdende problematiek vereist een verregaande grensoverschrijdende aanpak. Niettemin moet daarvoor eerst de Belgische aanpak van deze problematiek op punt staan, wat momenteel nog niet het geval blijkt. Autoriteiten uit de strafrechtshandhaving worden op lokaal, regionaal, arrondissementeel en nationaal niveau geconfronteerd met allerlei organisatorische en beleidsmatige uitdagingen en belemmeringen die een integrale en geïntegreerde aanpak van de illegale drugsmarkten op dit ogenblik in de weg staan. Bovendien toonden voorgaande bevindingen aan dat de huidige strafrechtelijke aanpak van de illegale drugsmarkten ontoereikend is en autoriteiten nood hebben aan alternatieven, zoals de bestuurlijke aanpak er een van is.



---

## HOOFDSTUK 5

---

# PUSH- EN PULLFACTOREN VAN ILLEGALE DRUGSMARKTEN IN BELGIË EN NEDERLAND VOLGENS VEROORDEELDE GEDETINEERDEN IN BELGISCHE GEVANGENISSEN

*Katholieke Universiteit Leuven (LINC)*

Elke Rovens

Letizia Paoli



## 5. PUSH- EN PULLFACTOREN VAN ILLEGALE DRUGSMARKTEN IN BELGIË EN NEDERLAND VOLGENS VEROORDEELDE GEDETINEERDEN IN BELGISCHE GEVANGENISSEN

Naast de interviews met professionele sleutelfiguren en de dossierstudie werd geopteerd om de hieruit volgende bevindingen te nuanceren en aan te vullen aan de hand van interviews met stakeholders in de illegale keten van de drugshandel, in dit geval gedetineerden in Belgische gevangenissen veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel. Deze ervaringsdeskundigen kunnen inzicht geven in de beweegredenen waarom men kiest om illegale activiteiten uit te voeren in België of Nederland. Zoals eerder aangehaald, hadden de interviews niet tot doel om specifieke cases en modus operandi te analyseren. De interviews gingen eerder op zoek naar algemene beweegredenen of 'beslissingsbeïnvloedende' factoren waarop keuzes in de illegale keten (van productie tot detailhandel) gebaseerd worden, met als doel na te gaan of er meer specifiek push- en pullfactoren spelen die toegeschreven kunnen worden aan België of Nederland en, zo ja, welke.

De factoren die de respondenten vermeldden, werden na analyse in een aantal meer algemene, hierna besproken, beweegredenen gebundeld. Zo bleek het hebben van bruikbare contacten een eerste factor te zijn, alsook een minimumvoorwaarde om criminele feiten te plegen. Daarnaast beïnvloeden nog een aantal andere factoren de beslissingen van de respondenten: een zo hoog mogelijke kwaliteit van de drugs; een zo hoog mogelijke winst; de aanwezigheid van een (afzet)markt; een zo laag mogelijk risico; de aard van een mogelijke straf en de aanwezigheid van gelegenheden. Al deze factoren worden bij het maken van beslissingen mee in de weegschaal genomen. Of voor een bepaalde activiteit uiteindelijk de voorkeur uitgaat naar Nederland of België, wordt bepaald door waar de criminele actoren opportuniteiten kunnen grijpen, waarbij men een balans tracht te bewaren in de zonet opgesomde factoren. Zoals zal blijken uit de meer gedetailleerde bespreking, hangen de factoren soms wel, maar niet steeds noodzakelijk vast aan een bepaald land.

In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens ingegaan op de zonet geschetste factoren die een invloed uitoefenen op de beslissingen van personen in de illegale keten van de drugshandel (5.1), waarna geconcludeerd wordt welke factoren positief of negatief gelinkt kunnen worden aan Nederland of België (5.2).

### 5.1 Beïnvloedende factoren voor beslissingen in de illegale keten

#### **5.1.1 Bruikbare contacten**

De mogelijkheden van een speler in de illegale keten van de drugshandel staan of vallen met de juiste contacten binnen en buiten het milieu. Deze contacten ontstaan volgens de respondenten eerder toevallig, zijn doorgaans noodzakelijk voor essentiële stappen in de illegale keten en wijzigen doorheen de tijd om diverse redenen. Dit is aldus een eerste factor die een invloed uitoefent op de beslissingen van personen in de illegale keten van de drugshandel.

Om bepaalde activiteiten te kunnen uitvoeren, is het in de eerste plaats noodzakelijk om de juiste contactpersonen voorhanden te hebben die hierbij kunnen helpen. **Het zoeken van en het openstaan voor bruikbare contacten is in de ogen van de respondenten heel vaak een kwestie van toeval en is niet per sé moeilijk.** Eens een contact gelegd is en er voldoende vertrouwen opgebouwd is, kan de samenwerking de activiteiten in de illegale keten betrekkelijk vereenvoudigen. Men is wel steeds op zoek naar betere contacten (goedkoper, betere kwaliteit, minder tussenpersonen) en deze zijn minder

makkelijk te verkrijgen. Deze contacten ontstaan en worden gezocht in het uitgangsmilieu, in de gevangenis, bij vrienden of familie, in de eigen etnische groep of via contacten binnen het milieu.

Op cafés en in dancings komt het onderwerp makkelijk ter sprake en heeft men snel door wanneer iemand iets nodig heeft of kan aanbieden. De meest vernoemde bron om aan contacten te geraken, is echter de gevangenis. Onder de gevangenispopulatie zitten personen met uiteenlopende contacten en vaardigheden en ze hebben tijd om zich met deze contacten voor te bereiden op het moment van vrijlating.

*“Als je hier dan bijvoorbeeld moet werken en je staat met iemand samen te werken, dan leer je die beter kennen en als dat dan toevallig iemand is die toch best wel iets kan (...)”<sup>1599</sup>*

Zelfs als de gedetineerde niet meteen plannen heeft bij vrijlating, is het contact met kennissen uit het milieu snel weer opgerakeld wanneer (vaak financiële) problemen de kop opsteken. Sommige respondenten gaven toe de eerste keer in de gevangenis te zijn geraakt door andere dan drugsfeiten, maar na hun vrijlating waren de contacten gelegd en stapten ze vlot in het drugsmilieu. Volgens een respondent slaagt het Nederlandse beleid er beter in om dit te voorkomen, door minder drugsdelinquenten een gevangenisstraf op te leggen en drugsdelinquenten in gevangenissen meer gescheiden te houden. Vanaf het moment dat personen binnen het drugsmilieu functioneren, legt men eenvoudig contacten via andere personen. Iedereen kent wel iemand die iets zoekt of iemand die iets kan aanbieden.

*“Je spreekt gewoon iemand aan die een beetje in dat milieu zit. Die kan u al direct naar iemand brengen die geïnteresseerd is.”<sup>1600</sup>*

*“Je leert altijd wel iemand kennen die er net iets meer mee te maken heeft. Of die iemand kent.”<sup>1601</sup>*

Tot slot geven een aantal respondenten aan dat de personen die kunnen helpen bij de activiteiten zich in de eigen vrienden of familiekring bevinden. Het zijn bij voorkeur vaak mensen met wie ze zijn opgegroeid tijdens een schoolcarrière of in de buurt. Het voordeel hierbij is dat deze mensen beter te vertrouwen zijn. Om diezelfde reden worden contacten ook sneller gelegd binnen de eigen etnische groep.

**Of een contact blijft bestaan en overgaat naar een meer structurele samenwerking, hangt af van vertrouwen.** Zolang er vertrouwen tussen actoren is, wat zich meestal uit in het correct nakomen van beloftes, kan er samengewerkt worden. Zo wordt voor grote transacties bijkomend gewerkt met een borg, financieel of in de vorm van een persoon. Hoe minder men iemand vertrouwt, hoe minder informatie met deze persoon gedeeld wordt of zelfs gelogen wordt over contacten, hoeveelheden en gebruikte routes. Dit om zichzelf te beschermen tegen contacten die details zouden kunnen prijsgeven aan de strafrechtshandhaving. Vertrouwensproblemen ontstaan niet enkel door verraad, maar ook wanneer beloftes gebroken worden. Meestal moet de ene partij geld aan de andere, zonder dat dit bedrag betaald kan worden. Een terugbetaling kan gebeuren door ‘klusjes’ op te knappen, zoals drugs te transporteren, en dus een deel van het risico op zich te nemen. Sommigen maken tijdens het interview duidelijk dat honderd procent vertrouwen niet bestaat: iedereen liegt om zijn deel te kunnen verdienen, bijvoorbeeld door een andere aankoopprijs te vermelden tegen de koper om meer winst te maken.

Als men toch moet kiezen, hebben verschillende respondenten het gevoel dat Nederlanders meer te vertrouwen zijn dan Belgen, omdat actoren in België door autoriteiten meer onder druk gezet worden om mee te werken voor een mildere straf. In België zou men, bewijzen of niet, sowieso gestraft worden, waardoor men dan liever voor een minder zware straf door medewerking kiest. Daartegenover zou de

---

<sup>1599</sup> Int-G-15.

<sup>1600</sup> Int-G-17.

<sup>1601</sup> Int-G-7.



Nederlandse justitie enkel straffen aan de hand van harde bewijzen (zie infra). Dit maakt dat het in Nederland wel degelijk zou kunnen lonen om te zwijgen. Nederlanders worden hierdoor betrouwbaarder ingeschat.

*“Als je stil bent en ze hebben geen bewijzen, kunnen ze in Nederland niets doen. Ze verdenken u hier [in België] alleen maar en dan beginnen ze al schrik te krijgen.”<sup>1602</sup>*

Wanneer men in het drugsmilieu bewust contacten zoekt, denken de respondenten redelijk snel aan Nederland. Volgens hen is het daar makkelijker om mensen te vinden die ermee bezig zijn. Zeker wanneer men zoekt naar een contact richting Zuid-Amerika, om cocaïne te verscheppen. De handelaars uit Zuid-Amerikaanse landen (Colombia, Brazilië, Peru) zouden bewust personen naar Nederland sturen om van daaruit als contactpersoon te fungeren, en in en rond Nederland een netwerk uit te bouwen.

**Het zoeken en aangaan van een contact valt steeds te herleiden tot het feit dat de ene persoon over iets beschikt dat een andere persoon nodig heeft.** Zo kan enerzijds contact gezocht worden met personen met financiële problemen, die voor weinig geld bereid zijn om een deel van de risico's op zich te nemen (zoals het tijdelijk opslaan van drugs). Anderzijds kan men met iemand contact opnemen voor het uitvoeren van een taak in de illegale keten die cruciaal is, en bijgevolg waardevol voor de opdrachtgevers (zoals het doorlaten van containers in de haven zonder controle).

Tegenover geld of drugs staan zaken die nodig zijn in de illegale keten. Zo wordt bijvoorbeeld contact gelegd met mensen omdat ze over voldoende tijd beschikken om een plantage te verzorgen. Verder zijn mensen die over een ruimte beschikken om er bepaalde activiteiten te laten voltrekken zeer gegeerd. Zodoende zet de persoon die met de drugs bezig is zijn eigen woning niet in de kijker. Ze kiezen bovendien soms bewust voor mensen die onschuldig lijken (lees: een normaal leven leiden en geen strafblad hebben) om de activiteiten buiten beeld te houden. Voor een plantage wordt gezocht naar mensen die een ruimte ter beschikking hebben: een grote zolder of kelder, of zelfs iemand die bereid is om een aantal maanden uit huis te gaan zodat anderen kunnen kweken. Een appartement kan gebruikt worden om GHB te maken terwijl de bewoner aanwezig is, en iedere onopvallende ruimte is goed om drugs op te slaan. Van daaruit kan het verder verdeeld worden of verplaatst op het moment dat het veiliger is. De keuze voor een bepaald land om illegale activiteiten uit te voeren, berust grotendeels op toeval, namelijk waar een contact gevonden wordt. Zo verklaarde een respondent die meer wist over de aanmaak van MDMA het volgende:

[Respondent] *“De uitvoering kan in België gebeuren. Nederland, Duitsland, overal waar ze kunnen draaien. In Polen en Tsjechië draaien ze ook.”*

[Interviewer] *“En op basis waarvan beslissen ze waar ze gaan draaien?”*

[Respondent] *“Als iemand toevallig ergens een heel goede woning heeft gevonden.”<sup>1603</sup>*

**Mensen zijn steeds op zoek naar andere mensen die, hetzij rechtstreeks hetzij onrechtstreeks, iets kunnen regelen:** uithalers aansturen, aan een bepaalde hoeveelheid drugs geraken, een douanier omkopen, precursoren leveren of bedrijven omkopen. Indien ze niemand rechtstreeks kennen, zoeken ze contact met een tussenpersoon omdat die op zijn beurt iemand kent die nodig is om de activiteiten (beter) uit te voeren. Ze zoeken in dat geval bijvoorbeeld contact met iemand waarvan ze weten dat die de juiste contacten kan hebben.

*“Op een gegeven ogenblik is het van: ‘Ken jij niemand die iets in de container kan steken, want wij kunnen het er wel uithalen’. Dat steek je in je achterhoofd. En als je eens met iemand babbelt, komt van het ene het andere en zo ben je vertrokken. Zonder dat je het echt beseft.”<sup>1604</sup>*

---

<sup>1602</sup> Int-G-24.

<sup>1603</sup> Int-G-1.

<sup>1604</sup> Int-G-17.

*“Men is altijd op zoek. Men is altijd samen op zoek en je komt elkaar ook tegen als je elkaar nodig hebt. Moeilijk is het niet.”<sup>1605</sup>*

In het kader van de zonet geschetste contacten **wordt het omkopen van personen dikwijls vernoemd**. Dit lijkt essentieel om bepaalde activiteiten tot een goed einde te kunnen brengen. Iedereen valt om te kopen en is dus inzetbaar als er voldoende geld op tafel gelegd wordt.

*“Het probleem is: ‘Money talks, bullshit walks’. De wereld en de maatschappij draaien nu eenmaal om geld. En dan mag jij een hele brave burger zijn.”<sup>1606</sup>*

Het omkopen van mensen gaat volgens een vijfde van de respondenten vlotter in België, en zeker in de haven van Antwerpen. Een aantal respondenten verklaart dit door het feit dat Belgen meer materiële noden ervaren en dus moeilijker met weinig tevreden zouden zijn. Daarom zouden zij eerder geneigd zijn te kiezen voor een snelle opbrengst. In België zou het daarom eenvoudiger zijn om mensen te vinden die zich laten omkopen. Het beleid voor de medewerkers van de haven in Rotterdam zou veel strenger zijn: eens duidelijk is dat er linken zijn met het drugsmilieu, is de havenarbeider niet meer welkom in de haven. Dit houdt de havenarbeiders tegen om zich te laten omkopen. In België zou dit minder het geval zijn. Nederlanders zouden daarenboven in het algemeen een beter zakelijk inzicht hebben, hun eigen waarde beter kennen en proberen op lange termijn te denken. Omkopen, en dus samenwerken, is desgevallend moeilijker en duurder.

*“Die [Belgen] zeggen gewoon: ‘Oké, ik heb het nu, ik ga het nu nemen’. Een Belg gaat nooit zeggen: ‘Laten we het onderste uit de kan halen’. Terwijl een Nederlander dit wel doet. En een Nederlander zal eerder zijn machtspositie misbruiken. ‘Jullie hebben mij nodig, dus jullie komen toch terug’. Een Belg niet. Een Belg zegt: ‘Wacht even. Ik heb nog een hypotheek, een huis...’ Die denkt in functie van een snelle opbrengst.”<sup>1607</sup>*

Uit de gesprekken met de respondenten blijkt dat **de eerste contacten om bepaalde activiteiten op te starten vaak niet moeilijk te leggen zijn**, zoals hierboven beschreven. Uiteindelijk komt het erop neer om zo goedkoop mogelijk kwaliteitsvolle producten te verkrijgen met zo weinig mogelijk risico (zie infra). Op die manier zijn ze zeker van terugkerende ‘klanten’ en van een zo hoog mogelijke winst. Om dit te bereiken, zijn ze vaak op zoek naar nieuwe contacten. Toch heeft iedereen er belang bij zijn beste contacten niet zomaar prijs te geven: zolang iemand kan functioneren als noodzakelijke tussenpersoon, strijkt hij een percentage van de winst op. Respondenten konden tijdens de interviews doorgaans niets vertellen over de schakel boven de eigen leverancier, wat kan aangeven dat deze informatie niet zomaar met hen gedeeld wordt. Het lijkt erop dat iedere actor zich concentreert op zijn eigen taak in de illegale keten en niemand een overzicht heeft van de gehele keten.

*“Iedereen moet eten. Als ik u iemand aanwijs als leverancier, maar telkens als jij daarvan iets verkoopt, krijg ik een percentje, dan komen we elkaar tegen.”<sup>1608</sup>*

*“Als je zou zeggen: ‘Geef mij je contact eens’. Dan zeg ik: ‘Ben je op je kop gevallen?’. Je beschermt je contacten. Anders moet je je brood[winning] afgeven.”<sup>1609</sup>*

Toch zijn er manieren om de eigen plaats in de markt te verbeteren en de tussenpersonen over te slaan. Wanneer de afzet ten eerste groter wordt, kunnen grotere hoeveelheden aangekocht worden en kan onderhandeld worden over betere prijzen. Ten tweede kan het verkopen van grotere hoeveelheden tot gevolg hebben dat die persoon aantrekkelijker wordt voor iemand hoger in de keten om een samenwerking aan te gaan. De drugs kan desgevallend wederom aan een goedkopere prijs verkregen worden. Ten derde kunnen achter de rug van de tussenpersoon contactgegevens met de persoon

---

<sup>1605</sup> Int-G-16.

<sup>1606</sup> Int-G-1.

<sup>1607</sup> Int-G-11.

<sup>1608</sup> Int-G-13.

<sup>1609</sup> Int-G-19.

daarboven uitgewisseld worden om rechtstreeks met hem samen te werken. Dit gebeurt na het winnen van vertrouwen en, eventueel, het uitvoeren van opdrachten.

*“Je begint van kleins af aan en dan heb je voldoende voor jezelf. En daarna leer je hogere mensen kennen. Dan begin je met opdrachten. Die komen naar jou en die zoeken je ook op. Als iemand werk heeft, vinden ze je heel gemakkelijk. In het begin is het altijd voor een ander werken. En dan kom je in contact met anderen, die je dan weer andere dingen kunnen bieden. Je gaat groter en groter.”<sup>1610</sup>*

Ten vierde zal men buiten de bestaande contacten steeds op zoek gaan naar betere contacten die ervoor zorgen dat ze een betere positie hebben in de keten.

*“Ik ben bij die in Nederland weggegaan. Je wisselt wel vaker in dat milieu. Ik heb het hier in de buurt goedkoper en beter gevonden. En veel goedkoper. Veel beter. En veel minder tussenpersonen dan die gast in Nederland, dus veel zuiverder.”<sup>1611</sup>*

### 5.1.2 Winstmaximalisatie

Een tweede beslissingsbeïnvloedende factor voor personen in de illegale keten, is de winstmaximalisatie. Enerzijds willen de actoren drugs doorverkopen voor een zo hoog mogelijke prijs, terwijl ze de drugs anderzijds aan een zo goedkoop mogelijke prijs willen aankopen. Zo maximaliseert men zijn winst.

*“Als je in Nederland 10.000 pillen in het groot aankoopt, heb je die natuurlijk aan een betere prijs. (...) En het is aan jou om die aan 10 cent te verkopen of aan 5 euro. Jij doet die moeite, dus jij verdient geld.”<sup>1612</sup>*

**Gedetineerden geven aan dat personen die drugs willen verkopen vooral aangetrokken worden door België, in tegenstelling tot Nederland.** In de verkoop van kleine hoeveelheden kan aan Belgische afnemers namelijk veel verdiend worden. Een respondent van Nederlandse origine gaf aan dat Belgen minder bedachtzaam geld uitgeven, en dus sneller bereid zouden zijn om een hoge prijs te betalen. In de interviews worden verschillende mogelijke verklaringen gegeven waarom Belgen meer zouden willen betalen voor drugs. Ten eerste zou er in België een grote afzetmarkt zijn: in België zou het aanbod kleiner zijn dan de vraag en volgens de principes van de werking van de markt kan er een hogere prijs gevraagd worden. België heeft volgens één respondent bijkomend het voordeel van de grootschalige festivals, waarbij tijdens een (verlengd) weekend heel wat drugs gevraagd wordt en dus aan een hoge prijs verkocht kan worden. Ten tweede zijn er twee respondenten die wijzen op het feit dat mensen bereid zijn een hogere prijs te betalen wanneer iets illegaal is. Zolang drugs in België illegaal zijn, kan de prijs hoog blijven en worden verkopers naar België getrokken. Ten derde zijn Belgen bereid om meer te betalen wanneer het product dichterbij hen komt. Hoe minder risico zij moeten nemen door zich te verplaatsen, hoe logischer ze het vinden dat ze een meerprijs betalen. De verkopers zouden op hun beurt het risico van transport graag op zich nemen als de winst nadien groter is. Ten vierde zou de drugs die in België verbruikt wordt meer versneden kunnen worden, omdat er op de Belgische markt minder eenvoudig kwaliteit te verkrijgen is (zie infra). Dit geeft verkopers de kans om in verhouding dure drugs aan de man te brengen.

Verkopen in Nederland is volgens de respondenten daarentegen geen goed idee. Nederlanders betalen veel minder voor drugs. **Respondenten die willen aankopen, verkiezen dan wel weer Nederland.** Buiten de gebruikers kunnen **vooral personen die drugs in grotere hoeveelheden willen aankopen goedkoper terecht in Nederland.** De reden daarvoor valt volgens de respondenten ten eerste te zoeken in een overaanbod, wat ervoor zorgt dat, volgens de algemene marktprincipes, de prijs laag gehouden wordt. Ten tweede maakt het overaanbod het in Nederland eenvoudiger om aan contacten

---

<sup>1610</sup> Int-G-24.

<sup>1611</sup> Int-G-7.

<sup>1612</sup> Int-G-22.

te geraken die drugs verkopen. Wat betreft wiet in het bijzonder, zou het heel eenvoudig zijn om aan een bron te geraken gezien het gebruik in Nederland niet illegaal is. Ten derde valt deze lagere prijs te verklaren door de stevige concurrentie, en dan specifiek door de aanwezigheid van de coffeeshops. Ten vierde kunnen in Nederland grotere hoeveelheden aangekocht worden. Grotere hoeveelheden betekenen minder risico voor de verkoper, die hiervoor dus graag een betere prijs aanbiedt. Een combinatie van de aankoop voor een lage prijs in Nederland en verkoop in België maximaliseert dus de winst.

### 5.1.3 Hoge kwaliteit

Het afleveren van goede kwaliteit zorgt voor klantenbinding en betekent een zekerheid op toekomstige inkomsten. Daardoor is deze hoge kwaliteit een derde beslissingsbeïnvloedende factor volgens de bevroegde gedetineerden. Men is namelijk steeds op zoek naar een zo hoog mogelijke kwaliteit voor een zo laag mogelijke prijs.

**Om een zo goed mogelijke kwaliteit te kunnen bemachtigen, geeft een derde van de respondenten aan dat in Nederland een betere kwaliteit van alle soorten drugs gevonden kan worden.** Hiervan gaan ze uit omdat het land ervoor bekend staat, omdat Nederlanders er langer ervaring mee hebben en dus weten waarmee ze bezig zijn en vooral omdat ze het gevoel hebben dat de drugs in Nederland zuiverder zijn. Nederland trekt dus actoren aan die op zoek zijn naar zo zuiver mogelijke drugs. Ze gaan ervan uit dat wanneer de drugs in Belgische handen geweest zijn, het gevaar groter is om een minder kwaliteitsvol product in ontvangst te nemen. Belgen zouden, meer dan Nederlanders, snel veel willen verdienen.

*“Als je het in België koopt, dan zijn er al vier of vijf mensen die het in handen gehad hebben. Als ik een kilo ga halen, maak ik daar een kilo en half van.”<sup>1613</sup>*

Al geven sommigen toe dat dit een vals gevoel is: vooral cocaïne komt vaak aan in Antwerpen, wordt overgebracht naar Nederland en van daaruit gaat het weer naar België om te gebruiken. Nederland staat bekend om een goede kwaliteit en dit werkt als reclame voor wie drugs wil aankopen. Slechts één respondent meent dat specifiek speed van betere kwaliteit is in België, omdat zich daar de meeste laboratoria zouden bevinden.

### 5.1.4 Aanwezigheid van een (afzet)markt

De aanwezigheid van een (afzet)markt is een vierde beslissingsbeïnvloedende factor. Voor sommige producten is het logisch dat men tot een bepaalde plaats wordt aangetrokken om handel te drijven. Zo wordt men aangetrokken tot die locatie waar in de eerste plaats een aanbod bestaat, maar ook waar een groot aanbod te vinden is. Dit zowel voor de drugs zelf, als voor materiaal en andere toebehoren om te produceren of handelen.

**Nederland lijkt in dat opzicht voor verschillende respondenten een eerste logische keuze** om grote partijen drugs kwijt te geraken of om drugs aan te kopen omdat Nederland er nu eenmaal bekend voor staat. In Nederland ontmoeten kopers en verkopers elkaar nu eenmaal en worden zaken gedaan.

*“Je kan geen auto op de slachterij verkopen en een koe aan de garage verkopen. Dat is juist hetzelfde. Je moet daar zijn waar de markt is en het meeste gebeurt gewoon in Nederland.”<sup>1614</sup>*

Aan Nederland wordt niet enkel de voorkeur gegeven omwille van de betere kwaliteit van de drugs en de aankoop en verkoop van grotere hoeveelheden. **Het is opvallend dat Nederland vooral ook een heel logische keuze lijkt wanneer men op zoek is naar materiaal of grondstoffen.** Enerzijds kan

---

<sup>1613</sup> Int-G-18.

<sup>1614</sup> Int-G-24.

daar volgens de respondenten alles verkregen worden: van materiaal voor kwekerijen (luchtfilters, lampen) en benodigdheden voor de handel (weegschalen, camera's), over grondstoffen voor synthetische drugs, tot systemen om opsporing door zenders van de politie onmogelijk te maken (traceercontrole). Materiaal en grondstoffen zijn gewoon voorhanden in de winkel, terwijl dit in België tweedehands, onder de tafel en via andere minder voor de hand liggende manieren verkregen moet worden. Materiaal of grondstoffen kunnen eenvoudiger verkregen worden in Nederland, omdat er meer verkocht zou kunnen worden zonder factuur en men zou zonder problemen meer kunnen vragen dan wettelijk toegestaan is.

De grondstoffen voor synthetische drugs (en vooral GBL, nodig voor de aanmaak van GHB of vloeibare xtc) werden in het verleden veelal in Nederland gevonden bij winkels met benodigdheden voor moto's, taxibedrijven etc. Eén respondent geeft aan ook een Belgische leverancier te hebben gebruikt die deze grondstoffen verkocht om zwembaden te reinigen. **Alleszins, sinds de wetgeving de verkoop hiervan strenger regelt, gaat men meer op zoek via internet en zou men vaker in Duitsland, Polen of, meer algemeen, de Oostbloklanden uitkomen.** Daar zou de zwarte markt op dit moment *boomen*. Twee respondenten maken hierbij de bedenking dat deze handel nog steeds vanuit Nederland gecoördineerd zou kunnen worden. Er zou zeker een groot deel van de GBL vanuit Nederland naar deze landen verplaatst zijn, wanneer deze in Nederland niet meer zomaar verkocht konden worden. Bij een aankoop op internet is het alleszins minder duidelijk van waar de grondstoffen juist afkomstig zijn. Eén respondent geeft aan dat een aantal kennissen van hem intussen bewust gekozen hebben om cannabis en synthetische drugs te produceren in Tsjechië en Polen, precies omdat het in Nederland moeilijker wordt.

### 5.1.5 Laag risico en lage pakkans

Een vijfde beslissingsbeïnvloedende factor schrijft men toe aan de zoektocht naar een laag risico en een lage pakkans. Wanneer gesproken wordt over de pakkans, geven de gedetineerden aan dat zij enerzijds zelf over mogelijkheden beschikken om deze zo klein mogelijk te houden. Een land waar zich meer mogelijkheden bevinden om de pakkans te verlagen, zal daarom sneller overwogen worden. Anderzijds kunnen ze, nadat ze een inschatting maakten over de mogelijke controle en de bijhorende pakkans op dit grondgebied, toch voor een bepaald land kiezen, ook al is de pakkans in dit land niet het laagst.

#### 5.1.5.1 Pakkans beïnvloeden

Zoals zonet gesteld, proberen respondenten in het uitvoeren van hun activiteiten of het maken van keuzes zelf een invloed te hebben op de pakkans, die ze uiteraard zo laag mogelijk proberen te houden. Om het risico te verkleinen, worden in de interviews verschillende contrastrategieën genoemd. Deze zijn niet noodzakelijk afhankelijk van een bepaald land en werken zelfs niet noodzakelijk als aantrekking om een bepaalde keuze te maken. Ze kunnen er wel voor zorgen dat personen, ondanks het maken van een risicovolle keuze, het gevoel hebben het risico voor een deel zelf in handen te hebben.

De gehanteerde contrastrategieën worden hieronder gebundeld weergegeven. Ze zijn niet steeds noodzakelijk afhankelijk van een bepaald land of werken dus niet noodzakelijk als pullfactor. Wanneer wel resultaten in die richting worden gevonden, wordt dit duidelijk aangegeven.

##### 5.1.5.1.1 Identiteit

Een eerste contrastrategie is het proberen verborgen houden van de identiteit van de betrokkenen. Hoe meer iemands identiteit bekend raakt, hoe meer risico deze personen lopen om verraden te worden. Hoe beter de identiteit verborgen blijft, hoe lager de pakkans.

Een eerste manier om de identiteit te verbergen, is opereren in een regio waarvan men zelf niet afkomstig is en waar men dus vanaf de start **anoniem** tewerk kan gaan. Twee respondenten merken op dat een ander land meer garantie biedt op anonimiteit en er minder sporen zijn die naar hen kunnen leiden. Dit is voor sommige respondenten meteen de reden waarom Nederlanders België verkiezen en omgekeerd. Of de keuze hierbij valt op België of Nederland hangt af van waar de actor gekend of afkomstig is. Volgens één respondent is het voor mensen van een niet-Belgische of -Nederlandse afkomst eenvoudiger dan twintig jaar geleden om anoniem te opereren. Door de globalisering zijn er meer nationaliteiten in het straatbeeld, is de samenleving dit meer gewoon en kan men met een andere nationaliteit beter onder de radar blijven. In België zou deze 'gewenning' pas later tot stand gekomen zijn, waardoor men nu evengoed als in Nederland onder de radar kan blijven.

Een tweede manier is het **beperken van het aantal afnemers**, waardoor de identiteit bij zo weinig mogelijk mensen bekend is. Heel wat respondenten delen de mening dat de verkoop in grotere hoeveelheden daarom de voorkeur geniet. Zoals eerder beschreven, kan men meer winst maken door de verkoop van kleinere hoeveelheden. Toch is er met de verkoop van grotere hoeveelheden minder risico gemoeid op het vlak van het prijsgeven van de identiteit. Een respondent die samen met enkele vrienden een kwekerij beheerde, legt zijn beslissing om grotere partijen te verkopen uit als volgt:

*“Dat ging ineens naar de growshop in Holland. Dan had je een partij. Die [growshop] koopt die helemaal, die test die, die betaalt die en je bent weg. Je verdient wel iets minder, maar je bent wel ineens van alles af. Als je met een kilo moet gaan leuren, dan ben je rap gepakt. (...) Je zou het ook nog eens in zakjes kunnen doen van enkele grammetjes en dan heb ik wel serieuze winst maar dan moet ik die wel allemaal kwijt geraken. Verkoop eens 1000 zakjes. Elke koper is een mogelijke tipgever van de politie. Dan word je toch gepakt.”<sup>1615</sup>*

Bij het verkopen van grote hoeveelheden is men snel een grotere partij kwijt en hebben veel minder personen contact met elkaar. Om grotere hoeveelheden te verhandelen, moet men natuurlijk wel meer startkapitaal hebben om de drugs aan te kopen. Dat is zeker niet voor iedereen weggelegd, dus niet iedereen heeft de mogelijkheid om in het groot te handelen. Eerder werd duidelijk dat de afzetmarkt voor grotere partijen eerder in Nederland terug te vinden is. Verkopers met voldoende middelen, kiezen dus eerder voor Nederland om het risico op dit vlak te verlagen.

Een derde manier om de eigen identiteit verborgen te houden, is het **stelen van andermans identiteit**. Wanneer men bijvoorbeeld een huis moet huren om een kwekerij op te zetten, getuigt een respondent dat hiervoor aan iemand met een andere nationaliteit gevraagd wordt om diens identiteitskaart te lenen. Deze persoon krijgt hiervoor vijftig euro en intussen wordt een huurcontract op zijn naam afgesloten. Wanneer de kwekerij ontdekt wordt, is de huurder moeilijk te vinden en als hij toch gevonden wordt, weet hij van niets. Bestellingen per post kunnen eveneens via een andere identiteit worden gedaan. Zo getuigt een respondent steevast een huis aan het water op te geven als afleveradres. Wanneer zijn bestelling geleverd wordt, staat hij per toeval voor dit huis te vissen, waardoor hij de pakjesdienst kan onderscheppen met de boodschap dat hij het pakket bestelde en dus in ontvangst zal nemen. Een andere respondent vertelt dat hij iets bestelde op naam van de buurman die overdag toch nooit thuis was en op het moment van levering dezelfde techniek toepaste als de visser.

Een vierde manier om zo anoniem mogelijk te blijven, is eenvoudigweg **zo weinig mogelijk informatie prijsgeven** aan diegenen waarmee men samenwerkt. Zoals eerder besproken, zal men partners niet snel vertrouwen en hiermee informatie delen. Niet enkel om de eigen winstkansen zo groot mogelijk te maken en te houden, maar ook om zo weinig mogelijk wegen te creëren die naar hen zouden kunnen leiden op het moment dat iemand met de politie zou beginnen praten. In Nederland zou de kans dat iemand verraden wordt minder groot zijn, gezien ze daar volgens de Belgische veroordeelden minder druk leggen op de verdachte tijdens het verhoor.

---

<sup>1615</sup> Int-G-5.

*“Namen, die zijn niet belangrijk. Wij kennen geen namen. Ik ken enkel die persoon aan de andere kant. Namen boeien mij niet. Het boeit me enkel of iemand een verhaal waar kan maken of niet. Dat is wat mij boeit. Hoe minder ik weet van u, hoe minder jij weet van mij.”<sup>1616</sup>*

Een vijfde, meer pragmatische, manier om de identiteit verborgen te houden, is **zo weinig mogelijk mensen betrekken** bij je activiteiten. Idealiter wordt alles op eigen houtje uitgevoerd. Zo werd iemand geïnterviewd die zelf 30 tot 40 kilogram heroïne ter plaatse aankocht bij een producent in Turkije, de route over de weg tot Nederland aflegde met een tussenstop om de heroïne om te wisselen voor cocaïne, en deze ten slotte bij een vaste afnemer in Nederland afleverde. Hij koos er bewust voor om alles zelf uit te voeren.

*“Je moet dat zelf doen. Als te veel mensen iets weten, dan word je toch opgepakt. Als er niemand iets van weet, dan is het heel moeilijk dat ze je oppakken. Ik werk voor mezelf. De laatste keer heb ik samengewerkt en toen is het naar de kloten gegaan.”<sup>1617</sup>*

Een respondent die kwekerijen opzette geeft dezelfde gouden raad:

*“Meestal deed ik het zelf als het kon. Als je nu wil kweken en het goed wil doen, is een gouden regel dat je het alleen doet. Geen kwekerij doen die je alleen niet aan kan. Hoe minder volk je nodig hebt, hoe beter.”<sup>1618</sup>*

Tot slot is een laatste manier om te voorkomen dat hun identiteit bekend zou raken, het **duidelijk maken dat de identiteit niet verraden mag worden**. Dit door verbaal te dreigen met geweld, te laten voelen dat er geweld gebruikt kan worden indien nodig of door geweld ook wel degelijk (openbaar) te gebruiken.

*“Je komt eerst in een gangetje, in de camera kijken en dan word je pas binnengelaten. Er liggen geweren op tafel. Ook dat volk. Als je dat ziet, dan weet je al direct: ‘Don’t bullshit’.”<sup>1619</sup>*

*“Met de auto erlangs en bam bam bam. Gedaan. En waarom? Dan is het duidelijk. Dat komt op tv. Die kleinere jongens zeggen dan: ‘Oké, we zullen onze mond maar houden’. Hoe meer openbaar het is, hoe meer dat de mensen schrik krijgen. Grotendeels worden ze [de grote mannen] ook niet gepakt omdat de kleinere ook weten ‘als ik die verraad, dan is mijn leven niet meer lief’. Dus wat doe je dan? Dan geef je wat kleine namen. Dan zijn die [politiediensten] al wat content. Maar die grote mannen, daar mag je gerust in zijn, daar wordt niet over gebabbeld. Je wordt op voorhand verwittigd. ‘Je mag meedoen in die groep, maar mondje toe.’ Dat wordt vlakaf gezegd.”<sup>1620</sup>*

#### 5.1.5.1.2 Afstand

Drie respondenten woonden niet ver van de grens met Nederland en zeggen dat de bron nu eenmaal het dichtstbij lag net over de grens in Nederland en daarom Nederland verkozen werd voor de aankoop van drugs. Vijf anderen zeggen dat er net om die reden gekozen wordt om drugs aan te kopen in België. **Ze proberen de afstand zo beperkt mogelijk te houden**. Hoe meer afstand afgelegd wordt met drugs bij zich, hoe risicovoller ze de verplaatsing ervaren: *“Hoe minder je met je product moet gaan rondcrossen, hoe veiliger”<sup>1621</sup>*. De grens oversteken binnen de af te leggen afstand valt ook te vermijden, want daar is een verhoogde kans op controle. Door het versterkte coffeeshopbeleid (I-criterium en B-criterium) werden coffeeshops aan de grens minder interessant. Dit maakt dat Belgen afgeschrikt werden: ze moesten verder rijden of de afstand afleggen met een verhoogd risico bij het kopen op de

---

<sup>1616</sup> Int-G-11.

<sup>1617</sup> Int-G-24.

<sup>1618</sup> Int-G-2.

<sup>1619</sup> Int-G-8.

<sup>1620</sup> Int-G-1.

<sup>1621</sup> Int-G-1.

illegale markt. Hierdoor was Nederland minder interessant en was men genoodzaakt drugs dicht bij huis te zoeken om het risico lager te houden.

Wanneer cocaïne via de haven van Antwerpen België binnenkomt, wordt om diezelfde reden, namelijk een verhoogd risico bij verplaatsing, gekozen om de drugs eerst op te slaan in *safehouses* (ook wel stashplaatsen) dichtbij of in Antwerpen, om ze dan in kleinere hoeveelheden over te brengen naar Nederland of te laten ophalen in opdracht van Nederlanders.

#### 5.1.5.1.3 Vervoer en routes

Wanneer met de drugs dan toch een afstand afgelegd moet worden, moeten keuzes gemaakt worden omtrent het vervoer. Uiteraard proberen ze ook hier het risico in te schatten en dit zo goed mogelijk te beïnvloeden om de pakkans laag te houden.

De actoren in de detailhandel spreken van volgende vervoersmiddelen: te voet, de fiets, een bromfiets, eigen auto's en gehuurde auto's. **Men vermijdt vooral om vaak dezelfde of verdachte routes, zoals met een lijnbus over de grens, af te leggen of om vaak dezelfde plaatsen te bezoeken, en dit vooral met eenzelfde vervoersmiddel.** Bij gebruik van een wagen kiezen de kleinere dealers doorgaans voor hun eigen auto, met het nodige risico. De grotere handelaars, die vaak over een groter kapitaal beschikken, kiezen om auto's te huren bij garages of verhuurbedrijven, eventueel enkel in het weekend, of zelfs maandelijks de eigen auto te verkopen en een andere aan te kopen. Er zijn twee soorten auto's: ofwel kiest men voor een onopvallende wagen (stadswagens) waarbij ze hopen om niet in de kijker te lopen ofwel kiezen ze voor de duurdere modellen. Enerzijds zijn deze comfortabel bij het afleggen van veel kilometers, anderzijds zijn ze hiermee sneller af wanneer de politie hen toch zou willen tegenhouden. Om diezelfde reden kan een bromfiets verkozen worden: ook daarmee kunnen ze snel vluchten.

*“Je rijdt liever in een snellere auto, zodat je iets van veiligheid hebt. Veiligheid kost geld. Wij weten dat als je met iets snels rijdt, dan rijdt die man niet achter je. Dat is één keer gas geven en je bent weg.”<sup>1622</sup>*

De drugs worden verstopt op allerlei plaatsen: onder de motorkap, onder de boxen, in de benzinetank. Het liefst worden de drugs niet verdeeld in gebruikershoeveelheden of men laat slechts een klein deel bewust zichtbaar, zodat men het excuus kan opwerpen dat het voor eigen gebruik is en men makkelijk doorgelaten wordt. Diegene die grotere partijen drugs vervoeren, namelijk tientallen kilo's, gebruiken voornamelijk onopvallende vervoersmiddelen: dagdagelijkse wagens die bestuurd worden door onopvallende personen, zoals gepensioneerden of een koppel dat op reis vertrekt; kleine vrachtwagens; wagens met een onopvallende functie, zoals een ijskar op zijn ronde, een takelwagen of een reisbus. Tot slot kunnen op het water pleziervaartuigen voor het vervoer zorgen. Allen kunnen voorzien worden van dubbele bodems of andere verstopplaatsen. Voor wagens bestaan bijvoorbeeld garages die gespecialiseerd zijn in het voorzien van verstopplaatsen. In een wagen met een oude carrosserie en een nieuwe motor kan men 20 tot 50 kilo cocaïne verstoppen. Wanneer hier dan nog eens een onopvallende bestuurder ingezet wordt, is de kans klein dat deze auto at random tegengehouden wordt.

**Men is er zich van bewust dat controles met drugshonden niet standaard plaatsvinden en de kans dus relatief klein is dat ze met een gewone controle gevat zouden worden.** Zolang niemand op de hoogte is van het vervoer en men geen voor de hand liggende wegen kiest, schat men de pakkans laag in. Uiteraard is daarom ook hier de regel dat er zo weinig mogelijk mensen op de hoogte mogen zijn.

*“Die coke werd door één persoon vervoerd met een lichte vracht. Als je de wegen kent, weet waar je langs moet en als niemand er iets van weet, is de kans klein dat ze je*

---

<sup>1622</sup> Int-G-14.



*oppakken. In Europa moet je de tussenwegen nemen, geen autosnelweg. Dan doe je gewoon 500 km meer, maar dan ben je veilig.*<sup>1623</sup>

**Ter controle worden vaak een of meerdere verkenners gebruikt die de route afleggen en alarm kunnen slaan indien nodig.** Op dat moment kan tijdig voor een andere route gekozen worden.

*“Je gaat toch eerst iemand sturen om te kijken of alles veilig is. Voor een kilo is dat natuurlijk de moeite niet. Dat is nog niet eens de moeite voor je benzinegeld.”*<sup>1624</sup>

Bij het vervoer van kleinere hoeveelheden cocaïne in personen of koffers worden zelfs bewust verkenners uitgestuurd die hoogstwaarschijnlijk ontdekt zullen worden. Hierdoor zou de aandacht van de controle even kunnen verzwakken en zouden enkele gelijkaardige hoeveelheden door de mazen van de controle kunnen glippen.

**Diegene die de grootste partijen drugs verschepen, namelijk meer dan 100 kilo, proberen indien mogelijk geen rechtstreekse routes te gebruiken.** Men verkiest om een container naar het bestemmingsland te laten komen vanuit een land dat zo weinig mogelijk verdacht is, waar standaard veel handel mee gedreven wordt, dat het vertrouwen heeft van de douane en dus minder kans heeft op controle bij aankomst in een Belgische of Nederlandse haven.

#### **5.1.5.1.4 Waakzaam**

Een andere manier om volgens de gedetineerden de pakkans te beïnvloeden, is continu waakzaam zijn. Vooral bij verdachte bewegingen in de eigen straat of buurt en op de route wordt in het oog gehouden of de politie er niet achter zit: nummerplaten worden onthouden, auto's en hun routes worden geobserveerd, burens worden bevroegd over verdachte wagens in de straat, ronde punten worden enkele keren rondgereden om te kijken of ze niet gevolgd worden, het correct ophalen van de vuilzak wordt gecontroleerd. **Wanneer ze het naar eigen zeggen “warm voelen worden”, wijzigen ze meteen de modus operandi door andere routes te nemen, de drugs te verplaatsen naar een andere plaats buiten de buurt, bewijzen te vernietigen en eventueel zelfs even pauze te nemen.** Dit laatste gebeurt ook bij de grotere handelaars wanneer ze een tip krijgen dat ze geobserveerd worden.

De angst om ontdekt te worden, maakt dat ze continu alert moeten zijn. Dit kost veel energie. Zo geeft een respondent aan niet gerust te zijn voor zes uur in de ochtend.

*“Van het moment dat de nacht begint, om 2u 's nachts, wacht ik meestal tot 5u 's morgens voordat ik ga slapen. Waarom? Omdat ik weet dat het interventieteam altijd kan binnenvallen om 6u 's morgens. Dus na 6u 's morgens ben ik klaar om te gaan slapen. Daarvoor ben ik ongerust”.*<sup>1625</sup>

Deze waakzaamheid zwakt af naarmate ze langer bezig zijn (de adrenaline en angst daalt), de zaken goed gaan of wanneer ze onder invloed handelen. Verschillende respondenten getuigen dat dit net het moment is waarop het mis gaat en ze gepakt worden. Ze geloven zelf een redelijke controle te hebben op de pakkans, tot hun aandacht verzwakt.

*“Ze zeggen dat het makkelijk geld is, maar dat is het niet. Wel snel. Je moet alles in de gaten houden. Je bent ook nooit op je gemak als je iets bij je hebt. Op een gegeven moment, na een tijdje, heb je daar geen last meer van, van die adrenaline. Dat gaat vanzelf. Daar wen je aan.”*<sup>1626</sup>

---

<sup>1623</sup> Int-G-24.

<sup>1624</sup> Int-G-19.

<sup>1625</sup> Int-G-13.

<sup>1626</sup> Int-G-6.

### 5.1.5.1.5 Communicatie

Gezien de illegale markt een markt is die het zich niet kan veroorloven om openbaar te functioneren, zijn persoonlijke contacten noodzakelijk om iets te bereiken. Die noodzakelijke communicatie vormt meteen de zwakkere schakel, wat ervoor zorgt dat de pakkans van de betrokkenen verhoogd wordt. De actoren in de illegale keten doen dus hun best om hun communicatie af te schermen.

De kleinere dealers en gebruikers hebben niet veel andere keuze dan gebruik te maken van een gsm om hun klanten te bereiken. Aan het gebruik van een gsm is echter het niet onbelangrijke nadeel verbonden dat de communicatie volledig traceerbaar is, zowel qua locatie als inhoudelijk. Het enige waar ze op kunnen letten, is **het gebruik van codetaal** zodat er geen drugs vernoemd worden. Zo wordt bijvoorbeeld gevraagd of men nog “cd’s heeft”, “groen in huis heeft” of “nog een pot choco heeft staan”. **Het nummer en de gsm worden op regelmatige tijdstippen vervangen**, zodat een mogelijke tap van de politie vermeden wordt. De zogenaamde *Bic Phone* is hiervoor uitermate geschikt. Dit is een goedkope basis gsm (inclusief belwaarde) te koop in onder andere krantenwinkels of tankstations. Het volledige klantenbestand wordt na wijziging van het nummer overgedragen en vlot verwittigd per sms. Een positief neveneffect hiervan is dat het meteen functioneert als reclame. In extremis zijn er zelfs betrokkenen die voor ieder bericht een nieuw nummer en een nieuwe telefoon nemen, zodat niets aan elkaar gelinkt kan worden.

In het kader van de verhoogde terrorismebestrijding is de registratie van een simkaart sinds de zomer van 2017 verplicht in België. Door deze maatregel is het voor de betrokkenen moeilijker om ongezien vaak van nummer te veranderen en anoniem te communiceren. Verschillende respondenten schuiven echter meteen een oplossing naar voor: **men schakelt over naar het gebruik van Nederlandse (of andere buitenlandse) simkaarten**, waarbij geen registratie vereist is. Een bijkomend voordeel voor hen is dat er een internationale samenwerking nodig is om een buitenlands nummer af te luisteren. Dit geeft de actoren langer de tijd om met een gerust hart eenzelfde nummer te gebruiken. Extra kosten voor het gebruik van een internationaal nummer zijn er sinds de zomer van 2017 alleszins niet meer: de hoge roamingkosten werden binnen Europa afgeschaft.

In de detail- en tussenhandel verkiest men om **de gsm enkel te gebruiken om een afspraak te maken**. Voorbeelden van standaarduitnodigingen zijn: “*Gaan we iets drinken?*”, “*Zin in een pintje?*”, “*Zullen we een frietje gaan steken?*”. Beide partijen weten hiermee wat er bedoeld wordt en spreken vervolgens af om de zaken *face-to-face* te bespreken. Sommige respondenten gaan naar hun leverancier **zonder afspraak**. Wanneer deze niet op de verwachte plaats te vinden is, keert men gewoon even later terug. Het vergt enig geduld, maar is veiliger. Dit geldt eveneens voor klanten, die hun dealer op vaste tijdstippen kunnen terugvinden op een vaste locatie. *Face-to-face* contact is volgens de respondenten het veiligst om geen sporen achter te laten en dus niet gepakt te worden.

Ook op communicatief vlak spreken de respondenten van een laksheid die na enige tijd optreedt. Op dat moment is men minder voorzichtig in de communicatie en stijgt de pakkans gevoelig. Daarenboven zijn er steeds minstens twee partijen. Wanneer de ene partij minder doordacht communiceert, wordt het ook gevaarlijker voor de andere partij.

*“Op een gegeven moment had ik ze opgebeld om het geld te komen halen. En toen kreeg ik onder mijn voeten. ‘Niet over de telefoon praten. Bel gewoon van ‘kan ik je zien?’. Dat is genoeg!”<sup>1627</sup>*

*“Jij kan heel voorzichtig zijn. Maar als de tegenpartij zo dom is om te sturen ‘ik heb er 100 nodig’, dan staat dat geregistreerd.”<sup>1628</sup>*

**De spelers in de illegale keten die zich inlaten met grotere hoeveelheden cocaïne en synthetische drugs maken sneller gebruik van communicatie via *Pretty Good Privacy* (PGP).** Toestellen om via

---

<sup>1627</sup> Int-G-21.

<sup>1628</sup> Int-G-1.

bepaalde servers versleuteld te communiceren, zijn zeer moeilijk te kraken en dus af te luisteren. Volgens een respondent zou Nederland wel over meer kennis beschikken dan België om ze toch af te luisteren. Een nadeel voor de betrokkenen is dat deze toestellen redelijk veel kosten, maar “*veiligheid is onbetaalbaar*”<sup>1629</sup>. Twee respondenten merken het nadeel op dat wanneer een PGP-toestel ontdekt wordt, de bedoeling ervan niet te verbergen valt voor de politie. Gezien de hoge kostprijs wordt communicatie via PGP enkel gebruikt wanneer het gaat om een aanzienlijk aantal kilo’s. Dan nog wordt dit kanaal enkel gebruikt voor noodzakelijk contact.

**Toch draagt ook bij de grotere spelers persoonlijk contact de voorkeur weg.** In het kader van een internationale samenwerking voor het transport van cocaïne of synthetische drugs worden vertrouwenspersonen ingeschakeld die met een boodschap naar een ander land vliegen. Ze werken bovendien zelfs met verkenners om na te gaan of de kust veilig is voor de boodschapper. Belangrijk hierbij is dat gekozen wordt voor vliegroutes die logisch zijn. Een weinig gekozen bestemming zou snel tot argwaan kunnen leiden bij de autoriteiten.

#### 5.1.5.1.6 Levensstijl

Actoren kunnen ook een meer risicovolley keuze in hun modus operandi nemen, wetende dat ze de pakkans deels kunnen verkleinen door onopvallend te leven. Verschillende respondenten melden spontaan dat **in het openbaar tonen dat je veel geld hebt geen goed idee** is. Verschillende keren komt het verhaal van de intussen veroordeelde douanier T. Deelen naar boven: hij reed rond in dure wagens, reisde met een privéjet en gaf veel geld uit in het uitgaansleven. Wie er zo een exuberante levensstijl op na houdt, kan niet anders dan vroeg of laat tegen de lamp lopen. Vooral de combinatie met weinig tot geen officiële inkomsten moet worden vermeden. Het beste is om het dagelijkse leven zo geloofwaardig mogelijk te spelen, ook al betekent dit dat men een baan moet houden om de schijn hoog te houden. Het geld kan wel gaan naar geliefden, wat dure kleren, weekendjes weg en af en toe een grote aankoop.

Wanneer gekozen wordt om langere tijd op één locatie te wonen, is het **belangrijk om de schijn hoog te houden voor de burens**. In eerste instantie kan gedacht worden aan geen te opvallende bewegingen aan het huis, zoals veel bezoekers of het overdag aan en af dragen van verdachte pakketten. Het veiligst is niemand aan huis te laten komen of te werken met vaste koeriers of de drugs zelf rond te dragen. Het liefst laten de actoren in het drugsmilieu dan ook enkel mensen aan huis komen die ze al langer kennen en vertrouwen (zie supra). Vervolgens is het belangrijk om de burens te vriend te houden door persoonlijk contact en het leven zo in te richten dat het voor hen heel logisch overkomt. Zo vertelt een respondent dat hij veel gaat fitnessen. De sportzak kan dan ongemerkt rondgedragen worden met drugs. Een andere respondent trachtte voor de burens de toestroom van mensen te verklaren door een soort van ontmoetingsplaats op te richten met feestjes op gezette tijden. Een andere mogelijkheid is om **niet lang in eenzelfde buurt actief te zijn**. Dit kan door zelf vaak te verhuizen of de activiteiten te verplaatsen naar vrienden en daartussen regelmatig te wisselen. Voor opslagplaatsen voor cocaïne geldt dit principe ook: men heeft er meerdere en gebruikt deze afwisselend, opdat één plaats niet te druk en bijgevolg verdacht wordt.

Ook hier dreigt het gevaar dat men door succes of eigen gebruik minder strikt of waakzaam zal worden. Het gevolg is dat er meer mensen langskomen of men toch iets zal doen dat voor de burens verdacht lijkt. Vanaf dan kan men volgens de respondenten snel ontdekt worden. Volgens één respondent is er in België meer sociale controle dan in Nederland. Mensen zijn aandachtiger, zeker door de oproep naar de bevolking voor een verhoogde waakzaamheid in tijden van terrorisme.

*“De Belgen zijn een ander volk. Die moeien zich veel meer. Je ziet toch dikwijls mensen die een ganse dag achter hun raam zitten. In Nederland is dat veel minder. Mensen zijn*

---

<sup>1629</sup> Int-G-11.

*daar bezig met hun eigen leven. In België is meer sociale controle. Mensen worden daar ook toe aangemoedigd. 'Kijk rond u. Let goed op, als je iets verdacht ziet.'*<sup>1630</sup>

Ook wanneer er geen rechtstreekse burens zijn, moet men dus over het algemeen een normaal uitzicht van de woonst en de activiteiten binnen behouden.

*"Maar wij zaten goed, in een gewoon huis met een achterhuis aan. Geen burens, dat was er niet. Er was altijd iemand thuis. De voorkamer had een tv en een PlayStation, en een keukentje. En al de rest stak vol met wiet."*<sup>1631</sup>

#### 5.1.5.1.7 Samenwerking

Een deel van de activiteiten kan verborgen gehouden worden door zo min mogelijk controle uit te lokken. Dit kan door zoveel mogelijk samen te werken met de legale wereld.

Ten eerste kan men **bedrijven gebruiken die (in principe niet of) minder verdacht zijn** om zich in te laten met het drugsmilieu. Bedrijven die reeds lange tijd zonder crimineel verleden functioneren en reeds een zekere geloofwaardigheid opgebouwd hebben bij de controleorganen, trekken minder de aandacht en worden minder snel gecontroleerd. Wat betreft de smokkel van cocaïne werkt men daarom het liefst van bedrijf tot bedrijf. Een bedrijf in België of Nederland wordt door een cocaïnehandelaar opgedragen om bijvoorbeeld een container bananen te laten overbrengen van een bedrijf in Colombia. In Zuid-Amerika laat men de cocaïne in de container steken en het bedrijf hier geeft betrokkenen de kans om de drugs uit de container te halen, in ruil voor een deel van de winst of voor drugs. Een goed draaiende farmaceutische organisatie kan in opdracht enkele grondstoffen laten overkomen voor de productie van synthetische drugs.

Ten tweede kiest men vaak om **personen in te schakelen die zo min mogelijk controle aantrekken**, zoals dit reeds eerder aan bod kwam. Men schakelt zulke mensen in om een plantage te onderhouden, om drugs te vervoeren, om drugs in bewaring te houden of om een pand te huren dat gebruikt kan worden voor druggerelateerde activiteiten. Dit eveneens in ruil voor een klein deel van de winst of voor drugs.

Ten derde **koopt men**, zoals ook reeds eerder beschreven, **werknemers binnen de haven om**, zodat de cocaïne tussen de legale bedrijvigheid door gesmokkeld kan worden. Het is de bedoeling dat door de juiste mensen in te schakelen mogelijke controles tijdig afgewend kunnen worden. Verder in de route kan een truckchauffeur omgekocht worden om een container uit de haven te vervoeren en om onderweg de drugs eruit te laten halen.

*"Met geld kan je veel. Je kan heel hoge mensen op de haven omkopen. Zolang dat aan de gang is, kan je zoveel apparatuur laten maken, scanners en noem het maar op. Maar als het bestuurd wordt door een mens, kan je de mens die dat apparaat bestuurt, omkopen."*<sup>1632</sup>

#### 5.1.5.1.8 Risico doorschuiven

Een andere techniek om controle te houden op de pakkans, is deze te verkleinen door risicovolle taken door te schuiven naar anderen. **Dit al dan niet in het kader van een schuld die af te lossen is na fouten of door ervoor te zorgen dat iemand het risico (meer vrijwillig) op zich wil nemen in ruil voor een degelijk inkomen.**

---

<sup>1630</sup> Int-G-2.

<sup>1631</sup> Int-G-5.

<sup>1632</sup> Int-G-16.

*“Ik zeg dan bijvoorbeeld: ‘Die moet een halve kilo hebben. Breng jij die eens naar ginder en je krijgt zoveel geld in afbetaling.’ Dat wegbrengen, dat is ook geld waard want dan loop je zelf geen gevaar.”<sup>1633</sup>*

In de interviews wordt vooral melding gemaakt van het rondbrengen van drugs naar de eindgebruiker, het transporteren van drugs, het bijhouden van drugs, het gebruik van de identiteit en het gebruik van de woonst. Door deze taken uit handen te geven, vrijwaart men de eigen veiligheid en dat is volgens velen heel wat geld waard. Welke rol de actoren kiezen, hangt af in welke mate ze de mogelijkheid hebben om het risico door te kunnen schuiven en in welke mate ze zelf risico durven nemen om de winst alleen te kunnen innen. Het betreft een zeer individuele afweging.

### 5.1.5.2 Inschatting pakkans

Naast de eigen poging om de pakkans te verlagen, maken de actoren in het drugsmilieu ook een inschatting van de pakkans op een bepaald grondgebied. Een locatie waar ze de objectieve pakkans lager inschatten voor een bepaalde activiteit, zal de voorkeur wegdragen om de activiteit te voltrekken.

De pakkans wordt volgens de respondenten in de eerste plaats bepaald door **de (technologische) middelen die een land ter beschikking heeft**. Ruim een derde van de respondenten beweert spontaan dat België achterloopt wat betreft de technologie in de opsporing: Nederland was veel sneller met de inzet van scanners in de haven, het gebruik van warmtedetectie vanuit de lucht voor het opsporen van cannabiskwekerijen, het gebruik van zenders voor het volgen van wagens, het koppelen van databanken (bijvoorbeeld de afname van elektriciteit tegenover de bestemming van gebouwen), het opsporen van verhoogd stroomverbruik en ga zo maar verder. Al geven verschillende respondenten aan dat België Nederland intussen een stukje bijgebeend heeft op vlak van de inzet van technologie. Binnen België zelf wordt Wallonië genoemd als een regio die nog meer achter loopt dan Vlaanderen wat betreft techniek en opsporingsaldertheid.

Mede omwille van de minder doorgedreven controle in België wordt ervoor gekozen om de grotere plantages over de grens in België op te zetten. Bij een grote plantage is er een hoger stroomverbruik en dat zou in Nederland veel sneller aan het licht komen. In België zou het afgetapte stroomverbruik pas zo laat ontdekt worden, bijvoorbeeld door een stroompanne, dat de plantage intussen voldoende opgeleverd heeft en verwijderd of verplaatst is.

De inzet van nieuwe technieken in de opsporing is echter niet noodzakelijk een garantie op een succesvolle opsporing. Eén respondent geeft aan het hoger stroomverbruik van een kwekerij op te vangen door het plaatsen van dieselgeneratoren in de kelder, in combinatie met zonnepanelen. Een andere respondent gaf aan dat lood aan de onderkant van een dak de warmtedetectoren kan misleiden. Verschillende andere respondenten gaven aan dat de zenders van de politie eenvoudig ontdekt kunnen worden met handscanners en (tijdelijk) onschadelijk gemaakt kunnen worden voor zolang de illegale activiteit plaatsvindt. Nog een andere respondent vertelt hoe cocaïne gesmokkeld wordt mits het dubbel vacuüm verpakken met een bepaald chemisch product rond de drugs. Hierdoor kunnen drugshonden de cocaïne onmogelijk waarnemen. Hoe snel de opsporing ook evolueert, des te sneller de criminelen evolueren.

Zonder de details mee te delen, werd tijdens de interviews een techniek vermeld die aantoont dat criminelen steeds een stap voor zijn op de technologie die een bepaald land voorhanden heeft. Zo blijkt een organisatie al jaren bezig met het op punt stellen van een verwerkingsproces om cocaïne te smokkelen zonder dat het opgespoord kan worden. Achteraf moet de cocaïne weer geëxtraheerd worden. Deze procedure heeft een hoog kostenplaatje, waardoor de cocaïne veel te duur zou worden ten opzichte van de huidige marktwaarde. Ongeacht dat de procedure om die reden nog niet gebruikt kan worden, werd wel positief getest of de zending door de controle geraakt. Wanneer de huidige

---

<sup>1633</sup> Int-G-15.

smokkelmethodes niet meer voldoende opbrengen (lees: er teveel ontdekt wordt) en de prijs van de cocaïne omhoog gaat, is men dus klaar om over te schakelen op meer geavanceerde methodes. Zo blijft de criminele wereld steeds de touwtjes in handen houden.

De pakkans wordt door de respondenten, ten tweede, bepaald door **de mate waarin de opsporingsactoren alert zijn**. Wanneer de strafrechtshandhaving minder oog heeft voor drugsmisdrijven zullen deze ook minder aan het licht komen. Ze zijn ervan overtuigd dat de politie in België minder bewust oog heeft voor mogelijke drugsmisdrijven dan in Nederland. Wel komen er nu, volgens de respondenten toevallig, meer misdrijven aan het licht door een strengere inzet tegen terrorisme.

*“In Nederland zijn ze meer geavanceerd, technisch. De politie zit er meer op te loeren. Ze hebben meer kennis. Ze hebben er meer oog voor.”<sup>1634</sup>*

*“In de zin van meer controle. (...) Er zijn nu meer drugsvangsten dan voor de tijd van terrorisme. Al die middelen die toegepast zijn, die in voege gekomen zijn, zijn voor terrorisme.”<sup>1635</sup>*

Ten derde wordt de pakkans bepaald door **de mate waarin de opsporingsdiensten doortastend tewerk gaan**. Wanneer de politie geen doorgedreven onderzoek voert, hebben ze het gevoel dat ze makkelijker door de mazen van het net kunnen glijpen. De eigen pogingen om de pakkans te verkleinen, zoals hierboven beschreven, zouden dan sneller succesvol kunnen zijn. De opsporing in België verloopt volgens de respondenten minder doortastend dan in Nederland. De politie zou langer moeten afwachten, meer mensen moeten traceren en stromen in kaart brengen om meer tot de kern van de drugshandel en productie te kunnen doordringen.

*“In Nederland is het ook beter. Daar gaan ze ook verder. Als ze in Nederland een huiszoeking komen doen, wees dan maar zeker dat ze je hebben. Ze komen daar geen huiszoeking doen op vermoedens zoals in België. Ze houden u in het oog – een jaar, twee jaar – maar als ze binnenkomen, wees zeker dat je gepakt bent en alles in kaart gebracht is. Dat is het verschil.”<sup>1636</sup>*

Men heeft het gevoel dat men nu in België enkel ingrijpt aan de oppervlakte en dat is volgens de respondenten weinig effectief.

*“De gevangenen steken vol met gastjes van 18 tot 20 jaar, die dan zijn opgepakt met vijf of zes pakjes. Zo kan ik ook wel quota halen. Het is toch de bedoeling dat je hoger gaat? In Nederland ga je daarvoor de gevangenis niet in. En hier zitten de gevangenen vol.”<sup>1637</sup>*

Nederland is volgens de respondenten toleranter in hun drugsbeleid en zeker naar de kleine drugscriminelen toe. Nederland is historisch gezien altijd een goede uitvalsbasis geweest en heeft een onmiskenbaar grote toestroom van drugproducenten en handelaars gekend in het verleden. Volgens de respondenten was Nederland niet in de mogelijkheid om iedereen die zich inliet met drugs te vervolgen. Dit maakt dat ze tot op de dag van vandaag nog steeds een gedoogbeleid hanteren. Dit geeft de kleine criminelen het gevoel dat ze geen gevaar lopen om gepakt te worden. Dit maakt ook dat kleinere plantages wel nog in Nederland opgezet kunnen worden.

*“Je parkeert je voor de growshop. Je zet je daar met je auto, dubbel [geparkeerd]. De politie komt voorbij. Die ziet u veertig zakken uitladen. Die weet goed genoeg wat er in*

---

<sup>1634</sup> Int-G-3.

<sup>1635</sup> Int-G-11.

<sup>1636</sup> Int-G-3.

<sup>1637</sup> Int-G-15.

*die zakken zit. Die zegt niets. Dat mag daar. Die zegt enkel dat ik verkeerd geparkeerd sta.*<sup>1638</sup>

*“Ik ben ook een keer aangehouden met zes kilo [cannabis] in Nederland, toen we die gingen halen [om in België te verkopen]. En toen vroegen ze: ‘Voor wat is dat?’. En ik zei: ‘Dat is voor de coffeeshop. Die ga ik verkopen.’ En die hebben me laten gaan. Dat moet je hier [België] niet proberen.*<sup>1639</sup>

### 5.1.6 Perceptie van de straf

De respondenten organiseren zich tijdens het plegen van de feiten bewust op een manier om de pakkans zo laag mogelijk te houden en, uiteraard, om een straf te vermijden. De straf lijkt dus een zesde beslissingsbeïnvloedende factor. Met de aard en omvang van de straf zijn ze echter minder bezig: ze gaan ervan uit dat ze niet gepakt zullen worden. **Keuzes worden dus in eerste instantie niet afgestemd op de straf die boven hun hoofd hangt.** Alle respondenten hebben wel een mening over de straf, al vormt die zich pas op het moment dat ze deze moeten uitzitten. Recidivisten kunnen hun eerdere ervaring met de straf eventueel wel in overweging nemen bij het opnieuw plegen van feiten, al gaan ook zij er dan vanuit dat ze niet gepakt zullen worden. Vele respondenten geven spontaan aan welke strategie ze zullen volgen om het een volgende keer beter te doen en niet gepakt te worden.

Twee respondenten tonen aan dat ze zich duidelijk bewust waren van de straf die boven hun hoofd hing, maar dan ook bewust kozen om het plegen van de feiten niet te laten. Alsof ze zich hier op voorhand bij neerlegden als het zo ver kwam. Zo werden onder andere hun echtgenotes voorbereid op het feit dat dat nu eenmaal het risico is.

*“Ik heb mijn vriendin er altijd bewust van op de hoogte gesteld, met wat ik bezig ben. Die vond dat niet erg. Maar dat ze ook wist dat daar een of andere gevangenisstraf aan vasthangt. Ik had er rekening mee gehouden, met vier jaar, als ik gepakt word.”*<sup>1640</sup>

Vele bevraagde gedetineerden die hun straf opliepen in België, zouden **liever in Nederland gestraft** zijn geweest. **Daar zouden de straffen in het algemeen lichter zijn – vaker kortere straffen of een taakstraf voor kleine feiten – en indien ze zwaar zijn, zouden ze rechtvaardig zijn.** Deze voorkeur is iets waar de gedetineerden wel bij stilstaan tijdens het uitzitten van hun straf, maar speelt niet mee in de overweging op het moment dat ze beslissen om bepaalde activiteiten in België of Nederland uit te voeren. Wel valt soms het inzicht dat ze volgende keer beter in Nederland zouden handelen, om op een minder onrechtvaardige manier gestraft te worden. Een kleine helft van de respondenten is er immers van overtuigd dat straffen in België minstens deels gebaseerd zijn op vermoedens en niet op bewijzen, zoals in Nederland. Ze hebben het gevoel dat men in Nederland de feiten beter onderzoekt en men pas overgaat tot een aanhouding wanneer de feiten duidelijk bewezen zijn. In dat geval is het eenvoudiger om zich erbij neer te leggen.

*“Het voelt aan alsof ik niet rechtvaardig ben berecht. Ik heb ook gevraagd: ‘Ik ben fout, maar geef mij een straf tot waar ik fout zit’. Geef mij geen straf omdat jullie denken dat ik meer bezit of meer verdiend heb dan dat jullie kunnen bewijzen. Geef mij gewoon een eerlijke straf.”*<sup>1641</sup>

*“Waarom denken jullie dat Nederlandse gevangenisstraffen bijna helemaal leeg zijn en de Belgische propvol? Omdat ze je hier alleen op basis van vermoedens de gevangenis ingooien. Voor elk klein ding word je de gevangenis ingegooid. In Nederland heb je bewijs*

---

<sup>1638</sup> Int-G-5.

<sup>1639</sup> Int-G-6.

<sup>1640</sup> Int-G-5.

<sup>1641</sup> Int-G-16.

*nodig. En waarom hier enkel op vermoedens? Omdat ze hier niet tot het uiterste gaan.*<sup>1642</sup>

De voorkeur om gestraft te worden in Nederland of België wordt dus niet gebaseerd op aantrekking tot een bepaalde straf. De geïnterviewde gedetineerden in België weten vooral dat ze geen, naar hun mening onrechtvaardige, straf meer willen oplopen in België. Of ze om die reden ook bewust voor Nederland zouden kiezen, is geen zekerheid. **In Nederland werkt het beleid van inbeslagnames immers als pushfactor.** Wat de respondenten opvalt, is dat door het minder diepgaand onderzoek in België meer kans is om geld of materiaal te vrijwaren van een inbeslagname. Hierdoor kunnen de activiteiten na vrijlating verdergezet worden of kan men nog goed leven van het verworven geld. Opdat drugs niet specifiek gevonden zouden worden, vertellen twee respondenten dat ze dit onder de grond verstopten in een bos. Niemand zoekt daar en wanneer ze het wel vinden, is er geen link met de betrokkene. Enkele respondenten leggen uit hoe ze er in geslaagd zijn om een deel van het geld wit te wassen via vrienden en familie vooraleer ze opgepakt zijn. Dat deel staat op die manier niet meer op hun naam en is dan alvast veiliggesteld bij inbeslagname.

*“Ze hebben eigenlijk nooit iets kunnen vinden van geld of drugs van mij. Dat is wel goed. Hierna kan ik dan eens goed op vakantie.”*<sup>1643</sup>

In Nederland zou volgens drie respondenten de kans veel groter zijn dat alles wat met de zaak in verband gebracht kan worden, in beslag genomen wordt. **De gevangenisstraf is dan misschien minder hoog of rechtvaardiger, maar de pakkans ligt hoger en de kans is groter dat de bezittingen in beslag genomen worden.** Of de gevolgen die samenhangen met de straf doorslaggevend zijn voor een keuze richting België of Nederland zal afhangen van de individuele afweging.

### 5.1.7 Opportuniteiten

Tot slot is er een categorie van afwegingen die eveneens als beslissingsbeïnvloedende factor geldt, maar moeilijk onder voorgaande factoren te plaatsen valt. Er zijn een aantal redenen die samenhangen met het feit dat de respondenten gewoonweg kiezen wat voor hen op een bepaald moment het meest voor de hand ligt, namelijk daar waar de gelegenheid zich voordoet.

Er zijn enkele Nederlanders die aangeven **dat men voor België kiest omdat het leven er goedkoper is**, en dan spreekt men vooral over de huizenmarkt en de ziekteverzekering. Een logisch gevolg is dat ze België dus ook kiezen om bepaalde activiteiten in de illegale keten van de drugsmarkt uit te voeren.

Op het moment dat in het interview gevraagd wordt waarom er dan voor Nederland of België gekozen wordt voor bepaalde activiteiten, wordt **verschillende keren aangegeven dat dit berust op toeval.** Waar het lek of de zwakke schakel is, daar wordt men toe aangetrokken. **Vooraf voor de grotere actoren zouden Nederland en België meer als één markt aanzien worden.** Zeker wat betreft de cocaïnehandel: daar waar ze iets kunnen regelen, worden ze naartoe getrokken.

*“Sommige individuen die slimmer zijn, die kijken altijd over de grens. Dan gaat die bepaalde persoon die alles toelaat in de haven in Nederland weg en dan komt daar een persoon in België die het nieuwe lek is. Dat wisselt altijd. Waar het zwakke punt is, daar gaan de mensen naartoe. Alleen de kleine jongens, die blijven op hun straathoek staan. Maar die grote jongens, die bewegen en tegenwoordig zijn die afstanden niets.”*<sup>1644</sup>

---

<sup>1642</sup> Int-G-3.

<sup>1643</sup> Int-G-15.

<sup>1644</sup> Int-G-19.



## 5.2 Besluit

Dit specifieke deel van het onderzoek trachtte de push- en pullfactoren van Nederland en België op de illegale drugsmarkten te belichten vanuit het oogpunt van gedetineerden in Belgische gevangenissen, veroordeeld voor drugsproductie en/of –handel. Meer bepaald werd onderzocht waarom de actoren in de illegale keten specifieke keuzes maken en of deze in verband gebracht kunnen worden met de kenmerken van een specifiek land. Door een inzicht in de drijfveren van de actoren kan nagegaan worden of Nederland voornamelijk *push*t en België voornamelijk *pull*t en of er dus sprake is van een verschuiving van de illegale markt van Nederland naar België. Afgaande op de resultaten van dit onderdeel lijkt het plaatje echter niet zo eenvoudig.

Na bovenstaande analyse blijken een aantal factoren een invloed te hebben op de beslissingen over de werkwijze die personen in het drugsmilieu hanteren (tabel 7).

Factor	Voorwaarde voor al dan niet beïnvloeding van de beslissing
<b>Contacten</b>	Bruikbare contacten aanwezig ↔ afwezig
<b>Prijs</b>	Goedkoop aankopen en/of duur verkopen is mogelijk ↔ niet mogelijk
<b>Kwaliteit</b>	Goede kwaliteit ↔ slechte kwaliteit
<b>Markt</b>	Duidelijk aanwezig ↔ niet duidelijk aanwezig of afwezig
<b>Pakkans</b>	Laag ↔ hoog (inclusief inschatting mogelijkheid beïnvloeding)
<b>Straf</b>	Rechtvaardig ↔ onrechtvaardig
<b>Gelegenheid</b>	Mogelijkheden aanwezig ↔ niet aanwezig

**Tabel 7:** *Beslissingsbeïnvloedende factoren*

Actoren zoeken aan de hand van bovenstaande beslissingsbeïnvloedende factoren naar de meest voordelige combinatie voor hun individuele situatie. De factoren worden tijdens de interviews opvallend vaak ingevuld als voordeel (*pull*), eerder dan als nadeel (*push*). Dit kan betekenen **dat de beslissingen die actoren in het drugsmilieu maken voornamelijk gestuurd worden door aantrekking en minder door afschrikking.**

In de eerste plaats worden ze aangetrokken door **goede contacten**, waarbij de toegang tot deze contacten onontbeerlijk is om een criminele activiteit te kunnen uitvoeren. Deze contacten worden gevonden onder vrienden, familie en kennissen, maar vooral in het uitgangsmilieu en in de gevangenis. Daarnaast dient men in dit milieu ook samen te werken. Daarbij is vertrouwen een sleutelbegrip, hoewel dit in het drugsmilieu ver te zoeken lijkt. Dit maakt het functioneren en keuzes maken een delicate evenwichtsoefening. Ten tweede worden de actoren aangetrokken door de **prijs van de drugs**. Ze zoeken enerzijds actief naar een leverancier die drugs op een goedkope manier kan leveren. Anderzijds zoeken ze een markt of een manier waarop ze de drugs zo duur mogelijk kunnen verkopen. Als men beide kan combineren, maximaliseert men de eigen opbrengst. Een derde factor waar de actoren toe aangetrokken worden, is een **goede kwaliteit van de drugs**. Men is altijd op zoek naar een zo hoog mogelijke kwaliteit voor een zo laag mogelijke prijs. Ten vierde wordt men aangetrokken tot **de locatie waar de markt voorhanden is**. Er moet een duidelijk aanbod zijn en het aanbod moet groot genoeg zijn om een uitgebreide keuze te kunnen maken. Het aangetrokken worden tot een markt geldt voor alle soorten drugs, maar ook voor materiaal en grondstoffen. Een vijfde factor is de aantrekking tot **die manier van werken waarbij men het minst risico loopt** om gepakt te worden. Enerzijds houden actoren rekening met een inschatting van het risico in een bepaalde regio, die ze aanvullen met hun eigen acties: de actoren hebben het idee dat ze het risico deels zelf in de hand hebben en dus door de juiste acties de uiteindelijke pakkans laag kunnen houden. Een zesde factor, namelijk de **rechtvaardigheid van de straf**, is veel minder relevant dan de vorige factoren omdat het actoren minder rechtstreeks lijkt aan te trekken of af te schrikken. Met het feit dat er een straf boven hun hoofd hangt, zijn ze minder bewust bezig. Moesten ze toch kunnen kiezen, zouden ze een volgende keer

aangetrokken worden door een meer rechtvaardig strafrechtssysteem. Tot slot worden de actoren steeds aangetrokken door datgene **waar er mogelijkheden zijn**, waar de zwakke schakel zich bevindt en waar men dus het makkelijkst kan opereren. Waar op een bepaald moment een mogelijkheid gezien wordt, berust volgens de respondenten op toeval.

**Als er een duidelijke conclusie moet zijn, is dat geen enkele van bovenstaande factoren de exclusieve doorslag geeft en dat een factor voor de ene actor zwaarder zal doorwegen dan voor de andere.** De individuele actoren maken een afweging tussen de factoren en kiezen een balans die past bij hun activiteiten, hun inschatting op succes, hun netwerk, hun financiële mogelijkheden en waar ze zich voldoende veilig bij voelen. Vooral dit laatste is een zeer individuele afweging: de ene neemt bijvoorbeeld graag risico voor meer opbrengst, terwijl de andere het spel liever veilig speelt. Door de variatie aan persoonlijkheden, met ieder hun eigen mogelijkheden, worden uiteindelijk alle rollen in de illegale keten ingevuld.

De in het onderzoek betrokken gedetineerden gaven niet enkel aan welke factoren een invloed kunnen hebben op een beslissing over of de manier waarop ze tewerk zullen gaan. Ze gaven ook hun inschatting over de karakteristieken van België en Nederland die een invloed hebben op deze beslissingsfactoren. Hieraan gekoppeld, zijn er in hun ogen bepaalde voor- en nadelen verbonden aan beide landen. **Opmerkelijk daarbij is dat bijna alle voordelen in België benoemd worden als een nadeel in Nederland.** Er zijn dus wel degelijk factoren die de criminelen wegduwen uit Nederland en aantrekken tot België (tabel 8). **Maar omgekeerd zijn er minstens evenveel factoren die als voordeel in Nederland worden benoemd en een nadeel vormen aan België** (tabel 9). Er zijn dus evengoed factoren die de criminelen wegduwen uit België en aantrekken tot Nederland. **Duidelijk blijkt dat geen van beide landen geheel *pusht* of geheel *pullt*.** Beide landen hebben hun eigen voor- en nadelen. Er zijn uiteenlopende factoren die voor ieder individu een ander gewicht kunnen hebben. Ook hier wordt de uiteindelijke keuze voor een land dus zeer individueel bepaald.

Op welke manier de voor- en nadelen van ieder land bij ieder individu gewicht krijgen, valt op basis van dit onderzoek niet te voorspellen. Hiervoor is meer diepgaand onderzoek nodig naar individuele keuzeprocessen, dat rekening houdt met ieders individuele context. Wel kan er vanuit dit onderzoek meegegeven worden wat de verschillende voor- en nadelen zijn die meegenomen kunnen worden in de afweging bij een keuze tussen België en Nederland om de activiteiten te voltrekken. Deze elementen zijn een concretisering van de eerder besproken algemene factoren die tot een bepaald land aantrekken en hangen vaak meteen samen met factoren van afschrikking in het andere land.

Drugscriminelen worden ten eerste **tot België aangetrokken** omdat Belgen volgens hen sneller om te kopen zijn dan Nederlanders. Belgen zouden ook verleid worden door een snelle opbrengst, terwijl Nederlanders geneigd zijn om doordachter het onderste uit de kan te halen. In de haven van Antwerpen zou er zo veel geregeld kunnen worden door omkoping. Ten tweede proberen criminelen in België een zo klein mogelijke afstand af te leggen met de drugs en vermijden ze liever het oversteken van de grens. Aankoop en verkoop gebeuren om die reden liefst zo dicht mogelijk bij huis, in België. Ten derde wordt men aangetrokken tot België voor de verkoop van drugs. Het aanbod is er kleiner dan de vraag en men kan dus een hoge prijs vragen. In Nederland is het aanbod volgens de respondenten groter dan de vraag en daarom kan daar geen hoge prijs gevraagd worden. Ten vierde kan men in België een lagere kwaliteit verkopen en heeft men dus de mogelijkheid om de drugs te versnijden met goedkoper materiaal en de winst te verhogen. Ten vijfde kunnen Nederlanders in België anoniemer handelen dan in Nederland.

Daarnaast worden de drugscriminelen tot België aangetrokken vanwege het drugsbeleid. De politie zou in België minder aandachtig zijn voor mogelijke druggereleerde feiten en over minder kennis bezitten om deze te ontdekken dan de Nederlandse politie. De Belgische opsporing maakt volgens de respondenten bovendien minder gebruik van aangepaste technologieën. De Nederlanders zouden in hun opsporingsmethoden steeds voorlopen op België. Niet enkel de technologie van de opsporing gaat voldoende ver, de opsporing is ook onvoldoende diepgaand volgens de respondenten. De Belgische opsporing blijft in vergelijking met de Nederlandse vaker aan de oppervlakte en concentreert zich op de

kleinere actoren. In Nederland kent men een meer doorgedreven opsporing en dit schrikt de grotere actoren af. Tot slot wordt men aangetrokken tot België omdat de financiële onderzoeken er minder grondig gebeuren. In België heeft men de kans om een deel van de opbrengst of het materiaal veilig te stellen, terwijl deze kans in Nederland kleiner ingeschat wordt.

PULL België		PUSH Nederland	
<b>PRIJS</b>			
Hoge verkoopprijs (> vraag)		Lage verkoopprijs (< vraag)	
<b>KWALITEIT</b>			
Verkoop aan lagere kwaliteit		/	
<b>PAKKANS</b>			
✓ Andere etniciteit anoniemer	✓ Afstand groter (grens oversteken)	✓ Meer alertheid en kennis bij politie	✓ Meer technologie in opsporing
✓ Afstand kleiner (niet over de grens)	✓ Meer alertheid en kennis bij politie	✓ Meer technologie in opsporing	✓ Doorgedreven onderzoek bovenbouw
✓ Minder alertheid en kennis bij politie	✓ Minder technologie in opsporing	✓ Doorgedreven onderzoek bovenbouw	✓ Mensen minder omkoopbaar
✓ Minder technologie in opsporing	✓ Mensen beter omkoopbaar		
✓ Minder doorgedreven onderzoek bovenbouw			
✓ Mensen beter omkoopbaar			
<b>STRAF</b>			
Kapitaal en materiaal veilig voor inbeslagname		Grondige financiële onderzoeken	
<b>GELEGENHEID</b>			
Goedkoper wonen of al in België wonen		/	

**Tabel 8:** Overzicht Belgische pull- en Nederlandse pushfactoren

Zoals aangegeven, zijn er evenzeer factoren die de drugscriminelen nog steeds **aantrekken tot Nederland**. Ook hier hangen deze samen met factoren die afschrikken in België. In de eerste plaats is Nederland sinds jaar en dag gekend als een land waar drugs te verkrijgen zijn. Er bestaat een markt en men wordt hiertoe aangetrokken voor de aankoop van materiaal, grondstoffen en drugs. De markt is volgens de respondenten toegankelijker, men kan er makkelijker aan de nodige zaken geraken en contacten zijn eenvoudiger te vinden. In België verloopt deze zoektocht moeizamer, omdat de handel zich volledig in de illegaliteit bevindt. Ten tweede is de prijs voor de aankoop van drugs in Nederland lager. Daarnaast is men er, ten derde, van overtuigd dat de kwaliteit in Nederland beter is. Wanneer men kwalitatieve drugs goedkoop kan aankopen in Nederland en de drugs in slechtere kwaliteit duurder kan verkopen in België, maximaliseert men de winst. Dit op voorwaarde dat men bereid is het risico van bijvoorbeeld het transport erbij te nemen. Ten vierde werkt men liever samen met mensen uit Nederland: deze zouden beter te vertrouwen zijn, gezien zij onder andere minder winnen bij het verklikken aan de politie wanneer ze opgepakt zijn. In België zou men een lagere straf kunnen versieren door mee te werken tijdens het onderzoek. Ten vijfde worden grotere spelers aangetrokken tot Nederland omdat men daar makkelijker grote partijen zou kunnen verkopen (bijvoorbeeld aan coffeeshops). Men verdient hierbij iets minder dan bij verkoop aan de eindgebruiker, maar men loopt minder risico doordat men slechts één grote vertrouwde afnemer heeft in plaats van vele kleine gebruikers. Ten zesde worden vooral Belgen aangetrokken om zaken te doen in Nederland, omdat ze meer anoniem kunnen opereren op een ander grondgebied. Tot slot verkiezen vooral de Belgen het gebruik van Nederlandse telecomoperatoren. In België is de registratie van simkaarten sinds kort verplicht, in Nederland niet. Een bijkomend voordeel is dat een Nederlands nummer volgens de respondenten minder snel onder de tap kan genomen worden en voor de kostprijs moet men de overstap niet meer laten: de *roamingkosten* tussen beide landen vielen sinds kort weg.

Wat betreft het in Nederland gevoerde drugsbeleid, wordt dit vooral door de kleinere drugscriminelen als een voordeel ingeschat. Door het gedoogbeleid wordt de pakkans voor kleine criminelen laag ingeschat. Deze pakkans wordt in België, zoals eerder aangehaald, dan weer hoog ingeschat. Daarnaast zouden actoren die reeds in het verleden een veroordeling opgelopen hebben, aangetrokken

kunnen worden door Nederland omdat ze het gevoel hebben dat ze daar rechtvaardiger gestraft zouden worden. Er heerste onder de veroordeelden in de Belgische gevangenissen een groot gevoel van onrechtvaardigheid door een veroordeling op basis van vermoedens. Volgens hen wordt er in Nederland enkel gestraft op basis van bewijzen. Of ze hierdoor hun activiteiten in de toekomst zouden verplaatsen naar Nederland is onduidelijk. Ze proberen immers vooral de pakkans te verlagen en in mindere mate te denken aan de straf die boven hun hoofd hangt.

PULL Nederland	PUSH België
<b>CONTACTEN</b>	
Makkelijk te vinden contacten	/
<b>PRIJS</b>	
Lage aankoopprijs (> concurrentie)	Hoge aankoopprijs (< concurrentie)
<b>KWALITEIT</b>	
Aankoop goede kwaliteit	Aankoop slechte kwaliteit
<b>MARKT</b>	
Grote en gekende drugsmarkt trekt aan	Materiaal moeilijker vindbaar
<b>PAKKANS</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ Mensen meer te vertrouwen</li> <li>✓ Geen registratie simkaart</li> <li>✓ Minder snel tapmaatregel voor België</li> <li>✓ Geen <i>roamingkosten</i></li> <li>✓ Anoniemer opereren</li> <li>✓ Lage pakkans voor kleine criminelen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ Mensen minder te vertrouwen</li> <li>✓ Registratie simkaart</li> <li>✓ Meer sociale controle</li> <li>✓ Hoge pakkans voor kleine criminelen</li> </ul>
<b>STRAF</b>	
Zware, maar rechtvaardige straf	Zware, onrechtvaardig straf

**Tabel 9:** *Overzicht Nederlandse pull- en Belgische pushfactoren*

**Samenvattend** lijkt de aantrekking tot Nederland voornamelijk bepaald te worden door factoren die een effect zijn van het gedoogbeleid dat reeds lang in Nederland heerst (groter aanbod, meer toegankelijk, inschatting van hogere kwaliteit, aanwezigheid coffeshops). Dit terwijl er via het meer doorgedreven drugsbeleid intussen wel een afschrikking ontstaat voor grotere spelers in de illegale keten. De aantrekking tot België ligt vooral in het minder doorgedreven drugsbeleid naar de grotere spelers toe en de voordelen die ontstaan uit het feit dat de drugsmarkt volledig in de illegaliteit vorm krijgt. De afschrikking ligt eerder in het feit dat het aanbod kleiner is en de markt minder toegankelijk. Verder zou België zich ook meer concentreren op de kleine spelers in de illegale keten.

**Van een algehele ‘verschuiving’ van de markt van een land waar de drugsmarkt al bestond naar een land waar geen drugsmarkt aanwezig was, kan volgens deze bevindingen alleszins niet gesproken worden. Men kiest voor een bepaald land als men er de beste mogelijkheden heeft qua persoonlijke contacten, aanbod, prijzen, kwaliteit en zwakke schakels.** Voor de ene producent of handelaar is de uitkomst van deze afweging Nederland, voor de andere is dit België. De betrokkenen weten vaak niet wat boven of onder hen in de illegale keten gebeurt. Dit bewijst des te meer dat iedereen met zijn eigen activiteit bezig is, deze probeert te optimaliseren en deze beschermt tegen mogelijke concurrentie. De individuele actoren bekijken de illegale keten niet in hun geheel, maar optimaliseren hun eigen onderdeel. De keuzes hangen af van individuele afwegingen. Het ene deel van de keten kan daarom in België plaatsvinden, terwijl een ander deel van de keten zijn uitvoering vindt in Nederland.

Daar waar Nederland vroeger de hoofdrolspeler leek, lijkt het er nu op dat men ook kansen ziet in België en dat de Belgen ook meer kansen zien in eigen land. Een (drugs)crimineel is een opportunist en grijpt de kansen waar ze zich voordoen. De Nederlandse en Belgische markt geraken hierdoor meer geïntegreerd door de verschillende karakteristieken qua beleid en markt, en dus door de voor- en nadelen van ieder land. Criminelen zoeken steeds naar wat hen het best uitkomt, zowel in Nederland

als in België. Het lijkt dus beter te spreken van (1) een toenemende integratie tussen België en Nederland, en (2) een expansie van de activiteiten van de grote spelers en organisaties, dan van een verschuiving van de drugsmarkten tussen beide landen.

**Uit de interviews kwamen daarnaast signalen dat men zich meer en meer verplaatst naar andere landen buiten België of Nederland**, bijvoorbeeld voor de productie. Wanneer beide landen tegelijkertijd minder interessant worden voor een bepaald onderdeel uit de illegale keten, zou men op zoek kunnen gaan naar een andere locatie om de nodige doelen te bereiken. De grotere spelers benadrukten meermaals dat men niet zo bewust een keuze maakt tussen België of Nederland: men kijkt naar de plaats waar de zwakke schakel is. Beide landen blijven meer één land met ongeveer dezelfde mogelijkheden. Geografisch is het een goede toegangspoort voor vooral cocaïne. Of men Nederland of België kiest, is afhankelijk van wat er op dat moment gerealiseerd kan worden door het netwerk dat men in beide landen uitgezet heeft.

*“Het is illegaal, iedereen is een opportunist en niemand heeft een vaste lijn of structuur. (...) Het is niet zo bedacht. Het komt gewoon, door de situatie, de kansen. Alles gebeurt van dag tot dag en verandert van week tot week.”<sup>1645</sup>*

---

<sup>1645</sup> Int-G-19.



---

## HOOFDSTUK 6

---

# OPERATIONELE POLITIËLE EN JUSTITIËLE SAMENWERKING TUSSEN BELGIË EN NEDERLAND

### Tilburg University

Stephan Van Nimwegen

Rik Ceulen

Sabine Gerbrands

Toine Spapens

### Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middel

Charlotte Colman





## **6. OPERATIONELE POLITIELE EN JUSTITIËLE SAMENWERKING TUSSEN BELGIË EN NEDERLAND**

### **6.1 Inleiding**

De voorgaande hoofdstukken laten zien dat in België en Nederland op het vlak van verdovende middelen, maar overigens ook bij andere vormen van misdaad, al vele jaren sprake is van problemen die een gedeelde achtergrond hebben. De nood aan samenwerking om de grensoverschrijdende criminaliteit te bestrijden, dateert dan ook niet van vandaag. Er wordt al decennia geijverd om de politieke en justitiële samenwerking, behalve in afzonderlijke onderzoeken en gebaseerd op persoonlijke banden, ook een meer structureel en bestendig karakter te geven. De laatste jaren is daar nadrukkelijk ook de noodzaak van samenwerking op bestuurlijk terrein bij gekomen.

Dit hoofdstuk gaat in op de samenwerking tussen de beide landen bij de bestrijding van de (georganiseerde drugs)misdaad (6.2). De bespreking beperkt zich tot de zogenoemde operationele samenwerking, ofwel de samenwerking tijdens opsporingsonderzoeken of andersoortige interventies die direct zijn gericht op wetsovertreders. Niet-operationele samenwerking, in de vorm van gezamenlijke opleiding, training of oefening, wordt buiten beschouwing gelaten.

Bij de wederzijdse rechtshulp (6.3) gaat het om ondersteuning van de ene staat aan de andere in het strafproces. In de verschillende fases van het strafproces zijn rechtshulpverzoeken een belangrijk instrument, of het nu gaat om handelingen tijdens het strafvorderlijke vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting of bij de strafuitvoering. Die ondersteuning kent verschillende verschijningsvormen en kan variëren van het verstrekken van inlichtingen tot het uitvoeren van een opsporingsonderzoek in een gemeenschappelijk onderzoeksteam (*Joint Investigation Team*). Internationale rechtshulpverzoeken liggen mee aan de basis van politieke en justitiële samenwerking in strafzaken. De rechtshulpverzoeken tussen België en Nederland die betrekking hebben op de drie eerder omschreven drugsmarkten vormen daarmee een belangrijke informatiebron voor het onderhavige onderzoek. In het kader van dit onderzoek is een studie gemaakt van de ontwikkelingen in het rechtshulpverkeer tussen België en Nederland in de periode 2012-2016. Het onderzoek is beperkt tot Belgische rechtshulpverzoeken die zijn binnengekomen in de drie aan België grenzende Nederlandse provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland, of die, omgekeerd, van daaruit werden verzonden.<sup>1646</sup> Tot slot wordt ook ingegaan op de knelpunten die België en Nederland ervaren bij de onderlinge grensoverschrijdende samenwerking, alsook op de (mogelijke) oplossingen die voorhanden zijn (6.4).

### **6.2 Structuren voor de samenwerking**

Nationale soevereiniteit staat bij het bepalen van een criminaliteitsbeleid en de uitvoering daarvan, in de vorm van strafrechtelijk of bestuurlijk optreden, centraal. In de Benelux is dat niet anders. Om die reden is **de grensoverschrijdende samenwerking gereguleerd in allerlei bilaterale en multilaterale verdragsrechtelijke kaders, en in andere instrumenten die veelal in EU-verband zijn opgesteld.** Daarnaast zijn **allerlei organisatiestructuren opzet om de uitwisseling van rechtshulpverkeer te helpen.** Deze voorzieningen zijn gericht op afzonderlijke opsporingsonderzoeken. In een breder verband wordt op beleidsmatig niveau overleg gevoerd over actuele ontwikkelingen, knelpunten in de samenwerking en soms ook wel over casuïstiek. Navolgend wordt hier nader op ingegaan. Daarbij wordt ook kort aandacht besteedt aan de samenwerking op fiscaal terrein, waarbij de belastingdiensten en de douane betrokken zijn, alsmede op het vlak van het bestuursrecht.

---

<sup>1646</sup> Om een compleet beeld te krijgen van het rechtshulpverkeer was het derhalve niet nodig om hetzelfde onderzoek ook in België te doen.

## 6.2.1 Verdragsrechtelijke kaders

**Een van de manieren om de grensoverschrijdende criminaliteitsproblematiek te beteugelen, is de politie en justitie samenwerking in strafzaken.** Een belangrijk uitgangspunt in deze samenwerking is dat landen erop mogen vertrouwen dat zij elkaar wederzijds helpen in strafzaken en dat zij, als zij daarom verzoeken, afspraken uitvoeren. Dit uitgangspunt raakt een belangrijk beginsel dat aan de basis ligt van de internationale strafrechtelijke samenwerking: het vertrouwensbeginsel, wat betekent dat verdragslanden een zeker vertrouwen hebben in hun wederzijdse rechtssystemen. Andere belangrijke beginselen op het gebied van internationale samenwerking zijn: het soevereiniteitsbeginsel, het wederkerigheidsbeginsel en het specialiteitsbeginsel. Soevereiniteit houdt in dat iedere staat bij uitsluiting bevoegd is te handelen overeenkomstig zijn eigen rechtsorde op zijn eigen grondgebied. Onder het beginsel van wederkerigheid (ook wel: reciprociteit) wordt verstaan dat staten slechts tegenover elkaar presteren als de andere partij zich tot een overeenkomstige prestatie bereid verklaart. Het specialiteitsbeginsel tot slot wil zeggen dat informatie uitsluitend gebruikt mag worden voor de door het verstreckende land bepaalde doeleinden (doelbindingsprincipe). Samen met deze beginselen, die als een principiële plicht tot samenwerking gelden, wordt de juridische basis voor wederzijdse rechtshulp tussen België en Nederland – als lidstaten van de Europese Unie – gevormd door een aantal Europese verdragen.<sup>1647</sup> Daarnaast hebben beide landen in het kader van de Benelux twee specifieke verdragen gesloten, die op enkele punten meer mogelijkheden bieden.<sup>1648</sup> Buiten de verdragen om is overigens altijd ‘maatwerk’ mogelijk, als vraagstukken zo uniek of complex zijn dat ze er niet specifiek in zijn geregeld. Dergelijke overeenkomsten moeten uiteraard wel voldoen aan de nationale regelgeving van de betrokken landen en aan overkoepelende verdragen, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

**Het basisinstrument voor de politie en justitie samenwerking is, zoals aangeduid, het rechtshulpverzoek.** De verdragen bepalen hoe deze worden uitgewisseld, voor welke (onderzoeks)handelingen en onder welke voorwaarden. In het Nederlandse Wetboek van strafvordering (art. 552h §2) zijn verzoeken om rechtshulp gedefinieerd als *“verzoeken tot het al dan niet gezamenlijk verrichten van handelingen van onderzoek of het verlenen van medewerking daaraan, het toezenden van documenten, dossiers of stukken van overtuiging of het geven van inlichtingen, dan wel het betekenen of uitreiken van stukken of het doen van aanzeggingen of mededelingen aan derden”*.<sup>1649</sup>

**Er wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘politie’ rechtshulp en ‘justitie’ rechtshulp.** De eerstgenoemde variant betreft verzoeken die rechtstreeks tussen politiediensten worden uitgewisseld. Deze kunnen alleen betrekking hebben op informatie waarover men op dat moment al beschikt en waarvoor dus geen onderzoekshandelingen nodig zijn. Daarbij hoeft de vragende partij in principe niet uit te leggen waarom het die informatie nodig heeft. De informatie mag echter alleen worden gebruikt voor opsporingsdoeleinden en mag zonder toestemming van de verstreckende partij niet worden gebruikt in een rechtszaak. Wanneer wel nieuw bewijsmateriaal moet worden verzameld, is een justitieel rechtshulpverzoek nodig. Dergelijke verzoeken moeten worden verstuurd via het openbaar ministerie en bevatten veel meer uitleg en verantwoording, om de aangezochte partij in staat te stellen te

---

<sup>1647</sup> Bijvoorbeeld het Europees Verdrag van 1959 van de Raad van Europa aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken; het uit 1978 daterende Aanvullende protocol bij het Europees verdrag van 1959; de in 1990 in werking getreden Overeenkomst ter uitvoering van het Akkoord van Schengen van 14 juni 1985; de Overeenkomst betreffende de wederzijdse rechtshulp in strafzaken tussen de Lidstaten van de Europese Unie van 2000; het Kaderbesluit 2006/960/JBZ van 18 december 2006 betreffende 'de vereenvoudiging van de uitwisseling van informatie en inlichtingen tussen de rechtshandhavingsautoriteiten van de lidstaten van de Europese Unie. Nederland en België zijn daarnaast bijvoorbeeld ook nog partij bij wereldwijde verdragen zoals het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad.

<sup>1648</sup> Het Verdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken tussen het Koninkrijk België, het Koninkrijk der Nederlanden en het Groothertogdom Luxemburg, uit 1962 en het Benelux-verdrag inzake politie-samenwerking van 2004 (ook wel het Verdrag van Senningen genoemd, naar het Luxemburgse plaatsje waar het werd ondertekend).

<sup>1649</sup> Zie ook artikel 552h, lid 2 Wetboek van strafvordering

beoordelen of aan het verzoek kan worden voldaan.<sup>1650</sup> De term 'justitieel' is hier in zekere zin verwarrend: de uitvoering ligt steeds bij de politie of een andere opsporingsinstantie. Het is belangrijk om op te merken dat aan een rechtshulpverzoek dat voldoet aan de vereisten steeds zo spoedig mogelijk opvolging moet worden gegeven. Alleen het Kaderbesluit 2006/960/JBZ bevat concrete tijdslijmieten waarbinnen informatieverzoeken (politiële rechtshulp) moeten worden beantwoord.

**Gegeven het uitgangspunt van nationale soevereiniteit, beperken de verdragen de mogelijkheden voor opsporingsfunctionarissen om op eigen initiatief in het buitenland te opereren.** Dat is slechts mogelijk in spoedeisende gevallen van grensoverschrijdende achtervolging, observatie, of wanneer zich noodsituaties voordoen. In alle andere gevallen moet vooraf toestemming worden verleend en zijn er beperkingen ten aanzien van het optreden op buitenlands grondgebied. Ook grensoverschrijdend optreden op eigen initiatief moet achteraf met een rechtshulpverzoek worden goedgekeurd, om verzameld bewijsmateriaal te legitimeren.

Het zal geen verbazing wekken dat ook de samenwerking op fiscaal terrein aan specifieke voorwaarden moet voldoen. Hier is het belangrijkste instrument voor de uitwisseling van informatie het *Verdrag betreffende de Europese Unie inzake wederzijdse bijstand en samenwerking tussen de douaneadministraties*, ofwel het Napels II-verdrag. Dit verdrag betreft de wederzijdse rechtshulp ter voorkoming, opsporing en vervolging van overtreding van de nationale douanewetgeving en de EU-regelgeving in dit kader. Informatie kan zowel op verzoek als spontaan worden uitgewisseld.

Voor de uitwisseling van informatie tussen bestuursrechtelijke handhavingsinstanties zijn geen specifieke internationale kaders tot stand gebracht, met uitzondering van twee uiterst vage verdragen, die voor de Belgisch-Nederlandse samenwerking niet relevant zijn.<sup>1651</sup> Dit wil zeggen dat dergelijke informatie in principe vrij kan worden uitgewisseld, waarbij uiteraard wel aan de nationale rechtswaarborgen moet worden voldaan.

Tot slot moeten enkele woorden besteed worden aan '**diagonale**' informatie-uitwisseling, dat wil zeggen: van de ene naar de andere voornoemde instantie, zowel nationaal als internationaal. In de praktijk bestaan vooral barrières wanneer strafrechtelijke informatie beschikbaar moet worden gesteld aan bestuurlijke of fiscale instanties. Op nationaal niveau heeft Nederland daarvoor voorzieningen getroffen in het kader van de RIEC's. Als een casus de status van RIEC-casus krijgt, kan er, op basis van een convenant, in principe vrij informatie worden uitgewisseld tussen de politie, het openbaar ministerie, de belastingdienst en de gemeente. België kent een dergelijke voorziening echter (nog) niet en vooral tussen de fiscus en andere instanties is gegevensuitwisseling nagenoeg onmogelijk. Op internationaal vlak voorzien de bestaande rechtshulpverdragen weliswaar in de mogelijkheid van diagonale uitwisseling van opsporingsinstanties naar andere overheidsinstanties, maar vergen deze in elk afzonderlijk geval een belangenafweging door de officier van justitie. Dit komt de voorspelbaarheid van de uitkomst vanzelfsprekend niet ten goede.<sup>1652</sup> Momenteel wordt in het kader van een update van het Benelux-verdrag inzake politieverwerking een discussie gevoerd over een oplossing voor dit knelpunt, door een specifieke voorziening toe te voegen aan die overeenkomst.

---

<sup>1650</sup> Daarnaast maakt Nederland ook nog een onderscheid tussen 'kleine' en 'grote' rechtshulp. Uitvoering van buitenlandse verzoeken tot medewerking aan de opsporing en vervolging van strafbare feiten, wordt in Nederland aangeduid als kleine rechtshulp. Met 'grote rechtshulp' wordt bedoeld de overlevering, de overdracht en overname van strafvervolging of de tenuitvoerlegging van strafvonnissen.

<sup>1651</sup> De European Convention on the Service Abroad of Documents relating to Administrative Matters (1977) en de European Convention on the Obtaining Abroad of Information and Evidence in Administrative Matters (1978) Beide werden opgesteld door de Raad van Europa, maar slechts enkele landen ondertekenden en ratificeerden ze, waaronder België. Nederland is echter bij geen van beide verdragen partij (zie: coe.int).

<sup>1652</sup> Spapens et al., 2015b.

## 6.2.2 Organisatie van de operationele samenwerking

**Om de uitwisseling van rechtshulpverzoeken mogelijk te maken en de strafrechtelijke samenwerking te versoepelen, zijn uiteenlopende organisatorische voorzieningen getroffen.** Op internationaal vlak is Interpol opgericht om, mede, als kanaal voor de uitwisseling van politieel rechtshulpverkeer te fungeren. Netwerken van bilaterale politieke en justitiële liaisons spelen daarbij sinds jaar en dag een cruciale rol. Binnen de EU zijn Europol, Eurojust en het Europees Judicieel Netwerk gevormd om de operationele politieke en justitiële samenwerking op allerlei terreinen te bevorderen.

De verdragsrechtelijke kaders bepaalden lange tijd dat alle uitwisseling van rechtshulpverkeer via nationale instanties, dat wil zeggen de ministeries van Justitie, moest plaatsvinden. Ook de uitwisseling via Interpol verliep via de nationale bureaus. Al in de jaren zestig werd duidelijk dat dit, gezien de alsmaar toegenomen internationalisering van de misdaad, niet langer werkbaar was, zeker niet in de grensgebieden. Daarom werd in de **Schengen Uitvoeringsovereenkomst (SUO)**, die in 1995 van kracht werd, geregeld dat politiediensten in grensgebieden voortaan rechtstreeks informatie konden uitwisselen. Belgische en Nederlandse officieren van Justitie konden al vanaf 1962 rechtshulpverzoeken rechtstreeks aan elkaar toezenden. Om die rechtstreekse politieke uitwisseling te vergemakkelijken werden in België **Operationele Invalspunten voor de Grensregio (OIPG's)** opgericht en in Nederland Internationale Coördinatiecentra, die later zouden worden omgevormd in Internationale Rechtshulpcentra (IRC)<sup>1653, 1654</sup>

Eind jaren negentig werd in Nederland een structuur van **Internationale Rechtshulpcentra** opgezet in het hele land. Deze gingen de afhandeling van zowel politieke als justitiële rechtshulpverzoeken verzorgen, of wanneer ze daar andere diensten bij nodig hadden, deze coördineren en bewaken. Zo heeft elk van de tien politie-eenheden in Nederland een dergelijk centrum, dat verzoeken afhandelt voor het eigen verzorgingsgebied. Op nationaal niveau is er het **Landelijk Internationaal Rechtshulpcentrum (LIRC)**. Binnen het LIRC zijn alle taken samengebracht op het gebied van internationale rechtshulp, internationaal berichtenverkeer en internationale informatie-uitwisseling. Het LIRC handelt de verzoeken af die niet direct aan een bepaalde eenheid kunnen worden gekoppeld, bijvoorbeeld omdat er geen locatie bekend is. Het LIRC is tevens het internationale loket en knooppunt voor bijvoorbeeld Europol en Interpol, en fungeert als het IRC voor de landelijke politie-eenheid, de bijzondere opsporingsdiensten de Koninklijke Marechaussee (KMar).

België kent, behalve de OIPG's (geïntegreerd in de AIK's), geen aparte organisatorische voorzieningen voor de afhandeling van rechtshulpverkeer. Justitiële rechtshulpverzoeken worden afgehandeld door het Federaal Parket en de arrondissementsparketten, en zijn de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke magistraten. Elk arrondissementsparket kent wel een referentiemagistraat voor internationale rechtshulp, die collega's adviseert.

In het gebied van de Euregio Maas-Rijn zijn twee speciale voorzieningen getroffen, waarin België en Nederland, alsmede Duitsland, participeren. De eerste is het **Euregionaal Politie Informatie- en Communicatiecentrum (EPICC)** in Heerlen. Dit is een gezamenlijk kantoor waarin Belgische, Duitse en Nederlandse politiefunctionarissen onderlinge informatieverzoeken afhandelen, waarbij ze ook fysiek in dezelfde ruimte zitten. In dezelfde Euregio werd bij het parket Maastricht het **Bureau Euregionale Samenwerking (BES)** gevormd, dat in hoofdzaak het strategisch en operationeel overleg tussen de parketten en politiediensten in België, Nederland en Duitsland faciliteert en een belangrijke rol speelt in de aanpak van grensoverschrijdende strafzaken en de coördinatie van de strafrechtelijke rechtshulp in de Euregio via het Limburgse IRC. Het grensgebied van Noord-Brabant en Zeeland kent dergelijke aanvullende organisatorische voorzieningen niet.

<sup>1653</sup> In Breda, Maastricht en Enschede. De beide laatste centra werkten (ook) voor het Duits-Nederlandse grensgebied. OIPG's werden ingericht in Eupen, Genk, Antwerpen en Gent.

<sup>1654</sup> Zie hierna: Spapens, 2008.

**Tot slot moet worden opgemerkt dat de mogelijkheden voor politiefunctionarissen om op buitenlands grondgebied te kunnen optreden steeds verder werden uitgebreid.** De grensoverschrijdende achtervolging was binnen de Benelux al vanaf 1962 mogelijk. Vanaf 1995 kwam daar de grensoverschrijdende observatie bij. Na de eeuwwisseling traden achtereenvolgens in 2004 het eerder genoemde Benelux-verdrag inzake politiesamenwerking en in 2005 ook het Verdrag van Prüm<sup>1655</sup> in werking, waarmee het ook mogelijk werd om op buitenlands grondgebied op te treden voor openbare ordehandhaving en bij rampen. De Douanesamenwerking verloopt wereldwijd binnen de kaders van de *World Customs Organization* (WCO). In de EU werd in 2011 het Douane Informatie Systeem (DIS) tot stand gebracht, om snel informatie te kunnen uitwisselen tussen de lidstaten. Voor de informatie-uitwisseling tussen bestuurlijke handhavers bestaan geen afzonderlijke kanalen. Zij zijn aangewezen op rechtstreekse contacten, die gewoonlijk telefonisch of via e-mail plaatsvinden. Dat houdt wel in dat men moet weten wie te benaderen of anderszins moet hopen dat een e-mail aan een algemeen adres van een instantie, of een telefoontje, leidt tot een doorverwijzing naar de juiste afdeling of persoon.

Voor de 'diagonale' uitwisseling van informatie bestaan evenmin organisatorische voorzieningen. Een nieuwe ontwikkeling in dit kader is de recente vorming van Arrondissementale Informatie- en Expertise Centra (ARIEC's) in Antwerpen, Hasselt en Namen. Deze centra zijn opgericht als pendanten van de Nederlandse RIEC's en zullen daarmee in de grensstreek ook gaan samenwerken, wat de diagonale uitwisseling van informatie aanzienlijk zal vergemakkelijken. Hoe een en ander zich praktisch gaat ontfouwen, was op het moment van schrijven echter nog onduidelijk.

### 6.2.3 Beleidsmatig overleg

Behalve de hiervoor beschreven casusgerichte voorzieningen voor internationale samenwerking, **zijn er ook meer beleidsmatige overlegstructuren, variërend van het nationale tot lokale niveau.** Het is nagenoeg onmogelijk om daarvan een actueel en compleet overzicht te geven. Wat volgt zijn derhalve een aantal voorbeelden voor België en Nederland.

**Op nationaal niveau** kan gedacht worden aan het Hazeldonk-overleg, waaraan ook Frankrijk deelneemt. In het kader van dit overleg werd eind jaren negentig bijvoorbeeld besloten tot de oprichting van een gemeenschappelijk team, dat later zou uitgroeien tot het *Joint Hit Team*. Meer recentelijk werd in dit verband afgesproken dat er een magistratenoverleg tussen België en Nederland opgestart zou worden. De bedoeling van dit overleg is het vinden van dossiers met een Belgisch-Nederlandse link, om deze gezamenlijk aan te pakken. Er is echter nog geen sprake van gezamenlijke politionele informatieverzameling en –analyse, waardoor het lastig is om relevante dossiers te selecteren, aldus een door ons geïnterviewde functionaris.<sup>1656</sup>

Eveneens op nationaal niveau wordt driemaandelijks overleg gevoerd onder de noemer 'Fedland'. Deelnemers zijn het Belgisch Federaal Parket en het Nederlands Landelijk Parket. Bij dit overleg zijn ook de Nederlandse Nationale Recherche en de FIOD aanwezig, net als DJSOC/Drugs en de Cel Precursoren van het FAGG. De hoofddoelstelling van Fedland is dat België en Nederland bepaalde problemen gezamenlijk aanpakken.<sup>1657</sup> Het gaat in dit overleg hoofdzakelijk over cannabis en synthetische drugs, wat niet uitsluit dat (wanneer nodig) ook dossiers omtrent cocaïne besproken kunnen worden. Men bespreekt er concrete onderzoeken waarin de samenwerking tussen beide landen ondersteund moet worden of gevallen waarin zich knelpunten op niveau van de samenwerking

---

<sup>1655</sup> Verdrag tussen het Koninkrijk België, de Bondsrepubliek Duitsland, het Koninkrijk Spanje, de Republiek Frankrijk, het Groothertogdom Luxemburg, het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Oostenrijk inzake de intensivering van de grensoverschrijdende samenwerking, in het bijzonder ter bestrijding van het terrorisme, de grensoverschrijdende criminaliteit en de illegale migratie, gedaan te Prüm, van 27 mei 2005, BS 30 maart 2007, ook wel Schengen III genoemd.

<sup>1656</sup> Int-J-30.

<sup>1657</sup> Int-J-30.

voordoelen. Dat hoeft zich overigens niet te beperken tot individuele casuïstiek. Ook problemen op het niveau van misdadenfenomenen of wetgeving kunnen aan de orde komen.<sup>1658</sup>

**Op regionaal niveau** kent de Euregio Maas-Rijn al sinds 1969 de *Niederländisch-Belgisch-Deutsche Arbeitsgemeinschaft Polizei* (NeBeDeAgPol). In het kader van dit samenwerkingsverband worden bijvoorbeeld werkgroepen onderhouden die op een gestructureerde manier grensoverschrijdende thema's bespreken. Deze thema's worden op hun beurt onderverdeeld in subgroepen, die viermaal per jaar experten ter zake samenbrengen. Zo is er een werkgroep 'bestrijding van de criminaliteit', waar de subgroep 'drugs' deel van uitmaakt.<sup>1659</sup> In de praktijk gaat het vooral om het in algemene zin bespreken van fenomenen die zich in de Euregio voordoen, onder meer aan de hand van casuïstiek, zonder op het operationele aspect in te gaan.<sup>1660</sup>

In het grensgebied van Noord-Brabant bestond in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen een driemaandelijks overleg met de Nederlandse collega's, zogenoemde *border meetings*, waarin Belgische onderzoekers, DJSOC/Drugs en de Nederlandse Nationale Recherche dossiers op het terrein van synthetische drugs bespraken. Na de opheffing van dit overleg neemt de Belgische federale politie sinds 2014 incidenteel deel aan de zogenoemde *coördinatie tafel*, die in het leven geroepen werd in het kader van de Intensivering Ondermijnende Criminaliteit in Zuid-Nederland. Bij deze coördinatie tafel zijn actoren van de Landelijke Eenheid, de FIOD en het Openbaar Ministerie aanwezig. De Belgische federale politie neemt enkel deel als er zaken aan bod komen waar men een belang bij heeft.<sup>1661</sup>

Tot slot wordt ook **op lokaal niveau** overleg gevoerd. De lokale politie Turnhout neemt samen met de politiezones Kempen N-O (Arendonk, Retie en Ravels) en Noorderkempen (Hoogstraten, Merksplas en Rijkvorsel) al jaren deel aan een overleg met collega's van de gemeenten Breda en Tilburg. Dit overleg vindt maandelijks plaats en kan betrekking hebben op allerhande (druggerelateerde) fenomenen. Aan het overleg wordt deelgenomen door rechercheurs en recherchecoördinatoren, die een overkoepelend zicht hebben op de verzameling van dossiers binnen hun opsporingsgebied. Men bespreekt er dossiers met een Belgisch-Nederlandse link en wisselt in dit kader informatie uit.<sup>1662</sup> In Limburg bestonden soortgelijke overlegstructuren, maar in diverse zones bleek het moeilijk om deze een bestendig karakter te geven.<sup>1663</sup> Wel wordt in Hasselt nog steeds maandelijks een rechercheoverleg georganiseerd.<sup>1664</sup> Sinds 2015 wordt eraan gewerkt om langs de hele grens tussen België en Nederland een dekkend netwerk van zogenoemde 'burenoverleggen' tot stand te brengen. Deze zijn bedoeld voor het uitwisselen van informatie ten behoeve van structurele operationele samenwerking. Een overzicht van op hoeveel plaatsen dergelijk overleg regelmatig wordt gevoerd, kon helaas niet verkregen worden.

### 6.3 Internationale rechtshulp

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van het onderzoek naar de omvang van het rechtshulpverkeer tussen België en Nederland in relatie tot de cannabis-, synthetische drugs- en cocaïnemarkt. In de eerste plaats wordt ingegaan op de aantallen en aard van de rechtshulpverzoeken, waarbij zowel het aantal inkomende (in Nederland) als uitgaande (uit Nederland) rechtshulpverzoeken in beeld gebracht is. Ten tweede is aandacht besteed aan de soorten rechtshulp die binnen het totaal kunnen worden onderscheiden. Vervolgens is binnen dat totaal onderzocht hoe de cijfers binnen de geselecteerde drugsmarkten zich tot elkaar verhouden. Hierbij is de inkomende en uitgaande rechtshulp afzonderlijk in beeld gebracht.

---

<sup>1658</sup> Int-J-30.

<sup>1659</sup> Int-FP-11.

<sup>1660</sup> Int-LP-13; Int-FP-15.

<sup>1661</sup> Int-FP-18.

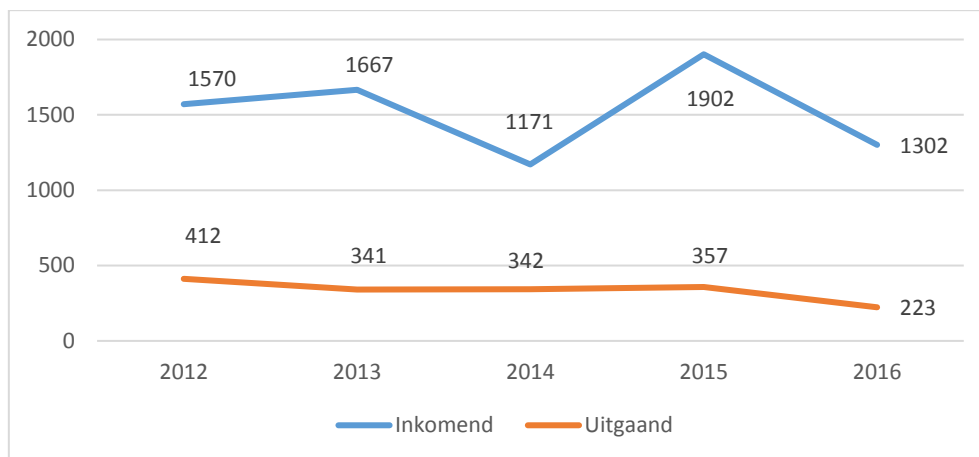
<sup>1662</sup> Int-LP-1.

<sup>1663</sup> Int-LP-9; -10.

<sup>1664</sup> Int-LP-10.

### 6.3.1 Ontwikkeling van het rechtshulpverkeer

In de afgebakende onderzoeksperiode (van 1 januari 2012 tot 31 december 2016) hebben de voornoemde rechtshulpcentra in de drie zuidelijke provincies (Limburg, Noord-Brabant en Zeeland) in totaal 9287 druggerelateerde rechtshulpverzoeken tussen Nederland en België geregistreerd in LURIS (figuur 28). Van dit aantal gaat het in 7612 zaken om rechtshulpverzoeken die vanuit België aan Nederland zijn gestuurd (inkomend). De overige 1675 registraties betreffen rechtshulpverzoeken die vanuit Nederland naar de bevoegde Belgische autoriteiten zijn verzonden (uitgaand).



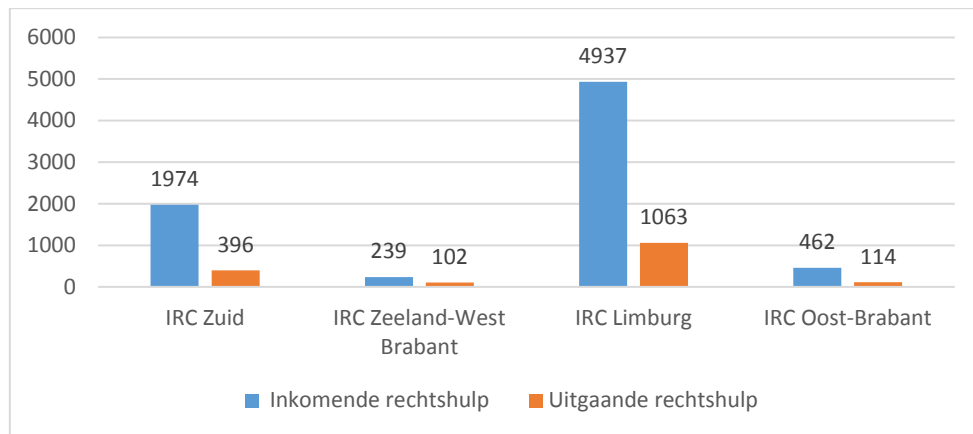
**Figuur 28:** Rechtshulpverkeer tussen België en Nederland, 2012-2016

Bovenstaand beeld illustreert dat het aantal inkomende rechtshulpverzoeken vanuit België (7612) vele malen hoger ligt dan de van Nederland uitgaande (1675). Opvallend zijn de verschillen in aantal van het rechtshulpverkeer met Nederland als aangezochte staat. In 2012 ontving Nederland 1570 rechtshulpverzoeken vanuit België, terwijl dit er in 2013 1667 waren, wat een stijging van iets meer dan 6% betekent. Het jaar 2014 geeft een daling weer, met 1171 inkomende verzoeken. Ten opzichte van het jaar daarvoor (2013) is dit een daling van 30%. Dit wordt gevolgd door een opvallend grote stijging in 2015, met 1902 verzoeken om rechtshulp: een stijging van maar liefst 62%. In 2016 tot slot werden in totaal 1302 inkomende rechtshulpverzoeken vanuit België geregistreerd. Ten opzichte van 2015 is dit een daling van 32%.

Het aantal uitgaande rechtshulpverzoeken ligt aanzienlijk lager en de aantallen per jaar zijn vrijwel stabiel. De IRC's in Zuid-Nederland hebben in 2012 in totaal 412 verzoeken gedaan. Het jaar daarop (2013) waren dit er 341, wat een daling betekent van iets meer dan 17%. In 2014 neemt het aantal uitgaande rechtshulpverzoeken met slechts één registratie toe (342). In het jaar 2015 worden 357 uitgaande verzoeken geregistreerd en dat is ten opzichte van het jaar daarvoor (2014) een stijging van 4%. Tot slot geeft 2016 weer een daling van 38% te zien ten opzichte van 2015. Er worden dat jaar 223 rechtshulpverzoeken naar België verzonden.

### 6.3.2 Geografische spreiding rechtshulpverkeer

Bij de analyse van het rechtshulpverkeer tussen België en Nederland is vervolgens gekeken naar de geografische spreiding (figuur 29). Hiermee wordt bedoeld welk rechtshulpcentrum in Zuid-Nederland in de onderzoeksperiode 2012-2016 verantwoordelijk is geweest voor de behandeling van Nederland inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken.

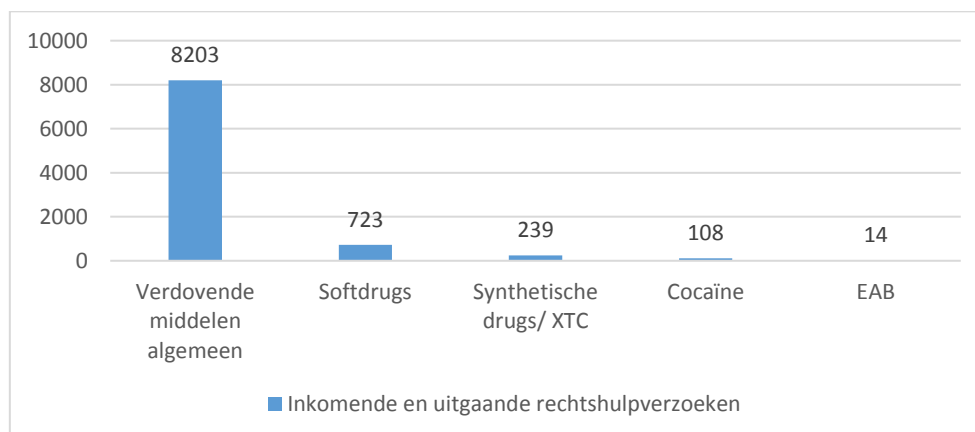


**Figuur 29:** Aantal inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken per IRC, 2012-2016

**Wat opvalt in bovenstaande tabel, is dat de meeste rechtshulpverzoeken zijn behandeld door het IRC Limburg.** Dit centrum heeft 4937 inkomende verzoeken ontvangen en 1063 verzoeken doen uitgaan, wat een totaal maakt van 6000. Op het totaal van 9287 verzoeken is dit een percentage van 65%. Hierna volgt het IRC Zuid met 1974 inkomende en 396 uitgaande verzoeken, ofwel 26% van het totaal. Het IRC Oost-Brabant heeft in de onderzoeksperiode 462 inkomende verzoeken verwerkt en 114 verzoeken verzonden (6% van het totaal). Tot slot heeft het IRC Zeeland-West-Brabant een totaal van 341 rechtsverzoeken in behandeling genomen, waarvan 239 inkomende en 114 uitgaande verzoeken (4%). Het grote aantal verzoeken voor het IRC Limburg moet deels worden toegeschreven aan het feit dat dit IRC, vooruitlopend op de ontvlechting van het IRC Zuid, al vanaf 1 januari 2014 als zelfstandig IRC is gaan opereren. De overige rechtshulpcentra, Zeeland-West Brabant en Oost-Brabant, zijn op 1 januari 2016 operationeel geworden en dat hield in dat het IRC Zuid vanaf dat moment niet meer bestond.

### 6.3.3 Inkomende- en uitgaande rechtshulp per drugsmarkt

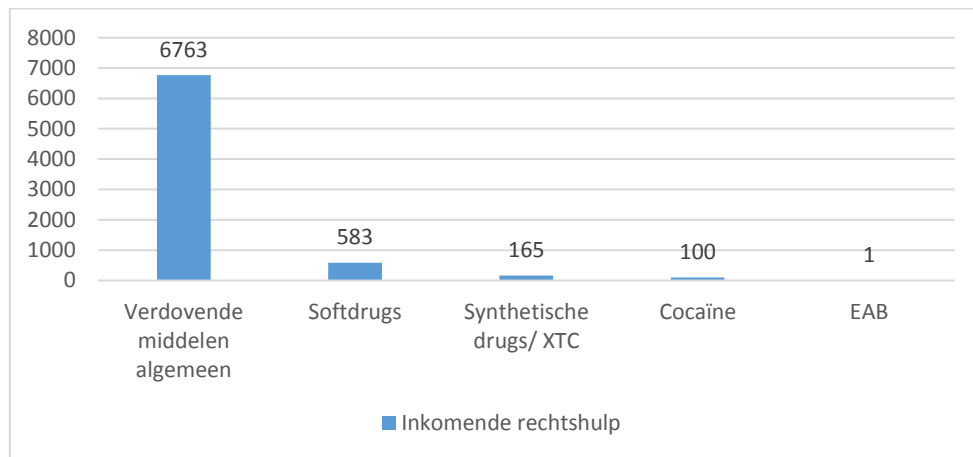
Nu de omvang van het rechtshulpverkeer tussen België en Nederland in beeld is gebracht, naast de locatie waar de rechtshulpverzoeken in behandeling genomen zijn, is hieronder in beeld gebracht hoe de verhouding per drugsmarkt is over het totaal van alle 9287 (inkomende of uitgaande) verzoeken in de periode 2012-2016 (figuur 30). Eveneens dient vermeld te worden dat in dit overzicht ook het aantal Europese aanhoudingsbevelen (EAB's) wegens illegale handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen is meegenomen. Dit een aparte categorie in LURIS.



**Figuur 30:** Totaal aantal inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken in Nederland per drugsmarkt, 2012-2016



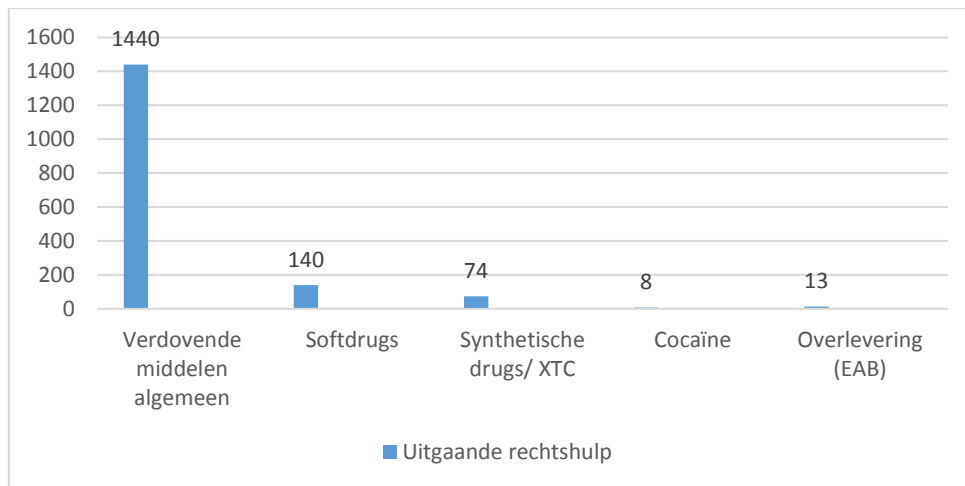
Bovenstaande grafiek laat zien dat het zwaartepunt in het rechtshulpverkeer bij de niet nader gespecificeerde categorie ‘Verdovende middelen algemeen’ ligt, namelijk 8203 geregistreerde verzoeken ofwel 88% van het totaal aantal registraties. De categorie ‘Softdrugs’ scoort met 723 LURIS-registraties een tweede plaats (8%). Hierna volgen de categorieën ‘Synthetische drugs/xtc’ (3%) en ‘Cocaïne’ (1%). De categorie ‘EAB handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen’ scoort het laagst, met 14 stuks. In aansluiting op bovenstaande grafiek, werd vervolgens gekeken op welke soort drugsmarkt deze rechtshulp is gericht, waarbij Nederland optreedt als *aangezochte* staat (inkomende rechtshulp) (figuur 31).



**Figuur 31:** Aantal inkomende rechtshulpverzoeken in Nederland per drugsmarkt, 2012-2016

In totaal zijn er 6763 rechtshulpverzoeken onder de categorie ‘Verdovende middelen algemeen’ geregistreerd. Dit is een percentage van 82% van het totaal van alle rechtshulpverzoeken op dit gebied (8203 registraties). Op het totaal van alle 7612 inkomende rechtshulpverzoeken betekent dit een percentage van 89%. De categorie ‘Softdrugs’ geeft het volgende beeld: in de onderzoeksperiode van vijf jaar verzoekt België in 583 gevallen om rechtshulp. Dit betekent een percentage van 81% op het totaal van alle 723 rechtshulpverzoeken in deze categorie. Op het totaal alle 7612 inkomende rechtshulpverzoeken betekent dit een percentage van 8%. Bij de categorie ‘Synthetische drugs/xtc’ treedt België in 165 van alle 239 verzoeken op als verzoekende staat (69%). Op het totaal van alle 7612 inkomende rechtshulpverzoeken betekent dit een percentage van iets meer dan 2%. De vierde categorie ‘Cocaïne’ scoort als volgt: van alle verzoeken op het gebied van cocaïne gaat het in 100 registraties om inkomende verzoeken. Op het totaal aantal cocaïneregistraties is dit een percentage van 93%. Op het totaal van alle 7612 inkomende rechtshulpverzoeken betekent dit een percentage van 1%. Dit is net meer dan 7% op het totaal van alle 14 verzoeken over cocaïne. De laatste categorie uit LURIS betreft ‘EAB’. In de gehele onderzoeksperiode is er in deze categorie slechts 1 inkomend rechtshulpverzoek geregistreerd, in het jaar 2015.

Nu de verzoeken voor inkomende rechtshulp per drugsmarkt in beeld zijn gebracht, zijn hieronder ook de rechtshulpverzoeken in de periode 2012-2016 per drugsmarkt weergegeven waarbij Nederland optreedt als *verzoekende* staat (figuur 32). Ook hier geldt dat in het overzicht het aantal Europese aanhoudingsbevelen wegens illegale handel in verdovende middelen en psychotrope stoffen is meegenomen.



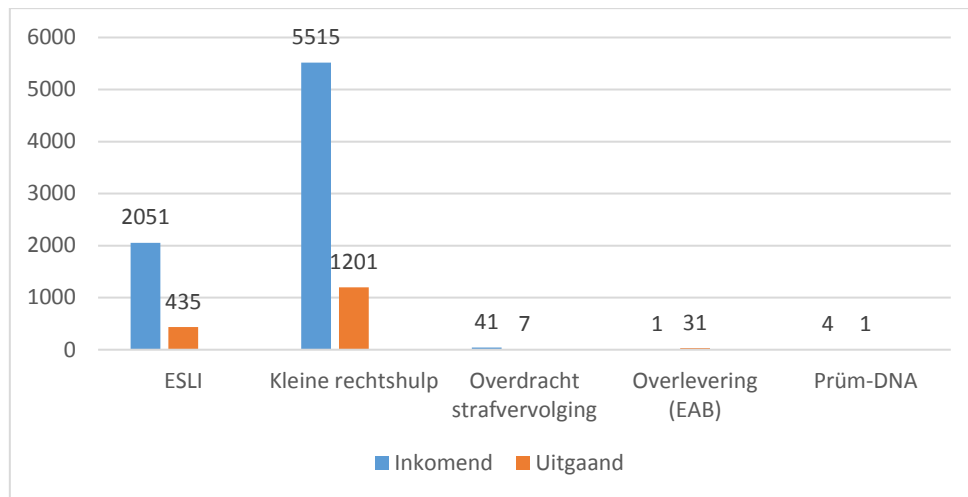
**Figuur 32:** Aantal uitgaande rechtshulpverzoeken uit Nederland per drugmarkt, 2012-2016

Net zoals bij de inkomende rechtshulpverzoeken, ligt het zwaartepunt bij rechtshulp waar Nederland als verzoekende staat optreedt bij de categorie ‘Verdoevende middelen algemeen’ (in totaal 1440 registraties). Dit is 86% van alle naar België uitgaande rechtshulpverzoeken. De categorie ‘Softdrugs’ scoort 140 registraties, ofwel 8% van de 723 rechtshulpverzoeken in deze categorie. Op het totaal van alle 1675 uitgaande rechtshulpverzoeken betekent dit ook een percentage van 8%. Bij de categorie ‘Synthetische drugs/xtc’ treedt België in 74 van alle 239 verzoeken op, wat staat voor een percentage van 31%. Op het totaal van de uitgaande rechtshulpverzoeken is dit 4%. De vierde categorie ‘Cocaïne’ scoort als volgt: van alle verzoeken op het gebied van cocaïne gaat het in 8 registraties om uitgaande verzoeken. Op het totaal aantal cocaïneregistraties in het rechtshulpverkeer is dit een percentage van 7%, en 0,4% van alle rechtshulpverzoeken. De laatste categorie uit LURIS betreft ‘EAB’ en in de gehele onderzoeksperiode zijn er 13 rechtshulpverzoeken geregistreerd. Dit is iets meer dan 7% op het totaal van alle 14 verzoeken over EAB’s. Gerekend naar alle uitgaande rechtshulpverzoeken is dit bijna 1%.

### 6.3.4 Soorten rechtshulpverzoeken

Zoals eerder vermeld, wordt in het registratiesysteem LURIS een onderscheid gemaakt tussen de verschillende soort rechtshulp: ESLI<sup>1665</sup>, kleine rechtshulp, overdracht strafvervolgning, overlevering (EAB) en Prüm-DNA (figuur 33). In het door de Justitiële Informatiedienst aangeleverde overzicht zijn de eerste twee rechtshulpvormen niet nader gespecificeerd. In verband hiermee is navraag gedaan bij de eerdergenoemde zuidelijke rechtshulpcentra, waaruit bleek dat deze rechtshulpvormen onderverdeeld kunnen worden in een aantal subcategorieën zoals: verstrekken van persoons- of adresgegevens, verzoeken om politieke of justitiële inlichtingen, verzoeken tot verhoor, evenals verzoeken tot het uitreiken van gerechtelijke stukken.

<sup>1665</sup> ESLI is een datasysteem dat behoort tot LURIS.



**Figuur 33:** Overzicht soorten inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken in Nederland, 2012-2016

**Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het merendeel van alle verzoeken kleine rechtshulp behelst.** In totaal 5515 van alle inkomende rechtshulpverzoeken betrof kleine rechtshulp, gevolgd door 2051 informatieverzoeken (ESLI). België stuurde verder in de gehele onderzoeksperiode 41 verzoeken in het kader van overdracht van strafvervolgning en slechts 1 verzoek tot overlevering. In het kader van de categorie 'Prüm-DNA' ontving Nederland in totaal 4 rechtshulpverzoeken. De soorten rechtshulp binnen het totaal van uitgaande rechtshulpverzoeken geven het volgende beeld: 1201 verzoeken hadden betrekking op kleine rechtshulp en 435 verzoeken op informatieverzoeken (ESLI). 7 keer verzocht Nederland om overdracht van strafvervolgning en 31 keer om overlevering. Slechts in 1 geval werd een verzoek aan België gericht in het kader van Prüm-DNA.

## 6.4 De Belgisch-Nederlandse samenwerking: knelpunten en oplossingen

Deze paragraaf beperkt zich tot de Belgisch-Nederlandse samenwerking op strafrechtelijk vlak. Samenwerking op het terrein van de douane en de bestuurlijke handhaving beperkt zich veel meer tot gegevensuitwisseling. De politie en justitie samenwerking is veel meer afhankelijk van de inzet van mankracht en middelen en wordt sterk bepaald door juridische kaders. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de grootste problemen op dat vlak worden signaleerd.

### 6.4.1 Toewijzing van mankracht en middelen

**Eerder onderzoek heeft laten zien dat de problemen van de strafrechtelijke samenwerking tussen Nederland en België zich met name voordoen in de fase voordat een opsporingsonderzoek daadwerkelijk wordt gestart.**<sup>1666</sup> Als de keuze eenmaal is gemaakt om de nodige mankracht en middelen vrij te maken, kunnen problemen die zich voordoen gewoonlijk wel worden opgelost. Goede persoonlijke relaties en de betrokkenheid van individuele functionarissen die begrip weten op te brengen voor elkaars organisatieculturele eigenaardigheden, zijn daarvoor wel essentieel.

De basis van elke opsporingsinstantie is simpel gezegd 'wetsovertreders te pakken krijgen'. Over dat gemeenschappelijke doel bestaat tussen landen weinig discussie. Het antwoord op de vraag hoe dat het best kan worden gerealiseerd, wordt door allerlei factoren bepaald: zowel door historische ontwikkelingen en de criminaliteitsproblematiek waarmee men wordt geconfronteerd, als door meer actuele beleidskeuzes. Zowel politie als justitie actoren zijn gewend aan een grote mate van

<sup>1666</sup> Spapens, 2008.

autonomie, ondanks het hiërarchische karakter dat zowel de openbare ministeries als de politieorganisaties in beide landen kenmerkt. In een nog breder kader kan ook gedacht worden aan meer algemene cultuurverschillen tussen 'de Belg' en 'de Nederlander', hoewel er zeer voor moet worden gewaakt om veronderstelde groepskenmerken – als die al zouden bestaan – te projecteren op individuen. Het is hier niet de plaats om een uitgebreide verhandeling te geven over al de aangehaalde aspecten en hoe die doorwerken op de actuele praktijk, maar het is wel aangewezen om ze bij het lezen van het vervolg van dit hoofdstuk in het achterhoofd te houden.

**Zowel de Belgische als de Nederlandse politie heeft te maken met een structurele schaarste aan opsporingscapaciteit.** Ook op de parketten werden in beide landen magistraten aangetroffen met stapels dossiers op hun bureau. Een belangrijk verschil is hoe men met dat gebrek aan mensen en middelen omgaat.

**In Nederland is de schaarste vertaald naar een sterk planmatige aanpak van de opsporing van de zwaardere vormen van misdaad,** mede onder invloed van Angelsaksische ideeën als *intelligence led policing* (informatiegestuurde opsporing). Het heeft ertoe geleid dat de keuzes in de opsporing sterk worden bepaald door vooraf gestelde prioriteiten, alsmede door de gepercipieerde 'zwaarte' van de activiteiten van een specifiek crimineel samenwerkingsverband. Als de keuze voor een onderzoek eenmaal is bepaald, wordt gewerkt met projectplannen en vastgestelde doorlooptijden. Dit heeft tot gevolg dat voor vormen van criminaliteit die niet tot prioriteit zijn gekozen, gewoonlijk weinig tot geen mankracht en middelen meer overblijven. Datzelfde geldt voor criminele groepen die qua zwaarte afvallen, bijvoorbeeld omdat ze zich louter met cannabis bezighouden of omdat ze geen zichtbaar geweld gebruiken. Bovendien leidt het zo efficiënt mogelijk inplannen van het personeel ertoe dat er weinig ruimte overblijft om direct te kunnen inspelen op onverwachte gebeurtenissen. Wanneer die zich voordoen, kan er in principe alleen op worden gereageerd ten koste van lopende activiteiten. Logischerwijs moet iets onverwachts dus ernstig genoeg zijn om zo'n koerswijziging te rechtvaardigen. In de praktijk wil dit zeggen dat het al gauw om levensdelicten moet gaan of om criminaliteit van een vergelijkbare ernst.

Een dergelijk secuur afwegingsproces kost vanzelfsprekend tijd en inspanning. Verantwoordelijk voor de besluitvorming zijn **de zogenoemde stuur- en weegploegen**. Zij bepalen aan de hand van de beschikbare informatie welke onderzoeken worden gestart. Die onderzoeken worden toegewezen aan een vast of een ad-hoc samengesteld researcheteam. Het zogenoemde preweegdocument, op basis waarvan de stuur- en weegploeg de beslissing neemt, wordt dan eerst omgezet in een projectplan waarin volgende zaken worden geformuleerd: de strategie en doelstellingen, hoe lang het onderzoek maximaal zal duren en hoeveel personeel en middelen ervoor nodig zijn. Aan het eind van de periode wordt de voortgang geëvalueerd. Afhankelijk daarvan kan het onderzoek een nieuwe termijn krijgen, maar kan het ook worden stopgezet. Onderzoeksvorstellen die niet tot een project leiden, gaan terug naar degenen die ze hebben ingediend en worden opzij gelegd in afwachting van eventuele nieuwe informatie. Soms doen individuele politiefunctionarissen nog kleinschalig nader onderzoek, maar omdat ze dit naast hun gewone werkzaamheden moeten doen, is dat vaak een werk van lange adem. Bovendien zijn leidinggevend, zowel bij de politie als het openbaar ministerie, doorgaans *not amused* wanneer een ondergeschikte zich vastbijt in een specifieke zaak of onderwerp en daarvoor wat al te nadrukkelijk aandacht vraagt, of op eigen gelegenheid nader onderzoek gaat doen.

Een dergelijk systeem heeft voor- en nadelen. In principe beoogt het een zo efficiënt mogelijke inzet van mankracht en middelen ten behoeve van de meest 'betekenisvolle' zaken. Criminele netwerken zijn doorgaans wijd vertakt en onderling met elkaar verbonden, waardoor een strikte afbakening noodzakelijk is om opsporingsonderzoeken niet te laten uitwaaieren en eindeloos aanslepen. Daar staat tegenover dat de opsporing zich lang niet altijd strak laat sturen. Toeval speelt eveneens een belangrijke rol. Een crimineel kan al na een week een fout maken, waardoor de bewijsvergaring vrijwel direct in orde is, maar er kan ook zes maanden tijd nodig zijn voordat iets wordt bereikt. In die periode moet dan wellicht veelbelovende informatie ten aanzien van een andere criminele groep blijven liggen. Wanneer

men uitgaat van verweven regionale criminele mesonetwerken<sup>1667</sup>, kan de conclusie ook zijn dat het juist een slechte zaak is om niet elke mogelijkheid tot versterking aan te grijpen.

**Het is helder dat dit systeem van wegen en sturen zich ook wrekt wanneer rechtshulpverzoeken uit het buitenland binnenkomen, die vragen om een meer dan kortdurende inzet en om een substantieel onderzoek met inschakeling van een heel rechteam.** Dit speelt vooral bij onverwacht binnenvallende rechtshulpverzoeken, maar ook wanneer die ruim van tevoren worden aangekondigd en vooroverleg werd gevoerd, is een onmiddellijke uitvoering niet evident. Soms passen de verzoeken binnen een al lopend opsporingsonderzoek, bijvoorbeeld vanwege onderlinge contacten tussen de verdachten in beide landen, en kan de uitvoering van de verzoeken gemakkelijk worden ingepast. Wanneer dat niet het geval is, belandt het rechtshulpverzoek onvermijdelijk in de carrousel van ‘wegen en sturen.’ De consequentie is dat er een aantal weken overheen gaan voordat een besluit wordt genomen, dat voorts in veel gevallen negatief zal uitpakken. Is de beslissing positief, dan staat er nog altijd niet direct een rechteam klaar om het project uit te voeren. Gebeurt dat wel, dan bestaat de kans dat het team na de vastgestelde doorlooptijd, meestal beperkt tot een paar maanden, wordt stopgezet. Bij dit alles worden de belangen van de buitenlandse partners vanzelfsprekend wel meegewogen, maar dat wil niet zeggen dat dit tot een ‘voorkeursbehandeling’ leidt. Dat zou immers ‘oneerlijk’ zijn ten opzichte van andere teams en lopende opsporingsonderzoeken. *“De manier van werken in Nederland is voor sommige landen heel moeilijk te begrijpen”*, aldus een Belgische sleutelfiguur.<sup>1668</sup>

**Het Nederlandse rechteammanagement heeft niet alleen gevolgen voor de afhandeling van afzonderlijke rechtshulpverzoeken, maar ook voor meer operationele overlegstructuren,** zoals dewelke hiervoor werden geschetst. Daarbinnen vallen immers moeilijk harde afspraken te maken, wanneer die verderop in de beslissingsketen nog op allerlei plekken kunnen worden *overruled* door een weeg- en stuurploeg, maar evengoed ook door uiteenlopende managers. Zelfs wanneer de korpschef zelf een toezegging doet, wil dat volstrekt niet zeggen dat die ook wordt uitgevoerd. De consequentie is dat overlegstructuren het risico lopen te worden gezien als een ‘lege huls’. Ook de IRC’s, die de contacten onderhouden met de buitenlandse verzoekers, hebben last van deze structuur omdat zij de ‘slechte’ boodschap moeten overbrengen. Om die reden hebben zij ook wel gepleit voor een eigen (beperkte) opsporingscapaciteit die flexibel kan worden ingezet.<sup>1669</sup> Dit zou weliswaar een oplossing bieden voor tal van kleine verzoeken, zoals het verhoren van verdachten van lichte verkeersovertredingen of het uitreiken van dagvaardingen. Verzoeken die nu ook vaak te lang blijven liggen en aldus bijdragen aan de ergernis van vooral het Belgische openbaar ministerie. Bij zwaardere verzoeken zou men echter mogelijk direct stuiten op dezelfde schaarste en keuzeproblemen.

**In vergelijking met Nederland, werkt België met een fenomeengerichte benadering.** Dit houdt in de praktijk in dat soms tientallen afzonderlijke dossiers steeds open blijven staan en er meer reactief wordt gewerkt. Er wordt tijd gestoken in die zaak waar op dat moment de meest veelbelovende vooruitgang mogelijk is (of lijkt). Wanneer in een bepaald dossier onverwacht nieuwe informatie binnenkomt, wordt daarop direct ingespeeld. Ook hier wil dit zeggen dat, vanwege de personele schaarste, vooruitgang op het ene dossier doorgaans betekent dat in een andere zaak even geen activiteiten meer plaatsvinden. Het leidt er ook toe dat aan dossiers geen formele tijdsperiode of strak omschreven doel is gekoppeld, wat enerzijds flexibiliteit biedt, maar waardoor dossiers soms jarenlang actief kunnen blijven zonder dat er voldoende bewijs wordt verzameld om verdachten voor de rechter te kunnen brengen.

*“Als wij iets op ons bureau krijgen en het is zeer duidelijk, dan gaan we het doen. (...) Wij nemen zelf die beslissing. Ik moet niet aan het parket gaan vragen of ik dat mag binnentrekken. Ik moet dat ook niet aan mijn baas, de gerechtelijk directeur, gaan vragen.”*

---

<sup>1667</sup> Spapens, 2012a.

<sup>1668</sup> Int-O-25.

<sup>1669</sup> Int-O-8.

*Ik heb een soort verantwoordelijkheid en een autonomie. Ik moet wel zien dat ik de kar niet overlaad, dat het nog verwerkbaar blijft.*<sup>1670</sup>

**Het voorgaande maakt duidelijk dat de Belgische en Nederlandse benaderingen hun eigen sterkten en zwakten kennen.** Het is evenzeer evident dat ze gemakkelijk tot botsingen kunnen leiden wanneer er moet worden samengewerkt.<sup>1671</sup> Belgen lopen aan tegen Nederlandse traagheid en rigiditeit, waardoor kansen om snel resultaten te bereiken, wanneer die zich al dan niet onverwacht voordoen, worden gemist. Nederlanders ergeren zich dan weer aan de als ongestructureerd ervaren Belgische werkwijze en beperken zich liever tot een klein aantal diepgaande zaken.<sup>1672</sup> Uiteraard is dit een gechargeerd beeld en in interviews met professionele sleutelfiguren wordt van beide kanten erkend dat er veel logische en goede elementen zitten in de respectievelijke benaderingen in België en Nederland. Belgische geïnterviewden erkennen dat een meer planmatige aanpak in vele opzichten profijtelijk zou zijn.<sup>1673</sup>

*“Een gecoördineerde samenwerking met keuzes, met bepaalde richtlijnen, met duidelijke afspraken. Daar hebben we [in België] nood aan.”*<sup>1674</sup>

Ook wordt bewondering uitgesproken voor het feit dat het in Nederland dan wel lang duurt om tot een beslissing te komen, maar als die eenmaal is gevallen wel middelen worden vrijgemaakt om resultaten te kunnen bereiken, en dat de kans dat dit lukt dan ook groter is.<sup>1675</sup>

Omgekeerd begint men in Nederland in te zien dat het in strakke kaders willen gieten van de opsporing is doorgeschoten en te ver af staat van hoe criminelen zich nu eenmaal gedragen. Om die reden heeft de eenheid Zeeland-West-Brabant ervoor gekozen om bij de thema's hennep, synthetische drugs en criminele motorbendes over te stappen op 'programmasturing'.<sup>1676</sup> Daarbinnen wordt prioriteit gegeven aan een 'negenluik' van: 1) leveranciers van stekken; 2) bouwers van cannabisplantages en 3) growshops (wietteelt); 4) import van chemicaliën; 5) laboranten en 6) transporteurs (synthetische drugs); 7) kopstukken; 8) locaties en 9) nieuwe aanwas (OMG's). De kern van programmasturing is dat niet meer per interventie (of rechtshulpverzoek) wordt bepaald of deze wordt uitgevoerd, zodat veel sneller en flexibeler kan worden gewerkt, en beter (reactief) ingespeeld kan worden op kansen die zich onverwacht aandienen.<sup>1677</sup> Met deze nieuwe vorm van werken komt Nederland derhalve meer tegemoet aan de wijze waarop in België keuzes worden gemaakt. Daarbij moet wel worden aangemerkt dat programmasturing niet wordt gehanteerd in de andere eenheden langs de Belgisch-Nederlandse grens, of elders in Nederland, en evenmin geldt voor vormen van criminaliteit die buiten het hierboven geschetste 'negenluik' vallen.

## 6.4.2 Uitvoering van onderzoeken

Wanneer eenmaal is besloten dat een onderzoek op grond van het rechtshulpverzoek zal worden uitgevoerd, wil dat vanzelfsprekend niet zeggen dat het verdere verloop probleemloos is. **Daarbij kunnen persoonlijke verhoudingen een niet onbelangrijke rol spelen.** Gezien de taalbarrière, is het voor autoriteiten uit het Waalse landsgedeelte bovendien minder eenvoudig om samen te werken met Nederland dan dit voor autoriteiten uit het Vlaamse landsgedeelte het geval is. In dit geval tracht men een beroep te doen op het Federaal Parket, dat een faciliterende en coördinerende rol kan spelen.<sup>1678</sup> Zoals al werd opgemerkt, valt van beide zijden meer te bereiken met mensen die een zekere gevoeligheid hebben voor elkaars benadering en werkwijzen, en daarmee weten om te gaan. Dit ziet

---

<sup>1670</sup> Int-FP-18.

<sup>1671</sup> Vermeulen & Van Damme, 2010, p.106-121, 171.

<sup>1672</sup> Int-FP-11; Int-J-30.

<sup>1673</sup> Int-J-30.

<sup>1674</sup> Int-FP-34.

<sup>1675</sup> Int-O-25.

<sup>1676</sup> Van Nimwegen et al., 2017

<sup>1677</sup> Van Nimwegen et al., 2017

<sup>1678</sup> Int-J-30.

zich ook weerspiegeld in de interviews, waarin de respondenten zeer verschillend oordelen over hoe de internationale samenwerking in specifieke casussen verliep. Een vuistregel lijkt echter dat hoe vaker men concreet in opsporingsonderzoeken samenwerkt, hoe beter het onderling begrip en hoe soepeler deze samenwerking verloopt.

**Een tweede factor die meespeelt, is de eigenaardigheid dat rechtshulpverzoeken in principe moeten worden uitgevoerd zoals de vragende partij dat wil.** Tegelijkertijd heeft die lang niet altijd inzicht in de (on)mogelijkheden waarmee het aangezochte land te maken heeft. In het verzoekende land kan het bijvoorbeeld heel gewoon zijn om al op basis van primaire aanwijzingen huiszoekingen uit te voeren, terwijl men daarmee in het aangezochte land zeer terughoudend is. Vervolgens ligt onbegrip op de loer als het verzoek niet onmiddellijk wordt uitgevoerd en de aangezochte partij om aanvullende onderbouwing blijft vragen. Ook kan de politiedienst die het verzoek moet uitvoeren, al dan niet terecht, in relatie tot de benodigde inspanning weinig tot niets zien in het nut van wat wordt gevraagd. Moeilijkheden kunnen worden opgevangen door overleg te plegen, alvorens een rechtshulpverzoek wordt ingediend. Het gaat immers om het doel van het verzoek en niet zozeer op welke manier dat wordt bereikt. Een en ander vraagt uiteraard wel magistraten die bereid zijn tot discussie, wat niet altijd evident is.

**Belgische politiefunctionarissen zien Nederlanders als erg procedureel georiënteerd.** Dat heeft ook te maken met de rol van de zaakofficier van justitie, die in Nederland het onderzoek leidt en bij besprekingen steeds aanwezig is. Deze officier ziet voortdurend toe op de grenzen van het onderzoek en zal soms bijkomende eisen stellen. Dit in tegenstelling tot een rogatoire commissie van de Nederlandse politie in België. In dit laatste geval zal er nooit een parketmagistraat aanwezig zijn.<sup>1679</sup> Voor iedere onderzoekshandeling die de Belgische autoriteiten door de Nederlandse willen laten uitvoeren, dient een rechtshulpverzoek opgesteld, verstuurd en uiteindelijk goedgekeurd te worden. Op deze manier verliest men in de ogen van de Belgen kostbare tijd.<sup>1680</sup> De Nederlanders zijn echter gewend dat zij alle opsporingshandelingen schriftelijk moeten verantwoorden, hetgeen weer een uitloei is van de notoire IRT-affaire<sup>1681</sup> die zich begin jaren negentig afspeelde. Daarnaast bestaat in België de indruk dat de Nederlandse privacywetgeving veel strenger is dan de Belgische, waardoor men bepaalde informatie helemaal niet kan uitwisselen.<sup>1682</sup>

### 6.4.3 Structurele samenwerking

Naar de samenwerking in het Belgisch-Nederlandse grensgebied is in de loop der tijd al veel onderzoek verricht.<sup>1683</sup> Een belangrijke uitkomst is steeds **dat de kwaliteit van de samenwerking sterk wordt bepaald door persoonlijke relaties tussen opsporingsfunctionarissen aan beide zijden van de landsgrens.** Algemeen wordt in interviews steeds benadrukt dat deze relaties de samenwerking veel vlotter doen verlopen dan wanneer alles via de officiële kanalen moet worden geregeld.<sup>1684</sup>

**Een samenwerking die primair gebaseerd is op persoonlijke contacten, is echter ook kwetsbaar.** Zo klagen meerdere geïnterviewde professionele actoren dat individuele functionarissen op het ene moment bereid zijn onmiddellijk mee te werken, zeker als zij daar zelf ook belang bij hebben, maar opeens heel wat trager reageren (of in het geheel niet) als zij even niet op 'extra werk' vanuit het buitenland zitten te wachten. Voorts hebben in beide landen in de afgelopen decennia grotere en kleinere reorganisaties van de opsporing plaatsgevonden, waardoor personen op andere posities

---

<sup>1679</sup> Int-FP-4; Int-LP-13.

<sup>1680</sup> Int-J-30.

<sup>1681</sup> In 1993 werd het Interregionaal Recherche Team (IRT) Noord-Holland/Utrecht opgeheven, na het gebruik van een omstreden opsporingsmethode.

<sup>1682</sup> Int-LP-27.

<sup>1683</sup> Zie bijvoorbeeld: Hofstede et al., 1993; Den Boer & Spapens, 2002; Spapens & Fijnaut, 2005; Fijnaut & De Ruyver, 2008; Spapens, 2008; Van Daele, Kooijmans, Van der Vorm, Verbist & Fijnaut, 2010; Rovers & Fijnaut, 2011; Nelen, Peters & Vanderhallen, 2013.

<sup>1684</sup> Int-FPLP-3; Int-LP-13; -27; -29; Int-J-23; -30; Int-C-24.

terechtkwamen en grensoverschrijdende contacten opnieuw moesten worden opgebouwd. Zeker aan Nederlandse kant is het zowel bij de politie als het openbaar ministerie gebruikelijk om personeel regelmatig over te plaatsen, soms al na enkele jaren. Meer in het algemeen is de Nederlandse politie sterk voorstander van generale inzet van opsporingspersoneel. Het gevolg is dat de mogelijkheden om expertise op te bouwen beperkter zijn dan in België, waardoor het voor Belgische actoren ook niet altijd eenvoudig is om snel aanspreekpunten te vinden voor vragen over een specifiek thema.

**Al sinds decennia doen België en Nederland verwoede pogingen om de samenwerking een meer structureel en duurzaam karakter te geven en aldus minder afhankelijk te zijn van personen.**<sup>1685</sup>

Hierbij kunnen een aantal ontwikkelingen vernoemd worden. Zoals al werd geschetst, bracht de Schengen Uitvoeringsovereenkomst met zich mee dat vanaf 1995 direct informatie kon worden uitgewisseld tussen de politiediensten, waarvoor ook organisatorische voorzieningen werden getroffen, zoals de IRC's, de OIPG's en later het EPICC. In de Euregio Maas-Rijn werd bovendien het Bureau Euregionale Samenwerking (BES) opgericht, dat in hoofdzaak het strategisch en operationeel overleg tussen de parketten en politiediensten in België, Nederland en Duitsland faciliteert en een belangrijke rol speelt bij de aanpak van grensoverschrijdende strafzaken en bij de coördinatie van de strafrechtelijke rechtshulp in de Euregio, via het Limburgse IRC. Op dit moment beschikt het BES echter vooral over Nederlandse medewerkers en slechts over één Belgische parketjurist.<sup>1686</sup>

Een tweede lijn die werd geëxploreerd, is die van gemeenschappelijke onderzoeksteams. Een eerste voorbeeld daarvan zijn de JHT's, waartoe België echter pas relatief laat (in 2005) toetrad. Belgische professionele sleutelfiguren zijn overwegend positief over deze teams. De leden ervan bouwden in de loop der tijd een grote knowhow en een uitgebreid netwerk van contacten op, wat voor vele lokale politiediensten van onschatbare waarde bleek. Bovendien stond de capaciteit via deze teams altijd onmiddellijk ter beschikking.<sup>1687</sup> Echter, aangezien in elk van de JHT's slechts één Belgische politieambtenaar gedetacheerd was, kon hier niet bepaald van een substantiële uitbreiding van de structurele samenwerking worden gesproken.<sup>1688</sup> Het wekte in België wel verbazing dat Nederland in 2017 opeens besloot om op eigen initiatief de JHT's op te heffen, zonder daarvan vooraf de partners in de andere landen op de hoogte te stellen of zelfs maar om hun mening te vragen.

Met gemeenschappelijke opsporingsteams in individuele onderzoeken wordt in het grensgebied al jarenlang gewerkt. Al eind jaren negentig werden teams gevormd op grond van raamwerk-rechtshulpverzoeken, die nu als Joint Investigation Teams (JIT) gekwalificeerd zouden worden.<sup>1689</sup> Ook met 'officiële' JIT's is ervaring opgedaan, hoewel het in de praktijk lastig blijkt om deze vorm van de grond te krijgen. Politie managers zijn geneigd om het aangaan van een JIT-overeenkomst te zien als het inleveren van de controle over hun mensen, aangezien in die overeenkomst afspraken over hun inzet worden geformaliseerd en bevoegdheden overgedragen aan een onafhankelijke (buitenlandse) onderzoeksleider. Ook het werken vanaf één locatie wordt meestal niet als praktisch beschouwd. Men kiest dan liever voor een 'JIT-light' waarin de leden van het team gewoon vanuit hun eigen bureaus in de verschillende landen blijven werken en de overeenkomst wordt benut om vrij informatie te kunnen uitwisselen. Een variant hierop is het zogenoemde 'spiegelonderzoek', waarin rechteerteams in twee landen elk hun eigen onderzoeken uitvoeren, maar men regelmatig bij elkaar komt om zaken te bespreken en activiteiten te coördineren.<sup>1690</sup> Zo'n onderzoek kan bijvoorbeeld een Belgisch luik naar een groep leveranciers van chemicaliën betreffen en een Nederlands luik naar producenten van synthetische drugs. Naarmate de samenhang tussen de opsporingsonderzoeken groter wordt, kan in plaats van een JIT nog steeds worden gekozen voor een raamwerk-rechtshulpverzoek, waarin ook de uitwisseling van bijvoorbeeld personeel of materieel kan worden geregeld.<sup>1691</sup>

<sup>1685</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

<sup>1686</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

<sup>1687</sup> Int-LP-29; Int-J-30.

<sup>1688</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

<sup>1689</sup> Spapens, 2002.

<sup>1690</sup> Int-J-30.

<sup>1691</sup> Zie bijvoorbeeld: Spapens, 2002; Van Daele, Spapens & Fijnaut, 2008.



**Gezien het voortdurende ‘aanbod’ van grensoverschrijdende criminaliteit in de grensregio, is jaren geleden al de suggestie geopperd om te komen tot een gemeenschappelijk onderzoeksteam dat voor een langere periode samenwerkt.**<sup>1692</sup> Dit bleek echter een moeizaam proces. Weliswaar werd al in 2004 het Euregionaal Opspringsteam (EOT) opgericht in de Euregio Maas-Rijn, maar dat bestond alleen uit Nederlanders. België en Duitsland weigerden personeel ter beschikking te stellen. Een voornamere reden was dat ze vonden dat Nederland zelf de meeste grensoverschrijdende (drugs)criminaliteit veroorzaakte en ook de bron was van vermogenscriminaliteit, zoals lading- en voertuigdiefstallen, en dat het daar veel te weinig tegen optrad. Het buitenland zag het EOT dan ook vooral als een poging om op een oneigenlijke manier Belgisch (en Duits) personeel in te schakelen om een ‘Nederlands’ probleem op te lossen. Daar kwam bij dat Nederland ook hier niet bijster diplomatiek optrad. Toen de Nederlandse politie en het openbaar ministerie de oprichting van het EOT feestelijk aan de pers aankondigden, waren de Belgische en Duitse autoriteiten zelfs nog niet eens geïnformeerd over het voornemen om het op te richten.<sup>1693</sup> Het EOT kende verder ook geen gelukkige geschiedenis. Al snel na de oprichting werd de toenmalige politieregio Limburg-Zuid geconfronteerd met een golf van levensdelicten. Hoewel het daar niet voor was bedoeld, werd het EOT prompt ingezet om enkele daarvan te onderzoeken en bijgevolg kwamen lopende onderzoeken naar grensregionale criminaliteit langdurig stil te liggen. Toen deze weer werden opgepakt, ontstond al gauw zware ruzie met België, omdat het EOT maar weinig communiceerde en samenwerkte, maar bijvoorbeeld wel voortdurend op Belgisch grondgebied observaties uitvoerde. De opsporing in het grensgebied werd daarop overgenomen door een team van de toenmalige Bovenregionale Recherche Zuid-Nederland, dat wel succesvol opereerde in gezamenlijke onderzoeken, maar in 2012 werd opgeheven met de vorming van de Nationale politie. Het EOT was al eerder weer stilletjes van het toneel verdwenen.

**Behalve het organiseren van een structurele samenwerking in gemeenschappelijke teams, wordt ook al langere tijd gepleit voor een gemeenschappelijk criminaliteitsbeleid voor de grensregio.** Fijnaut en De Ruyver bepleitten in 2008 een plan van aanpak voor de Euregio Maas-Rijn, met als onderdeel de oprichting van een Euregionale veiligheidsdriehoek en de opbouw van een JustPol-EMR voor de vormgeving van de strafrechtelijke handhaving van een Euregionale criminele politiek. Onderdeel daarvan zou ook een Euregionale Recherche moeten zijn, waarvoor de betrokken politionele en justitiële actoren moesten worden opgeleid. Deze strafrechtelijke handhaving zou vervolgens kunnen worden aangevuld door op het niveau van de Euregio ook bestuurlijke maatregelen uit te werken, en de samenwerking op het vlak van preventie en verslavingszorg te verbeteren. Naast de versterking van de Euregionale samenwerking stelde het plan van aanpak voor om het beleid in de drie landsdelen aan te passen. In België zou een regionaal actieplan met specifieke maatregelen voor de betrokken provincies moeten worden opgesteld. Behalve de voornoemde gemeenschappelijke recherche zouden de kleinere zonale politiekorpsen moeten worden versterkt. Bovendien diende een nationaal actieplan opgesteld te worden omtrent de invoering van bepaalde bevoegdheden, zoals de sluiting van private woningen in geval van drugshandel. Van de uitvoering van deze en andere aanbevelingen kwam in het daaropvolgende decennium echter betrekkelijk weinig terecht. De initiatieven waar in de Euregio Maas-Rijn wel werk van gemaakt werd, staan momenteel bovendien op een laag pitje. De oorzaak hiervan kan bij de nationale overheden gelegd worden, aangezien de verantwoordelijkheid in eerste instantie bij hen ligt en de drugsproblematiek pas beter beheerst kan worden met de volle steun van deze overheden.<sup>1694</sup>

**Meer recentelijk lijkt er niettemin weer beweging te komen in de grensoverschrijdende samenwerking.** Daarbij wordt nu vooral beoogd om de integrale samenwerking, zoals die in de RIEC's plaatsvindt, ook grensoverschrijdend toe te passen. Zoals vermeld, werden in België recentelijk drie ARIEC's opgericht, die als partner kunnen fungeren voor de Nederlandse centra. In de Euregio Maas-Rijn zijn besprekingen aan de gang om een Euregionaal RIEC op te richten, in het verlengde van het

---

<sup>1692</sup> Spapens & Fijnaut, 2005.

<sup>1693</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

<sup>1694</sup> Fijnaut & De Ruyver, 2008; Van Nimwegen et al., 2017.

centrum in Genk dat al nauw samenwerkt met het RIEC in Nederlands-Limburg.<sup>1695</sup> Daartoe werd op 17 mei 2018 een intentieverklaring ondertekend door de bevoegde ministers uit België, Nederland en Duitsland. Het oprichten van dergelijk centrum is echter niet eenvoudig. Zo kan Nederlandse informatie momenteel niet gedeeld worden met de Belgische lokale besturen, omwille van het juridisch kader waarin de RIEC's opereren. De verschillende partners van de RIEC's wisselen immers informatie uit op basis van een landelijk convenant waarvan de werking beperkt is tot Nederland.<sup>1696</sup> Er zal dus ook een aanpassing van de verdragsrechtelijke kaders nodig zijn.

## 6.5 Besluit

**Het Belgisch-Nederlandse grensgebied, en daarbinnen de Euregio Maas-Rijn in het bijzonder, is al jarenlang een regio waar voortdurend initiatieven worden genomen om de strafrechtelijke samenwerking te verbeteren.** De regio wordt soms dan ook wel beschouwd als een proeftuin voor de politieke en justitiële samenwerking in de EU. Ook specifieke organisatorische voorzieningen om de directe samenwerking te verbeteren, werden in het grensgebied tot stand gebracht, variërend van rechtshulpcentra tot overlegstructuren.

Een analyse van het rechtshulpverkeer tussen België en Nederland wijst uit dat het aantal uitgewisselde verzoeken zeer groot is. Eerder onderzoek liet zien dat de omvang van het rechtshulpverkeer in bijvoorbeeld het Duits-Nederlandse grensgebied er bij in het niet valt.<sup>1697</sup> In totaal werden in Nederland in de periode 2012-2016 meer dan negenduizend rechtshulpverzoeken geregistreerd, waarbij iets meer dan tachtig procent van de inkomende verzoeken van de Belgische autoriteiten afkomstig is. Het IRC Limburg is het rechtshulpcentrum dat in Zuid-Nederland het merendeel van de inkomende rechtshulpverzoeken in behandeling heeft genomen. Kijkend naar de aard van die verzoeken, blijkt dat de meeste rechtshulp gevraagd wordt in wat in Nederland onder de categorie 'kleine rechtshulp' valt. Verder blijkt dat rechtshulpverzoeken over '*softdrugs*' en '*verdovende middelen algemeen*' het merendeel van alle inkomende verzoeken uitmaken, terwijl de verzoeken die betrekking hebben op '*synthetische drugs*' en '*cocaine*' beduidend minder vertegenwoordigd zijn. Eenzelfde beeld is te zien binnen het totaal van de Nederland uitgaande verzoeken.

**Gezien het grote aantal rechtshulpverzoeken en de schaarste aan opsporingscapaciteit, zowel in Nederland als België, wekt het geen verbazing dat de samenwerking tussen beide landen in een aantal opzichten moeizaam verloopt.** Oorzaken zijn verschillen in cultuur, benaderingswijzen en prioriteiten.<sup>1698</sup> Die moeizame samenwerking komt eerst en vooral tot uiting bij de behandeling van rechtshulpverzoeken, die door beide landen als problematisch wordt ervaren.<sup>1699</sup> België wijt dit met name aan het langdurige besluitvormingsproces met stuur- en weegploegen in Nederland, terwijl Nederland het ontbreken van de planmatige aanpak bij grotere opsporingsonderzoeken in België als oorzaak aanwijst.<sup>1700</sup> In de eenheid Zeeland/West-Brabant heeft men het besluitvormingsproces bij een aantal vormen van misdaad flexibeler gemaakt door te kiezen voor programmasturing. Bijgevolg hoeft niet langer voor elk afzonderlijk verzoek een sturings- en wegingsproces doorlopen te worden. Dit kan absoluut als een verbetering worden beschouwd. In andere delen van het grensgebied is echter niets veranderd.

Dat vele grensoverschrijdende initiatieven worden ontplooid, is op zich een goed teken. **Het laat immers zien dat er een behoefte bestaat aan intensievere samenwerking.** Tegelijk blijven die initiatieven soms weinig operationeel, zitten ze soms vast in beleidsmatig-diplomatiek overleg en is het voortbestaan afhankelijk van de inzet van personen. Het juridische raamwerk is complex en hoewel er

<sup>1695</sup> Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2016; Lokale Politie Limburg Regio Hoofdstad, 2016, p.119.

<sup>1696</sup> LIEC, 2014.

<sup>1697</sup> Spapens, 2008.

<sup>1698</sup> Bokhorst et al., 2011; Nelen et al., 2013.

<sup>1699</sup> Peters, Vanderhallen & Nelen, 2016.

<sup>1700</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

veel mogelijk is, vergt het toepassen daarvan veel expertise. Het helpt dan niet wanneer personeel steeds na enkele jaren van functie verandert, zoals in Nederland gebruikelijk is. Dat is nog funester wanneer het gaat om bruggenbouwers die begrip hebben voor elkaars organisatieculturele eigenaardigheden en ermee om kunnen gaan.

**Het besef dat in België en Nederland sprake is van een gedeelde problematiek, is niet altijd in voldoende mate aanwezig.** Toch is het een onvermijdelijk gegeven dat er in het grensgebied ook in de toekomst steeds een groter aanbod voor de opsporing voorhanden zal blijven dan kan worden aangenomen. Welke voorzieningen ook worden getroffen, er zal bij gelegenheid nog regelmatig een negatief antwoord moeten gegeven worden door de Belgische of Nederlandse autoriteiten. Voor een opsporingsteam dat in het ene land werkt aan een zaak is het zeer frustrerend wanneer er hulp nodig is van het buitenland en de instanties daar niet onmiddellijk op verzoeken reageren. Dat is voor Belgische en Nederlandse rechteerteams niet anders. Voor het opnieuw initiëren van een of meer permanente gemeenschappelijke opsporingsteams, of aanvullende organisatorische voorzieningen, lijkt niet bij iedereen een draagvlak te bestaan, hoewel oplossingen in deze zin wel aan bod kwamen tijdens interviews met Nederlandse professionele sleutelfiguren en tijdens de Belgische focusgroep (zie infra). **Dit pleit er dan ook (nogmaals) voor om een duidelijk, gezamenlijk criminaliteitsbeleid voor de grensoverschrijdende problematiek te formuleren waarin heldere afspraken worden gemaakt over wat België en Nederland wederzijds van elkaar kunnen verwachten, ook in de vorm van inzet van personeel en middelen, en met doelstellingen die kunnen worden geëvalueerd.**



---

# HOOFDSTUK 7

---

## CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

### Universiteit Gent (IRCP)

Freja De Middeleer

Charlotte Colman

### Tilburg University

Toine Spapens

Stephan Van Nimwegen

Rik Ceulen

Sabine Gerbrands

### Katholieke Universiteit Leuven (LINC)

Letizia Paoli

Elke Roevens



## 7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

### 7.1 Inleiding

Belgische en Nederlandse criminele netwerken zijn al sinds jaar en dag met elkaar verweven. In België worden de criminaliteitsontwikkelingen in Nederland dan ook al lange tijd met zorg gevolgd. Gezien de historische verwevenheid van de zware misdaadproblematiek, is er immers een kans dat vraagstukken die zich in het ene land stellen, overlopen naar het andere. Zo worden vanaf begin jaren 2000 in België in toenemende mate cannabisplantages gevonden, waarbij doorgaans een verband met Nederland aan de orde is: er zijn Nederlanders direct bij betrokken, de kweekbenodigdheden worden in Nederland aangeschaft of de oogst wordt er afgezet.<sup>1701</sup> Daarnaast is er de aanwezigheid van de synthetische drugsproductie in de Belgisch-Nederlandse grensregio, in handen van Nederlandse criminele organisaties. Vanaf eind jaren 1990 doken ook meer drugspannen op in steden als Gent en Antwerpen, die mede vanuit Nederland werden bevoorrad.<sup>1702</sup>

Dit roept dan ook de vraag op hoe de recente ontwikkelingen in de Nederlandse en Belgische drugsmarkten moeten worden geduid en welke maatregelen ertegen kunnen worden genomen, zowel autonoom als in nauwe samenwerking tussen beide landen. Kunnen we vandaag spreken van een verschuiving dan wel een expansie van (delen van) illegale drugsmarkten tussen Nederland en België? Zo ja, wat ligt aan de oorzaak hiervan?

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het Federaal Onderzoeksprogramma Drugs, gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO). De studie gebeurde onder leiding van prof. dr. Charlotte Colman (coördinator), prof. dr. Toine Spapens en prof. dr. Letizia Paoli (promotoren).

Het DISMARK-onderzoek heeft drie **onderzoeksdoelstellingen**:

4. *Beschrijven* welke ontwikkelingen zich op de Nederlandse en Belgische markten voor cannabis, synthetische drugs en cocaïne voordoen;
5. *Duiden* hoe deze ontwikkelingen zich konden voordoen en toelichten of er sprake is van een verschuiving of expansie van (delen van) illegale drugsmarkten van Nederland naar België;
6. *Nagaan* welke mogelijke implicaties de bevindingen hebben voor het (opsporings)beleid van de Belgische en Nederlandse overheid, en parallel hieraan (*beleids*)*aanbevelingen formuleren*.

Het DISMARK-onderzoek focust op drie **klassieke illegale drugsmarkten**: cannabis, synthetische drugs (xtc/amfetamines) en cocaïne. Hierbij worden de verschillende segmenten van de drugsmarkt belicht, *in casu* de **echelons** productie (cannabis en synthetische drugs), tussenhandel (cocaïne) en detailhandel (cannabis, synthetische drugs en cocaïne).

Het onderzoek bestaat uit drie **delen**. Het *eerste deel* (hoofdstukken 2 & 3) schetst hoe de drugscriminaliteit en het –beleid zich vanaf 1965 tot heden hebben ontwikkeld. De nadruk ligt daarbij op Nederland, maar ook het Belgische beleid komt beknopt aan de orde. Het *tweede deel* (hoofdstukken 4, 5 & 6) onderzoekt enerzijds de stand van zaken op de drie illegale drugsmarkten in België, waarbij de link met Nederland wordt benadrukt. Beide hoofdstukken zetten de bevindingen uit de dossieranalyse, en het perspectief van Belgische en Nederlandse professionele sleutelfiguren en (voor drugshandel en/of –productie) veroordeelde gedetineerden uit Belgische gevangnissen tegenover elkaar. Anderzijds wordt de Belgisch-Nederlandse politionele en justitiële samenwerking in de aanpak van de illegale drugsmarkten toegelicht. Het *derde deel* (hoofdstuk 7) tracht op basis van alle bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken te concluderen of er effectief sprake is van een verschuiving dan wel een expansie van (delen van) Nederlandse illegale drugsmarkten naar België. Tot slot worden maatregelen en strategieën voor Belgische en Nederlandse autoriteiten geformuleerd die

---

<sup>1701</sup> Spapens et al., 2007.

<sup>1702</sup> Van Nimwegen et al., 2017.

mogelijke effecten van een (gedeeltelijke) verplaatsing kunnen matigen en counteren, en welke implicaties er zijn voor het beleid en de strafrechtsbedeling.

Er werd gebruikgemaakt van een combinatie van verschillende **onderzoeksmethoden**:

- Een literatuurstudie van (inter)nationale academische literatuur en beleidsdocumenten over drugsmarkten en druggerelateerde criminaliteit;
- Een dossieranalyse van parketdossiers over de tussenhandel van cocaïne in België (n = 59), en van rechtshulpverzoeken (n = 92) en parketdossiers in Nederland (n = 63);
- Een bevraging van professionele sleutelfiguren in België (n = 55) en Nederland (n = 10), die over kennis beschikken omtrent de Nederlandse en Belgische illegale drugsmarkten;
- Een bevraging van gedetineerden, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel, in Belgische gevangenissen (n = 25);
- Focusgroepen in België (n = 1) en Nederland (n = 1) met professionele sleutelfiguren.

## 7.2 Verschuiving of expansie van (delen van) illegale drugsmarkten van Nederland naar België

Deze paragraaf maakt deel uit van het sluitstuk van dit onderzoeksrapport en tracht op basis van alle bevindingen die doorheen het rapport geschetst worden, te concluderen of er effectief sprake is van een verschuiving van illegale drugsmarkten (of delen ervan) van Nederland naar België. Enerzijds wordt het historisch overzicht van het Nederlandse, en deels Belgische, drugsbeleid in beschouwing genomen. Dit overzicht complementeert met de resultaten van het empirisch luik en wordt hier, anderzijds, ook tegenover geplaatst. Beide onderdelen van dit rapport dienen uiteindelijk samen gelezen te worden in het licht van de bestaande grensoverschrijdende samenwerking tussen België en Nederland. Het combineren van de bevindingen uit de zonet geschetste hoofdstukken stelt ons in staat om per illegale drugsmarkt, en haar diverse echelons, de nodige conclusies te trekken.

Hierna worden deze conclusies weergegeven voor de cannabismarkt, de synthetische drugsmarkt en de cocaïnemarkt (tabel 10). Belangrijk is wel dat het geïdentificeerde effect (verschuiving of expansie) steeds vanuit het Belgisch perspectief besproken wordt en, zeker in het geval van de detailhandel, los staat van evoluties die zich enkel ten aanzien van Nederlandse of andere buitenlandse actoren voordoen.

Drugsmarkt	Effect	Indicator
<b>Cannabis</b>		
Professionele teelt	Expansie	Het aantal ontmantelde cannabisplantages over het hele Belgische grondgebied, in combinatie met de blijvende omvangrijke aantallen ontmantelde cannabisplantages in Nederland.
		Niet enkel Nederlandse criminele organisaties, maar ook criminele organisaties (van allerhande afkomst) uit België starten met professionele cannabisteelt.
		Het merendeel van het kweekmateriaal blijft afkomstig uit Nederland. Toch komt het fenomeen van de growshops ook in België opzetten.
		De cannabisteelt wordt steeds professioneler. Dit hangt sterk samen met de aanwezigheid van een Nederlandse connectie (materiaal, afzetmarkt).
		De oogst van de professionele cannabisteelt in België is in grote mate bestemd voor Nederland (coffeeshops en growshops).



Detailhandel	Verschuiving	Nederlandse leveranciers brengen (een deel van) hun aanbod naar de (Belgische) vraag via online verkoop en koeriers. Toch wendt een klein deel van de Belgische gebruikers zich nog tot andere verkoopkanalen in Nederland, zoals coffeeshops zonder I-criterium.
<b>Synthetische drugs</b>		
Productie	Expansie	De synthetische drugsproductie breidt uit naar België, hoewel deze vooral in de Belgisch-Nederlandse grensstreek gesitueerd blijft.
		Vooraf (Zuid-)Nederlandse criminele organisaties blijven verantwoordelijk voor de synthetische drugsproductie in België, hoewel de knowhow van Belgische betrokkenen de laatste jaren lijkt toe te nemen.
		België heeft een belangrijke rol gekregen in de aanvoer van (pre-)precursoren naar Nederland.
		Conversielaboratoria in België, als gevolg van het gebruik van pre-precursoren, staan ten dienste van meerdere (Nederlandse) criminele organisaties.
Detailhandel	Verschuiving	Nederlandse leveranciers versturen postpakketten van online bestelde synthetische drugs vanuit België naar bestemmingen wereldwijd.
<b>Cocaïne</b>		
Tussenhandel	Expansie	Cocaïne die ingevoerd wordt via de haven van Antwerpen is in het overgrote deel van de gevallen bestemd voor Nederland. Tegenwoordig blijft een deel van deze zendingen echter ook in België.
		De toename van het aantal buitenlandse afnemers die zich in België komen bevoorraden, al dan niet bij in België gevestigde criminele organisaties die verantwoordelijk zijn voor (hun nieuw verworven rol in) de invoer van cocaïne en de tussenhandel, zoals dit vandaag het geval is in Antwerpen.
Detailhandel	Verschuiving	(Nederlandse) drugskoeriers brengen in opdracht van <i>callcenters</i> het aanbod naar de (Belgische of buitenlandse) vraag, door aan huis te leveren of op een vooraf afgesproken locatie dichtbij de afnemer. Niettemin ontbreekt een zicht op eventuele Belgische kopers in Nederland.

**Tabel 10:** *Indicatoren die wijzen op verschuiving of expansie van (delen van) de betrokken illegale drugsmarkten van Nederland naar België*

## 7.2.1 Cannabismarkt

Wat de **professionele productiemarkt** van cannabis betreft, wijzen bovenstaande bevindingen in de eerste plaats op een expansie van deze markt richting België. Indicaties voor deze expansie kwamen oorspronkelijk aan de oppervlakte in het begin van de eeuwwisseling. Terwijl bij de Nederlandse overheid slechts langzaam het besef toenam dat de indoor cannabisteelt, die eerst als een positieve evolutie werd aanzien, tot een substantieel probleem was uitgegroeid, begon de professionele cannabisteelt zich toen ook op het Belgische grondgebied te ontwikkelen.

Daaraan lagen drie oorzaken ten grondslag. De eerste was het grote aantal Nederlanders dat zich vanwege de gunstige huizenprijzen in België vestigde. Hieronder bevonden zich onvermijdelijk ook

personen die in Nederland al actief met cannabisteelt bezig waren. Ten tweede zochten Zuid-Nederlandse criminele organisaties niet alleen elders in Nederland, maar ook in de Belgische grensstreek opportunistisch naar geschikte kweekgelegenheden en maakten daarbij gebruik van (sociaal kwetsbare) personen (van allerhande origine) uit Nederland of België. Ten derde bood de Nederlandse infrastructuur van growshops, waar men eenvoudig kweekbenodigdheden kon aanschaffen, voldoende mogelijkheden. Bovendien konden telers bij de growshops in contact worden gebracht met inkopers of de oogsten verkopen, wanneer ze geen eigen afzetmogelijkheden hadden. Kortom, voor Belgen die op zoek waren naar een lucratieve bron van inkomsten had cannabisteelt dezelfde lage instapdrempel als voor de telers in Nederland.

Aangezien de strafrechtshandhaving in België over onvoldoende ervaring en kennis van de cannabisteelt beschikte, konden politie en justitie bij aanvang (na de eeuwwisseling) weinig inbrengen tegen de groei van dit fenomeen. Na verloop van tijd verspreidde de professionele cannabisteelt zich over het volledige Belgische grondgebied. Geen enkele regio in België lijkt momenteel gespaard te blijven van de aanwezigheid van dit fenomeen, hoewel de provincies Antwerpen en Limburg nog steeds het grootste aantal ontmantelde plantages tellen. Toch moet met dergelijk cijfermateriaal voorzichtig omgesprongen worden. Men moet dit steeds in licht van de opsporingsinspanningen zien. Uit voorgaande hoofdstukken blijkt namelijk dat de gerechtelijke arrondissementen in België verschillend omspringen met de aanpak van de professionele cannabisteelt, ondanks de prioritering in het Nationaal Veiligheidsplan. Autoriteiten van politie en justitie worden bij het uitvoeren van hun taken geconfronteerd met allerlei belemmeringen, waarvan capaciteitstekort nagenoeg de belangrijkste is.

In dit onderzoek kon onmogelijk geconcludeerd worden of de gefragmenteerde aanpak van de cannabisteelt in de verschillende Belgische gerechtelijke arrondissementen criminele kwekers uit Nederland aantrekt. Uit de interviews met voor drugsproductie en/of –handel veroordeelde gedetineerden in een aantal Belgische gevangenissen kon wel afgeleid worden dat criminele betrokkenen op zoek gaan naar locaties waar de objectieve pakkans lager ingeschat wordt. De gedetineerden waren zich goed bewust van de minder doorgedreven opsporing in België in het algemeen. Bovendien waren ze ervan overtuigd dat de Belgische politiediensten minder bewust oog hebben voor mogelijke drugsmisdrijven. De optelsom van deze indrukken verklaart volgens de gedetineerden waarom België een gunstiger klimaat heeft om, onder andere, met professionele cannabisteelt bezig te zijn. Dit blijkt eveneens uit de evolutie van het fenomeen van de growshops. Niet alleen Nederlandse criminele actoren, maar ook Belgen zijn actief als uitbaters van growshops in België. Dit wordt aan de ene kant in de hand gewerkt door de aanwezigheid van een afzetmarkt in België, gezien het grote aantal ontmantelde plantages, terwijl deze evolutie aan de andere kant mogelijk gestimuleerd wordt door de versplinterde aanpak bij politie en justitie, die zich uit in de onderlinge verschillen tussen gerechtelijke arrondissementen met betrekking tot de prioritering van dit fenomeen.

Dat hier eerder sprake is van een expansie van de markt dan van een verschuiving, blijkt ook uit het feit dat de cannabisteelt in Nederland niet lijkt af te nemen, wel integendeel. De cannabisteelt in Nederland wordt zowel gedomineerd door criminele organisaties, die zich door hun opgebouwd kapitaal bovendien inlaten met de cocaïnehandel, als door de ‘gewone’ burger die het als een alternatief verdienmodel ziet. De Nederlandse overheid heeft veel tijd nodig gehad om het fenomeen van de cannabisteelt niet vooral te zien als het kleinschalig kweken van een product, maar als een industrie die de integriteit van de hele samenleving dreigde te ondermijnen. De inspanningen die, onder andere in de vorm van de Taskforce BZ, sinds 2012 in het zuiden van Nederland genomen worden tegen de zogenaamde ‘ondermijnende criminaliteit’, waar de cannabisteelt deel van uitmaakt, zorgen ongetwijfeld voor onrust in het criminele milieu. Toch is de vraag in hoeverre de Nederlandse autoriteiten deze intensieve aanpak in de toekomst weten vol te houden.

Naast de expansie van de professionele cannabismarkt naar België, is er anderzijds ook sprake van een integratie van het Belgische en Nederlandse criminele milieu. Behalve de oorspronkelijke Nederlandse criminele organisaties die na de eeuwwisseling in België van start gingen met de cannabisteelt, begonnen in de loop der jaren ook Belgische criminele organisaties (van allerhande

origine) met de cannabisteelt. Zij begonnen namelijk in te zien dat via de cannabisteelt op een relatief eenvoudige manier grote opbrengsten kunnen gegenereerd worden. Eenvoudig aangezien, zoals al werd aangeduid, het relatief makkelijk is om het nodige kweekmateriaal aan te kopen en de nodige kennis te verzamelen, via growshops of online. De cannabisteelt mag bijgevolg een vrij 'laagdrempelige' criminele activiteit genoemd worden.

Ondanks de toenemende betrokkenheid van Belgische criminele organisaties in de Belgische professionele cannabisteelt, en de bewering van sommige veroordeelde gedetineerden dat de 'hulp' van Nederland niet meer uiterst noodzakelijk zou zijn, blijft de Belgische cannabisteelt nog steeds sterk gelinkt aan Nederland. De resultaten van het empirisch onderzoek benadrukken daarbij dat de kans op een Nederlandse link stijgt naarmate de grootte van de plantage toeneemt. Bij de voorbereiding van de teelt kopen Belgische criminele actoren het kweekmateriaal aan in Nederland of gaan er langs om kennis op te doen, wat na verloop van tijd leidt tot alsmaar professionelere plantages. Vervolgens hebben deze Belgische kwekers Nederland na afloop van de teelt opnieuw nodig om de gekweekte cannabis op de afzetmarkt te krijgen. Nederlandse coffeeshops zouden immers nog steeds het belangrijkste afzetkanaal voor de Belgische professionele cannabisteelt zijn.

Daarmee belanden we bij de **detailhandel** van cannabis waarop, in tegenstelling tot de professionele cannabisteelt, wel grotendeels een verschuiving naar België zichtbaar wordt. Tot 2012 bevoorraden Belgische gebruikers zich in de Nederlandse coffeeshops en voerden Belgische en Nederlandse autoriteiten controles uit om het zogenaamde 'drugstoerisme' te beheersen. Dit veranderde echter met de invoering van het I-criterium, dat gehandhaafd wordt in het zuiden van Nederland. Bijgevolg kunnen Belgische drugstoeristen (meer algemeen: personen die niet in Nederland wonen) in veel gemeenten in Zuid-Nederland niet meer terecht in de coffeeshops. Naar het zich laat aanzien, heeft dit tot een situatie geleid waarin de meerderheid van de Belgische gebruikers niet langer systematisch naar Nederland reist om zich te bevoorraden, maar zich wendt tot illegale aanbieders in eigen land of bestellingen online en via callcenters doet, waarbij koeriers de roesmiddelen komen afleveren. De drugs worden in deze laatste twee gevallen thans nog vooral geleverd door in Nederland gevestigde criminele groepen. Volgens Nederlands onderzoek in Midden-, West-Brabant en Zeeland zouden enkele van deze alternatieve afzetkanalen in handen zijn van de organisatoren van de 'klassieke' handel: de coffeeshops. Dit kon evenwel niet bevestigd worden binnen voorliggend onderzoek.

Desondanks kan besloten worden dat (bestaande of nieuwe) afzetkanalen zich ontwikkelden in functie van de vraagzijde en inspeelden op het verdwijnen van Belgische drugstoeristen uit de coffeeshops in Zuid-Nederland. Er zijn aanwijzingen dat Belgen zelf zich ook steeds meer gaan toeleggen op de tussen- en detailhandel en de bevoorrading van de binnenlandse drugsmarkt dus meer een interne Belgische aangelegenheid aan het worden is. Belgische dealers kunnen voor de aankoop van cannabis intussen eenvoudig in de eigen achtertuin terecht.

Hoewel een groot deel van de Belgische drugstoeristen na de invoering van het I-criterium dus niet naar Nederland terugkeerde, moeten we vermelden dat een klein deel van hen zich wel nog wendt tot coffeeshops die het I-criterium niet hanteren, in het zuiden of elders in Nederland. Het Nederlandse drugsbeleid speelde dus een rol in deze verschuiving van de markt en werkte een diversificatie ervan in de hand, zo blijkt uit de verschillende bevoorradingskanalen die momenteel voor Belgische gebruikers voorhanden zijn. Deze verandering lijkt wezenlijk: ook nu steden als Eindhoven en Tilburg hebben besloten om niet-ingezetenen weer toe te laten in de coffeeshops, lijkt er tot op vandaag althans (nog) geen sprake van een terugkeer van grote aantallen Belgische drugstoeristen.

De zonet geschetste evoluties bieden stof tot nadenken over de toekomstige ontwikkeling van de cannabismarkt in België. **Professionele sleutelfiguren stellen zich terecht de vraag of momenteel een reorganisatie van de cannabismarkt plaatsvindt**, waarbij de betrokkenheid van Nederland alsmaar minder vereist is. Die ontwikkeling ligt ook voor de hand: de cannabisteelt vergt immers weinig tot geen expertise of middelen die louter in Nederland voorhanden zijn. Hoewel een verschuiving van de detailhandel naar België zou kunnen betekenen dat Belgische telers ook voor de afzet minder afhankelijk zouden kunnen worden van Nederland, waar de inkoop en handel zich van oudsher

concentreerde, blijft er sprake van een sterke connectie tussen de Belgische en Nederlandse cannabismarkt. Een doorgedreven grensoverschrijdende aanpak is dus nog steeds vereist.

## 7.2.2 Synthetische drugsmarkt

Net als bij de professionele cannabisteelt, kunnen we concluderen dat de **productiemarkt van synthetische drugs** in België vooral geëvolueerd is onder invloed van een integratie van het Belgische en Nederlandse criminele milieu. Deze integratie vond op de synthetische productiemarkt zelfs al veel vroeger plaats dan bij de cannabisteelt het geval was. Een historisch overzicht maakt duidelijk dat de Zuid-Nederlandse criminele organisaties die zich in de jaren negentig al snel gingen toeleggen op de synthetische drugsproductie, en zo ook in het Belgisch-Nederlandse grensgebied. In België bevonden zich immers ervaren personen uit de alcoholstokerij en de geneesmiddelenindustrie. Ook hier was sprake van Nederlandse criminelen die in België huizen kochten en er zich vestigden.

Na verloop van tijd breidde deze Belgisch-Nederlandse samenwerking zich uit naar de volledige keten van de synthetische drugsproductie en –handel. In eerste instantie wordt de Belgische markt geconsulteerd voor de aankoop van (pre-)precursoren en andere chemicaliën, zoals aceton. Vervolgens vinden de conversie van pre-precursoren en de eigenlijke productie van synthetische drugs plaats op locaties langs weerszijden van de Belgisch-Nederlandse grens. Diezelfde locaties worden gebruikt om afval van de synthetische drugsproductie te dumpen. Tot slot gebruiken de criminele organisaties Belgische post- en koeriersdiensten om hun producten wereldwijd te distribueren, wat een indicator is voor een expansie van de detailhandel van synthetische drugs.

Deze sterke verwevenheid tussen het Belgische en Nederlandse milieu lijkt niet snel te zullen verdwijnen. Ondanks de vele inspanningen van de Nederlandse overheid in de strijd tegen de synthetische drugsproductie in het zuiden, met de werkzaamheden van de Taskforce BZ voorop, neemt de omvang van dit fenomeen er niet proportioneel af. De synthetische drugsproductie situeert zich nog steeds hoofdzakelijk in de Belgisch-Nederlandse grensstreek en blijft er gedomineerd worden door Belgisch-Nederlandse criminele organisaties. Dit neemt niet weg dat de synthetische drugsproductie ook in andere regio's in België aan de oppervlakte komt, hoewel dit aandeel, de toename van het nationaal aantal ontmantelde productiesites ten spijt, beperkt blijft. Er is dus wel degelijk sprake van een expansie van de synthetische drugsproductie van Nederland naar België, maar deze is minder verregaand dan de expansie van de cannabisproductie.

Niettemin bleek uit de resultaten van de Belgische focusgroep met professionele sleutelfiguren, dat men er rekening mee houdt dat de productiemarkt van synthetische drugs zich na verloop van tijd op eenzelfde manier kan ontwikkelen als dit in het verleden het geval was met de professionele cannabisteelt. In België zijn namelijk zowel de grondstoffen, de vaardigheden als de mogelijkheden voor de verdere distributie aanwezig. Belgische spilfiguren nemen steeds vaker de rol van *cook* op zich, waar deze vroeger vooral voor de Nederlandse actoren bestemd was. Net als bij de professionele cannabisteelt leerden de Belgische actoren de kneepjes van het vak van de Nederlanders en bouwden op die manier voldoende knowhow op om zelf aan de slag te gaan. Dit maakt dat in principe alle randvoorwaarden voor een verdere ontwikkeling van de synthetische drugsproductie in België aanwezig zijn. De vraag daarbij is vooral of de Belgische producenten er op termijn ook zullen in slagen om hun eigen afzetmarkten verder te ontwikkelen of daarvoor toch sterk afhankelijk blijven van Nederlandse handelaars.

### 7.2.3 Cocaïnemarkt

Hoewel een expansie van markten tot uiting lijkt te komen in de productie van cannabis en synthetische drugs, is dit veel minder duidelijk in de cocaïnemarkt. Recent is in de media steeds vaker sprake van een verschuiving van de cocaïnemarkt van Rotterdam naar Antwerpen, al dan niet veroorzaakt door een Nederlandse intensivering van de aanpak. Dit beeld dient toch enigszins genuanceerd te worden.

**Op het echelon van de cocaïne-import** is inderdaad sprake van een stijging van het aantal cocaïnevangsten in de haven van Antwerpen, ten opzichte van een dalende trend in Rotterdam. Of we hiermee **een blijvende of tijdelijke ontwikkeling** waarnemen, **is echter onduidelijk**: de beide havens lijken voor de import al decennia ‘tweelingen’. In algemene zin kan worden geconstateerd dat smokkelroutes steeds flexibel kunnen worden aangepast, naar plaatsen waar op een bepaald moment de risico’s als het laagst worden gepercipieerd. Verscherpte controles in Antwerpen kunnen gemakkelijk weer leiden tot nieuwe veranderingen, al dan niet terug in de vorm van een toename in Rotterdam.

Op het echelon van de **tussenhandel** kunnen wel degelijk indicatoren geïdentificeerd worden die wijzen op een expansie van deze handel naar België, te denken aan het stijgende belang van Antwerpse criminele groepen van Noord-Afrikaanse herkomst bij de in- en doorvoer van cocaïne via de haven van Antwerpen. Deze groepen stonden eerst enkel in voor de detailhandel en legden zich naderhand toe op het uithalen van cocaïne uit containers, in opdracht van Nederlandse criminele organisaties. Door omstandigheden (zoals het uitbetalen in cocaïne in plaats van contant geld, die zij op hun beurt verder verhandelen) slaagden deze Antwerpse groeperingen erin om te stijgen op de ladder van de cocaïnehandel, waardoor zij momenteel ook de tussenhandel in Antwerpen in handen hebben. Steeds meer geluiden gaan zelfs op dat deze organisaties hun eigen invoerlijnen zouden opzetten. Door het aanbod van deze criminele organisaties in Antwerpen, hoeven Belgische (of buitenlandse) afnemers niet meer naar Nederland te rijden om zich te bevoorraden. Naast deze criminele organisaties in Antwerpen, zou ook sprake zijn van organisaties in het Waalse landsgedeelte die zich via de Nederlandse groothandel bevoorraden en vervolgens vanuit België aan buitenlandse afnemers leveren.

Op het niveau van de **detailhandel** van cocaïne is niet zozeer sprake van een expansie, maar eerder van een verschuiving en diversificatie van de markt. Een verschuiving, omdat het (Nederlandse) aanbod naar de (Belgische of buitenlandse) vraag toe komt, terwijl afnemers ten tijde van de dealpanden zelf op zoek gingen naar het aanbod. Actueel zorgen drugskoeriers op Belgisch grondgebied, in dienst van de zogenaamde *callcenters* in handen van Nederlandse organisaties, echter voor levering aan huis of op een vooraf afgesproken locatie. Deze modus operandi vermindert het risico voor de afnemer, omdat zijn verplaatsingen minder groot zijn. Niettemin kon binnen de scope van dit onderzoek niet vastgesteld worden of de *callcenters* ook in Nederland zelf in toenemende mate de bevoorrading voor hun rekening nemen. Er is dus sprake van een verschuiving wat betreft de *callcenters* die vanuit Nederland in België actief zijn. Als deze *callcenters* ook de Nederlandse markt bevoorraden, is eerder sprake van een expansie.

Verder wijst de modus operandi van de *callcenters* ook op een diversificatie van de detailhandel. De *callcenters* namen immers de taak van dealpanden en drugsrunners, in de vroegere betekenis van het woord, over. Door de coördinatie van deze telefooncentrales vanuit Nederland te regelen, slagen de organisatoren erin om buiten schot te blijven voor de Belgische autoriteiten. Ze leggen het risico volledig bij de koeriers, zoals dit vroeger ook het geval was bij de personen die de dealpanden bemanden.

## 7.3 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen een aantal aanbevelingen geformuleerd worden. We maken hierbij een onderscheid tussen twee soorten beleidsaanbevelingen: overkoepelde aanbevelingen die gelden voor alle drugsmarkten, en aanbevelingen die van toepassing zijn op een specifieke drugsmarkt. Hierbij dient benadrukt te worden dat deze aanbevelingen in het algemeen gericht zijn op België en niet zozeer op Nederland. Dit neemt niet weg dat gezamenlijke problemen ook gezamenlijke, grensoverschrijdende aanbevelingen vragen die in dit onderdeel eveneens aan bod zullen komen.

### 7.3.1 Overkoepelende beleidsaanbevelingen

#### Overkoepelende beleidsaanbevelingen

- Versterk de (nationale en internationale) monitoring van de illegale drugshandel
- Stuur de opsporingscultuur op nationaal niveau bij
- Bouw geïntegreerde samenwerkingen met de publiek-private sector uit
- Versterk de rol van bestuurlijke handhaving
- Vereenvoudig de (nationale en internationale) recuperatie van criminele vermogens
- Stimuleer de Belgisch-Nederlandse operationele samenwerking
- Versterk de sociale vangnetten voor kwetsbare groepen

#### 7.3.1.1 Aanbeveling 1: Versterk de (nationale en internationale) monitoring van de illegale drugshandel

De eerste aanbeveling heeft betrekking op het monitoren van de verschillende illegale drugsmarkten. Dit onderzoek toonde meerdere malen aan dat deze monitoring, zowel nationaal als internationaal, tekort schiet en dat Belgische en Nederlandse autoriteiten over een onvoldoende compleet beeld van de illegale drugshandel beschikken.

#### AANBEVELING 1a: streef naar een meer kwalitatieve politionele beeldvorming

**Kwalitatieve politionele statistieken liggen aan de basis van een adequate monitoring van de illegale drugshandel.** Niettemin kunnen op dit vlak zowel in België als in Nederland een aantal pijnpunten geïdentificeerd worden. Zo gaat de registratie van cannabisplantages, productieplaatsen van synthetische drugs en dumpingsites in België vaak gepaard met een foute indeling of 'vatting' van deze misdrijven in de ANG door de optredende politiediensten.

Om hieraan tegemoet te komen, hanteert de federale politie alternatieve methoden van informatieverzameling, zoals via de Arrondissementale Informatiekruispunten. Daarnaast voert DJSOC/Drugs onvoldoende haar signaalfunctie uit ten opzichte van de lokale en federale politiediensten. Een herstructurering van deze dienst (en de daaruit volgende vermindering van capaciteit) enerzijds en de beslissing om enkel nog te werken op de uitvoering van prioriteiten in het NVP anderzijds, leiden ertoe dat het momenteel niet mogelijk is om nieuwe fenomenen te identificeren. Nochtans moeten voor een adequate beeldvorming niet enkel de problematieken die opgenomen werden in het NVP opgevolgd worden, maar alle drugsfenomenen die zich actueel of toekomstig voordoen. Alle politionele en justitiële actoren die instaan voor de aanpak van de illegale drugshandel, moeten op een systematische manier kunnen gebriefd worden over de nieuwste trends en fenomenen. Dit lijkt enkel mogelijk indien DJSOC/Drugs naar de vroegere invulling van haar rol terugkeert, waarbij nationale sturing centraal staat, en deze rol versterkt wordt.

Bij de Nederlandse autoriteiten is anderzijds sprake van een meer adequate monitoring van de illegale drugsmarkten. Vooral hun diepgaande, grondige analyses van criminaliteitsfenomenen (ook wel ‘*criminaliteitsbeeldanalyses*’) genieten enige bekendheid. Het nadeel van de Nederlandse werkwijze is evenwel dat sommige statistieken enkel regionaal verzameld worden, wat het monitoren van de situatie op nationaal niveau er niet eenvoudiger op maakt.

#### **AANBEVELING 1b: wissel tussen België en Nederland op een structurele manier informatie over de illegale drugshandel uit**

Als de monitoring van de illegale drugsmarkten op nationaal niveau niet optimaal is, valt het niet te verbazen dat dit evenmin het geval is op internationaal (lees: grensoverschrijdend) niveau. Deze gebrekkige Belgisch-Nederlandse monitoring is terug te leiden naar de mate waarin informatie tussen de autoriteiten van beide landen uitgewisseld wordt. De informatie-uitwisseling tussen België en Nederland vindt actueel namelijk vooral plaats in het kader van concrete dossiers, via informele contacten of officiële (rechtshulp)verzoeken. **Een meer structurele informatie-uitwisseling over de illegale drugshandel, en criminele fenomenen in het algemeen**, lijkt echter te ontbreken. Om hieraan tegemoet te komen, trachten politiediensten uit bepaalde gerechtelijke arrondissementen eigenhandig een informatiedoorstroming met hun Nederlandse collega’s op te zetten. Dit is zo in het gerechtelijk arrondissement Limburg, met betrekking tot informatie over de ontmantelde productiesites van synthetische drugs en dumpingen van synthetisch drugsafval. Desondanks weerklinkt bij de professionele sleutelfiguren dat de informatie-uitwisseling tussen België en Nederland verbeterd en verder uitgebouwd dient te worden.

Afgezien van de intenties langs Nederlandse en Belgische zijde om zo snel mogelijk van start te gaan met een structurele grensoverschrijdende informatie-uitwisseling, moeten de betrokken overheden eerst beslissen welk doel deze informatie-uitwisseling moet dienen. Wat willen politionele en justitiële overheden precies bekomen? Gaat het om een strategische informatie-uitwisseling, met het creëren en uitwerken van een grensoverschrijdende beeldvorming en aanpak als doel? Of wenst men veeleer tactische analyses uit te voeren, waarmee de Belgische en Nederlandse strafrechtshandhaving concreet aan de slag gaan in gemeenschappelijke dossiers? Vervolgens moet men eveneens bepalen welke actoren kunnen bijdragen aan deze doelstelling. Blijft dit de taak van politiediensten of beslist men in de toekomst om de monitoring van het fenomeen van de illegale drugshandel over te laten aan, bijvoorbeeld, academici?

#### **Uitgelicht:**

Politiediensten zouden hun informatie over de illegale drugsmarkten ter beschikking kunnen stellen aan academici, zodat zij kunnen bijdragen aan de analyse van bepaalde fenomenen en een eventuele aanpassing voor de monitoring van de illegale drugshandel tijdig kunnen suggereren.

#### **AANBEVELING 1c: realiseer een gezamenlijke, grensoverschrijdende monitoring van het fenomeen van de illegale drugshandel**

De professionele sleutelfiguren in België en Nederland pleiten er bijkomend voor om voldoende tijd en middelen vrij te maken voor het **nastreven van een gezamenlijke, grensoverschrijdende monitoring van de illegale drugshandel**. Deze monitoring kan aan weerszijden van de grens gevoed worden door (1) een doorgedreven informatieverzameling (onder andere via statistieken), (2) het uitvoeren van grondige onderzoeken, die ieder op zich informatie over een fenomeen kunnen opleveren, en (3) de vakkennis van professionele actoren, die nieuwe tendensen kunnen aanvoelen, hoewel dit niet steeds op basis van harde informatie kan bevestigd worden. Op deze manier kunnen overheden op termijn de

verschillende aspecten van criminele fenomenen definiëren. Deze gezamenlijke beeldvorming dient op termijn te leiden tot een gezamenlijke aanpak van grensoverschrijdende criminele fenomenen.

Een belangrijke randvoorwaarde om tot een adequate monitoring van de illegale drugshandel te komen, is echter de bereidwilligheid van alle betrokken partners om hiertoe bij te dragen. De monitoring moet namelijk uitgevoerd worden op basis van informatie van verschillende overheidsinstanties en –actoren. Niet alleen politie en justitie spelen hierin een rol, maar ook partners zoals de douane, het FAGG, Sciensano<sup>1703</sup> en het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC).

#### **Uitgelicht:**

België en Nederland kunnen gezamenlijke criminaliteitsbeeldanalyses uitvoeren die op termijn kunnen leiden tot een gezamenlijke aanpak van de grensoverschrijdende drugshandel.

### **7.3.1.2 Aanbeveling 2: Stuur de opsporingscultuur op nationaal niveau bij**

Een tweede aanbeveling heeft te maken met de opsporingscultuur die in Nederland en België gehanteerd wordt. Zoals bleek uit de analyse van de Belgisch-Nederlandse politionele en justitiële samenwerking, ligt deze cultuur in beide landen vrij ver uit elkaar. Beide landen zouden zich meer bewust moeten worden van elkaars (opsporings)cultuur en gewoonten moeten ontwikkelen om met deze verschillen om te gaan.

#### **AANBEVELING 2a: zwak het Nederlandse principe van ‘wegen en sturen’ af**

Terwijl de strafrechtshandhaving in Nederland sinds enige tijd duidelijke prioriteiten stelt voor het uitvoeren van doorgedreven onderzoeken en zich voor de overige zaken focust op het verrichten van zogenaamde ‘korte klappen’<sup>1704</sup>, houden Belgische politiediensten voor het opstarten van een onderzoek (buiten de algemene prioriteiten in het NVP) meer vast aan een reactieve benadering. In Nederland groeit het besef dat de huidige methode van zaakselectie te rigide is, en in de Zuid-Nederlandse regio Brabant-Zeeland **stapte men voor sommige criminaliteitsproblemen reeds af van het zogenaamde principe van ‘wegen en sturen’.**

#### **AANBEVELING 2b: streef naar een betere sturing en opvolging van de opsporing in België**

Tegelijkertijd was een deel van de Belgische professionele sleutelfiguren van mening dat **het beter managen van de opsporing in België zeer wenselijk** zou zijn. Men is er wel van overtuigd dat het duidelijk stellen van prioriteiten niet voldoende is. Parallel aan deze prioriteiten moet een wil aanwezig zijn om op deze manier te werken en de illegale drugshandel aan te pakken, evenals moeten voldoende middelen vrijgemaakt worden om de vooropgestelde fenomenen op te volgen, en dit in het licht van de rekenschap die politiediensten naderhand dienen af te leggen. Het is immers onhaalbaar om, zoals nu het geval is, de hoeveelheid beschikbare middelen op een gelijk niveau te houden, terwijl er alsmear meer prioriteiten bijkomen.

<sup>1703</sup> Dit federaal onderzoekscentrum zag in 2018 het licht en bestaat onder andere uit het voormalige Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV).

<sup>1704</sup> Korte klappen worden in dit onderzoek gedefinieerd als ‘snelle en korte interventies’, waarbij politiediensten direct trachten tussen te komen in criminele activiteiten en daarmee de onderste laag van de criminele keten aanpakken. Korte klappen worden idealiter dus complementair aan diepgaande onderzoeken aangewend.



**Uitgelicht:**

Belgische politiediensten dienen te streven naar het correct opvolgen van prioriteiten en beleidslijnen. Via een duidelijk stappenplan kunnen per crimineel fenomeen periodieke evaluaties ingevoerd worden. Vandaag de dag gebeurt dit namelijk niet.

Behalve het nastreven van een managementcultuur, lijken Belgische politiediensten steeds vaker geneigd te zijn om een voorbeeld te nemen aan de zonet vermelde **Nederlandse strategie van ‘korte klappen’**. Enerzijds komt deze strategie tegemoet aan de overvloed aan informatie en het capaciteitstekort waarmee de strafrechtshandhaving te kampen heeft. Door het grote aantal interventies in een korte periode, kan men de onderzoekstijd tot het minimum beperken en brengt men in zekere zin toch een (financiële) slag toe aan het criminele milieu. Anderzijds is het nadeel van deze strategie dat de organisatoren van de cannabisteelt weinig tot niet geraakt worden.

Idealiter trachten politiediensten dus een evenwicht te vinden tussen ‘korte klappen’ en het voeren van meer uitgebreid onderzoek. Daarbij moet elke ‘korte klap’ geëvalueerd worden, om er zeker van te zijn dat men niet zomaar waardevolle informatie aan de kant schuift. Korte klappen is namelijk ook een manier van informatieverzameling en draagt dus bij aan de monitoring van een fenomeen. Een correcte selectie van de verzamelde informatie is dan ook noodzakelijk.

**Uitgelicht:**

De ‘korte klap’-methode kan in het kader van de cannabisteelt in alle gerechtelijke arrondissementen ingevoerd worden, om een verschuiving (of expansie) van dit crimineel fenomeen naar naburige regio's waar de strategie niet toegepast wordt, te vermijden (het zogenaamde waterbedeffect). Door deze strategie op nationaal niveau uit te voeren, kunnen politiediensten na een aantal jaren in staat zijn om het effect ervan op het crimineel fenomeen te identificeren.

**7.3.1.3 Aanbeveling 3: Bouw geïntegreerde samenwerkingen met de publiek-private sector uit**

Een derde aanbeveling tracht tegemoet te komen aan de limieten van de strafrechtshandhaving in het aanpakken van de verschillende drugsmarkten. Uit het voorgaande bleek enerzijds dat politie en justitie beperkt zijn in hun informatieverzameling. Anderzijds botsen de autoriteiten tegen grenzen aan bij de strafrechtelijke aanpak van de illegale drugshandel. Daarom zijn politionele en justitiële sleutelfiguren in België ervan overtuigd dat zij in hun aanpak gesteund kunnen worden door publieke en private partners.

**AANBEVELING 3a: verken samenwerkingsmogelijkheden met potentiële publiek-private partners en de samenleving in de strijd tegen de illegale drugshandel**

Vooraleer politie en justitie de mogelijkheid verkennen om de betrokkenheid van publieke en private partners te vergroten en samenwerkingen aan te gaan, moet eerst ingezet worden op de sensibilisering van deze partners. Daarbij wordt gefocust op sectoren die doelbewust misbruikt worden voor het faciliteren van criminele activiteiten, zoals de cannabisteelt. **Sectoren waartoe onder andere nutsbedrijven, verhuurfirma's en de immobielkantoren behoren, moeten op de hoogte gebracht worden van de opportuniteiten die criminele organisaties zoeken en de modus operandi die men vervolgens hanteert.** Men dient hierbij echter ook de nodige voorzichtigheid in te bouwen en een goed evenwicht te bewaren betreffende de hoeveelheid informatie die men aan de sectoren ter beschikking stelt.

**Uitgelicht:**

Politie en justitie kunnen inzetten op het sensibiliseren van immobiliënkantoren en verhuurfirma's van voertuigen. Deze vervullen, al dan niet bewust, een prominente rol bij de verhuur van panden en voertuigen voor criminele activiteiten zoals de cannabisteelt.

Bedrijven wiens activiteiten betrekking hebben op het nodige materiaal voor (de voorbereidingen van) drugsproductie zijn eveneens interessante partners. Enerzijds kan gedacht worden aan producenten van materiaal voor de cannabisteelt (lampen, koolstoffilters, voedings- en meststoffen) en de synthetische drugsproductie (drugsgevoelige chemicaliën en gassen, (pre-)precursoren en hardware). Anderzijds gaat het om leveranciers of verdelers van dergelijk materiaal die de strafrechtshandhaving van dienst kunnen zijn, zoals tuincentra die mogelijk als growshops fungeren of doe-het-zelfzaken die de nodige chemicaliën verkopen. Door de sensibilisering van firma's wiens reguliere handel misbruikt kan worden door de illegale drugshandel, kunnen overheden aan preventie doen en zo de eerste schakels van illegale drugsmarkten stokken in de wielen te steken. Het is echter noodzakelijk om vooraf te bepalen welk beleid men ten aanzien van de betrokken sectoren en firma's wenst te hanteren: gebruikt men de sectoren/firma's als informatiedrager of benadert men hen als een facilitator van criminele activiteiten.

Daarnaast is het aanbevolen om de bestaande initiatieven voor een **samenwerking tussen de strafrechtshandhaving en verschillende publieke en private betrokken partijen**, zoals de immobiliënssector en de water- en elektriciteitsmaatschappijen, te intensifiëren en uit te breiden.

Idealiter worden **op nationaal niveau convenanten** afgesloten. In deze convenanten kunnen enerzijds afspraken gemaakt worden over de bijdrage die deze partijen kunnen leveren aan de monitoring van criminele fenomenen, bijvoorbeeld via een meldingsplicht. Anderzijds moet ook bepaald worden in welke mate deze partijen, complementair aan de strafrechtshandhaving, meer concreet kunnen ingeschakeld worden in de aanpak van criminele fenomenen, bijvoorbeeld via het aanleveren van informatie in het kader van een opsporingsonderzoek.

Bovendien zal men deze partijen niet alleen moeten sensibiliseren, maar ook overtuigen dat de informatie die zij ter beschikking stellen niet rechtstreeks naar hen terug te leiden valt, zodat de betrokken partijen niet hoeven te vrezen voor represailles uit het criminele milieu. De betrokken partijen moeten dus gerustgesteld worden dat er zekerheid bestaat over hun anonimiteit en de bescherming van hun informatie. Daarnaast dient men de betrokken partijen te overtuigen van het nut van hun mede- en samenwerking. Hierin speelt terugkoppeling van de autoriteiten naar de betrokken partijen een rol. Als de autoriteiten rapporteren over de gevolgen die men aan de ontvangen informatie gaf, al is het maar een cijfermatige rapportering op jaarbasis, krijgen de partijen die informatie aanleveren onmiddellijk inzicht in het belang van de door hun verstrekte informatie.

**Uitgelicht:**

Politie en justitie kunnen de mogelijkheid verkennen om met de vastgoedsector samen te werken. Vastgoedkantoren kunnen onder andere bijhouden of bepaalde personen op geregelde basis navragen of panden te huur zijn, en deze informatie op structurele basis delen met de politiediensten.

Het is voor de strafrechtshandhaving ook wenselijk om verregaande samenwerkingen aan te gaan met stroomleveranciers en nutsbedrijven. Deze bedrijven kunnen een bijdrage leveren aan de monitoring van criminele fenomenen, zoals de cannabisteelt, en zij kunnen ook financiële maatregelen nemen, gelinkt aan elektriciteits- of waterdiefstal. Deze gestructureerde samenwerking

tussen de strafrechtshandhaving en de water- en elektriciteitsbedrijven dient op nationaal niveau geregeld te worden, net zoals in Nederland.

Om de in-, uit- en doorvoer van illegale goederen gelinkt aan de drugshandel aan te pakken, is de betrokkenheid van post- en koeriersbedrijven eveneens van belang. Het is wenselijk dat Belgische autoriteiten in de toekomst met alle post- en koeriersbedrijven in België rond de tafel zitten om de (wettelijke) mogelijkheden voor meer structurele controles, door de douanediensdiensten of de bedrijven zelf, te bekijken.

Verder kunnen strafrechtsactoren niet alleen een beroep doen op publieke en private partners, maar ook op de samenleving. Zo blijkt uit ervaringen op het gebied van burgerparticipatie in Nederland dat de **sensibilisering van de burgers een belangrijke stap** is in de richting van de aanpak van criminele fenomenen. Men kan daarbij zowel focussen op de algemene bevolking, als op specifiek kwetsbare groepen die veelal onbewust een rol van facilitator vervullen, zoals verhuurders van panden.

#### **Uitgelicht:**

Eigenaars van panden die te huur staan, zoals personen uit de landbouwsector, kunnen (net als de immobiëlesector) op de hoogte gebracht worden van de aanwezigheid en de modus operandi van criminele organisaties in de drugsproductiemarkt. Naast de sensibilisering kan men ook op een meer repressieve manier trachten te voorkomen dat deze kwetsbare groepen ten prooi vallen aan criminele organisaties. Overheden kunnen beslissen om deze kwetsbare groepen, die dan optreden als facilitator, als mededader te berechten. Via een aanpassing van de huurwetgeving kan de cashbetaling van de huur of van waarborgen bijvoorbeeld als een indicator aanzien worden van mogelijke criminaliteit. Men kan evenzeer beslissen om panden te sluiten in het licht van de volksgezondheid, waarna de eigenaar van het pand op eigen kosten de staat van het gebouw opnieuw in orde moet brengen.

In België kan bovendien een anoniem meldpunt voor de samenleving ingevoerd worden, analoog aan het Nederlandse meldingspunt *Meld Misdaad Anoniem*. Men moet voorafgaand aan het invoeren van dergelijk meldpunt wel goed nagaan in hoeverre de autoriteiten in staat zullen zijn om deze informatie te beheren en te verwerken.

#### **7.3.1.4 Aanbeveling 4: Versterk de rol van bestuurlijke handhaving**

Een vierde aanbeveling heeft betrekking op de niet-strafrechtelijke aanpak van criminele fenomenen via de zogenaamde 'bestuurlijke handhaving'. De geschetste problemen in dit rapport vereisen immers een geïntegreerde aanpak met een gerechtelijke en bestuurlijke component. Een integraal en geïntegreerd veiligheidsbeleid beperkt zich immers niet tot een strafrechtelijke aanpak, maar kiest parallel daaraan ook voor een fiscale en bestuurlijke aanpak, waarbij optimaal gebruik gemaakt wordt van de wettelijke mogelijkheden van bestuurlijke overheden om niet enkel reactief, maar ook preventief en proactief op te treden tegen georganiseerde criminaliteit.

De strijd tegen georganiseerde criminaliteit is niet enkel een zorg van politie en justitie. Waar de illegale onderwereld en de legale bovenwereld elkaar raken, kunnen lokale besturen en belasting- en inspectiediensten een remmende rol spelen door de georganiseerde misdaad zoveel mogelijk stokken in de wielen te steken. De bestuurlijke en de gerechtelijke aanpak van georganiseerde criminaliteitsfenomenen mogen geen twee gescheiden werelden zijn. Een effectieve aanpak van de illegale drugshandel vraagt daarom om een georganiseerde overheid die alle middelen en instrumenten inzet die ze tot haar beschikking heeft. Elke ketenpartner (politie, openbaar ministerie, gemeenten,

belastingdienst, etc.) kan een bijdrage leveren aan deze aanpak. Hoewel de Nederlandse overheid hierin al een stuk verder staat, zet ook België tegenwoordig in op deze strategie, zo blijkt bijvoorbeeld uit de recente ontwikkeling van de ARIEC's<sup>1705</sup>.

#### **ANBEVELING 4a: sensibiliseer professionele actoren en overheden over de mogelijkheden van bestuurlijke handhaving in de strijd tegen de illegale drugshandel**

Momenteel ontbreekt het België aan een integrale bestuurlijke aanpak van criminele fenomenen en behoort deze aanpak niet tot het gemeengoed van de overheden. De **cultuurverandering** die zich in België, in navolging van Nederland, aan het doorzetten is inzake de toepassing van bestuurlijke handhaving, **moet blijvend aangemoedigd worden bij alle betrokken overheidspartijen** (politie, justitie en bestuur). Hier dient benadrukt te worden dat niet alleen de overheidspartijen die zelf verantwoordelijk zijn voor het toepassen van bestuurlijke handhaving er het nut moeten van inzien, maar alle partijen in de keten van de strafrechtshandhaving.

Bovendien moeten overheden in België en Nederland optimaal geïnformeerd worden over de mogelijkheden waarover zij beschikken om in bepaalde situaties op bestuurlijk vlak in te grijpen. Het adagium *'onbekend maakt onbemind'* is hier op zijn plaats. Het komt er dus op neer om **de kennis van Belgische en Nederlandse overheden omtrent de toepassing van bestuurlijke handhaving te vergroten**, zodat zij binnen het bestaand (of vernieuwd) wetgevend kader gestimuleerd worden om maatregelen toe te passen. Momenteel ligt in België een nieuw wetsontwerp op tafel om de lokale besturen meer mogelijkheden te geven in de aanpak van de georganiseerde misdaad. Zo zal een nieuw overheidsorgaan gemeenten binnenkort advies geven op basis waarvan men al dan niet vergunningen kan weigeren.<sup>1706</sup>

#### **AANBEVELING 4b: streef naar een geïntegreerde strafrechtelijke en bestuurlijke informatieverzameling en –uitwisseling**

Vooraleer adequaat gebruik kan gemaakt worden van bestuurlijke maatregelen voor de aanpak van (grensoverschrijdende) criminaliteit, dienen essentiële voorwaarden vervuld te worden, namelijk het beschikken over een degelijke beeldvorming en een performante informatiehuishouding. Belgische en Nederlandse overheden moeten kunnen terugvallen op een stevige informatiepositie, met een heldere en volwaardig uitgebouwde regelgeving. Deze informatiepositie, de ruggengraat van de internationale samenwerking, moet echter dringend worden verbeterd.

Eerder werd aangehaald om te streven naar een gezamenlijke, grensoverschrijdende monitoring van de illegale drugshandel. De beeldvorming rond een criminaliteitsfenomeen is namelijk essentieel. Het is het startpunt van elke aanpak, dus ook van de bestuurlijke handhaving. Het brengt criminele processen in beeld, toont aan waar barrières kunnen opgeworpen worden en het duidt blinde vlekken aan. Criminaliteitsbeelden beperken zich vandaag veelal tot het Belgisch of Nederlands grondgebied. Er is te weinig sprake van een proactieve benadering van de grensoverschrijdende criminaliteit waarin via gestructureerde informatie-uitwisseling en gezamenlijke criminaliteitsbeeldanalyses criminele activiteiten en/of netwerken zichtbaar worden. Door het gebrek eraan vandaag, is er te weinig sprake van een gedeelde urgentie. Met andere woorden: er is dringend nood aan een gezamenlijke beeldvorming van de grensoverschrijdende criminaliteit, een Belgisch-Nederlands criminaliteitsbeeld. Op deze manier kunnen Belgische en Nederlandse overheden op termijn de verschillende aspecten van grensoverschrijdende criminele fenomenen definiëren en overgaan tot een gezamenlijke aanpak ervan.

<sup>1705</sup> In België zijn recent Arrondissementale Informatie- en Expertisecentra (ARIEC's) opgericht in Antwerpen, Hasselt en Namen. Deze centra zijn opgericht als tegenhanger van de Nederlandse RIEC's.

<sup>1706</sup> *De Morgen*, "‘Louche’ cafés en nachtwinkels moeten eruit", 12/05/2018.

De monitoring van criminele fenomenen komt idealiter tot stand op basis van **een performante informatie-uitwisseling tussen zowel bestuurlijke als gerechtelijke overheden uit België en Nederland**. Dergelijke geïntegreerde informatie-uitwisseling kan enkel bereikt worden als knelpunten in de wet- en regelgeving worden weggewerkt en concrete ondersteuning wordt voorzien op het terrein. Grensoverschrijdende informatie-uitwisseling is geen ongeschreven blad vermits het reeds door verschillende verdragen geregeld wordt, maar heeft af te rekenen met problemen aangaande het gebruik ervan voor bestuurlijke doeleinden.

Voor de grensoverschrijdende uitwisseling van bestuurlijke informatie ontbreekt vooralsnog elk **wetgevend kader**, hoewel dit sowieso minder problematisch zou moeten zijn gelet op de gelijke finaliteit waarvoor deze gegevens dan verwerkt zouden worden. Bijgevolg moet gesteld worden dat er een grote én dringende behoefte is aan een **afsprakenkader** (convenant, verdrag of overeenkomst) waarbinnen de verschillende partners hun bestuurlijke en juridisch-politiële informatie voor bestuurlijke doeleinden kunnen delen op een grensoverschrijdende manier.

Vervolgens moeten Belgische en Nederlandse overheden bekijken welke bestuurlijke informatie nationaal en bilateraal precies kan uitgewisseld worden, in combinatie met informatie uit de strafrechtshandhaving (politie en justitie). Daarom moet **een duidelijk overzicht ontwikkeld worden van de (wetgevende) kaders en mogelijkheden die het bestuur en de strafrechtshandhaving voorhanden hebben om bestuurlijke informatie uit te wisselen tussen België en Nederland**.

#### **Uitgelicht:**

In de loop der jaren werden inbreuken die eerder strafrechtelijk afgehandeld werden, via de GAS-wetgeving, overgeheveld naar de bestuurlijke afhandeling. Bestuurlijke informatie over deze inbreuken komt bijgevolg niet meer in de ANG terecht, in tegenstelling tot voordien. Daardoor verliezen de politiediensten hun beeld op fenomenen die eerder wel onderwerp waren van monitoring. Het is aangewezen om te onderzoeken op welke manier beide informatiestromen (bestuurlijk en strafrechtelijk) met elkaar kunnen geïntegreerd worden.

Het is bovendien aangeraden om de rol van de ARIEC's als zogenaamde 'informatieknoppunten', waar alle kennis en expertise over bestuurlijke informatieverzameling en –uitwisseling gecentraliseerd wordt, verder uit te bouwen.

#### **AANBEVELING 4c: versterk de mogelijkheden voor de bestuurlijke aanpak in de strijd tegen de illegale drugshandel, complementair aan de gerechtelijke aanpak**

De bestuurlijke aanpak kan als een strategie op zichzelf staan, maar werkt vooral complementair aan de gerechtelijke afhandeling. Momenteel beschikken Belgische bestuurlijke overheden echter niet over alle mogelijkheden om in te grijpen bij bepaalde criminele fenomenen. Zo is het in België vooralsnog niet mogelijk om bestuurlijk in te grijpen bij misbruik van een private woning, bijvoorbeeld in het kader van de cannabisteelt.

Het kan interessant zijn om na te gaan in welke mate de beschikbare maatregelen per crimineel fenomeen in België en Nederland van elkaar verschillen. Hier kan een rol weggelegd zijn voor een 'internationaal informatie- en expertisecentrum', dat verantwoordelijk kan zijn voor **het uitrollen van een grensoverschrijdende bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit**, in nauwe samenwerking met onder andere nationale en lokale overheden, politiekorpsen en gerechtelijke instanties. Een dergelijk proefproject zou lokale besturen kunnen helpen bij het ontwikkelen van standaard werkprocessen voor een bestuurlijke aanpak en de structurele verankering ervan.

Recent, op 17 mei 2018, werd in Maastricht in dit kader een intentieverklaring ondertekend door de bevoegde ministers van België, Nederland en Duitsland, om een Euregionaal Ontwikkel- en Expertisecentrum (EURIEC) op te richten. Dit centrum moet het voor burgemeesters in de grensstreek mogelijk maken om sneller kennis en informatie te delen. Door juridische expertise en nieuwe inzichten te leveren, zal het centrum in de strijd tegen grensoverschrijdende criminaliteit een ondersteunende rol vervullen voor organisaties aan weerszijden van de grens.<sup>1707</sup>

#### **Uitgelicht:**

In navolging van de Nederlandse praktijken (cf. wetten Damocles en Victor) is het wenselijk om de Belgische wetgeving te voorzien van de mogelijkheid om bestuurlijk in te grijpen in geval van het aantreffen van voorwerpen en/of stoffen die wijzen op de teelt of de bereiding van drugs, of in geval van de verkoop, aflevering of verstrekking van verdovende middelen in private woningen.

Daarnaast dient ook de wenselijkheid van het invoeren van bestuurlijke boetes of het uitvoeren van bestuursdwang, zoals het laten ontmantelen en opruimen van een synthetisch drugslabo in een woning op kosten van de veroordeelde, onderzocht te worden.

#### **7.3.1.5 Aanbeveling 5: Vereenvoudig de (nationale en internationale) recuperatie van criminele vermogens**

Een vijfde aanbeveling is in bepaalde mate een uitloper van de eerder geschetste geïntegreerde samenwerking, waarin de financiële aanpak van criminele fenomenen benadrukt werd. Om een tegengewicht te bieden aan de mogelijk beperkte strafrechtelijke gevolgen voor criminele actoren in de vorm van gevangenisstraffen, maar ook complementair hieraan, trachten politie en justitie in België in grotere mate te focussen op het financiële aspect van de drugshandel, van aan de start tot het einde van een onderzoek. Men volgt daarin het voorbeeld van Nederland, dat zich sinds de intensivering van de aanpak van ondermijning sterk focust op de recuperatie van criminele vermogens.

Opbrengsten van de illegale drugshandel worden immers niet enkel opnieuw geïnvesteerd in de illegale economie, maar komen ook terecht in de legale economie, te denken aan vastgoed, sportclubs en luxeproducten. Vooraleer sterker op deze financiële aanpak kan ingezet worden, moeten alle mogelijke betrokken actoren bereid zijn om mee te werken en volledige ondersteuning bieden. Dit engagement gaat in eerste instantie uit van de bevoegde ministers, die op dit vlak hun verantwoordelijkheid moeten nemen en ervoor moeten zorgen dat actoren niet afhaken na de uiting van hun engagement.

#### **AANBEVELING 5a: sensibiliseer relevante actoren over het belang van een financiële aanpak**

Ondanks de mogelijkheden die de Belgische wetgever biedt voor de financiële aanpak van criminele fenomenen, zijn de bevraagde professionele sleutelfiguren ervan overtuigd dat op dit vlak binnen politie en justitie nog meer afstemming nodig is. Politie en justitie actoren zijn vandaag nog onvoldoende op de hoogte van de mogelijkheden, het nut en de doeltreffendheid van een financiële aanpak. Ondanks intenties van politiediensten om in te zetten op het financiële onderzoeksluik, ligt de beslissing om de reikwijdte van het strafrechtelijk onderzoek uit te breiden nog steeds bij de betrokken magistratuur. Er moet dan ook meer ingezet worden op de **sensibilisering van de magistratuur en het uitwisselen van best practices tussen alle gerechtelijke arrondissementen**, zodat de neuzen overal in dezelfde richting staan. Hierbij is het belangrijk dat alle betrokken actoren de wil tonen om geïnformeerd te worden en informatiesessies (bijvoorbeeld georganiseerd door de politie) bijwoont.

<sup>1707</sup> *Het Nieuwsblad*, "België, Nederland en Duitsland slaan handen in elkaar voor strijd tegen internationale misdaad", 17/05/2018.

## AANBEVELING 5b: versterk de mogelijkheden om criminele vermogens te recupereren

Indien politie en justitie inzetten op **een financiële aanpak**, kan men ervoor kiezen om dit pad al te bewandelen **bij aanvang van het strafrechtelijk onderzoek**. In dat geval verlopen zowel het strafonderzoek als het financieel onderzoek simultaan, in plaats dat het financiële luik pas na aanvang van het gerechtelijk luik wordt opgestart. Daarbij kan men inzetten op fiscale controles, bijvoorbeeld via de boekhouding. Verder behoort een verkennend onderzoek van het patrimonium van de betrokken criminele actoren ook tot de mogelijkheden, met het oog op inbeslagname en verbeurdverklaring na afloop van het strafrechtelijk onderzoek.

### Uitgelicht:

In navolging van deze aanbeveling, kunnen autoriteiten in de strijd tegen het fenomeen van de growshops opteren om fiscale controles, namelijk op de boekhouding, te laten uitvoeren, in plaats van enkel op het strafrechtelijk aspect te focussen.

Binnen de strafrechtelijke aanpak, is er momenteel echter onvoldoende tijd en capaciteit om voluit te investeren in een 'buitgerichte aanpak' terwijl de beschreven vormen van drughandel juist gedreven wordt door snel geldgewin. Daarom dient de (lokale en/of federale) politie, bovenop het uitbouwen van haar kennis, te investeren in gespecialiseerde onderzoeksteams ('kaalplukteams') voor het uitvoeren van financiële onderzoeken. Gezien het tijdrovend karakter van financiële onderzoeken, moet de capaciteit van deze onderzoeksteams gedurende langere tijd beschikbaar zijn.

Vervolgens moet na afloop van strafonderzoeken **geïnvesteed worden in het vereenvoudigen van de recuperatie van criminele vermogens, in binnen- en buitenland**. In beide gevallen gaat het vooral over de opvolging en uitvoering van uitgesproken verbeurdverklaringen. Om tegemoet te komen aan de grijze zone die hieromtrent momenteel bestaat, moet duidelijk worden welke professionele actoren (nationaal en internationaal) de verantwoordelijkheid krijgen voor deze opvolging en uitvoering. Bovendien is het wenselijk om meer doorgedreven samenwerkingen aan te gaan met andere lidstaten en landen, om de recuperatie van criminele vermogens in het buitenland niet alleen op papier maar ook in de praktijk mogelijk te maken. In dit kader kan de recent ondertekende intentieverklaring tussen België en Marokko voor een betere samenwerking bij inbeslagnames en verbeurdverklaringen als een stap in de goede richting gezien worden.

### 7.3.1.6 Aanbeveling 6: Stimuleer de Belgisch-Nederlandse operationele samenwerking

De resultaten van dit onderzoek toonden aan dat eerder sprake is van een expansie van drugsmarkten, dan van een verschuiving, in het bijzonder op het vlak van de professionele cannabis- en synthetische productie, en de tussenhandel van cocaïne. Dit betekent dat België en Nederland hun krachten moeten bundelen om de illegale drugsmarkten gezamenlijk, grensoverschrijdend aan te pakken. De resultaten van deze studie moeten voor Nederland en België dan ook het startpunt vormen om de operationele grensoverschrijdende samenwerking te verbeteren, niet alleen in het kader van België en Nederland, maar liefst binnen een groter Europees verband.

De professionele sleutelfiguren waren het er in dit licht over eens dat het verbeteren, en vooral versoepelen, van **de grensoverschrijdende samenwerking tussen België en Nederland slechts mogelijk is als men vertrekt van het uitgangspunt dat beide landen volwaardige partners zijn en dat de som van hun inspanningen één belangrijk geheel vormt, dat zich uitstrekt over twee landen**. In dit kader kunnen verschillende aanbevelingen geformuleerd worden.

## AANBEVELING 6a: streef naar een gemeenschappelijk opsporingsbeleid tussen Nederland en België

Ten eerste is een **gemeenschappelijk (opsporings)beleid tussen Nederland en België noodzakelijk**. Actueel staan de geloofwaardigheid en betrouwbaarheid van de grensoverschrijdende samenwerking immers ter discussie als het gaat over dossiers waar in België veel tijd en opsporingscapaciteit in geïnvesteerd is, maar die vanwege uiteenlopende beleidsprioriteiten niet gezamenlijk kunnen worden aangepakt. De Belgische vraag is groter dan het Nederlandse aanbod, waardoor ook de opvolging van rechtshulpverzoeken in Nederland onder druk staat.

Er is dus nood aan een Belgisch-Nederlands systeem van operationele prioriteiten, dat bestaat uit een structuur met gezamenlijke topics of elementen, zodat men op termijn voor ieder van deze elementen de juiste partners rond de tafel krijgt. Daarbij kan gedacht worden aan de barrièremethodiek uit Nederland. Hoewel ook deze werkwijze haar beperkingen heeft, kan het bepalen van de belangrijkste assen binnen criminele fenomenen een goed beginpunt zijn voor een integrale en geïntegreerde aanpak.

Voor het bepalen van het gemeenschappelijk opsporingsbeleid moeten beide landen het wel eerst eens raken over een haalbare strategie die men zal volgen, om de bereidwilligheid tot grensoverschrijdende samenwerking te optimaliseren. Zo lijkt het *bottom-up* uitwerken van een strategie de voorkeur te genieten.

Verder moet men in dit gemeenschappelijk beleid ook vastleggen welke capaciteit hier in beide landen aan gekoppeld zal worden. De gezamenlijke prioriteiten moeten namelijk niet enkel op papier bestaan, maar moeten ditmaal ook echt uitgevoerd worden. Net daarom hebben België en Nederland nood aan een gemeenschappelijk beleid waarvan de uitvoering realistisch is, zodat professionele actoren gemotiveerd zijn om hieraan bij te dragen.

### Uitgelicht:

Aan de capaciteit die in het gemeenschappelijk opsporingsbeleid voorzien wordt, kunnen eventueel targets gekoppeld worden die de bilaterale samenwerking stimuleren. Zo kunnen beide landen samen bepalen dat per jaar x-aantal spiegelonderzoeken of JIT's opgestart en uitgevoerd moeten worden.

## AANBEVELING 6b: bouw de grensoverschrijdende politionele en justitiële informatie-uitwisseling tussen Nederland en België verder uit

Na het vastleggen van een gemeenschappelijk opsporingsbeleid, dient ten tweede ingezet te worden op de **politionele en justitiële grensoverschrijdende informatie-uitwisseling**. De Belgisch-Nederlandse samenwerking binnen de strafrechtshandhaving moet namelijk gebaseerd zijn op een degelijke, gezamenlijke beeldvorming, die prioriteiten, kansen en belemmeringen aan het licht zal brengen. Deze beeldvorming moet gevoed worden door twee onderzoeksniveaus, namelijk onderzoek (1) op nationaal niveau en (2) op internationaal niveau. Het internationale onderzoek is in dat geval gebaseerd op gezamenlijke opsporingsprioriteiten en wordt opgestart op basis van informatie uit het eerste (nationale) niveau.

Bij deze informatie-uitwisseling wordt vooral het zoeken en vinden van de juiste contactpersonen langs weerszijden van de grens actueel als een knelpunt ervaren. Het identificeren van personen en/diensten die het wederzijdse belang van doorgedreven informatie-uitwisseling (h)erkennen en daarnaast ook nog bereid zijn om samen te werken, blijft moeilijk. Er is bijgevolg nood aan een duidelijk overzicht van de contact- of referentiepersonen in België en Nederland, die verantwoordelijk zijn voor de aanpak van een bepaald fenomeen. Daarnaast moeten deze referentiepersonen ook de mogelijkheid krijgen om elkaar beter te leren kennen. Men is er namelijk van overtuigd dat goede informele contacten, met het nodige



respect voor de omstandigheden en de geldende wetgeving, niet alleen een basisvoorwaarde zijn voor een degelijke informatie-uitwisseling, maar (daarbij aansluitend) ook voor een geslaagde rechtshulp. Toch dient hierbij benadrukt te worden dat men steeds de balans moet bewaren tussen het gebruik van informele aanspreekpunten en officiële samenwerkingsverbanden.

### **AANBEVELING 6c: streef naar een gezamenlijke uitvoering van het gezamenlijk opsporingsbeleid**

Ten derde dient het gezamenlijke operationele opsporingsbeleid te leiden tot **een gezamenlijke uitvoering van dit beleid**, door (1) in concrete onderzoeken nauwer samen te werken of (2) op een meer systematische (in plaats van projectmatige) basis via gemeenschappelijke onderzoeksteams. Dat kan in de vorm van een structuur die verder bouwt op de *Joint Investigation Teams* (JIT), die inzetten op een thematische of fenomeengerichte aanpak (eerder dan casusgericht), maar ook in de vorm van 'lichtere' varianten van deze structuur. Belgische respondenten opperden tijdens de focusgroep dat een gecombineerde Belgisch-Nederlandse taskforce die grensoverschrijdend mag opereren een verbetering kan zijn, omdat deze werkwijze voor de grensoverschrijdende samenwerking middelen genereert die nu in beide landen ontbreken. Daarnaast kan een Belgisch-Nederlandse taskforce de juridische implicaties die momenteel vaak spelen bij de grensoverschrijdende samenwerking (vertraging, administratieve belasting) overstijgen. Enkele Nederlandse bevroegde respondenten binnen dit onderzoek leken daarentegen meer gewonnen voor het idee van een thematische JIT, die systematisch (en niet projectmatig) georganiseerd wordt.<sup>1708</sup> De haalbaarheid en de invulling van beide ideeën – Belgische-Nederlandse taskforce enerzijds, thematische JIT anderzijds – behoeft verder onderzoek.

Bij de totstandkoming van gemeenschappelijke onderzoeksteams, in welke vorm dan ook, moet evenwel **rekening gehouden worden met de concrete operationele behoeften op het terrein**. Vaak blijkt de kloof tussen deze behoeften en wat men 'hogerop' in de organisatie van mening is nog te groot te zijn. Een voorbeeld hiervan zijn de juridische barrières die optreden bij grensoverschrijdend opsporen (bakens, observatie, ontnemen criminele vermogens). Dit veroorzaakt frustraties en demotivatie bij de betrokken politiediensten, wat ongewenste neveneffecten zijn die niet onderschat mogen worden en die men in de toekomst moet zien om te draaien. Sommige politiefunctionarissen zijn immers grotendeels het geloof in internationale samenwerking verloren en stellen vraagtekens bij de functionaliteit van agentschappen als Europol en Eurojust, wat een obstakel kan vormen voor potentiële toekomstige samenwerkingen. Niettegenstaande, kunnen deze agentschappen wel de nodige tools, en de nodige financiële en logistieke ondersteuning aanleveren.

#### **Uitgelicht:**

Voor de uitvoering van een gemeenschappelijk opsporingsbeleid lijkt het aangewezen om initieel kleinschalig van start te gaan, via het regelmatig organiseren van structurele overlegmomenten over specifieke fenomenen. Tijdens deze overlegmomenten, zoals deze al bestaan voor de aanpak van de cocaïne-invoer en de cannabisteelt, kunnen operationele zaken besproken worden en leren functionarissen uit beide landen van elkaar door *best practices* uit te wisselen. Belangrijk hierbij is dat deze overlegmomenten niet alleen bijgewoond worden door personen die op nationaal niveau, maar vooral op lokaal (of arrondissementeel) niveau met beide voeten in de praktijk staan. Zo kan men Belgische referentiemagistraten drugs samenbrengen met de Nederlandse officieren van Justitie.

Daarna dient langs weerszijden van de grens de nodige capaciteit vrijgemaakt te worden. Het internationaal onderzoek vindt namelijk idealiter plaats in de vorm van flexibele onderzoeksteams,

<sup>1708</sup> Int-ZWB-2; Int-TF-6.

die in de beginfase van start gaan via pilootprojecten. Deze hele keten van grensoverschrijdende aanbevelingen moet in goede banen geleid worden via concrete, operationele richtlijnen, die voor een lange periode (tien tot twintig jaar) vastgelegd worden.

### 7.3.1.7 Aanbeveling 7: Versterk de sociale vangnetten voor kwetsbare groepen

Uit de resultaten werd duidelijk dat criminele organisaties vaak een beroep doen op jongeren en sociaal kwetsbare personen bij activiteiten van drugsproductie en -handel. In lijn met een integraal en geïntegreerd beleid moet niet enkel ingezet worden op repressieve maatregelen, maar moet ook aandacht gaan naar preventie en hulpverlening. Zo moet gefocust worden op de aanpak van de sociaal-maatschappelijke problemen en moet deze specifieke problematiek bij de wortels aangepakt worden door het verder uitbouwen en investeren in diverse sociale vangnetten, zoals onderwijs, tewerkstelling, sociale zekerheid. Dit alles vraagt het dichtens van de mazen in ons sociaal vangnet, evenals een versterking van het maatschappelijk kapitaal om inclusie van personen in kwetsbare situaties te promoten.

#### AANBEVELING 7a: investeer in sociale vangnetten voor jonge, kwetsbare personen

In eerste instantie werd aangegeven dat criminele organisaties vaak jonge, kwetsbare personen inzetten bij de drughandel, bijvoorbeeld als drugskoeriers. Voor heel wat jongeren kan de drughandel een uitzicht bieden op een luxelevens en snel geldgevoel. Ten aanzien van deze groep moet **ingezet worden op het tegengaan van uitval binnen het onderwijs, het vergroten van hun sociale betrokkenheid en het uitbouwen van hun prosociale netwerken**. Een cruciale rol kan hiervoor weggelegd zijn voor onder andere prosociale leden van hun familie, door jeugdwerkers, leerkrachten die het vertrouwen van de jongere genieten en kunnen interveniëren, dan wel signaleren, wanneer de jongere afglijdt naar de criminaliteit.

#### AANBEVELING 7b: investeer in sociale vangnetten voor problematische druggebruikers

In tweede instantie dienen problematische druggebruikers die door criminele organisaties gebruikt (lees: misbruikt) worden om een rol te spelen binnen de drughandel en hierdoor in contact komen met justitie, in de mate van het mogelijke in aanmerking te komen voor een alternatieve afhandeling. Diverse beleidsdocumenten geven immers aan dat personen bij wie een drugproblematiek aan de grondslag van hun gepleegde delicten ligt, bij voorkeur naar de drughulpverlening doorverwezen worden. Binnen de hulpverlening kan gewerkt worden aan de kern van hun probleem: herstel van problematisch druggebruik. **Alternatieven, met een doorverwijzing naar de hulpverlening, moeten daarom, op elk niveau van de strafrechtsbedeling, gestimuleerd worden.**

**Bovendien dient ook geïnvesteerd te worden in een voldoende uitgebreid en divers hulpverleningsaanbod.** Verder dient ook aandacht te gaan naar nazorg en het versterken van diverse levensdomeinen, naast het drugprobleem. Succesvol herstel is een persoonlijk proces dat plaatsvindt binnen een sociale context. Na klinisch herstel, en dus de focus op het drugprobleem, dient ook aandacht te gaan naar maatschappelijk herstel, de inclusie en re-integratie in de maatschappij. Om het herstelproces van een persoon te bestendigen, dient de maatschappij bereid te zijn deze personen terug te aanvaarden als volwaardige leden en discriminatie en stigma tegen te gaan. Onderzoeken geven echter aan dat druggebruikers, zelfs in herstel, vaak geconfronteerd worden met discriminatie van werkgevers, verhuurders en burens, wat hun herstelproces kan compromitteren en herval kan promoten.

**Tot slot behoren awareness, het bewustmaken van de maatschappij en de sensibilisering van kwetsbare groepen eveneens tot het takenpakket van de overheid.** Normvervaging zorgt immers voor een instandhouding van de drugsproblematiek. Wanneer de samenleving hier niet voldoende in

investeert kan een parallelle samenleving ontstaan waar andere normen en waarden gelden die de sociaaleconomische structuur aantasten.

## 7.3.2 Specifieke beleidsaanbevelingen

Naast de overkoepelend aanbevelingen, kunnen ook aanbevelingen geformuleerd worden voor specifieke aspecten binnen elke drugsmarkt afzonderlijk.

We willen echter benadrukken dat het maken van een strikt onderscheid tussen de diverse drugsmarkten niet altijd aangewezen is. Zo werd in gesprekken met professionele actoren de vrees geuit dat wanneer meer aandacht zou besteed worden aan een specifieke markt, de kans bestaat dat de aanpak van de andere drugsmarkten op de achtergrond verdwijnt. Dit kan nadelige gevolgen hebben. Zo zien we bijvoorbeeld dat de cannabishandel veelal de basis is voor het vergaren van financieel kapitaal in functie van andere criminele activiteiten. Men moet dus alle drugsmarkten aanpakken. Niettemin willen we door de specificiteit van enkele fenomenen, en aansluitend op de overkoepelende aanbevelingen, toch voor elke drugsmarkt een aantal expliciete aanbevelingen naar voor schuiven.

Specifieke beleidsaanbevelingen	
<b>Cannabis</b>	Pak de growshops aan
<b>Synthetische drugs</b>	Versterk de monitoring van de handel in chemicaliën
<b>Cocaïne</b>	Pak alle smokkelmethoden aan

### 7.3.2.1 Aanbeveling 8 – Cannabis: pak de growshops aan

De rol van de growshops binnen de professionele cannabisteelt komt steeds meer op de voorgrond in het Belgisch politieel veiligheidsbeleid. Growshops moeten beschouwd worden als een essentiële schakel waartegen men verschillende barrières kan opwerpen. Binnen DJSOC/Drugs werd in het voorjaar van 2018 een verkennende studie uitgevoerd naar deze actuele problematiek. Op basis van de bevindingen van voorliggend onderzoek, aangevuld met het onderzoek uitgevoerd door DJSOC/Drugs, kunnen enkele specifieke aanbevelingen geschetst worden.

Een eerste aanbeveling heeft betrekking op **het wettelijk kader voor de strafbaarstelling van growshops**. Net als Nederland, beschikt België sinds 2014 over wetgeving om voorbereidende handelingen voor de cannabisteelt strafbaar te stellen (art.2bis §6 Drugswet). Niettemin blijkt dat deze wetgevende bepaling actueel nog onvoldoende gebruikt wordt om het fenomeen tegen te gaan. Dit heeft deels te maken met de nogal vage formulering van het betreffende artikel in de Drugswet, dat growshops onderverdeelt bij:

*“zij die (...) voorbereidende handelingen stellen met het oog op (...) de verbouw van planten waaruit deze stoffen kunnen worden getrokken.”* (Art.2bis, §6 Drugswet)

**Een meer concrete formulering** van bovenstaande wetgevende bepaling **is dus nodig**. Analoog aan de Nederlandse wetgeving, moet het Belgische wetsartikel uitdrukkelijk bepalen wanneer sprake is van een growshop, en niet van een bonafide tuincentrum. Dit is mogelijk door een lijst van materialen op te stellen aan de hand waarvan een growshop kan geïdentificeerd worden. Op deze manier kunnen niet alleen de growshops zelf, maar ook hun leveranciers, namelijk de groothandelaars in toebehoren voor de cannabisteelt, aangepakt worden.

### **Uitgelicht:**

Zo wijst de praktijk bijvoorbeeld uit dat assimilatielampen nog uitsluitend gebruikt worden in de cannabisteelt, aangezien de reguliere tuinbouw andere lampen gebruikt. Mogelijk kunnen de leveranciers van deze assimilatielampen ook worden benut als informatiebron.

In het aangehaalde onderzoek van DJSOC/Drugs werd de mogelijkheid geopperd om wetgevende bepalingen op Europees niveau te ontwikkelen, om zo de aanpak van growshops in Europa te uniformiseren. Deze piste werd echter gauw opzij geschoven, gezien de grote verschillen in filosofie en de aanpak van de verschillende Europese lidstaten. Men brengt in de toekomst dan ook beter **samenwerkingsverbanden tussen Europese landen onderling** tot stand, om de mogelijke verschuiving van growshops van een land met een strengere wetgeving en/of aanpak naar andere landen tegen te gaan.

Verder is het voor politie en justitie mogelijk **beter om af te stappen van een puur strafrechtelijke aanpak van het fenomeen van de growshops**. Zoals aangegeven onder de overkoepelende aanbevelingen, heeft men meer slaagkansen door het hanteren van een integrale, geïntegreerde aanpak, waarvan bijvoorbeeld ook de **bestuurlijke handhaving** deel uitmaakt. Zo beschikken burgemeesters in de toekomst idealiter over een sluitingsbevoegdheid voor panden waar men voorwerpen en/of stoffen aantreft die bedoeld zijn voor de cannabisteelt. Momenteel kunnen burgemeesters in het kader van art.9bis van de Drugswet namelijk enkel optreden in geval van publiek toegankelijke inrichtingen waar ernstige aanwijzingen zijn van het gebruik of de verkoop van drugs, en waarbij de openbare orde en rust in het gedrang komen.

Daarnaast kan men ook op een bestuurlijke manier optreden door zogenaamde ‘flexcontroles’ uit te voeren. Tijdens dergelijke controles worden bestuurlijke, strafrechtelijke en fiscale krachten gebundeld, en voeren flexibel samengestelde controleteams van stedelijke diensten, inspectiediensten, politie en brandweer concrete acties uit. Het doel van deze controles is om onregelmatigheden op het vlak van ruimtelijke ordening, huisvesting, brandveiligheid, sociale en economische wetgeving, en stedelijke reglementen en verordeningen vast te stellen. Zo maakt men maximaal gebruik van de bestaande administratieve mogelijkheden en bevoegdheden. Onder het mom van deze flexcontroles kunnen autoriteiten bijvoorbeeld aandacht besteden aan de boekhouding, het naleven van de economische wetgeving via inschrijving in de Kruispuntbank van Ondernemingen, en het naleven van de federale wetgeving inzake het gebruik van pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen via de zogenaamde ‘fytollicentie’.

Tot slot mogen de onlineactiviteiten van (voormalige) growshops niet uit het oog verloren worden. In Nederland bleek dat zowel de online verspreiding van informatie als van kweekmateriaal sterk kwam opzetten ten gevolge van het verbod op de voorbereidende handelingen. Niettemin wordt er tot op heden noch in België of Nederland **(systematisch) onderzoek gevoerd naar deze online verkoop**, wat ervoor zorgt dat de beeldvorming van de autoriteiten op deze verkoop afneemt. Het zou dan ook logisch zijn dat de online verkoop in de toekomst alleen maar sterker wordt, zolang de autoriteiten hun opsporingsactiviteiten niet aanpassen.

### **7.3.2.2 Aanbeveling 9 – Synthetische drugs: versterk de monitoring van de handel in chemicaliën**

Met betrekking tot de productie van synthetische drugs is een belangrijke rol weggelegd voor de bronlanden die wereldwijd betrokken zijn bij de handel in (pre-)precursoren en chemicaliën. België dient, in navolging van Nederland, **op nationaal niveau samenwerkingen aan te gaan met die landen die verantwoordelijk zijn voor de aanvoer van de belangrijkste (pre-)precursoren en hardware**, eerder dan hen enkel de schuld toe te schuiven. Zo is China, naast India, de belangrijkste leverancier van (pre-

)precursoren en hardware, en kunnen leden van criminele organisaties er zelfs terecht voor opleidingen over de conversie van (pre-)precursoren. Zonder China zou de synthetische drugsproductie niet zijn wat ze vandaag is. België heeft echter geen liaisonofficier in China en beschikt zelfs niet over een samenwerkingsverband met China om op een systematische manier informatie uit te wisselen, *best practices* te delen of actie te ondernemen. Toch moet China aanzien worden als een essentiële partner, onder andere in de monitoring van het fenomeen van de (pre-)precursoren. De Belgische autoriteiten zouden (vanuit de politie, de magistratuur en de bevoegde ministers) op zijn minst een poging moeten ondernemen om een samenwerking met de Chinese overheden te initiëren en uit te werken.

Autoriteiten zijn op de hoogte van de rol die België speelt als land van origine, en als invoer- en doorvoerland voor dergelijke chemicaliën. De monitoring van deze vervoersbewegingen is van groot belang voor de douane en het FAGG. Toch kan extra ingezet worden op de **monitoring van de handel in de (reguliere) chemische sector**. De sensibilisering van bedrijven uit de chemische sector kan hiertoe bijdragen. Voor gereguleerde stoffen bestaat volgens Europese wetgeving immers een meldingsplicht inzake verdachte bestellingen en transacties. Operatoren zijn verplicht om ongewone of verdachte transacties of bestellingen aan het FAGG te melden. Hoewel sinds enige jaren constant verdachte handelingen gemeld worden, moet men er zeker van zijn dat alle operatoren op de hoogte zijn van deze meldingsplicht, om geen enkel segment van de markt te missen. Het FAGG heeft gemerkt dat het nodig is om de sensibilisering vooral bij bedrijven op het tussenniveau, namelijk de lagere niveaus van de groothandel (doe-het-zelf-zaken), of zelfs op de detailhandel (verffabrikanten) te vergroten. Deze sensibilisering moet bovendien plaatsvinden op het volledige Belgische grondgebied, om te vermijden dat producenten van synthetische drugs voor de aankoop van chemicaliën uitwijken naar regio's waar men minder strikt is.

Naast de zonet geschetste gereguleerde stoffen, geldt voor de andere, niet-gereguleerde (maar drugsgevoelige) stoffen daarentegen geen meldingsplicht, maar wordt aan de operatoren wel gevraagd om op vrijwillige basis melding te doen van verdachte transacties en bestellingen. In de toekomst dient daarom nagedacht te worden hoe men nog meer tegemoet kan komen aan het ontbreken van een meldingsplicht voor niet-gereguleerde stoffen. Opportuniteiten liggen hier opnieuw bij de sensibilisering van operatoren om ook verdachte transacties van legale producten aan het FAGG te melden, zonder dat hiervoor een formele meldingsplicht bestaat.

#### **Uitgelicht:**

In 2017 startte FAGG het sensibiliseringprogramma Awareness op, met als doel verdelers van drugsgevoelige, maar niet-gereguleerde chemicaliën bewust te maken van het belang en de noodzaak van het rapporteren van verdachte prijsaanvragen en bestellingen van deze chemicaliën. Gezien het belang van dit programma, dringt een verdere uitbouw ervan zich op.

Met betrekking tot deze meldingsplicht moet eveneens aangestipt worden dat België momenteel over twee **meldpunten voor verdachte bestellingen en transacties van drugsgevoelige chemicaliën** beschikt. Naast het meldpunt van het FAGG, bestaat er ook een meldpunt bij de federale politie. Ondanks de doorgaans vlotte samenwerking, is in het verleden gebleken dat meldingen bij het ene meldpunt soms niet doorgegeven worden aan het andere, wat tot een onvolledige beeldvorming kan leiden. Daarom moet onderzocht worden welke werkwijze het meest efficiënt is: de huidige situatie met twee meldpunten of het samenvoegen van beide meldpunten tot één meldpunt. Indien er één meldpunt is, kan dit ook in het voordeel spelen van de samenwerking met de Nederlandse autoriteiten, die dan over één Belgisch aanspreekingspunt beschikken. Hierbij aansluitend is het ook wenselijk om na te denken over een wetgevend kader voor de grensoverschrijdende uitwisseling van informatie over meldingen van verdachte transacties en bestellingen van chemicaliën tussen Nederland en België.

Om terug te komen op de monitoring van de handel in (pre-)precursoren en andere chemicaliën, is ook een rol weggelegd voor de douanediensten. Momenteel worden al maatregelen genomen om de inkomende goederenstromen via risicoanalyses te monitoren. Men kan zich wel afvragen in hoeverre deze risicoanalyses honderd procent sluitend zijn, aangezien door smokkelaars vaak foutieve benamingen gehanteerd worden om de werkelijke chemische stof te maskeren. Niettemin zouden **bijkomende maatregelen kunnen genomen worden met betrekking tot de identificatie van bepaalde actoren**. Zo gebruiken criminele actoren bij het bestellen van de nodige chemicaliën vaak de identiteit van reguliere bedrijven of fictieve adressen. Om te voorkomen dat de zending aankomt bij de foute bestemming, halen koeriers de zending op bij aankomst in het depot van de koerierdienst. Koeriers blijven op dat moment echter buiten schot, omdat bij het afhalen van dergelijke zendingen geen legitimatieverplichting van toepassing is. In de toekomst zou men aan deze lacune tegemoet kunnen komen door koerierdiensten of transportfirma's wel te verplichten om bij het afhalen van de chemicaliën een geldig identiteitsbewijs te vragen.

### 7.3.2.3 Aanbeveling 10 – Cocaine: pak alle smokkelmethoden aan

Door de (terechte) aandacht voor terrorismebestrijding en items zoals de aanpak van de cocaïnehandel, bestaat het gevaar dat criminele organisaties die zich inlaten met andere druggerelateerde criminaliteitsvormen, zoals de cannabisteelt, in zekere mate vrij spel hebben. Bovendien kan het tekort aan investeringen in andere criminele fenomenen op termijn leiden tot een achterstand in de aanpak van deze fenomenen, wat op zijn beurt weer gevolgen heeft voor de beeldvorming. Autoriteiten dienen dan ook steeds aandacht te hebben voor deze mogelijke repercussie.

In februari 2018 lanceerde de federale regering het Antwerpse Stroomplan: een actieplan voor de aanpak van zowel de invoer en doorvoer van cocaïne via de Antwerpse haven, als de hieraan gerelateerde (secundaire) criminaliteitsfenomenen. De haven van Antwerpen is geografisch gezien immers een belangrijk distributiepunt voor legale, en dus ook illegale, goederen. Binnen het Stroomplan worden vier assen geïdentificeerd, waarin een integrale en geïntegreerde samenwerking centraal staat, te denken aan een doorgedreven samenwerking tussen douane, scheepvaartpolitie, FGP Antwerpen, lokale politie, inspectiediensten en openbaar ministerie.

Ondanks deze terechte inspanningen, moet men echter waakzaam zijn voor de gevolgen van de vergrote aandacht voor de cocaïnesmokkel via de haven (van Antwerpen). Door deze specifieke focus bestaat de kans dat de **aandacht voor andere smokkelmethoden** verslapt. Autoriteiten dienen hieraan dan ook aandacht te blijven besteden, zoals de zogenaamde *general aviation*, kleine jachthavens, de binnenvaart en de spoorwegen. De controle van deze vervoerswijzen vinden zelden tot nooit plaats, dus de pakkans is quasi nihil. Daarom dienen ook binnen deze sectoren partnerschappen opgesteld te worden, net zoals dit bijvoorbeeld binnen de haven van Antwerpen het geval is.

#### **Uitgelicht:**

Om een waterbedeffect te voorkomen, dient bijkomend aandacht besteed te worden aan andere transportmogelijkheden dan het maritiem vervoer, te denken aan *general aviation*, kleine jachthavens, de binnenvaart en de spoorwegen.

---

## BIBLIOGRAFIE

---





## BIBLIOGRAFIE

- Adler, P. (1993). *Wheeling and dealing: An ethnography of an upper-level drug dealing and smuggling community*. New York: Colombia University Press.
- Adviescommissie Drugsbeleid. (2009). *Geen deuren maar daden; nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*. Den Haag.
- Akhtar, S., & South, N. (2000). Hidden From Heroin's History: Heroin Use and Dealing within an English Asian Community-A Case Study. *Crime Prevention Studies*, 11, 153-178.
- Aldridge, J., & Décary-Héту, D. (Producer). (2014). Not an 'Ebay for Drugs': the Cryptomarket 'Silk Road' as a paradigm shifting criminal innovation.
- Algemene Cel Drugsbeleid. (2015). *Cannabisbeleid in België: analyse en aandachtspunten. Technisch rapport van de werkgroep Cannabisbeleid*.
- Alvarez, A., Gamella, J. F., & Parra, I. (2016). Cannabis cultivation in Spain: A profile of plantations, growers and production systems. *International Journal of Drug Policy*, 37, 70-81.
- Bakker, I., van Ruth, A., & Goossens, K. (2000). *Wie wat anders wil, heeft iets uit te leggen: tussen-evaluatie van de Unit Synthetische Drugs*. Nijmegen: ITS.
- Barendregt, C., Van Der Poel, A., & Van De Mheen, D. (2006). The rise of the mobile phone in the hard drug scene of Rotterdam. *Journal of psychoactive drugs*, 38(1), 77-87.
- Barker, T. (2011). American based biker gangs: International organized crime. *American Journal of Criminal Justice*, 36(3), 207-215.
- Barr, R., & Pease, K. (1990). Crime Placement, Displacement, and Deflection. *Crime and Justice*, 12, 277-318.
- Barratt, M. J., & Aldridge, J. (2016). Everything you always wanted to know about drug cryptomarkets\* (\*but were afraid to ask). *International Journal of Drug Policy*, 35, 1-6.
- Baumans, C. (2008). *Analyse de la sécurité dans l'arrondissement de Liège en 2007*. Liège: Police fédérale, Arrondissement de Liège.
- Beke, B., & van der Torre, E. J. (2011). *Drugsscan Bergen op Zoom - Roosendaal. 2e infosheet*. Bergen op Zoom - Roosendaal: Bergen op Zoom - Roosendaal.
- Beke, B., van der Torre, E. J., & Keijzer, D. (2012). *Drugsscan Beren op Zoom - Roosendaal 2011*. Bergen op Zoom - Roosendaal: Gemeenten Bergen op Zoom en Roosendaal.
- Belackova, V., Maalsté, N., Zabransky, T., & Grund, J. P. (2015). "Should I Buy or Should I Grow?" How drug policy institutions and drug market transaction costs shape the decision to self-supply with cannabis in the Netherlands and the Czech Republic. *International Journal of Drug Policy*, 26(3), 296-310.
- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2016). *Vraag van de heer Raf Terwingen aan de vice-eersteminister en minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken, belast met de Regie der Gebouwen, over "de stand van zaken in de bestuurlijke aanpak van criminele motorbendes" (nr. 12425)*. Brussel, 29 juni 2016.
- Bennett, T., & Holoway, K. (2007). *Drug-crime connections*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bieleman, B., & De Bie, E. (1992). *Between the lines; A study of the nature and extent of cocaine use in Rotterdam*. Groningen: IntraVal.

- Bieleman, B., & Goeree, P. (2000). Coffeeshops geteld: Aantallen verkooppunten van cannabis in Nederland.
- Bieleman, B., & Naayer, H. (2007). *Onderzoek coffeeshops Terneuzen*. Groningen - Rotterdam: IntraVal.
- Bieleman, B., & Snippe, J. (2006). Coffeeshops en criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 4(1), 3.
- Bieleman, B., Goeree, P., & Naayer, H. (2005). *Coffeeshops in Nederland 2004. Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2004*. (IntraVal Ed.). Groningen: WODC.
- Bieleman, B., Mennes, R., & Sijstra, M. (2017). *Coffeeshops in Nederland 2016. Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2016*. Groningen-Rotterdam: WODC - IntraVal.
- Bieleman, B., Nijkamp, R., & Schaap, L. (2010). Monitor coffeeshopbeleid Rotterdam. Groningen-Rotterdam: IntraVal.
- Bieleman, B., Nijkamp, R., Reimer, J., & Haaijer, M. (2013). *Coffeeshops in Nederland 2012: Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2012*. Groningen-Rotterdam: IntraVal.
- Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological methods & research*, 10(2), 141-163.
- Blanken, P., & Adriaans, N. F. (1993). *Echo's van een mespuntje fantasie: een model voor lokaal drugbeleid gericht op beheersbaarheid van ongewenste neven-effecten van druggebruik onder prohibitie*. Rotterdam: Instituut voor Verslavingsonderzoek (IVO), Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Blanken, P., & Visser, H. (1996). *Perron Nul: opgang en ondergang*. Zoetermeer : Meinema.
- Blom, T. (2008). *Opiumwetgeving en drugsbeleid* (Vol. 37). Deventer: Kluwer.
- Boerman, F., Grapendaal, M., & Mooij, A. (2008). Nationaal dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit: Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten, Dienst IPOL.
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2012). Nationaal dreigingsbeeld 2012. Georganiseerde criminaliteit. Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten, Dienst IPOL.
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.
- Bokhorst, R. J., van der Steeg, M., & de Poot, C. J. (2011). *Rechercheprocessen bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit*. Den Haag: WODC.
- Bovenkerk, F. (2001) *Misdaadprofielen* Amsterdam: Meulenhoff
- Bovenkerk, F., & Hogewind, W. (2003). *Hennepteelt in Nederland, het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding*. (Vol. 8). Utrecht: Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen.
- Bright, D. A., Hughes, C. E., & Chalmers, J. (2012). Illuminating dark networks: A social network analysis of an Australian drug trafficking syndicate. *Crime, law and social change*, 57(2), 151-176.
- Brinkmann, S. (2013). *Qualitative interviewing*: Oxford university press.
- Bruinsma, M., R. Ceulen en T. Spapens (2018). *Ondermijning door criminele weldoeners. Inventariserend onderzoek*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Caulkins, J. P., Disley, E., Tzvetkova, M., Pardal, M., Shah, H., & Zhang, X. (2016). Modeling the structure and operation of drug supply chains: The case of cocaine and heroin in Italy and Slovenia. *International Journal of Drug Policy*, 31, 64-73.

- Cave, J. A., & Reuter, P. (1988). *The interdictor's lot: A dynamic model of the market for drug smuggling services*: DTIC Document.
- Christin, N. (2013). *Traveling the Silk Road: A measurement analysis of a large anonymous online marketplace*. Paper presented at the Proceedings of the 22nd international conference on World Wide Web.
- Christin, N. (2017). *An EU-focused analysis of drug supply on the AlphaBay marketplace*. Pittsburgh.
- Clarijs, A. (2007) *De aanpak van wietteelt in Zuid-Nederland*, paper presented at CIROC, Amsterdam, 12 December 2007.
- Cohen, H. (1975). *Drugs, druggebruikers en drugsceen*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Cohen, P. (1994). *The case of the two Dutch drug policy commissions: an exercise in harm reduction*. Paper presented at the 5th International Conference on the Reduction of Drug Related Harm, 7-11 March 1994, Addiction Research Foundation Toronto. Revised in 1996 (<http://dare.uva.nl/document/12561>)
- Coles, N. (2001). It's not what you know - it's who you know that counts. Analysing serious crime groups as social networks. *British Journal of Criminology*, 41, 580-294.
- Coomber, R. (2006). *Pusher Myths: Re-situating the Drug Dealer*. London: Free Association Books.
- Cornil, P., & Tisseyre, C. (1972). Réaction sociale à la déviance; le problème de la drogue en Belgique *Les frontières de la répression*.
- Cortebeek, G. (1994). *De XTC-mafia*: Hadewijch.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E. (2003). Advanced mixed methods research designs. *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*, 209-240.
- Curtis, R., & Wendel, T. (2000). Toward the development of a typology of illegal drug markets. *Crime Prevention Studies*, 11, 121-152.
- De Bie, E., & Bieleman, B. (1994). *Wit, Witter, Wits: Een Onderzoek naar de Kwaliteit van Cocaine in Rotterdam*. Groningen/Rotterdam: IntraVal.
- De Buysscher, P. (2008). Bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit als exponent van een integraal en geïntegreerd veiligheidsbeleid. Een Belgisch-Nederlandse vergelijking vanuit euregionaal perspectief. In A. van Campen (Ed.), *Nederland is klein, denk groot* (pp. 22-28). Warnsveld: Politieacademie - School voor Politie Leiderschap.
- De Clercq, B. (2018). *Problematiek van growshops in België*. Universiteit Gent, Gent.
- De Kort, M. (1995). "A short history of drugs in the Netherlands" in E. Leuw and I. Haen Marshall (eds.) *Between Prohibition and Legalization. The Dutch Experiment in Drug Policy*, Amsterdam/New York, Kugler Publications, 3-22.
- Kort, M. de (1995) *Tussen patiënt en delinquent; geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- De Mey, A., & Vanneste, F. (2017, 5 december 2017). *Illegale goederen in post- & koerierzendingen*. Paper presented at the Seminarie Drugs Oost-Vlaanderen, Aalst.
- De Ruyver, B. (1988). *De strafrechtelijke politiek gevoerd onder de socialistische Ministers van Justitie E. Vandervelde, P. Vermeylen en A. Vranckx*: Antwerpen : Kluwer.
- De Ruyver, B. (2006). Drugs in de Lage Landen: De Belgische kant van het verhaal. *Justitiële verkenningen*, 4(1), 9.

- De Ruyver, B. (2008). [Rondetafelgesprek met BE(VL) kopschefs].
- De Ruyver, B. (2011). *Tackling professional (criminal) cannabis cultivation*. Paper presented at the European Seminar on Organised Crime and Cannabis, Amsterdam, the Netherlands.
- De Ruyver, B., Vander Laenen, F., & Eelen, S. (2012). 4. The long road to an integral and integrated policy in Belgium. *Reflections on the concept of coherency for a policy on psychoactive substances and beyond*, 33.
- De Ruyver, B., Vereecke, E., & Kazadi Tshikala, T. (2016). *Bestuurlijke handhaving van georganiseerde misdaadfenomenen: een leidraad*. Gent: Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP).
- De Ruyver, B., Surmont, T., De Moor, A., & Vandam, L. (2007). Dealpanden: een hardnekkig en dynamisch fenomeen. *Grensoverschrijdend drugstoerisme: nieuwe uitdagingen voor de Euregio's*, 16-51.
- De Vlieger, S., & Tersago, M. (2017). Grootschalige cocaïne-traffic, grove winsten en schietpartijen! Een gezamenlijke maatschappelijke verantwoordelijkheid [Press release]
- de Vries, M. (2006). Heroïnesmokkel en de betrokkenheid van Turkse criminele verbanden. *Tijdschrift voor criminologie*, 49(2), 5.
- Décary-Héту, D., Paquet-Clouston, M., & Aldridge, J. (2016). Going international? Risk taking by cryptomarket drug vendors. *International Journal of Drug Policy*, 35, 69-76.
- Decorte, T. (2008). Cannabisteelt in de lage landen. *Perspectieven op de cannabismarkt in België en Nederland Leuven/Voorburg, Acco*.
- Decorte, T. (2010). The case for small-scale domestic cannabis cultivation. *International Journal of Drug Policy*, 21(4), 271-275.
- Decorte, T., & D'Huyvetter, E. (2013). *Lokale detailhandel in drugs in Antwerpen. Een exploratief onderzoek Drugmonitor 2012-2013* (Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen Ed.). Antwerpen.
- Decorte, T., De Ruyver, B., Ponsaers, P., & Vander Laenen, F. (2004). *Drugs en overlast : studie van het fenomeen, de beheersing en de effecten van druggerelateerde overlast en dit vanuit verschillende invalshoeken*: Gent : Academia press.
- Decorte, T., Paoli, L., Kersten, L., Heyde, J. U., Van Dun, E., & Vlaemynck, M. R. E. (2014). *Cannabis production in Belgium: assessment of the nature and harms, and implications for priority setting*: Gent Academia Press 2014.
- Den Boer, M., & Spapens, A. (2002). Euregions and the investigation of organised crime. *Investigating Organised Crime in European Border Regions. Tilburg: IVA*, 1-30.
- Desroches, F. (2007). Research on upper level drug trafficking: a review. *Journal of Drug Issues*, 37(4), 827-844.
- DGJ/DJP/Drugs. (2008). *Overzicht problematiek cannabisplantages in België*. Brussel: Federale Politie.
- Dienst voor het Strafrechtelijk beleid. (2010). *Jaarrapport 2010: Georganiseerde criminaliteit in België 2007-2009*.
- Dillen, F. (2012). [Cannabisplantages en energiefraude].
- DJSOC - NVP & Strategie. (2017). *Georganiseerde criminaliteit in België. Feedback 2016. Cijfers 2015*. Brussel: Federale gerechtelijke politie.

- Dobbelaar, J., Van der Torre, E. J., & Besselink, A. (2009). *Drugsscenes rondom Breda; Etten-Leur, Rucphen, Zundert, Alphen-Chaam en Baarle-Nassau*. Den Haag: COT.
- Dolliver, D. S. (2015). Evaluating drug trafficking on the Tor Network: Silk Road 2, the sequel. *International Journal of Drug Policy*, 26(11), 1113-1123.
- Dorn, N., & South, N. (1990). Drug markets and law enforcement. *British Journal of Criminology*, 30(2), 171-188.
- Dorn, N., Oette, L., & White, S. (1998). Drugs importation and the bifurcation of risk: Capitalization, cut outs and organized crime. *The British Journal of Criminology*, 38(4), 537-560.
- Dorn, N., South, N., & Murji, K. (1992). *Traffickers : drug markets and law enforcement*. London : Routledge.
- Dorn, N., King, L. A., Van der Laenen, L., Boellinger, M., & German, A. (2005). *Literature review on upper level drug trafficking*: Home Office London.
- Dries, W., & De Boye, A. (2015). *Administrative approach to organised crime*. Genk: ISEC.
- Duijn, P. A. C., Kashirin, V., & Sloot, P. M. A. (2014). The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption. *Scientific Reports*, 4, 4238.
- Duprez, D., & Kokoreff, M. (1997). Drug trafficking and deprived neighbourhoods. In D. Korf & H. Ripper (Eds.), *Illicit drugs in Europe* (pp. 176-183). Amsterdam: Siswo.
- Eenheid Rotterdam Analyse & Onderzoek. (2017). *Dreigingsbeeld Rotterdam*. Rotterdam: Politie Nederland.
- EMCDDA-Europol. (2011). *Amphetamine. A European Union perspective in the global context*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Emmet, I., & Broers, J. (2008). *Het groene goud; verslag van een onderzoek naar de cannabissector voor het nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter*. Zoetermeer: KLPD-IPOL.
- European Commission. (2008). *Flash Eurobarometer 233. Young people and drugs among 15-24 year-olds. Analytical report*. Brussel: European Commission.
- European Commission. (2011). *Flash Eurobarometer 330. Young attitudes on drugs. Analytical report*. Brussel: European Commission,.
- European Commission. (2014). *Flash Eurobarometer 401. Young People and Drugs* Brussel: European Commission.
- European Crime Prevention Network. (2014). *EUCPN Toolbox Series No. 5 Administrative approach – towards a general framework, In the framework of the project 'Towards a European Centre of Expertise on Crime Prevention'*. Brussels: EUCPN Secretariat.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2016). *European Drug Report. Trends and developments*. Lisbon: EMCDDA.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2016). *EU Drug Markets Report: In-Depth Analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2017). *Belgium, Country Drug Report 2017*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, & Europol. (2017). *Drugs and the darknet: Perspectives for enforcement, research and policy*. Luxembourg: Publications Office for the European Union.
- Europol. (2004). *European Union Situation Report on Drug Production and Drug Trafficking, 2003/2004*: Europol.
- Europol. (2006). *OCTA 2006: EU organised crime & threat assessment*. The Hague: Europol.
- Europol. (2013). *SOCTA 2013. EU serious and organised crime threat assessment*. The Hague: European Police Office.
- Europol. (2017). *Internet organised crime threat assessment (IOCTA) 2017*. Den Hague: European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol).
- Europol. (2017). *SOCTA 2017. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the age of technology*: European Police Office.
- Eventon, R., & Bewley-Taylor, D. (2016). *An overview of recent changes in cocaine trafficking routes into Europe. Background paper commissioned by the EMCDDA for the 2016 EU Drug Markets Report*. Luxembourg: EMCDDA.
- Faugier, J., & Sargeant, M. (1997). Sampling hard to reach populations. *Journal of advanced nursing*, 26(4), 790-797.
- Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG). (2016). *Jaarverslag 2015: onze resultaten in cijfers*. Brussel: FAGG.
- Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG). (2017). *Jaarverslag 2016: onze resultaten in cijfers*. Brussel: FAGG.
- Federale Politie Limburg. (2016). *Arrondissementeel Politieel veiligheidsbeeld. Provincie Limburg 2016*.
- Federale Politie Limburg. (2017). *Jaarverslag 2016*. Hasselt.
- Federale Politie. (2016). *Nationaal Politieel Veiligheidsbeeld 2015 (intern document Politie - Justitie)*. Brussel: Federale Politie,.
- Federale Politie/CSD Tongeren. (2008). *Beeldvorming drugsproblematiek in het kader van de zware en georganiseerde criminaliteit: arrondissement Tongeren*. Tongeren: Federale Politie.
- Federale Politie/DGJ/DJP/Drugs. (2012). *Synthetische drugslaboratoria in België. Overzicht en bevindingen uit de dossiers 2006-2011*. Brussel: Federale Politie,.
- FGP Antwerpen. (2014). *Jaarverslag 2014*.
- FGP Brussel/DR05/FinTer (2017). [Belfi-project].
- Fijnaut, C. (1993). *Officier van Justitie versus Bende van de Miljardair: Een analyse van de Rotterdamse strafzaak in de jaren 1989-1991*. (Politiestudies; No.12). Arnhem: Gouda Quint.
- Fijnaut, C., & De Ruyver, B. (2008). Voor een gezamenlijke beheersing van de druggerelateerde criminaliteit in de Euregio Maas-Rijn: een rapport voor het bestuur van de Euregio: Euregio Maas-Rijn 2008.
- Fijnaut, C., & De Ruyver, B. (2014). *De derde weg : een pleidooi voor een evenwichtig cannabisbeleid*: Antwerpen : Intersentia.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative inquiry*, 12(2), 219-245.

- Garlement, P., & Dommicent, J. (2007). Een politievisie op het terugdringen van het aanbod van illegale drugs in België. *Orde van de dag*, 38(juni 2007), 7-13.
- Gemeente Apeldoorn. (2017). Beleidsregels Wet Damocles (art. 13b Opiumwet). *Gemeentebblad*, 118092 (11 juli 2017), 1-4.
- Gemeente Heerlen. (2001). *Operatie Hartslag; "naar een veilige en beheersbare binnenstad"*. Heerlen.
- Grund, J.-P., & Breeksema, J. (2013). *Coffee Shops and Compromise*: Open Society Foundations.
- Gruter, P., & Van de Mheen, D. (2005). *Cocaïnehandel in Nederland*: IVO.
- Hage, J. (2013). *Een growshoppromblematiek in België? Een uiteenzetting van de Belgische growshop problematiek met een overzicht van de wetgeving die op het fenomeen inspeelt*. KU Leuven, Leuven.
- Hartnoll, R., Griffiths, P., Taylor, C., Vincent, H., Blanken, P., Nolimal, D., . . . Ingold, R. (1997). *Handbook on snowball sampling*: Council of Europe.
- Heckathorn, D. D. (1997). Respondent-driven sampling: a new approach to the study of hidden populations. *Social problems*, 44(2), 174-199.
- Hillenaar, W. A. G. (1999). *De wet 'Damocles'*. Den Haag: VNG.
- Hobbs, D. (1998). Going down to the global: The local context of organised crime. *Howard Journal of Criminal Justice*, 37, 407-422.
- Hofstede, G., Faure, M., Van Twuyver, M., Kapp, B., De Vries, H., Claus, F., & Van der Wel, J. (1993). *Grensoverschrijdende politiesamenwerking tussen België, Duitsland, en Nederland; met speciale aandacht voor de Euregio Maas-Rijn*. Maastricht, Universitaire Pers Maastricht.
- Home Office (Matrix Knowledge Group). (2007). *The illicit drug trade in the United Kingdom* (Vol. 20/07, 5): Home Office Online Report.
- Huisman, S. (2005). *Criminaliteitsbeeldanalyse Synthetische Drugs 2002-2004*. Helmond: KLPD.
- Jansen, A. (1994). The development of a 'legal' consumers' market for cannabis; the 'coffee shop' phenomenon. In E. Leuw & I. Haen Marshall (Eds.), *Between prohibition and legalization; the Dutch experiment in drug policy* (pp. 145-168). Amsterdam/New York: Kugler.
- Jansen, A. (1996). Prijsvorming in de Nederlandse marihuana-sector 1990-1995: een beleidsperspectief. *Economische Statistische Berichten*, 257-259.
- Jansen, A. (2002). De economie van de cannabissector. *Economische Statistische Berichten*, 87, 276-278.
- Jansen, F. (2012). *Georganiseerde hennepteelt: criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD-Dienst Nationale Recherche.
- Kadernota Integrale Veiligheid 2016-2019. (2016). 164.
- Kempen, P. v., & Fedorova, M. I. (2014). *Internationaal recht en cannabis. Een beoordeling op basis van VN-drugsverdragen en EU-drugsregelgeving van gemeentelijke en buitenlandse opvattingen pro regulering van cannabissteelt voor recreatief gebruik*. Deventer: Kluwer.
- Kilmer, B., Kruithof, K., Pardal, M., Caulkins, J. P., & Rubin, J. (2013). *Multinational overview of cannabis production regimes*. Cambridge: Rand Europe.

- Kleemans, E., Brienen, M., van de Bunt, H. G., Kouwenberg, R., Paulides, G., & Barendsen, J. (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor* (WODC Ed.). Den Haag: WODC.
- Kleemans, E. R., Van den Berg, E., Van de Bunt, H., Brouwers, M., Kouwenberg, R., & Paulides, G. (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.
- Klerks, P. (2000). Groot in de hasj. Theorie en praktijk van de georganiseerde misdaad: Rotterdam, Samsom bv.
- Klerks, P. (2001). The network paradigm applied to criminal organizations. *Connections*, 24, 53-65.
- Klerks, P. (2016). Ondernijning en de 'middenwereld'. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 78(1), 13.
- KLPD. (1993). *Synthetische Drugs*. Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten, Divisie Centrale Recherche en Informatie.
- KLPD - Dienst Nationale Recherche. (2005). *Criminaliteitsbeeldanalyse. Synthetische drugs 2002-2004*. Driebergen: Korps Landelijke Politiediensten.
- KLPD - Dienst Nationale Recherche. (2012). *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: Korps Landelijke Politiediensten.
- Korf, D. (1995). *Dutch treat: Formal control and illicit drug use in the Netherlands*: Purdue University Press.
- Korf, D. (1997). The tip of the iceberg: snowball sampling and nomination techniques, the experience of Dutch studies. *Estimating the prevalence of problem drug use in Europe*, 171-184.
- Korf, D. (2008). *An open front door: the coffee shop phenomenon in the Netherlands*.
- Korf, D., & Verbraeck, H. (1993). Dealers en dienders. *Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Criminologisch Instituut" Bofinger*.
- Korf, D., Kleemans, E., Decorte, T., & Boekhout van Solinge, T. (2006). Drugs en drugshandel in Nederland en België. *Tijdschrift voor criminologie*, 49(2), 1.
- Korf, D., Müller, G., Freeman, M., & Lettink, D. (1993). Drugstoerisme in de grensstreek. Amsterdam: Het Amsterdams Bureau van Onderzoek en Statistiek.
- Korf, D., Wouters, M., Nabben, T., & van Ginkel, P. (2005). *Cannabis zonder coffeeshop*. Delft: Criminologisch Instituut Bongers.
- Krebs, V. E. (2001). Mapping networks of terrorist cells. *Connections*, 24(3), 43-52.
- Kruithof, K., Aldridge, J., Décary-Héту, D., Sim, M., Dujso, E., & Hoorens, S. (2016). Internet-facilitated drugs trade. An analysis of the size, the scope and the role of the Netherlands. Santa Monica/Cambridge: RAND.
- Kuipers, H. (1991). *Inventarisatie cannabis-verkoop- punten in werkgebieden van korpsen Rijkspolitie en Gemeen- tepolitie; rapportage van een enquête*. Utrecht: NIAD.
- Landelijk Bureau Bibob. (2015). *Jaarverslag 2014*.
- Landman, R., Verschuuren, E., & Stoffers, E. (2012). *Georganiseerde criminaliteit in internationaal perspectief: verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012* (KLPD-IPOL Ed.). Zoetermeer: Dienst IPOL.



- Laniel, L. (2017). *Captagon: déconstruction d'un mythe*. Sint-Denis La Plaine: Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies.
- Layder, D. (1998). *Sociological practice: Linking theory and social research*. London: Sage.
- Leavy, P. (2014). *The Oxford handbook of qualitative research: Oxford Library of Psychology*.
- Leurquin, P., Bils, L., Hariga, F., Köttgen, S., Laudens, F., & Vanderveken, M. (2000). *Report to the EMCDDA by the Reitox national focal point of Belgium. Belgium, drug situation 2000*. (EMCDDA Ed.). Brussels: Belgian Information Reitox Network.
- LIEC. (2014). *Jaarverslag RIEC-LIEC 2013*.
- Lokale Politie Limburg Regio Hoofdstad (2016). *Zonaal Veiligheidsplan 2016-2019*.
- Maalsté, N. (2002). *Zicht op de cannabissector. Pilotstudie naar de bedrijfsvoering en kwetsbaarheden van coffeeshops, growshops en smartshops in de gemeente Utrecht en onderzoeksmogelijkheden in deze branches*. ES&E, Den Haag.
- Maalsté, N., & Panhuysen, M. (2007). *Polderwiet: een veelzijdig en onthullend beeld van de wietteelt in Nederland*. Baarn: De Fontein.
- Maalsté, N., & Panhuysen, M. (2015). *De wietindustrie: de slag om de achterdeur*. Nieuw Amsterdam.
- Maalsté, N., Van den Brink, G. J. M., Brouwer, G., & Schilder, A. (2010). *Juridische en praktische haalbaarheid van "Limburg trekt zijn grens"*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Malm, A., & Bichler, G. (2011). Networks of collaborating criminals: Assessing the structural vulnerability of drug markets. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(2), 271-297.
- Massari, M. (2005). Ecstasy in the city: Synthetic drug markets in Europe. *Crime, law and social change*, 44(1), 1-18.
- May, T., & Hough, M. (2004). Drug markets and distribution systems. *Addiction Research & Theory*, 12(6), 549-563.
- May, T., Duffy, M., Few, B., & Hough, M. (2005). Understanding drug selling in communities: Insider or outsider trading. *York: Joseph Rowntree Foundation*.
- McSweeney, T., Turnbull, P. J., & Hough, M. (2008). *Tackling Drug Markets & Distribution Networks in the UK* (Vol. 4): London: UK Drug Policy Commission.
- Meijer, R., Grapendaal, M., van Ooyen, M., Wartna, B., Brouwers, M., & Essers, A. (2003). *Geregistreerde drugsriminaliteit in cijfers. Achtergrondstudie bij het justitieonderdeel van de Nationale Drug Monitor, Jaarbericht 2002*. Den Haag: WODC/KLPD.
- Mein, A., & van Ooyen-Houben, M. M. J. (2013). *Bestuurlijke rapportage coffeeshop Checkpoint*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Mennes, R., Snippe, J., Sijstra, M., & Bieleman, B. (2017). *Monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid* (Intraval Ed.). Groningen / Rotterdam: Intraval, WODC.
- Moors, H., & Spapens, A. (2017). *Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*. Amsterdam: Reed Business bv.
- Morselli, C. (2001). Structuring Mr. Nice: Entrepreneurial opportunities and brokerage positioning in the cannabis trade. *Crime, law and social change*, 35(3), 203-244.
- Morselli, C. (2009). *Inside criminal networks*. New York: Springer.

- Morselli, C., & Petit, K. (2007). Law-enforcement disruption of a drug importation network. *Global crime*, 8(2), 109-130.
- Natarajan, M. (2006). Understanding the structure of a large heroin distribution network: A quantitative analysis of qualitative data. *Journal of Quantitative Criminology*, 22(2), 171-192.
- Natarajan, M., & Belanger, M. (1998). Varieties of drug trafficking organizations: a typology of cases prosecuted in New York City. *Journal of Drug Issues*, 28(4), 1005-1025.
- Natarajan, M., Clarke, R. V., & Johnson, B. D. (1995). Telephones as facilitators of drug dealing. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 3(3), 137-153.
- Nationaal Veiligheidsplan 2016-2019.
- National Crime Agency. (2017). *National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime 2017*: National Crime Agency.
- Nationale Politie & Openbaar Ministerie. (2016). *Jaarbericht. Intensivering aanpak ondermijning in Zuid-Nederland*.
- Neale, J. (2016). Iterative categorization (IC): a systematic technique for analysing qualitative data. *Addiction*, 111(6), 1096-1106.
- Nederlandse Politie. (2012). *Inrichtingsplan Nationale Politie*.
- Nelen, H., Peters, M., & Vanderhallen, M. (2013). *Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn*. Amsterdam, Reed Business.
- Neve, R., & van Ooyen-Houben, M. (2006). Een verboden genotspil als exportproduct: XTC in de lage landen en de reactie van de overheid. *Tijdschrift voor criminologie*, 49(2), 4.
- Neve, R., van Ooyen-Houben, M., Snippe, J., Bieleman, B., Kruize, A., & Bijl, R. V. (2005). *Samenspannen tegen XTC. Tussentijdse evaluatie van de XTC-nota* (WODC Ed.). Den Haag: WODC.
- Noy, C. (2007). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of social research methodology*, 11(4), 327-344.
- OM, Nationale Politie, & Belastingdienst/FIOD. (2017). *Cerca Trova. Een analyse van de Italiaanse maffia in Nederland*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Openbaar Ministerie & Politie. (2016). *Rapportage aanpak georganiseerde ondermijnende criminaliteit 2015*.
- Paoli, L. (2000). *Pilot project to describe and analyse local drug markets – First phase final report: Illegal drug markets in Frankfurt and Milan*. Lisbon: EMCDDA.
- Paoli, L. (2002). 'Flexible Hierarchies and Dynamic Disorder': the drug distribution system in Frankfurt and Milan. *Drugs-Education Prevention and Policy*, 9(2), 143-151.
- Paoli, L., & Reuter, P. (2008). Drug trafficking and ethnic minorities in Western Europe. *European Journal of Criminology*, 5(1), 13-37.
- Paoli, L., Decorte, T., & Kersten, L. (2015). Assessing the harms of cannabis cultivation in Belgium. *International Journal of Drug Policy*, 26(3), 277-289.
- Paoli, L., Greenfield, V. A., & Zoutendijk, A. (2013). The Harms of Cocaine Trafficking: Applying a New Framework for Assessment. *Journal of Drug Issues*, 43(4), 407-436.

- Parket van de Procureur des Konings Limburg. (2016). *Richtlijn inzake de aanpak van drugslabo's en dumpingen*. Hasselt.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative evaluation and research methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Pearson, G., & Hobbs, D. (2003). King pin? A case study of a middle market drug broker. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 42(4), 335-347.
- Pearson, G., & Hobbs, D. (2004). 'E'is for enterprise: Middle level drug markets in ecstasy and stimulants. *Addiction Research & Theory*, 12(6), 565-576.
- Pearson, G., Hobbs, R., Jones, S., Tierney, J., & Ward, J. (2001). *Middle market drug distribution. Home Office Research Study*. London: Home Office.
- Peters, M., Vanderhallen, M., & Nelen, H. (2016). Cross-Border Criminal Investigation in the Meuse-Rhine Euroregion: International Policing and the Theory of (inter-) Organisational Conflict. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22(1), 41-60.
- Plettinckx, E., Antoine, J., De Ridder, K., Blanckaert, P., & Gremeaux, L. (2016). *Developments and Trends on drugs 2015: Synthesis report by the Belgian Reitox National Focal Point*. Brussels: WIV-ISP.
- Police Fédérale. (2007). *Plan d'action 2008; phénomène prioritaire repris dans le plan national de sécurité 2008-2011; trafic de stupéfiants*. Liège.
- Politie Lanaken-Maasmechelen. (2017). *Jaarverslag 2016*. Lanaken-Maasmechelen.
- Ponsaers, P., De Ruyver, B., Lemaître, A., Macquet, C., Bucquoye, A., Surmont, T., & Simays, C. (2006). *Monitor integraal lokaal drugsbeleid*.
- Ponsaers, P., De Ruyver, B., Lemaître, A., Macquet, C., Pieters, T., Vaerewyck, W., & Fincoeur, B. (2005). *Drugoverlast in de lokale context van acht Vlaamse en Waalse gemeenten. Naar een Monitor Integraal Lokaal Drugbeleid*: Academia Press.
- Port of Antwerp. (2017). *2017. Feiten en cijfers*. Antwerpen: Havenbedrijf Antwerpen.
- Potter, G. R., Bouchard, M., & Decorte, T. (2011). The globalization of cannabis cultivation *World wide weed: Global trends in cannabis cultivation and its control* (pp. 1-20): Ashgate, Aldershot.
- Reuter, P. (2016). On the multiple sources of violence in drug markets. *Criminology & Public Policy*, 15(3), 877-883.
- Reuter, P., & Haaga, J. (1989). *The Organization of high-level drug markets: An explorative study*. Santa Monica, CA: RAND.
- RIEC-LIEC. (2013). *Jaarverslag RIEC-LIEC 2012*. Den Haag: RIEC-LIEC.
- RIEC Zuidwest, Integraal Afpakteam, & Tilburg University. (2013). *Integraal Appèl*. Oosterhout/Breda/Tilburg.
- Rigter, H., Van Laar, M., & van Gageldonk, A. (2002). *The Netherlands drug situation 2002* (EMCDDA Ed.). Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Rovers, B., & Fijnaut, C. (2011). *De drugsoverlast in Maastricht en omliggende gemeenten: Een schets van de problemen en het effect van tegenmaatregelen*. Antwerpen: Intersentia.
- Ryan, P., & Dundon, T. (2008). Case research interviews: Eliciting superior quality data. *International Journal of Case Method Research and Application*, 4, 443-450.

- Ryder, S. (2011). *Twisting my Melon. The Autobiography* London: Transworld Publishers.
- Schoenmakers, Y., Mehlbaum, S., Everartz, M., & Poelarents, C. (2016). *Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Schutt, R. K. (2011). *Investigating the social world: The process and practice of research*: Pine Forge Press.
- Serlippens, A. (2012). Het beleid. In J. Dangreau, L. Deben, & K. de Greve (Eds.), *Drugwetgeving: 2012* (pp. 1-27). Brussel: Larcier.
- Sleiman, S. (2004). *Belgian national report on drugs 2004* (S. I. o. P. Health Ed.). Brussels: EMCDDA.
- Sleiman, S., & Sartor, F. (2002). *Belgian national report on drugs 2002* (Scientific Institute of Public Health Ed.). Brussels: EMCDDA.
- Smet, V., De Ruyver, B., Colman, C., Surmont, T., Pauwels, L., & Vander Beken, T. (2013). *SUPMAP: het aanbod van illegale drugs in België: wat weten we? Een haalbaarheidsstudie van betrouwbare indicatoren voor het drugsaanbod*: Academia Press.
- Snippe, J., Bieleman, B., Naayer, H., & Ogier, C. (2004). Preventieve doorlichting cannabissector ca. *St. IntraVal, Groningen-Rotterdam*.
- Snippe, J., Hoogeveen, C. E., & Bieleman, B. (2000). *Drugshandel aangeslagen: evaluatie Alijdaanpak Rotterdam*. Groningen: IntraVal.
- Snippe, J., Mennes, R., Sijtsma, M., & Bieleman, B. (2017). *Tussen onder en boven. Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland*. Groningen-Rotterdam: IntraVal.
- Soulliaert, H., & Tersago, M. (2003). Drugs. Cannabisplantages: een praktische benadering van het onderzoek. In H. Cauwels & M. Van Damme (Eds.), *Politiepraktijk* (pp. 13-16). Antwerpen: Kluwer.
- Spapens, T. (2002). 'Case report on the Euroregion Meuse-Rhein' in M. den Boer en T. Spapens, (red.) *Investigating Organised Crime in European Border Regions*. Tilburg: IVA/Katholieke Universiteit Brabant.
- Spapens, T. (2006). Interactie tussen criminaliteit en opsporing : de gevolgen van opsporingsactiviteiten voor de organisatie en afscherming van xtc-productie en -handel in Nederland. Antwerpen/Oxford: Intersentia.
- Spapens, T. (2008). *Georganiseerde misdaad en strafrechtelijke samenwerking in de Nederlandse grensgebieden*. Antwerpen/Oxford: Intersentia.
- Spapens, T. (2010). Macro networks, collectives, and business processes: An integrated approach to organized crime. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 18, 185.
- Spapens, T. (2011). Interaction between criminal groups and law enforcement: the case of ecstasy in the Netherlands. *Global crime*, 12(1), 19-40.
- Spapens, T. (2011). The cannabis market in the Netherlands. Tilburg: Tilburg University.
- Spapens, T. (2012a). *Netwerken op niveau. Criminele macro-, meso- en micronetwerken*. (Inaugural Lecture, Tilburg University), Tilburg: Prismaprint.
- Spapens, T. (2012b). The question of regulating illegal markets. The gambling and cannabis markets in the Netherlands. *GSTF Journal of Law and Social Sciences*, 2(1), 30-37.

- Spapens, T. (2016). 'North Brabant: A Brief History of a Hotbed of Organised Crime', in *Illegal Entrepreneurship, Organized Crime and Social Control: Essays in Honor of Professor Dick Hobbs*, edited by G. Antonopoulos. Cham: Springer International, p. 57-72.
- Spapens, T. (2017). Cannabis cultivation in the Tilburg area: How much money is involved and where does it go. In P. C. van Duyne, J. Harvey, G. A. Antonopoulos, & K. von Lampe (Eds.), *The many faces of crime for profit and ways of tackling it* (pp. 219-241). Oisterwijk: Wolf Legal Publishers (WLP).
- Spapens, T. (2018). The business of trafficking in human beings. In R. Piotrowicz, C. Rijken, & H. Uhl (Eds.), *Routledge Handbook of Human Trafficking* (pp. 535-545). London & New York: Routledge.
- Spapens, T., & Fijnaut, C. (2005). *Criminaliteit en rechtshandhaving in de Euregio Maas-Rijn Deel 1*. Antwerpen/Oxford: Intersentia.
- Spapens, T., & Horsten, P. (1990). *Tappen uit een geheim vaatje: de geschiedenis van de illegale alcoholstokerijen in Nederland*. Hapert: De Kempenpers.
- Spapens, T., Kolthoff, E., & Stol, W. (2016). Georganiseerde misdaad in de 21e eeuw. *Tijdschrift voor criminologie*, 58(2), 3-18.
- Spapens, T., Mehlbaum, S. & Neve, R. (2018). Preventing illicit waste-exports from the Netherlands to China. In: V. Mitsilegas & S. Hufnagel (eds.). *Legal perspectives on financial crime* (in druk).
- Spapens, T., Müller, T., & van de Bunt, H. (2015a). The Dutch Drug Policy from a Regulatory Perspective. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21(1), 191-205.
- Spapens, A., Peters, M. & Van Daele, D. (2015b). Administrative Measures to Prevent and Tackle Crime. The Hague: Eleven Publishing.
- Spapens, A. C. M., Van de Bunt, H. G., Rastovac, L., & Miralles Sueiro, C. (2007). *De wereld achter de wietteelt*. Den Haag : Boom Juridische uitgevers.
- Sparrow, M. S. (1991). The application of network analysis to criminal intelligence: An assessment of the prospects. *Social Networks*, 13(3), 251-274.
- Surmont, T. (2005). *De afzetmarkt van grenscoffeeshops in Zeeuws-Vlaanderen. Het profiel van de coffeeshopbezoeker en beleidsmatige reacties*. Universiteit Gent, Gent.
- Taskforce Brabant Zeeland. (2014). Up2Date. Jaaroverzicht 2014. Tilburg.
- Taskforce Brabant Zeeland. (2015). *Voortgangsrapportage Taskforce Brabant Zeeland. Juni 2015 - November 2015*.
- Tersago, M. (2018, 5 maart). Internationale cocaïne-traffic: een tipje van de sluier [College-slides].
- Theunissen, I., & Vaes, F. (2016). *Productie, handel en smokkel van cannabis*: Nederlandse Politie.
- Tieberghien, J. (2014). 'Publieke criminologie' onder de loep: de rol van wetenschappelijk onderzoek in de ontwikkeling van het Belgisch drugsbeleid (1996-2003) *Update in de Criminologie VII: actuele ontwikkelingen inzake EU-justitiebeleid, cannabisbeleid, misdaad en straf, jongeren en jeugdzorg, internationale vrede, veiligheid en gerechtigheid, gewelddadige extremisme & private veiligheid en zelfregulering* (pp. 90-107).
- Tisseyre, C. (1977). *La drogue en Belgique*: Direction générale de la jeunesse et des loisirs.
- Tops, P., & Gooren, W. (2009). *Een pact van het hart; ontstaan en groei van Operatie Hartslag; aanpak van de drugsproblematiek in Heerlen*. Apeldoorn: Politieacademie.

- Tracy, S. J. (2013). *Qualitative research methods*. UK: Wiley-Blackwell.
- Tromp, J., & Tops, P. (2017). *De achterkant van Nederland: Hoe onder-en bovenwereld verstrengeld raken*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- United Nations Office on Drugs and Crime, & World Customs Organization. (2018). *Container Control Programme. Annual report 2017*. Vienna: United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2010). *The globalization of crime: A transnational organized crime threat assessment*. Vienna.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2017). *World Drug Report 2017*: United Nations,.
- Valkenburg, L. (2018). *De politiesamenwerking in de drie lidstaten van de Benelux inzake de grensoverschrijdende drugsproblematiek*, Brussel.
- Van Camp, B. (2008). Aspecten van de politionele aanpak van cannabisplantages in België. *Cannabisteelt in de Lage Landen*. Leuven/Voorburg: Acco.
- Van Camp, B. (2015). *Drugsfenomenen in België*. Paper presented at the Universiteit Gent.
- Van Camp, B. (2016). *Drugsfenomenen in België*. Paper presented at the Universiteit Gent.
- Van Daele, D., Spapens, T. en Fijnaut, C. (2008). De strafrechtelijke rechtshulpverlening van België, Duitsland en Frankrijk aan Nederland. Antwerpen/Oxford: Intersentia
- Van Daele, D., Kooijmans, T., Van der Vorm, B., Verbist, K., & Fijnaut, C. (2010). *Criminaliteit en rechtshandhaving in de Euregio Maas-Rijn, deel 3. De bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit in Nederland en België*. Antwerpen/Oxford, Intersentia.
- van de Bunt, H. (2006). Hoe stevig zijn de fundamenteën van het cannabisbeleid? *Justitiële verkenningen*, 4(1), 10-23.
- van de Bunt, H., Kunst, D., & Siegel, D. (2003). *XTC over de grens. Een studie naar XTC-koeriers en kleine smokkelaars*. Rotterdam: Boom Juridische uitgevers.
- van de Wiel, L. (2016). *Grenzeloze ambitie. Onderzoek naar de aanpak van dumping van synthetischdrugsafval in het grensgebied van Nederland en België.*, Politieacademie Apeldoorn - School voor Recherche, Apeldoorn.
- van de Wijngaart, G. (1988). A social history of drug use in the Netherlands; policy outcomes and implications. *The journal of drug issues*, 18(3), 481-495.
- van der Giessen, M., van Ooyen-Houben, M. M. J., & Moolenaar, D. E. G. (2016). Estimating the production, consumption and export of cannabis: The Dutch case. *International Journal of Drug Policy*, 31, 104-112.
- Van der Heijden, A. (1999). Nederland luilekkerland? Trends in de drugshandel. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 9-17.
- Van der Heijden, A. (2006). De cannabismarkt in Nederland, Raming van aanvoer, productie, consumptie en uitvoer: Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten.
- van der Laan, F. (2012). *Cocaine. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Woerden: Korps landelijke politiediensten (KLPD).
- van der Torre, E. J. (1996). *Drugstoeristen en kooplieden : een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*. Amsterdam: Kluwer.

- Van der Torre, E. J. (1998). Grootstedelijk drugsbeleid. Harddrugs in Rotterdam en softdrugs in Amsterdam: 1993-1996. *Tijdschrift voor de Politie*(3), 10-11.
- van der Torre, E., Wigmans, M., & Cachet, E. (2008). Drugstoeristen in Roosendaal & Bergen op Zoom: Tellingen.
- Van der Torre, E., Holvast, R., Keijzer, D., Beke, B., & Bik, J. (2013). Het nieuwe coffeeshopbeleid: een overzichtelijke tussenbalans in Maastricht. *Politieacademie/LokaleZaken/Beke Advies, Apeldoorn*.
- van der Torre, E., Beke, B., Bervoets, E., Gieling, M., Keijzer, D., Bik, J., . . . Jongepier, T. (2013). *Drugsmonitor Midden en West Brabant en Zeeland*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Van Gemert, F., & Verbraeck, H. (1994). Snacks, sex and smack; the ecology of the drug trade in the inner city of Amsterdam. In E. Leuw & I. Haen Marshall (Eds.), *Between prohibition and legalization; the Dutch experiment in drug policy* (pp. 145-168). Amsterdam/New York: Kugler.
- Van Hout, M. C., & Bingham, T. (2013). 'Surfing the Silk Road': A study of users' experiences. *International Journal of Drug Policy*, 24(6), 524-529.
- Van Laar, M., & van Ooyen-Houben, M. (2016). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2016*. Utrecht / Den Haag: Trimbos-Instituut / WODC.
- Van Laar, M., Cruts, G., van Gageldonk, A., Croes, E., van Ooyen, M., Meijer, R., & Ketelaars, T. (2006). *The Netherlands drug situation 2006* (EMCDDA Ed.). Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Van Laar, M., Cruts, G., van Gageldonk, A., van Ooyen-Houben, M., Croes, E., Meijer, R., & Ketelaars, T. (2008). *The Netherlands drug situation 2008* (EMCDDA Ed.). Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Van Laar, M., Cruts, G., van Gageldonk, A., van Ooyen-Houben, M., Croes, E., Meijer, R., & Ketelaars, T. (2009). *The Netherlands drug situation 2009* (EMCDDA Ed.). Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Van Laar, M., Cruts, G., van Gageldonk, A., van Ooyen-Houben, M., Croes, E., Meijer, R., & Ketelaars, T. (2011). *The Netherlands drug situation 2011* (EMCDDA Ed.). Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Van Nimwegen, S., De Middelmeer, F., Spapens, T., & De Ruyver, B. (2017). Georganiseerde misdaad en ondermijning in het Belgisch-Nederlandse grensgebied: het probleem en de aanpak. *Cahiers Politiestudies*, 3(44), 105-124.
- van Ooyen-Houben, M. (2006). Hoe werkt het Nederlandse drugsbeleid? Een evaluatieve verkenning van een decennium drugsbeleid. *Justitiële verkenningen*, 4(1), 2.
- van Ooyen-Houben, M., Bieleman, B., & Korf, D. (2014). *Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten club-en Ingezetenen criterium voor coffeeshops*. Den Haag: WODC.
- van Ooyen-Houben, M., Bieleman, B., & Korf, D. (2017). Het besloten club- en het ingezetenen criterium voor coffeeshops. *Tijdschrift voor criminologie*, 1-2, 10-29.
- van Ooyen-Houben, M., Bieleman, B., Korf, D., Benschop, A., Giessen, M., Nijkamp, R., . . . Wouters, M. (2013). *Het Besloten club-en het Ingezetenen criterium voor coffeeshops: Evaluatie van de implementatie en de uitkomsten in de periode mei-november 2012. Tussenrapportage*. Den Haag: WODC.
- van Wijk, A., & Bremmers, B. (2011). *Snelle jongens. Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid*: Bureau Beke.
- Vanhove, W. L. A., Van Damme, P., Surmont, T., van Puyenbroeck, L., & De Ruyver, B. (2012). *Yilcan: yield of illicit indoor cannabis plantations*: Gent Academia Press 2012.

- Vanhyfte, C. (2005). De aanbodzijde van ecstasy: synthetische-drugsproductie in België. *T. Decorte (red.), Ecstasy in Vlaanderen Leuven/Voorburg, Acco.*
- Verhage, A., & Spapens, A. (2016). Organisatie en criminaliteit. *Cahiers Politiestudies*, 2(39), 13-31.
- Vermeulen, G. C. A., & Van Damme, Y. (2010). *Nederlandse afhandeling van Belgische rechtshulpverzoeken*: Antwerpen Maklu 2010.
- Versprille, I. M. (2016). *De katvanger in beeld. Een onderzoek naar het type katvanger in de wereld van de hennepteelt.*, Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.
- Vijlbrief, M. F. (2012). Looking for displacement effects: exploring the case of ecstasy and amphetamine in the Netherlands. *Trends in organized crime*, 15(2-3), 198-214.
- Vols, M., & Jonge, A. D. (2009). *Overlast en verloedering: evaluatie wetten Victoria en Victor*. Groningen: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
- Weijnenburg, R. (1996). Drugs en drugsbestrijding in Nederland. *The Hague: Vuga Uitgeverij BV.*
- Werkgroep drugsoverlast. (2007). *Drugsoverlast; samenvattend rapport*. Middelburg.
- Werkgroep van de stichting algemeen centraal bureau voor de geestelijke volksgezondheid. (1971). *Ruimte in het drugbeleid*. Meppel-Boom.
- Wientjes, S. G. P. A. (2016). *Growshops en integrale aanpak*. Tilburg: Politie Nederland.
- Wilkins, C., & Sweetsur, P. (2006). Exploring the structure of the illegal market for cannabis. *De Economist*, 154(4), 547-562.
- Williams, P. (2001). Transnational criminal networks. In J. Arquila & D. Ronfeldt (Eds.), *Networks and netwars: the future of terror, crime, and militancy* (pp. 61-97).
- World Customs Organization (WCO). (2017). *Illicit Trade Report 2016*. Brussels: World Customs Organization.
- Wouters, M. (2008). Controlling cannabis cultivation in the Netherlands. In D. Korf (Ed.), *Cannabis in Europe: Dynamics in perception, policy and markets* (pp. 51-68). Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Wouters, M., Korf, D. J., Kroeske, B., van Ginkel, P., Koet, S., Place, S., & Yesilgöz, B. (2007). *Harde aanpak, hete zomer*. Rozenberg Publishers.
- Zaitch, D. (2002). *Trafficking cocaine: Colombian drug entrepreneurs in the Netherlands* (Vol. 1). Den Haag: Springer Science & Business Media.
- Zaitch, D. (2003). Recent trends in cocaine trafficking in the Netherlands and Spain *Global Organized Crime* (pp. 7-17): Springer.



---

## BIJLAGEN

---



# BIJLAGE 1: GEGEVENSVERZAMELING

## 1.1 Dossierstudie in België en Nederland

### 1.1.1 Selectie van relevante dossiers in België

Bovenop de kwantitatieve data, werd dit onderzoek gevoed met informatie uit parketdossiers. Na de concrete afbakening van de dossierstudie, werd **initieel** beslist om relevante dossiers te selecteren **in overleg met de verantwoordelijke systeembeheerders** van de betrokken parketten. De allereerste selectie van parketdossiers, die bij het parket van Oost-Vlaanderen (afdeling Gent) plaatsvond, werd gemaakt aan de hand van de beschikbare omschrijvingen in de databank van het Openbaar Ministerie (REA-TPI<sup>1709</sup>). Drugsmisdrijven worden in deze databank namelijk omschreven als 'code 60-delicten' en worden gekwalificeerd volgens de codes 60A tot 60M<sup>1710</sup>. Daarnaast krijgt ieder code 60-dossier sinds 2015 een specifieke code toegewezen, overeenkomstig de substantie die het voorwerp uitmaakt van het gerechtelijk onderzoek. Dit zorgde ervoor dat voor de periode 2015-2016 alle dossiers geselecteerd werden die een aan cocaïne gerelateerde code bevatten<sup>1711</sup>. Voor 2013-2014 kon deze selectie echter niet gemaakt worden, omdat in REA-TPI toen nog geen kwalificatie per substantie toegevoegd werd. Dit zorgde voor een aanzienlijke verhoging van het aantal geselecteerde dossiers.

Dit grote aantal dossiers in de referentie jaren 2013 en 2014 maakte duidelijk dat een analyse op basis van de initiële opgestelde lijsten zeer tijdrovend en weinig efficiënt zou zijn. Daarom werd besloten om voor de selectie van relevante dossiers de **medewerking** te vragen **van de referentiemagistraten drugs** van de betrokken parketten. Aangezien het aantal dossiers in een kwalitatief onderzoek op zich irrelevant is, werd aan de referentiemagistraten gevraagd om een tiental dossiers te selecteren en deze ter beschikking te stellen van het onderzoeksteam. Dergelijk aantal dossiers kan immers al een voldoende zicht geven op het fenomeen van de tussenhandel in België. Ondanks de drukbezette professionele agenda's van de personen die in het kader van dit onderzoeksluik gecontacteerd werden (referentiemagistraten drugs en politionele actoren), werd aan het onderzoeksteam in de mate van het mogelijke steeds de volle medewerking verleend. Uiteindelijk werden in de periode november 2016 – juni 2017 **59 dossiers geanalyseerd** in vier verschillende onderzoekslocaties (tabel 11).

	Aantal dossiers	Referentieperiode dossiers
<b>Oost-Vlaanderen</b>		
✓ Afdeling Gent	24	2012-2016
<b>Limburg</b>		
✓ Afdeling Hasselt	13	2014-2016
✓ Afdeling Tongeren	4	2014-2016
<b>Antwerpen</b>		
✓ Afdeling Antwerpen	9	2013-2016
<b>Luik</b>		
✓ Afdeling Luik	9	2013-2016

Tabel 11: Aantal geanalyseerde dossiers in België, volgens locatie

<sup>1709</sup> Rechtbank van Eerste Aanleg - Tribunal de Première Instance.

<sup>1710</sup> De gebruikte codes waren: 60A (Invoer, uitvoer van verdovende middelen/psychotrope stoffen zonder machtiging), 60B (Verkopen, te koop aanbieden of afleveren van verdovende middelen/psychotrope stoffen), 60D (Bezit van verdovende middelen/psychotrope stoffen zonder machtiging), 60K (Verdovende middelen / psychotrope stoffen – andere) en 60L (Verdovende middelen/psychotrope stoffen niet gepreciseerd).

<sup>1711</sup> 1826 (snuifmiddelen), 1856 (coca / pasta), 1857 (coca / cocaïne), 1858 (coca / crack), 1859 (coca / andere – niet bepaald).

## 1.1.2 Selectie van relevante dossiers in Nederland

De dossierstudie in Nederland werd toegepast op door de politie in Zuid-Nederland (regionale recherche) uitgevoerde opsporingsonderzoeken<sup>1712</sup> naar de productie van- en/of handel in cannabis en synthetische drugs en de handel in cocaïne. Om na te gaan in hoeverre er in deze dossiers sprake is van enige vorm van samenwerking met België, zijn in de drie zuidelijke politie-eenheden eerst de onderzoekslocaties van het IRC<sup>1713</sup> geconsulteerd: Kerkrade (Limburg), Breda (Zeeland-West-Brabant) en Eindhoven (Oost-Brabant).

Aan de drie IRC's is verzocht een overzicht aan te leveren van het aantal grootschalige opsporingsonderzoeken dat in de onderzoeksperiode van 2012 tot en met 2016 op regionaal niveau is verricht in genoemde politie-eenheden. Als uitgangspunt is genomen het overzicht van alle inkomende- en uitgaande rechtshulpverzoeken dat valt onder de categorie 'kleine rechtshulp' (zie ook paragraaf 3.1). Als eerste criterium gold dat het moest gaan om onderzoeken naar de productie van- en/of handel in cannabis en synthetische drugs en de handel in cocaïne. Binnen deze categorie zijn de rechtshulpcentra vervolgens verzocht na te gaan in welke van die verzoeken sprake is van onderzoekshandelingen waarom is verzocht ten behoeve van een strafproces in de verzoekende staat. Voor de selectie van relevante dossiers hebben de internationale rechtshulpcentra gebruik gemaakt van LURIS in combinatie met eigen geautomatiseerde bestanden. De gevonden resultaten zijn vervolgens aangeleverd in een Excel-bestand met daarin bijzonderheden zoals het unieke registratienummer, de aard van het onderliggende rechtshulpverzoek, de verzoekende instantie, eventuele project- en onderzoeksnamen, de uitvoerende researchteams en eventueel hun werklocaties.

Waar bij de selectie van de dossiers rekening mee gehouden diende te worden was het gegeven dat in de onderzoeksperiode van het onderhavige onderzoek de reorganisatie van de Nederlandse politie tot één nationaal korps een feit werd.<sup>1714</sup> Tot de invoering van de Nationale Politie op 1 januari 2013 was er in Nederland sprake van 25 regionale politiekorpsen en één landelijk politiekorps. In het zuiden van Nederland waren er tot dat moment zes autonome politieregio's te weten Brabant-Noord, Brabant-Zuid-Oost, Limburg-Noord en Limburg-Zuid, Midden- en West-Brabant en Zeeland. Omdat de dossieranalyse betrekking heeft op regionale onderzoeken was het van belang te weten door wie dit soort dossiers werd opgemaakt. De politieregio's vóór 2013 kenden ieder een eigen rechercheafdeling op regionaal niveau, aangeduid als Divisie Recherche. De divisies waren belast met het uitvoeren van substantiële rechercheonderzoeken naar georganiseerde misdaad. Als gevolg van de centralisering werd een aantal voormalige politieregio's samengevoegd en zo ook in Zuid-Nederland. Zodoende bleven er na de reorganisatie in het zuiden drie regionale politie-eenheden over. De politieregio's Limburg-Noord en Limburg-Zuid werden samengevoegd tot de nieuwe eenheid Limburg, en de korpsen Midden en West-Brabant vormden voortaan samen de eenheid Zeeland-West-Brabant. De politieregio's Brabant-Noord en Brabant-Zuid-Oost tot slot gingen op in de eenheid Oost-Brabant. De komst van de Nationale Politie betekende voor de regionale opsporing dat deze op een uniforme wijze werden ingericht en dat iedere politie-eenheid voortaan beschikte over een regionale researchedienst onder de huidige naamvoering van Dienst Regionale Recherche (DRR). Het takenpakket veranderde evenwel niet; nog steeds verrichten de regionale opsporingsdiensten probleem- en themagerichte onderzoeken naar criminele groeperingen die zich bezig houden met ondermijning.<sup>1715</sup> Zoals reeds weergegeven in de vorige paragraaf wordt hieronder ook verstaan de aanpak van verschillende drugsmarkten.

---

<sup>1712</sup> Hiermee wordt bedoeld een opsporingsonderzoek als omschreven in artikel 132a van het Nederlandse Wetboek van strafvordering, namelijk 'het onderzoek in verband met strafbare feiten onder gezag van de officier van justitie met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen'.

<sup>1713</sup> Deze rechtshulpcentra dienen als intermediair tussen Nederland en het buitenland, en registreren alle in- en uitgaande rechtshulpverzoeken.

<sup>1714</sup> Op 1 januari 2013 is in Nederland de Politiewet 2012 in werking getreden en is er in formele zin sprake van één Nationale Politie.

<sup>1715</sup> Inrichtingsplan Nationale Politie, 2012.

Bovenstaande reorganisatie bleek indirect van invloed op de vindbaarheid van de relevante onderzoeks dossiers. Als gevolg van de herindeling van politieregio's is een aantal onderzoekslocaties immers veranderd en zijn afdelingen en diensten fysiek verplaatst. Dit geldt evenwel voor de politiearchieven. Als gevolg hiervan zijn dossiers sindsdien verspreid over vele politielocaties in de provincies Limburg, Brabant en Zeeland opgemaakt en gearhiveerd. Bovendien is een aantal van de geselecteerde rechtshulpverzoeken en onderliggende zaakdossiers niet teruggevonden op de locaties waar deze zich eigenlijk zouden moeten bevinden. Gegeven deze omstandigheden in combinatie met het tijdspad van het onderzoek was het organisatorisch niet mogelijk om in de politie-eenheden Limburg en Oost-Brabant de diverse onderzoekslocaties te bezoeken en toegang te krijgen tot de dossiers. Om deze reden is de dossieranalyse van deze twee politie-eenheden uitsluitend gebaseerd op de processen-verbaal en bijlagen die waren gevoegd bij de wederzijdse rechtshulpverzoeken in strafzaken. Hoewel er sprake was van incomplete dossiers, bevatten de geraadpleegde zogeheten synthese- of relaasprocessen-verbaal toch voldoende detailinformatie om het voor de analyse bestemde Access-bestand<sup>1716</sup> te kunnen vullen.

De vindbaarheid van dossiers en toegang tot de onderzoekslocaties was voor wat betreft de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant praktischer te realiseren. De analyse is namelijk uitgevoerd op dezelfde werklocatie als die waar zich zowel het internationaal rechtshulpcentrum en het recherchearchief van die politie-eenheid bevindt. Dit maakte dat het merendeel van de relevante dossiers zich als het ware binnen handbereik bevond. Om deze reden is de dossieranalyse gestart en verder uitgevoerd in genoemde politie-eenheid.

### 1.1.3 Analyse van de geselecteerde dossiers in België en Nederland

Voorafgaand aan de dossierstudie werd een **indicatorenlijst** opgemaakt, als basis voor de analyse van de parketdossiers. Deze indicatorenlijst maakt het mogelijk om de analyse op een gestructureerde en uniforme manier te laten verlopen. De structuur en inhoud van de indicatorenlijst (tabel 12) werden voornamelijk gebaseerd op informatie uit eerder onderzoek<sup>1717</sup>, aangevuld met informatie uit de literatuurstudie. Niettemin werd de lijst doorheen de dossieranalyse nog aangepast en uitgebreid op basis van de informatie en de kennis die tijdens het onderzoeksproces verworven werden.

CATEGORIEËN	INDICATOREN
<b>Algemene informatie dossier</b>	Dossiernummer griffie
	Nummer rechtshulpverzoek(en) met Nederland
	Nummer casestudie DISMARK
	Jaar <sup>1718</sup>
	Aantal betrokkenen
	Tenlastelegging(en)
	Type illegale drugs
	Relevante hoeveelheden (inbeslagnames)
<b>Criminele organisatie / Betrokkenen</b>	Criminele organisatie
	Structuur organisatie
	Rol betrokkene(n)
	Nationaliteit betrokkene(n)
	Origine betrokkene(n)
	Woonplaats betrokkene(n)
	Betrokkene(n): extra info

<sup>1716</sup> Dit bestand is ook gebruikt door het onderzoeksteam van de Universiteit van Gent bij de analyse van parketdossiers en rechtshulpverzoeken (zie ook paragraaf 2.2.1.4).

<sup>1717</sup> Smet et al., 2013.

<sup>1718</sup> Het jaar waarop de zaak aanhangig werd gemaakt.

<b>Teelt / Productie</b> <sup>1719</sup>	Modus operandi
	Herkomst materiaal/hardware
	Precursoren: soort
	Precursoren: land van herkomst
	Knowhow plantage
	Productiecapaciteit
	Tekenen van professionaliteit
	Bestemming oogst/productie: land
	Bestemming oogst/productie: afzetmarkt
	Gerelateerde dumping
	Dumping: materiaal
	Dumping: locatie
	Dumping: modus operandi
	Oogst/productie: extra info
<b>Aankoop: groothandel → tussenhandel</b>	Hoeveelheid (drugs voorwerp van transactie)
	Prijs
	Land (van transactie)
	Plaatnaam (van transactie)
	Bron <sup>1720</sup>
	Bron: extra info
	Leveringsmethode
	Transportmiddel
	Polydrughandel
	Gebruik internet, sociale media etc.
	Extra info
<b>Verkoop: tussenhandel → detailhandel</b>	Cliënteel
	Hoeveelheid (drugs voorwerp van transactie)
	Prijs
	Land (van transactie)
	Plaatsnaam (van transactie)
	Leveringsmethode
	Transportmiddel
	Polydrughandel
	Gebruik internet, sociale media etc.
	Extra info
<b>Betrokken panden</b>	Aantal panden
	Type pand
	Land
	Plaatsnaam
	Omgevingskenmerken
	Kenmerken pand
	Extra info

**Tabel 12:** *Indicatorenlijst dossierstudie in België en Nederland*

Alle dossiers werden **in de mate van het mogelijke volledig ingekeken** op de griffie van het bevoegde Parket van Eerste Aanleg of Hof van Beroep. In een paar gevallen (zoals in Luik) bleek het dossier

<sup>1719</sup> Deze categorie was enkel van toepassing voor de Nederlandse dossieranalyse.

<sup>1720</sup> Dit heeft betrekking op de leverancier van de tussenhandelaar.

echter niet te consulteren, waardoor de analyse enkel gebaseerd werd op het vonnis en/of het synthese proces-verbaal dat via de betrokken politiediensten verkregen werd.

De dossiers werden op het moment van inzage geanalyseerd in een daarvoor voorzien **formulier in Access**<sup>1721</sup>. Het formulier in dit Access-bestand maakte het namelijk mogelijk om alle indicatoren op een uniforme manier in en aan te vullen. Na het invullen van het formulier kwam alle data terecht in een tabel, om vervolgens de nodige informatie te extraheren. Indien het een zeer uitgebreid en complex dossier betrof, werd ook een **korte samenvatting** gemaakt.

## 1.2 Interviews met professionele actoren in België en Nederland

### 1.2.1 Selectie van respondenten in België

Het multi-methodologisch onderzoeksdesign voorzag verder in het afnemen van semigestructureerde interviews bij **professionele actoren**. Meer specifiek werden interviews afgenomen bij professionele actoren **op verschillende echelons van de strafrechtshandhaving** (politie, justitie, douane), alsook bij overige (nationale en internationale) instellingen die in het licht van hun activiteiten over expertise inzake de illegale drugshandel beschikken. In de periode van januari 2017 tot januari 2018 vonden gesprekken plaats met 55 professionele actoren verspreid over de verschillende Belgische gerechtelijke arrondissementen, het Europese en internationale niveau (tabel 13).

	Oost- Vlaanderen West-Vlaanderen	Limburg	Antwerpen	Luik	Brussel	Nationaal	Internationaal	TOTAAL
<b>JUSTITIE</b>								<b>6</b>
✓ Referentiemagistraat drugs	1	1	2	1		1		6
<b>POLITIE</b>								<b>29</b>
Federale politie								
✓ Teamchef team drugs	2		2	1	1	1		7
✓ Onderzoeker team drugs	2	2	1		3			8
✓ Strategisch analist						1		1
Lokale politie								
✓ Teamchef team drugs	2	5	3	1				11
✓ Onderzoeker team drugs	1		1					2
<b>DOUANE</b>								<b>4</b>
✓ Teamchef team drugs Onderzoek & Opsporing			1	1	1			3
✓ Adviseur team drugs Onderzoek & Opsporing			1					1
<b>FAGG</b>						2		<b>2</b>
<b>EANDIS</b>						2		<b>2</b>
<b>INFRAX</b>						3		<b>3</b>
<b>EUROPOL</b>								<b>3</b>

<sup>1721</sup> Dit Access-bestand wordt ook gebruikt door het onderzoeksteam van Tilburg University, bij de analyse van parketdossiers en rechtshulpverzoeken. Voor de analyse van de rechtshulpverzoeken werd de indicatorenlijst uitgebreid, zodat ook dossiers omtrent bijvoorbeeld de cannabisteelt geanalyseerd kunnen worden.

✓ Senior specialist							1	1
✓ Project manager							2	2
<b>UNODC</b>								<b>1</b>
✓ Regional coordinator							1	1
<b>EMCDDA</b>								<b>3</b>
✓ Onderzoeker <i>markets, crime and supply reduction sector</i>							3	3
<b>NEDERLAND</b>								<b>2</b>
✓ IRC Rotterdam							1	1
✓ LFO							1	1
<b>TOTAAL</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>11</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>10</b>	<b>9</b>	<b>55</b>

**Tabel 13:** *Bevraagde professionele actoren in België, volgens locatie en functie*

Voor de selectie van de Belgische sleutelfiguren werd grotendeels uitgegaan van de locaties die ook gebruikt werden voor de dossieranalyse (zie supra). Eerst en vooral werd contact opgenomen met de bevoegde referentiemagistraten drugs van de geselecteerde gerechtelijke arrondissementen. Aangezien de selectie van deze magistraten niet ad random maar gestuurd verliep, gaat het om **targeted sampling**. Dit is een vorm van *respondent-driven sampling*.<sup>1722</sup> Vervolgens werden deze referentiemagistraten drugs gebruikt als **zero-stage respondenten** om sleutelfiguren van de (lokale en federale) politie te selecteren. Deze manier van doorverwijzen kadert binnen de techniek van **snowball sampling**, waarbij de politionele respondenten de onderzoekers op hun beurt doorverwezen naar andere respondenten.<sup>1723</sup>

Bij de doorverwijzingen werd evenwel rekening gehouden met de **critical case sampling**. Het was immers de bedoeling om enkel personen te bevragen die de onderzoekers een maximum aan informatie konden bezorgen.<sup>1724</sup> In dit geval gaat het om personen die professioneel geconfronteerd worden met het georganiseerd karakter van de productie en/of handel in cannabis en synthetische drugs, en/of de (tussen)handel in cocaïne. Het betreffen allen ervaren drugsonderzoekers, die jarenlang expertise omtrent deze topics hebben opgebouwd. Zij verzamelden hun uitgebreide kennis via een aanzienlijk aantal opsporings- en gerechtelijke onderzoeken, alsook uit hun contacten met experts in binnen- en buitenland.

## 1.2.2 Selectie van respondenten in Nederland

Ten behoeve van het onderzoek zijn in Nederland ook kwalitatieve interviews met sleutelfiguren gehouden (tabel 14). Bij de selectie van respondenten is gezocht naar functionarissen die op operationeel als strategisch niveau betrokken zijn bij de aanpak van drugscriminaliteit. Op operationeel niveau gaat het om sleutelfiguren die een coördinerende rol vervullen op de thema's 'hennep', 'synthetische drugs' en 'cocaïne'. Twee van deze thema's (cannabis en synthetische drugs) zijn dominant in de aanpak van ondermijnende criminaliteit en spelen zowel landelijk als bij de grensoverschrijdende criminaliteit in het zuiden van Nederland. De respondent op het thema 'cocaïne' houdt zich onder meer bezig met de aanpak van haven gerelateerde criminaliteit, waaronder import van cocaïne via de (Zeeuwse) zeehavens. Daarnaast zijn respondenten geïnterviewd van het Openbaar Ministerie, de Taskforce Brabant-Zeeland, en het Regionaal informatie- en Expertisecentrum Zeeland-West Brabant. Bij het OM gaat het om de officier van justitie die binnen het Arrondissementsparket Zeeland-West Brabant belast is met de aanpak van ondermijning. De respondenten van de TFBZ betreffen de directeur van deze Taskforce en de regionaal programmaleider die binnen de eenheid Zeeland-West verantwoordelijk is voor de brede, integrale aanpak van ondermijning. Bij het RIEC gaat

<sup>1722</sup> Heckathorn, 1997.

<sup>1723</sup> Biernacki & Waldorf, 1981; Faugier & Sargeant, 1997; Hartnoll et al., 1997; Korf, 1997; Noy, 2007.

<sup>1724</sup> Patton, 2001; Schutt, 2011, p.294; Flybjerg, 2006, p.230.



het om het hoofd van het RIEC Zeeland-West Brabant en de projectleider die vanuit het RIEC verantwoordelijk is voor de internationale samenwerking met België.

	TOTAAL
<b>JUSTITIE</b>	
✓ Officier van Justitie	1
<b>POLITIE</b>	
Regionale recherche	
✓ Sectorhoofd	1
✓ Eenheidscoördinator hennep	1
✓ Eenheidscoördinator synthetische drugs	1
Landelijke Eenheid	
✓ Operationeel specialist	1
<b>SOZ</b>	
✓ Operationeel specialist	1
<b>TASKFORCE</b>	
✓ Programmadirecteur	1
✓ Regionaal programmaleider ondermijning	1
<b>RIEC</b>	
✓ Hoofd (organisatie-expert)	1
✓ Beleidsadviseur	1
<b>TOTAAL</b>	<b>10</b>

Tabel 14: *Bevraagde professionele actoren in Nederland, volgens functie*

### 1.2.3 Verloop en analyse van de interviews

Zoals eerder geïllustreerd, lag een **topiclijst** aan de basis voor het uitvoeren van de dossierstudie. Dit was eveneens het geval voor de interviews, die daardoor op een semigestructureerde (en relatief uniforme) manier verliepen.<sup>1725</sup> De structuur en inhoud van de topiclijsten werd voornamelijk gebaseerd op informatie uit eerder onderzoek<sup>1726</sup>, aangevuld met informatie uit de literatuurstudie, en dit steeds in lijn met de onderzoeksvragen en –doelstelling van DISMARK. Gezien de verschillende focus binnen de drie illegale drugsmarkten werden twee topiclijsten opgesteld: één inzake cannabis en synthetische drugs (tabel 15), en één inzake cocaïne (tabel 16). De link met Nederland liep steeds als een rode draad doorheen de bespreking van de topics. Er werd onder andere gefocust op de inmenging van Nederlandse betrokkenen in Belgische dossiers en op de politionele en justitiële samenwerking met Nederland.

CANNABIS EN SYNTHETISCHE DRUGS	
Productie	Detailhandel
<i>Huidige situatie</i>	<i>Huidige situatie</i>
Criminele organisaties <ul style="list-style-type: none"> <li>- Structuur</li> <li>- Betrokkenen               <ul style="list-style-type: none"> <li>o Nationaliteit</li> <li>o Familiebanden</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Polydrughandel</li> </ul>	Criminele organisaties <ul style="list-style-type: none"> <li>- Structuur</li> <li>- Betrokkenen               <ul style="list-style-type: none"> <li>o Nationaliteit</li> <li>o Familiebanden</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Polydrughandel</li> </ul>

<sup>1725</sup> Leavy, 2014, p.286.

<sup>1726</sup> Smet et al., 2013.

<p>Plantage / labo</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Herkomst materiaal / hardware</li> <li>- Betrokken panden <ul style="list-style-type: none"> <li>o Kenmerken</li> <li>o Capaciteit</li> <li>o Professionaliteit</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Productieproces</li> <li>- Bestemming oogst / productie</li> <li>- Geregistreerde dumpingen</li> </ul> <p>Precursoren (cf. synthetische drugs)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Herkomst</li> <li>- Soorten</li> </ul>	<p>Bevoorrading (tussenhandel → retail)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bron</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Prijs</li> </ul> <p>Verkoop (retail → afzetmarkt)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Cliënteel</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Prijs (en versnijding)</li> <li>- Betrokken panden / dealpanden</li> <li>- Rol drugsrunners, callcenters</li> </ul>
<i>Beeldvorming van het fenomeen</i>	<i>Beeldvorming van het fenomeen</i>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Evolutie</li> <li>- Waarneembare verschuivingen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Werkterrein organisaties</li> <li>o Criminele processen</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Push- en pullfactoren</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Evolutie</li> <li>- Waarneembare verschuivingen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Werkterrein organisaties</li> <li>o Criminele processen</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Push- en pullfactoren</li> </ul>
<i>Beleid / aanpak van het fenomeen</i>	<i>Beleid / aanpak van het fenomeen</i>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Reactief, proactief, specifieke focus</li> <li>- Verloop (internationale) samenwerking</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Reactief, proactief, specifieke focus</li> <li>- Verloop (internationale) samenwerking</li> </ul>

**Tabel 15:** *Topiclijst interviews professionele actoren inzake cannabis en synthetische drugs*

COCAÏNE	
Tussenhandel	Detailhandel
<i>Huidige situatie</i>	<i>Huidige situatie</i>
<p>Criminele organisaties</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Structuur</li> <li>- Betrokkenen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Nationaliteit</li> <li>o Familiebanden</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Polydrughandel</li> </ul>	<p>Criminele organisaties</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Structuur</li> <li>- Betrokkenen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Nationaliteit</li> <li>o Familiebanden</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Polydrughandel</li> </ul>
<p>Bevoorrading (groothandel → tussenhandel)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bron</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> </ul>	<p>Bevoorrading (tussenhandel → retail)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bron</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Prijs</li> </ul> <p>Verkoop (tussenhandel → retail)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bron</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Prijs</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Prijs</li> </ul> <p>Verkoop (retail → afzetmarkt)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Cliënteel</li> <li>- Kenmerken <ul style="list-style-type: none"> <li>o Hoeveelheid</li> <li>o Locatie</li> <li>o Leveringsmethode</li> <li>o Gebruik sociale media / internet</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Prijs (en versnijding)</li> <li>- Betrokken panden / dealpanden</li> <li>- Rol drugsrunners, callcenters</li> </ul>
<i>Beeldvorming van het fenomeen</i>	<i>Beeldvorming van het fenomeen</i>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Evolutie</li> <li>- Waarneembare verschuivingen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Werkterrein organisaties</li> <li>o Criminele processen</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Push- en pullfactoren</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Evolutie</li> <li>- Waarneembare verschuivingen <ul style="list-style-type: none"> <li>o Werkterrein organisaties</li> <li>o Criminele processen</li> <li>o ...</li> </ul> </li> <li>- Push- en pullfactoren</li> </ul>
<i>Beleid / aanpak van het fenomeen</i>	<i>Beleid / aanpak van het fenomeen</i>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Reactief, proactief, specifieke focus</li> <li>- Verloop (internationale) samenwerking</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Reactief, proactief, specifieke focus</li> <li>- Verloop (internationale) samenwerking</li> </ul>

**Tabel 16:** *Topiclijst interviews professionele actoren inzake cocaïne*

De (opgenomen) interviews werden woordelijk **uitgeschreven** en nadien **gecodeerd** en **geanalyseerd** in NVivo 11, een softwareverwerkingsprogramma voor kwalitatieve data-analyse. Het coderen van de data verliep in verschillende fasen, maar volgde in hoofdzaak het principe van het **open coderen** (*initial coding*), waarbij codes en labels aan de interviewteksten toegekend werden (tabellen 17 en 18).<sup>1727</sup> Deze fase werd vrijwel onmiddellijk na de transcriptie uitgevoerd.

Gerechtelijk arrondissement Regio	Sector	Code
<b>Antwerpen</b>	Lokale politie	Int-LP-1
<b>Antwerpen</b>	Douane	Int-C-2
<b>Antwerpen</b>	Federale politie & Lokale politie	Int-FPLP-3
<b>Antwerpen</b>	Federale politie	Int-FP-4
<b>Antwerpen</b>	Justitie	Int-J-5
<b>Brussel</b>	Federale politie	Int-FP-6
<b>Europa</b>	UNODC	Int-O-7
<b>Nederland</b>	IRC	Int-O-8
<b>Limburg</b>	Lokale politie	Int-LP-9
<b>Limburg</b>	Lokale politie	Int-LP-10
<b>Limburg</b>	Federale politie	Int-FP-11
<b>Limburg</b>	Lokale politie	Int-LP-12
<b>Limburg</b>	Lokale politie	Int-LP-13
<b>Limburg</b>	Justitie	Int-J-14
<b>Luik</b>	Federale politie	Int-FP-15
<b>Luik</b>	Lokale politie	Int-LP-16
<b>West-Vlaanderen</b>	Federale politie	Int-FP-17

<sup>1727</sup> Tracy, 2013, p.189.

Oost-Vlaanderen	Federale politie	Int-FP-18
Oost-Vlaanderen	Lokale politie	Int-LP-19
Oost-Vlaanderen	Justitie	Int-J-20
Oost-Vlaanderen	Lokale politie	Int-LP-21
Oost-Vlaanderen	Federale politie	Int-FP-22
Luik	Justitie	Int-J-23
Brussel	Douane	Int-C-24
Europa	Europol	Int-O-25
Brussel	Volksgezondheid	Int-O-26
Antwerpen	Lokale politie	Int-LP-27
Luik	Douane	Int-C-28
Limburg	Lokale politie	Int-LP-29
Brussel	Justitie	Int-J-30
Europa	Europol	Int-O-31
Europa	Europol	Int-O-32
Europa	EMCDDA	Int-O-33
Brussel	Federale politie	Int-FP-34
Vlaanderen	Eandis – Infrac	Int-O-36
Nederland	LFO	Int-O-37

Tabel 17: Codering bevraagde professionele actoren in België

Regio	Sector	Code
Zeeland-West-Brabant	Regionale Recherche	Int-ZWB-1
Zeeland-West-Brabant	Regionale Recherche	Int-ZWB-2
Breda	Justitie	Int-NL-J-3
Zuid-Oost-Nederland	SOZ	Int-SOZ-4
Zeeland-West-Brabant	Regionale Recherche	Int-ZWB-5
Brabant-Zeeland	Taskforce	Int-TF-6
Zeeland-West-Brabant / Oost-Brabant	RIEC	Int-RIEC-7
Zeeland-West-Brabant	Taskforce	Int-TF-8

Tabel 18: Codering bevraagde professionele actoren in Nederland

Tijdens het *open coderen* wordt gebruik gemaakt van een combinatie van deductieve en inductieve werkwijzen. Bij de deductie vertrekt men van bepaalde hypothesen en bestaande inzichten, die leiden tot een initiële lijst met codes. Deze lijst ontstaat uit het conceptueel kader van het onderzoek, alsook uit informatie verzameld tijdens de literatuur- en/of dossierstudie, maar is allerm minst definitief. Tijdens het coderen kan (uit de inhoud van de interviews) immers blijken dat bepaalde codes nog toegevoegd moeten worden, dat de reikwijdte dient aangepast te worden of dat codes dienen verwijderd te worden. In dat geval wordt vervolgens overgegaan naar het *inductief coderen*, waarbij codes en labels ontstaan tijdens het interpreteren en verwerken van de interviews.<sup>1728</sup> In dit onderzoek werd de initiële codelijst dan ook aangevuld tijdens het analyseren van de interviews.

Na het coderen volgde het analytische werk, dat meestal minder gestructureerde (en daardoor ook minder transparant) verloopt. Om hieraan tegemoet te komen, werden de kwalitatieve data geanalyseerd via *iterative categorization (IC)*. Deze methode staat niet op zichzelf, maar voorziet toch in een systematische en transparante manier om de analyse toe te passen. Dit door kwalitatieve data rigoureus te analyseren per individuele code, ongeacht het feit of de codes via deductie of inductie ontstonden, en de resultaten ervan te ordenen via titels en subtitels.<sup>1729</sup> Door de data per code onderling

<sup>1728</sup> Tracy, 2013, p.21-22; Brinkmann, 2013, p.62-64.

<sup>1729</sup> Neale, 2016, p.1096-1098.

te vergelijken en te vergelijken met bestaande informatie, kwam het tweede deel van DISMARK (de beschrijving van de stand van zaken op de illegale drugsmarkten) tot stand.

## **1.3 Interviews met veroordeelde gedetineerden in Belgische gevangenissen**

### **1.3.1 Selectie van respondenten**

Om een zicht te verwerven op de beweegredenen van actoren in de illegale keten, worden idealiter de actoren zelf bevroegd. Van actoren die in de illegale keten actief geweest zijn, kan aangenomen worden dat ze ervaring hebben met, en daarnaast waarschijnlijk zelfs een bredere kennis hebben over, beslissingsprocessen op het vlak van productie en handel. Actoren in het drugsmilieu opereren veelal verborgen en hebben er ook alle baat bij dat hun activiteiten verborgen blijven. Actieve actoren zullen daarom hun werkwijze niet prijsgeven. Actoren die wel de ervaring hebben, maar misschien minder baat hebben bij het verborgen houden van hun activiteiten kunnen gevonden worden in Belgische gevangenissen. Voor dit onderzoek werd bijgevolg geopteerd om personen te bevragen die veroordeeld zijn en bereikt kunnen worden in de gevangenis.

Voor de selectie van de gevangenissen werd een keuze gemaakt op basis van de ervaringen in eerder onderzoek naar de productie van cannabis in België.<sup>1730</sup> De gevangenissen waar in dat onderzoek de meeste dossiers voorkwamen, waren Gent, Wortel, Hoogstraten, Dendermonde en Hasselt. Voor het huidige onderzoek werd daarom toestemming aan de federale overheid (Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen) gevraagd om onderzoek te voeren binnen deze vijf gevangenissen. Toestemming werd verkregen voor drie gevangenissen: Hoogstraten, Hasselt en Dendermonde. De gevangenissen van Gent en Wortel gaven aan dat ze geen interesse of mogelijkheden hadden om mee te werken aan het onderzoek.

De directies van de drie gevangenissen die toestemming verleenden om onderzoek te voeren, werden op hun beurt gecontacteerd om het onderzoek en de werkwijze toe te lichten. Meer praktisch werd met hen overeengekomen op welke manier dossiers binnen hun gevangenis geselecteerd konden worden. Alhoewel aangeboden werd om dit door het onderzoeksteam te laten uitvoeren op de griffie van de gevangenis, verkozen de directies ervoor om de relevante dossiers in overleg met de Psychosociale Dienst (PSD) en de griffie te selecteren. Dit maakt dat het onderzoeksteam geen controle heeft op de inhoud van de dossiers. De selectie gebeurde wel op basis van vooropgestelde criteria<sup>1731</sup>. Dit leverde 43 relevante dossiers op (2 in Dendermonde, 12 in Hasselt en 29 in Hoogstraten).

Iedere gedetineerde die aan de criteria voldeed, werd schriftelijk benaderd. In een brief werd het doel van het onderzoek en hun mogelijke rol voorgesteld. Om de respons te verhogen, werd benadrukt dat de aandacht ging naar de processen van tussenhandel en productie en geenszins naar persoonlijke gegevens van hen of betrokkenen. Er werd duidelijk gemaakt dat de deelname volledig anoniem en vrijwillig was en op geen manier hun strafdossier zou beïnvloeden. Als antwoord op deze brief konden zij hun wens tot deelname aan het onderzoek uiten aan het gevangenispersoneel. Het gevangenispersoneel contacteerde vervolgens via de directie de onderzoeker. Deze laatste werkte hierop, in overleg met de gevangenisdirectie, een praktische regeling uit om de betrokken gedetineerde te interviewen binnen de gevangensmuren. Hierbij moest rekening gehouden worden met momenten waarop de gedetineerden tijdelijk niet beschikbaar waren (uitgang en penitentiair verlof, verschijnen voor de strafuitvoeringsrechtbank in een andere gevangenis, dagbesteding zoals opleiding en arbeid in

---

<sup>1730</sup> Decorte et al., 2014.

<sup>1731</sup> De criteria waren: veroordeeld voor productie en/of handel van cocaïne, cannabis en/of synthetische drugs (geen straathandel of dealen); voornamelijk geregistreerd onder code 60; geen ontkenning van de feiten; Nederlandse taal machtig en in staat tot het afleggen van een interview (zowel praktisch als op vlak van sociale vaardigheden).

de gevangenis, bezoek, eetmomenten, controle van de cel) en gedetineerden die definitief uit het onderzoek vielen (vrijheid onder elektronisch toezicht, transfer naar een andere gevangenis). Dit maakte dat zelfs als de afspraken al gemaakt waren, gedetineerden toch soms onverwacht afwezig waren op het moment dat de onderzoeker interviews kwam afnemen.

Het aantal gedetineerden dat reageerde op de brief bleef beperkt, namelijk twee in Dendermonde (respons: 100%), twee in Hasselt (respons: 16%) en vijf in Hoogstraten (respons: 17%). Om die reden werd in samenspraak met de gevangenisdirectie een bijkomende werving onder de eerder geselecteerde dossiers georganiseerd: de onderzoeker ging samen met een penitentiair beambte cel per cel langs om de gedetineerden die in eerste instantie geen interesse toonden meer uitleg te verstrekken over het onderzoek en hem/haar te vragen om medewerking. De penitentiair beambte kreeg hierbij de opdracht om op afstand te blijven tijdens het wervingsgesprek, zodat deze geenszins de vrijwilligheid van de gedetineerde zou kunnen beïnvloeden. De persoonlijke aanpak leverde bijkomend negentien respondenten op: acht in Hasselt (bijkomende respons: 67%) en elf in Hoogstraten (bijkomende respons: 37%).<sup>1732</sup> Opgemerkt dient te worden dat door het vrijwillige karakter van het interview de kans bestaat dat net de gedetineerden die een meer belangrijke positie hebben binnen de drugsmarkt of diegenen die moeten zwijgen omwille van vertrouwen binnen samenwerkingen, minder interesse hebben tot medewerking en dus uit het onderzoek zouden kunnen vallen.<sup>1733</sup> Er zijn een aantal gedetineerden die antwoordden geen zin te hebben om hun geheimen prijs te geven, dit van op een eerder verdoken manier tot meer expliciet: *“ik weet niets van die wereld, ik heb er geen contact mee”* tot *“ik wens niet mee te werken aan het slimmer maken van de mensen hierover”* en *“het zou niet slim zijn hierover te praten, ik kom ooit weer terug vrij... (al lachend)”*.

Om de uitval zo klein mogelijk te houden, werden de interviews binnen de drie weken na toestemming afgenomen. Toch vielen nog drie geïnteresseerden uit de steekproef door vrijheid onder elektronisch toezicht of geen zin in een interview op het moment dat de onderzoeker hiervoor in de instelling aanwezig was. Er werden 25 interviews afgenomen (tabel 19).

	Aantal interviews
Dendermonde	2
Hasselt	9
Hoogstraten	14
<b>TOTAAL</b>	<b>25</b>

**Tabel 19:** Steekproef van de bevroegde gedetineerden in Belgische gevangenissen, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel

### 1.3.2 Verloop van de interviews

Voor het uitwerken van de topiclijst werd een raamwerk opgesteld en ingevuld aan de hand van literatuur en mediaberichten. Alle mogelijke activiteiten waarbij een link gevonden werd tussen België en Nederland werden op die manier in kaart gebracht naar soort drugs, productie (financiën, kennis/expertise, coördinatie, personeel, grondstoffen/materiaal, locatie, geweld) en handel (groothandel, tussenhandel, detailhandel). Deze topics werden vervolgens bevroegd in de interviews (tabel 20). Naast een algemene situering en een afsluitend onderdeel werd ingegaan op de productie en/of handel aan de hand van een verkenning van het productieproces of de handel en de rol van de gedetineerde hierbij, de randvoorwaarden van de productie en/of handel, alsook motieven waarom hun werkwijze aangepast wordt. Belangrijk is dat bij ieder topic achterhaald moest worden in welk land welke activiteit plaatsvindt, met welk land er contacten zijn en wat de reden is waarom voor dit land gekozen wordt voor die specifieke activiteit of wijziging ervan. Op die manier werd in de data in eerste instantie

<sup>1732</sup> De totale respons bedraagt voor Dendermonde 100%, voor Hasselt 83% en Hoogstraten 55%.

<sup>1733</sup> Home Office (Matrix Knowledge Group), 2007.

gekeken naar welke pushfactoren de respondenten ervaren vanuit Nederland en welke pullfactoren zij ervaren vanuit België. Daarnaast was er ruimte om in de data te zoeken naar andere factoren die keuzes van de actoren in het drugsmilieu mee bepalen.

ALGEMENE SITUERING	
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Leeftijd</li> <li>- Nationaliteit</li> <li>- Werk/opleiding/dagbesteding naast drugs</li> <li>- Feiten veroordeling (productie/handel – cannabis/cocaïne/synthetische)</li> <li>- Lengte gevangenisstraf</li> <li>- Specifieke recidive</li> <li>- Eerste contact drugs</li> <li>- Rollen in drugsmarkt</li> <li>- Beweegreden activiteiten</li> </ul>	
PRODUCTIE	HANDEL
<i>Verkenning productie(proces ) / handel en rol respondent</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Welke producten</li> <li>• Productieproces               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Handelingen</li> <li>- Hoeveelheid</li> <li>- Frequentie</li> </ul> </li> <li>• Taken/rol               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Welke</li> <li>- Evolutie</li> </ul> </li> <li>• In opdracht/eigen baas</li> <li>• Bestemming drugs</li> <li>• Inschatting pakkans</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Welke producten               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hoeveelheid</li> <li>- Frequentie</li> </ul> </li> <li>• Taken               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Welke</li> <li>- Evolutie</li> </ul> </li> <li>• In opdracht/eigen baas</li> <li>• Bestemming drugs               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Locatie</li> <li>- Vervoer/levering</li> <li>- Communicatie</li> </ul> </li> <li>• Afkomst drugs               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Locatie</li> <li>- Vervoer/levering</li> <li>- Communicatie</li> </ul> </li> <li>• Inschatting pakkans</li> <li>• Verdere verwerking</li> </ul>
<i>Randvoorwaarden productie (relatie NL-BE)</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kennis               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Afkomst</li> </ul> </li> <li>• Grondstoffen               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Welke</li> <li>- Afkomst</li> </ul> </li> <li>• Materiaal               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Welke</li> <li>- Afkomst</li> </ul> </li> <li>• Locatie               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Geografische ligging</li> <li>- Type gebouw</li> <li>- Huur/eigenaar</li> <li>- Reden</li> </ul> </li> <li>• Financiering</li> <li>• Betrokkenen               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Coördinatie</li> <li>- Hiërarchie</li> <li>- Wijze contact</li> </ul> </li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kennis               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Afkomst</li> </ul> </li> <li>• Locatie opslag               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Geografische ligging</li> <li>- Type gebouw</li> <li>- Huur/eigenaar</li> <li>- Reden</li> </ul> </li> <li>• Financiering</li> <li>• Betrokkenen               <ul style="list-style-type: none"> <li>- Coördinatie</li> <li>- Hiërarchie</li> <li>- Wijze contact</li> <li>- Nationaliteit</li> <li>- Relatie</li> <li>- Vertrouwensband</li> <li>- Geweld</li> </ul> </li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Nationaliteit</li> <li>- Relatie</li> <li>- Vertrouwensband</li> <li>- Geweld</li> </ul>	
<i>Aanpassing werkwijze</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Contrastrategieën</li> <li>• Aanpassing van <ul style="list-style-type: none"> <li>- Locatie</li> <li>- Betrokkenen</li> <li>- Materiaal/grondstoffen</li> <li>- Financiering</li> <li>- Productieproces</li> <li>- Communicatie</li> <li>- ...</li> </ul> </li> <li>• Motivatie aanpassingen</li> <li>• Keuze BE-NL</li> <li>• Te verwachten toekomstige aanpassingen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Contrastrategieën</li> <li>• Aanpassing van <ul style="list-style-type: none"> <li>- Locatie</li> <li>- Leveringsmethode</li> <li>- Betrokkenen</li> <li>- Financiering</li> <li>- Communicatie</li> <li>- ...</li> </ul> </li> <li>• Motivatie aanpassingen</li> <li>• Keuze BE-NL</li> <li>• Te verwachten toekomstige aanpassingen</li> </ul>
<b>AFSLUITEND</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kennis overige linken BE-NL</li> <li>• Rol NL Europese drugsmarkt <ul style="list-style-type: none"> <li>- Grootte</li> <li>- Reden</li> </ul> </li> <li>• Evolutie relaties BE-NL</li> <li>• Verschuiving (of integratie)</li> <li>• Opmerkingen/vragen/aanvulling</li> </ul>	

**Tabel 20:** *Topiclijst interviews bevraagde gedetineerden in Belgische gevangenissen, veroordeeld voor drugsproductie en/of -handel*

Een belangrijke taak van de interviewer lag erin om voldoende vertrouwen te verkrijgen van de respondenten. Actoren in het illegale drugsmilieu staan logischerwijze niet te springen om hun aandeel in de feiten in geuren en kleuren prijs te geven (ze zouden erin geslaagd kunnen zijn om dit aandeel te verkleinen tegenover justitie), of details over de werkwijze te delen met mensen buiten het milieu. Buiten het praten over dagdagelijkse zaken bij binnenkomst, gaf de onderzoeker duidelijk aan dat ze geen banden had met de politie, dat hun dossier haar geheel onbekend was, dat hun naam (of die van andere betrokkenen) niet van belang was voor het onderzoek en dat het onderzoek geïnteresseerd is in de meer algemene kennis die ze hebben – eventueel van horen zeggen – van het drugsmilieu. Een belangrijke techniek om het vertrouwen te winnen is *bounding*. Hierbij werd door de interviewer bewust een deel van de beschikbare interviewtijd opgeofferd om de noodzakelijke vertrouwensband op te bouwen met de respondent. De verkregen data zou daardoor diepgaander en van betere kwaliteit kunnen zijn.<sup>1734</sup>

Wanneer de interviewer waarnam dat het gevoel van vertrouwen niet volledig aanwezig was, werden de dynamieken die spelen in het milieu bevraagd op een zeer algemeen niveau en niet op basis van hun concrete feiten. De data gaat daarom over de respondenten heen, van heel gedetailleerd tot zeer algemeen waarbij de interviewer niet met zekerheid kan zeggen welke feiten de veroordeelde zelf heeft gepleegd. Dit was op zich ook niet noodzakelijk voor het onderzoek, gezien de interesse ging naar de beweegredenen van bepaalde keuzes binnen de illegale keten.

<sup>1734</sup> Ryan & Dundon, 2008, p.443-450.



De opgenomen delen van de interviews duurden tussen de veertig minuten en twee uur. Een aantal keer werden de interviews beperkt in tijd door het gevangenisregime en niet omdat de respondent geen bijkomende informatie meer had (eten rondbrengen, wandeling, sluitingstijd gevangenis, start bezoek). De interviews vonden plaats in de periode van 8 juni 2017 tot 7 juli 2017.

De interviews werden opgenomen, *ad verbatim* uitgetypt en geanalyseerd met behulp van het softwareprogramma NVivo. Bij het coderen werd enerzijds gezocht naar pullfactoren voor België en pushfactoren voor Nederland, maar tijdens dit proces kwamen er anderzijds vanuit de data factoren naar boven die de keuze van actoren in het drugsmilieu bijkomend bepalen. Volgens de *adaptive theory* van Layder is het belangrijk om de mogelijkheid open te houden om een inductieve en deductieve analyse te combineren, gezien de werkelijkheid (bijna) steeds beter benaderd kan worden door een wisselwerking tussen de twee.<sup>1735</sup> Deze bijkomende elementen werden bijgevolg mee gecodeerd en opgenomen in de analyse, en verder in de resultaten.

### 1.3.3 Beperkingen

Bij het interpreteren van de resultaten dienen een aantal beperkingen in het achterhoofd gehouden te worden. Dit deel van het onderzoek richt zich op de kennis en ervaring van de gedetineerden en heeft geenszins de bedoeling om specifieke cases te analyseren of *modus operandi* in kaart te brengen. Dit werkpakket tracht te achterhalen waarom de geselecteerde drugsmarkten, op die manier vorm krijgen. Dit werkpakket brengt dynamieken in kaart die de keuzes van actoren binnen de illegale keten beter doen begrijpen.

Daarom was het voor dit deel van het onderzoek dan ook niet nodig om de genoemde feiten te controleren op hun authenticiteit. Het is met andere woorden mogelijk dat in de data feitelijke gegevens vernoemd worden die geminimaliseerd, overdreven of nooit plaatsgevonden hebben. Er wordt gezocht naar hoe spelers in de drugsmarkt de zaken beleven en op welke manier hun perceptie keuzes beïnvloedt. De concrete feiten zijn daarbij niet van belang.

Voor zover de interviewer kennis kreeg van de feiten van de geïnterviewde gedetineerden, blijkt dat niet iedere respondent op basis van de gepleegde feiten even relevant was voor het onderzoek. Er zaten bijvoorbeeld kleinere dealers en handelaren in heroïne in de steekproef, maar ook respondenten die een boodschap wilden meegeven aan de samenleving (over hun eigen dossier, legalisering drugs). Met het doel van dit werkpakket in het achterhoofd, namelijk het achterhalen van algemene dynamieken die genomen keuzes in het drugsmilieu mede bepalen, konden alle respondenten echter wel bijdragen met hun algemene kennis over het milieu. Dit maakt dat de resultaten doorgaans niet gekoppeld worden aan een specifieke drugssoort. Het onderzoek brengt dan ook de algemene beslissingsbeïnvloedende factoren binnen het drugsmilieu in kaart en gaat daarnaast op zoek naar specifieke karakteristieken van België en Nederland die actoren in het kader van deze factoren aantrekken of afschrikken.

In het achterhoofd moet zeker worden gehouden dat de interviews afgenomen werden bij gedetineerden die een veroordeling opliepen in België. Of dezelfde resultaten gevonden worden wanneer dit onderzoek overgedaan zou worden bij Nederlandse gedetineerden, kan niet worden hard gemaakt. Het gaat voornamelijk over respondenten die een band hebben met België. Het zou kunnen dat actoren in Nederland door andere zaken aangetrokken en afgeschrikt worden. In de steekproef kwamen wel een aantal respondenten terecht die ofwel geboren werden in Nederland, ofwel de Nederlandse nationaliteit hadden.

Zonder dat er binnen een kwalitatieve methode representativiteit nagestreefd wordt, moet erop worden gewezen dat het mogelijk is dat de eerder grotere spelers van de illegale keten of actoren die onder druk gezet worden om te zwijgen minder geneigd zullen geweest zijn om deel te nemen aan dit

---

<sup>1735</sup> Layder, 1998.

onderzoek. Er is zeker data verzameld die uitspraken mogelijk maakt over hoe er (hoger) in een netwerk gehandeld wordt, maar meer data heeft betrekking op detailhandel en kleinere tussenhandel.

Niet ieder interview kende hetzelfde verloop en er werd informatie over uiteenlopende aspecten verzameld. De data bevatte ten eerste informatie over zeer verscheiden domeinen van de illegale drugsketen (van detailhandel tot productie) en over alle soorten drugs. Ten tweede kon iedere respondent slechts getuigen over een onderdeel van de gehele illegale keten. De ene respondent wist alles van het financiële aspect, de andere over het kweken van cannabis, nog een andere over het verscheppen van cocaïne, een volgende over het versnijden en verdelen onder de gebruikers enzoverder. Ten derde was sommige informatie zeer concreet over een bepaalde casus en bestond andere informatie, onder andere wegens een mogelijk gebrek aan vertrouwen, eerder uit algemene beschouwingen. Ten vierde werd de inhoud van een interview niet enkel mede bepaald door de kennis van de respondent, maar ook door de eigen ervaring en dus wat de respondent op een bepaald ogenblik voldoende belangrijk vindt in zijn leven om mee te nemen in een afweging van keuzes.

Dit alles maakt dat er vaak uitspraken gedaan worden op basis van informatie die vernoemd is door slechts een klein aantal respondenten en er geen uitspraken gedaan worden op basis van informatie die vernoemd is door alle respondenten. Belangrijk om te onthouden is dat de aantallen daarom op geen enkele manier een aanwijzing geven over de sterkte van de data.

### **1.3.4 Beschrijving respondenten**

Zoals eerder aangegeven, werden uiteindelijk 25 interviews gerealiseerd met gedetineerden die veroordeeld werden voor druggerelateerde feiten. De jongste respondent was 20 jaar, de oudste was 68 jaar (het gemiddelde ligt op ruim 37 jaar). Van de 25 gedetineerden hadden zestien gedetineerden een Belgische nationaliteit. Sommigen hadden een Marokkaanse, Tunesische, Nederlandse of Turkse achtergrond, maar waren geboren in België. De negen andere gedetineerden waren geboren in België of waren ooit naar België verhuisd, maar hebben een Italiaanse, Nederlandse, Surinaamse, Marokkaanse of Turkse nationaliteit.

Er werd telkens gevraagd wanneer ze, buiten het gebruik van drugs, zelf stappen namen in het drugsmilieu. Een heel aantal begon met gebruik en rolde in het handelen van drugs om het verbruik te financieren, hadden verkeerde (oudere) vrienden die hen op het slechte pad brachten door hen kennis te laten maken met de voordelen van drugshandel of wilden een bepaalde status verwerven. Anderen rolden in het drugsmilieu door financiële problemen (na bijvoorbeeld een faillissement waarbij ze zelf op zoek gingen naar contacten) of omdat ze kansen aangeboden kregen. Een aantal zag winst in de handel en koos doelbewust voor dit soort inkomen. Eén respondent werd verplicht te verhandelen na chantage. Tot slot zijn er enkele respondenten die in de gevangenis belandden voor andere feiten en door contacten in de gevangenis bij hun vrijlating stappen zetten in het drugsmilieu. Op het moment van het interview hadden de respondenten minimum zes en maximum 28 jaar ervaring in het drugsmilieu. Velen waren niet voor de eerste keer veroordeeld en kenden zelfs een lang parcours van opsluitingen.

Acht respondenten getuigden in hun carrière nooit drugs gebruikt te hebben (buiten eventueel eens proberen), zes respondenten geven aan eerder gelegheidsgebruikers te zijn, acht respondenten geven toe verslaafd te zijn (geweest) aan drugs en bij drie respondenten was dit niet te achterhalen. In hun criminele carrière namen de respondenten vaak andere rollen op binnen de illegale keten of kwamen zij in nauw contact met uiteenlopende functies. Zoals eerder vermeld, is het niet steeds duidelijk welke rol de respondent zelf had in het drugsmilieu. Om een idee te geven, worden hier de rollen beschreven die duidelijk ter sprake kwamen in de interviews, en waarover de gesprekken dus onder andere handelden.

Bij de productie kwam het faciliteren van de aankoop van chemische producten via een legaal farmaceutisch bedrijf aan bod, de productie van GHB (vaak in combinatie met het dealen hierin), het zelf kweken en dealen van cannabis, het zelf kweken van cannabis en de doorverkoop aan coffeeshops

in Nederland, het kweken van cannabis in opdracht en in andermans huizen, het zelf opstarten van kwekerijen verspreid over België en Nederland, de oogst verzamelen en verkopen aan coffeeshops.

Binnen de groothandel werd gesproken over het leggen van contact tussen de opdrachtgever en bedrijven voor het transport van cocaïne, het leggen van contact tussen de opdrachtgever die cocaïne laat overkomen en het aansturen van de uithalers, het regelen van de financiële transacties met Zuid-Amerika, het organiseren van de smokkel via personen en hun bagage, het aankopen van cocaïne/heroïne en vervoer over land en het verschepen van grote partijen synthetische drugs.

Binnen de detail- en tussenhandel ging het vooral over de aankoop, het verder verdelen tot bij de eindgebruiker, soms met één tot drie dealers onder hen.

De resultaten kwamen voornamelijk ter sprake binnen bovenstaande rollen die zeker niet exhaustief opgenomen zijn. Zoals eerder aangehaald is de verzamelde data zeer divers.

## 1.4 Focusgroepen in België en Nederland

### 1.4.1 Selectie van respondenten

De deelnemers van de focusgroepen werden doelgericht geselecteerd. Het zijn allen **professionele actoren**, die over specifieke expertise beschikken inzake de Belgische en/of Nederlandse drugsmarkten. Deze actoren zijn betrokken bij de strafrechtsbedeling, het beleid of de administraties en werden reeds geconsulteerd bij voorgaande delen het onderzoek (dossierstudie of interview).

De Belgische en Nederlandse focusgroep bestonden elk op zich uit acht deelnemers (tabellen 21 en 22). Er werd in de mate van het mogelijke getracht om een evenwicht te vinden in de samenstelling van de groepen en deze (ondanks de gemeenschappelijke expertise) toch voldoende heterogeen te maken, om de groepsdynamiek te stimuleren.

Functie respondent	Sector	Gerechtelijk arrondissement Regio
Teamchef team drugs	Federale politie	Luik
Teamchef team drugs	Federale politie	Nationaal
Teamchef team drugs	Federale politie	Charleroi
Referentiemagistraat drugs	Justitie	Limburg
Referentiemagistraat drugs	Justitie	Antwerpen
Adviseur team drugs Onderzoek & Opsporingen	Douane	Antwerpen
Afdelingshoofd FAGG	Volksgezondheid	Nationaal
Onderzoeker markets, crime and supply reduction sector	Beleid	Europa

Tabel 21: Samenstelling Belgische focusgroep

Functie respondent	Sector	Regio
Beleidsadviseur	Taskforce	Brabant-Zeeland
Regionaal programmamanager ondermijning	Taskforce	Zeeland-West-Brabant
Hoofd regionale recherche	Politie	Zeeland-West-Brabant
Eenheidscoördinator synthetische drugs	Politie	Zeeland-West-Brabant
Eenheidscoördinator hennep	Politie	Zeeland-West-Brabant
Teamleider / Operationeel specialist	SOZ	ZW-Nederland
Officier van Justitie ondermijning	Justitie	Zeeland-West-Brabant

<b>Beleidsadviseur internationale samenwerking</b>	RIEC	Zeeland-West-Brabant Oost-Brabant
--	------	--------------------------------------

**Tabel 22:** *Samenstelling Nederlandse focusgroep*

## 1.4.2 Verloop en analyse van de focusgroepen

Voorafgaand aan de focusgroep werden **verschillende topics of statements** voorbereid om de discussie te activeren. Deze topics kwamen voort uit de resultaten van de beschrijving van de Belgische en Nederlandse illegale drugsmarkten, en hadden vooral betrekking op de mogelijke evolutie (waaronder de verschuiving) van bepaalde delen van illegale drugsmarkten. De opname van de focusgroep werd nadien woordelijk **uitgeschreven** en **manueel geanalyseerd**.